апріорі
видавництво

Тарас Береза

СЛОВНИК
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Усім нескореним героям України,
які сьогодні так самовіддано та відчайдушно
виборюють її незалежність,
присвячуємо…

Т. Береза, І. Зубрицька, Ю. Зелений

МОВА – НЕ КАЛЬКА:
словник української мови

Львів
Видавництво «Апріорі»
2015

УДК Ш134.21-4
ББК 611.161.2’374
Б 48

Береза Т., Зубрицька І., Зелений Ю.
Б 48 Мова – не калька: словник української мови / Т. Береза, І. Зубрицька, Ю. Зелений. – Львів : Апріорі, 2015. – 664 с.
ISBN 978-617-629-239-5

Сучасний словник гарної української мови «Мова – не калька» розкриває велич і красу рідної мови, звільняє її від суржику й чужомовних запозик. Словник містить самобутні українські слова та вислови, поставлені на противагу звичному (буденному) словниковому запасу сучасних українців. У Словнику опрацьовано понад 20 000 найбільш проблемних слів та висловів украй потрібних для збагачення мовної культури кожного українця.

Призначений для найширшого кола шанувальників української мови: викладачів, студентів, учнів і вчителів, урядовців, ділових людей, учених, письменників, перекладачів, журналістів, працівників редакцій і видавництв тощо, одне слово, для всіх, кому небайдужа доля рідної мови, культури й словесності.

ББК 611.161.2’374

ISBN 978-617-629-239-5

© Береза Т., Зубрицька І., Зелений Ю., 2015
© Дизайн обкладинки Максимович В., 2015
© Видавництво «Апріорі», 2015

УКРАЇНСЬКА МОВА –
одна з найбагатших у світі.

Що два тижні у світі **ЗНИКАЄ**
одна мова з існуючих 6500.

То що ж **ЗАГРОЖУЄ** українській мові?

Власне **МИ** самі – її носії, оскільки повсюдно
послуговуємося **СУРЖИКОМ**.

ВИХІД – щоденно удосконалювати
свою мову, робити її гарнішою.

ЯК? Намагатися використовувати
ПИТОМІ українські слова та вислови.

В кожнім чужинецькім слові
Є вирок українській мові.
Якщо її у нас не буде,
То нас історія забуде,
Прийшлюк назавжди стане паном
Над нашим лісом, нашим ланом.
Гей, люди, чом це наша мова,
Така шляхетна й гонорова,
Тремтіти має, наче сарна,
Як мчить за нею ціла псарня
Хортів? Чом неукам-забродам
Й копилюкам свого ж народу
Дозволено чинить розправу–
Душити мову величаву?!

Михайло Івасюк

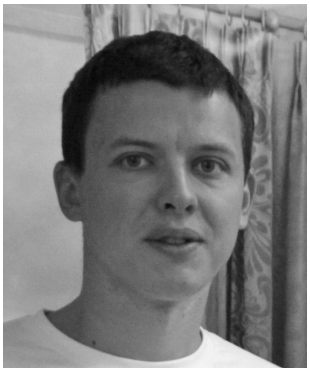

Те, що ми не знаємо
про існування питомих
українських слів та висловів
у рідній мові, ще не означає,
що їх у ній немає.

Тарас Береза

У який куточок України
не закинула б тебе доля,
не соромся говорити своєю
рідною мовою. Ніколи
не переходь на російську:
тебе прекрасно всі зрозуміють.
Бо хто соромиться своєї мови,
той не достойний зватися
українцем.

Ірина Зубрицька

Бути українцем – то нині
насамперед мовна ознака.

Юрко Зелений

Таки не калька...

Працювавши над Словником, ми головно застановилися на утвердженні питомих українських відповідників до кальок і чужомовних запозик, що так чи інак засмічують нашу рідну мову, зводять її велич до рівня вуличного суржику. Тому наша мета полягала в донесенні гарної української мови насамперед до її пересічних користувачів. Біда мовного сьогодення в тому, що напрочуд багата українська мова залишається в нашому невикористовуваному запасі, натомість в активному вжитку маємо куций словничок слів та словосполук (переважно досить 1500–2000 слів для побутового спілкування), що виконують обмежене завдання – сприяти людям розуміти одне одного. З одного боку, поруч маємо неосяжний мовний скарб, а з другого, послуговуємося мішанкою всього й уся, тільки б легше було донести свою думку іншим, мовляв, «і так паймут».

Щодень утрачаємо щире багатство мови, її красу й самобутність, неповторність і народну забарвленість. Скільки ж бо всього є в українських прислів'ях, приповідках, приказках, примовках, фразеологізмах, народних піснях, байках і гумористичних... Власне в них душа мови, бо ж вони достеменно відображають істоту й дух мови, неповторно змальовують мораль, звичаї та традиції українців.

Попри століття впосліджень і заборон щодо української мови наші предки залишили нам неоцінотний скарб – неспотворену мовну красу. Лише за саме прагнення розмовляти рідною мовою загарбницькі режими розстрілювали, убивали й ув'язнювали українців. Ті ж підходи спостерігаємо й нині, адже не один учасник Революції Гідності постраждав через те, що послуговувався українською мовою.

Українська мова є невіддільною частиною нашого українства й промовистим виявом нашої належності до української землі. Вона – велика частина нашої національної ідеї поруч із гербом, гімном і прапором. Так само як не маємо права віддавати рідних земель на поталу чужоземним зайдам і займанцям, не маємо права далі перетворювати рідну мову в інтернаціональну мовну мішанку, чи то пак суржик. Дальше її нівечення безперечно призведе до сумної долі білоруської мови, що її білоруси не змогли вберегти й мимохіть потопили у хвилі винародовлення.

Пропонуючи питомі українські замінники тій мовній мішанці, якою переважна більшість наших громадян послуговується в побуті й у громадському житті, ми наголошуємо на синонімічній і фразеологічній розлогості й барвистості української мови. Кальки, канцеляризми, московізми, англізми, сленг, арго, лихослів'я – усе це складники осяжного мовного смітника, що перетворює нашу мову на мову жебраків і волоцюг. Поряд із зовнішніми загрозами українській мові, зокрема загрозливим впливом на неї мови «братнього народу», великою загрозою українській мові є ми – її безпосередні носії; ми, певно, завдаємо найбільшої шкоди повноцінному розросту нашої мови.

Наше лінування чи то пак небажання добирати питомих український слів в усному й писемному мовленні призводить до втрати великої сутності українській мови як цілком самостійної, яка переважно не потребує запозик з інших мов. До того ж ми навіть часто-густо кепкуємо з гарних українських слів й висловів, анічогісінько не знаючи про їхнє значення та походження. Мовляв, ніхто так не каже, то і я не буду… Таким робом ми принижуємо самі себе, даючи рідну мову на поталу нищівним і невблаганним космополітичним і глобалізаційним хвилям, що зусібіч набігають на нашу мовну осібність.

Острівцями мовного патріотизму залишаються головно інтелектуальні, мовознавчі й інші наукові середовища, а також різноманітні спільноти у всемережжі (дотепний замінник скальпькованого «Інтернету»). Здебільше фахівці обмінюються між собою мовними скарбами й надбанками. Проте багато науковців критикує очищування української мови від мовного сміття та звинувачує інших у так званому мовному пуризмі. Та намагання цих острівців – крапля в морі, з огляду на збідненість повсякденного вжитку української мови.

То де ж переважній більшості мовців причащатися до багатств і краси рідної мови? Насамперед у словниках, художній і фаховій літературі, зокрема якісних перекладах, у театрі, мовознавчих передачах по радіо і, звісно, у всемережжі. Ба навіть цього замало, щоб розкрити красу рідної мови й донести її до оцієї переважної більшості. Тому гарна українська мова повинна якнайчастіше потрапляти на телебачення, у царину реклами, у діловодство, законодавство, політику, а також стати мовою популярних видовищ, кінострічок, кіносеріалів і телепередач. Чуючи всякчас питомменні українські слова та вислови з уст улюблених співаків, письменників, новинарів і патріотично налаштованої політичної верхівки, ми зачнемо шанувати своє рідне слово й перестанемо цуратися його. А доконечним наслідком цього, звісно, стане глибинне усвідомлення того, що кожне з нас є носієм багатющої української мови, багатства якої маємо щодня плекати й пильнувати, щоб передати прийдешнім поколінням ще коштовніший мовний скарб. Іншої ради нема, бо якщо змарнуємо мову, то втратимо державність і самих себе.

У мовній справі важливий внесок мала б зробити держава. Проте за роки незалежності держава не змогла виробити дієвої мовної політики, яка б захищала мовні права українців. Усе, що маємо – стаття 10 Конституції України, яку принагідно й переважно байдужно цитують наші державні мужі. Цитують – і у вус не дують… Де мовне міністерство, де державна підтримка національних конкурсів з української мови, де новий український правопис, де новий СУМ, де нова академічна граматика української мови, де перевидані праці класиків українського мовознавства, знищених у 30-х роках ХХ сторіччя, де перевидання загальномовних і термінологічних українських словників, виданих протягом «золотого десятиріччя», де…?!

Щороку дістаємо нових і нових кандидатів і докторів філологічних наук, доцентів і професорів – філологів, але власне суспільство поза науковим світом майже не дістає приступної і якісної мовної поживи. Суто фаховими обговорами й обрадами у вузьких професійних і наукових колах далеко не заїдемо й вельми кепському нинішньому станові речей аж ніяк не зарадимо. Українську мову в усій її розмаїтості треба доносити до найширших верств суспільства і робити це треба всіма

можливими способами. Попри закріплення державного статусу французької мови в Основному Законі, у Франції діє шість власне мовних законів. Кожен випускник середньої школи в Японії повинен знати триста народних пісень. Поляки на футбол кажуть «пілка ножна». А що ж ми, українці? Цураємося своїх питомих слів та висловів, лінуємося заглядати до українських словників, захоплено споживаємо проросійський маскульт, що на наших же теренах жваво висміює нас і нашу мову.

Ба більше того! Часто доходить до такого несусвіття, коли на зауваження україномовній загалом людині, що ось тут і ось тут вона каже неправильно, суржикує – ця людина ще й у відповідь ображається! Мовляв, не треба мене вчити, як говорити, бо всю жізнь так балакаю і всі довкола так гуторять! І найприкріше у цих випадках те, що подібну відповідь частенько можна почути не від якогось люмпен-пролетаря, а з боку доволі освічених людей далеко не із суспільних «низів»: від тих самих новинарів, нардепів, урядовців-законотворців… Не дивно, що яка мова в тих законотворців – такі потім і закони вилазять з-під їхнього пера! Мова – річ навіть дуже й дуже матеріяльна! З нею не варто жартувати, бо повернеться…

Віримо, що цей Словник питомої української мови надасть вам наснаги та підійме на дусі знову й знову плекати рідне слово й крізь нього внутрішньо осмислювати себе частиною великого народу. Подолавши столітні випробування та виклики, наші предки зберегли й передали нам безцінний скарб – чудову, багату й неймовірно милозвучну мову, яка сьогодні має об'єднати Україну перед внутрішніми та зовнішніми загрозами. Інтелігенція, науковці, громадські діячі, небайдужі натхненники повинні виступити потужним фронтом на захист нашого національного скарбу й не дозволяти політичним пройдисвітам зводити її красу та багатство до статусу розмінної монети, що нею на два базари торгують усякі невігласи.

За роки незалежності ані уряд, ані парламент, ані жодна політична партія не зробили достатньо для збереження й розповсюдження рідної мови. Намагалися лише прибрати її до своїх лап, хвацько крутити нею під час політичних торжищ і передвиборчих кампаній. У підсумку маємо руйнівну двомовність з ярликом «И так поймут», повсюдне зросійщення та повернення до суржику, насадженого нам десятиліттями радянського поневолення. А власне через цю позірну спорідненість ми вже втратили Крим, під загрозою інші терени нашої держави. Бо ж останній диктатор гадає, де панує російська мова, там і російська земля. Ось так просто, лише через «общєпонятность», більшість українців Півдня та Сходу сьогодні винародовлюють, змушуючи їх присягяти на догоду напасницькому й ненажерливому сусідові.

Власне цим Словником ми хочемо показати, що можна й потрібно говорити гарними питомими українськими словами, які в нас крав злочинний режим, подаючи їх під спільним знаменником успадкованих кальок та суржику.

З повагою, автори-укладачі

А

А вам то що?	А що вам до того?
А все ж таки	Попри це.
А іменно	А саме; як саме; саме як; як-от.
А інколи навіть	А то й.
А мені розхльобувати!	А я відбувай!
А між тим	А тим часом.
А можливо, що й…	А може, й…; а то й…
А на що сам здатний?	А на що сам гаразд?
А особливо	А найпаче.
А помниш!	А пам'ятаєш! А пригадуєш! Пригадаймо!
А потім буде видно	А там побачимо; а там дасться чути.
А справа ось у чому	А воно ось що.
А там подивимося	А там видно буде.
А ти як думав?	Авжеж не як?
А фіг тобі	А дзуськи; а матері твоїй сім копійок.
А це залишається без уваги	А це залишається поза увагою; а це байдуже; а про це (а за це) байдуже.
А що як	Ану ж.
Абзац	Відступ; новий рядок.
Аби не зглазити	Коли б не зурочити (не вректи).
Аби не так!	Аж ніяк! Де там!
Абітурієнт	Випускник школи.
Або пан, або пропав	Або рибку з'їсти, або на дно сісти.
Абонент	Користувач; передплатник.
Абонентський ящик	Абонентська скринька.
Абориген	Корінний житель; тубілець; туземець; місцевий; тутешній.
Абракадабра	Чортибатька-що.
Абревіатура	Скорочення.
Абсолютна більшість	Цілковита більшість.
Абсолютний	Повний; цілковитий; безумовний; довершений; необмежений.
Абсолютно (зовсім) нічого	Ні цурочки.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Абсолютно байдуже	Хоч трава не рости; хоч вовк траву їж.
Абсолютно все є	Тільки пташиного молока немає.
Абсолютно все	Геть усе; чисто все; геть-чисто все; усе і вся; усе на світі.
Абсолютно все, до найменших дрібниць	До останньої нитки.
Абсолютно все; повністю	До останнього шеляга (грицика).
Абсолютно всі	Сороки й ворони.
Абсолютно не знає чогось	Без зеленого поняття; зеленої тями не має.
Абсолютно непотрібний	Як п'яте колесо до воза.
Абсолютно нікого (нічого)	Ані цяточки.
Абсолютно нікого нема, жодної людини	Хоч би тобі лялечка.
Абсолютно нічого не залишилося	І сліду не зосталося; і попелу не зосталося.
Абсолютно нічого не отримали	Отримали дірку з бублика.
Абсолютно нічого	Аж нічого.
Абсолютно	Повністю; цілком; цілковито; геть-чисто; беззастережно.
Абсорбувати	Всмоктувати; вбирати; всотувати; поглинати.
Абсурд; нонсенс	Безглуздя; нісенітниця, нісенітність; несусвітність, безглуздість; неподобність; недоладність; на вербі груші; сон рябої кобили; таке, що й купи не держиться.
Абсурдний	Безглуздий; нісенітний; несусвітний; беззмістовний.
Авангард	Перша лава; пробивна сила.
Авангардний	Передовий; провідний.
Аванс	Завдаток; плата наперед.
Авансом	Заздалегідь; наперед.
Авансувати	Платити наперед.
Авансцена	Чільне місце.
Авантюра	Ризикований намір; сумнівне (ризиковане) діяння.
Авантюрист; аферист	Пройдисвіт; дурисвіт; шахрай; ошуканець; ризикант; відчайдух; урвиголова; шукач пригод; знайдибіда.
Авантюрний	Ризикований; небезпечний; пройдисвітський.
Австралія	Зелений континент; Невідома південна земля.
Австрія	Східне королівство.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Автентичний	Справжній, справдешній; правдивий; непідробний; першоджерельний; самобутній.
Автобіографія	Життєпис.
Автобус по замовленню	Автобус на замовлення.
Автограф	Підпис; самопідпис.
Автозавод	Автомобілярня; возівня.
Автозаправка	Заправня.
Автозбереження	Самозбереження.
Автономія	Самоврядування; непідпорядкованість.
Автопогружчик	Автонавантажувач.
Автор	Творець.
Авторизація	Усправжнення; дозвіл.
Авторитарний	Повновладний.
Авторитет	Вага; вплив; визнання.
Авторитет	Цар і Бог.
Авторитетний; престижний	Впливовий; ваговитий; поважний; визнаний.

Якщо забрати у мови
фразеологічні звороти і сталі вислови,
вона втратить смак, колір і принадність[1].

Авторський екземпляр	Авторський примірник.
Автохтон	Корінний житель певної країни.
Агент по постачанню	Постачальник.
Агент	Уповноважена особа.
Агент; розвідник	Шпиг, шпигун.
Агітація	Закликання; спонукання.
Агітувати	Закликати.
Агонія	Конання; передсмертя; умирання; передсмертні муки.
Агора	Збори.
Аграрний	Сільськогосподарський.

[1] У висловах кожної мови багато чого приховано, вони говорять і про сам народ, і про його бачення світу, образні мотивації, менталітет. Основним, невичерпним джерелом української фразеології є народна мова, якій властиві влучність та образність. Саме влучні метафоричні вислови стають усталеними і поповнюють фразеологічні запаси мови (Зозуля О. Фразеологія – смак і колір кожної мови // Час і Події. – 2009. – 8 червня).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Агресивний	Напасницький; загарбницький; нападницький; войовничий; завойовницький.
Агресивно поводитися	Скакати в очі.
Агресія; інвазія; експансія	Напад; вдертя; вломлення; вторгнення.
Агрессор, окупант	Загарбник, займанець; завойовник.
Адамант	Дорогоцінний камінь.
Адаптація	Пристосування.
Адаптивний	Призвичайливий.
Адаптувати	Пристосувати; припасувати; приладнати; прилаштувати; удоступнити.
Адаптуватися	Пристосуватися; призвичаїтися; звикнутися.
Адвентивний	Зайшлий.
Адвокат	Захисник.
Адекватний	Цілком відповідний; тотожний; рівнозначний, рівний з...; точнісінький; такий самий; достеменний.
Адепт	Прибічник; прихильник; послідовник; визнавець; поборник.
Адміністративний	Відомчий.
Адміністративний менеджмент	Керівництво.
Адміністрація	Управа; управління.
Адміністрація (*дія, процес*)	Керування; керівництво; управління.
Адмінка	Кермо сторінки.
Адрес проживання	Адреса.
Адресант	Відправник.
Адресат	Одержувач.
Адресувати	Відправити поштою.
Ад'ютант	Значковий.
Аерографія	Марсознавство.
Аеродром, аеропорт	Летовище.
Аероплан піднявся	Літак злетів (знявся) вгору.
Аж здивувався	Аж руками сплеснув.
Аж іскри з очей посипалися	Аж зірниці засвітилися.
Аж легше стало	Відлягло (відійшло) від серця (від душі).
Аж небу жарко	Аж пекло сміється.
Ажіотаж	Гарячка; лихоманка; пожвавлення.
Азартний	Затятий.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Азбука, алфавіт	Абетка.
Азербайджан	Земля вогню.
Ази	Початки.
Айзберг	Льодова (крижана) гора.
Аквамарин	Морська вода.
Акліматизація	Пристосування до нових умов.
Акліматизуватися	Прилаштуватися; призвичаїтися; прижитися; пристосуватися.
Акомпанемент	Супровід; пригравка.
Акомпанувати	Супроводжувати.
Акорд	Співзвуччя, співзвучність; узгодженість.
Акредитація	Зголошення[2]; уповноваження.
Акредитивний	Вірчий.
Аксесуари	Причандали, причандалля.
Аксіома	Очевидність, очевидь; істина.
Акт	Дія.
Актив	Доробок.
Активізація	Пожвавлення.
Активізувати	Спонукати до дії; пожвавлювати; розворушувати; підіймати на ноги.
Активізуватися	Пожвавитися; розрухатися.
Активіст	Діяч.
Активна дискусія	Жваве обговорення.
Активний початок матчу	Жвавий початок гри.
Активний учасник Євромайдану	Майданник.
Активний; енергійний; ініціативний	Діяльний; беручкий; непосидющий; живий; жвавий; дійовий; моторний; завзятий, заповзятий, завзятущий.
Активні дії	Пожвавлення.
Активніше підключайся до нашої дискусії	Жвавіше приєднуйся до нашого обговорення.
Активно участвувати	Брати жваву участь.

[2] Французьке дієслово *accrediter* [акредіте] походить від латинського *accredo* – довіряю, і означає «уповноважити» (укр.) / «уполномочить» (рос.): уповноважити посла, скарбника (розпоряджатися грішми, рахунком), торгового представника тощо. Гадаю, новинарям не треба отримувати аж такі високі повноваження, аби потрапити на представу, скажімо нової платівки Тартака чи Трансформера: їм достатньо для цього лише зголоситися. Слово зголошення вже давно закарбоване у наших словниках і у значенні реєстрація, подання кудись заявки, тощо – широко вживалося до впровадження на наших теренах горезвісної політики насильницького зросійщення української мови (Словник новотворів Юрка Зеленого).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Актуальне питання на сьогодні	Пекуче питання сьогодення; злоба дня.
Актуальний	Злободенний; назрілий; той, що на часі; важливий; пекучий; болючий; животрепетний.
Актуально	На часі.
Акумулювати	Громадити; нагромаджувати; призбирувати; назбирувати; копичити; накопичувати.
Акуратно зробити	Чепурно (зграбно) зробити; як з воску вилити.
Акушерка	Повитуха.
Акцент	Вимова.
Акцент	Наголос; підкреслення.
Акцентувати	Наголошувати; підкреслювати; звертати увагу; виділяти; робити наголос.
Акцентувати увагу	Зосереджувати (звертати) увагу.
Акція	Дія; захід.
Албанія	Земля орла.
Але така реальність	Але так є.
Але тим не менш	Та все-таки; а втім; однак.
Алегоричний	Образний; переносний; на здогад буряків.
Алегорія	Іносказання; мова Езопа; Езопівська мова.
Алергія від ліків	Алергія на ліки.
Аліменти	Утримання.
Алкоголік, алкаш	Пияк, пияка, п'яниця.
Алкоголь	Зелений змій; мед-вино, мед-горілка; хміль; скляний бог; грішна вода.
Алогічний	Безглуздий, нісенітний; несусвітний, несусвітенний; беззмістовний.
Алфавітний індекс	Абетковий покажчик.
Алхімія	Чорна магія
Алчна людина	Зажера; ненажера; неситий; захланник; захланний; несите око.
Алюзія	Натяк.
Алярм; тривога	Ґвалт; метушня; переполох; сполох.
Альбатрос	Буревісник.
Альбом (музичний)	Пісенник, платівка[3].
Альманах, антологія	Літературна збірка творів.

[3] Добірка пісень, альбом, платівка. Чомусь побутує думка, що пісенником є виключно книжечка чи зошит зі словами пісень, але ж ніхто не забороняє цим чудовим словом назвати будь-який

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Альтернатива	Вибір; або-або; з двох одне.
Альтруїзм	Безкорисливість; самопожертва.
Аматор; дилетант	Любитель.
Аматорство	Самодіяльність.
Аматорський	Любительський.
Амба, капут, каюк, капець	Гаплик; кінець; край.
Амбасада	Посольство.
Амбасадор	Посол.
Амбітний	Гордий, гордовитий.
Амбітність	Зарозумілість; гордість; бундючність.
Амбіційні мрії	Наполеонівські мрії.
Амбіція, амбітність; гонор	Самолюбство; гоноровитість; чванство; пихатість; честолюбство.
Америка	Вуйко Сем.
Амнезія	Втрата пам'яті.
Амністія	Помилування; звільнення від покарання.
Аморальний	Розпусний; розбещений.
Амортизатор	Відпружник.
Амортизація	Зношення.
Амортизувати	Пом'якшувати удар.
Аморфний	Невиразний; безформний; ні риба ні м'ясо; ні рак ні риба; ні се ні те.
Амплітуда	Коливання.
Амплуа	Рід занять.
Ампутація	Відтинання.
Ампутувати	Відрізати; відтяти.
Амулет	Ладанка; привісок.
Амуніція	Спорядження.
Амурний	Любовний.
Аналіз	Розгляд; обдумування, обмірковування; обговорення.
Аналіз ситуації	Розбір ситуації.

носій, що містить пісні і награння взагалі, зокрема вінілову платівку, компкат-диск, ДеВеДе чи викладення альбому для звантаження у всемережжі.

Добрим синонімом до пісенника є ще одне, невиправдано рідковживане слово – співаник, тобто той самий збірник пісень, віршів. Але раз вже пісенник розжився новим для себе, осучасненим значенням, то чому б і співанику не підтягнутися до нього, і теж не прислужитися у значенні платівка, співочий альбом, тощо? Здається, нічого йому не бракує, а слово навіть дуже і дуже художнє та милозвучне (Словник новотворів Юрка Зеленого).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Аналізувати	Розглядати; обмірковувати; обговорювати; досліджувати; вивчати; добре розжовувати; крутити на всі боки; міркувати всіма сторонами; розбирати по кісточках; розкладати по поличках.
Аналог	Відповідник.
Аналогічний	Подібний; схожий; однотипний.
Аналогічно	Подібно; так само.
Аналогія	Відповідність; схожість; подібність.
Анархія	Безвладдя; безлад; безладдя; беззаконня; розпущеність; самоплив; стихійність.
Анафема	Прокляття; клятьба; проклін; відлучення від церкви.
Анахронізм	Пережиток старовини.
Анахронічний; архаїчний	Доісторичний; допотопний.
Ангажувати; вербувати	Залучати.
Ангел тьми	Злий дух; нечистий.
Ангел	Божий посланець.
Ангельська душа	І мухи не зачепить; хоч мотузки сучи; хоч у вухо бгай.
Англія	Туманний Альбіон.
Андеґраунд	Підпілля.
Анекдот	Сміховинка; сміхота; сміховина; сміх та й годі.
Анексія	Приєднання.
Анексувати	Приєднувати силою; загарбувати.
Анемічний	Безсилий; кволий; млявий; сонний.
Анестезія, обезболення	Знечулення; знеболення; нечутливість.
Ані мур-мур	Анітелень, анічичирк; ні пари з вуст; ні словечка; тримати язик на припоні.
Ані ногою	Ані на поріг.
Анкета	Питальник, запитальник.
Аннали	Літописи.
Аномалія; патологія	Відхилення.
Аномальний	Неприродний; незвичний.
Анонімний; інкогніто	Безіменний; таємний; невідомий.
Анонс, афіша	Оголошення, оголоска[4].

[4] Французькою *affiche* [афіш] буквально означає об'ява, оголошення. Похідне дієслово від нього *afficher* [афіше] – вивішувати (оголошення, наказ тощо), а також виставляти щось напоказ, надавати розголосу. Утворено шляхом сполучення слів: оголошення + вивіска = оголоска. Більше про цей

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Анонсувати, афішувати	Оголошувати; повідомляти; сповіщати.
Ансамбль	Група (колектив) співаків (музикантів, танцюристів).
Антагонізм	Ворожнеча, ворогування; неприязнь.
Антагоністичний	Ворожий; непримиренний.
Анти	Проти.
Антикваріат	Старовинні предмети.
Антипатія	Відраза, осоруга; неприязнь; огида; неприхильність; нелюбов.
Античний	Стародавній, старовинний, давній; давноминулий; бозна-колишній.
Античність	Давнина; старовина.
Антологія	Збірка; добірка.
Антракт	Перерва.
Антураж	Оточення.
Ану	Анумо, ануте, нумо, нуте; ну-бо.
Анулювати	Скасувати; відмінити; уневажнити; визнати недійсним.
Аншлаг	Ніде яблукові впасти.
Апарат	Прилад; пристрій.
Апаратура	Обладнання; устаткування.
Апартаменти	Квартира; мешкання; помешкання.
Апатичний	Млявий; байдужий.
Апатично	Мляво; байдуже.
Апатія	Байдужість; млявість; відсутність життя.
Апелювати	Звертатися.
Апелювати	Оскаржувати.
Апеляція	Звернення; прохання; клопотання; оскарження.
Апетит приходить під час їжі	Апетит з їдою прибуває.
Апетитна річ	Ласа (ласенька) річ
Апетитний	Смачний, смаковитий; небо в роті.
Апетиту нема в кого	Нехіть до їжі (до їди) в кого; не їсться кому; на їду не йде кому; на їду не бере кого; не береться їда кого; охоти до їди (до їжі)

спосіб утворення слів можна дізнатися також тутечки. Втім, наразі ще вагаюся, бо оголоску добре можна припасувати і замість такого поняття, як реклама. Це у випадку, якщо термін зазивалка самим зазивальникам (рекламістам) видасться занадто образливим (Словник новотворів Юрка Зеленого).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
	не має хто; не йде на ум (на думку, на душу) їда (їжа, страва) кому.
Аплікант	Заявник.
Аплікація	Заява.
Аплікація; застосування	Застосова.
Аплодисменти, овації	Оплески.
Апогей розвитку	Розповінь.
Апогей; зеніт	Вершина; верх; вершок; найвища точка; найвищий ступінь розвитку; злет; розквіт.
Апокаліпсис	Одкровення; кінець світу.
Апологет	Оборонець.
Апостол	Проповідник; світоч.
Апріорі	Без перевірки; на віру; наперед.
Апробація	Затвердження; схвалення.
Арбітр	Посередник; суддя; мировий суддя.
Арбуз	Кавун.
Аргентина	Земля срібла.
Аргумент	Доказ; підстава; підпертя; обґрунтування.
Аргументований	Переконливий; умотивований; вагомий; доказовий; промовистий; обґрунтований.
Аргументованим доказом цього є…	Доказом цього є…
Аргументувати; мотивувати	Обґрунтовувати; підпирати.
Арешт	Ув'язнення.
Арештант	В'язень; невільник; ув'язнений.
Арештовувати	Ув'язнювати; затримувати; голити лоба; брати під варту; садити за ґрати.
Аристократизм	Шляхетність.
Аристократичний	Великопанський, великосвітський.
Аристократія; знать	Вищий світ; блакитна кров; вершки; світська чернь.
Арифметика	Лічба; рахунок.
Армійський	Військовий.
Армія	Військо.
Аромат	Пахощі; запах, пах.
Ароматний	Духмяний; запашний.
Арсенал	Зброярня.
Артеріальний	Артерійний.
Артилерійський	Гарматний.
Артистичний	Майстерний; мистецький; художній.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Архаїчний	Стародавній; старовинний; старожитній; застарілий; віджилий; віджитий.
Архів	Сховище, сховок.
Архів файлів	Згорток[5].
Архіваріус	Архівар.
Архіватор *(програма)*	Стискач[6].
Архітектор	Будівничий; зодчий; архітект.
Ас	Знавець своєї справи.
Асамблея	Збори; засідання.
Асертивний	Упевнений у собі; наполегливий.
Асигнувати	Виділяти матеріальну допомогу; призначати (видавати) кошти.
Асиметрія	Невідповідність.
Асимілювати	Уподібнювати; винародовлювати.
Асиміляція; денаціоналізація	Уподібнення; винародовлення.
Асистент	Помічник; помагач.
Аскет	Пустельник, печерник; відлюдник.
Аскетизм	Відлюдництво; пустельництво.
Асортимент	Вибір; добір; набір; широкий вибір.
Асоціальний	Несуспільний; негромадський.
Асоціації	Перегуки.
Асоціація	Об'єднання; товариство; спілка.

[5] Як пояснює «Великий тлумачний словник української мови», згорток – це що-небудь згорнуте, скручене в трубку, сувій; або ж предмет чи кілька предметів, загорнутих в один пакет. Чудово! Власне, а чим же ще є добірка файлів, запакованих в одну спільну оболонку з розширенням .zip, .rar, і т. д.? Та ж тим самим згортком, сувоєм, тільки у нинішньому, уявно-числовому розумінні. Зрештою, багато чого сьогодні перенеслося з площини матеріяльної у вигляд «умовний». Звичайно, за бажання можна знайти багато закидів проти набуття в програмному середовищі словом згорток значення архів: мовляв, ми ж не скручуємо файли у трубочку в буквальному розумінні; або те, що згорток звучить якось занадто відчуттєво, матеріяльно. Але ж даруйте: коли кажемо «скинь мені файли одним архівом», ми теж не маємо на увазі, аби нам додому привезли вантажівкою ціле книгосховище. Рівно ж, як і не говоримо про урядову установу взагалі (Словник новотворів Юрка Зеленого).

[6] Слово архіватор, яким нині називають програми, що допомагають зменшити розмір одного або відразу кількох дописів, ще й об'єднати їх в цільний сніп виду .rar, .zip тощо, не зовсім точно відбиває суть: не обов'язково файли ми стискаємо лише тільки для зберігання у сховку, складування в архів – частіше, все ж таки, для зручности їхньої пересилки, перенесення на різного виду носіях, чи просто для затаємничення. Зрештою, щоб ми з тими файлами не робили, насамперед ми їх стискаємо, а вже потім все інше. Навіть ярлички (іконки) програм-архіваторів зазвичай малюють як якісь лещата, тиски. То чом би так прямо і не називати відповідні програми? Раз програма ущільнює, стискає дані чи допис(-и) – значить це стискач: все просто і зрозуміло. Порівняйте: той, хто наглядає – наглядач, той, хто спостерігає – спостерігач, той хто вловлює (якісь шуми, звучки, сигнали) – вловлювач тощо (Словник новотворів Юрка Зеленого).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Асоціація з Євросоюзом	Приєднання до Європейської спілки.
Асоціювати поняття	Пов'язувати (поєднувати, зв'язувати, сполучати, злучати, з'єднувати, об'єднувати) поняття.
Асоціюватися	Пов'язуватися; перегукуватися.
Аспект	Погляд; кут (точка) зору; точка бачення.
Астма	Задуха.
Астральний	Зоряний; неземний; несьогосвітній.
Астролог	Зорезнавець.
Астронавт; космонавт	Зореплавець.
Астрономія	Зорезнавство, світознавство.
Атака	Напад; наступ; наскок.
Атакувальний	Наступальний.
Атакувати	Нападати; наступати.
Атакуючий гравець	Нападник.
Атачмент	Долучник[7]
Атеїзм	Безвір'я; безбожжя, безбожність, безбожництво; невір'я; богоборство.
Атеїст	Безбожник; безвірник; невіра.
Ательє	Майстерня, робітня.
Атестат	Свідоцтво.
Атлет	Силань; здоровань, крем'язень, здоровило.
Атлетична фігура	Виспортована постать.
Атлетичний	Дужий; сильний; міцний; жилавий.
Атом	Часточка, частинка, частка; неділка.
Атракціон	Розвага; видовище.
Атрибут	Властивість; ознака.
Атрофія	Притуплення.
Аудит	Перевірка.
Аудиторія	Глядачі; слухачі.
Аудієнція	Офіційний прийом; приймання.
Аукціон	Відкритий продаж майна.

[7] Те, що долучають в «атачі», в «атачменті», або ж просто «приатачують» – від англійського *attachment* – прикріплення, а чи *attach* – прикріпити. Звісно, можна було б користуватися буквальним перекладом англійського терміну, але хотілося б нарешті відійти від того спадкового кріпацтва. Тим паче, що ми дійсно той чи інший допис долучаємо до основного листа, а не прив'язуємо його мотузкою До речі, слово долучник не є винаходом автора цих рядків: воно й без того вже вживається у зухвалих (в доброму розумінні) та просунутих колах, тож залишається його лиш підхопити і запровадити в загальний обіг (Словник новотворів Юрка Зеленого).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Аура	Особливий (своєрідний) стан.
Аутизм	Відлюдькуватість.
Афганістан	Земля об'єднаних племен.
Афект	Нестяма.
Афера; спекуляція	Оборудка, шахрайство; шахрайський вчинок.
Аферист	Шахрай, махляр; пройдисвіт.
Афоризм	Влучний (крилатий) вислів.
Африка	Чорний континент.
Ах, як мені це надоїло!	Ох (ой), як мені це набридло (обридло, огидло, остогидло, настогидло, наприкрилося, надокучило)!
Ахінею нести	Теревені правити (точити, гнути); нісенітницю (дурницю, усяку всячину, не знати що, курзу-верзу, плетеники) плести (верзти, правити); нісенітниці вигадувати; говорити нісенітницю; казна-що патякати; наказати гречаної вовни; наказати на вербі груш; смаленого дуба плести.
Ахінея	Бридня; химині кури.
Аякже	Авжеж, атож, безперечно, безумовно, звісно; так; еге; еге ж; ага; певна (ясна) річ; звичайно; певно; нема слова (сумніву); годі й казати; що правда, то правда.

Б

Баба з воза, коням легше	Баба з воза – велика зрада: на возі легше – кобила рада.
Баба надвоє ворожила	Казала Настя, як удасться.
Бабка надвоє гадала	Надвоє баба ворожила: або вмре, або буде жила.
Бабник	Спідничник.
Бабочка	Метелик.
Бабусині казки	Сон рябої (сивої, білої) кобили.
Бабушка	Бабця, бабуся, бабуня.
Бавитися, як дитина	Ловити білі метелики.
Багатий врожай	Великий урожай.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Багатий край	Обітована земля[8].
Багатий чим	Багатий на що.
Багаті теж плачуть	Срібло-злото тягне в болото.
Багатіти; наживатися	Розживатися; набивати кишені.
Багато	Багацько; нетрохи; рясно; купа; сила; море; гибель; хмара; до лиха; достобіса; сила-силенна; тьма-тьмуща; кури не клюють і свині не їдять; як опеньків на горбку; як колорадських жуків; як грибів після дощу; як піску морського; як бліх у шолудивого пса; на воловій шкурі не списати; хоч греблю (гать) гати; як за гріш маку.
Багато беззмістовно говорити	Базікати, патякати, пасталакати; марнословити, просторікувати; теревенити; лопотати; баляндрасити, балагурити; перебендювати; правити баляндраси; теревені правити; точити ляси; товкти язиком як порожнім млином.
Багато всього різного	Всяка всячина.
Багато говорить	Має довгий язик.
Багато грошей	Повна (набита) кишеня; набитий (повний) гаманець; грошей кури не клюють.
Багато значить	Багато важить.
Багато й наполегливо працювати	Натирати мозолі.
Багато помандрувати пішки	Переміряти голими п'ятами світ.
Багато поплакати	Наковтатися сліз.
Багато походити	Стоптати ноги; потоптати чоботи (взуття, підошви); позбивати ноги.
Багато проблем	Клопоту не обберешся.
Багато різних поглядів	Різні вітри віють.
Багато роботи	І кіт не качався.
Багато чого пізнати	Побачити світу.
Багато шуму з нічого	Багато галасу знічев'я (даремно); за онучу збили бучу; сваряться за міх, а в міху нічого немає; з великої хмари та малий дощ; грім рака вбив; не стільки млива, скільки дива.

[8] Обітованою (обіцяною) землею у Біблії названо Палестину, куди Бог, пообіцявши, привів євреїв із Єгипту, де вони перебували в полоні. Бог сказав Мойсеєві, що приведе євреїв у землю добру і простору, що тече молоком і медом (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Багатогалузевий	Розгалужений.
Багатоденний марафон	Кількаденний забіг.
Багатозначний	Кільказначний.
Багатокольоровий	Різнобарвний.
Багатократний	Багаторазовий; кількаразовий.
Багатоликий	Столикий.
Багатолюдний	Велелюдний.
Багатому й чорт гроші носить	За багачем сам чорт з калачем.
Багатообіцяючий	Повний надій; багатонадійний.
Багатообразний	Розмаїтий.
Багатообразність	Розмаїття.
Багатоповерховий будинок	Багатоповерхівка.
Багатостраждальне питання	Наболіле питання.
Багатотомний	Кількатомний.
Багатоцільовий; універсальний	Різноцільовий.
Багаточисельний, багаточисленний	Численний.
Багаточисленні відвідувачі	Численні відвідувачі.
Багатство	Золоті гори; золоте дно.
Бажаний	Вимріяний.
Бажання співпадають	Бажання збігаються.
Бажати доброго ранку	На добрий день давати.
Бажати спокійної ночі	На добраніч дати (віддати), на добраніч сказати; побажати доброї ночі.
База; основа; фундамент	Ґрунт; опертя; підвалина.
Базар	Ринок, торговиця, ярмарок.
Базарний; торговий	Ринковий.
Базис	Основа.
Базікати	Плести язиком, як сорока хвостом; теліпати (теленькати, дзигорити) язиком.
Базуватися	Ґрунтуватися; спиратися.
Байдикувати	Байди (байдики, бомки, гандри) бити; давати горобцям дулі; баглаї годувати (гнути); ловити ґави (ґав, ворон).
Байдужа до всього людина	Живий труп; ходячий мертвець.
Байдуже відноситися	Байдуже (з холодком) ставитися; хоч вовк траву їж; хоч трава не рости; як з гуски вода[9].

[9] Гуска виходить з води сухою, бо її пір'я змащене жиром. Вода просто стікає з птаха, не залишаючи сліду. Ця властивість стала основою вислову «як з гуски вода», який уживають, коли говорять

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Байдужість	Моя хата скраю, я нічого не знаю.
Балакучий	Язик поза вухами мотається (теліпається).
Баламутити	Мутити світом.
Баланс	Рівновага; урівноважування; зрівноважування; співвідношення.
Баласт	Зайвина; зайвий тягар (вантаж).
Балувати	Розпещувати; розпускати; потурати забаганкам; мазати пирогом.
Банальний; тривіальний; неоригінальний	Безвиразний; плоский; заїжджений; заяложений.
Банальність	Загальщина.
Бандаж	Пов'язка; перев'язка.
Бандит	Грабіжник; насильник; розбійник; розбишака.
Банкет; бал	Забава.
Банкрот	Банкрут.
Банкрутство	Неплатоспроможність.
Банщик	Лазебник.
Баня	Лазня.
Бар, забігайлівка	Шинок.
Барабанщик	Барабанник.
Барахтатися	Борсатися.
Бард	Співець.
Бардак, безпорядок	Безлад.
Бар'єр	Перешкода, перепона, завада; загата.
Барометр піднімається	Барометр іде вгору.
Бартер	Обмін товарами; товарообмін.
Бархатний сезон	Оксамитовий сезон.
Басейн	Водозбір.
Басейн	Водойма.
Баскетбол	Кошиківка[10].
Бастіон; фортеця	Укріплення.
Бастувати	Страйкувати.

про людей недбалих, байдужих до справедливих зауважень (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

[10] У шістдесяті-сімдесяті роки минулого століття було чимало репресованих слів, за вживання яких радянський перекладач, вчитель чи простий робітник могли бути звинувачені у буржуазному націоналізмі. Проте, якби українізацію не згорнули, то, можливо, «кошиківка» нині була б синонімом «баскетболу» (Марків Н. Чи стане кошиківка синонімом баскетболу? // Хрещатик. – 2005. – 17 червня).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Баталія	Битва; бій; боротьба.
Бахнути	Гахнути.
Бачити в чому-небудь першопричину	Танцювати від печі.
Бачити наскрізь	Знати як облупленого; прошивати зором наскрізь.
Бачити своїми очима	На свої очі бачити.
Бачитися	Зустрічатися.
Бачить око, та зуб не йме	Близько лікоть, та не вкусиш; бачать очі, та зась; якби знаття, що в кума пиття, то б сам пішов і дітей забрав.
Бачить під лісом, а не бачить під носом	Болить бік дев'ятий рік, та не знаю, в котрім місці.
Башковита людина	Мудра голова; тямовитий (головатий, битий на голову) чоловік; розуму як накладено; розумний; мудрий; ніби всі розуми поїв.
Башня	Башта, вежа.
Бджоли	Божа худоба.
Бедлам; хаос	Плутанина.
Бедро	Стегно.
Бедуїн	Араб-кочівник.
Без Бога ні до порога	Нам Бога не вчить, як хліб родить.
Без будь-яких затрат праці; дуже легко	Як чарівною (чарівничою, чародійною) паличкою.
Без будь-якого натяку на щось	Без тіні.
Без будь-якого порядку; без певної системи	Як попало.
Без будь-якої вигоди; невдячно	Ні за спасибі.
Без будь-якої причини	Ні сіло ні впало.
Без будь-якої тривоги; без жалю; без переживань	З легким серцем; з легкою душею.
Без видимої причини	Хтозна від чого; з доброго дива.
Без визначених занять	На вільних хлібах.
Без вини	Безвинно.
Без винятку	Від і до.
Без відпочинку працює	Крутиться як муха в окропі.
Без голови й рукам важко	За дурною головою й ногам нема спокою.
Без грошей	На мілині.
Без дороги йти	Іти манівцем (манівцями, навмання, бездоріж).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Без задніх думок	Без потайних (затаєних, прихованих) думок.
Без задніх ніг	Не чуючи ніг.
Без запинки говорити	Говорити не запинаючись (не затинаючись).
Без затримок	Зараз же.
Без злагоди; ворогуючи; сварячись постійно	Як (мов, ніби) кіт (кішка) з собакою.
Без користі; даремно	Ні собі ні людям; більше виску, ніж шерсті.
Без малого дванадцять	Майже дванадцята.
Без малого	За малим не...
Без мене мене женили	Не хоче курка на весілля, та несуть.
Без найменших зусиль	Без жодного заходу.
Без найменшого поняття	Без жодної гадки; і гадки не має.
Без найменшого сліду чого-небудь	Без тіні.
Без нічиєї допомоги	Самотужки.

Ступінь семантичної близькості до українських назв у словенській мові – 40%, у білоруській мові – 70 %[11].

Без нічого	З голими руками.
Без ножа різати	Варити без вогню.
Без оглядки	Не оглядаючись, не озираючись; без огляду.
Без особливих зусиль	Без великих зусиль.
Без остатку	Усе цілком; усе чисто; геть усе.
Без пам'яті любити кого	Шалено (до нестями) кохати (любити) кого.
Без певної мети, без чітких намірів	Без керма й вітрил.
Без перебільшень	Без брешеш.
Без перебоїв	Безперервно.
Без порядку	Без ладу.
Без потреби повторювати те саме	Перевіювати полову.

[11] Назви людей, предметів, психологічних станів та процесів свідчать про семантичну спорідненість та близкість всіх мов, окрім російської. Для останної характерна відсутність аффрікативного ґ, наявність конструкцій та слів, не властивих більшості слов'янських мов. Як зазначають дослідники (Є. Наконечний, О. Файджес, І. Кузич – Березовський, Г. Півторак, Й. Шавлі, Ф. Безлай), це відбувається через те, що російська мова – штучно формувалася «згори – донизу», через вказівки влади, на основі угро-фінського, тюрського, руського (українсько-білоруського) субстратів (Антон Глушко «Українська, білоруська та словенська мови крізь віки: історико-семантичний огляд», сторінка «Князь Огін», 17 грудня 2013).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Без потреби тинятися (ходити) туди й сюди	Мишей топтати; байди бити; давати горобцям дулі.
Без почуття міри; жадібно, заповзято	Як Мартин до мила; добратися (допастися) як віл до браги.
Без прикрас; у справжньому вигляді	У всій наготі.
Без причин; без підстав; даремно; марно	Ні за що ні про що.
Без проблем	Гладко; без ускладнень.
Без п'яти хвилин три	За п'ять хвилин третя.
Без рахунку	Безліч; без ліку; без числа; без ліку-міри; незліченно; як за гріш маку.
Без результату	Як до стовпа.
Без розголосу	Тишком-нишком.
Без свідомості	Непритомний.
Без сідла	Охляп сидіти на коні.
Без смаку	Як січка; як трава.
Без смислу	Позбавлений змісту (глузду, рації, сенсу); без глузду.
Без спросу	Не спитавшись.
Без сучка й задоринки	Чисто; голки не підточиш; нема до чого причепитися; гладесенько-рівнесенько; й олії колесам не треба; і голки не підсунеш; комар носа не підточить[12].
Без толку	Даремно; марно; без пуття; без ладу; безглуздо.
Без труда не витягнеш і рибки із пруда	Щоб рибку їсти, треба у воду лізти; не терши, не м'явши, не їсти калача; печені голуби не летять до губи.
Без усяких неприємностей	Без жодної прикрості.
Без усяких підстав	Без жодних підстав.
Без усяких сумнівів	Поза будь-яким (всяким) сумнівом; поза будь-якими (всякими) сумнівами; безсумнівно; нічого й казати; понад усякі сумніви.
Без усякого поводу (причини)	З доброго дива; ні сіло ні впало; без ніякої (жодної) причини; без жодного (ніякого) приводу; гарма-дарма.
Без усякого	Без ніяких яких; без ніякого.

[12] Цей фразеологізм є у всіх слов'янських мовах. Спочатку під фразою «комар носа не підточить» розуміли щільно підігнані дошки, колоди, камені, між якими важко було просунути навіть такий тонкий і гострий предмет, як комариний ніс (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Без хазяїна дім сирота	Без господаря й двір плаче.
Без царя в голові	Без клепки в голові.
Без цілі	Без мети.
Без четверті восьма	За чверть восьма.
Без чиєї-небудь допомоги; самостійно	Своїми (власними) силами; самотужки.
Безалаберний	Недоладний; розхристаний.
Безалаберно	Хтозна-як.
Безапеляційний	Беззаперечний.
Безбережні простори	Безбережжя.
Безбілетний пасажир	Безквитковий пасажир.
Безбоязний	Небоязливий, небоязкий.
Безвилазний	Невилазний.
Безвихідне (скрутне) становище	Безвихідь; безпорадне становище; хоч лобом (головою) бийся; хоч вовком вий; хоч у воду; хоч під греблю; гріб з музикою; глухий кут.
Безвідкладна справа	Пильна (негайна, невідкладна) справа.
Безвідмовно коритися кому-небудь	Ходити як по струнці (по струні, по шнуру, по шнурку).
Безводна місцевість	Безводдя.
Безвольна, безхарактерна людина	Ні жук ні рак; ні смажене ні парене; мокра курка.
Безвольний	Слинявий.
Безвольний, непослідовний у своїх діях (поглядах)	З м'якого тіста.
Безглузда робота	Сліпий лисого стриже.
Безглуздий; необдуманий	Ані верша ані ворітниця.
Безглуздо ризикувати	Перти на рожен (проти рожна)[13].
Безголов'я	Нетямущість.
Безграмотна людина	Неграмотна (неписьменна) людина.
Бездарний	Нездарний.
Бездєлушка	Дрібничка.
Безділля	Нічев'я.

[13] У Діяннях апостолів розповідається, що Савл, який був гонителем християн, почув голос із неба: «Савле! Чому ти переслідуєш мене?». Він сказав: «Хто ти, Господи?». На що Господь відповів: «Я Ісус, якого ти переслідуєш. Важко тобі йти проти рожна», тобто протистояти значно могутнішій силі – Богові. Із часом фразеологізм «проти рожна перти» набув позитивно-оцінного значення: бути відважним, виступати проти великої сили (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Бездомний, бомж	Безхатній, безхатько; безпритульний, безприхильний, безпричальний.
Бездомність	Безхаття.
Бездонна бочка	Прірва.
Бездощове літо	Посушне (посушливе, засушливе, сухе) літо; сухоліття.
Бездумно вдивлятися в кого-небудь (що-небудь)	Пасти очима пташок.
Бездумно витрачати гроші	Сіяти грішми як половою.
Бездушний; безсердечний	Без Бога в серці.
Безжалісно розорити кого-небудь	Живцем облупити.
Беззавітний	Самовідданий.
Беззаконня	Беззаконство; безправство; безсуд.
Беззаперечні докази	Неспростовні докази.

Навіть хрущовська «кузькина мать» –
наш вислів, і нічий більше[14].

Беззастережно підпорядковувати своїй волі	Тримати під каблуком; тримати у вузді.
Беззлобний	Незлобивий, незлостивий.
Беззмістовно говорити	Розводити базар.
Беззмістовно	Як з конем (з кобилою) в болоті говорити.
Безкінечна розмова	Тій казці не буде кінця.
Безкінечний	Нескінченний; безкраїй, безкрайній; безмірний; безмежний.
Безколірний	Без краплі кольору.
Безкомпромісний	Рішучий.
Безконечно писати	Без кінця писати.
Безконечно	До без кінця.
Безкоштовний	Безплатний.
Безкоштовно	Даремно, задарма; за так; так за так.
Безладно	Той у луг, той у плуг.
Безликий	Невиразний.

[14] То ніякі не русизми. То давні українські слова, що їх ми свого часу позичили росіянам. Тепер настала пора повертати ці слова в нашу мову (Микола Лукаш). Він жив в епоху, коли російсько-українські словники в побуті звали «російсько-російськими», бо культивувалося «зближення братніх мов». А Лукаш, навпаки, вважав російську мову запозиченою українською й казав, що пора позичене забирати (Віктор Гриневич «Микола Лукаш «кузькину мать» вважав українським висловом», Інтернет-видання «Газета по-українськи», 17 грудня 2009).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Безлюдне місце	Відлюддя.
Безлюдний	Необжитий, незамешканий.
Безмежне, безконечне	Ні кінця ні краю.
Безмежний простір	Безмежжя, безмір.
Безмежно (безконечно); дуже довго; дуже багато	Без кінця-краю.
Безмірне, доброзичливе терпіння	Ангельське терпіння.
Безмірний	Незміренний, незмірний, неомірний.
Безмовний	Мовчазний, мовчущий; німий.
Безмозгий	Нетямущий.
Безнадійне діло	Пропаща справа.
Безнадійність	Зневіра.
Безнадійно хворий	Смертенний.
Безнадія	Кепські справи.
Безнаказано	Безкарно.
Безналічний расчьот	Безготівковий розрахунок.
Безобідний	Необразливий; лагідний.
Безопасний	Безпечний.
Безпам'ятний	Забудько, забудькуватий; голова дірява.
Безперебійний	Безперервний, безупинний.
Безперешкодний шлях	Зелена вулиця.
Безперспективний	Безвиглядний.
Безпечний	Безтурботний.
Безпечність	Легковажність.
Безпідставно звинуватити когось	Покотити колесо на когось.
Безпідставно	Ні сіло ні впало.
Безплатно; даром; без винагороди	За так; так за так.
Безпліддя	Пустоколосся.
Безплідна, виснажлива робота	Сізіфова праця[15].
Безподобний	Незрівнянний.
Безпомилковий	Непомильний.
Безпомічний	Недорікуватий; як без рук.
Безпорадний	Непорадливий.

[15] Коринфський хитрий цар Сізіф часто обманював богів і знущався з них. Навіть коли ті послали йому Смерть, він закував її, завдяки чому люди стали безсмертними. Коли ж богам вдалося його перемогти, вони придумали жахливу кару – змусили Сізіфа вічно котити на гору величезний камінь. Як тільки камінь досягав вершини, одразу скочувався до підніжжя, і все потрібно було починати з нуля (Зьобро О. Мова про мову // Високий замок).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Безпорядок; хаос	Безлад, безладдя; розгардіяш; рейвах; гармидер; кавардак.
Безпосередньо від кого-небудь	З перших рук.
Безпосередньо від учасників (очевидців)	З перших уст.
Безпощадний; нещадний	Безжалісний; немилосердний.
Безпредєл	Безсуд; вседозволеність.
Безпрецедентний	Небувалий; нечуваний; безприкладний.
Безпризорний	Бездоглядний.
Безпристрасний	Незашорений.
Безпробудний п'яниця	Непробудний (безпросипний, непросипний, непросипущий, безпрокидний, мертвий, заливний) пияк.
Безпроводовий	Бездротовий.
Безпутна людина	Вівця, що заблукала.
Безрезультатний	Даремний; марний; безуспішний; пропащий.
Безрезультатно	Безуспішно; даремно, марно; шкода й заходу.
Безсердечний	Не має серця.
Безсердечно відноситися до кого	Не мати серця (жалю) до кого; без серця (з холодним серцем, безсердно, безсердечно, без душі, бездушно, без жалю, нежалісливо, немилосердно) ставитися до кого; бути безсердним (безсердечним) до кого.
Безсистемний	Невпорядкований, безладний.
Безслідно загинути; пропасти	Кури загребуть; курка лапою загребе.
Безслідно зник	І сліду не стало чийого; у нікуди пропав хто; загув і слід за ким; як за водою пішов хто; як вода вмила (змила) кого; наче (мов) корова язиком злизала кого; як віл лизнув кого; [щез] як здимів; як димом здимів хто; як лизень злизав кого; наче голка в соломі (в снігу) пропав.
Безслідно зникати (пропадати) для кого-небудь	Спливати з рук.
Безслідно; безповоротно; назавжди	Як лист за водою піти (спливти); як камінь у воду.
Безсмертний	Безвічний.
Безсоромно, вправно робить щось	Як ликом шиє.
Безсрочний	Безстроковий.

Безстидно (безсовісно, прямо) бреше [в очі]	У живі очі бреше; без сорому (безсоромно, не соромлячись) бреше (брехню точить).
Безстрашний	Безбоязний.
Безстроковий	Вічний.
Безстроково	На безрік.
Безсумнівно	Безперечно; без крихти сумніву; й говорити нічого (нема чого, нема що); само собою; навіть немає мови.
Безтактність	Нетакт.
Безталанний	Неталановитий, нездарний; латаний талан.
Безталання; невезучість	Лиха доля.
Безтурботна людина	Птаха небесна.
Безтурботно	Як у Бога за дверима (за пазухою); як у Христа в запічку.

За неналежне послуговування рідною мовою у Латвії штрафують[16].

Безугавно робити щось	Як Марко (Сивко) у пеклі (по пеклу, по пеклі).
Безумний	Божевільний; скажений.
Безуспішно	Без успіху; безрезультатно.
Безхарактерний; безвольний	Ні риба ні м'ясо; ні се ні те.
Безцеремонно втручатися в чиїсь справи	Лізти з чобітьми в душу.
Безцільний	Беззмістовний.
Безцільно	По-дурному; на вітер.
Безцінний подарунок	Неоціненний (коштовний, на вагу золота) подарунок.
Безчесна, непорядна людина	Нечиста рука.
Безчестити	Ганьбити; неславити.
Безшумно	Навшпинячки.
Беліберда	Нісенітниця.
Бенкет горою	Бенкет на всю губу (на славу); бучний бенкет; бучна учта.
Бентежити; хвилювати	Душу вибирати.

[16] У Латвії штраф за невикористання в належному об'ємі державної мови при виконанні професійних обов'язків – при першому порушенні становить від 25 до 50 латів (приблизно 45–90 $), а за незабезпечення перекладу на публічних заходах – від 100 до 200 латів (приблизно 183–366 $) (Інтернет-блог «Кобзар», 2009).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Берегова лінія	Бережина.
Берегтися	Стерегтися .
Береженого Бог береже	Народжений втопитися від кулі не загине; бережи вуха, бо вкусить муха; не бери заліза в руки, поки на нього не плюнеш; оглядайся на задні колеса; до собаки підходь ззаду, а до коня спереду.
Бережливість	Ощада.
Бережливо поводитися з ким (з чим)	Шанувати кого (що).
Бережний	Дбайливий.
Беручи під увагу що; у зв'язку з чим	З огляду на що.
Бесіда	Балачка; розмова.
Бестселер	Книга, що користується великим попитом.
Бєсєдка	Альтанка, альтана.
Бистро	Швидко.
Битва; війна	Кривавий бенкет; погуляння.

Не може бути двох рідних мов,
завжди є домінантна[17].

Бити в набат	Бити (дзвонити) на сполох (на ґвалт); бити в бубни.
Бити кого-небудь різкими короткими ударами	Годувати штурханцями.
Бити на смерть	Бити на забій.
Бити по голові кого-небудь	Давати половиць.
Бити тривогу	Бити на сполох (ґвалт).
Бити через край	Переповнювати.
Бити чолом	Шапкувати.
Бити	Годувати бебехами (буханцями, штурханцями); годувати (частувати) потиличниками; міряти лозиною; обкладати боки; бити (хрестити) різками; гладити по спині; годувати лящами; дати (втерти) кабаки.

[17] Ми не говоримо мовою, а мова говорить нами, ця розмова відбувається рідною для кожного з нас мовою. Світ для людини – це рідна мова, яка для її конкретного носія є єдиною можливою моделлю реальності. Кожна людина відчуває свою рідну мову. Рідна мова – це символічне середовище, медіатор і гармонізатор між енергіями пізнавального і того, хто пізнає (Бацевич Ф. Духовна синергетика рідної мови : лінгвофілософські нариси : монографія. – К.: Академія, 2009. – 192 с.).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Битися не на життя, а на смерть	Битися до загину.
Битися об заклад	Іти в заклад.
Битком	Повнісінько.
Битком набитий	Повний-повнісінький; переповнений; як набитий; як натоптаний; натоптом натоптаний; напхом (до країв, до верху, до берегів) напханий; повно (тільно) напханий; ущерть наповнений.
Битком набитися	Напхом напхатися; напхом найти (налізти); натовпитися.
Битком набито	Повно-повнісінько; напхано; переповнено; як натоптано; натоптом; напхом (до країв, до верху, до берегів) напхано; повно (тільно) напхано; ущерть наповнено; повний по саму зав'язку; нема де й голці впасти; ніде й голкою штрикнути; і голки не встромиш; ніде й пальцем ткнути; як києм набито; і києм не протиснеш; і курці ніде клюнути (ступити); як оселедців у бочці.

Кожна людина повинна ревно стежити
за культурою власного мовлення,
бо рівень розвитку кожної мови залежить
від рівня індивідуального мовлення її мовців.

Біблейський	Біблійний.
Бібліотека	Книгозбірня.
Бібліотекар	Книгар.
Бібліофіл, бібліоман	Книголюб.
Біблія	Святе Письмо.
Бігати перед кимось	Ходити навшпиньки (на пальцях) перед кимось.
Бігборд; стенд	Панно.
Бігло ознайомитися	Побіжно ознайомитися.
Бігло читати	Швидко читати
Бігло	Приторком.
Бігом	Бігцем; підтюпцем.
Бігти вдогонку за ким	Бігти (гнати, мчати, летіти) навздогін (навздогінці, уздогінці, удогонь) за ким (кому); бігти (гнати, мчатися, летіти) нагонцем за ким; гнатися (уганяти) за ким.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Бігти дрібною ходою (про коней)	Трусити риссю (ристю, клусом).
Бігти по кромці поля	Бігти по краю поля.
Бігти, куди очі дивляться	Бігти (тікати, гнати, мчатися, летіти) світ за очі (куди очі, куди ведуть очі); бігти (втікати, гнати, мчатися, летіти) галасвіта (навмання, навмани, навманці).
Біда за біду чіпляється	Як вухо ввірветься, то і дзбан розіб'ється.
Біда на біді, бідою поганяє	Біда біду перебуде – одна згине, десять буде.
Біда навчить калачі їсти	Навчить біда з салом коржі їсти; хто хоче в горох, знайде стежку.
Біда не залишила їх байдужими	Біда їх розворушила.
Біда сталася з ким	Лихо спіткало кого.
Бідна людина	Тягнибіда; нетяга.
Бідність	Безгрошів'я, безгрішшя; у кишені вітер свище; ні гроша за душею[18].
Бідність учить, а щастя псує	Щастя розум відбирає, а нещастя назад вертає.
Бідно жити	Тонко прясти.
Бідному пожар не страшний	Голий дощу не боїться.
Бідняга	Бідолаха; неборака; сіромаха.
Бідувати	Тягти біду; трубити в кулак; битися як риба об лід; перебиватися з хліба на воду.
Біженець	Утікач.
Біжучий рік	Поточний рік.
Біжучий рядочок	Рухомий рядочок.
Бізнес	Власна справа; підприємництво, підприємницька діяльність.
Бізнес-ланч	Діловий обід.
Бізнесмен	Ділова людина; підприємець.
Бійка	Колотнеча.
Бійкою прав не будеш	Що кулак, то ще не право.
Біла (чорна) полоса	Біла (чорна) смуга.

[18] За народними уявленнями, душа людини міститься в ямочці між ключицями на шиї, тому цю заглибинку теж називали душею. Раніше гроші зберігали зазвичай на грудях, тобто «за душею». Фразеологізм «за душею нічого не мати» означає бідування, коли людина не має ні грошей, ні житла. Із цим уявленням пов'язані також інші вислови. «Душа навстіж (нарозхрист)» означає, що сорочка на грудях розстібнута і людина не боїться показати, що в неї за пазухою. Згодом цей вислів набув значення: щира, відверта, чистосердечна людина. Виставити душу – розстібнутися, а сховати душу – закутати шию, застібнути комірець (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Біла гарячка	Запійна маячня; запійне маячення (маячіння).
Біла мука	Біле борошно.
Білет	Квиток.
Білети продаються	Квитки можна придбати.
Білетна каса	Квиткова каса.
Білизна	Біль.
Білий хліб	Паляниця.
Білими нитками шито	Аж пальці знати.
Білінгвізм	Двомовність.
Білка	Вивірка.
Біль раптово зник	Як рукою зняло[19].
Біль стих	Біль ущух (ущухнув).
Більмо в оці	Колючка в оці.
Більмом в оці	Хроном у носі.
Більш ніж достатньо	Аж (уже) задосить.
Більш солодкий	Солодший.
Більш того	Мало того.
Більша половина	Більша частина; більше ніж (як) половина.
Більше всього	Найбільше; понад усе; більше за все.
Більше місяця	Понад місяць; більше як місяць.
Більше не цікавитися чимось	Закинути щось під лаву.
Більше ніж досить	Цілком (зовсім) досить.
Більше ніж	Понад.
Більше нічого	Та й по всьому.
Більше ста років кому	Понад сто років (літ) кому.
Більше ста	Поза сто.
Більше того	Мало того; ба; на додаток; до того; понад те.
Більше чим	Більше ніж.
Бім-бом	Бам-балам.
Бінокль	Далековид, дальновид.
Біографія	Життєпис.
Біс попутав	Лихий попутав.
Бісити	Дратувати; доводити до сказу.

[19] У виразі відображений звичай зцілення за допомогою руки. Знахарі часто відводили рукою зубний біль. Це «відведення» було схоже на звичайний масаж, тому біль буквально «знімався рукою». Вислів означає зцілення від хвороб і важких душевних травм, раптове зникнення проблем (Мовознавчий проект «Словопис»).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Біситися	Казитися; скаженіти; шаленіти; лютувати.
Бістро	Кав'ярня.
Бітрейд	Швидкотік.
Бічна поверхня	Бічниця.
Благий намір	Доброчесний (високий, добрий) намір.
Благодійний вклад	Благодійний внесок.
Благодійний	Допомоговий.
Благомислячий	Добропорядний; добродум; світла голова.

Є ілюзія, що «солов'їна» і «калинова»
має внутрішній ресурс гармонійності,
багатства та сили[20].

Благополучний кінець	Щасливий кінець.
Благополучні сім'ї	Щасливі (забезпечені) сім'ї.
Благополучно	Безперешкодно; безбідно; безнапасно; без пригод.
Благополуччя	Гаразди; Божа благодать.
Благопристойний	Доброзвичайний; безгрішний.
Благородна душа	Щира душа.
Благородний жест	Лицарський жест.
Благородний	Чесний з чесних.

[20] Ні, бо життєздатність і змагальницька потуга мови прямопропорційна спектру розгорненості її соціальних функцій. Якщо українське мовлення в Харкові та Києві зводиться до домашнього вжитку, базару й оголошень у метро і майже відсутнє у сферах культури, коли нема українського теле-, кінопродукту, присутності мови в індустрії розваг, – повага до українського слова падає. Яка балаканина – таке світовідчуття. В коридорах Львівського університету чую: «Тіпа карочє внатурє та тьолка кумарить». Українське молодіжне середовище таке слабке, що не виробило свого сленгу навіть у Львові. Але вірю у студентство, бо коли взимку стояв із плакатами під Верховною Радою, повз мене проходили хлопці й гукали: «Слава Україні!». Поговорили хвилин 20. Один – родом із Дніпропетровська. Казав, що люди прокидаються. У канцелярії Київської міськдержадміністрації якийсь клерк, ставлячи штамп на заявці акції, потис мені руку і сказав: «Вы – настоящий украинский патриот. Приезжайте к нам чаще».
Українці в українських містах – як у діаспорі. Навіть у Львові. Фільмів своїх – нема. Молодіжних, студентських журналів – нема. Клавіші на купленому телефоні чи комп'ютері якою мовою будуть? Російською. Потрібна позитивна дискримінація. Її застосовують до тих груп, що відстають. Треба визнати, що українці в різних ділянках соціально-культурного розвитку відстали.
У найглухішому карпатському хуторі вже є інтернет, і дітваки та тінейджери дивляться бандитські серіали російською мовою онлайн. Той хутір грузне в чужому середовищі. В нових медіа домінують російські, вже не мас-медійні, а мультимедійні засоби. Це саморосійщення ще й прискорене цілеспрямованою політикою нашого уряду – колоніальної адміністрації Кремля (Роман Кісь «Нас порятує новоукраїнський великий урбанізм», Інтернет-видання «Газета по-українськи», 19 червня 2013).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Благородно	По-лицарському, по-козацькому.
Благословляти долю	Дякувати своїй зорі.
Благословляти кого на що	Давати (ласкавий) призвіл на що.
Благосприятлива погода	Поліття.
Благоустрій	Упорядкування.
Благочестивий	Побожний.
Блефувати	Хитрувати; обдурювати; брати на Бога.
Ближайший магазин	Найближча крамниця.
Ближчим часом	Найближчим часом.
Близорукий	Короткозорий.
Близько десятка	З десятеро, з десяток.
Близько зійтися з ким	Зблизитися з ким.
Близько лікоть, та не вкусиш	Є в глеку молоко, та голова не влізе.
Близько	Дві пісні – й удома; поблизу; за рогом; перед носом.
Блистіти; переливатися	Вилискуватися; грати; вигравати; мигтіти; бриніти; леліти.
Бліда копія	Скупа подоба.
Бліде обличчя	Наче з воску виліплене обличчя.
Блінчик	Млинець.
Бліцкриг	Блискавична війна.
Блог	Денник.
Блокада	Облога; оточення.
Блокнот, нотатник	Записник.
Блокувати	Загороджувати.
Блондин	Білявець.
Блондинка	Білявка.
Блудити	Жити в блуді; ходити блудом; ходити манівцями.
Блудити в потемках	Блукати як сліпий у лісі.
Блукаючий вогонь	Блудний (мандрівний) вогник; блимавка.
Блукаючий	Заблуканий; блукач; швендя; блудяга; бездомний; кочовий; обходисвітній; блукливий.
Блукаючі зірки	Мандрівні (блукливі) зорі.
Блюдечко	Тарілочка.
Блюдо	Страва.
Блюдо	Таріль.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Бляклий	Мерхлий.
Боби розводити	Теревені правити; ляси точити.
Бовтатися	Теліпатися.
Бог в поміч	Боже, поможи; помагай Бог; помагайбі; хай Бог (Господь) помага.
Бог вам суддя	Бог вас розсудить.
Бог дав, Бог і взяв	Прийшов нестаток, забрав остаток.
Богатирська сила	Залізна сила.
Богомолець	Молибога.
Богообраний	Обраний Богом.
Боготворити	Обожнювати; мати за Бога; носити на руках; здувати порохи з кого.

Харків російською розмовляє,
скоріше, за звичкою[21].

Богохульствувати	Зневажати Бога.
Богу молись, а сам стережись	На Бога складайся, розуму ж тримайся.
Бодати	Колоти.
Бодрий	Бадьорий; жвавий.
Бодрствувати	Не спати; не всипати; ніч зоріти.
Боєготовність	Бойова поготівля.
Божа корівка	Сонечко; бездрик; зозулька.
Божевільна пристрасть	Шалена (нестямна) жага.
Божевільний	Несповна розуму; безумець; шаленець; вар'ят.
Бойова труба	Сурмова сопілка; сурма.
Бойові припаси	Стріливо.

[21] 70% тамтешнього населення вважають себе українцями за походженням, і 40 років тому було майже так само. Несподіванка? При переписі населення 2001 року з тих, хто назвав себе українцем за походженням, українську мову вказали рідною 74,1%. То звідки ж народився міф, що Харків – російськомовне місто? Тут говорять російською не тому, що вона рідна для більшості населення. Просто, потрапляючи в середовище, де розмовляють не твоєю, але тобі відомою мовою, ти, швидше за все, теж спілкуватимешся нею. Харків – студентське місто, сюди з'їжджаються зі всієї України, в тому числі й із центральних і західних областей. Але так само багато донецьких, луганських, дніпропетровських студентів. Ви чули, як говорять у райцентрах і селах Харківської області? Це не літературна українська мова, це – суржик, але жодним чином це не російська. По ньому відразу можна вирахувати, звідки людина, з точністю до міста чи села. Потрапляючи у велике місто, люди соромляться своєї «сільськості» й переходять на російську. Тому середовище – визначальне. Якщо більшість говоритимуть українською, то ті, хто не розмовляв нею вже 20 років, буквально через тиждень говоритимуть так само, як до тих пір російською (Олександр Зарайський, «Харків може перейти на українську за тиждень», Інтернет-видання «Газета по-українськи», 25 квітня 2014).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Бокал	Пугар.
Бокова стіна дому	Причілок; причільна (причілкова) стіна.
Боком вилізе	Рогом вилізе.
Болільник, болільщик	Уболівальник.
Боліти за справу	Уболівати за справу.
Болотисте місце	Багнище, багнисько; мокрявина; багнисте місце.
Болото	Багно.
Болтавня	Балаканина.
Болтати язиком	Теревенити; молоти (плести) язиком; ляси правити (точити); розказувати сон рябої кобили.

Ми готові надати російській мові
статус офіційної в кожному регіоні,
який цього захоче[22].

Болтовня	Балаканина; балакання; базікання; балачка.
Болюче місце	Вразливе місце.
Боляче вразити; спричинити душевний біль	Ужалити в серце.
Боляче на таке дивитися	Прикро на таке дивитися; серце болить на таке дивитися.
Больниця	Лікарня.
Больничний	Лікарняний; листок непрацездатності.
Бомж, бродяга	Бездомок; безхатько; волоцюга; безпритульний.
Бомонд	Вишукане товариство.

[22] Офіційний статус для російської мови – це смерть для української в тих регіонах, де він буде запроваджений. Де, врешті решт, українська мова й так не зазвучала, де на кожного україномовного дивилися з-під лоба, а останнім часом б'ють і вбивають (Юрій Винничук).
Російська мова настільки в'їлася в мозок, що я більшість фільмів, які не дубльовані українською, дивлюся в польському або чеському дублюванні. Для мене це щось, як антибіотик. А тим часом міністр закордонних справ України Павло Клімкін заявив в інтерв'ю французькому телеканалу TV5: «Ми готові надати російській мові статус офіційної в кожному регіоні, який цього захоче». А досі їм хтось боронив спілкуватися російською? Пане міністре! А коли ви подумаєте про українців? Коли українська дитина зможе дивитися україномовні мультики? Адже наші діти не вивчають російської мови, але вже знають, що таке «блін» і «нах». Коли нарешті ми отримаємо закон про державну мову, як то є в європейських країнах, де передбачені штрафи за публічне калічення мови? І чому б не закликати російськомовних українців переходити на державну мову? Чому не можна відродити українізацію, яка вже колись доволі успішно була запроваджена у 1920-их роках? (Юрій Винничук «Блін» і «нах», «ТСН», 5 серпня 2014).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Бородач	Бородій, бородань.
Боротися з долею	Грати з долею навпереваги.
Боротися з ким-небудь	Водитися за петельки.
Боротися з корупцією	Чистити авгієві стайні.
Босяк	Халамидник.
Босяком	Набосо.
Бочечка	Барильце.
Бочка	Барило.
Бочка з порохом	Діжка з порохом.
Бочонок	Бочівка.

Якщо Україна боротиметься за своє існування
й місце під сонцем, то багатьом доведеться
вивчити українську мову[23].

Боягуз	Заяча (мотузяна) душа.
Боязно	Бійзько.
Боятися	Кувати вухналі зубами; підгинати хвіст; удаватися в переполох.
Боятися дихнути	Затаїти (притаїти) дух; завмерти; і дихнути страшно.
Бравада	Показне хизування сміливістю.
Бравий	Бадьористий; молодецький; хвацький, скорохвацький.
Бравурний	Бадьорий; гучний; молодецький.
Бражник	Пиворіз.
Брак коштів	Безгрошів'я.
Брак організованості; хаос	Розгардіяш; Вавилонське стовпотворіння[24].

[23] У майбутньому світ може вступити в період радикального перерозподілу мовних територій. Англійську тіснитимуть кілька конкурентів – іспанська, китайська, а саме мандаринська, мови та інтернет-суржик. Це буде серйозним викликом і для української. Є два варіанти. Перший: ми вважатимемо, що живемо в інформаційну добу, де державні кордони не мають відношення до мовних. Тоді усім доведеться врешті вчити мандаринський діалект китайської (найпоширеніша в світі мова за кількістю носіїв). Другий: ми усвідомимо, що державна мова в цю епоху має велике політичне значення. Єдина інформаційна територія – для держави це дуже важливо.
Російська збереже свої позиції в Україні лише в межах культурно ідентифікованих російських родин. Сьогодні більшість російської в Україні – це мова не росіян-інтелектуалів, а культурно дезорієнтованих людей. У суспільстві завжди є ті, хто на автоматі вживає панівну мову. Вони дедалі більше розмовлятимуть українською (Дмитро Капранов, «Російська в Україні – це мова культурно дезорієнтованих людей», Інтернет-видання «Газета по-українськи», 5 листопада 2013).

[24] За біблійною легендою, після всесвітнього потопу все людство говорило однією мовою. Люди вирішили прославити своє ім'я і налякати ворогів, звівши цегляну вежу аж до неба, а навколо

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Брак	Огріх; ґандж.
Брак; дефіцит	Нестача; недостача; недостатність.
Бракувати	Ґанджувати; вибраковувати.
Брат милосердя	Брат-жалібник.
Брати активну участь	Брати діяльну участь.
Брати в єжові рукавиці	Брати в шори.
Брати в оборот	Брати в роботу; брати в стоси.
Брати в оренду	Винаймати; випозичати.
Брати в полон	Забирати в неволю; полонити.
Брати в солдати	Брати до війська.
Брати в тиски	Брати в лещата.
Брати верх	Гору брати.
Брати взятки	Брати (хапати) хабарі.
Брати за живе	Брати за душу.
Брати на душу	Брати на себе.
Брати на себе вину (відповідальність)	Викликати вогонь на себе.
Брати на себе сміливість	Насмілюватися; зважуватися.
Брати на себе	Брати на свої плечі.
Брати напрокат	Випозичати.
Брати під свою відповідальність	Брати на свою голову.
Брати приклад з когось	Взоруватися на кого.
Брати свій початок	Починатися.
Брати своє	Даватися взнаки.
Брати свої слова назад	Зрікатися своїх слів.
Брати собі все найкраще	Збирати вершки на молоці.
Брати хабарі	Брати на лапу.
Братися до виконання	Братися виконувати.
Братися до чогось без достатньої обізнаності	Із своїм батогом лізти.
Братися за кілька справ одночасно	Ганяти (ганятися, полювати) за двома зайцями.
Братися за роботу	Братися до роботи.
Братися не за свою справу	Сісти не в свої сани.
Братський привіт	Братерський привіт.

ної – величезне місто, де б вони оселилися всі разом, – Вавилон. Та, вражений зухвальством людей, Бог вирішив не допустити, щоб стільки гордих і нечестивих замешкали в одному місті, і покарав їх. Він змішав мови будівників, і люди перестали розуміти один одного. Почалися галас і метушня, величезний натовп не міг злагоджено діяти, а будівництво вежі припинилося (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Браузер	Борозник, переглядач, гортач[25].
Брачний	Шлюбний.
Бретельки	Шлейки.
Брехати	Брехню точити; дзвін великий лити; вішати бублик на носа.
Брехати під час сповіді	Возити (повозити) попа в решеті.
Брехати прямо в очі	У живі очі брехати.
Бреше без запинки	Гладко бреше; бреше й не оглядається.
Бреше не кашляне	Бреше й оком не змигне (не моргне); бреше та й дивиться; бреше, як хліб з маслом їсть.
Бреше не червоніючи	Бреше не соромлячись (безсоромно, без сорому); бреше й оком не моргне.
Бреше як по писаному	Бреше, як шовком шиє; бреше, як з книжки вичитує (читає); бреше, як з листу бере; бреше як рябий (як рудий) собака; бреше як собака (як пес, як рябко); бреше як собака на висівки.
Бреше, як помелом мете	Бреше, [а за ним] аж куриться (аж курява встає).
Бреши, та знай міру	Брехати – треба міру знати; бреши, та не забріхуйся; коцюба кудкудакала, помело яйце знесло.
Бриз	Береговий вітер.
Бризкати	Порскати.
Брильянт	Діамант.
Бритися	Голитися.
Брифінг	Коротка зустріч.
Бродити в потемках	Сліпувати.

[25] Сей чудовий відповідник англійському терміну *browser* запропонував пан Богдан Шуневич у своїй статті «Обґрунтування наукової термінології з дистанційного навчання», оприлюдненій зокрема у Віснику Національного університету «Львівська політехніка» у 2003 році. До речі, наші ближні слов'янські брати-сестри не мастять собі голови, як називати програмку для перегляду сторінок: чехи, приміром, називають її *prohlížeč* [прóглііжеч], а поляки – *przeglądarka* [пшеґльондáрка]. В обох словах вгадується наше, цілком звичне переглядач – здавалося, на ньому варто було б і зупинитися, тим паче, що його теж пропонує одним синонімічним рядом пан Шуневич у згаданій статті. Але гляньмо трішки далі. Сучасне мовотворення тяжіє до стислих визначень, до одно- двоскладових слів. Не завжди, звісно, та все ж тяжіє. Ну а просторіччя й поготів: недарма у радянську добу з'явилися такі скорочення як «відік», «тєлік», «вєлік», «общага» замість таких нудних для вимови відеомагнітофона, телевізора, велосипеда чи російського общежития. У наші дні виникло таке скорочення, як «комп», тобто комп'ютер. Зважаючи на цю життям вималювану закономірність, можна передбачити, що термін переглядач навряд чи приживеться, а ось гортач має непогані шанси (Словник новотворів Юрка Зеленого).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Бродити вуличками	Блукати вуличками.
Бродити по світу	Світом (світами, по світу) блукати (вештатися).
Бродяга	Волоцюга; жебрак, торбар, прошак; прохач; приплентач; злидар.
Брокер; маклер	Посередник.
Бронеавтомобіль	Автопанцерник.
Бронетанковий	Панцерний.
Бронза	Дзвонова мідь.
Бронхіальний	Бронховий.
Бруд, безлад у приміщенні	Як на Зарванській вулиці.
Брудний	Як чорт з очерету.
Брутальний	Грубий; нечемний, неввічливий.
Брутальність	Грубощі, грубіянство; нечемність; грубість.
Брюки	Штани.
Брюнет	Чорнявець.
Брюнетка	Чорнявка.
Брюшний	Черевний.
Брязкати зброєю	Вимахувати шаблею.
Був випивший	Був напідпитку; був підпилим (підпитим); був під чаркою (підп'яним).
Був кінь, та з'їздився	Був колись горіх, а тепер свистун.
Бувала, досвідчена людина	Старий лис; стара лисиця; битий собака; битий жак (жук); бита голова; стріляний горобець.
Бувати в багатьох місцях	Побачити багато (немало) світу (світа).
Бувати між людьми	Бувати серед людей.
Бувати; траплятися	Мати місце.
Бувший	Колишній; минулий.
Бувший у вжитку (користуванні)	Уживаний (заживаний) уже; який був у вжитку.
Бугель; підйомник	Витяг; підіймач.
Буде біда кому	Буде лихий світ кому.
Буде вам ще з цим клопоту	Матимете ще з цим клопоту.
Буде видно	Побачимо.
Буде й на нашій вулиці свято	Буде й на нашому тижні свято; і в наше віконце засяє (засвітить, загляне) сонце; колись і на нас сонечко гляне.
Буде й нам навар	Щось і нам капне.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Буде по-моєму	Вийде на моє.
Буде сказано нижче	Скажу згодом (далі).
Буде тобі біда	Лиха набіжиш.
Буде толк з кого	Будуть люди з кого; буде пуття з кого.
Будемо гідні цієї місії	Будьмо гідні цієї місії.
Будемо надіятися	Будемо сподіватися.
Будеш знати Кузькіну маму	Знатимеш, почім в Тростянці гребінці.
Будеш знати, почім фунт лиха	Знатимеш (дізнаєш), почім ківш лиха.
Будинок зразу був охоплений полум'ям	Будинок відразу взявся (пойнявся) вогнем (полум'ям).
Будинок у запущеному стані	Занедбаний будинок.
Будоражити почуття	Звихрювати серця.
Будто	Наче, мов, ніби, немов.
Будувати плани	Планувати; накреслювати плани.
Будувати повітряні замки	Будувати надхмарні замки; удаватися в химери; думками (думкою) багатіти; у хмарах літати; у хмари заноситися думкою; будувати замки на піску; химери ганяти.
Будувати райдужні плани	Плекати рожеві мрії.
Будуть значні прибутки	Пливе солідний куш.
Будучи винним, уміло уникнути покарання	І риби наловити, і ніг не змочити.
Будь добрий	Будь ласка; будь ласкавий; коли ласка [твоя]; зроби ласку.
Будь ласка, продовжуйте читати	Будьте ласкаві, читайте далі; читайте далі, якщо (коли) ласка.
Будь людиною!	Май совість!
Будь милостивий	Будь ласкавий.
Будь-де	Хай де.
Будьмо відверті	Що є, то є.
Будьте впевнені	Будьте певні; майте певність.
Будьте добрі	Будьте ласкаві; коли(якщо) ваша ласка.
Будьте люб'язні	З ласки своєї.
Будь-який; не вибраний; не підібраний	Який попало.
Будь-якими засобами (способами)	Усіма силами.
Будь-якою ціною	За будь-яку (за всяку) ціну.
Букашка	Комашка, комашина.
Буквальний	Дослівний.
Була б шия, а ярмо знайдеться	Аби хліб, а зуби знайдуться.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Була не була – катай з плеча	Ласувати так ласувати – бий, жінко, ціле яйце в борщ[26].
Була не була	Що буде, те (то) й буде; хай буде що буде; хай (най) діється (буде) що хоче; або (чи, хоч) пан або (чи, хоч) пропав.
Булавка	Шпилька, аґрафка.
Булатний; сталевий	Крицевий.
Було, та сплило	Було, та загуло; було, та за водою (за вітром) пішло; було колись – минулося; що було, те минуло; один був, та й той загув; як у воду впало; як мітлою зметено; димом догори пішло; пропало, як з воза впало.
Бумага	Папір.
Бумажка	Папірець.
Бумерангом	Рикошетом.
Бунтар; заколотник	Бунтівник.
Буран	Буревій.
Буркнути	Кинути крізь зуби.
Бурлити	Кипіти кипнем; кипіти як у казані; ходити ходором.
Бурлить	Гуде як у вулику.
Бурмотіти	Бубоніти; буркотіти.
Бурне життя	Невсипуще життя.
Бурні аплодисменти	Бурхливі оплески.
Бурно	Бурхливо; шалено.
Бурхливо виявляти емоції	На вухах стояти.
Бурхливо виявляти своє незадоволення	Рвати й метати.
Буря в склянці води[27]	Буча за онучу.
Буря ослабла	Буря стишилася.
Буси	Намисто; коралі.
Бусінка	Намистинка.
Бутан	Земля громового дракона.
Бутерброд, сандвіч	Канапка, накладанець.

[26] Пересічний користувач навряд чи зможе розпізнати окремі запозичення, які ховаються за нібито чисто українськими словами. Так, начебто рідне нам слово «борщ» – є запозиченням з перської мови (Зозуля О. Якщо суржик – хвороба, то як з нею боротися // Час і Події. – 2009. – 1 серпня).

[27] Вислів належить французькому письменнику і філософу Шарлю Монтеск'є (1689–1755). Так він оцінював політичні події в карликовій державі Сан-Маріно (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Бути (стати) причиною	Спричинити.
Бути без гроша	Не мати ні шага (ні шеляга, ні гроша, ні копійки).
Бути без пам'яті від кого (від чого)	Бути захопленим ким (чим).
Бути без пам'яті	Бути непритомним.
Бути безмежно щасливим	Бути на сьомому небі.
Бути безпринципним	Служити двом панам.
Бути бичку на мотузці	До часу дзбанок воду носить.
Бути біді	Без біди тут не обійдеться; начуваймося лиха.
Бути бідним (убогим, погано вдягненим)	Руб'ям (драпям) трясти; голим задом світити.
Бути більмом в оці	Бути сіллю в оці (в очах).
Бути близьким до загибелі	Триматися на соломинці (на павутинці); висіти на волоску.
Бути в авангарді	Бути попереду (в перших лавах); вести перед.
Бути в агонії	Бути в останніх корчах; доходити; конати; часувати.
Бути в боргах	Мати борги; заборгувати.
Бути в боргу в когось	Завинити перед кимось.
Бути в гарячці	У гарячці (на гарячку) лежати.
Бути в дитячому віці	На припічку кашу їсти.
Бути в доброму здоров'ї	Матися добре.
Бути в дружніх стосунках з кимось	Бути на короткій (дружній) нозі з кимось.
Бути в дуже похмурому, пригніченому настрої	Тумою туманіти.
Бути в дусі	Бути в доброму настрої (гуморі); добре матися.
Бути в законній силі	Мати законну силу (силу закону); бути чинним.
Бути в залежності від когось	Бути під п'ятою.
Бути в змозі	Могти; бути спроможним; мати силу (змогу, спромогу).
Бути в когось на повідку	Бути в когось на мотузці.
Бути в користуванні то одного, то другого	Ходити по руках.
Бути в ладах з ким	Бути (жити) з ким у [добрій] злагоді (згоді, ладі).
Бути в небезпеці	Висіти (повиснути) на волосинці (волосині, волоску).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Бути в невизначеному становищі	Висіти в повітрі (між небом і землею).
Бути в опозиції	Протистояти.
Бути в піднятому настрої	Чути крила за плечима.
Бути в повній фінансовій залежності від когось	Сидіти в кишені в когось; сидіти на шиї в когось.
Бути в поганому настрої	Встати на ліву (не на ту) ногу.
Бути в праві	Мати право.
Бути в програші	Програвати.
Бути в ранньому дитячому віці (малою дитиною)	Рачки лазити.
Бути в розпачі	Вити вовком (звіром).
Бути в розпорядженні	Бути під рукою.
Бути в русі	Рухатися.
Бути в силах	Здужати; здолати; мати змогу (спромогу, силу); спроможним бути.
Бути в стані відчаю	Дертися на стіну.
Бути в ударі	Бути в доброму настрої; бути в гуморі.
Бути в хороших відносинах з ким	У добрості (злагоді) жити з ким; мати добрі взаємини (стосунки) з ким.
Бути в центрі уваги	Брати всі очі на себе.
Бути вагітною	Бути при надії.
Бути важливим	Мати вагу.
Бути везучим (удачливим, щасливим)	Народитися в сорочці[28]; народитися під щасливою зіркою[29].
Бути взаперті	Бути замкненим (зачиненим); бути під замком (в зачині).
Бути визначальним	Робити погоду.
Бути вилаяним, покараним	Мати на горіхи (на рибу) від когось.

[28] Звичайно, народитися в сорочці у прямому значенні неможливо. Та інколи діти народжуються, огорнені навколоплідною плівкою. Її в народі й називають «сорочкою», яку дає Бог. У багатьох мовах є подібні вислови. Чехи кажуть: «народитися в кошульці (сорочці)», а поляки – «народитися в чепку (чепчику)». Люди вірили, що це добрий знак, і Бог оберігатиме таку людину впродовж усього життя. «Народився в сорочці» кажуть про тих, кому пощастило уникнути загибелі чи великої біди, кому таланить у житті (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

[29] Астрологи стверджують, що доля людини залежить від того, під якою зіркою вона народилася. Складаючи гороскопи (особливі таблиці розташування зірок на небі), вони передбачають події в житті окремих людей і всього світу. Одні зірки астрологи називають «щасливими», інші – «нещасливими». Вислів «народитися під щасливою зіркою» означає бути успішним у житті, не знати горя (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Бути винним перед ким	Завинити кому (перед ким, проти кого).
Бути високої думки про себе	Високо нестися; гнути кирпу.
Бути відвертим з кимось	Відкривати (розкривати) душу; викладати карти; ділитися таємницями з кимось; звіритися.
Бути відсутнім тривалий час	Бігати світами.
Бути вороже налаштованим	Важким духом (пеклом) дихати.
Бути всім незадоволеним	Чорт не чорт, і люди не такі.
Бути вчителем	Учителювати.
Бути гіршим від кого-небудь	І на латку не годитися.
Бути глибоко переконаним	Беззастережно вірити.
Бути головним	Грати першу скрипку.
Бути голодним	Смоктати лапу.
Бути гонористим (задавакуватим)	Високо дерти (задирати) носа.
Бути готовим на все	Іти у вогонь і воду.
Бути далекоглядним	Бачити далі свого носа; вилізти зі своєї (із власної) шкаралупи.
Бути дармоїдом	Знати з миски та в рот.
Бути дисциплінованим (слухняним)	Ходити як по струнці (по струні, по шнуру, по шнурку).
Бути дійсним	Мати силу.
Бути до смаку	Смакувати кому; до вподоби припадати кому.
Бути добре обізнаним у чомусь	Знати і шите і пороте.
Бути добрим, поступливим, лагідним	Мати м'яке серце.
Бути довольним чим	Бути задоволеним (удоволеним) з чого (чим); задовольнятися (удовольнятися) з чого (чим); тішитися (радіти) з чого.
Бути досвідченим	Мати пристріляне око.
Бути доступним	Лежати на поверхні.
Бути дотепним і метким у розмові	Не лазити за словом у кишеню.
Бути дуже дотепним, веселим, жартівливим	І мертвого розвеселити.
Бути дуже задоволеним чим-небудь	Губи облизувати.
Бути дуже занятим	Не бачити вільної хвилини.
Бути дуже злим (роздратованим)	Рвати вудила.
Бути дуже малим (малою дитиною)	Під стіл пішки ходити.
Бути дуже старим	Побачити віку.
Бути дуже худим, виснаженим	Світити ребрами.
Бути дужим (здоровим)	Не скаржитися на здоров'я.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Бути жадібним (зажерливим)	Служити Ваалу.
Бути живим; існувати; жити	По світу (по світі, по землі) ходити; топтати землю (ряст).
Бути з ким-небудь у поганих стосунках (у сварці)	Мати контри з кимось.
Бути завадою	Кісткою (кілком) у горлі стояти.
Бути завжди напоготові	Тримати (держати) порох сухим[30].
Бути загребущим	Мати довгі руки.
Бути зажерливим	Гребти під (до) себе обома руками (обіруч).
Бути зайнятим по горло	Діла (роботи) аж по [саме] горло (по саме нікуди); діла – і вгору нема коли (ніколи) глянути; такої роботи, що й носа ніколи (нема коли) втерти; діла, діла – аж голова біла; ходячи їсть, а стоячи спить.
Бути закоханим по вуха	Світу за кимось не бачити.
Бути залежним від когось	Сидіти на чужому возі.
Бути заодно	Одну руку тягти (тягнути); в один гуж тягти; в одну дудку грати.
Бути запальним, гострим, дотепним, дошкульним	Мати серце з перцем.
Бути зверхнім, нетерпимим до інших	Не впади, пороше, на моє хороше.
Бути злим	Їжаком стирчати.
Бути зразком для здійснення чого-небудь	Указувати дорогу (шлях, шляхи).
Бути зруйнованим (ущент розбитим)	Лежати в руїнах.
Бути іншої думки	Мати іншу думку.
Бути комусь неприємним співбесідником	Не до мови, не до розмови.
Бути корисним (вигідним)	Іти на руку; прислужитися; піти на користь.
Бути легким, доступним для розуміння (пізнання)	Лежати на поверхні.
Бути ледве помітним	Мріти; бриніти; бовваніти.
Бути лишнім	Бути зайвим.
Бути лікарем	Лікарювати.
Бути милосердним (совісним, жалісливим)	Мати Бога в серці.
Бути на виду в кого	Бути на видноті (перед очима, на оці, в оці, на очах) в кого.

[30] Більшість фразеологізмів своїм виникненням завдячують різним ремеслам, видам діяльності людей – таким, як: військова справа (гострити меч, схрестити мечі, ламати списи, тримати порох сухим, переходити в наступ, брати на озброєння, влучати в ціль, брати з бою, викликати вогонь на себе тощо) (Інтернет-проект «Нова мова»).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Бути на головному місці	Бути на першому (на чільному) місці; перед вести.
Бути на краю погибелі	Стояти над прірвою; ходити коло смерті; зазирати смерті в очі.
Бути на слуху	Не сходити з язиків; бути на язиках.
Бути на сторожі	Стояти на чатах (на вахті).
Бути на хорошому (доброму) рахунку	Мати добру славу; бути в числі найкращих.
Бути на чеку	Бути наготові (насторожі); пильнувати; бути обережним.
Бути на чиїсь стороні	Тримати чиюсь сторону; бути на чиємусь боці.
Бути на чиїх-небудь харчах	Їсти чужий хліб.
Бути на чолі; лідирувати	Вести перед.

Суржик став мовною недугою,
від якої постійно шукають ліків[31].

Бути надзвичайно вимогливим до когось	Не давати спуску.
Бути надзвичайно спостережливим	Мати гостре око (гострі очі).
Бути насторожі	Тримати вуха гостро.
Бути не в дусі (не в настрої)	Муха в носі в когось.
Бути не в ладах з ким	Бути (жити) не в злагоді (не в згоді) з ким; не ладнати з ким; незлагода (незгода) з ким (між ким); немає згоди між ким.
Бути не в своїй тарілці	Бути ні в сих ні в тих.
Бути не в собі від радості	Аж нетямитися (нестямитися) з радощів; не тямити себе з радощів; у нестямі (без тями) з радощів; себе не чути з радощів; у радощах не чутися.
Бути не в собі від страху	Перелякатися на смерть.
Бути не в собі	Нетямитися; самого себе не тямити.
Бути невдячним кому-небудь за щось	І спасибі не сказати.
Бути невезучим (невдачливим, нещасливим)	Народитися без сорочки.
Бути невибагливим до їжі	Клоччя та вовна, аби кишка повна.

[31] Володіти мовою – означає добре її знати, уміти користуватися, відчувати, де вжити те чи інше слово, загалом використовувати все її багатство, щоб висловлювати свої думки. Суржик став мовною недугою, від якої постійно шукають ліків. Однак одужання від хвороби потребує не лише медикаментів, але й бажання хворого вилікуватися. Тому, аби зробити мову чистою, принадною, плекаймо в собі бажання вдосконалюватися самим і повернути нашій мові гідне звучання з власних вуст («Мовні нюанси. як розрізнити схожі слова?», Живий журнал «Мова калинова», 22 грудня 2009).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Бути невидимим	Ховатися від людського ока.
Бути неврівноваженим (примхливим, вередливим)	Мати муху в носі.
Бути незадоволеним життям, не хотіти жити	Нудити світом.
Бути незадоволеним чим-небудь	Крутити носом від чого.
Бути необачним у витратах	Сипати (сіяти) грішми (грошима, червінцями, катеринками).
Бути неосвіченим (неписьменним)	Ходити з темними очима.
Бути неприбраним, розкиданим, у безладді	Стояти жужмом.
Бути неприємним; завдавати прикрощів	Як сіль в оці.
Бути непримітним (непоміченим)	У тіні залишатися (триматися).
Бути нерішучим	Вагатися; не знати, на яку (на котру) ступити; бути (стояти) на двох дорогах; тертися-м'ятися.
Бути нерішучим, несміливим	Розводити розводи.
Бути нерозумним (нерозсудливим)	Мати порожню макітру на плечах.
Бути неслухняним	Витинати фортелі.
Бути несповна розуму	Спадати з розуму.
Бути неуважним (роззявкуватим)	Ловити зівак; ловити ротом мух.
Бути нечуйним (жорстоким, бездушним)	Мати кам'яне (камінне) серце.
Бути ні при чому	Бути ні до чого; не мати нічого спільного з чим.
Бути обачним (розважливим, поміркованим)	Держатися (триматися) берега.
Бути обережним	Матися на бачності; держатися берега; оглядатися на задні колеса.
Бути обізнаним у чомусь	Не з дуба впасти.
Бути обійденим (ошуканим)	Дістати носа.
Бути обузою для кого	Бути за тягар (тягарем, завадою) кому (для кого); бути за глобу кому.
Бути одним із родоначальників	Стояти біля витоків (біля колиски).
Бути однодумцем	В одну дудку грати; одним духом дихати.
Бути основним (провідним) у чому-небудь	Проходити червоною ниткою (стрічкою)[32].
Бути останнім	Плентатися у хвості.

[32] Цей вираз прийшов у мовлення багатьох народів від англійських моряків. Із 1776 р. на фабриках у канати англійського військового флоту по всій довжині вплітали червону нитку, щоб запобігти крадіжці. Хоч би який шмат канату відрізали злодії, відразу видно, що він флотський. Нині червоною ниткою називають наскрізну думку, намір, який проходить через увесь виступ оратора, статтю, літературний чи кінематографічний твір (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Бути очевидцем	Бачити на власні очі.
Бути ошуканим облесливим захвалюванням	Упустити рака з рота.
Бути пасивним, не діяти	Лігма (лежнем) лежати.
Бути певним у собі	Держати хвіст бубликом.
Бути першим (передовим) у боротьбі (змаганні)	Тримати першість; грати першу скрипку; вести перед.
Бути першопрохідцем (піонером)	Ламати перший лід; прорубуватися крізь хащі.
Бути під градусом	Бути напідпитку (підпилим, п'яненьким, підохоченим, під чаркою, під хмелем, підхмеленим); укинути трохи; трохи торкнути; укинути в голову.
Бути під загрозою	Висіти (повиснути) на волосинці (волосині, волоску).
Бути під загрозою краху (розпаду, руйнування)	Тріщати по [всіх] швах.
Бути під опікою; залежати від когось	Сидіти на голові (на шиї, на плечах).
Бути під стать кому	Підходити (відповідати) кому; годитися кому; бути до пари кому; личити кому; пасувати кому.
Бути підлеглим у кого	Підлягати кому; бути в чиїй волі; бути підвладним (підпорядкованим) кому.
Бути підневільним	Ходити в ярмі.
Бути поваром	Кухарювати.
Бути повнолітнім хлопцем	Ходити під вусом.
Бути погано одягненим	Ворон лякати (смішити).
Бути позаду всіх (останнім)	Пасти задніх.
Бути позбавленим чого-небудь свого	Сидіти на чужому возі.
Бути покараним	Отримати на горіхи; скуштувати березової каші.
Бути попереду; лідирувати	Вести перед.
Бути поруч (по сусідству)	Тин об (у) тин.
Бути послушним	Слухатися.
Бути постійно занятим	Не мати ні дня ні ночі; світу білого не бачити.
Бути потрібним	У знадобі бути.
Бути правим	Мати рацію (слушність).
Бути предметом турбот (піклувань)	Лежати на плечах.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Бути предметом тяжких роздумів (переживань)	Лежати на душі (на серці).
Бути при смерті	На ладан дихати; бути на Божій дорозі; прясти на тонку.
Бути приємним комусь	Мазати медом по губах.
Бути прикладом	Стати за приклад.
Бути притаманним комусь від народження	Сидіти в крові.
Бути причетним до чогось	Перепустити через свої руки; умочити пальці в щось.
Бути п'яним	Обніматися із стовпами; підпирати плота.
Бути роззявою	Ловити ґави; витрішки продавати.
Бути розсудливим	Держати глузд за барки.
Бути розумним (здібним, кмітливим, розсудливим)	Мати лій (олію, сало, смалець) у голові; мати кебету; мати тяму (тямку) в голові; мати голову на плечах (на в'язах); мати олію під чубом; мати всі клепки в голові; мати спичку в носі.
Бути самостійним (незалежним)	Жити на свою руку.
Бути самостійним у своїх діях	Міцно (твердо) триматися (стояти) на ногах.
Бути свідком	За свідка бути (стояти); свідкувати.
Бути секретарем	Секретарювати.
Бути скромним; не хвалитися собою	Триматися в тіні.
Бути сліпим	Носити ніч за собою.
Бути собі ворогом	Згрібати жар на свою голову.
Бути сповненим натхнення	Відчувати крила за плечима.
Бути спокійним за своє життя	Бути безпечним свого життя.
Бути спокійним	Зберігати олімпійський спокій[33].
Бути спостережливим	Мати пам'ятке око.
Бути столяром	Столярувати.
Бути сусідами	Сидіти через город.
Бути сучасним	Іти в ногу з часом.

[33] Олімп – це гора в Греції, яку в давнину вважали священною. Греки вірили, що на ній живуть боги, котрих називали олімпійцями. Вони могли гніватися, і тоді говорили: «Олімпійські громи лунають». Боги панували над світом, нікого не боялися і нікому не підкорялися, завжди стояли над повсякденними турботами і тому відзначалися стриманістю, незворушним, величним спокоєм. Фразеологізм «олімпійський спокій» відомий у двох значеннях: так кажуть про представників влади, які байдужі до людських турбот; а також про непорушну велич, непохитний спокій і самовладання (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Бути схвильованим (стурбованим)	Не чути себе.
Бути схожим на кого	Удатися в кого.
Бути тяжкохворим; хворіти	Лежати в недузі.
Бути у виграші	Виграти; бути при виграші; мати вигоду (користь, пожиток, зиск).
Бути у ворожих відносинах з ким	Вороже ставитися одне до одного; ворогувати з ким.
Бути угодним	Вислужуватися; плазувати; лакеювати; стелитися листом (травою) перед кимось.
Бути хитрим, спритним	Знати, де раки зимують[34].
Бути худим, виснаженим	Показати ребра.
Бути честолюбним	Знати собі ціну.
Бути чиїмось боржником	Сидіти в кишені.
Бути широковідомим (популярним)	Мати славу.
Бутилка	Пляшка.
Буфер	Відпружник.
Буферний	Проміжний.
Буханка хліба	Хлібина; буханець хліба.
Бухта	Заточина.
Бушувати	Клекотіти; кипіти як у казані.
Буянити	Шурубурити.
Бюджет	Кошторис.
Бюрократ	Канцелярська душа; чинодрал.
Бюрократія	Тяганина.
Бюст	Погруддя.

[34] Науковцям про зимівлю раків достеменно відомо мало. За однією версією, раки виривають у піску або камінні глибокі нори, в яких сплять усю зиму, тому знайти їх важко. За іншою – вони лазять по дну і навіть нерідко розмножуються. Хай там як, а визначити, де саме раки зимують, – непросто. Тому цей фразеологізм означає вміння знаходити безпомилкове рішення, найвигідніший вихід зі становища; бути хитрим, спритним (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

В

В автентичному стилі	На самобутній лад.
В адміністративному порядку	Адміністративно; адміністративним порядком.
В активі	У доробку; за плечима.
В алфавітному порядку	За абеткою.
В арсеналі	У запасі.
В даний час	Тепер, зараз.
В дійсності	Насправді.
В догонку	Навздогін.
В інтересах діла	Для користі справи.
В іншому випадку	Інакше; а то; коли ні.
В іншому місці	Деінде.
В кінці кінців	Зрештою; врешті-решт; кінець кінцем.
В Київ	До Києва.
В кінцевому рахунку	У кінцевому (остаточному) підсумку.
В кінці кінців прийде літо!	Нарешті прийде літо!
В кінці XVIII століття	Наприкінці XVIII сторіччя.
В кінці	Наприкінці.
В клітинку тканина	Картата тканина.
В компанії	Серед гурту.
В котрий раз	Укотре.
В кращі часи	За ліпших часів.
В кращому випадку	У найліпшому разі; в найкращому разі (випадку).
В лісі дрова рубають, а до села тріски падають	Пани деруться, а в хлопів чуби тріщать.
В місяці січні	В січні.
В найближчий час	Незабаром, невдовзі, найближчим часом.
В наміренні	З наміром.
В обидва кінці	Туди й назад.
В обідній час	В обід; під (в) обідню пору; об обідній порі; обідньої доби; в обідню добу (годину).
В обмін за землю	Як плата за землю.
В обов'язковому порядку	Обов'язково; доконче; неодмінно.
В обхід закону	Оминаючи закон.
В обхід	Скоком-боком.
В один голос говорити	Одностайно (одноголосно) говорити.

В один голос	В одну душу.
В один з днів	Одного дня; однієї днини.
В один і той же час	Одночасно, водночас; в один час; у той самий час; того самого часу.
В один прекрасний день	Одного чудового (прекрасного, прегарного) дня; однієї (прекрасної, прегарної) днини; раз; одного разу; якось.
В один прийом	Відразу; за одним заходом; за одним разом.
В один раз	Нараз.
В один час	Одночасно, водночас.
В одній сорочці	У самій сорочці.

З 2000 року світова спільнота 21-го лютого відзначає Міжнародний день рідної мови[35].

В одно місце	Докупи; до місця.
В одному місці	При купі.
В одному платті	У самій сукні.
В одну мить (секунду)	Як батогом ляснув (тріснув).
В окремих випадках	Подеколи.
В окулярах	Чотирма очима.
В основному	Переважно; загалом.
В останні дні	Останніми днями.
В останні роки	Останнім часом; недавно.

[35] Це свято ще називають «святом з кривавими сльозами на очах», тому що цього дня у 1952 році в Бангладеш (колишня частина Британської Індії) була жорстоко придушена демонстрація корінного населення, яке боролося за право мати свою мову.
1952 року влада Пакистану проголосила урду єдиною державною мовою, незважаючи на те, що вона була рідною лише для трьох відсотків мешканців країни. Більшість населення, яка розмовляла бенгальською, сприйняла це нововведення негативно: почалися мітинги та акції протесту. 21 лютого 1952 року під час демонстрації на захист мови поліцією були вбиті декілька студентів. Після проголошення незалежності Східного Пакистану (Бангладешу). 1971 року цей день відзначають у країні як день мучеників. А 2000 року за пропозицією Бангладешу ЮНЕСКО оголосила цю дату Міжнародним днем рідної мови.
Наразі у світі, за даними ЮНЕСКО, існує шість тисяч мов, але половині з них загрожує зникнення. Щодватижні на землі стає однією мовою менше. Наприклад, на початку лютого цього року помер останній носій мови бо, яка існувала на Адаманських островах у Індійському океані. Вік цієї мови складав 70 тисяч років, а її витоки сягали часів палеоліту. В Україні останній носій кримчацької мови помер позаторік. Спеціалісти застерігають: якщо ці показники не знизяться, то до кінця XXI століття зникне 90% мов світу. Тож давайте не забувати, що збереження мови не просто залежить від кожного з нас, а є нашим обов'язком, своєрідним внеском у збереження світової культурної спадщини («Мови – це важливо», Інтернет-видання «Друг читача», 27 лютого 2010).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
В останній час (раз)	Востаннє; останнім часом; останнього часу; останніми часами.
В останніх числах січня	Наприкінці січня.
В остаточному рахунку	У кінцевому підсумку.
В очах помутніло кому	Потемніло (затьмарило) в очах в кого (кому).
В очі бреше	Очевидьки бреше.
В очікуванні кращого	Сподіваючись кращого (ліпшого, на краще, на ліпше); маючи надію на краще (на ліпше).
В пам'ять кого (чого)	На пам'ять (на спогад, на спомин) про кого (про що).
В певній мірі	Певною мірою.
В певному смислі	До деякої міри; деякою мірою; трохи.
В переважній більшості	Здебільшого.
В перспективі	Надалі.
В перший день	Першого дня.
В перших числах квітня	На початку квітня.
В письмовій формі	На письмі; у писемній формі.
В підметки не годиться	І нігтя не вартий; і в слід не ступить.
В повній мірі	Повною мірою; цілком.
В погоню за…	Навздогін за…
В позитивному смислі, позитивно	Додатно[36].
В полоску	У смужку.
В порядку виключення	Як виняток.
В порядку дискусії	Порядком обговорення.
В потемках	Притемком, у притемку.
В поточному році	Цього року; цьогоріч.
В протилежному випадку	Коли ж ні; а як ні.
В протилежну сторону	Навспак.
В публічному місці	На людях.
В три години сорок п'ять хвилин	О третій сорок п'ять; за чверть четверта.

[36] Питомо наше слово у сенсі позитивно було затерте сов'єтами. Вживання у значенні позитивний/негативний рідної пари додатний/від'ємний було насильно вичавлене зі щоденного ужитку за часів СССР і його політики злиття націй та мов. Ось що пише з цього приводу визнаний мовознавець Олександр Пономарів у своїй замітці «Повернення до національних засад в Українській термінології»: «Раніше слова від'ємний і додатний були не тільки математичними термінами, а вживались і як терміни фізичні, а також у переносному значенні, тобто можна було сказати додатний (від'ємний) заряд, додатні (від'ємні) риси, наслідки тощо». Не все, що було раніше є злим. Навернення до мовних витоків додатно впливає на здоров'я» (Словник новотворів Юрка Зеленого).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
В угоду кому	На догоду кому (чому).
В унісон	Влад.
В усіх відношеннях	З усякого погляду; з усіх (багатьох) боків.
В установленому порядку	Заведеним порядком (ладом); як заведено.
В ущерб кому (чому)	На шкоду кому (чому).
В юності	Замолоду; за молодих (юних) літ.
В якому смислі?	В якому значенні (сенсі)?
В якості керівника	Як керівник; у ролі керівника.
В якості прикладу	Як приклад.
В якості свідка	Як свідок.
В якості учителя	Як учитель.
Відкрити вікно	Відчинити вікно.
Відкрити очі	Розплющити очі.
Відноситися до чогось	Ставитися до чогось.
Відповідальна задача	Найвідповідальніше завдання.
Відтік кадрів	Відплив кадрів.
Відчислення	Відрахування.
Вабити своєю красою	Вбирати очі.
Вага	Терези.
Вагатися; сумніватися	Стояти (бути) на розпутті.
Вагітна	Швидка на тяж.
Важке життя	Тернистий шлях.
Важким трудом	У поті чола.
Важко (надмірно) працювати	Як чорний віл у ярмі.
Важко кому	Непереливки кому.
Важко собі уявити	Не вкладається в голові.
Важко справлятися з труднощами (нестатками)	Кінці з кінцями не сходяться.
Важковаговий	Важкотілий.
Важкою працею	На своєму горбі; своїм горбом.
Важлива особа (персона)	Поважна (значна, велика) особа; достойник; велика цяця; велике цабе.
Важливий для даного часу; вчасний	На часі.
Важна шишка	Важна (велика, значна) особа (персона); великої руки людина.
Важно	Важливо.
Вакантне місце	Вільне місце.
Вакуум	Порожнеча; порожнява.
Вакханалія	Безтямне пияцтво.

Вакцина	Щіплячка.
Валандатися	Вештатися; швендятися.
Валити вину на кого	Звертати (звалювати, скидати) вину на кого.
Валити все в одну купу	Скидати все на одну (в одну) купу (до одної купи); тулити все докупи.
Валиться з рук	З рук падає (летить); рук не держиться.
Валова виручка	Гуртовий здобуток.
Валовий дохід (прибуток)	Гуртовий (сукупний) дохід (прибуток).
Валом валити	Плавом пливти (плисти); хмарою сунути (ринути, йти); лавою йти (сунути); товпом товпитися.

У багатьох європейських країнах
активно працюють громадські об'єднання,
які опікуються захистом своїх мов
від надмірних запозичень[37].

Валютчик	Міняйло.
Валяй!	Шквар!
Валянки	Повстяники.
Валяти дурака	Дурня (дурника) клеїти; дурникувати; штукарити; штуки викидати (витинати); сміховини запускати.
Валятися в ліжку	Вилежуватися; викачуватися; качатися.
Валятися в ногах	Стелитися під ноги.
Вам це не помішає	Вам це не зашкодить.
Вампір	Упир; кровопивця.

[37] Саме так кілька сторіч тому виник й утвердився місцевий пуризм у Німеччині, яка перебувала під культурним впливом Франції; в Угорщині, яка була під тиском німецької та французької мовних стихій; в Ісландії, де зусиллями тамтешніх філологів розгорнувся рух за очищення мови від данських і німецьких нашарувань; у Чехії, яка виборювала власну мову, а відтак ідентичність, у потужної імперії Габсбургів; у Польщі, де пуризм також був відповіддю на насильницьке понімечення поляків. У XX ст. Туреччина реформувала свою мову шляхом рішучого витіснення арабо-перських термінів й утвердження замість них питомих просторічних слів і діалектизмів. Багату пуристичну практику мають й інші європейські народи (болгари, серби, македонці, хорвати, естонці, італійці, фіни), а також народи Азії – перси, євреї, японці тощо.
Позбутися комплексу мовної меншовартості й утвердити культ свого європейським народам завжди допомагала просвітницька діяльність національних авторитетів. Безперечно, у дилемі «запозичати чи творити власне» вибір залежить не стільки від внутрішньомовних чинників, скільки від ідейних настанов суспільства (Ірина Магрицька «Наукова мова в постколоніальній Україні», Радіо Свобода, 22 грудня 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Вандал; варвар	Дикун.
Ванна	Купіль.
Вантаж обов'язків	Тягар обов'язків.
Вантажні перевозки	Вантажні перевезення.
Варваризм	Запозичене слово.
Варежка	Рукавичка.
Вареники	Пироги.
Варіювати	Урізноманітнювати.
Варті один одного	Пара п'ятак; два чоботи на одну ногу; два чоботи – пара; зустрівсь Яким з таким.
Вартість по домовленості	Вартість за домовленістю.
Вартує великої праці	Забере багато зусиль.
Вартує нагадати	Варто нагадати.
Вартує поваги	Вартий поваги.
Вартує уваги	Заслуговує на увагу (уваги); вартий уваги.
Вас це влаштовує?	Вам це підходить?
Ватрушка	Мандрик.
Вахтер	Вартівник.
Ваше щастя	Маєте щастя.
Вважати необхідним	Вважати за потрібне.
Вважати себе у привілейованому становищі	Помазатися в пани.
Вважати тимчасовим місце роботи (проживання)	Сидіти на чемоданах.
Вважати що-небудь основним, першорядним	Покласти на чашу ваги.
Ввести в склад	Ввести до складу.
Ввиду цього	Через це.
Вгамувати запал	Охолодити душу (серце, голову).
Вдаватися до складного мудрування	Залізати у високі високості.
Вдаль	Вдалеч, вдалину, вдалечінь.
Вдаритися головою	Посадити ґулю на лобі.
Вдітий з голочки	Одягнений як лялечка.
Вдоль і впоперек	Уздовж (уподовж) і впоперек; уздовж і вшир.
Вдосталь їжі	Печене, варене і сире кавалками.
Вдруг	Раптом.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Вегетативний	Рослинний.
Ведеться такий звичай	Є такий звичай; так ведеться (водиться); так повелося.
Ведмежий	Ведмедячий.
Ведуча ланка	Провідна ланка.
Ведуче колесо	Рухове колесо.
Ведучий до загибелі	Згубний.
Ведучий інженер	Провідний інженер.
Ведучий метод	Основний метод.
Ведучий програми	Провадник.
Ведучий спеціаліст	Провідний фахівець.
Везе	Щастить, таланить.

Українська мова в багатстві, витонченості і гнучкості форм не поступається жодній із сучасних літературних мов слов'янства (*Михайло Драгоманів*)[38].

Везе, як утопленику	Трапилося, як сліпій курці бобове зерно, – і тим удавилася; щастить, як тому, що на шибениці; добре, як голому в кропиві.
Везіння	Щастіння.
Везучий	Легкий на руку.
Вексель	Письмове боргове зобов'язання.
Вектор руху	Напрям руху.
Велика (незліченна) кількість	Як листу на дереві; як зірок на небі.
Велика Ведмедиця	Великий Віз.
Велика кількість людей	Один одному на голову лізе.
Велика кількість; дуже багато	Сила; безліч; повна хата.
Велика небезпека, загроза життю	Лабети смерті.
Велика нога	Сорок п'ятий розтоптаний.
Велика перепона (перешкода)	Камінь спотикання.

[38] Наша мова, якщо знати все її лексичне багатство і користуватись нею з дотриманням всіх правописних і орфоепічних норм, дозволяє висловити як найскладнішу абстрактну думку, так і втілити найвишуканіший мистецький задум, оскільки має для цього всі засоби – вона багата, милозвучна, а «щодо гнучкості і багатства синтаксичного – це мова поетична, музикальна, живописна». Ще у 1834 році так писали про неї вчені-славісти в «Ученых записках Московского университета». Треба тільки оволодіти нею, навчитися черпати з цього джерела – і ви збагнете його багатство і досконалість. А досконалість завжди приваблює, зацікавлює, змушує змінити упереджену думку щодо того чи іншого явища (Царинник О. Мова радіо і ТБ просить порятунку // Високий замок. – 2010. – 27 січня).

Велика різниця між ким-небудь	Далеко куцому до зайця.
Велика шишка	Велике цабе; велика цяця (птиця); великої кошари свиня.
Великан	Велетень, велет.
Велике багатство	Золоті гори.
Велике скупчення води	Велика вода.
Велике спасибі (дякую)	Сердечно (щиро, дуже, дуже-дуже) дякую; дякую від усієї душі.
Великий за розмірами	Собака не перескочить.
Великий і легкий заробіток	Довгий карбованець.
Великий мішок	Лантух.
Великий овраг	Великий яр; яруга.
Великий по маштабах	Великий масштабами.

В Москві одразу впізнають
російськомовну людину з Донецька[39].

Великий ризик	Гра з вогнем; велика небезпека.
Великі забаганки	Слон в шоколаді.
Великі несподівані прибутки	Золотий дощ.
Великодушний	Немстивий; ласкавий; ґречний; із щедрим серцем.
Великому кораблеві велике плавання	Велике дерево поволі росте.
Величина	Величінь.
Величиною з кулак	Завбільшки (убільшки) в (з, як) кулак.
Велогонщик	Велогонець.
Велосипед	Колесо; швидконіг; ровер[40].
Велосипедист	Наколесник.

[39] Нинішня молодь спілкується мовою, де багато слів з англійської. Вона також становить загрозу українській? Так, але небезпека від російської більша. Тих англійських слів порівняно небагато. По всій Україні – український територіальний варіант російської мови. Але фонетика в усіх українська, бо це найстійкіший мовний компонент. Тому в Москві одразу впізнають російськомовну людину з Донецька (Олександр Пономарів про українську мову // Час і Події. – 2009. – 13 серпня).

[40] В західноукраїнський балак це слово прийшло з польської, а у неї потрапило від… назви відомої британської виробні «*Rover*». Свого часу вона однією з перших, якщо взагалі не першою почала випускати гумові покришки для велосипедів. Відтак за назвою колісної фірми в польській мові закріпилася назва всього велосипеда.
Варто зазначити, що на початку XIX століття ровер на Галичині називали не інакше, як колеса (зазирніть у підшивки старих ґазет) – за найвиднішою прикметою цього засобу пересування. Між іншим, у чеській мові він і зараз називається *jízdní kolo* [їздні коло], або в просторіччі одним словом – *kolo*.

Венгерський	Угорський.
Венгрія	Угорщина.
Вендета	Кривава помста.
Венесуела	Маленька Венеція.
Вентилювати	Провітрювати; продувати.
Вентилятор	Вітрогін.
Вентиляція	Провітрювання; продух.
Венчурний	Ризиковий.
Веранда	Ґанок.
Вербальний	Усний; словесний.
Вердикт	Вирок; присуд; ухвала.
Вередувати	Перебирати харчами; сукати ногами.
Верифікація	Перевірка істини.
Вертикальний	Прямовисний; сторчовий, простопадний; прямий.
Вертикальний кут	Вершковий кут.
Вертикально	Насторч; правцем.
Вертиться (крутиться) в голові	Снується в голові.
Вертиться перед очима	Як той в'юн перед очима.
Вертиться, як білка в колесі	Вертиться (крутиться), як муха в окропі; вертиться, як (наче) в'юн в ополонці; крутиться, як (наче) в'юн на сковорідці; крутиться, як посолений в'юн; крутиться, як дзиґа; вертиться, як сорока на тину.
Вертітися в голові	Снуватися (роїтися, куйовдитися) в голові.
Вертітися колесом	Іти обертом.
Верткий чоловік	Крутько; дзиґа.
Вертлявий	Верткий.
Вертоліт	Гвинтокрил.
Верх досконалості	Сама довершеність.
Верх лицем	Горілиць.
Верх ногами	Догори дриґом.
Верхній одяг, який погано гріє	На риб'ячому хутрі.
Верхня одежа	Верхній одяг.
Верхня основа	Верхняк.

За логікою, у нас цей нешкідливий для довкілля і корисний для здоров'я пристрій міг би називатися якщо не самоїзд, то самокат. Останнє й без того вільно використовується і позначає здебільшого дитячі засоби пересування без педалів. Однак якщо зважити на те, що «самоїзд» з педалями невимірно поширеніший за самокат, тоді б нічого страшного не сталося, якби останній насамперед означав велосипед (Словник новотворів Юрка Зеленого).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Верховодити ким-небудь (в чому-небудь)	Держати (вести) перед.
Верховодити над ким-небудь	Водити за чуприну.
Верхом	Верхи.
Верхушка гори	Верх (верховина, вершина, верхів'я, шпиль) гори; верхогір'я.
Верхушка дерева	Верх (вершина, верховина, верхів'я) дерева; верховіття.
Вершина досконалості	Сама довершеність; найвища досконалість.
Вершина щастя	Найбільше (найвище) щастя; вінець щастя.
Вершити справами	Верховодити.
Вершки суспільства; істеблішмент	Дріжджі суспільства; сіль землі; вищий клас; сметанка; передова верства.
Вершкове масло	Масло.
Весільне плаття	Весільна сукня.
Весна в розгарі	Весна вповні (врозповні, в розквіті).
Весною	Навесні.
Вести беззмістовні розмови	Плести язиком, як сорока хвостом; лити воду; молоти язиком; баляси точити[41].
Вести безпутне життя	Гультяювати; пуститися в ледащо.
Вести веселе життя	Жити весело.
Вести випробовування	Випробовувати.
Вести війну	Точити війну.
Вести замкнуте життя	Жити відлюдно (замкнено, замкнуто, відлюдьком).
Вести збори	Керувати зборами.
Вести переписку	Провадити листування; листуватися.
Вести під вінець	Вести до шлюбу (до вінця).
Вести подвійну гру	Грати двоїсту гру; торгувати на два базари.
Вести просвітительську діяльність	Піти в народ.
Вести пусті розмови, марнуючи час	Точити ляси (баляси[42], баляндраси, бали); клепати (плескати) язиком; чесати язика;

[41] У XVII–XVIII ст. цей вираз ще не був фразеологізмом. Він означав процес виготовлення баляс – стовпчиків, билець та інших деталей, якими прикрашали будинки, човни, сани. Виточувати балясини (стовпчики) – праця легка, весела, що дає простір для фантазії. Під час такої роботи можна вести дотепну розмову. Мабуть, тому токарів і називали балясниками. Згодом висловом «баляси точити» стали характеризувати безпредметну, несерйозну, розважальну розмову (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

[42] Ляси, їх ще називали баляси, – точені фігурні стовпці на ґанку. Виготовляли таку красу справжні майстри. Тож спочатку «вести, точити ляси» означало вести витончену, вимудрувану бесіду. Але,

	точити (справляти) брехні (побрехеньки); справляти балачку; розводити боби; теревені правити (розводити, точити плести).
Вести рахунок	Рахувати.
Вести себе	Поводитися.
Вести себе впевнено	Поводитися (триматися) впевнено.
Вести себе добре (достойно)	Поводитися добре (чемно, пристойно, ґречно, доладно, як слід).
Вести себе достойним чином	Поводитися гідно; шануватися.
Вести себе пристойно	Не дозволяти [собі] зайвого.
Вести телепередачу	Провадити телепередачу.
Вести тяжке, безрадісне життя	Безрадісно (безпросвітно) жити; просвітку не мати.
Вести холостяцьке життя	Парубкувати; молодикувати; бурлакувати.
Вести хоровод	Вести танок.
Вестибюль	Передсінок, присінок.
Весь день напрольот	Через цілісінький день.
Весь час думати про когось (щось)	Держати в мислях кого (що); не виходить з думки хто (що); не спускати з думки кого (що).
Весь час обстрілювати з вогнепальної зброї	Тримати під вогнем.
Весь час; безперервно; дуже довго	Без кінця.
Вето	Право на заборону.
Вечером	Увечері.
Вечірні тіні	Сутінки.
Вечірній час	Надвечір'я.
Вечоріє	На зорі починає брати.
Вєєр	Віяло.
В'єтнам	Південна земля.
Взаємна допомога	Самопоміч.
Взаємна згода	Обопільна згода; лад; злагода.
Взаємна підтримка; вірність у дружбі	Чуття ліктя.
Взаємна прив'язаність	Взаємоприхильність.
Взаємні відносини (стосунки)	Взаємини; міжособові стосунки.
Взаємно	Навзаєм.
Взаємовиключний	Несумісний.

як зменшувалася з часом кількість майстрів, так і нівелювалося початкове значення вислову, перетворюючись на «порожню балаканину» (Зьобро О. Мова про мову // Високий замок).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Взаємовідносини	Взаємини.
Взаємодія	Співдія.
Взаємодіяти	Співдіяти.
Взаємозалежність	Співзалежність.
Взаємозв'язаний	Співзалежний, узалежнений.
Взаєморозуміння	Порозуміння; обопільна злагода.
Взайми	У позику, у позичку.
Взамін	Натомість; замість.
Взбрело в голову	Спало (спливло, навернулося) на думку; упливло (впало, зайшло, набрело, забрело, влізло, залізло) в голову; ухопилося голови; стукнуло в голову; шибнула думка.
Взбудоражити	Розбурхати.
Взбучка	Прочухан, прочуханка.
Взвод	Чота.
Вздох	Зітхання.
Взірвати	Висадити в повітря.
Взірцевий	Зразковий; показовий.
Вз'їстися один на одного	Заїстися між собою (один з одним).
Взнавати	Дізнаватися.
Взнос	Внесок.
Взрив	Вибух.
Взривчатка	Вибухівка.
Взуттєва фабрика	Взуттярня.
Взуття (одяг) тисне	Взуття (одяг) мулить (муляє).
Взяти участь у чомусь	Прикласти руку до чогось[43].
Взятка	Хабар; драпіжка.
Взяточник	Хабарник; драпіжник.
Ви заварили кашу, а нам розхльобувати	Ви заварили кашу, а ми мусимо їсти (а нам їсти).
Ви мені зуби не заговорюйте	Ви мені зуби не замовляйте; не забивайте мені баки; ви мене не забалакуйте.

[43] Здавна відбиток пальця на воску чи на папері вважався рівноцінною заміною сучасного підпису. Підписатись так і називалось «прикласти руку». Історія походження вислову піднімає завісу над особливостями організації діловодства в давнину. Сьогодні, написавши будь-який діловий папір, документ, ми засвідчуємо його достовірність власним підписом. Так робили і в давнину, оскільки у кожної людини був свій своєрідний підпис. Проте письмом у давні часи володіло не так багато людей і неписьменні, замість підпису, прикладали до паперу руку або палець, попередньо злегка пофарбувавши. Відбиток руки або пальця надійно замінював підпис (Зьобро О. Мова про мову // Високий замок).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Ви праві	Ваша правда.
Ви праві, але…	Так то воно так, а проте…
Ви практично здорові	Ви повністю (цілком) здорові.
Ви це прекрасно знаєте	Вам не треба говорити.
Вибачайте на слові	Даруйте на слові.
Вибачаюся	Вибачте, пробачте; даруйте.
Вибачте за вислів (за висловлювання)	Пробачте (вибачте, вибачайте, простіть, даруйте) на [цьому, цім] слові; перепрошую на слові; не вам (не при вас) кажучи; не при хаті згадуючи; шануючи слухи ваші; без сорому казка.
Вибачте мене	Вибачте мені.
Вибивати чечітку	Вибивати дрібушки.
Вибиватися з останніх сил	Висилюватися з останнього.
Вибиватися з сил	Збиватися (валитися, падати) з ніг; опадати з сил (на силах).
Вибирати депутатів	Обирати депутатів.
Вибирати по крупинці (зернятку)	Визбирувати.
Вибити градом	Витовкти градом.
Вибитися з біди	Піднестися з біди.
Вибитися з колії	Випасти із сідла.
Вибитися з сил	Знемогтися на силі.
Вибірка з тексту	Витяг з тексту.
Виблискувати талантами	Стягати зорі з неба.
Вибори у Верховну Раду	Вибори до Верховної Ради.
Виборчий округ	Виборча округа.
Виборчий участок	Виборча дільниця.
Вибраний лідер	Обраний лідер.
Вибраний на посаду	Обраний на посаду.
Вибрати заняття	Вибрати (обрати) собі працю (фах, професію).
Вибратися зі складного положення	Видістатися з халепи.
Вибрити	Виголити.
Вибувати зі строю	Вибувати з ладу; випадати з ряду; ставати (бути) непридатним до чого.
Вивалити язик	Висолопити язик.
Вивертати руки	Викручувати руки.
Вивести в люди	Довести до пуття.
Вивести з рівноваги	Зіпсувати кров.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Вивести з терпіння	Увірвати терпець.
Вивести на світ Божий	Витягти з-під килима.
Вивести на чисту воду[44]	Показати в правдивому світлі; вивести на світ; викрити.
Вивих	Звих.
Виводи	Висновки.
Виводити в розхід	Списувати на видатки.
Виводити на поверхню	Виводити на світло денне.
Виводити насмішками	Допікати кпинами.
Виводити фундамент	Класти підвалини.
Виворітний бік полотна	Лівий бік полотна.
Вивчати (пізнавати) що-небудь поверхово	Хапати вершки.
Вивчити назубок	Вивчити (завчити, задовбати, задовбти, витовкти) напам'ять.
Вигадати	Узяти (вискіпати) зі стелі; висмоктати (виссати) з пальця.
Вигадувати що-небудь; фантазувати	Снувати химери.
Виглядати	Визирати.
Виглядати негарно (недоладно)	Як свиня в хомуті.
Виглядати як...	Мати вигляд як...
Вигнати, прогнати; виставити	Випхати в плечі (в потилицю); вказати (показати) на двері (на поріг)[45].
Вигода; користь	Зиск.
Виготовити	Видати на-гора.
Виграти в очах чиїх	Піднестися (піднятися) в очах чиїх.
Виграти час	Вигадати час.
Вигрівання	Вигрів.
Вид з вікна	Краєвид з вікна.
Вид	Вигляд.
Видавати себе за кого	Удавати з себе кого.

[44] Виводити на чисту воду – викрити брехуна, шахрая. Корені цього вислову – у рибальському мистецтві. У заростях очерету або там, де в мулі затонулі корчі, риба хоч і потрапить на гачок, але легко зможе обірвати волосінь і втекти. А от у прозорій воді, над чистим дном – звільнитися їй буде нелегко. Так само, як виводити на чисту воду рибу, можна «вивести» і людину. Якщо всі обставини справи, деталі, передумови та наслідки будуть відомі, то і брехуна легко буде впіймати і викрити (Зьобро О. Мова про мову // Високий замок).

[45] В українській міфології двері символізують межу між світами і слугують оберегом від злих духів. Коли хтось помирав, двері, як і вікна, відчиняли навстіж, щоб душа покійника могла вільно вийти. Якщо в хаті траплялася сварка, господар часто показував на двері і людина повинна була вийти за межу (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Видавлювання соку	Витискування (вичавлювання, видушування) соку.
Видалася хороша погода	Випала добра погода.
Видання книги	Видрук.
Видання поточного року	Сьогорічне видання; видання цього року.
Видати когось	Виказати когось; зрадити когось.
Видати по чеку (по ордеру)	Видати на чек (на ордер).
Видати себе	Зрадити (виказати, викрити) себе; зрадитися.
Видати тайну	Зрадити (виказати) таємницю.
Видати чужу роботу за свою	Присвоїти (привласнити) собі чужу працю.
Видатися приємним; сподобатися	Прилягти до серця.
Видача грошей	Виплата.
Видворити	Виселити.
Видержане вино	Вистояне вино.
Видержка з протоколу	Витяг з протоколу.
Видерти за вуха кого	Вуха нам'яти (накрутити, наскубти) кому.
Видимо-невидимо	Видано-невидано; до гибелі; як мурашви; як насіння в гарбузі; як ікри в жаби; як бліх у шолудивого пса.
Видихати	Вихекувати.
Видихнутися	Знесилитися; виснажитися; знемогти.
Видний	Примітний.
Виднітися неясно	Бовваніти; маячіти.
Виднітися ясно	Ясніти.
Видно дуже добре; чітко виражено	Як на тарілочці.
Видно з першого погляду	На лобі написано[46].
Видно невиразно (нечітко, неокреслено)	Як крізь густе сито.
Видно неозброєним оком	Видно голим оком.
Видно птаха по лету (по польоту)	Видно (знати) пана по халявах; видно, що Ганна млинці пекла, бо й ворота в тісті.
Видно чиїх рук діло	Пальці знати.
Видно, так на роду написано	Лиха конем не об'їдеш; скачи, бабо, хоч задом, хоч передом, а діла підуть своїм чередом.

[46] Вислів виник зі звичаю таврувати чоло (лоб) злочинців розпеченим залізним клеймом. Так у давнину карали злодіїв і селян, які тікали від жорстоких панів і були спіймані. Глибокі шрами від тавра залишалися на все життя: у нещасних справді завжди на лобі було написане їхнє минуле. Нині вислів «на лобі написано» вживають у значенні «все зрозуміло» (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Видозмінний	Щораз то інший.
Видуманий	Узятий зі стелі.
Видумка	Вигадка; казка про білого бичка; сон рябої кобили.
Видумка; фантазія	Вигадка; вимисел; небувальщина; байка.
Видумувати	Вигадувати.
Видумщик	Вигадник.
Вижим	Витиск.
Вижимання	Чавлення.
Вижимати соки з кого	Видавлювати (вичавлювати) соки (олію) з кого.
Вижимки	Вичавки; макуха.
Визволити; дати волю	Світ розв'язати кому.
Виздоровлювати	Здоровшати; приходити (вертатися) до здоров'я; одужувати; ставати на ноги; здоровіти.
Виздоровлюй!	Видужуй!
Визивати	Викликати.
Визначати достоїнства	Відрізняти зерно від полови.
Визначати хід подій	Робити погоду.
Визначити межу чого	Обмежувати що.
Визначити своє місце в житті (своє покликання)	Пристати до берега.
Визов	Виклик.
Вийде на одне й теж	На одне вийде.
Виймати хліб з печі	Вибирати (витягати) хліб з печі.
Вийти (взяти) заміж; одружитися	Зав'язати косу (хустку).
Вийти з пелюшок	Вийти зі сповитку.
Вийти з пітьми	Випрозоритися.
Вийти з положення	Вийти зі становища; дати раду; вив'язатися з халепи.
Вийти з рамок	Вийти за (поза) межі чого; переступити межі чого.
Вийти з себе	Роздратуватися; втратити витримку (самовладання).
Вийти з тяжкого (складного) становища	Вийти зі скрути (зі скрутного стану); вирятуватися зі скрути; вихопитися з тісної діри; дати собі раду в скрутному становищі; зрушитися з мілини.
Вийти за межі (рамки) дозволеного	Перейти межу; перебрати міру.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Вийти зі строю	Вийти (випасти) з ладу.
Вийти у відкрите море	Випливти в чисте (широке) море; вийти на чисте (широке) море.
Вийшла історія (прикрість)	Сталася історія (прикрість); трапилася неприємність.
Вийшла помилка	Трапилася (сталася) помилка.
Вийшло непорозуміння	Сталося непорозуміння.
Вийшло по-моєму	На моє слово впало; на моє вийшло.
Вийшло, що все це неправда (брехня)	Виявилося, що все це неправда (брехня, набрехано).
Вийшло, як я казав	На моє слово впало.
Вийшов зі строю	Вийшов з ладу.
Вийшов скандал	Стався скандал.
Вийшов строк дії	Закінчився термін дії.
Виїденого яйця не вартий	Не вартий дірки від бублика.
Виїжджати у світ	Бувати у вищому світі (товаристві); бувати на людях; виходити на люди.

Мова, як і прапор, герб та славень,
є одним із клейнодів країни.
Якщо існує загроза для мови народу,
це означає, що є загроза і для існування держави[47].

Виїмка	Заглибина; щербина.
Виїхати з квартири	Вибратися з квартири.
Викарабкатися з боргів	Вилізти (виборсатися, вимотатися) з боргів.
Викидати колінця	Робити вибрики.
Викидати фокуси	Викидати коники.
Викидувати гроші на вітер	Сипати (сіяти) грішми як половою; розкидати (тринькати, розтринькувати) гроші; розкидати (тринькати, розтринькувати) гроші; сіяти (пускати) гроші на вітер.
Викинути колінце (штуку)	Викинути фортель; утяти штуку.
Викинути на свалку	Викинути на смітник.

[47] Пізнаємо імена видатних мовознавців сьогодення: Микола Зубков, український мовознавець, доцент кафедри українознавства філософського факультету Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Викинути номер	Устругнути (утнути, утяти) штуку; коника викинути.
Викладати на чистоту	Нічого не таїти; відкритися як перед Богом.
Викласти в письмовій формі	Викласти на письмі.
Викласти душу	Відкрити серце.
Викласти свою точку зору	Розкрити свій погляд.
Викликаний обставинами	Ситуативний.
Викликати болісне відчуття	Гнітити серце (душу).
Викликати в кого-небудь почуття задоволення	Мазати медом по губах.
Викликати відчуття жаху	Заморозити кров у жилах.
Викликати вороже ставлення до себе	Наживати ворогів.
Викликати душевні страждання (муки)	Надривати серце (душу).
Викликати когось на поєдинок	Кинути рукавичку (рукавицю).
Викликати переживання за когось (за щось)	Точити душу (серце).
Викликати постійну тривогу (страждання)	Точити душу (серце).

За лексикою московська мова ближча до сербської та болгарської, ніж до української, білоруської, польської та, приміром, словацької.

Викликати почуття задоволення собою	Тішити своє самолюбство.
Викликати почуття страху у кого-небудь	Сіяти пострах.
Викликати радість (задоволення)	Порадувати серце.
Викликати роздуми про когось (щось)	Тривожити уяву (фантазію, ум).
Викликати страх (переляк, занепокоєння, тривогу)	Наганяти холоду комусь.
Викликати тривогу (неспокій)	Сколотити спокій.
Викликати у кого-небудь почуття лагідності	Розм'якшувати серце.
Викликати у кого-небудь якесь почуття	Сколихнути в душі (в серці) когось.
Виключатель	Вимикач.
Виключатель	Вимикач.
Виключати світло	Вимикати світло.
Виключення з правила	Виняток з правила.
Виключити живлення	Вимкнути живлення.
Виключити можливість чого	Унеможливити що.
Виколоти очі	Повиймати очі.
Виконавець незначних доручень	Старший, куди пошлють.
Виконання високого класу	Виконання високого рівня.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Виконати обіцянку	Додержати (дотримати) слова.
Виконати свій обов'язок	Зробити своє діло.
Виконати умову	Дотримати (додержати) умови.
Виконати чиє бажання	Учинити чию волю.
Виконувати багато обо'язків	Бути за все.
Виконувати важку роботу	Перти плуга; тягти лямку (воза).
Виконувати всі забаганки	Годити як болячці.
Виконувати другорядну роль	Грати другу скрипку.
Виконувати звичаї, обряди	Додержувати (держатися, пильнувати триматися,) звичаїв (обрядів).
Виконувати корисну роботу	Робити діло.
Виконувати марну роботу	Шукати голки в сіні; переливати з пустого в порожнє.
Виконувати моделювання	Моделювати.
Виконувати незначну роботу, коли є важливіша	У Великодню суботу з кужелем до хати.

Українська мова розвивалась, збагачувалась,
власним самобутнім шляхом.
Тому на сьогодні є виразнішою, тоншою,
милозвучнішою порівняно з іншими мовами[48].

Виконувати непосильний труд	Працювати без розгину.
Виконувати об'ємну роботу	Нести тягар на своїх плечах (на собі).
Виконувати обчислення	Обчислювати.
Виконувати окрему ділянку роботи	Грати свою скрипку.
Виконувати роботу, якою хтось користається	Діставати каштани з вогню.
Виконувати умови	Дотримувати умов.
Виконуючий обов'язки	Виконувач обов'язків.
Викоренити	Вирвати з м'ясом.

[48] До прикладу, лишень в українській мові чітко розрізняють три звуки *г, ґ, х*, що передаються відповідними літерами. В інших мовах розрізняються лише два з цих звуків. Нашою мовою складено понад 300 тисяч народних пісень, що свідчить також про багатство й повноту її лексики. Проте, незважаючи на прерогативи нашої української мови, останнім часом стало дуже модно вживати чужомовну лексику. Ця лексика набула поширення у різних сферах діяльності, у ЗМІ, в усному мовленні і навіть у власних назвах. Що ж спричинило таке надуживання іншомовної лексики в нашій мові? Брак слів в українській – ні. Українська лексика є самодостатньою і, як уже зазначалося, настільки багатою, що більшість вживаних чужомовних слів можна замінити рідними. Причиною такого надуживання є брак національної самодостатності та гідності, а також відсутність любові до свого, українського («Надаймо перевагу українському слову», портал світоглядних новин «Народний Оглядач», 9 квітня 2013).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Використання плодів чужої праці	Жне, де не сіяв; бере, де не клав.
Використати в діло	Узяти до діла; ужити; пустити в діло; скористатися з чого (чим).
Використати всі свої сили	Ужити всіх своїх сил; докласти [всіх] сил; покласти [усі] сили (усю силу).
Використати останній аргумент	Викинути останнього козиря.
Використати слушну нагоду	Зловити момент.
Використати що-небудь з користю для себе	Упіймати (ухопити) вовка за вухо.
Використовувати когось з метою наживи	Точити кров.
Використовувати обставини для власної вигоди	Ловити рибу в каламутній воді.
Використовувати усі засоби для...	Робити все можливе для...
Використовувати; користуватися	Послуговуватися.
Використовуватися, застосовуватися	Іти в хід.
Викорінювати	Викорчовувати.
Викрити	Зірвати маску; вивести на чисту воду.
Викрити кого-небудь на місці злочину	Упіймати (зловити, застукати) на гарячому.
Викрутитися	В одне вухо влізти, а в друге вилізти; вийти сухим з води; відбрехатися.
Викуплення	Викуп.
Вилаяти кого-небудь раптово (зненацька)	Накрити мокрим рядном.
Вилетіти в трубу	Піти з димом; пропасти геть; збанкротувати; звестися нінащо (на ніщо)
Вилетіти зі служби	Бути звільненим (вигнаним) з посади (з роботи).
Вилетіти як пробка	Вилетіти як куля (як корок з пляшки).
Виливати сльозами своє горе	Виплакувати своє горе (лихо); сплакувати (переплакувати) своє лихо (горе).
Вилити душу	Звіритися.
Вилити свої почуття	Виспівати свою душу.
Вилити сльози	Висльозитися.
Вилитий батько	Викапаний батько.
Вилітати з пам'яті	Випливати з пам'яті.
Вилка	Виделка.
Виляти хвостом	Махати (крутити, метляти) хвостом.
Виляти	Увихатися.
Вимагання	Здирство.
Вимагач	Здирник.
Вимальовуватися в уяві	Стояти в очах.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Вимести дочиста	Вимести до крихти.
Вимисел	Вигадка.
Вимірювальний прилад	Мірчий прилад.
Вимірювання тиску здійснюється для порівняння…	Тиск вимірюють, щоб порівняти…
Вимовити слово	Здобутися на слово.
Вимовляти швидко слова (фрази)	Сипатися з язика.
Вимотати всі кишки	Вимучити (змордувати) кого; виварити воду з кого.
Вимучувати	Заливати сала за шкуру.
Вимушена міра	Вимушений захід.
Вимушена посадка	Вимушене приземлення.
Вимушений обставинами	Рад не рад; припертий до стіни.
Винайти спосіб	Виміркувати спосіб.
Винахідник	Вигадник; шукач способу.
Винести питання	Поставити питання.
Винести подяку	Оголосити (скласти) подяку.
Винести приговор	Ухвалити (винести) вирок (присуд).
Винести приниження	Дізнати (зазнати) приниження (наругу); стерпіти приниження (наругу).
Виник стан запаморочення у кого-небудь	Замакітрилося в голові.
Виникає питання	Постає (насувається) питання.
Виникає сварка	Береться (заходить) сварка.
Винити	Винуватити.
Винімати	Виймати.
Винний погріб	Винарня.
Виновник	Винуватець.
Виноробство	Винарство.
Виносити образи	Терпіти кривду.
Виносити сміття з хати[49]	Носити сміття під чужу хату.
Винесливий	Витривалий.
Виноторгівля	Винарство.
Виношувати в мріях	Вимріювати.

[49] Давні слов'яни вважали, що сміття з хати потрібно спалювати, а не викидати, бо злі люди можуть використати його для чаклунства. А от попіл із печі або вуглинку часто зав'язували у вузлик і викидали на роздоріжжя. Це було оберегом від хвороб. У переносному значенні «виносити сміття з хати» означає розголошувати, виносити на людський суд сімейні суперечки, непорозуміння, таємниці (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Винуватий	Винний, винен.
Винуждати	Змушувати; силувати; зневолювати.
Виняньчувати	Виплекувати; вигойдувати.
Винятковий	Виїмковий.
Виняток	Виїмок.
Випав сніг	Натрусило снігу.
Випадковий	Принагідний.
Випадково забрести	Примандрувати.
Випадок	Придибенція; трапунок.
Випалене місце	Згар; паленина.
Випало з пам'яті	Я забувся.
Випасти на долю	Судитися кому; спіткати кого.
Випереджати події	Забігати наперед; лізти поперед батька в пекло; бігти попереду паротяга.
Випередити	Залишити позаду.
Випередити свій час	Піднестися над своїм часом.
Випередити суперника	Показати п'яти.
Випив зайве	Перебрав через край; добре перехилив; загалунився.
Випивати часто	Часто заживати (закидати) чарку; знатися (не розминатися) з чаркою; не минати чарки; в чарку часто зазирати; куликати; уклонятися чарці; цілуватися з чаркою; чаркуватися.
Випивка	Випиття.
Випивший	Напідпитку; під чаркою.
Виписати газету (журнал)	Передплатити газету (журнал).
Виписка з протоколу	Витяг із протоколу.
Випити вина (горілки)	Убити муху (джмеля).
Випити залпом	Випити одним духом (за одним духом); випити душком; відразу (одразу, з одного разу) вихилити; одним махом (за одним замахом) випити (вихилити); хильцем ковтнути.
Випити спиртного, напитися	Прийняти на душу; наступити на корок; лизнути скляного бога.
Виплакати душу (серце)	Розважити душу (серце) сльозами; відволожити душу (серце) сльозами; дати полегкість душі (серцю) плачучи (плачем)
Виплеск емоцій	Вибурх емоцій.

Виплеск	Вихлюп.
Виплодження	Виплід.
Виплутатися з тяжкого становища	Виплутатися (виборсатися, вивернутися) зі скрути (зі скрутного становища, з халепи); піднестися з біди.
Виплутатися з чого	Вив'язатися з чого.
Виповнити бажання	Здійснити бажання.
Виправдовувати затрати	Виплачуватися.
Виправлення	Поправа.
Випробовування	Спробунок.
Випробовувати долю	Гратися з вогнем.
Випробовувати на міцність	Пробувати на зуб.

Я був прикро вражений,
коли почув англійську з уст француза[50].

Випробування	Випроба.
Випробувати кого (що)	Попробувати кого (чого).
Випробувати на свому горбі	Зазнати (спробувати) на собі.

Раби – це нація, котра не має Слова.
Тому й не зможе захистить себе.
*Оксана Пахльовськ*а

Випробувач	Випробовець.
Випрямляти	Випростовувати.
Випускати сильний жар	Пашіти; жахтіти.
Випустити з виду	Спустити (втратити, випустити) з уваги (з ока).
Випучити (вип'ялити) очі	Вилупити (витріщити, вирячити, випнути, вип'ясти, вибалушити) очі; вирячитися (вилупитися, вибанчитися) на кого.
Виражати безпомічність	Розводити руками.
Виражати задоволення	Світитися від задоволення.

[50] Повчімося шанувати себе у західноєвропейських політиків, як це зробив президент Франції Жак Ширак, який вийшов із залу в Брюсселі (Бельгія), коли почув, що його земляк-міністр на міжнародній конференції почав свій виступ англійською мовою. «Франція дуже поважає свою мову, – пояснив свої дії Ширак. – Ми довго боролися за її становлення. Я був прикро вражений, коли почув англійську з уст француза» (Ющук І. Якщо хочемо вижити // Літературна Україна. – 2007).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Виражати здивування (захоплення, розгубленість)	Розводити руками.
Виражати недоброзичливість	Холодом дихати.
Виражати незадоволення	Кривити губу; крутити носом.
Виражати покірність	Гнути (згинати) коліна.
Виражати свою думку	Висловлювати свою думку.
Вираження повної байдужості до здійсненого	А там хоч не розвидняйся.
Виразити бажання	Зголоситися.
Виразити вдячність	Скласти подяку.
Виразити згоду	Дати згоду; погодитися.
Виразити незадоволення	Виявити невдоволення; носом крутити.
Виразити повагу кому	Засвідчити повагу кому; виявити (віддати, висловлювати) шану (пошану) кому.
Виразити розпач	Сплеснути руками; ударити об поли руками.
Виразити словами що	Висловити (вимовити) що; вимовити (вилити, виявити) у слові (словом) що.
Виразити співом	Передати співом; виспівати.
Виразний	Вимовистий.
Вирвати з контексту	Висмикнути з контексту.
Вирвати з коренем	Вирвати з м'ясом; викорінити до ноги.
Вириватися	Випручуватися; виборсуватися.
Виринути з води	Вигулькнути з води.
Вирисовуватися	Бовваніти; виокреслюватися; винуртовувати.
Вирізка	Витинка, витинанка.
Вирішальний голос	Ухвальний голос.
Вирішено; домовлено	По руках.
Вирішити	Уладнати, улагодити.
Вирішити для себе	Покласти собі.
Вирішити задачу	Розв'язати задачу.
Вирішити складне, заплутане питання	Розв'язати вузол[51]; розрубати гордіїв вузол.

[51] За народним повір'ям, вузол має магічну силу, може «зав'язати» те, на що надумано. Зав'язаний вузол – перешкода, заковика, невдача. Розв'язаний вузол означає волю, спасіння, вирішення проблеми. Тому молодих після весілля пильно оглядали, щоб на них не було зав'язано жодного вузлика. Якщо пологи були тяжкі, то в хаті відчиняли всі двері та розв'язували вузли, щоб породілля легко розродилася (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Вирішувати справи	Давати лад справам.
Виробляти; продукувати	Виготовляти; випускати.
Виробник пороху	Порохняр.
Вирости; стати дорослим	Дійти зросту; вбитися в пір'я; увійти в літа.
Вирощувати виноград	Виноградарювати.
Виручити	Вирятувати.
Виручка; виручена сума	Виторг.
Висварити когось	Накрутити комусь хвоста; вивернути комусь кожуха.
Висварити на чому світ стоїть	Вилаяти на всі заставки.
Висварити	Дати чосу.
Висилка	Вигнання; заслання.
Висілок	Хутір.
Висіти на телефоні	Стирчати (виснути) коло (біля) телефону.
Висіти на хвості	Гнатися слідком (слідом); на п'яти наступати.
Висічений з каменю	Витесаний з каменю.
Висказуватися	Висловлюватися.
Вискакувати вперед	Лізти поперед батька в пекло.
Вискочила шишка	Набігла ґуля; набіг синяк.
Вискочка	Вискочень.
Вискочка	Вихопень.
Вислати відкритку	Надіслати листівку.
Вислати за адресою	Надіслати на адресу.
Висліджувати	Вистежувати.
Вислужувати	Служити вірою й правдою.
Висміювання	Посміх; глум.
Висміювати	Кпити; брати(підіймати) на кпини (на глузи, на сміх).
Висмоктати з пальця	Виколупати з коліна (з пальця).
Виснажений	Як з хреста знятий; від вітру валиться; сама тінь лишилася.
Виснажити роботою	Вигнати сім потів (сьомий піт); вимотати (висотати) усі жили.
Виснажити; знесилити	Виссати (висмоктати, випити) всю кров; виточити кров.
Виснажитися	Висолопити (вивалити) язик.
Виснажливо працювати	Гріти чуба (чуприну, лоба).
Висовувати носа	Витикати (вистромляти) носа.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Висок	Скроня.
Високий урожай зернових	Великий хліб.
Високого росту	Високий на зріст.
Високодохідний	Високоприбутковий.
Високомірний	Зарозумілий; бундючний; пихатий; погордливий; згірдний; зверхній.
Високомірно	Зверхньо.
Високооплачуваний	Добреплатний.
Високоповажний	Вельмишановний, високошановний.
Високопоставлена особа	Достойник.
Високосний рік	Переступний рік.
Висота	Вишина.
Висотою	Заввишки, увишки.
Виставити брехуном	Пошити в брехуни.
Виставити вперед губи	Випнути губи.
Виставочний	Виставковий.
Вистачає часу	Маємо час.
Вистачило мозків	Стало тями (глузду).
Вистачить кому	Стане з кого.
Вистражданий	Здобутий мукою.
Вистраждати	Виболіти.
Вистріл	Постріл.
Вистрілила гармата	Вдарила гармата.
Вистрілити з пушок	Ударити в гармати.
Вистрілити по кому	Стрелити на кого.
Вистрілити	Пустити кулю.
Вистроюватися в ряд	Вишиковуватися в ланку.
Виступати в якості свідка	Виступати за свідка.
Виступати із зброєю в руках	Хапатися за меч (за шаблю).
Виступаючий з доповіддю	Промовець; доповідач.
Висуватися	Витикатися.
Висунути язика	Висолопити язика.
Вись	Височінь.
Витати	Ширяти.
Витворяти	Ходити на головах.
Витертий до лоску	Вишмульганий.
Вити гніздечко	Звивати (мостити) гніздечко; моститися.
Витися змією	Крутитися вужем.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Виток	Звій; обкрути.
Витончений жарт	Дотеп; аттична сіль.
Витратити всі гроші	Вивернути (витрусити) кишені.
Витратити немало часу	Не одну пару підошов сходити.
Витратити силу	Виробити силу.
Витрачати (віддавати) гроші не шкодуючи	Трусити гаманцем; вивертати кишені.
Витрачати багато грошей	Трясти кишенею; трусити гаманцем; вивертати кишені.
Витрачати багато грошей на лікування	Працювати на аптеку.
Витрачати свої сили, енергію на щось малозначиме	Розмінюватися на дрібниці (на дрібноту).
Витрачати час	Гаяти (гайнувати) час.
Витрачати час на пустощі	Ловити білі метелики.
Витрачатися; розщедрюватися	Трусити торбою (з торби).
Витримує задані розміри	Стійкий до заданих розмірів.
Витягати гаманці з грішми	Лазити в чужі кишені.

9 листопада –
День української мови та писемності.

Витягуватися в нитку	Шнуруватися.
Вихватити	Вихопити.
Вихитрувати	Викрутити [на] своє.
Вихлоп	Вихлип.
Вихователь	Виховник.
Виховати	Довести розуму.
Виходити з берегів	Заливати береги.
Виходити з себе	Виходити з рівноваги; тратити терпець; нетямитися; мінитися.
Виходити з терпіння	Нетерпеливитися.
Виходити за межі допустимого	Зашкалювати.
Виходити за межі чого-небудь	Ламати рамки чогось.
Виходити за рамки	Не триматися в межах.
Виходить що-небудь пусте, недоладне	Золоті верби ростуть.
Виходячи з цих міркувань	На цій підставі; міркуючи так.
Вихоплюватися наперед, не розібравшись у чомусь	Лізти поперед батька в пекло.
Вичерпалась витримка	Гальма тріснули.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Вичерпувати сили	Висотувати сили.
Вишивання	Вишивкарство.
Вишивка	Вишиття.
Вишукані норми поведінки	Добрий тон.
Вища міра покарання	Смертна кара; найвища кара.
Вище шапки не скочиш	Вище лоба очі не ходять.
Вищенаведені прізвища	Наведені [вище] прізвища.
Вищеподані докази	Подані [вище] докази.
Вищестоящий орган управління	Вищий орган управління.
Вищестоящі органи влади	Вищі органи влади.
Вищий учбовий заклад	Вищий навчальний заклад.
Виявити ворожіть (нетерпимість)	Випустити (розпустити) пазурі.
Виявити впертість (шаленість, самодурство)	Наче віжка під хвіст попала (потрапила).
Виявити згоду	Дати згоду; погодитися з чим; пристати на що.

Публіка вчиться мови із преси.
По мові публіки можна догадатися,
Якою мовою пишеться преса, і навпаки.
А щоб наша преса популярно
перейшла на бездоганну літературну мову,
На це поки що слаба надія
(*Лесь Мартович*).

Виявити надмірну суворість	Перегнути дугу.
Виявити основне	Зловити нитку.
Виявити перевагу кому перед ким	Віддати перевагу (перед) кому над ким.
Виявити підтримку кому	Підтримати кого; допомогти кому.
Виявити свої здібності (можливості)	Показати своє.
Виявити свою справжню сутність	Зняти машкару.
Виявити стійкість	Витримати характер.
Виявити честь кому	Віддати шану кому; зробити (учинити) честь кому.
Виявитися корисним	Стати в пригоді.
Виявитися марним (даремним)	Обернутися нанівець.
Виявитися ненадійним	Лопнути, як мильна булька (бульбашка, банька); лопнути, як обруч на діжці.
Виявитися сильнішим	Узяти верх (гору).
Виявитися спроможним стати самостійним	Устояти на ногах.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Виявиться	Випливе на поверхню (на чисту воду); вийде наверх; вилізе з-під снігу; вилізе як шило з мішка.
Виявляти (визначати) своє покликання	Шукати себе.
Виявляти велике бажання жити	Хапатися за життя.
Виявляти великий інтерес до чого-небудь	Липнути, як бджоли (мухи) до меду.
Виявляти впертість, стійкість	Показати характер.
Виявляти зневагу	Плювати в душу.
Виявляти надмірну чутливість	Розводити сентименти.
Виявляти незадоволення; вередувати	Химороду химородити.
Виявляти неуважність; бути неуважним	Ловити ґави (ґав, ворон).
Виявляти подив (здивування)	Зробити великі очі.
Виявляти покору (залежність)	Скласти до ніг щось.
Виявляти покору перед ким-небудь	Хилити (клонити) голову (чоло) перед ким.
Виявляти потяг до крадіжок	Мати неруш у руках.
Виявляти свою приязнь до когось	Липнути, як бджоли (мухи) до меду.
Виявляти скупість (зайву ощадливість)	Давати видавцем.

«Словник української мови» Бориса Грінченка – найвизначніша праця української лексикографії[52].

Виявляти удавану люб'язність	Лізти в душу.
Вияснити питання	З'ясувати справу.
Вияснювати відносини	З'ясовувати взаємини.
Вияснюються обставини	Картина стає щораз яснішою.
Вібрація	Коливання.
Вібрувати	Бриніти.
Вівсяний хліб	Вівсяник.
Вівтар	Жертовник.
Від випадку до випадку; час від часу	Принагідно; вряди-годи, коли-не-коли.
Від ворон відстав, до пав не пристав	Свого одбіг – чужого не доскочив.
Від ворот поворот	Завертай голоблі; дати відкоша; дати (піднести) гарбуза.
Від всього серця; дуже охотно	Від щирого серця; з дорогою душею.

[52] «Словник української мови» Бориса Грінченка містить понад 70 тисяч слів української народної та літературної мови XIX ст. із Наддніпрянщини та Західної України. За Грінченковим словником згодом уклали нинішній український правопис. На основі цієї праці Академія наук України видала 11-томний «Словник української мови» (Народ-герой героїв появляє // Високий замок. – 2013. – 9 грудня).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Від горшка два вершка	Такий, що його й у кишеню сховав би; такий малий, що й не видно; ледве від землі відріс.
Від горя тікав, та в біду попав	З дощу та під ринву; від вовка втікав, а на ведмедя впав; поправився з печі на лоб; тікав від диму, та впав у вогонь.
Від гріха не втечеш	Зарікалася свиня кізяк їсти, коли біжить, аж троє лежить.
Від добра добра не шукають	Добра добувши, кращого не шукай; не треба плахти, бо й у запасці добре; у раю раю не шукають; від добра не тікають.
Від долі не втечеш	Долі не минути; своєї недолі й конем не об'їдеш; лихої долі й конем не об'їдеш; від лихої долі не сховаєшся; лиха доля й під землею надибає; ніхто не знає, де кого доля чекає.
Від зорі до зорі	Від світання до смеркання; від смеркання до світання; від сонця до сонця.
Від корки до корки	Від дошки до дошки; від палітурки до палітурки; від А до Я; від краю до краю; від початку до кінця.
Від малої іскри великий пожар	Тиха вода греблі рве; з малої хмари великий дощ.
Від надлишку почуттів	З перечулення; з надміру почувань.
Від насолоди	З насолоди; з великої втіхи.
Від недавнього часу	Знедавна.
Від несподіванки	З несподіванки.
Від нічого робити	Знічев'я; аби скоротати час; аби щось робити.
Від нудьги	З нудьги.
Від нього віє здоров'ям	Він дихає здоров'ям.
Від нього всього можна чекати	Від нього можна усякого сподіватися; по нім усього надійся.
Від однієї думки про що	Від самої думки (гадки) про що; на саму думку (гадку) про що.
Від однієї небезпеки та до іншої	З дощу та під ринву.
Від одного потрапляти до іншого	Ходити по руках.
Від переляку	Спереляку.
Від початку до кінця	Від А до Я; від аза до іжиці; від альфи до омеги; від букви до букви.
Від початку існування	Відколи існує.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Від природи	З природи; зроду, зроду-віку.
Від радості	З радощів, з радості.
Від ранку до вечора; цілий день	Від білого світу до темної ночі.
Від руки зробити	Рукою (руками) зробити.
Від сили	Щонайбільше.
Від стакана до губ далеко	Від миски (від ложки) до рота далеко.
Від стиду	З сорому.
Від тюрми й суми не зарікайся	Жебрацької долі та арештантської неволі не зарікайся; не зарікайся бути в старцях; сьогодні з мішком, а завтра з торбиною; трапляється, що й на мудрому чорт катається.
Від усієї душі	З усього серця.

Російською мовою вас доб'ють.
Разом із нею прийде Росія.
Остаточно й безповоротно.
(Валєрія Новодворская)[53].

Від часу до часу	Час від часу.
Від чистого серця	Від (з) щирого серця; щиросердно, щиросердечно.
Відбиватися	Щосили опинатися.
Відбивна	Товченик.
Відбирати час у кого	Забирати час у кого (кому).
Відбити бажання	Відрадити.
Відбити боки кому	Відбити (надсадити) бебехи (бебехів) кому.
Відбірне зерно	Добірне (чільне) зерно.
Відбувається сварка (суперечка)	Кипить, як (мов, ніби) у казані.
Відбути покару	Відбути покуту.
Відвертати чию-небудь увагу	Замилювати (замазувати) очі.
Відвертати	Запобігати; попереджувати.
Відвертатися від кого-небудь (чого-небудь)	Хвіст набік.
Відвертка	Викрутка; шуруповерт; шруботяг.

[53] Наступ на українську мову став можливим в умовах не лише антиукраїнського гуманітарного курсу режиму Януковича, який доволі успішно використовує російська влада для здійснення спецоперації проти державності України, а й відсутності в країні протягом усіх років незалежності системної та послідовної мовної політики (Опозиція: імітація спротиву і підігравання владі // Український тиждень. – 2013. – 2 липня).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Відверто, неприховано вказувати на чиїсь вади	Тикати (тицяти, штрикати) в очі пальцем.
Відвести душу	Розважити душу; вилити душу (серце).
Відвести очі	Заснітити очі.
Відвести роль	Призначити (приділити, підготувати) роль.
Відвикнути	Відзвичаїтися.
Відвідати кулаків	Закуштувати (скуштувати, пробувати, спробувати, попробувати) кулаків.
Відводити душу	Спочивати душею.
Відводити очі	Ману пускати (напускати).
Відволікати увагу	Відвертати (відтягати, відхиляти) увагу; заговорювати зуби.
Відволікати	Забивати баки; відваблювати.
Відволіктися від занять	Відпружитися.

Виражальні властивості української мови
є настільки багаті, що нею можна точно описати
все, що відчуваємо, робимо чи думаємо[54].

Відволіктися від своїх думок	Відірватися від своїх думок; полишити свої думки .
Відгодівельний	Відгодовчий.
Відголос грому	Відлуння грому; відгрім.
Відголосок	Відгомін.
Віддавати луною	Відбиватися луною; відлунювати.
Віддавати перевагу чомусь	Схилятися до чогось.
Віддавати почесті	Складати шану.
Віддалятися	Даленіти.
Віддано любити	Віддати серце.

[54] Проте для цього треба висловлюватися природно і точно, відсіюючи заяложені фрази. Ось кілька порад щодо уникнення таких невиразних сполучень: бере свій початок – починається, а брати можна річ; вести переписку – листуватися, а вести можна дитину; вести себе впевнено – поводитися впевнено, але вести перед; взяти себе в руки – опанувати себе, але взяти на руки щось; вийшов термін дії – закінчився термін дії, але вийшов дух; відіграє важливе значення – відіграє важливу роль, а надати значення; вірна думка – слушна думка, правильна думка, а вірний товариш; горіти бажанням – палко бажати, але горить робота в руках; губити час – гаяти час, а губити гаманець; користуватися авторитетом – мати авторитет, а користуватися послугами когось; нести відповідальність – бути відповідальним, а нести сумку; носити характер – мати характер, а носити одежу; принести шкоду – завдати шкоди, а приносити радість; справа тонка – справа делікатна, а тонка талія (Оксана Лутчин «Суржикові конструкції та їх заміна, частина 3», портал світоглядних новин «Народний Оглядач», 19 травня 2014).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Віддано; щиро	Вірою й правдою.
Віддасть останню сорочку	Роздайбіда.
Віддати в найми кому що	Найняти (винайняти) кому що; здати в найми кому що.
Віддати данину часові	Зробити поступку часові.
Віддати життя за кого (за що)	Головою накласти (наложити) за кого (за що); трупом лягти за кого (за що); скласти голову за кого (за що).
Віддати на проізвол судьби	Здатися на волю долі (напризволяще); пуститися берега.
Віддати на розтерзання	Віддати на поталу.
Віддати наказ	Наказати.
Віддати належне	Признати слушність (рацію).
Віддати щось з великим болем	Відкраяти від серця.
Віддатися в розпорядження стихії	Віддатися на поталу стихії.
Віддатися своїм почуттям	Дати волю серцю.
Віддих	Відпочинок.
Віддихати	Відпочивати.
Відділення	Відділок.
Відділяються кішці мишачі слізки	Віділяються вовкові овечі (кобилячі, коров'ячі) сльози (слізки); прийде й на пса колись зима.
Віддуватися за щось	Розплачуватися за щось.
Віддушина	Продух.
Відеокліп	Видограй[55].
Від'єднатися	Відгалузитися; відбрунькуватися.
Віджимання соку	Чавлення соку.
Віджити своє	Відмерти.
Відзив	Відгук.
Відзиватися	Відгукуватися.
Відзначатися щирістю, відвертістю	Іти з глибини душі (серця).

[55] Виконання, гра, спів, які можна не тільки почути, а ще й побачити. Наразі чернеткове намагання знайти питомий український відповідник несусвітному покручу «відеокліп»: Українською кліпати можна очима – тоді отой один порух віями і буде кліпом. Видограй утворено шляхом складання двох коренів, подібно до слів виднокрай, небокрай – місце, де Небо збігається із Землею; водограй – хвонтан хвранцузькою ;)) далековид, дальновид – вживана в нашій військовій традиції назва замість німецького «бінокль» (зокрема Українськими Січовими Стрільцями та вояками УПА). Рівнословами (синонімами) видограю можуть бути, приміром, співовид чи видограй – останнє, до речі, не є вигадкою автора, а було вжите рядом дописувачів під час листування зі мною. Ось і можна назвати одним добрим словом оту частенько погануньку акторську гру піснярів як видограй. Чи не так? (Словник новотворів Юрка Зеленого).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Відзняти кіно	Зняти кіно.
Відігнати сон	Зігнати сон з очей.
Відігравати важливе значення	Відігравати важливу роль; мати важливе значення.
Відігравати провідну роль	Грати першу скрипку.
Відігравати роль	Мати значення.
Відійти від наслідків	Оговтатися.
Відійшло від серця	Відлягло від серця.
Відімстити	Відплатити.
Відказати собі в найнеобхіднішому	Відмовлятися від найпотрібнішого (найнеобхіднішого).
Відказуватися	Відмовлятися.
Відкачувати воду	Відпомповувати воду.
Відкладати (заощаджувати) гроші	Збивати копійку.
Відкладати в довгий ящик (на потім)[56]	Зволікати; відсувати (відкладати, пускати) на безрік (безвік, надовго); відкладати на Миколи (до грецьких календ, на турецький Великдень); відкладати в довгу шухляду.
Відкладати на невизначений термін (надовго)	До грецьких календ.
Відкладати надалі що-небудь	Держати (тримати) під сукном.
Відкласти в сторону	Відкласти вбік (набік).
Відкласти на чорний день	Відкласти на лиху голину.
Відкласти якусь справу на невизначений час	Покласти в довгу шухляду.
Відклеїтися	Відліпитися.
Відкликнутися на поклик	Озватися на поклик; відкликнутися; відгукнутися.
Відклонення	Відхилення.
Відклонити пропозицію	Відхилити пропонову.
Відклонитися	Заїхати на бічну вулицю.
Відключити динамік	Від'єднати гучномовець.
Відколоти номер	Викинути коника.

[56] Вислів виник у Росії. Московський цар Олексій Михайлович змінив звичай приймання чолобитних (прохань). До того їх клали в Архангельському соборі на гробниці царських предків. Та цар наказав прибити біля воріт свого палацу в селі Коломенському довгий ящик для чолобитних. Царська канцелярія не поспішала з розглядом справ простого народу. Отже, чолобитники часто-густо не мали відповіді на свої прохання, а якщо деякі й діставали її, то занадто довго мусили чекати. Державою поширилась сумна слава про царський «довгий ящик» (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Відкрив Америку[57]!	Знайшов сокирку під лавкою! Диво – на березині бруньки!
Відкривати душу	Виливати душу; звірятися перед ким.
Відкривати ключем двері	Відмикати двері.
Відкривати книжку	Розгортати книжку.
Відкривати нову сторінку	Починати нову сторінку.
Відкривати очі комусь на щось	Показувати правду; виводити з омани.
Відкривати рота	Розтуляти (роззявляти) рота.
Відкривати сезон	Розпочинати (починати) сезон.
Відкривати тайну	Виявляти (зраджувати) таємницю.
Відкрита гра	Гра з відкритими козирями.
Відкрити вікно	Відчинити вікно.
Відкрити двері	Відчинити двері.
Відкрити зелену вулицю	Дати зелену вулицю.
Відкрити карти	Перевернути карту; висвітити козиря.
Відкрити комусь очі	Зняти полуду з очей; розв'язати комусь очі.
Відкрити секрет	Зрадитися; зрадити таємницю.
Відкрити широкі горизонти	Вивести на ширші води.
Відкритка	Поштівка; листівка.
Відкрито осуджувати когось	Тикати (штрикати, показувати, вказувати) пальцем (пальцями).
Відкрито; без церемоній	Вочевидь.
Відкриття сезону	Початок сезону.
Відложити засідання	Відкласти засідання.
Відлуння	Відгомін, відголос.
Відлучитися на годинку з дому	Відгодитися на часинку з дому; відвихнутися (вискочити) на годинку з дому (з домівки, з господи, з хати).
Відлягло від серця кому	Полегшало на душі кому; розвиднилося на душі; розгодинилось на серці.
Відмазка	Відмовка.
Відмінити закон	Зробити (проголосити) закон нечинним; скасувати закон.
Відмінити мироприємство	Скасувати захід.

[57] У 1492 р. генуезький мореплавець Христофор Колумб випадково відкрив Американський континент, шукаючи шлях до Індії. Його славу першовідкривача не змогли похитнути навіть найретельніші дослідники цих нових земель. Вислів «відкрити Америку» іронічно характеризує явище всім давно відоме, яке видають за щось нове, надзвичайно важливе (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Відмінити наказ	Скасувати (відкликати) наказ.
Відмінити смертну кару	Скасувати (заборонити) смертну кару.
Відмінний по якості	Відмінної якості.
Відмітити наступне	Відзначити таке.
Відмітити	Зазначити.
Відмовив навідріз	Цілком (зовсім) відмовив; відмовив, як відрізав.
Відмовити комусь у сватанні	Дати (піднести) печеного гарбуза; привітати гарбузом; наділяти гарбузом; годувати гарбузами ; повернути хліб.
Відмовити комусь	Дати відкоша; дати гарбуза; дати дулю під ніс.
Відмовитися від войовничих намірів	Перекувати мечі на рала[58]
Відмовитися від свого слова	Зректися свого слова.
Відмовлятися (відступати) від прийнятого рішення	Рачкувати назад.
Відмовлятися від раніше сказаного	Ламати слово.
Відмовлятися від рішучих дій (вчинків)	Триматися середини.
Відмовлятися від сказаного раніше	Повернути слово назад.
Відмочити номер (штуку, колінце)	Удерти (ушкварити) штуку; викинути коника (фортель).
Відмучитися на екзамені	Відтерпіти на іспиті.
Віднестися з розумінням	Поставитися з розумінням.
Віднєкуватися	Одникуватися.
Віднікуватися	Відпекуватися; казати (товкти) ні та й ні.
Віднімати життя	Забирати життя.
Відновлення	Віднова.
Відносини між людьми	Стосунки (взаємини) між людьми.
Відноситися до одного класу	Належати до одного класу.
Відноситися до першої категорії	Підпадати під першу категорію.
Відноситися до роботи	Ставитися до роботи.
Відноситися добродушно	Добре серце мати; добродушно (добротливо) ставитися.
Відноситися з повагою	Шанувати; ставитися з пошаною.
Відноситися критично	Ставитися критично.

[58] Народи Сходу вживали цей вислів ще три тисячі років тому. У часи постійних воєн люди мріяли про мир на землі, щоб можна було орати землю, сіяти хліб, ростити дітей, будувати житло. У Біблії є рядки: «І перекують мечі свої на рала і списи свої на серпи, не здійме меча народ на народ, і не будуть більше воювати» (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Відноситися легковажно	Ставитися легковажно; легковажити; бути легковажним.
Відноситися холоднокровно до чого	Холодним оком дивитися на що.
Відноситься до ряду проблем	Належить до низки проблем.
Відносно кого (чого)	Щодо кого (чого).
Відносно небагато	Порівняно небагато.
Відносно новий	Порівняно новий.
Відносно тихий	Більш-менш тихий.
Відносно цього зверніться до...	У цій справі зверніться до…
Відносно цього існують різні погляди	На це (щодо цього) є різні погляди.
Відносно чого	Щодо чого; що стосується чого.
Відношення до когось	Ставлення до когось.
Відношення до людей	Ставлення до людей.
Відняло (заціпило) мову (язик)	Відібрало мову; заціпило [рота]; усох язик.
Відняло руку (ногу)	Відібрало руку (ногу).
Відображати; зображати	Відтворювати.
Відобразиться на кому	Окошиться (позначиться) на кому.
Відомий цілому світові	Світової слави.
Відомий чим	Відомий з чого.
Відомстити кому	Помститися на кому (над ким).
Відпала необхідність	Немає потреби.
Відпали турботи; не стало обтяжливих обов'язків	Тягар з плечей упав (звалився).
Відпертися клятвою від чого	Відклястися (відприсягатися) від чого.
Відпечаток	Відбиток.
Відпірність	Опірність.
Відплатити	Дати здачі.
Відплатити тією ж монетою	Віддячити тим самим.
Відплатити	Віддячити.
Відповідальність покладається на…	Відповідальність покладено на…
Відповідати взаємністю	Відповідати на чиєсь кохання.
Відповідати вимогам часу	Іти в парі з часом.
Відповідати високим вимогам	Бути на висоті.
Відповідати головою	Давати голову на відруб.
Відповідати стуком	Відстукувати.
Відповідно вимогам	Відповідно до вимог.
Відповідно до віку	По літах.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Відповідно до власних даних (можливостей, потреб)	По своєму пір'ю.
Відповідно до своїх прагнень (бажань, почуттів)	За покликом серця.
Відповідно з наказом (ухвалою)	Відповідно до наказу (ухвали).
Відповісти грубо, образливо, уїдливо	Відважити солі.
Відповісти ударом на удар	Дати (накласти, відважити) здачі.
Відпочиваючий	Відпочивальник.
Відпочивший	Той, хто відпочив; відпочилий.
Відпочити після їжі	Нехай сало зав'яжеться.
Відправити в далеку дорогу	Спровадити в далеку дорогу.
Відправити по пошті	Послати (переслати) поштою.
Відправити у відрядження	Відрядити.
Відправитися до праотців	Вирядитися до праотців (дідів, прадідів, предків).
Відправляється автобус	Відходить автобус.
Відправлятися	Вирушати.
Відправна точка	Вихідний пункт; вихідна точка; початок.
Відпрасувати сукню	Випрасувати сукню.
Відпуск товарів	Видача краму.
Відпускати в борг	Боргом (набір, наборг) давати; боргувати.
Відпустити гріхи кому	Розгрішити кого.
Відпущення гріхів	Відпуст; розгрішення.
Відразу	Вмить.
Відрекомендуватися; представитися	Назвати себе.
Відриватися від читання	Відволікатися від читання.
Відрізати дорогу	Перетяти дорогу (шлях); заскочити дорогу (путь); заскочити кого.
Відрізнятися від інших подібних предметів (явищ)	Мати своє лице (обличчя).
Відрізнятися	Не мати нічого спільного.
Відрізок	Відтин.
Відрікатися від кого (чого)	Зрікатися кого (чого).
Відродитися	Встати з попелу й руїн.
Відростити собі живіт	Відпасти собі живіт.
Відспівати покійника	Відправити похорон; співати за упокій.
Відставати (поступатися) в чому-небудь	Пасти задніх.

Відстанню в кілометр	Кілометр завдальшки.
Відстань від мене	Відчепися від мене.
Відстань рівна 0,2 км	Відстань дорівнює 0,2 км.
Відстаючий	Відсталий.
Відстоювати (захищати) що	Устоювати за що.
Відстоювати свій погляд; наполягати на чомусь	Правити своє.
Відступати, тікати, виявляючи своє боягузтво	Показати спину (потилицю).
Відступатися від обіцяного (задуманого)	Ламати слово.
Відступити (відійти) назад	Дати задній хід.

Три мови – не з однієї колиски[59].

Відступити від істини	Відійти від правди; відбігти правди; ухилитися від правди; розминутися з правдою.
Відступити назад	Відступити.
Відсутність апетиту	Нехіть до їжі (до їди); бракує апетиту.
Відсутність вільного часу	Брак [вільного] часу.
Відсутність діяльності	Безділля; неробство, байдикування; бездіяльність.
Відсутність їжі	Немає їди (їжі); без'їжжя.
Відсутність клопоту	Безклопіття.
Відсутність координації	Права рука не знає, що робить ліва.
Відсутність музичного слуху	Ведмідь на вухо наступив.
Відсутність порядку	Безладдя, безлад; нелад.
Відтермінувати	Відкласти.
Відтік членів партії	Відплив членів партії.
Відтінок	Забарвлення.
Відток	Відплив.
Відтопирити губи	Відкопилити губи.
Відучити від чого	Відбити охоту.

[59] На підставі багаторічних досліджень у галузі пам'яток писемності та діалектології Юрій Шевельов (Шерех), славіст-мовознавець, історик літератури, письменник, критик, академік Національної академії наук України, заперечив концепцію про існування спільної давньоруської мови – так званої колиски російської, української та білоруської мов і переконливо довів, що українська мова походить безпосередньо зі спільнослов'янської і сформувалася на основі поширених у донаціональний період окремих українських говорів (Олександр Пономарів, «Урядовий кур'єр», 17 грудня 2013).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Відхилення від теми	Арія не з тої опери[60].
Відхрещуватися від чогось	Відпекуватися від чогось.
Відчай	Розпач.
Відчайдушний	Безоглядний.
Відчайдушно намагатися врятуватися	Хапатися за соломинку.
Відчайдушно проявляти відвагу	Перти на рожен; проти рожна перти.
Відчепися!	Дай мені чисту годину!
Відчислення	Відрахування.
Відчислити	Відрахувати.
Відчитати за провину	Вичитати кому; вишпетити кого; прочитати мораль; намилити голову комусь.
Відчитатися	Прозвітувати.
Відчувати безмежну свободу	Дихати на повні груди.
Відчувати біль в очах	Нахапатися зайчиків.
Відчувати в собі силу	Братися на силу.
Відчувати відповідальність за що-небудь	Тримати на плечах.
Відчувати ворожнечу до кого	Ворогувати на (проти) кого; ворожим духом дихати на кого.
Відчувати впевненість	Мати певність; бути певним.
Відчувати дискомфорт	Вестися як голому на їжаку.
Відчувати до когось невільну симпатію	До когось душа так і горнеться.
Відчувати довіру до кого	Йняти віру кому; мати довір'я (довіру, віру) до кого; довіряти кому.
Відчувати душевний неспокій; переживати	Мати (носити) змію під серцем.
Відчувати за собою вину	Почувати (відчувати) себе винним; почувати (відчувати) свою провину (вину).
Відчувати задоволення, не виявляючи його зовні	У душі тішитися.
Відчувати постійну небезпеку	Як по линві ходити.
Відчувати радість	Радіти серцем.
Відчувати себе в безпеці	Чутися як за кам'яним муром.
Відчувати себе в силах	Відчувати свою силу; чутися (почуватися) на силі (на силу).
Відчувати себе господарем положення	Мати міцний (твердий) ґрунт під ногами.
Відчувати тривогу (неспокій)	Мати страх на душі.

[60] Більшість фразеологізмів своїм виникненням завдячують різним ремеслам, видам діяльності людей – таким, як: театрально-музична сфера (грати роль, помінятись ролями, сходити зі сцени, опускати завісу, під завісу, номер не пройде, попадати в тон, як по нотах, фальшива нота, співати з чужого голосу, співати стару пісню, інша музика тощо) (Інтернет-проект «Нова мова»).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Відчувати	Чути всією душею.
Відчуваю потяг до кого (чого)	Мене вабить (тягне, пориває) до кого (до чого).
Відчуваю себе не у своїй тарілці[61]	Не моє мелеться.
Відчуження майна	Вивласнення майна.
Відчужуватися	Триматися осторонь.
Відчути всі примхи долі	Бути на коні й під конем.
Відчути себе відчуженим	Зчуженіти.
Відчутно змінилися обставини (настрої, погляди)	Іншим вітром повіяло.
Відчуття власного достоїнства (гідності)	Самоповага.
Відчуття ліктя (плеча)	Дух побратимства.
Відчуття полегшення	Наче гора з пліч звалилася (зсунулася, спала, впала, зійшла).
Відшибло пам'ять кому	Памороки забило кому; викинуло (вибило) з пам'яті кого.
Відшкодовувати що-небудь	Латати дірки.
Відщепенець	Відступник.
Візаві	Супротивник.
В'їзд заборонений	Уїздити (уїжджати) заборонено (не можна, не вільно).
Візит	Відвідини, відвідання.
Візитер	Відвідувач; гість.
Візитка; візитна картка	Візитівка.
Візьміть здачу	Візьміть решту.
Війна продовжується	Війна триває (точиться) далі.
Війська сконцентрувалися	Війська збилися докупи.
Військова підготовка	Військовий вишкіл.
Військовий стан	Стан облоги.
Військовополонений	Бранець.
Військовослужбовець	Військовик.
Вік прожити – не поле перейти	На віку, як на довгій ниві.
Вікна горять на сонці	Вікна жаріють проти сонця.
Віковічний	Безвічний, стовічний.
Віконне скло	Шибка, шиба.

[61] Ця фраза – недолугий переклад французької приказки «*Tu n'es pas dans ton assiette ordinaire*». Правильно прислів'я перекладається, як «ти не в своєму звичному положенні, настрої». Але оскільки «тарілка» і «настрій» французькою, хоч і пишуться по-різному, але вимовляються однаково, це і стало причиною казуса (Зьобро О. Мова про мову // Високий замок).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Віконний отвір	Вікнина.
Вікторія	Перемога.
Вільна вакансія	Вільне місце.
Вільне поле	Гуляйполе; дике поле.
Вільний час	Дозвілля.
Вільний шлях без перешкод і затримки	Зелена вулиця.
Вільно; просторо	Є де розвернутися.
Він бреше невміло	Бреше, аж пальці знати.
Він був на краю загибелі	Він мало не загинув.
Він був уже в літах, коли...	З літ вийшло йому, коли...
Він валиться з ніг	Він падає з ніг; він аж падає з утоми (від утоми).
Він вистрілив мимо	Він схибив; він не влучив; він влучив по горобцях (в молоко).
Він виявився винним	Вийшло, що він винен.
Він вічно п'яний	Він завжди п'яний; він не виходить (не висихає) з горілки.
Він вчасно підвернувся	Він вчасно (до речі) нагодився.
Він горить бажанням	Його кортить.
Він далеко не дурний	Він не зовсім дурний; він не такий уже й дурний.
Він ділом зайнятий	Він діло робить; він при ділі (коло діла).
Він достойний кари	Він вартий кари; він заробив на кару.
Він з амбіціями	Він високо несеться.
Він з головою	Він має добру голову; у нього недарма (недурно) голова на в'язах (на плечах); він має голову на плечах (на карку, на в'язах); він має голову під шапкою.
Він за словом в кишеню не лізе	Він по слово до батька не бігає; він по слово далеко не ходить; він слова ніде не позичає; він має язика не в кишені.
Він займає іншу позицію	Він стоїть на іншій позиції.
Він зайнявся вивченням чого	Він узявся (заходився) вивчати що; він узявся до вивчення (заходився коло вивчення) чого.
Він зайнявся своїм ділом	Він узявся (заходився) коло своєї роботи (коло свого діла).
Він зайнятий своїми справами	Він робить свої справи (своє діло); він заклопотаний своїм ділом (своїми справами); він працює коло свого діла.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Він звернув на неї увагу	Вона йому впала в око.
Він зовсім опустився	Він зовсім звівся.
Він його дожме	Він з нього олію видавить.
Він казково розбагатів	На нього посипався золотий дощ[62].
Він має гроші	У нього бряжчить добра копійчина.
Він мене відмовив від цієї ідеї	Він мене відрадив від цього задуму.
Він мене ні за що не ставить	Він мене ні за що має.
Він мені мішає	Він мені перешкоджає (заважає).
Він мій однофамілець	У нього зі мною (одно, однакове) прізвище; він зі мною того самого (одного, однакового) прізвища.
Він на неї капає	Він її обмовляє; він пускає про неї неславу (лиху славу, поговір).
Він настільки виріс, що...	Він так виріс, що…
Він настояв на своїй вимозі	Він обстояв свою вимогу; він домігся того, чого вимагав (на чому наполягав, на чому стояв); він свого торгу добив.
Він не брезгує нічим	Він не гребує нічим.
Він не в собі від захоплення	Він у нестямі (без тями) із (від) захвату (захоплення); він нетямиться із (від) захвату (від захоплення); він себе не чує із захвату (із захоплення).
Він не досяг ще потрібного віку	Він ще літ не дійшов (не доріс); він ще літами не вийшов; йому ще літа не вийшли.
Він не наважиться на таке	Йому не вистачить (не стане) духу.
Він не настільки багатий, щоб…	Він не такий багатий, щоб…
Він не оправдав наших надій	Він не справдив наших сподівань.
Він не по роках розвинений	Він дуже, як на свій вік (як на свої літа), розвинений (розумний); як на свої роки (літа, як на свій вік) [він] надто розвинений; [він] над свої літа (понад свій рік) розвинений.
Він не числиться в списках	Його немає у списках; він не стоїть у списках.
Він невиправний оптиміст	У нього всі кози в золоті.
Він ні з чим не рахується	Йому море по коліна.

[62] Для давніх греків Зевс був богом ясного дня і неба, дощу, бурі, грому, батьком усіх богів і людей. Він спокусив багатьох богинь і земних красунь, до яких приходив у різних подобах. До красуні Данаї, яку, за наказом батька, переховували в підземному замку, Зевс проник у вигляді золотого дощу (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Він ні про що не думає	Він ні про що (ні за що) не дбає; він і гадки (думки, гадки-гадоньки) не має про (за) що.
Він ніким (нічим) не задоволений	Йому ніхто не догодить; йому нічим не догодиш; його ніхто не вдовольнить; його нічим не вдовольниш; ще ся той не вродив, щоб йому догодив.
Він нічим не обтяжений	У нього розв'язані руки.
Він обманув мої сподівання	Він не справдив моїх сподівань (сподіванок).
Він повністю забезпечений	Усе йому є.
Він прийшов у захоплення від кого (чого)	Він захопився (зачарувався) ким (чим); його захопив (зачарував) хто (що).
Він ростом з мене	Він на зріст такий, як я; такий заввишки (увишки), як я; він мого зросту.

Формула «дві мови – одна нація» є нісенітницею[63].

Він страждає безсонням	Його мучать (мордують) нічниці (несплячки); його мучить (мордує) безсоння; на нього насіли (напали) нічниці (несплячки); на нього насіло (напало) безсоння.
Він терпить матеріальні збитки	Його обсіли злидні; він обтяжений злигоднями.
Він тоді ще був у дитячому віці	Він тоді ще в коротких штанцях ходив.
Він у все вмішається	Він скрізь устряне.
Він усе своє толкує	Він усе своє править.
Він цим не займається	Він коло цього не працює (над тим не працює); він не ходить коло цього діла; це не його справа.
Він ще в силі	Він ще здужає; він ще при силі; він ще має силу.
Він являється вчителем	Він учитель.

[63] Українська мова повинна стати фактором для консолідації української нації, що, як показали події минулорічної «помаранчевої революції», ще досі не сформувалася. Хтось скаже, що, наприклад, в Бельгії дві офіційні мови, а в Швейцарії – навіть три, – і нічого. Та хіба нам потрібно сліпо копіювати європейський досвід, який не відповідає нашим історичним умовам і сучасним реаліям? Україна отримала незалежність на відміну від згаданих країн зовсім недавно, і тому мова титульної нації не мала нормальних умов для розвитку і не є зараз захищеною через монопольне становище російської мови. Таких негативних умов ні в Швейцарії, ні в Бельгії не було. Тому актуальним на сьогодні є лише одне питання – захист і пропагування в Україні української мови (Інтернет-проект «ХайВей», 21 січня 2006).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Він як шовковий	Його хоч у вухо бгай; його хоч до рани клади; він як те телятко.
Вінегрет	Суміш; мішанина.
Вінчати	Давати шлюб; покладати вінець.
Вінчатися	Брати шлюб; ставати під вінець; іти до вінця (до шлюбу); на рушник стати.
Віньєтка	Візерунок.
Віра й гору з місця зрушить	Віра й гори зсуває (двигає).
Віриться з трудом	Важко повірити.
Вірна відповідь	Правильна відповідь.
Вірна думка	Слушна (правильна) думка.
Вірна смерть	Неминуча (видима, нехибна) смерть.
Вірний друг	Відданий (щирий, незрадливий) друг.

Для мене слово «ефір» звучить як матюк[64].

Вірний переклад	Правильний переклад.
Вірний помічник; опора	Надійна рука.
Вірний програш	Неминуча поразка.
Вірний слову	На слово вірний.
Вірний спосіб	Надійний спосіб.
Вірний шлях	Правдивий шлях.
Вірно говорити	Правильно говорити.
Вірно	Правильно.
Вірогідний	Здогадний.
Віроломний	Зрадливий; ренегат.
Вірою й правдою служити	По правді (віддано) служити.
Вірусний гепатит	Жовтопропасниця.
Віруюча людина	Побожна (богомільна) людина.
Віруючий	Вірянин.

[64] Що ви думаєте про мову нашого телебачення? Часом телевізійники вживають «Европа», «етер», і це дратує значну частину аудиторії. А для мене «ефір» звучить як матюк. Тому що це грецьке слово, і там ніякого «ф» немає. Деякі телеканали намагаються запровадити ті норми. Я член правописної комісії, яка над цим працювала. І чого тільки не видумували: ніби ми хочемо «ф» викинути і казати «Хвранція». Та ніякої «Хвранції» не буде! Звичайно, звук «ф» – не слов'янський. Ті слова, які мають цей звук, у слов'янських мовах запозичені. Мови не запозичають звуків, але слов'янські один запозичили. Але найбільший опір цьому чинили українська й білоруська. Столицю Греції ніхто, крім росіян, Афінами не називає. У нас 95 відсотків цих слів передаються через звук «т». Ми ж не кажемо «мафематика», «бібліофека» (Олександр Пономарів про українську мову // Час і Події. – 2009. – 13 серпня).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Віpьовка	Мотузка, мотузок; линва; шнурок.
Вісімнадцятий пішов кому	На вісімнадцятий пішло кому.
Вітаю з Новим роком!	Бажаю (зичу) щасливого Нового року! Хай щастить у Новому році!
Вітер свистить у кишені	Вітри віють у кишені.
Вітер сильний	Вітер буйний (навальний, дужий); вітрюга, вітрюган, вітрище.
Вітер стих	Вітер ущух (ущухнув).
Вітер у голові	Метелики в голові.
Вітер, який дує з гір	Згірний (гірський) вітер.
Вітерець	Легковій.
Вітка	Гілка, галузка; пагін.
Вітряний млин	Вітряк.
Вітряно	Юда повісився.
Вітчизна	Батьківщина; рідний край.
Вітчизняний	Крайовий.
Вітчизняний виробник	Український виробник.
Віч-на-віч	У чотири ока.
Вічний сон	Вічний спочинок.
Вічні роздори	Вічна колотнеча.
Вічно	Поки й світ сонця; доки світ стоїть.
Вічнозелений	Всезелений.
Вішалка	Вішак.
Вішати голову	Хнюпити (хилити) голову; хнюпитися.
Вішати собак; вішати ярлики на когось	Валити гріхи на когось; виливати помиї на когось.
Вкалувати	Тягнути воза; перти плуга; не покладати рук.
Вклад у науку	Внесок у науку.
Вкладати душу	Прикладати серце.
Вкладати інвестиції; інвестувати	Вкладати кошти.
Вкладати інший смисл	Надавати іншого змісту.
Вкладиш	Вкладка.
Включатель	Вмикач.
Включати	Містити; охоплювати.
Включати світло	Вмикати світло.
Включати телевізор	Вмикати телевізор.
Включати	Додавати; долучати.
Включаючи; в тому числі	Зокрема.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Включити	Увімкнути.
Включити до порядку денного	Поставити на порядок денний; внести до порядку денного.
Включитися в роботу	Узятися до роботи.
Вкрай занедбані справи	Авгієві стайні[65].
Вкрай розоритися; зубожіти	Звестися до нитки.
Вкрай стурбований	Душа не на місці.
Вкралась помилка	Трапилася (закралася, уклюнулася) помилка.
Вкрасти	Поцупити.

Перевага надається державній мові, що значною мірою полегшить діловодство й допоможе уникнути небажаних двозначностей і помилок[66].

Вкругову	Навколо; по колу.
Вкусний завтрак	Смачний сніданок.
Владні структури	Структури влади.
Власна вага	Чиста вага.
Властиве (притаманне, звичне) кому-небудь	У характері чиєму.
Властивість	Вдача.
Властиво для нього	Властиво йому.
Влаштувати	Впорядити.

[65] Вперше згадуються старогрецьким істориком Діодором Сіцілійським (I ст. до н. е.), який викладає міф про Авгія – царя Еліди, сина бога сонця Геліоса. Авгій мав кілька тисяч голів худоби, стійла якої не чистилися протягом 30 років. Геракл, перепинивши течію річки Алфей, спрямував її на стайні, що були очищені в такий спосіб за один день. Це був сьомий подвиг Геракла (Зьобро О. Мова про мову // Високий замок).

[66] Відомо, що слово вмирає з трьох причин. Перша – коли зникає народ, носій цієї мови, друга – коли зникає предмет, поняття чи явище, яким його називали. Обидві ці причини є об'єктивними, оскільки зумовлені реаліями дійсності. Третя ж причина є суб'єктивною, бо існуючі реалії починають зумисне називати інакше й навіть іншою мовою. Наприклад, існує й донині Верховна Рада України, а не парламент, головує на ньому ж звичайно голова, а не спікер. Виборці, а не електорат, обирають міського голову, а не мера міста, у якому зникли крамниці й магазини, а натомість з'явилися шопи, бутики й маркети. Інші приклади зайвих запозичень з інших мов: домінувати – переважати; ексклюзивний – виключний; екстраординарність – особливість; ідентичний – тотожний; рівнозначний, однаковий; компенсувати – відшкодувати, оплачувати; координувати – погоджувати; лаконічний – стислий, короткий, небагатослівний; лімітувати – обмежувати; пролонгація – продовження (подовження); репродукувати – відтворювати; спонсор – доброчинець.
Отож, а) не варто використовувати іншомовні слова, якщо в українській мові є їх прямі відповідники; б) треба використовувати іншомовні слова лише в тому значенні, у якому вони зафіксовані в сучасних словниках, а якщо є питомі українські синоніми – добирати потрібні найточніші відповідники, виходячи з контексту; в) не можна використовувати в одному тексті іншомовне слово та його український відповідник (Портал «Школяр України»).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Вліво	Ліворуч.
Вломлюватися	Вдиратися.
Влучити в ціль	Попасти в яблучко.
Влучний вислів	Кругле слово.
Влучно (дотепно) сказати	Мов в око вліпити; влучити в саме око (в саму точку).
Влучно	Як в око.
Влюбився по вуха	Убрався по самий чуб; закохався по самі вуха.
Вмерти	Піти на небо; піти з цього світу; віддати кінці (дух); віддати останній подих; відійти у вічність; відійти в царство небесне; відійти (піти) в небуття; відкинути ноги; дати (врізати) дуба; піти до Бога вівці пасти; піти під білу березу.
Вмиг	Вдух.
Вміло робити що-небудь	Рвати підметки на бігу (на ходу).
Вмішуватися	Втручатися.
Вм'ятина	Рівець; вибоїна.
Внаслідок всього того	З того всього.
Внедряти	Впроваджувати.
Внесок	Лепта.
Внести в протокол	Запротоколювати.
Внести в розхід	Записати на видаток.
Внести в списки	Занести (завести) до списків (у списки); уписати (записати) до списків (у списки).
Внести вклад	Зробити внесок.
Внести неспокій	Скаламутити душу.
Внести родзинку	Підперчити.
Внести свіжу струю	Відсвіжити.
Внештатний	Позаштатний.
Вникати	Вдумуватися; добиратися до суті; заглиблюватися; вникати з головою; розбирати на всі боки.
Вникати у все	Доходити до всього.
Вникати у всі дрібниці	Улазити (лізти) в усі дірки.
Вникати у щось загальновідоме	Ломитися у відчинені двері.
Вносити зміни в що	Змінять що; запроваджувати зміну до чого.
Вносити корективи	Коригувати.
Вносити на розгляд	Подавати на розгляд.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Вносити розбрат	Відчиняти скриньку Пандори; вбивати клин; воду каламутити; крутити ґудзики; напускати туману; пасти череду; посіяти яблуко розбрату.
Вносити ясність	Ставити крапку над «і»; упрозорювати.
Внутрі	Усередині.
Внутрішній	Осередній.
Внушати довіру	Викликати (будити, вселяти) довір'я (довіру).
Внушати жах	Завдавати жаху; уселяти (наганяти) жах.
Внушати надію	Вселяти надію.
Внушати; навіювати	Вбивати в голову.
Внушити собі	Забрати собі в голову.
Внятно говорити	Виразно говорити.
Во який!	Отакенний!
Вобще	Взагалі.
Вовк в овечій шкурі[67]	Дивиться лисицею, а думає вовком.
Вогненебезпечний	Займистий.
Вогнище	Ватра.
Вогонь від своїх	Гол у власні ворота.
Вода жорстка	Тверда (різка) вода.
Вода покрилась тонким слоєм льоду	Вода зашерхла.
Вода світла	Вода чиста як сльоза.
Водити дружбу (компанію)	Дружити; приятелювати; товаришувати; товариство водити з ким; подругувати з ким; знатися як лисі коні.
Водити знайомство	Знатися; мати знайомство (знайомість); водитися з ким.
Водити хоровод	Танок водити.
Водійські права	Шоферські права.
Водоворот	Коловорот; крутіж.
Вододіл	Розточчя.
Водокачка	Водотяг.
Водолаз	Норець.
Водопроникаючий	Водонестійкий.
Водоспад	Водограй.

[67] Уперше вислів зафіксовано у Євангелії, де Христос мовить: «Стережіться лжепророків, що приходять до вас в одежі овечій, а всередині – хижі вовки». Вовк в овечій шкурі – це зла людина, що приховує свої підступні наміри під маскою порядності (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Водочний	Горілчаний.
Водяться грошики	Бряжчить у кишені.
Воєнний округ	Військова округа.
Воєнні попали в засаду	Військові потрапили в засідку.
Воєнрук	Військовий керівник.
Вождь	Ватажок; провідник; керманич.
Возглавити	Очолити.
Воздати почесті кому	Ушанувати кого; віддати (скласти) шану (пошану) кому; окрити шаною кого.
Воздати славу	Славу вчинити.
Возитися з брудною роботою	Бабратися; талапатися.
Возитися з кимось (чимось)	Вовтузитися (метушитися) з кимось (з чимось).
Возмущатися	Обурюватися.
Вознестися вище хмар	Злинути понад хмари.
Возня	Метушня; вовтуження.
Войлок	Повсть, повстина.
Вокальний	Голосовий.
Вокзал	Двірець.
Вокзальний	Двірцевий.
Волейбол	Відбиванка, сітківка[68]
Волею-неволею	Рад не рад; хочеш не хочеш; хоч-не-хоч; чи хоч, чи не хоч; з волі чи з неволі; по волі чи по неволі.
Вологість	Вогкість.
Володіти всіма правами	Мати всі права.
Володіти землею	Обладувати землею.
Володіти мовою	Знати мову.
Володіти почуттям власного достоїнства	Знати собі ціну.

[68] Український спортивний ентузіаст випустив у світ два посібники «М'ячеві ігри» і «Підручник до англійських ігор» та книжку «Копаний м'яч», яким за зразок служили видання із Англії та Німеччини. У 1904 р. видав книжку «Підручник ігор та забав», на сторінках якої вперше вжив англійське слово *football* (копаний м'яч). Але найважливіше те, що надалі уникав використання у своїх працях іншомовних спортивних термінів.
Професор скрупульозно шукав словесного відтворення іноземних спортивних термінів таким чином, щоб зберегти властивості української мови. Боберський ревно вимагав вживання рідного слова в українській фізичній культурі. Це завдяки його копіткій роботі в українській мові з'явилися слова: копаний м'яч – футбол, сітківка або відбиванка – волейбол, наколесництво – велоспорт, гаківка – хокей, лещатарство – лижний спорт, стусан – бокс, совги – лижі та багато інших. А спорт серед української молоді набув статусу національної свідомості (Іван Боберський – духовний батько українського спорту // Галичина спортивна. – 2013. – 17 серпня).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Володіти ситуацією	Держати (тримати) віжки в руках.
Володіти якостями лідера	Мати риси лідера.
Володіти	Мати в руках.
Волокита	Тяганина.
Волокти	Тяглом тягти.
Волонтер	Доброволець.
Волосся стало дибом	Волосся настовпужилося.
Воля ваша	Як собі хочете.
Вона в цікавому стані	Вона при надії; вона надію має; вона в поважному стані.
Вони дуже дружні	Вони великі друзі (приятелі); вони між собою нерозмита вода; вони нерозмийвода (нерозлийвода); їх водою не розіллєш[69].
Вони заздрять нашим успіхам	Вони заздрять (заздрі, мають заздрість) на наші успіхи; їм заздро (завидно) на наші успіхи.
Вони зустрілися поглядом	Вони ззирнулися (зглянулися); очі їхні ззирнулися; очі зглянулися із (між) собою.
Вони між собою не в ладу	Між ними незлагода (незгода); вони не ладнають між собою (один з одним, одна з одною, одне з одним); живуть, як кішка з собакою.
Вони одинакові	Вони з одного тіста.
Вони похоронили цю ідею	Вони забили осикового кілка в цей задум.
Вонь	Сморід.
Воображати	Уявляти собі.
Воплощати	Втілювати.
Вопше	Зовсім; геть; взагалі.
Ворогувати з ким (між собою)	Ворогувати проти кого; за злість мати на кого (одне на одного).
Ворогувати; конфліктувати	Бути на ножах; жити як кіт з собакою.
Вороже відноситися до кого	Вороже ставитися до кого; ворогувати на (проти) кого; ворожим (важким) духом дихати на кого; пеклом дихати; вовком дивитися.

[69] Цей фразеологізм упродовж свого існування змінив своє значення на протилежне. У давнину єдиним безпечним способом розняти биків, які билися, було розлити їх холодною водою. Так само доводилося чинити з людьми та собаками, які не реагували на інші засоби. Проте з часом ідея нездоланної агресії за аналогією змінилася поняттям нерозривної близькості (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Вороже; недружелюбно	У штики зустріти (прийняти).
Ворожий	Неприязний.
Ворожість до прогресу	Назадництво.
Ворон ловити	Ґави ловити; заґавитися.
Ворон рахувати	Ґави (витрішки) ловити; витрішки їсти (ловити, купувати, продавати); ґавити.
Ворота в рай	Райська брама.
Воротнік	Комір.
Воротнічок	Комірець.
Воспитувати	Виховувати.
Вот іменно	Атож; саме так; отож-то.
Вот тє на	От тобі й маєш.
Вот то-то [же]; вот то-то й воно	Отож-то; отож-то (-бо) й є; тож-бо то й є; то-то ж бо; то-то бо й є; отож-то й воно.
Вот	Онде; ось-о.
Вот-вот	Ось-ось.
Воювати з вітряками[70]	Проти вітру піском сипати.
Воюючий народ	Нескорений народ.
Воюючі країни	Країни в стані війни.
Вояж	Подорож.
Вояжер	Мандрівник; обходисвіт.
Впадина	Виярок, яр; балка, вибалок; западина.
Впасти вниз головою	Дати (зловити, вхопити) сторчака.
Впасти у відчай	Завити вовком.
Впівсили	Впівснаги.
Впливати на думки людей, збуджувати їх	Хвилювати уми (почуття).
Впливати	Мати вагу.
Впливаючи на кого-небудь, посилити вимоги	Підібрати віжки.
Впливова людина; поважна особа	Велика риба.
Вплоть до чого	Аж до чого; до самого (самої, самих).
Впору	Вчасно; якраз; до речі.
Вправна, тямуща у всякому ділі людина	Мастак на всі руки.

[70] Походження фразеологізму пов'язане з безсмертним твором іспанського письменника Мігеля Сервантеса «Дон Кіхот». Головний герой, підстаркуватий дворянин, начитавшись старовинних романів, уявив себе мандрівним рицарем. В одній із подорожей він побачив вітряки, яких прийняв за велетнів, і почав із ними битися. Його двобій був справою марною і безглуздою. Вислів «воювати з вітряками» вживають у значенні «безрезультатно боротися з перешкодами», «займатися безнадійною справою» (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Вправо	Праворуч.
Впритик	Один біля одного.
Вражати до глубини душі	Вражати в саме серце; западати в душу.
Вражаюча звістка	Приголомшлива звістка.
Вражаючий	Дивоглядний.
Враження про зустріч	Враження від зустрічі.
Вразливе місце	Ахіллесова п'ята.
Врахувати обставини	Зважити на обставини; узяти до уваги (на увагу) обставини.
Вредний	Шкідливий; капосний.
Врем'янка	Тимчасівка.
Вроді	Наче, мов, ніби, немов; на взір.
Вроді би	Начебто.
Вроді кого (чого)	Подібний до кого (до чого); як от хто (що); на зразок (на взір) кого (чого).
Вростати в землю	Вростати в ґрунт; розкорінюватися; пускати коріння.
Вряд чи	Хтозна чи.
Все в порядку	Усе гаразд (як слід, добре).
Все вийшло не так як хотілося	Не так сталося, як гадалося.
Все змінити докорінно	Поставити з ніг на голову.
Все рівно	Байдуже; однаково.
Все скидано разом	Як у діда в торбі.
Всезагальний	Загальний.
Всезагально	Поголовно; повсюдно.
Всезнайко	Всезнавець, всевідач.
Вселенна	Всесвіт.
Всеоб'ємний	Всеосяжний, всеохоплюючий, всеобіймучий.
Всепоглинаючий	Всепоглинний, всепоглинальний.
Всерйоз	Серйозно.
Всесвітньовідомий	Славний на весь світ.
Всесторонній	Всебічний.
Всі бажаючі	Усі охочі.
Всіляко хитрувати для власної вигоди	Ловити рибку в каламутній воді.
Всіх благ!	Хай щастить!
Вскочити на ноги	Схопитися (зірватися) на ноги.
Вскружити голову	Замарити (завернути, завертіти, закружити, закрутити) голову;

	запаморочити (заморочити, затуманити) голову.
Вслух	Уголос; голосно.
Вспишка	Спалах.
Вспівати у всьому	Скрізь встигати.
Вспіти	Встигнути.
Всплакнулося кому	Поплакав хто; заплакав трохи (заплакнув) хто.
Встановити зв'язок, послідовність у розмові (подіях)	Піймати нитку (нитки) чогось.
Встряхнути головою	Мотнути (струснути) головою.
Вступ на посаду	Обняття посади.
Вступати в бій	Ставати до бою; приймати бій.
Вступати в дію	Починати діяти.
Вступати в долю (в компанію)	Приставати до спілки.

Мова – найважливіший засіб формування й утвердження духовності народу[71].

Вступати в поєдинок	Ставати на двобій (герць); схрещувати мечі.
Вступати в права	Перебирати права.
Вступати в силу (дію)	Набувати чинності.
Вступати на престол	Заступати на царство.
Вступати у володіння	Посідати.
Вступити в наслідство	Обійняти (посісти) спадщину (спадок).
Вступити в переговори	Стати до переговорів (до перемовин); розпочати переговори (перемовини).
Вступити в шлюб	Одружитися (побратися) з ким; шлюб узяти.
Вступити у зв'язок	Зайти у зв'язок.
Вступитися за кого (за що)	Заступитися за кого (за що); обстати за ким (за чим, за кого, за що).
Всучити	Втелющити; втеребити.
Всюди	Куди не кинь оком.

[71] Адже до Бога людина звертається не за допомогою, скажімо, танцю чи образотворчого мистецтва, а саме за допомогою мови. Добрі й злі помисли людина оформляє й усвідомлює в мові. Самовдосконалюється людина через мову. Мова – основна ознака і основний інструмент саморозвитку як людини, так і нації. Оце й треба забрати в людини й нації, щоб їх принизити, знищити їх (Ющук І. Якщо хочемо вижити // Літературна Україна. – 2007).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Всюдисущий	Всеприсутній.
Всяк свого щастя коваль	Всяка пташка своїм носиком живе.
Всякому овочу свій час	Не тепер по гриби ходити, а восени, коли будуть родити.
Всьо	Все.
Всього доброго!	На все добре! Всього найкращого! Щасливо!
Всього лиш	Тільки; тільки-но; лише.
Втекла душа в п'яти	Аж за шкуру снігом сипнуло.
Втекти від кого-небудь	Показати хвіст (хвоста).
Втеретися в милість	Підбитися під ласку.
Втиратися в довіру	Лататися (підшиватися, влазити) до когось.
Втікати звідки-небудь	Мазати п'яти салом (смальцем, лоєм).
Втішатися	Радіти серцем (душею).
Втомити руки	Натрудити руки.

Часто на всесвітніх конференціях
найгірше розуміють, про що йдеться,
коли виступають справжні англійці[72].

Втомитися; виснажитися	Вивалити язик.
Втомлюватися від журби (туги)	Нудити світом.
Втопити в ложці води	З'їсти не соливши (без солі).
Втрата ідентичності	Знеособлення.
Втратив апетит	Їсти не їсть.
Втратити голову	Позбутися глузду.
Втратити дар мови (здатність говорити)	Забути язика в роті.
Втратити довіру	Позбутися довіри.
Втратити законну силу	Стати недійсним (нечинним).
Втратити здатність думати	Загубити розум.
Втратити здатність логічно мислити	Загубити думку.
Втратити здатність розумно діяти	Ум за розум заходить.
Втратити здоровий глузд	Упасти в дитинство.
Втратити значення (силу)	Звестися (обернутися) нанівець.

[72] Невдовзі правдива англійська мова може поступитися Інтернет-суржику. З нього постане діалект. Інтернет-суржику з англійськими вкрапленнями простіше стати потужною всесвітньою мовою. Поки що повноцінна англійська існує. Нею пишуть книжки. Але її міжнародний варіант віддаляється усе більше й більше. Іноді потрібно звертатися до фахівця, який перекладе з британської на міжнародну англійську (Капранов Д. // Газета по-українськи. – 2013. – 5 листопада).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Втратити інтерес	Збайдужіти; знеохотитися.
Втратити контроль над собою	Зірватися з ланцюга.
Втратити концентрацію	Втратити пильність.
Втратити надію	Повісити (похнюпити, опустити) носа.
Втратити нитку розмови	Збитися з пантелику.
Втратити ореол слави	Упасти з п'єдесталу.
Втратити основне значення	Відступити на другий план.
Втратити охоту	Знеохотитися.
Втратити повагу	Пошитися в ніщо.
Втратити посаду	Вилетіти з сідла (з крісла).
Втратити почуття реальності	Відірватися від життя.
Втратити почуття сорому (власної гідності)	Позичити очей у Сірка.
Втратити розсудливість; стати нерозумним	Позбутися клепки.
Втратити свідомість	Зомліти; вмліти; знепритомніти.
Втратити силу	Знесилитися.
Втратити совість	Позичити очі в Сірка.
Втратити терпіння	Знетерпеливитися; не могти всидіти на місці.
Втрачати авторитет (значення, важливість)	Падати з п'єдесталу.
Втрачати людську подобу	Мерзеніти.
Втрачати своє значення; ставати менш важливим	Спадати в ціні.
Втриматися на ногах	Устояти на місці.
Втріскався по вуха в кого	Утіпався (утьопався, утелепався) в кого по саме нікуди (по самі вуха).
Втручатися без потреби в чужі справи	Заглядати (зазирати) в горшки.
Втручатися в особисте життя	Лізти з чобітьми в душу.
Втручатися в чиї-небудь особисті справи	Лізти в чужий горох.
Втручатися куди не слід (в чужі справи)	Тикати носа в чужий город.
Втручатися	Устромляти (сунути) свого носа.
Вузівські кадри	Кадри високої (вищої) школи.
Вульгарний анекдот (жарт)	Сороміцький (масний, грубий) жарт.
Входити в дію (в силу)	Набирати чинності; ставати чинним.
Входити в компанію	Вступати (приставати) до спілки.
Входити в склад команди	Належати до складу команди.
Вхолосту	Пустогоном; на вітер; по-пустому.
Вхопився обома руками	Ухопився як чорт за грішну душу.
Вцілити	Влучити.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Вчасно; доречно сказано	Золоті слова.
Вчинити злочин	Скоїти злочин.
Вчинити щось недоладне	Наробити сміху.
Вчинки ворожого характеру	Ворожі вчинки.
В'язниця	Іванова хата.
В'ялений	Вуджений.
В'ялий; непроворний	Млявий.

Г

Гадалка	Ворожка.
Гаджет	Знадіб.
Гадити кому	Капості (пакості) робити (коїти) кому.
Газета	Денник.
Газета; журнал	Часопис.
Газетна полоса	Шпальта.
Газетчик	Газетяр.
Газон	Травник.
Газонепроникний	Газостійкий.
Газонокосильщик	Косар травника.
Газопровід	Газогін.
Гаїті	Висока гора.
Галантний	Ґречний; люб'язний, ввічливий, чемний; привітний.
Галопувати	Чвалувати; скакати учвал.
Галоші	Калоші.
Галстук	Краватка.
Гангрена	Вогнець.
Гангстери	Зграя грабіжників та бандитів.
Гандбол	Ручний м'яч.
Гандикап	Перевага.
Ганебна поведінка	Стидовище.
Ганебна, сумна слава	Лаври Герострата; геростратові лаври[73].

[73] Одним із семи чудес світу давні греки вважали знаменитий храм богині Артеміди в Ефесі. Та він згорів, бо його підпалив честолюбний Герострат. На суді він пояснив, що дуже хотів прославитися, зробити своє ім'я безсмертним. Не маючи жодних талантів, Герострат вигадав такий ганебний спосіб стати відомим. Суд виніс палієві смертний вирок, а мешканцям міста Ефес було заборонено

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Ганчірна лялька	Лялька з драntя.
Ганяти з місця на місце	Ганяти сюди-туди.
Ганьбити (неславити) кого-небудь	Кинути пляму.
Ганьбити кого-небудь (що-небудь)	Квацати (квацяти) дьогтем.
Ганьбити когось (щось)	Кидати (наводити, класти, накидати) тінь.
Ганьбити; соромити	Виставляти на публіку.
Гарант	Поручитель; забезпечувач.
Гарантія	Порука, запорука; запевнення.
Гарантувати	Запевняти; забезпечувати; давати голову на відсіч; ручатися головою.
Гардероб	Роздягальня.
Гардеробщиця	Гардеробниця.
Гармонізація	Погодження.
Гармонійний	Суголосний
Гармонія	Злагода; співзвуччя; погодженість.
Гарна погода	Година.
Гарна собою	З себе гарна; хоч з лиця воду пий; хоч картину малюй; очей не відірвати.
Гарний лицем	Хороший (гарний) на виду (на вроду).
Гарний; вродливий; прекрасний	Як маків цвіт; любо оком глянути.
Гарнішати	Краси набиратися .
Гарно вести себе	Гарно поводитися.
Гарно оформлений (оздоблений)	Як цяцька.
Гарно прибраний; чепурний	Як цяцька.
Гаряче запевняти (переконувати)	Бити себе в груди.
Гаряче кохати	Палко кохати.
Гаряче сперечатися за що-небудь	Ламати списи.
Гарячий; непосидючий	Такий, що аж шкура на ньому горить.
Гарячка	Лихоманка.
Гарячкувати	Рубати з плеча.
Гасити борги	Сплачувати борги.
Гвинтиків у голові не вистачає	Без сьомої (десятої) клепки в голові; не має глузду в голові.
Гвинтівка	Кріс.
Гвоздь	Цвях.

навіть згадувати його ім'я, щоб стерти пам'ять про злочинця назавжди. Та один грецький історик порушив заборону: від нього наступні покоління дізналися про страшні діяння Герострата (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Гегемонія	Панування.
Гедлайнер (хедлайнер)	Привабник[74].
Гелікоптер, вертоліт	Гвинтокрил.
Гелікоптер	Вертоліт.
Генезис	Виникнення; становлення; походження.
Генеральний	Головний.
Генератор ідей	Вигадник ідей.
Генерація	Покоління.
Генерувати ідеї	Породжувати ідеї.
Геніальний	Найдосконаліший.
Геноцид	Народовбивство, винарід.
Георгіни	Жоржини.
Геральдика	Гербознавство.
Германія	Німеччина.
Герметична упаковка	Непроникне пакування.
Герой	Звитяжець.
Герой, та не той	Усім козак, та чуб не так.
Героїзм; доблесть	Звитяга.

[74] Особа або гурт осіб, чи будь-яка інша виконавча одиниця взагалі, ім'я якої на оголосках, у зазивалках, і т. д. покликане привабити на те чи інше дійство якомога більше відвідувачів. Американське слово *headliner* за Англо-російським словником В. К. Мюллера тлумачиться як «відомий актор, лектор тощо, ім'я котрого на афішах зазначається великими, помітними буквами». Дійсно, англійською *headline* – ніщо інше, як заголовок новин, оголошень, і т. д., тобто гедлайнер – це той, чиє ім'я винесене у заголовок оголоски або вістей. В американському відгілку англійської мови дієслово *headline* – надавати заголовок, набуло ще й значення «виконувати головний номер дійства», тобто *headliner* – це той, хто його виконує і є тим стрижнем забави, головним заманювачем на неї, покликаний заманити якнайбільше людей і підняти кількість проданих квитків на дійство, забаву тощо, а відтак – і заробіток затійників заходу. Тож як не крути, а завдання гедлайнера в будь-якій галузі зводиться у підсумку до одного: привабити щобільше люду. Ну а раз гедлайнер – приваблює, то чом би його українською так прямо і не назвати: привабник? Слово походить від цілком звичних всім і кожному привабити, привабливий, і т. д. Іменник привабник утворений за всіма можливими і не можливими приписами українського словотворення, порівняймо: наколінник, годинник, наконечник, підлабузник, зрештою – звабник (той, хто зваблює дівчат). У словнику рівнословів (синонімів) слова привабити, привабливий, приваблювати, приваблення, привабливість та інші похідні, постійно перебувають поруч з такими братами-сестрами за подібністю значень, як принадити, принадний, принаджувати, принаджування, принадність тощо. Відтак відразу вимальовується синонім і до новотвору привабник – це принадник. Отож, замість одного їхнього «заголовника» (дотеп від буквального перекладу *headline* – заголовок маємо відразу двох наших: привабника і принадника). Прикро звичайно, але ніде правди діти: більшість іншомовних запозичень приходять до нас за посередництва російської мови. Вона, як відомо, не має нашого звуку *Г*, а тому в ній запозичення *headliner* передається через *Х* – хедлайнер. Молоді і не дуже українці, а особливо новинарі ще й досі не привчені розрізняти в рідній мові цілих три звуки: *Г*, *Х* і *Ґ*, а тому в поголовній більшості своїй усі чужинецькі слова відтворюють на письмі, а звідси й усно так, як це робиться в російській (Словник новотворів Юрка Зеленого).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Героїчне діяння	Здвиг.
Гетерогенний	Різнорідний; неоднорідний.
Геть з очей	Геть з-перед очей.
Геть; куди попало	Під чужий тин.
Гибле діло	Пропаща справа.
Гидкий чоловік	Поганець; гидотник, гидомир.
Гібрид	Схрещенець; мішанець.
Гігант	Велетень.
Гігантськими кроками	Семимильними кроками.
Гід	Путівник.
Гідний для наслідування	Гідний наслідування.
Гідність особи як представника певної організації	Честь мундира.
Гідно оцінити	Віддати належне.
Гімн	Славень[75].
Гімнастика; гімнастична зарядка; гімнастичні	Руханка.
Гіперболізація	Перебільшення.
Гіперболізований	Перебільшений; роздутий.
Гіпертрофія	Надмірність; надужиття; перегин; крайність; крайнощі.
Гіпертрофований	Надмірний; перебільшений.
Гіпноз	Навіювання.
Гіпнотизувати	Навіювати.
Гіпотеза	Засновок.
Гіпотеза; припущення	Здогад.
Гіпотетичний	Гаданий.
Гірка участь	Латаний талан; неталан; безталання; щербата доля.
Гірко плакати	Виливати (лити) сльози; дати волю сльозам; ревно плакати; ревма ревіти; умиватися слізьми; обливатися слізьми.
Гірлянда	Плетениця.
Гірнича справа (промисловість)	Гірництво.
Гірський хребет	Гірський кряж.
Гірше всіх виступив	У Бога теля з'їв.
Гірше всього	Найгірше, якнайгірше, щонайгірше.

[75] Походить від славити когось/щось. Славень – питомо наше, слов'янське слово, невиправдано витіснене чужинським *hymn* (з греки *ὕμνος* – хвалебна пісня) (Словник новотворів Юрка Зеленого).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Гірше всього те, що…	Найгірше те, що…
Гірше нікуди	Гірше не може бути; гірше не можна; далі нема куди.
Гіт, хіт	Забійник[76].
Гладити білизну	Прасувати білизну.
Гладкий; товстий	Як міх вовни.
Гладко	Як по маслу.
Гладшати, товстішати	Вбиватися в тіло.
Глиба	Брила.
Глибина віків	Сивина століть (віків).
Глибиною	Завглибшки.
Глибока старина	Сива давнина.
Глибока старість	Старенна старість.
Глибоко не вникати в суть чого-небудь	Скакати по верхах.
Глибоко; сильно; повністю	До щирця.
Глибокоповажний	Вельмишановний.
Глобальний	Всесвітній; світовий.
Глорифікація	Прославлення.
Глотати сльози	Ковтати сльози.
Глубокої осені	Пізньої осені; у пізню осінь.
Глузувати (кепкувати) з кого-небудь	Моркву терти комусь; насмішки кидати.
Глупий як пробка	Дурний як пень.
Глуха ніч	Глупа ніч.
Глухуватий; погано чує	Тугий на вухо (на вуха).
Глушина	Кудкудаківка.
Глядач	Видець.
Глядь	Зирк.
Глянсований	Вилощений; блискучий.
Глянути	Кинути (блимнути) оком; зиркнути.
Глянути на кого-небудь мимохідь (ненароком)	Одним оком скинути.

[76] Ударний, забійний гудецький твір (пісня чи просто награння), який зльоту розпізнається пересічним обивателем. За смислом забійник можна порівняти, зокрема, з польським *przebój* [пшéбуй] – обидва слова означають те саме, що й передирка з англійської *hit* [гіт] (російська калька звучить як [хіт], що подекуди передалося і нам). Якщо відштовхуватися суто від значення такого поняття як гіт (англійською буквально означає удар, поштовх, а також успіх, удача, вдале влучення), то правильніше було би його називати навіть не забійником, а якимось відомником, впізнавчиком, успішником чи чимось у такому дусі – позаяк, як вже згадувалося, йдеться про пісеньки, які є відомими або відразу впізнаються слухачем. Однак тут маємо той випадок, коли, як то кажуть, так склалося історично (Словник новотворів Юрка Зеленого).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Гнати в шию	Гнати в потилицю (втришия, у три вирви).
Гнатися за довгим рублем (карбованцем)	Шукати легкого хліба.
Гнатися за прибутком	Жадати вигоди.
Гнатися по п'ятах	На п'яти (на хвіст) наступати.
Гнів	Обурення, пересердя.
Гніватися, сердитися, злитися, злоститися	Метати громи й блискавки; вергати (кидати) громи; важким духом дихати; бісом дивитися; впадати в гнів; зібрати всіх сусідів на брови; кипіти злобою.
Гніздитися; кублитися	Мостити гнізда; готувати кубло.
Гнітити	Давити каменем на серце (на груди); лежати каменем на серці.
Гном	Карлик.
Гнути горб	Гнути хребет (спину); кряжити; трудити поперека.
Гнути спину перед кимось	Гнутися в три дуги.
Говір	Гутірка.
Говіркий; дотепний	Легкий на слово.
Говірливий	Балакучий.
Говори дальше	Продовжуй.
Говорити – не мішки носити	Не так хутко робиться, як мовиться.
Говорити (діяти) різко, категорично	Рубати з плеча.
Говорити (писати) поверхнево	Лити воду.
Говорити (повідомляти) щось повільно, невпевнено	Кота м'яти в мішку.
Говорити (робити) саме те, що потрібне	Цілитися в точку.
Говорити багато зайвого	Мати довгий язик.
Говорити без натяків	Бити прямо в лоб.
Говорити безпредметно (без потреби)	Марнувати слова.
Говорити в ніс	Гугнявити, гугнити.
Говорити в очі	Казати у вічі.
Говорити в тон кому	Мовити під лад кому.
Говорити в чиюсь адресу	Говорити на чию адресу; говорити на адресу кого; на чию сторону казати.
Говорити відкрито	Говорити відверто (щиро).
Говорити все, що попало	Що на рот налізе.
Говорити грубим басом	Говорити (бухтіти) як (мов) у бочку (із бочки); говорити (бухтіти) як (мов) у маточину (у жлукто).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Говорити діло	Казати (говорити) до діла (до пуття); казати (говорити) по суті; мовити до речі.
Говорити довго й нецікаво	Лити воду.
Говорити дурниці (нісенітниці), обдурюючи когось	Плести сухого дуба.
Говорити дурниці (нісенітниці, єрунду)	Вилізти на грушку й рвати петрушку; плести як небіжка ногами; вигадати таке, що й в борщ не кришать; нісенітницю (нісенітниці) верзти (плести, правити); плести (верзти, правити) абищо (казна-що, дурниці, бредню); городити таке – ні літо, ні зима; як скаже, то ні пришити, ні прилатати; галамагати; химині кури правити.
Говорити жартівливо	На сміх казати.
Говорити з акцентом	Говорити із своєрідною (нечистою) вимовою; вимовляти слова по-своєму (нечисто).

Найбільше загрожує зросійщення і спричинена ним суржикізація, тобто поява і розростання гібридних форм усного мовлення[77].

Говорити з викрутасами	Говорити з вивертом; говорити закрутисто (вузлувато, вигадливо).
Говорити зайве	Розпускати губи; давати волю язикові.
Говорити здалеку	Здалека заходити.
Говорити із задньою думкою	Говорити (казати) з потайною (з потаємною, затаєною, прихованою) думкою; говорити (казати) наздогад буряків, щоб дали капусти; закидати наздогад.
Говорити комусь що-небудь приємне	Мазати медом по губах.
Говорити крізь зуби	Цідити про (крізь) зуби.

[77] Із зросійщенням пов'язане і явище вульґаризації мови, зокрема поширення російського мату в побутовому мовленні. Щодо запозичень з інших мов, зокрема з англійської, то вони також потребують уваги з боку мовознавців. Необхідно замінити їх питомими словами у тих випадках, коли це можливо, шукати шляхів адаптації їх у нашій мові. Слушні пропозиції щодо цього можна знайти у працях Святослава Караванського. А прикладом такого перспективного напрямку в царині упорядкування наукової термінології може бути «Англійсько-українсько-англійський словник наукової мови (Фізика та споріднені науки)» Ольги Кочерги та Євгена Мейнаровича (Лариса Масенко: «Українська мова зберігає потужну креативну енергетику», сторінка Харківської обласної організації Національної спілки письменників України, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Говорити на вухо	Нашіптувати.
Говорити на захист кого (чого)	Ставати до оборони (в оборону, на захист) кого (чого); обставати за кого (за що, за ким, за чим).
Говорити на різних мовах	Говорити різними мовами; не розуміти один одного (одна одну, одне одного, одні одних).
Говорити на українській мові	Говорити українською мовою (по-українському).
Говорити натяками	Казати наздогад буряків.
Говорити начистоту	Говорити як на духу (як на сповіді).
Говорити не по суті	Травити баланду.
Говорити невиразно, ледве розтуляючи рот	Цідити крізь зуби.
Говорити невнятно	Мимрити.
Говорити невпопад	Говорити не до речі (не до ладу, невлад).
Говорити невпопад	Говорити невлад.
Головуючий на зборах	Голова зборів.
Гостинниця	Готель.
Говорити непрямо	Говорити загадками; заходити здалека; позавгорідно (манівцями) казати.
Говорити нерозумні, беззмістовні речі	Нести (вернути, гонити) ахінею.
Говорити нісенітниці (дурниці)	Гнати (провадити) химери; гнути бандигу; приліпити горбатого (сліпого) до тину (до плоту); гнати (провадити) химери; гнути бандигу.
Говорити облесливо, нещиро	Мазати медом речі (слова).
Говорити під ніс	Харамаркати.
Говорити по душах	Говорити відверто.
Говорити повільно, неквапливо	Цідити слова (слово за словом, слово по слову).
Говорити повільно, спроквола	Тягти (тягнути, витягати, висмикувати) слова з рота.
Говорити поперек	Казати (говорити) наперекір (всупереч); перечити.
Говорити приємні речі; улещувати	Мастити словами.
Говорити про кого-небудь (що-небудь) прямо	Називати речі своїми іменами.
Говорити про когось щось погане	Чорний мак сіяти.
Говорити про малозрозумілі, недоступні речі	Голову туманити.
Говорити про одне, натякаючи на інше	Наздогад буряків, щоб дали капусти.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Говорити про суть справи не зразу	Почати здалека.
Говорити про що-небудь пусте, не варте уваги	Розводити химині кури (мотрині яйця).
Говорити про щось усім відоме	Відкрити Америку.
Говорити прямо в очі	У живі очі казати.
Говорити пусте	Обіцяти гори-долини.
Говорити скоромовкою	Говорити миттю.
Гостра необхідність	Крайня потреба.
Говорити спокійніше (стриманіше)	Спустити тон.
Говорити те саме	Співати в один голос.
Говорити толково	Казати до ладу (до пуття).
Говорити у чиюсь адресу	Говорити на чию адресу; говорити на адресу кого; на чию сторону казати.

Нам знову намагаються прищепити
почуття меншовартості, «неформату» –
неформату всього українського[78].

Говорити усе підряд, не задумуючись	Що на рот налізе говорити (балакати); що на умі (на душі), те й на язиці в кого; що на язик набіжить (понесло) говорити (балакати, щебетати).
Говорити чисту правду	Казати саму правду.
Говорити щось пусте, неістотне	Плести банелюки.
Говорити як по писаному	Говорити як з книжки брати.
Говорити, не зупиняючись	Сипати словами як (мов, ніби, наче) горохом.
Говорити, оминаючи суть справи	Ходити кругами.
Говорить дуже ясно (зрозуміло)	Як (мов, ніби) в рот кладе.
Говорить дурниці	Як корова язиком меле.
Говорить нерозбірливо	Як баба беззуба.
Говорить нерозбірливо	Як Сидір на дудці гугнявить.
Говорить, як з написаного читає	Каже, як з листу бере.
Говоріть толком	Кажіть до ладу (ладком, до діла, до пуття).

[78] У радіоефірі давно не знайти української музики, телевізійний простір забитий російським «секондхендом», великі книжкові мережі в Україні належать російським власникам, які дбають про інтереси російської книги. Як у колоніальні часи, нас знову намагаються переконати, нібито український творчий продукт, який більшості українців елементарно недоступний, просто «не конкурентний» (Мар'яна Савка, Всеукраїнський письменницький марафон «Рідною мовою», м. Львів, 21 лютого 2011).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Гов'ядина	Яловичина, воловина.
Годинник іде вперед	Годинник поспішає.
Годинник пробив дванадцяту	Годинник бамкнув дванадцяту.
Годину назад	Годину тому.
Годити; догоджати; прислужуватися	Стелитися під ноги; гнутися в дугу.
Гол як сокол;	Голий як бубон (як руда миша, як долоня, як турецький святий, як горобець під стріхою); багатий, як циган на блохи.
Гол, що визначив долю матчу	Доленосний гол.
Голий	У костюмі (в одежі) Адама і Єви; у чому мати [на світ] народила.
Голими руками	Голіруч.
Голкіпер	Воротар.
Голова адміністрації по області	Голова адміністрації в області.
Голова забита	Голова сохне.
Голова йде кругом	Голова йде обертом; у голові паморочиться; світ макітриться; жуки в голові гудуть.
Голова крутиться кому	Вернеться світ кому.
Голова мов свинцем налита	Голова мов (немов, наче, неначе) чавуном (оливом) налита; голова обважніла.
Голова повна проблем	Заклопотана (затуркана) голова.
Голова повна тяжких думок	Тяжкі (важкі) думки обсіли (опали, обняли) голову.
Голова пухне	Голова в'яне (сохне).
Голова соломою набита	У голові вилами укладано.
Голова тріщить	Голова як не лусне (як не трісне); голова розвалюється (розсідається).
Головка	Голівка.
Головна фігура	Перша скрипка.
Головний біль	Біль голови.
Головний у чомусь	Господар (пан) становища.
Головний	Провідний; чільний.
Головним чином	Головно; найбільше.
Головокружіння	Запаморочення; запаморока.
Головоломка	Морока.
Головою вище від кого	На [цілу] голову вищий від кого (за кого, ніж хто, як хто).
Голову закрутити	Забити тяму в голові; памороки забити.
Голову приклонити (склонити)	Голову прихилити (схилити).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Голод всього навчить	Батьків хліб не навчить.
Голодний як вовк	Аж шкура болить; тягне за живіт; живіт присох до спини; росинки в роті не мав.
Голодний	Не ївши, не пивши; жаби в животі квакають; ведмедя з'їв би; кишка кишці дулю тиче.
Голодранець	Халамидник.
Голодувати	Покласти зуби на полицю (на мисник)[79].
Голодувати, недоїдати	Клацати зубами; сидіти на голодному пайку.
Гололід, голольод	Ожеледиця, ожеледь; слизота.
Голому пожар (розбій) не страшний	Голий дощу не боїться.
Голос вопіющого в пустині	Голос волаючого в пустелі[80].
Голос задрижав	Голос затремтів.
Голосування на дому	Голосування вдома.
Голуба кров	Блакитна (панська, шляхетська) кров.
Голь на вигадки хитра	Біда навчить калачі (коржі з маком) їсти.
Гомогенний	Однорідний.
Гондольєр	Весляр; гребець.
Гонець	Посланець.
Гонки	Перегони.
Гонорар	Винагорода.
Гоноровитий	Пихатий; зарозумілий; чванькуватий, чванливий.
Гонорувати; величатися	Високо літати; любуватися собою.
Гонщик	Перегонець.

[79] У мові є чимало фразеологічних жартівливих зворотів, пов'язаних із зубами: зуби надворі тримає (облеслива людина, яка любить шкірити (виставляти) зуби у награнй усмішці); єдиним зубом треба їсти (ощадна, скупа їжа) та ін. Давній український вислів «покласти зуби на полицю» мовці також сприймають як жартівливий. Під час голоду зуби виявляються не потрібними, бо нічого жувати, тому їх «відкладають» на полицю. Дехто з мовознавців стверджує, що спочатку в цьому звороті йшлося про зуб'я в інструменті для розчісування пряжі. Їх клали на полицю, коли нічого було прясти. А коли немає роботи, доводиться голодувати. Унаслідок такого смислового перенесення фраза «покласти зуби на полицю» набула сучасного значення – голодувати, недоїдати, мати мало їжі (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

[80] За біблійною легендою, один із пророків пристрасно закликав ізраїльтян стати на шлях праведності і приготувати путь Богові. Проте нечестивий народ був байдужий до його благань, так, ніби він волав посеред безлюдної пустелі, де його ніхто не чув. Вислів «голос волаючого в пустелі» вживають у значенні: даремний заклик до кого-небудь, залишений без уваги, без відповіді (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Гора з пліч	Баба з воза – велика зрада: на возі легше – кобила рада.
Гора на душі	Камінь на серці.
Гора породила мишу	З великої хмари малий дощ[81].
Горбатого могила виправить	Пізно старого кота вчити гопки.
Горбушка	Окраєць, окрайчик; крайчик; цілушка.
Гордий	Через пліт плює.
Гордий як павлін	Пишається як пава.
Гордитися ким (чим)	Бути гордим з кого (з чого, ким, чим).
Гордитися перед ким	Пишатися проти кого.
Гордувати	Високо нестися.
Горе та й тільки	Лихо (горе) та й годі.
Горе-вчений	Біда, а не вчений.
Горе-майстер	Майстер-ламайстер, попсуй-майстер.
Горизонт	Обрій, небозвід, небосхил, крайнебо, круговид, кругозір, кругогляд, виднокруг, видноколо, виднокрай, небокрай, овид.
Горизонтальний	Поземний.
Горить лице	Пашить обличчя.
Горить у роті	Пече в роті.
Горілка	Божа сльоза.
Горіти бажанням	Палко бажати.
Горіти від любові до кого	Палати коханням до кого.
Горіти на роботі	Запально (з великим запалом) працювати; з запалом віддаватися праці (роботі).
Горіти страстю	Палати пристрастю (жагою).
Горка, спускалка	Гірка.
Горланити	Репетувати.
Горн	Сурма.
Горнична	Покоївка.
Горніст	Сурмач.
Городові овочі	Городина, грядовина.
Городський	Міський.
Городянин	Містянин.

[81] Вислів походить із байки давньогрецького байкаря Езопа «Гора, що народжує». Також римський поет Горацій у трактаті «Мистецтво поезії», висміюючи невмілих віршописців, що починали свої твори пишномовними виразами, писав: «Народжують гори, а родиться смішна миша». Цей фразеологізм уживають, коли говорять про великі надії, але малі результати; про того, хто багато обіцяє, а робить мало (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Горшок	Горщик.
Горюче	Пальне.
Госпіталь	Шпиталь.
Гостинний	Гостелюбний.
Гостинниця	Готель.
Гості біля входу	Гості під порогом.
Гостра людина	Гостра на язик (дотепна) людина.
Гостра необхідність	Крайня потреба.
Гострий жарт	Дотепний жарт.
Гострити зуби на що	Ласитися на що.
Гостро висловити своє незадоволення	Накрити мокрим рядном.
Гостро критикувати	Брати в обмолот; всипати на галушки; дати прикурити; дати копоті; дати на горіхи.
Готельні робітники	Працівники готелю.
Готівковий капітал	Готові гроші; готівка.
Готовий крізь землю провалитися	Ладен крізь землю піти.
Готовий на будь-яку авантюру	Готовий хоч на край світу.
Готовий на все	Готовий у вогонь і воду.
Готовий усе для вас зробити	Ладний (ладен, радніший) усе задля вас зробити; і неба вам прихилив би.
Готовити	Готувати.
Готується війна	Береться (кладеться, заноситься) на війну.
Готується переміна на краще	Кладеться (заноситься) на краще.
Гра в собачки	Гра в цуцика.
Гра не вартує свічок	Не варта справа заходу; шкода й заходу (праці); шкода й свічку світити; не стала шкірка за виправку; шкірка вичинки не варта.
Грабіж	Пограбування.
Гравець атакуючої лінії	Гравець нападаючої (наступальної) ланки.
Градус напруги	Ступінь напруги.
Градусник	Термометр.
Громадянський одяг	Цивільний одяг.
Гразюка	Багно, багнюка; твань.
Гральний автомат	Однорукий бандит.
Гральний дім; казино	Картярня.
Грандіозне видовище	Бучне видовище.
Грандіозний	Величний, величавий.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Границя	Кордон; межа.
Граничити	Межувати; сусідити.
Гран-прі	Найвища нагорода.
Грати (головну) провідну роль; бути головним	Грати першу скрипку; грати першим номером.
Грати (співати) на слух	Грати (співати) з голосу.
Грати в жмурки (хованки)	Грати в піжмурки; ганяти Панаса.
Грати велику роль	Багато важити; мати чималу вагу; відігравати велику роль.
Грати другорядну роль	Грати другим номером; грати другу скрипку.
Грати дурака	Корчити дурня.
Грати на арапа	Грати навмання (без грошей).
Грати очима	Прясти очима.
Грати подвійну гру	Торгувати на два базари.
Грати у відкриту	Грати з відкритим забралом (з відкритими картами).
Графин	Карафа.
Графіті	Стінопис[82].
Графоман	Писака.
Гребінь не бере	Гребінь (гребінець) не вчеше.
Гребля	Загата.
Греція	Еллада.
Грецький горіх	Волоський горіх.
Гречана каша сама себе хвалить	М'ясом хвалиться, а воно й юшки не їло.

[82] Відома усім і кожному грецька часточка *γράφω* – тобто графо – означає «пишу». А вже похідне від нього італійське слово *graffiti* буквально значить «видряпаний». Воно й не дивно: людство від самісінького світанку свого існування займалося різного роду вишкрябуванням або нанесенням якихось міток по землі, на деревах чи на каменюках. Робили нанесення зазвичай якимись загостреними предметами (камінь, палиця), або природними копалинами, що залишали за собою слід, скажімо, той самий вуглець у вигляді графіту. У цей спосіб багато чого тоді позначали: межі володіння певного роду-племені, шлях звідкись-кудись, або ж просто прикрашали своє житло-печери, а пізніше і посуд та предмети побуту.
Слово стінопис утворене за взірцем слова живопис. Дописувач цих рядків цілком свідомий того, що останнє є сов'єцьким «новоязом» і було насильно насаджене українській в СССРівську добу злиття всіх мов і народів, проте це далеко не найгірший приклад кальки. Вище вже згадувалося, що ґрафіті – не просто така-сяка мазня балончиком з фарбою, а у більшості випадків ще й певний тайнопис, зрозумілий чітко окресленій спільноті. А позаяк ті «писання» викладаються стилізованими буквами ще й на стінах – звідси і стінопис. Відповідно, особа, котра займається розписуванням стін, може називатися стінописець (подібно як і живописець) або навіть і стінописар ;-)) Хоча, звичайно, можна сказати і стіномаз чи стіноляпник – тут вже залежно від того хто як, де і що малює (Словник новотворів Юрка Зеленого).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Гречнева каша	Гречана каша.
Грибний дощ	Сліпий (циганський, курячий) дощ; з-під сонця дощ; дрібний (теплий) дощ; дощ як крізь сито (як з-під сита); ситом дощ.
Гризтися совістю	Картатися серцем.
Грім грянув	Гримнув (ударив, дуже сильно гуркнув, торохнув) грім; загриміло; гримнуло.
Грім роздався	Грім пролунав (гримить, загримів); загриміло, загримотіло.
Грім	Бозя злиться (свариться).
Гріх жалітися	Гріх Бога гнівити.
Гріш ціна	Ціна – мідний гріш[83].
Грішити чим	Мати ваду (хибу); хибувати (слабувати) на що.
Грішити	Брати гріх на душу.
Громада віруючих	Богомільна громада; громада вірних.
Громадянин миру	Всесвітянин.
Громадянське суспільство	Громада.
Громадянський шлюб	Цивільний шлюб.
Громити	Нищити; пустошити.
Гроша ламаного не вартує	Не вартий доброго слова; торби січки не варт.
Грошей кури не клюють	Грошей хоч греблю гати; грошей до смутку.
Грошима	Грішми.
Гроші – діло наживне	Гроші – набутна річ.
Гроші вирішують все	Гроші мур ламають.
Гроші водяться в кого	Копійка волочиться в кого.
Гроші пропали	Гроші пішли за вітром.
Гроші рахунок люблять	Копійка лік любить.
Гроші сколочувати	Збивати копійку до копійки; складати гріш до гроша.
Гроші як винагорода за дрібні послуги	На чай давати (одержувати).
Грошовий перевід	Грошовий переказ.

[83] За історію грошових відносин на території України існувало чимало грошових одиниць, які мали різні назви та номінали. Слово «гроші» запозичене в українську мову з польської в часи середньовіччя для називання дрібної розмінної монети. Велику срібну монету дрібнили на шматочки, які ставали маленькими монетками – грошами. Сума гроша мізерна, дорівнювала півкопійки. Значення виразу «гріш ціна» або «ціна – мідний гріш» – нічого не вартий, нікуди не годиться, не має жодної цінності (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Грошові поступлення	Грошові надходження.
Грубе ставлення	Хамство.
Грубіян	Поганий на язик.
Грудна дитина	Немовля, немовлятко; пригрудне дитя; пригрудча.
Грудна клітка	Огруддя.
Гружчик	Вантажник.
Груз	Вантаж.
Грузити	Вантажити.
Грузовик	Вантажна машина; вантажівка.
Група; гурт	Ватага.
Групування	Гуртування.
Груша	Грушка.
Гряда	Пасмо.
Грязний	Брудний.

Найчастіше лексика абсолютної новизни
є запозиченою[84].

Грянув грім	Гримнув (ударив) грім; гримнуло.
Грянула гроза	Ударила (набігла, налетіла) гроза (туча, громовиця).
Губа не дура	Губа не з лопуцька; ласий на чужі ковбаси; хоч дурний, та хитрий.
Губитель	Згубник.
Губити авторитет	Падати в очах; сходити на пси.
Губити у вазі	Худнути.
Губити час	Гаяти (гайнувати, марнувати) час.

[84] Певні нові реалії приходять до нас уже з готовими найменуваннями, які закріпились за ними в мовах тих країн, де вони виникли. Українська мова часто не встигає запропонувати свою, «національну» назву нового предмета, але легко засвоює іншомовну. Найпотужнішим джерелом таких запозичень у мові ЗМІ початку XXI століття, як і в українській загалом, є англійська («меседж», «імідж», «саміт», «спічрайтер», «спам»).
Згідно з дослідженнями, нині в нас англіцизми становлять 70–80% усіх привнесень. А, наприклад, на межі XIX та XX століть головними джерелами були французька й німецька. Незважаючи на деякі пуристичні тенденції в мові, відчутним залишається й потік запозичень та кальок із російської, які переходять на шпальти ЗМІ («тусовка», «прикол», «дерибан», «відкат», «розрулити») (Печончик Т. У «кравчучки», «тітушка» і «кнопкодавів» є чималі шанси потрапити до академічних словників // Український тиждень. – 2013. – № 42).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Губитися в догадках	Не знати, що й думати; блукати в здогадах.
Губитися з виду	Зникати з очей.
Гудити когось крадькома	Кивати пальцем у чоботі.
Гулянка	Вечірка.
Гуляти по руках	Ходити по руках; переходити з рук в руки.
Гуляти, так гуляти	Бий, жінко, ціле яйце в борщ.
Гуманний	Людяний.
Гумус	Ґрунт.
Гурман	Ласун.
Гусина печінка	Гусяча печінка.
Гусиний	Гусячий.
Густо поріс бур'ян	Вуж голову не встромить.
Густо почервоніти	Дуже зашарітися (почервоніти); збуряковіти.
Густота населення	Залюдненість.
Гусь свині не товариш	Чешися кінь з конем, а віл з волом.
Гуськом	Шнурком; нога за ногою; слід у слід.

Ми повинні бути свідомі того,
що мовна проблема для нас
актуальна і на початку XXI століття,
і якщо ми не схаменемося, то матимемо
дуже невтішну перспективу.
(*Ліна Костенко*)

Ґ

Ґаліматья	Казна-що; нісенітниця.
Ґанок	Прибудівок.
Ґешефт	Зиск; прибуток.
Ґратулювати	Вітати.
Ґрунтова дорога	Ґрунтівка.
Ґрунтовно	Неабияк.
Ґрунтовно, до тонкощів вивчити що-небудь	З'їсти собаку (вовка, муху, зуби) на чомусь.

Д

Да	Так.
Давай мінятися	Міняймося, поміняймося, нумо мінятися.
Давай наливай	Бери та наливай.
Давай подивимося	Подивімося; погляньмо.
Давай поженимося	Одружімося, поберімося, поженімося.
Давай посидимо	Посидьмо.
Давай потиснемо один одному руку	Потиснімо одне одному (один одному) руки.
Давайте будемо вести себе пристойно	Поводьмося чемно.
Давайте будемо послідовними	Будьмо послідовними.
Давайте вернемося	Вернімося, повернімося.
Давайте виберемо	Виберімо, оберімо.
Давайте викинемо	Викиньмо.
Давайте вип'ємо	Випиймо.
Давайте вирішимо питання	Розв'яжімо питання (справу).
Давайте відберемо	Відберімо.
Давайте візьмемо	Візьмімо.
Давайте візьмемося за діло	Візьмімося до діла (до роботи, до праці); нумо до праці (до роботи, до діла); ставаймо до праці (до роботи, до діла).
Давайте встанемо	Устаньмо.
Давайте вшануємо	Ушануймо.
Давайте говорити	Говорімо.
Давайте займемося ділом	Берімося (нумо) до праці; берімося (нумо) працювати.
Давайте заспіваємо	Заспіваймо.
Давайте згадаємо	Згадаймо.
Давайте зробимо	Зробімо.
Давайте зупинимося на цьому подробніше	Спинімося на цьому докладніше.
Давайте й ми будемо благорозумними	Будьмо й ми при розумі; маймо й ми розум.
Давайте напишемо	Напишімо.
Давайте не будемо	Менше з тим.
Давайте не відділяти	Не відділяймо; не відокремлюймо.
Давайте питання	Запитуйте.
Давайте підемо нагору	Ходімо нагору.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Давайте побажаємо	Побажаймо.
Давайте поговоримо	Поговорімо; побалакаймо.
Давайте читати	Читаймо.
Давати в борг	Визичати; позичати.
Давати взятку	Давати хабара (базаринку); підмазувати; підплачувати; всунути в руку; дати куку в руку; тикати в лапу.
Давати відпір	Давати відсіч (відкоша).
Давати волю язику	Давати словам волю.

Продовжує залишатися
стан з українською мовою і вцілому в Україні,
де проживає 78,8% українців за національністю[85].

Давати добро	Давати згоду, схвалювати; підтримувати; погоджуватися; дозволяти.
Давати клятву (присягу)	Присягатися; присягати.
Давати любі консультації	Давати різні поради.
Давати на слово що	Давати на віру що.
Давати наганяй	Давати прочухана (прочуханки).
Давати неправдиві свідчення	Кривосвідчити.
Давати очну ставку	Ставити на очі (на віч); зводити на очі (на вічі).
Давати поблажку	Потурати; давати потур (пропуск); повід попускати.
Давати покази	Давати(складати) свідчення; свідкувати, свідчити; бути за свідка.

[85] Невже мовою окупанта хочуть розбудити патріотичний дух в Україні? Кажуть, що так зрозуміліше для південного сходу. Для кого саме? Адже в Криму, де дійсно більшість росіян (58%), взагалі заблоковано трансляцію українських телеканалів. На Одещині ж росіян – лише 21%, але є 63% українців. У Миколаївській області росіян ще менше – 14%, а українців – аж 82%. Аналогічно на Херсонщині. У Запорозькому краї росіян – вже 25%, але таки 71% українців. І навіть в Донецькій області українці переважають – 57%, хоча є аж 38% росіян. На Луганщині майже подібна статистика: 58 до 39%. У Харківській області маємо відповідно – 71 до 26%. Тобто, всюди, і на Півдні і на Сході, українців значно більше ніж росіян!
Соціологічні служби за 2012 рік подають такі дані: лише 47% мешканців України спілкуються українською, ще 15% – двомовні. В Україні видається українською – лише 43,8% книг і брошур, 39,2% газет, 16,9% журналів, у кінопрокаті 32% фільмів українською, 28% ефірного часу на ТБ українською мовою. Таке звужене щодо національного складу функціонування української мови стало наслідком багатовікової дискримінаційної державної політики щодо українців в царській Росії та СРСР. Не вина етнічних українців, що з них майже 18% розмовляють російською, а їхня біда. Тотальна насильна русифікація (зросійщення) зробила свою справу (Новоженець Р. Зросійщення як захист від російської окупації? // iPress. – 2014. – 14 березня).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Давати покази на кого	Свідчити на кого.
Давати початок чомусь	Започаткувати щось.
Давати прибуток	Приносити зиск.
Давати привід для чого	Давати привід (приключку, зачіпку) до чого; спричинятися до чого.
Давати протиречиві покази	Суперечливо (суперечно) свідчити; не в одно свідчити.
Давати собі звіт у чому	Усвідомлювати собі що; бути свідомим чого; здавати собі справу (звідомлення) з чого (про що).
Давати урожай	Урожаїти.
Давить груди	У грудях тисне (стискає, давить); груди стискає; стиски в грудях.
Давка	Тиснява.
Давним давно	Віддавна; з роду-віку; за царя Гороха.
Давно пропало, що з возу впало	Що з горшка вибіжить, то не позбираєш.
Даже не оглянувся	Навіть не озирнувся.
Дай, Бог, здоров'я!	Дай, Боже, здоров'я!
Дай, Бог, пам'ять (пам'яті)	Дай, Боже, на пам'ять.
Дайвер	Пірнальник.
Дайджест	Оглядовий збірник; періодичне видання.
Далеко	Ген-ген; за горами й долами; де Сидір козам роги править; скільки око сягає; у чорта на болоті).
Далеко за північ	Геть після опівночі.
Далеко зайти	Перебрати міру; перейти межі; далеко загнатися (забрести); багато собі дозволити.
Далеко йому до тебе	Куди йому до тебе; далеко куцому до зайця[86].
Далеко краще	Значно краще.
Даний випадок	Цей випадок.
Даром тратити сили	Даремно витрачати сили.
Дати прикурити	Дати (всипати) перцю; намилити шию.
Два червоних яблука	Два червоні яблука.
Два визначних дня	Два визначні дні.

[86] Слово «куций» асоціюється із зайцем, бо в нього короткий хвіст. Проте раніше так називали мисливських собак. Куций повільніший від зайця, бо він тільки бігає, а заєць ще й стрибає, тому в погоні за здобиччю куций завжди відставав (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Двомісний номер	Номер на двох.
Декілька років тому назад	Кілька років тому.
Дивитися в оба	Дивитися пильно; бути насторожі; бути обережним (пильним).
Далеко не просто	Зовсім (аж ніяк) не просто.
Далеко позаду	За плечима та за очима.
Далеко	Як до Варшави пішки.
Далекоглядний	Далекозорий.
Даль	Далечінь, далина, далечина, далеч.
Дальнобійник	Далекобійник.
Дальше	Далі.
Даний випадок	Цей випадок.
Данія	Прикордонна земля.
Дансинг	Танцювальний майданчик.
Дантист, стоматолог	Зубний лікар; зубник.
Дар	Хист; талант.
Даремна (марна) робота	Бочка Данаїд.
Даремна трата часу	Марнування часу.
Даремні заклики (поклики)	Голос волаючого в пустелі.
Даремно (марно) говорити що-небудь	Кидати слова на вітер.
Даремно (нізащо) віддати життя (загинути)	Пропасти ні за цапову душу.
Даремно на щось розраховувати	Ждати з моря погоди.
Даремно робити що-небудь	Носити (міряти, набирати) воду решетом.
Даремно тратити час	Шукати голку в сіні.
Даремно, без позитивних наслідків	Коту під хвіст.
Даремно; без плати	За спасибі.
Даремно; марно; не так як слід	Без пуття.
Дарованому коневі в зуби не дивляться	З чужої торби хліба не жалують.
Даром	За спасибі; за так; даремно; задурно; безкоштовно.
Даром не пройде	Вилізе боком; так не минеться .
Даром отримати	За так (за спасибі, задурно) отримати.
Даром тратити сили	Даремно витрачати сили.
Даром, марно, необдумано витрачати гроші	Кидати (пускати, розкидати) на вітер гроші[87].
Дати в борг без віддачі	Дати (позичити) на вічне віддання.

[87] Згідно з народним повір'ям, вітер має душу і велику силу. Щоб його задобрити, аби не був руйнівним, люди «підгодовували» вітер, тобто приносили жертви: хліб, м'ясо, залишки святкових страв, крупи, борошно тощо. Усе це кидали назустріч вітрові у надії, що той не нашкодить. Із часом погляди змінилися: стали вважати, що все, пущене на вітер, – це легковажне, марно втрачене

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Дати взбучку	Дати (завдати, всипати) прочухана (прочуханки); дати (завдати) гарту (чосу, хлосту, хлости, нагінки, натруски, перегону); перегнати через (на) гречку кого.
Дати відмашку	Дати відмах.
Дати відпір (відсіч)	Дати відкоша.
Дати волю діям	Розв'язати руки.
Дати ділу інший поворот	Повернути справу інакше.
Дати добро	Схвалити; дозволити.
Дати дьору	Дати драла (драпака, чосу); накивати п'ятами; намастити п'яти салом.
Дати комусь волю	Розв'язати світ.
Дати можливість	Дозволити; уможливити.
Дати напрокат	Випозичити.
Дати напрямок чому	Спрямувати (скерувати) що.
Дати неприємні наслідки	Наварити каші (пива, халепи).
Дати очну ставку	Звести віч-на-віч; зробити зводини.
Дати по вусі (у вухо) кому	Заїхати у вухо кому.
Дати по шиї (в шию)	Потиличника дати; надавати потиличників; у потилицю зацідити; дати по гамалику; тришия дати.
Дати подачку	Дати як старцеві; кинути кістку.
Дати пораду	Порадити.
Дати початок чому-небудь	Закласти підвалини (основи, фундамент).
Дати пощочину	Дати в лице; дати ляпаса (ляща, поличника).
Дати прикурити	Дати (всипати) перцю; намилити шию; дати лиха.
Дати прізвисько	Гаплика пришити; прізвисько прикласти; прикладку прикласти кому.
Дати простір	Дати волю.
Дати розмові інший поворот	Повернути (звернути) розмову на інше.
Дати свободу дій	Розв'язати руки.
Дати себе обдурити	Датися на підмову.
Дати себе підговорити	На підмову (до підмови) датися.
Дати старт	Започаткувати; покласти початок.
Дати тумака кому	Дати стусана (штовхана, штурхана, товченика, духопела, бухана) кому; відважити бебеха кому.

(Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Дати уявлення про щось	Відкрити очі на світ.
Дати хабара	Дати на лапу; підплатити; принести Сидора.
Дати хід ділу	Зрушити справу з місця.
Дати штраф	Накласти штраф.
Датчанин	Данець.
Датчик	Давач.
Дбайливо доглядати (оберігати)	Не дати й волоску впасти з голови; не дати й пилині (порошині) впасти (сісти); не спускати з рук.
Дбати про репутацію (престиж) чого-небудь	Високо тримати прапор (знамено).
Два відсотка	Два відсотки.
Два дні назад	Два дні тому (перед цим); перед двома днями; позавчора.

Кожна країна має ту мову, на яку вона заслуговує.
(*Хорхе Луїс Борхес*)

Два метри в ширину (шириною)	Два метри завширшки (уширшки).
Два ненормативних вислови	Два ненормативні вислови.
Два пучки петрушки	Дві в'язки петрушки.
Два роки назад	Два роки тому.
Два тижні підряд	Два тижні поспіль
Два чоботи пара	Одного засолу огірочки; зустрівся Яким з таким; який їхав, таку й стрів; один одного варт (вартий); одного тіста книш; одне краще від другого; один за одинадцять, другий без двох за тринадцять; яке дибало (їхало), таке й здибало.
Двигун прогресу	Рушій поступу.
Двієчник	Двійкар.
Двійня	Двійнята.
Двірник	Прибиральник.
Двобій	Ґерць.
Дводушний	Лукавий.
Двозначність	Подвійне дно.
Двоколірний	Двобарвний.
Двократний чемпіон	Дворазовий переможець.
Дволикий	Двоєдух; і нашим і вашим.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Двом смертям не бувати	Раз козі смерть.
Двом смертям не бути, однієї не минути	Чи пан, чи пропав – двічі не вмирати.
Дворнік	Двірник.
Двосторонній	Двобічний; обопільний.
Двох слів зв'язати не може	Двох слів не стулить (не зложить, не зліпить).
Де б не	Хоч де.
Де б не було	Хай де буде.
Де б не шукав	Хай де шукає.
Де б то не було	Хай де; абиде; будь-де; хоч би де; де-будь.
Де вже	Де ж таки; куди вже.
Де він дівся?	Де він подівся?

Побороти агресію російської мови вдасться щойно тоді, коли наше телебачення, радіо і преса українізуються на 85%[88].

Де завгодно	Будь-де; де хочеш.
Де йому до тебе	Куди йому до тебе.
Де Крим, а де Рим	Де піп, а де попова груша.
Де Макар телят не ганяв (не пас)	Де козам роги правлять; де чорти навкулачки б'ються.
Де не візьмись	Де не взявся.
Де попало	Абиде, будь-де.
Де раки зимують	Де чорти навкулачки б'ються.
Де сядеш, там і злізеш	Далеко не поїдеш.

[88] Святослав Вакарчук наводить приклад Фінляндії, де 5% шведів, але державні мови дві. Це невдалий приклад. Бо фінської мови в Росії ніхто не забороняв. Більше того: фіни мали свій парламент, перебуваючи в межах Росії. І головне: шведська і фінська – мови, які належать до різних мовних груп. У фінів нема нічого схожого до суржика. До того ж саме шведська у Фінляндії зазнає впливу фінів і відрізняється від тієї мови, якою користуються шведи у Швеції. А наявність двох державних мов зовсім не означає, що кожен фін володіє шведською. Таким чином фінській мові нічого не загрожує, ба більше: якраз вона і є набагато агресивнішою за своїм впливом. Це все одно, якби в Україні визнали другою державною кримсько-татарську. Коли буде закон про мову, який чітко визначить граматичні норми і порушувати які публічно ніхто не має права. Виняток: твори мистецтва. А диктори телебачення, будь ласка, вчіться правильних наголосів, щоб вуха не в'янули від ваших «одИнадцять», «чотИрнадцять», «нОвий» і т. д. І от тоді, – а це може статися, щойно коли виросте нове покоління, виховане на українських серіалах про козаків, петлюрівців, бандерівців, майданівців, – тільки тоді й можна буде знову порушити питання мови. Хоча до того часу таке поняття як «російськомовний українець» має звузитися винятково до представників меншин (Юрій Винничук «Три копійки у тематичну щадничку про державну мову», Мовознавча спільнота у мережі Google+ «Українська мова», 24 травня 2014).

Де це (таке) видано?	Хто таке бачив?; де ви таке бачили?
Дебати	Обговорення.
Дебатувати	Сперечатися; обговорювати.
Дебітор	Позичальник.
Дебош	Бешкет; безчинство; бійка; галабурда.
Дебошир	Бешкетник; розбіяка.
Дебоширити	Бешкетувати, шурубурити.
Дебра	Нетрі.
Дебют	Перший виступ.
Дебютант	Початківець.
Девальвація	Зниження вартості; знецінення.
Девастація	Спустошення.
Девіація	Відхилення.

Колискою всіх індоєвропейських мов була, власне, прадавня українська мова, яка стала поштовхом для розвитку всіх решти мов[89].

Девіз	Гасло; заклик.
Дегенерація	Виродження.
Деградація; регрес	Занепад; зниження; руїна; погіршення.
Деградувати	Вироджуватися; занепадати; скочуватися в прірву (вниз); сходити на пси.
Дегустація	Куштування.
Дегустувати	Брати пробу.
Дедлайн; крайній строк	Остаточний термін.
Дежурний	Черговий.
Дезертир	Втікач; зрадник.
Дезінтеграція	Розпад; розчленування.
Дезінформація	Неправдиві відомості.
Дезорієнтувати	Змішати карти; збаламутити; збити з пантелику; звести на манівці.
Декаданс	Занепад; спад; падіння.
Декілька років тому назад	Кілька років тому.
Декламація	Красномовство; пишномовство.
Декларація	Заява; проголошення; оповіщення.

[89] Українська мова є старшою не лише за усі слов'янські, не виключаючи й так звану старослов'янську, але й за санскрит, давньогрецьку, латину та інші арійські (індоєвропейські) (Михайло Красуський, польський дослідник, мовознавець).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Декларувати	Проголошувати.
Декоративний	Образотворчий; орнаментальний.
Декорації	Прикраси.
Декорувати	Оздоблювати; прикрашати.
Декрет	Постанова; ухвала; указ.
Делегат	Посланець.
Делегувати	Уповноважувати; відсилати; відряджати; відправляти.
Делівері, доставка	Постачання.
Делікатес	Смачна їжа; вишукана страва; смаковидло.
Делікатеси	Марципани.
Делікатний	Ніжний.
Делікатний, тактовний	Увічливий, люб'язний, витриманий.
Демагог; фразер; оратор	Красномовець.
Демаркаційний	Розмежувальний.
Демографія	Народонаселення.
Демократія	Влада народу; народовладдя; народоправство.
Демон	Злий дух.
Демонстративно	Підкреслено.
Демонстрація фільму	Показ кінокартини.
Демонструвати	Показувати; виставляти.
Демонтувати	Розбирати.
Деморалізація	Моральний занепад.
Демотивувати	Знеохотити.
Денді	Чепурун.
Де-небудь	Абиде, будь-де.
Де-небудь в іншому місці	Деінде.
Де-небудь ще	Чи там де.
Денна виручка	Денний виторг.
Денонсувати договір	Розірвати угоду.
Дентальний	Зубний.
День за днем	День у день.
День клонився до вечора	Вже малося на вечір.
День наступає	День настає (надходить, заходить, починається); на день заноситься; дніє.
День прийому гостей	Гостьовий (вітальний) день.
День проходить (іде) за днем	День по дню минає.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Департамент	Відділ, відділок; відомство.
Депеша	Термінове повідомлення.
Депозит	Вклад.
Депортація	Примусове виселення; випровадження.
Депортувати	Висилати; відправляти за межі держави.
Депресія	Застій; пригнічений стан; зневіра.
Деребан	Дільба.
Дерев'яні опилки	Тирса.
Державна границя	Державний кордон.
Державне будівництво	Державотворення.
Державний уклад	Державний устрій.
Держати в кігтях	Тримати в лапах.

Англійська мова має лише 30% власне англійських слів,
а всі решта – запозичення[90].

Держати ніс за вітром	Чути, звідки вітер віє.
Держати язик за зубами	Тримати язик на припоні.
Держатися в стороні	Бути осторонь.
Держи хвіст трубою	Держи (тримай) хвіст угору; держи (тримай) хвіст бубликом.
Держись золотої середини	Не крути, бо перекрутиш.
Дерзати	Важитися; мати відвагу.
Дерти глотку	Роззявляти пельку.
Десктоп	Стільниця.
Деспот; тиран	Сатрап.
Деспотизм	Сваволя, свавілля.
Дестабілізувати	Вибити з колії.
Десятиріччя	Десятиліття.
Десять відсотків від вартості	Десять відсотків вартості.

[90] Існує англо-японський суржик, так званий «*піджин*», англо-французька говірка, така собі «*Franglais*», на якій навіть модно складати пісні, а ще багато інших різномовних поєднань. Проте розглядаючи українсько-російський суржик доходимо висновку, що це надзвичайно згубне явище саме для нашої мови, в якій воно вкорінилося. Якщо з ним не боротися, воно проросте незламним бур'яном і тоді викорінити цю траву буде дуже складно. Чому для України суржик – хвороба, від якої ще не знайдено надійних ліків? А хіба не тому, що слово завжди відходить на останній план, ним можна нехтувати, не чути, позаяк це саме слово – найцінніша ознаки нас як нації, наша душа. Але ж його не можна взяти в руки, потримати, – слова як вітер – вилетять, не доженеш. Тоді для чого за ними бігти і їх берегти? (Зозуля О. Якщо суржик – хвороба, то як з нею боротися // Час і Події. – 2009. – 1 серпня).

Десь в іншому місці	Десь-інде.
Десь дуже далеко	В очереті на купині.
Десь не прибиралося	Руки жіночі не ходили.
Деталь	Складова частина.
Детальний	Докладний, вичерпний; повний.
Детальніше	Докладніше.
Детально	Докладно.
Детально вивчати (обговорювати)	Розбирати по кісточках.
Детально; все до кінця; як повинно бути	Що [воно] й до чого.
Детермінант	Визначник.
Детермінувати	Визначати.
Де-факто	Насправді; на ділі.
Дефект	Хиба; недогляд; недолік; помилка; огріх; похибка; вада, ґандж; несправність.

Не одну молоду людину образ Вітальки переконає,
що «по-украински – это некрасиво»[91].

Дефініція; формулювання	Визначення.
Дефіс	Розділка, риска.
Дефіцит	Нестача; недостача; відсутність.
Дефіцит продовольства	Брак товарів.
Дефляція	Скорочення кількості грошей.
Деформація	Спотворення; перекручування.
Децентралізація	Відосереднення.
Дешевий	Ламаного гроша не вартий.
Дешево й сердито	Хитро, мудро й недорогим коштом; дешево й добре.
Дешево, недорого	За безцінь.

[91] Позаяк така прихована за розважальними телекартинками пропаганда набагато ефективніша за дидактичні повчання, змінити сформований телебаченням погляд на непрестижність української мови буде нелегко навіть відданим своїй справі педагогам. Провідні телевізійні канали нашої країни інтенсивно працюють на відчуження українців від їхньої культури.
Неспроможність тих, від кого залежала державна мовно-культурна політика впродовж усіх двадцяти років, захистити свій інформаційно-культурний простір призвела до втрати суверенітету в цій царині, що є ключовою для формування цілісної нації. Адже, як писав свого часу Джеймс Мейс у «Дні», «ніхто не має нічого проти російської культури чи мови, але доки українська мова залишатиметься другорядною в очах самих українців – ця нація ніколи не буде єдиною».
Нині ж на більшості українських телеканалів господарюють провідники «Русского мира», закладаючи міну уповільненої дії під фундамент Української держави (Масенко Л. Інтернаціоналізм плюс русифікація // День. – 2012. – 10 червня).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Дешево; вигідно; за безцінь; майже даром	За тьху купити (придбати).
Дешевшати; знецінюватися	Спадати в ціні (з ціни).
Дешевше пареної ріпи	Дешевий, як кислиці (як гнилички); дешевше від дірки з бублика; щонайдешевший, якнайдешевший.
Де-юре	За правом; згідно із законом.
Деякий час	Якийсь (певний) час.
Джек-пот	Найвища сума виграшу; найбільший (великий, казковий) виграш.
Джентльмен	Благородна людина.
Джерело прибутку; дійна корова	Золоте дно.
Джерело розбрату	Скринька Пандори.
Джокер	Головний козир.
Джунглі	Лісова гущавина.
Джусік	Сочок.
Дзвонити у всі дзвони	Кричати на весь світ.
Дзенькання	Дзенькіт.
Дзеркало	Свічадо, люстро, люстерко.
Дзюркотіння	Дзюркіт.
Дибом	Сторч, сторчака, сторчки, сторчма; ставма.
Дивитися боком на кого	Кривим оком глядіти (дивитися) на кого.
Дивитися в лице небезпеці	Дивитися (глядіти) у вічі небезпеці.
Дивитися в оба	Пильно дивитися.
Дивитися в суть справи	Дивитися в корінь справи.
Дивитися вниз (собі під ноги)	Лічити грудки на дорозі; рити очима землю.
Дивитися вовком	Вовком дихати.
Дивитися впритул	Дивитися просто у вічі (в очі).
Дивитися другими очима	Дивитися інакше (по-іншому).
Дивитися з повним нерозумінням	Як теля на нові ворота.
Дивитися за порядком	Глядіти ладу.
Дивитися зверху вниз на кого	Дивитися згори вниз на кого.
Дивитися звисока	Дивитися через верхню губу.
Дивитися зі своєї дзвіниці	Міряти на свою мірку (своїм ліктем; на свій копил).
Дивитися з-під лоба	Дивитися (поглядати) сторч.
Дивитися із заздрістю	Заздрим оком поглядати.
Дивитися із захватом	Дивитися із зірками в очах.
Дивитися на обставини	Зважати на обставини.
Дивитися по сторонах	Розглядатися на всі боки.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Дивитися прямо в очі кому	Дивитися просто у вічі (в очі) кому.
Дивитися розгублено	Дивитися виторопнем.
Дивитися фільм	Переглядати стрічку.
Дивитися хворого	Оглядати хворого.
Дивитися; глядіти	Водити оком; лупати (пасти, втуплятися) очима.
Дивиться в книгу, а бачить фіґу	Дивиться в книжку, а нічогісінько не тямить (не розуміє).
Дивиться гарно	Має гарний вигляд; виглядає гарно.
Дивиться, як баран на нові ворота	Дивиться, як теля на нові ворота (двері); витріщив очі, як цап на нові ворота; дивиться, як чорт на попа; дивиться, як кошеня в каганець; витріщився, як коза на різника.
Дивлячись де (коли, кого, кому)	Як де; як коли; як кого; як кому.
Дивлячись на необхідність	Залежно від потреби.
Дивлячись на обставини (по обставинах)	Зважаючи (вважаючи) на обставини; як до обставин; залежно від обставин.
Дивлячись по погоді	Як яка буде погода; як до погоди; залежно від погоди; зважаючи на погоду.
Дивлячись хто	Як хто.
Дивлячись як	Побачимо, як; залежно від того, як...
Дивлячись яка людина	Як яка людина.
Дивлячись який	Як який; залежить який.
Дивна людина	Не від світу цього.
Дивно; чудно	Навдивовижу; на диво.
Диво; чудо	Дивина, чудасія; дивовижа.
Дивовижний світ	Дивосвіт.
Дивовижно	Подиву гідно.
Диву даватися	Дивуватися, чудуватися; дивом дивуватися; не надивуватися; не вірити своїм очам; самому собі не вірити; робити великі очі; роззявляти рота; очі на лоб вивертати.
Дидактичний	Повчальний; навчальний; наставницький; напутній.
Дизайн	Оздоба, оздоблення.
Дизайнер, аранжувальник	Оздобник[92].

[92] В загальному розумінні – знавець, який щось для замовника розробляє, або ж прораховує, де/що/як краще, зручніше розмістити, і т. д. Словом – оздоблює нам все, що потрібно і не дуже. В звукотворчій справі – аранжувальник, тобто умілець, який надає звукового насичення награнню,

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Дизайнерська спілка, фірма, майстерня	Оздобня[93].
Диктатура	Необмежена влада.
Диктор	Заповідач.
Диктофон	Самопис.
Диктувати	Веліти; наказувати; проказувати.
Дикція	Вимова.
Дилема	Або-або; з двох одне; протиріччя, суперечність.
Дилер	Торговець.
Дилерство	Посередництво.
Дилетант, аматор	Поверхневий знавець.
Дилетантський	Поверхневий; неглибокий; неґрунтовний.
Димний	Курний.
Димова труба	Димар.
Динамік	Гучномовець.
Дипломатичні контакти	Дипломатичні зв'язки.
Дира, дирка	Діра, дірка.
Директива	Вказівка; постанова; настанова; припис.
Директор готелю	Готеляр.
Директор	Керівник.
Дирижор	Диригент.
Дирокол	Діркопробивач, пробивач, пробійник.
Дисбаланс	Неврівноваженість.
Дисгармонійний	Неспівзвучний; без складу й ладу.
Дисгармонія; різнобій	Розлад.
Дисертація	Наукова праця.
Дисидент	Відступник.
Диск музичний	Кружало.
Дискваліфікувати	Позбавити прав.

пісні, одним словом – теж оздоблює її. Наразі термін доволі «сирий», але навіть і в такому стані дає чіткіше уявлення про ремесло: без усяких тих «аранґутанґів» та «жувальників» (Словник новотворів Юрка Зеленого).

[93] Цілком логічно, якщо відштовхуватися від того, що за, скажімо, англо-російським словником В. К. Мюллера англійське *design* має першими (головними) наступні три тлумачення: 1) проект; план; креслення; конструкція, розрахунок; 2) рисунок, ескіз; візерунок; 3) замисел, план. Себто умільці, які розробляють вигляд будинку, сторінки у всемережжі тощо, по суті своїй займаються оздобленням того всього. Відтак дизайнерська контора – це оздобницька робітня, твірня, або ще краще одним словом: оздобня. Відповідно умілець, який то все робить, отой «дезіґнер» – це оздобник (Словник новотворів Юрка Зеленого).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Дискографія	Співопис, піснепис[94].
Дискомфорт	Незручність; невигода.
Дисконт, скидка	Знижка.
Дискотека, дансинг	Вечорниці.
Дискредитація	Знеславлення; підрив довіри.
Дискредитувати	Заплямити; зганьбити; втоптати в багнюку (в багно, в землю).
Дискретно	Приховано; таємно.
Дискримінований	Упосліджений.
Дискримінувати	Обмежити права.
Дискурс	Мовлення.
Дискусійне питання	Спірне питання.
Дискусія; полеміка	Суперечка, спір; обговорення спірного питання.
Дискутувати	Обговорювати спірні питання.
Дислокувати армію	Розташувати (розмістити) війська.
Дислокуватися	Розташуватися.
Дисонанс, дисгармонія	Розлад; розбіжність.
Дистанція	Віддаль; відстань.
Дистриб'ютор	Збутовий посередник.
Дистриб'юторська система	Система розподілу.
Дитяча коляска	Дитячий візочок.
Дитяча площадка	Дитячий майданчик.
Дитяча секція	Дитячий гурток.
Дитячий лепет	Дитячий белькіт.
Дитячиий приют	Дитячий будинок; сиротинець.
Дитячі яслі	Дитинець.
Диференціювати	Розрізняти; поділяти; розчленувати; розкласти на частини.
Дифтонг	Двозвук.
Дихати	Хапати повітря.

[94] Синонімом може бути також плиторис, або ще один новотвір-синонім – співопис. Порівняйте з: літопис, життєпис, кошторис… І піснéпис [наголос на е], і співóпис [наголос на о] набагато точніше показують справжній стан справ, аніж узагальнене дискографія. Ще не так давно пісні виконавцями випускалися, а відтак й обліковувалися саме цілими дисками, проте нині дедалі більше і більше ця справа відбувається попісенно: записав, наприклад, гурт нову пісеньку – відразу і виклав її на свою сторіночку, ще одну записав – і знову в себе на іменці вивісив, і т. д. Мало хто сьогодні свої доробки накопичує до повнотривалої платівки, і аж по тому їх оприлюднює; навпаки, кожен намагається запустити свіжі записи в люди прямісінько з мистецької робітні (Словник новотворів Юрка Зеленого).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Дихнути нема коли	Ніколи вгору глянути.
Дич	Звірина.
Дишло	Дишель, дишля.
Диявол	Дідько.
Діагноз	Визначення; розпізнавання.
Діагностика	Огляд.
Діагональ	Косина.
Діаметр	Поперечник; промір.
Діаметральна протилежність	Небо і земля.
Діаметрально	Впоперек.
Діапазон знань	Обсяг (обрій) знань.
Діватися	Щезати, зникати.
Дієздатний	Повносилий.
Дізнаватися	Довідуватися.
Дізнатися про щось особисте	Улізти (вкрастися) в душу.
Дій обачно	Не спитавши броду, не лізь у воду.
Діймати	Грати на нервах; дозоляти до живих печінок; діставати до живого.
Дійсно	Справді.
Дійсно так	Справді це так.
Дійте на свій (власний) розсуд	Робіть як знаєте; робіть на власну руку.
Дійти до висновку	Дійти висновку.
Дійти до жебрацтва	Начепити (почепити) торби.
Дійти до крайності (до ручки)	Дійти до скруту (до краю, до нікуди); зійти на пси (жебри); бути на межі.
Дійти до крайнього зубожіння	Залишитися (лишитися, зостатися) в одній сорочці (без сорочки).
Діла давно минувших днів	Походи царя Гороха; за царя Томка, як земля була тонка.
Діла йдуть на краще	Справи покращали (повернули на краще).
Діла нема до чого	Байдуже про що (до чого).
Ділити радість і горе	Ділити долю й недолю.
Ділити шкуру невбитого ведмедя	Теляти ще нема, а циган з довбнею ганяє; теляти ще нема, а різник з ножем стоїть; ще теляти нема, а вже купці стоять; ще теляти нема, а він вже з косою.
Ділитися найпотаємнішим	Виливати душу.
Ділитися секретом з кимось	Утаємничувати когось у щось.
Діло близиться до кінця	Діло доходить кінця (краю); діло ось-ось уже кінчається (закінчується).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Діло було весною	Це було навесні.
Діло було осінню	Це було восени.
Діло в тому, що...	Річ у тім, що...; ідеться про те (за те), що...
Діло в шляпі	Рибка в сітці.
Діло горить	Пильно кому; пильно припадає кому; пильне діло в кого.
Діло життєве	Звичайна річ.

Мова спирається передусім
на стилістику, фразеологію та словотвір.
А сучасну українську літературну мову названими
царинами підганяють під російську мову[95] .

Діло за вами	Тепер ваша черга; слово за вами; м'ячик на вашому боці.
Діло заштопорилося	Діло загальмувалося (стало, спинилося, застрягло, загрузло, зав'язло).
Діло йде до осені	Ідеться (береться) до осені; іде (кладеться) на осінь; надходить (наближається) осінь.
Діло йде на поправку	Іде (ідеться, повертає) на краще (на ліпше).
Діло йшло до вечора	Бралося вечоріти (на вечір).

[95] Коли поета Мойсея Фішбейна на «Сніданку з 1+1» попросили стисло схарактеризувати процеси, які відбуваються в Україні після здобуття незалежності, він відповів із геніальною лаконічністю: «Шалена деукраїнізація». «Шалена» – здається, наче лютує стихія, але ж «майстри часу» (І. Кочерга), оті «вєлікіє прєобразователі пріроди» (національної; з іншими природами їм пощастило менше) давно вже навчилися керувати стихіями. Керують і досі.
Тому нам і потрібна тепер книжка О. Курило, свого часу репресована разом з її авторкою, якій довелося загинути на чужині, бо Академія наук після війни відмовилася надати їй роботу в Україні. Ця книжка, попри непретензійність своєї назви, – неоціненний стилістичний порадник, на який спирався зокрема й Б. Антоненко-Давидович, написавши «Як ми говоримо». Але «Уваги» Олени Курило – не тільки порадник: вони здатні стати тим надійним орієнтиром, що в руках – а передусім у голові – кожного студента-філолога, кожного вчителя, кожного літератора й газетяра, публіциста й державного діяча перетвориться на могутнє знаряддя утвердження й розвитку нашої мови, стане надійним заборолом супроти її дедалі більшого зросійщення та муміфікації.
Авторка охарактеризувала найголовніші стилістико-синтаксичні особливості української мови, причому кожне своє твердження обґрунтовує прикладами з народної творчості і красного письменства, а обізнаність із тогочасним мовознавством і західноєвропейськими та слов'янськими мовами дала їй змогу наводити міжмовні паралелі, увиразнюючи риси, найпритаманніші українській мові, те, що визначає її своєрідність, робить неповторною й відрізняє від сусідніх, хоч і як близько споріднених мов, – передусім від російської. Авторка доводить, що найхарактерніше в мові – її синтаксис та фразеологія, й зосереджує всю свою увагу на з'ясуванні й поясненні синтаксичних структур української мови, наголошує на стилістичних відтінках кожної такої структури. Одне слово, книжка Олени Курило цілком може правити за основу курсу стилістики української мови (Курило О. Уваги до сучасної української літературної мови. – К.: Основи, 2008).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Діло клеїться	Справа добре йде (ладиться, йде в лад).
Діло майстра боїться	Діло майстра хвалить (величає, знає); в умілого й долото рибу ловить; дільника й діло боїться; що вхопить, то зробить; видно поміж ложками ополоник.
Діло минуле	Давня справа.
Діло не вийде	З цього пива не буде дива.
Діло підходить до кінця	Справа доходить кінця; справа наближається до кінця.
Діло підходяще	На руку (наруч) кому; на руку ковінька кому.
Діло прийняло поганий поворот	Справа повернула на гірше.
Діло стосується кого (чого)	Ідеться про кого (про що); діло доходить до кого (до чого).
Діло табак (труба)	Кепська справа.
Діло тільки в тому, що...	Ідеться тільки про (за) те, щоб...; річ тільки про те, щоб...
Діло швах	Пахне смаленим.
Діловиробник	Діловод.
Діловодство	Справочинство.
Ділок	Крутій; спритник.
Дільний	Путній.
Дім пристарілих	Дім опіки.
Дірява голова	Капустяна (непам'ятуща) голова.
Діставати	Допікати; дошкуляти.
Діставатися кому-небудь дуже легко	Падати з неба.
Дістанеться комусь	Ломака походить.
Дістанеш на горіхи	Почастую тим чаєм, що ворота підпирають.
Дістати відмову при сватанні, залицянні	Скуштувати гарбузової каші[96].
Дістати підзатильник	Дістати потиличника (запотиличника, зашийника); скуштувати потиличників (запотиличників); дістати по потилиці (у потилицю).
Дістати поранення	Бути пораненим.

[96] Існує багато легенд, казок, обрядів, пов'язаних із символічними значеннями рослин. Те, що гарбуз став символом відмови, має суто практичне підґрунтя. Вживання гарбузових страв заспокійливо діє на організм, стримує статевий потяг. Імовірно, що юнак, якому на сватанні давали гарбуза замість рушників, мусив якось і пригоститися ним (гарбузовою кашею чи шматком печеного гарбуза), унаслідок чого інтерес до дівчини пропадав. Це було не образливо, а тактовно й мудро (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Діти знаходяться в теплому приміщенні	Діти перебувають у теплому приміщенні.
Дітлахи	Дітвора.
Діюче законодавство	Чинне законодавство.
Діючі особи	Дійові особи.
Дія проходить	Дія відбувається (діється).
Діями доводити когось до неприємних наслідків	Штовхати в прірву (в безодню).
Діями підтверджувати сказане	Слово не розходиться з ділом у когось.
Діяти (робити, поводитися) як належить	Ходити чистим (правим) робом.
Діяти безпринципно	Тримати (держати) ніс (носа) за вітром (по вітру).
Діяти в одиночку	Діяти власними силами (самотужки, самотою).
Діяти в чиїх-небудь інтересах	Грати на руку.
Діяти відкрито	Викладати свої карти.
Діяти з надзвичайною поспішністю, гарячковістю	Парити парка.
Діяти за [чужою] вказівкою	Діяти (робити) за [чужим] наводом; слухати чийого голосу; ходити в когось на поводі; танцювати під чию дудку; танцювати, як хто скаже; скакати так, як заграє хтось.
Діяти за власним бажанням	Потурати серцю (серцеві).
Діяти заодно	В один гуж тягти; одну руку тягти; в одну дудку грати.
Діяти заодно	Діяти спільно (разом, одностайно, в згоді); в один гуж тягти; в одну дудку грати.
Діяти злагоджено	Іти в ногу.
Діяти на нерви	Нервувати, дратувати; грати на нервах; натягати нерви.
Діяти на руку кому	Діяти (робити, чинити) на користь кому (чию); лити воду на чийсь млин (на чиєсь колесо).
Діяти не за власним бажанням	Танцювати під чужу дудку[97].

[97] Це один із численних фразеологізмів, життя якому дав давньогрецький байкар Езоп. У творі «Рибалка і риби» він розповідає, як одного разу риболов вирішив заманити до себе риб грою на сопілці. Та в нього нічого не вийшло, тоді він спіймав їх неводом. Дивлячись, як риби підстрибують у сітці, рибалка сказав: «Дурненькі, коли я грав, то ви не хотіли танцювати під музику моєї сопілки, а тепер, коли я покинув грати, ви танцюєте». З того часу в мову увійшов фразеологізм «танцювати під чужу дудку», що означає: діяти не за власним бажанням, не зі своєї волі, постійно перебувати під чиїмось впливом (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Діяти незаконно	Ступати кривими стежками.
Діяти незлагоджено	Не в один гуж тягнути.
Діяти необережно, зопалу, необачно	Лізти поперед батька в пекло.
Діяти непослідовно	Кидатися на всі боки.
Діяти несерйозно	Грати (гратися) в ляльки.
Діяти несправедливо; чинити погане	Ходити лихим робом.
Діяти нечесно; хитрувати, приховуючи щось	Гратися в піжмурки.
Діяти обережно, не розкриваючи своїх намірів	Розводити дипломатію.
Діяти підступно	Викидати фортелі.
Діяти по своїй волі	Чинити свою волю.
Діяти по-своєму (на власний розсуд)	Мати свій розум у голові.
Діяти поспіхом, необдумано	Пороти гарячку.
Діяти приховано (таємно, непомітно); спідтишка	Тихою сапою.
Діяти рішуче	Узяти (ухопити) бика за роги[98]; іти напролом.
Діяти самостійно (незалежно)	Іти своєю дорогою.
Діяти так, як і раніше	Лишитися на старих позиціях.
Для багаторазових згинань	Для багаторазового згинання.
Для блізіру	Про людське око; для (ради) годиться.
Для буднього дня	Про будень.
Для будь-кого зрозуміло	Будь-кому зрозуміло.
Для вигляду (виду, видимості)	Для (ради) годиться; про людське око.
Для випробування	На пробу.
Для відводу очей	Щоб (аби) відвести очі; щоб відвернути (відхилити) увагу.
Для впевненості в собі	Для підтримки штанів.
Для всезагального огляду	Перед людські очі.
Для забави	На іграшку (іграшки); на забаву (забавку).
Для забезпечення	Щоб забезпечити.
Для забезпечення формальної сторони справи	Для форми.
Для закінчення роботи	Щоб закінчити роботу.
Для мене стало зрозуміло	Мені стало зрозуміло.

[98] У Нью-Йорку, на вулиці Бродвей, поставлено пам'ятник бику. Кажуть, що бик – символ торговців, а взяти бика за роги, значить, досягнути успіху. Саме тому роги у бика блищать, наче відшліфовані, бо кожна ділова людина, йдучи на торги, підходить до пам'ятника й бере його за роги (Зьобро О. Мова про мову // Високий замок).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Для наглядності	Для наочності (унаочнення, увиразнення); щоб показати.
Для нас зрозуміло	Нам зрозуміло.
Для них стало очевидним	Їм стало очевидним.
Для нього пояснили	Йому пояснили.
Для опису	Щоб описати.
Для очищення совісті	Щоб збутися гріха.
Для перестороги	У пересторогу.
Для порядку	Для годиться.
Для початку	Почнімо з того, що...; спочатку; передусім; насамперед.
Для прогнозування необхідно…	Щоб спрогнозувати, треба…
Для проформи	Про людське (чуже) око.
Для свого задоволення	На втіху собі.
Для своєї вигоди	Собі на користь.
Для свята	Про свято.
Для сторонніх	Про людей.
Днем з вогнем не знайти	Зі свічкою в руках не знайти.
Дні пораховані	Три чисниці до смерті[99]; недовго ряст топтати; на останню пряде.
Днювати й ночувати	Пропадати дні і ночі.
До безкінечності	Нескінченно; без краю; без кінця-краю; [до] без кінця; до безміру.
До Ваших послуг	Вам на прислугу.
До Вашого відома	Щоб ви знали.
До весілля заживе	Загоїться, поки весілля скоїться.
До весілля – любов, а після – життя	Доки не поберуться – люблять, а як поберуться – чубляться.
До виконання	До зробу.
До виснаження	До змори; до упаду.
До вияснення чого	Доки вияснить (з'ясується) що; до з'ясування чого.
До відказу	До краю; скільки мога; по саме нікуди.
До всіх чортів	Під три чорти.
До всього іншого	Попри все інше.
До втрати свідомості	До нестями; до безпам'яті.

[99] Вислів постав із мовлення пряль. Чисниця – це десята частина пасма, тобто три нитки, а три чисниці – дев'ять ниток, дуже мала одиниця виміру полотна (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
До вух почервоніти	Аж по [самі] вуха почервоніти (спаленіти, зашарітися).
До гробової дошки	До судної дошки; [аж] до гробу; до [самої] смерті; [аж] до смерті; до скону; довіку.
До гробу; до останнього подиху	Навік; до смерті; по світа сонця.
До двох годин бути	З'явитися на другу годину.
До добра це не доведе	З цього добра (пуття) не буде; це не на добре; це може мати лихий кінець; це може зле скінчитися.
До достатньої густини	Нагусто.
До закінчення віку	Довіку, повік; до кінця світу; поки світа й сонця (світа-сонця); поки й віку; поки ноги носять.

Межі української мови дедалі звужувалися,
а її функції захоплювала мова метрополії[100].

До кінця життя (днів)	Довіку, довічно; повік; поки віку; до суду-віку; до віку й до суду; до смерті.
До кінчиків волосся	По самі вуха.
До кого-небудь неможливо знайти підхід	На коні (на козі) не під'їдеш.
До кольок	До корчів.
До кореня	До ноги; до пня.
До країв	Ущерть; по вінця.
До краю занедбати що-небудь	Добити до копила.
До мене й не показуйся	До мене й не потикайся.
До мозку кісток	Наскрізь.
До найменших подробиць	До дрібничок; до цятки.

[100] Найгірше становище української мови було в Російській імперії царських і особливо більшовицьких часів. Тут тиск на мову був уже не тільки зовнішній, а й внутрішній. До жовтневого перевороту забороняли українську пресу, не дозволяли відкривати українські школи, не друкували наукових праць українською мовою, але український народ на всіх теренах свого поселення розмовляв своєю мовою так, як хотів.

У радянський період, після репресій 30-х років, після заборони українського правопису 1933 року нам почали вказувати, яких слів і синтаксичних конструкцій уживати, як писати та як вимовляти те чи те слово. І все це заради наближення нашої мови до російської. Насаджували теорії про «гармонійну» двомовність, унаслідок якої російська мова нібито справляла «благотворний» вплив на українську. Така двомовність не мала нічого спільного з двомовністю ісландців, які вивчили англійську мову для спілкування з чужинцями, а мовою душі назавжди залишили рідну, ісландську (Олександр Пономарів, «Урядовий кур'єр», 17 грудня 2013).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
До небес возносити кого	Підносити до небес (до неба, під саме небо, аж під небо, аж над зорі) кого; вихваляти над сонце й місяць кого.
До недавніх пір	Донедавна; до недавнього часу.
До недавнього часу існуючий	Донедавній.
До останнього подиху	До загину.
До останнього часу	Донедавна.
До останньої капельки	До останньої крихтини.
До останньої степені	До краю; геть до останньої межі.
До певної пори; до якогось моменту	До часу.
До півсмерті побити	Мало не до смерті побити.
До пізньої пори	До пізнього часу; до пізньої години (доби); допізна.
До початку року	На початок року.
До прийому гостей все готово	Застелено столи.
До роботи вже приступили	Роботу вже розпочато (розпочали).
До розпорядження	Згідно з розпорядженням.
До самого вечора	Аж до вечора.
До самого дна	Аж до дна.
До самого ранку	До білого рання.
До самої Одеси	Аж до Одеси.
До сих пір	Досі; дотепер; до сього часу.
До слова	До речі.
До слушного моменту	До пори до часу.
До смерті	До осинового кілка.
До сьогодні	Донині.
До такої міри	Настільки; аж так.
До твердого стану	Натвердо.
До теперішнього часу	Досі; донині.
До тих пір	Доти; до того часу; до тієї пори.
До тих пір, поки ...	Доти, поки…; поти, поки…; доти, [аж] поки; дотіль, докіль…; до того часу, поки... (аж поки...); аж доти.
До того строку	На той термін.
До того часу	Доти.
До точності	До найменших подробиць (дрібниць).
До цих пір	Досі.
До цього є підстави	Для цього є підстави.
До цього часу	На цю хвилину.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
До чого він веде?	Куди він хилить (гне, верне, веде, клонить)?
До чого клониться?	До чого йдеться?
До чого ти мені надоїв!	Як ти мені обрид (набрид)!
До чорта на роги	До чорта в зуби; до чортів на виступці.
До чортиків напитися	Напитися (упитися) до нестями (до німоти); напитися (допитися) до аж-аж-аж; набратися, як жаба мулу.
До яких пір?	До якого часу?; доки?
Добавити	Додати.
Добавити зарплату	Збільшити зарплату.
Добавити щось від себе	Докинути свого п'ятака; домалювати роги й ноги.
Добавляти	Додавати.
Добавочний	Додатковий.
Добиватися високої якості	Робити на совість.
Добиватися довіри задля вигоди	Лізти в душу.
Добиватися певного становища (успіху) в житті	Торувати шлях (дорогу).
Добиватися прихильності (милості)	Запобігати ласки.
Добиватися цілі	Іти до мети.
Добиватися шляхом боротьби	Виборювати що.
Добиватися	Домагатися; досягати; стукати у всі двері.
Добитися високих результатів (успіхів)	Ухопити Бога за бороду.
Добитися з великими зусиллями	Видерти із зубів.
Добитися ласки	Запобігти ласки.
Добитися результатів	Домогтися (досягти) результатів.
Добитися свого	Доскочити (допевнитися, дійти, доп'ясти) свого.
Добитися успіхів	Домогтися успіхів; зайняти своє місце під сонцем[101].
Добитися чогось криком	Викричати що.

[101] Джерело фразеологізму – французька література. В одному з творів О. де Бальзака трапляються слова: «Я всього лише бідняк, і нічого не бажаю, крім свого місця під сонцем». Поет П.-Ж. Беранже писав: «Розподіліть краще простір занадто тісної земної кулі, і кожен із вас матиме своє місце під сонцем». Траплявся цей вираз і раніше, наприклад, у французького вченого і філософа Б. Паскаля (1623–1662). Хоч крилатим він став після того, як канцлер Німеччини Бернгард Бньов у промові, де йшлося про захоплення китайського порту, сказав: «Ми готові рахуватися з інтересами інших держав… але вимагаємо і нашого місця під сонцем», тобто хочемо, щоб і нас побачили і знали (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Доблесний	Звитяжний.
Добра людина	Комашини не скривдить; невинне ягня; ангельська душа; добрий собака на вітер не гавкає.
Добра посмішка	Добра усмішка.
Добратися	Дістатися; добутися.
Добратися до суті	Дорозумітися.
Добре (ввічливе) ставлення	Пошанівок.
Добре вдивитися	Роззути очі.
Добре відношення	Добре ставлення.
Добре думати (міркувати)	Повертати розумом (мозком).
Добре запам'ятати	Закарбувати в пам'яті.
Добре заробляти	Жити зарівно.
Добре знати (розпізнавати)	Бачити наскрізь.
Добре знати свою справу; набути досвіду в чомусь	З'їсти на чомусь собаку (муху, вовка); зуби з'їсти (проїсти) на чомусь.
Добре наживатися на комусь	Лупити з когось добрі грошики.
Добре побити кого-небудь	Видавити олію з когось; погріти (ломакою, києм) спину (плечі, ребра); дати (задати, всипати) бобу; погладити по спині; дати зуботичину (духопелів, духопеликів, чубровки, почубеньків, матланки, гарту, дранки, наминачки, перегону, швабу, шкварки); дати (задати) хльосту (хлосту, хльору, прасу, чосу; пинхви); дати [березової] припарки; дати (всипати) березової каші; дати (втерти) кабаки; дати (надавати) по шиї (по гамалику); дати пам'ятного (пам'яткового, в пам'ять, в пам'ятку); дати під [сьоме] ребро; дати по зубах; на кабаку стерти.
Добре приймати гостей	Виявляти щиру гостинність.
Добре розібратися в чомусь	Розібрати щось на всі боки.
Добре себе почувати	Бути як риба у воді.
Добре, безтурботно живеться кому-небудь	За комір не капає.
Добре, надовго запам'ятати	Зарубати [собі] на носі.
Добре; як слід; достеменно	До пуття.
Добрий день	Добридень; доброго здоров'я; здорові (здоровенькі) були.
Добрий по натурі	Доброї вдачі.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Доброго здоров'я бажати	Доброго здоров'я зичити.
Добродушний	Добротливий.
Доброзичливий	Приязний.
Доброзичливо	Прихильно.
Доброї ночі!	Добраніч! На добраніч!
Добросердечний	Несварливий.
Добросовісний	Сумлінний; совісний.
Доброякісний	Якісний.
Добру годину просидів	Чималу годину просидів (пересидів).
Добряк, добряга	Хоч у вухо вбгай; хоч до рани прикладай.
Добути бігаючи	Вибігати що.
Добути боротьбою	Здобути в боротьбі (боротьбою); вибороти.
Добути жебрацтвом	Вижебрати, видайкати, вистарцювати.
Добути з великим трудом	Добути з-під землі; заробити (здобути) гіркою працею що; розгорювати (вигорювати, загорювати) що; розгорюватися на що.
Добути обманом	Вишахрувати.
Добути своїм горбом	Добути власним хребтом.
Добути ходінням	Виходити.
Добутий тяжким трудом	Добутий тяжкою працею; замозольований.
Доб'юся, що б там не сталося	За всяку ціну доб'юся (діпнуся) [свого]; не я буду, щоб я не добувся.
Довіреність	Доручення.
Довго	Тривалий час.
Довго і багато говорити не по суті справи	Тягти волинку[102].
Довго не виходити заміж	Посивіти в дівках.
Довго плакати	Виплакувати очі.
Довгов'язий	Довготелесий.
Довгожданий	Довгоочікуваний.
Довгостроковий	Довготривалий.
Довгота	Довжина.
Довгочасний	Тривалий.
Довести до абсурду	Довести до нісенітниці (до безглуздя).

[102] Волинка – духовий музичний інструмент, що складається з наповненого повітрям шкіряного мішка і вставлених у нього трубочок-сопілок. Мелодії волинки одноманітні, нудні, тягучі, що й породило вислів «тягти волинку». Переносно він означає повільність у роботі, навмисне затягування справи (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Довести до білої гарячки	Допекти до живого (до живих печінок).
Довести до відчаю	Довести до сліз (до плачу); розсльозити.
Довести до злиднів	Обути в постоли.
Довести до кінця	Довести до краю що; дійти краю чого; довершити (завершити, вивершити) що.
Довести до плачу (до сліз)	Виточити сльози з очей.
Довести до ручки	Довести до краю.
Довести до смерті	Вигнати дух.
Довести до ума	Довести до пуття.
Довести кого-небудь до неприємних наслідків	Штовхати в прірву.
Довести на ділі	Довести ділом.
Довести свою здатність (спроможність)	Показати почому лікоть кваші.
Довести свою перевагу	Заткнути за пояс когось; втерти носа комусь.
Довести свою перевагу над ким-небудь	Дати пити.
Довести свою перевагу; відзначитись	Устромити ґнота.
Довести що-небудь до логічного завершення	Поставити крапку над «і».
Довжиною, у довжину	Завдовжки; уздовж; уподовж.
Довжник	Винуватець.
Довідки за телефоном	Довідки телефоном.
Довільний	Власновільний.
Довільно	Як хто хоче.
Довірена особа	Повірник; права рука.
Довіреність	Доручення; вірчий лист.
Довіритель	Віродавець.
Довіритися кому	Зрадитися перед ким.
Довірчивий	Довірливий.
Довіряти кому	Сповірятися (упевнитися) на кого; вірити кому.
Довіряти не перевіряючи	Вірити на слово.
Довірятися тільки особистим почуттям	Потурати серцю (серцеві).
Доводити до досконалості	Удосконалювати.
Доводити до крайності кого	Обурювати (гнівити, виводити з себе) кого.
Доводити до розуму	Доводити до пуття.
Доволі довгий час	Чималий час; чимала година; чимало часу.
Доволі з мене	Буде з мене.
Довольний	Задоволений; радий.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Довший час	Тривалий час.
Догадатися	Здогадатися; додуматися.
Догадка	Здогад, здогадка.
Догадуватися про прихований зміст	Читати між рядками.
Доганяти, наздоганяти	Наспівати; настигати; наступати (насідати) на п'яти.
Доглядати за хворим	Доглядати хворого.
Договір дорожчий грошей	Слово паче грошей.

Запозичення, хоч і збагачують мову,
хоч і розширюють її словник, але водночас
притлумлюють її внутрішні сили та можливості.
І тоді збагачення парадоксальним чином
обертається на збіднення
(*Пилип Селігей*)[103].

Договір словесний (письмовий)	Договір (умова) на словах (на письмі); договір писаний; умова писана.
Договоритися	Домовитися; дійти згоди; вдарити по руках.
Догоджати кому-небудь	Витися (звиватися, крутитися) в'юном (лисом) біля когось; гнутися в дугу; гладити за шерстю; приподоблятися; упадати коло когось; стелитися барвінком круг когось; годити як болячці; розпадатися над кимось; лізти (вилазити, пнутися, рватися) із шкури.
Догорати	Попеліти.
Додайте сіль за смаком	Додайте солі до смаку.

[103] Засмічується мова не лише російськими кальками, а й американізмами та англіцизмами, про що свідчать красномовні назви на крамничках, ресторанах та обкладинках журналів. Викорінити цю мішанку і боротися за чистоту мови потрібно хотіти. Не можна одразу перейти із суржику на чисту літературну мову, не усвідомлюючи цього. Потрібно слідкувати за тим, що говориш і як, добирати правильні слова, словосполучення, хай навіть спершу це видаватиметься нелегким завданням. І така мовна свідомість розвивається не лише у тих, чиєю професією є слово. Я знаю і таких перекладачів та мовників, які маючи за плечима вищу освіту все одно в побуті розмовляють суржиком, бо ж вони так звикли, чи так собі хочуть, або ж просто ліньки. Але хіба це виправдання? Хочу закликати читачів плекати свою мову, не бути байдужими, боротися з суржиком і пам'ятати, що українська мова за мелодійністю і милозвучністю посідає друге місце у світі після італійської, а російська – сьоме. Тоді для чого її засмічувати і зневажати? Яка вона ніжна і принадна, скільки в ній пестливих слів і мелодійних звуків! Деякі нам відверто заздрять, а ми не розуміємо, не усвідомлюємо свого щастя, того що народилися українцями і маємо таку золоту душу – свою рідну мову (Зозуля О. Якщо суржик – хвороба, то як з нею боротися // Час і Події. – 2009. – 1 серпня).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Додати щось у розмові	Вставити слово.
Доживати	Добивати віку.
Дожити до смерті	Віджити свій вік; вишептатися як рак у торбі.
Дожити до старості	Дожити до сивого (білого) волосся (до сивини).
Дозвіл на вхід	Дозвіл увійти.
Дозволити себе ошукати	Датися як горобець на полову.
Дозволити собі зайвого	Переступити межу.
Дозволяти помикати собою	Дати крутити собою.
Дозвольте хоча б глянути	Дайте хоч гляну; хай хоч гляну.
Дозировка	Дозування.
Доказати на ділі	Ділом довести.
Доказати на фактах	Довести фактами.
Доказати свою правоту	Довести свою правоту.
Докази про зловживання	Докази зловживання.
Доказувати невинність	Доводити невинність.
Доказувати теорему	Доводити теорему.
Доказувати; мотивувати	Доводити; обґрунтовувати.
Докер	Портовий вантажник.
Доклад	Доповідь.
Докладати всіх зусиль для швидкого виконання	Натискати на всі педалі.
Докладаючи всіх зусиль	Усіма силами.
Докладна	Доповідна.
Докласти всіх зусиль	Витягтися (витягнутися) в нитку.
Докласти значних зусиль	Попогріти чуба.
Докорінно змінити що-небудь	Поставити все з ніг на голову.
Докорінно змінювати	Ламати на пні.
Докоряти; дорікати, картати	Колоти очі докорами; цвікати в очі; їсти поїдом.
Докотитися до злочину	Зійти на злочинство.
Доктор	Лікар.
Документ, що має законну силу	Правосильний документ.
Документ, що не має юридичної сили	Фільчина грамота.
Докучає	Просвітку не дає; переслідує невідступно.
Докучати	Набридати.
Докучати; завдавати прикростей кому-небудь	Лізти в печінки.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Долар	Зелений.
Долати перешкоди, докладаючи багато зусиль	З великою силою.
Долати перешкоди, прагнучи до якоїсь мети	Ламати мур.
Долг	Обов'язок.
Долгосрочний	Довгостроковий, довготерміновий.
Должность	Посада.
Доля істини	Часточка (частка) правди (істини).
Долька	Скибка.
Долька лимона	Скибка цитрини.
Дольова участь	Участь на паях.
Дома	Вдома.
Домашній	Хатній.
Домашній уклад	Хатній побут.
Домашня птиця	Свійська птиця.
Домінантний	Переважаючий.
Домінувати	Переважати; панувати; перевалювати; перевищувати числом; бути в більшості; горувати; грати першу скрипку[104].
Домінуюча тенденція	Напрям, що переважає.
Домінуючий чинник	Визначальний (основний) чинник.
Домовитися	Ударити по руках; умовитися.
Домогтися всього бажаного або все втратити	Пан або пропав.
Домогтися всього ціною неймовірних зусиль	Або все, або нічого[105].
Домогтися значних досягнень у певній галузі	Сказати нове слово.
Домогтися повного самовладання	Скріпитися духом.
Донести щось комусь	Вкласти у вуха.
Донжуан, зальотник, ловелас	Бабій; баболюб; спідничник; залицяльник.
Донор	Давець.

[104] В оркестрах завжди є не одна, а декілька скрипок: «прима» або «перша скрипка». «Перша скрипка» вважається провідною. Інші інструменти йдуть за нею і рівняються на неї. У зіставленні оркестру та суспільства й народився цей вислів (Зьобро О. Мова про мову // Високий замок).

[105] Автор вислову – римський імператор Калігула. Він витрачав великі кошти із скарбниці на себе. Коли йому дорікнули цим, імператор відповів: «Жити потрібно або в усьому собі відмовляючи, або як Цезар», що керувався принципом: «Прийшов, побачив, переміг» (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Донос	Виказ.
Доносити до дірок	На дірки зносити.
Донощик; стукач	Виказувач.
Допекти до живого	В'їстися в печінки; залити за шкуру сала.
Допитися до чортиків	Допитися до зеленого змія; напитися до нестями; набратися як свиня (як жаба) мулу.
Допитлива жінка	Євина онука.
Допитлива людина	Як п'ять копійок вкупі.
Допікати	Дозолювати.
Доповідач торкнувся питань розвитку демократії	Доповідач говорив про розвиток народовладдя.
Допомагати (сприяти) комусь	Лити воду на чийсь млин (на чиєсь колесо).
Допомагати брехати	Підбріхувати.
Допомагати комусь	Витягувати (тягти, тягнути) за вуха.
Допомогти горю	Зарадити лихові.
Допомогти комусь звільнитися від ілюзій	Скинути (опустити) когось з неба на землю.
Допомогти справі	Зарадити справі.
Допомогти	Підставити плече.
Допотопний	Прапервісний; давньовічний.
Допускаю, що...	Припускаю, що...
Допустим	Припустимо, припустімо.
Допустимий	Можливий.
Допустимо	Припустимо.
Допустити багато значних помилок	Наламати дрова; нарізати січки.
Допустити грубі помилки при здійсненні чогось	Нарізати (утяти) січки.
Допустити опечатку	Допуститися друкарської помилки.
Допустити помилку	Припуститися помилки.
Допущення	Допуст.
Дорвався до влади	Ухопився за булаву.
Дорікати кому-небудь чимось	Цвікати (цвіркати, цвіриньокати) в очі чим.
Дорікати кому-небудь; лаяти (сварити) когось	Скубти моркву; без вогню варити; виїдати очі.
Дорікаючи, давати кому-небудь настанови	Читати нотації (нотацію, мораль, лекції).
Доробити як слід	Довести до пуття.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Дороблений	Доопрацьований.
Дорога до пекла вимощена благими намірами	Шлях до пекла торують високі (добрі) наміри.
Дорога лежить на…	Дорога (шлях) веде до…
Дорога пролягала по горі	Дорога йшла горою (по горі).
Дорога ціна	Висока ціна
Дорогий	Любий; коханий.
Дорогий; цінний, коштовний, безцінний	На вагу золота.
Дорого коштувати (обійтися)	Влетіти в [добру] копійку.
Дороговизна	Дорожнеча.
Дороговказ, порятунок	Нитка Аріадни[106].
Дорогоцінний	Коштовний.
Дорогоцінний камінь	Самоцвіт.
Дорогоцінність, коштовність	Скарб.
Дорожити часом	Ловити кожну хвилину.
Дорослішати	Вбиватися в колодочки (в пір'я).
Досада	Прикрість.
Досадило кому	За серце взяло кого; допекло (дозолило) кому; доїло кого; за печінки взяло кого.
Досадити кому	Досадити кому; допекти (дозолити) кого (кому); до [живих] печінок допекти (дозолити) кому (кого); залити сала за шкуру кому.
Досадна опечатка	Прикра друкарська помилка.
Досвід по роботі з батьками	Досвід роботи з батьками.
Досвідчений	Не торішнього літа чоловік; не в тім'я битий; кований на всі чотири (копита)[107].
Досвідчений моряк	Морський вовк.
Досвідчений; бувалий	Бував у бувальцях; битий на всі копита; бачив смаленого вовка; знає усі входи

[106] Згідно із давньогрецьким міфом, у лабіринті на острові Крит жила жорстока потвора – Мінотавр, яка мала тіло людини і голову бика. Кожні дев'ять років жителі Афін віддавали йому в жертву сім юнаків і сім дівчат. Відважний Тезей був серед чотирнадцяти нещасних. Дочка критського царя Аріадна вподобала його і потай дала йому клубок ниток та гострий меч. Тезей прив'язав кінець рятувальної нитки біля входу в лабіринт і, розмотуючи клубок, пішов заплутаними ходами. Перемігши Мінотавра, він за допомогою чудової Аріадниної нитки знайшов шлях і вивів приречених (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

[107] Раніше так казали про коня. Підкований не на два, а на чотири копита, він міцно тримався на слизькій дорозі. Тепер фразеологізм «кований на всі чотири (копита)» вживають у значенні: досить обізнаний у будь-якій справі, дуже досвідчений, бувалий, який упевнено тримається (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

	й виходи; стріляний (старий) горобець; старий вовк; битий жук (жак).
Досвідченість	Вправність.
Досита (досхочу) годувати	Як на сало годувати.
Досита	Вволю; досхочу.
Досить велика (значна) кількість (сума)	Цифра кругленька (кругла).
Досить вже	Годі вже.
Досить далеко	На відстані гарматного пострілу.
Досконалий	Усебічний; ґрунтовний.
Дослівно	Слово в слово.
Дослідження включає…	Дослідження містить у собі…
Досрочно	Достроково.
Доставити можливість	Дати змогу (можливість).
Доставити насолоду (задоволення)	Дати насолоду (втіху); утішити; зробити приємність.
Доставка	Достава, доставляння; довіз; постачання.

Дійсність, відображена в українській мові,
є унікальною у порівнянні з іншими мовами
(*Василь Голобородько*)[108].

Достатки	Гаразди.
Достатньо багато	Чимало; багатенько.
Достатньо для чого	Стає (вистачає) на що.
Достатньо	Вдосталь.
Достатньо	Вдосталь; достатньо; досить, доволі; вистачить; годі; буде.
Достаток овочів	Море городини.
Достаток	Повнява; і на дворі, і в коморі.
Достовірний	Вірогідний; правдивий; достеменний.
Достойний вічної пам'яті	Гідний вічної пам'яті; вікопомний.
Достойний довіри	Віри гідний; вірогідний.
Достойний похвали	Хвали гідний.
Достойний	Гідний.

[108] Багато фразеологізмів виникло із словосполучень, що позначають вчинки людини в різних ситуаціях, родинні стосунки, реалії побуту: водити за ніс, кліпати очима, копилити губи, мотати на вус, протуркотіти вуха, розмахувати кулаками після бійки, бити себе в груди, хапатися за соломинку, гнути спину, танцювати від печі, ковтати слину, махнути рукою, зіпнутися на ноги, руки сверблять, склавши руки, пальчики оближеш, як за рідного батька, з молоком матері, свій брат, з одного тіста, як горохом об стіну, горох з капустою, як медом по губах, по саму зав'язку, казанок варить, облизати макогона, за одним рипом, купи не держиться тощо (Інтернет-проект «Нова мова»).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Достойно	Гідно; належно; як належить.
Достоїнства та недоліки	Світлі й темні сторони.
Доступний для всіх	Доступний усім.
Доступний для зору	Відкритий для ока.
Доступний текст	Зрозумілий текст.
Доступні ціни	Помірковані ціни.
Досхочу поговорити про кого-небудь (що-небудь)	Начухати язика.
Досхочу; вволю	Як лин мулу наїстися (набратися).
Досягати успіхів	Підкоряти вершини.
Досягати успіху за рахунок інших	Виїздити на чужій спині.
Досягати успішного початку в чому-небудь	Ламати перший лід (кригу).
Досягнення повноліття	Прихід до повних літ (до повноліття).
Досягнути взаєморозуміння	Порозумітися.
Досягнути кращого життя	Добитися ліпшого (кращого) життя; здобутися на краще (на ліпше) життя.
Досягнути повноліття	Дійти [повних] літ (повноліття).
Досягнути розквіту	Дійти розквіту.
Досягнути скаргою чого	Судом випозивати (вискаржити) що.
Досягнути старості	Дійти (досягти) старого віку (старих літ, старощів, старості); дожити до старості.
Досягти (дійти) зрілого (заміжнього) віку	На порі стати.
Досягти взаєморозуміння	Порозумітися; знайти спільну мову.
Досягти зрілого віку	Дійти повних літ; увійти в літа; дожити до зрілих літ.
Досягти компромісу	Щоб вовки ситі й кози цілі.
Досягти малих успіхів при великих можливостях	Зробити з лемеша швайку (пшик).
Досягти найвищої точки	Дійти вершка.
Досягти рівноваги	Урівноважити шальки терезів.
Досягти своєї мети	Доп'ястися (доскочити) свого.
Досягти своїм зором (поглядом)	Докинути оком (очима).
Досягти успіху	Вибитися в люди.
Дотація	Доплата.
Дотепна, вигадлива людина	Мастак на всякі штуки.
Дотепний; кмітливий; розумний	Є спичка в носі.
Дотла; до кінця	До шниру, до ощадку, до цурки.
Дотошно	Доскіпливо.
Дотримуватися власних принципів	Бути вірним собі.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Дотримуватися однакових поглядів	Одним духом дихати.
Дотримуватися одночасно протилежних поглядів	Сидіти на двох стільцях (між двома стільцями).
Дотримуватися певних поглядів	Гнути (вести) лінію.
Дотримуватися попередніх поглядів	Залишатися на старих позиціях.
Дотримуватися своєї думки	Мати власну думку.
Дотримуватися своїх поглядів	Стояти на своєму.
Дотримуватися чужих поглядів	Жити чужим розумом.
Дотримуватися якоїсь думки	Стояти на позиції.
Дотримуйся правил ввічливості	Будь чемним.
Дотримуючись певних правил (вимог)	По всій формі.
Дотягнути лямку	Доживотіти.
Дохід	Прибуток.
Доходити до крайності	Доходитися до краю (до нікуди, до скруту).

Що більше української мови, то менше сепаратизму[109].

Доходити своїм розумом	Доскіпуватися своєю головою.
Доходитися до біди	Доходитися лиха.
Дочиста	Під мітлу; все до крихти; геть чисто все; упень.
Дошка	Тертиця.
Дошкільне виховання	Дошкілля.
Дошкуляти	Допікати до живих печінок; діймати до серця; заганяти голки в серце; заливати за шкуру сала; наступати на хвіст.
Дошкуляючи комусь, спричинити душевний біль	Шпигнути в серце кого.
Дошкульний холод	Козацький мороз.
Дощ барабанить у вікно	Дощ порощить у вікно.
Дощ зарядився на цілий тиждень	Задощилося на цілий тиждень; дощ завзявся (заторочив, занадився) на цілий тиждень; дощ розгостився.
Дощ перестав	Передощило.

[109] «Крим – єдина частина України, де російська мова мала державний статус у Республіці Крим. Результат ми всі бачимо. На Донбасі російська мова мала статус регіональної, була розповсюдженою. Результат ми бачимо. На Луганщині також. Чим більше в Україні зміцнюватиметься статус української мови як державної, чим більше люду буде нею володіти, тим менше буде проблем із будь-якими проявами сепаратизму» (Капранов В. // Погляд. – 2014. – 11 червня).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Дощ усилився	Дощ ущавив.
Дощик моросить	Дощик сіється (накрапає).
Дощовий черв'як	Дощовик.
Дражнити; нервувати	Дратувати; грати на нервах; виводити з себе; виводити з терпцю; псувати кров.
Драматизм	Напруження.
Драматична діяльність	Драматургічна діяльність.
Драний	Подертий.
Дратувати когось	Смикати кота за вуса.
Древні народи	Стародавні (давні, прадавні) народи.
Дресирувальник	Муштрувальник.
Дресирувати	Вишколювати; муштрувати.
Дрижати від холоду	Тремтіти від холоду; дрижаки їсти.
Дрижати від страху	Цокотіти зубами.
Дрижить, як осиновий листок	Дрижаки б'ють.
Дрихнути	Спати без задніх ніг.
Дрібниці	Масляні (позаторішні) вишкварки.
Дрібниця	Абищиця.
Дрімати; спати сидячи	Куняти; носом рибу вудити; ловити [носом] окунів.
Дрімота (одоліває) долає	Сліпці сватають; дрімота бере (змагає, долає); дрімота налягає; соньки-дрімки беруть.
Дрімучий ліс	Цілинний ліс.
Дрож проймає	Циганський піт проймає.
Друг дорожчий за гроші	Вірний приятель – то найбільший скарб.
Друг друга знати	Один одного знати.
Друга неділя пішла	На другий тиждень повернуло.
Друга сторона медалі	Зворотний (інший, другий) бік медалі.
Другим разом	Іншого разу; іншим разом.
Другими словами	Інакше кажучи; іншими словами.
Дружелюбний	Дружній; приязний.
Дружні відносини	Приятельство.
Дружно	В один голос (гуж); в одну душу (шкуру).
Дружок	Товаришок.
Друзі пізнаються в біді	Вірну людину пізнаєш у лиху годину.
Друзки	Гамуз.
Друкар	Набирач.
Дрябла шкіра	В'яла шкіра.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Дуалізм	Двоїстість; роздвоєність.
Дуб у два обхвати	Дуб на (у) два обіймища; дуб у двоє обіймищ; дуб на два обмахи.
Дублікат документа	Другий примірник документа.
Дубльонка	Шкірянка.
Дубова голова	Дубоголовий; бовдур; надовбень; капустяна голова.
Дудки	Чорта з два; нема дурних.
Дуель	Двобій; герць; поєдинок.
Дует	Двоспів.
Дуже багато грошей	Кишеня не сходиться від грошей.
Дуже багато їсти (з'їдати) чого-небудь	Укладати в копи.
Дуже багато неприємностей	Торба лиха й мішок біди.
Дуже багато приділяти уваги другорядному	Удаватися в подробиці (тонкощі).
Дуже багато справ (клопоту)	По тім'я.
Дуже багато часу	Ціла вічність.
Дуже багато чого-небудь	Аж (так і) кишить; як трави; повна торба; як снопів на возі; як бджіл у вулику; у міх не вбереш; і в п'ять лантухів не вбереш; рук не вистачить; хоч відбавляй; хоч греблю (гать) гати; до гибелі; аж гілля гнеться; як гною; по [саме] горло; хоч лопатою горни (греби, загрібай); як за (на) гріш маку; до біса, до дідька; кури не клюють; і свині не їдять; ложкою не поїсти; і собаки не їдять; як маку; тисяча і одна; хмара хмарою.
Дуже багато, важко працювати	Гнути горба (горб).
Дуже багато, жадібно їсти	Як не в себе.
Дуже бажати (хотіти) чого-небудь	Спати й у сні бачити.
Дуже бешкетувати; чинити безладдя	Трохи на головах не ходити; ходити догори ногами.
Дуже бідний	Як мак начетверо бідний; і кішки нема чим годувати; голий, босий і простоволосий; голий як бубон (як турецький святий); голодний і голий; латка на латці; шапка-бирка, зверху дірка[110].

[110] Вислів став крилатим завдяки усній народній творчості. У «Думі про козака Голоту» розповідається про бідного козака, на якому порвана свита, постоли в'язові, онучі китайчані та «шапка-бирка, зверху дірка, травою пошита, вітром підбита, куди віє, туди й провіває, козака молодого прохолоджає». Бирка – це овеча шкура; смушок, із якого шили шапки. Із шапкою пов'язано чимало народних звичаїв та повір'їв. У давнину люди вважали, що в непокриту голову може вчепитися

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Дуже близько один до одного; впритул	Ніс у ніс (до носа); лицем в лице; око в око.
Дуже важко працювати	Лити кривавий (солоний, сьомий) піт.
Дуже важко, інтенсивно, віддаючи всі сили	За трьох працювати (робити).
Дуже велика кількість	Безліч, безлік, тьма-тьмуща, сила-силенна.
Дуже велика різниця	Небо і земля.
Дуже велике (товсте) обличчя	Решетом не накрити; як не лусне.
Дуже виснажений, блідий, змарнілий	З воску зліплений.
Дуже високий	Бог міру загубив.
Дуже високо	На дві коцюби[111].
Дуже вихваляти когось	Кадити фіміам[112].
Дуже вміло здійснювати небезпечну справу	Ходити по бритві (по лезу ножа, по ниточці).
Дуже вправно (тонко, вміло) бреше	Як шовком шиє (гаптує).
Дуже вразити (приголомшити) кого-небудь	Як довбнею (молотком) ударити по голові (в голову).
Дуже вразити	Мов ножем вколоти в серце.
Дуже вродливий (красивий)	Хоч з лиця води напийся (воду пий).
Дуже втомився	Ледве ноги волочу; рук не чую; на очі не бачу.
Дуже втомлений (виснажений)	Від вітру точиться.
Дуже гарна (вродлива)	Як картина (квітка, квіточка).
Дуже гарний (вродливий)	Як з каменя вибитий; хоч видивись; хоч у рамці вправ.
Дуже гарно (охайно)	Як у віночку.
Дуже глибоко; повністю	По саму (самісіньку) шию.
Дуже голосно (сильно)	Аж луна йде.
Дуже голосно вигукнути	Наче з гармати; на весь голос.

домовик, а ходити без шапки – непристойно. Тому навіть найбідніші чоловіки носили хоч якийсь головний убір (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

[111] Коцюба – це предмет домашнього пічного начиння, кочерга. До неї ставилися шанобливо, наділяючи магічними властивостями через зв'язок із вогнем. Коцюбу не можна кидати, а тільки ставити в кутку біля печі. У деяких регіонах України при переїзді господар уносив у хату ікону, а господиня – рогач і коцюбу, якими хрестила всі кутки хати. Коцюба була найдовшим предметом у господі, нею можна було все виміряти (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

[112] У давні часи під час жертвоприношень у священне багаття кидали пахуче зілля або смоли, щоб його аромат підносився до неба. Фіміам – це ладан, запашна речовина для обкурювання, а також ароматичний дим, що виникає при її спалюванні. Його використовують у церквах під час урочистих відправ (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Дуже голосно сміятися (кричати)	Пельку рвати.
Дуже голосно; дуже сильно	На всю (цілу) хату.
Дуже гучний	Труба єрихонська.
Дуже давно, за незапам'ятних часів	Як баба була дівкою; за царя Бомка, як була земля тонка; за царя Опенька, як земля була тоненька; за царя Гороха (Панька, Тимка, Митрохи, Хмеля)[113].
Дуже далека країна (земля)	Тридев'яте (тридесяте) царство (королівство, володарство)[114].
Дуже далекий родич	Нашому тинові двоюрідний пліт; десята (сьома) вода на киселі[115]; через дорогу (вулицю, тин) навприсядки; ваш пес на нашій соломі спав; як чорт козі дядько; старої курки півня шваґер.
Дуже далеко	На краю світу; де Сидір козам роги править; не близький (далекий, такий) світ; там, де дідько добраніч каже; як (мов, ніби) на кінці світу; сім верст до небес і все пішки;

[113] В одній карпатській легенді розповідається, що на горі Городищі жив колись цар Горох, який володів великим замком-палацом, але дні й ночі проводив у льосі, бо мав лихі очі. Як гляне – людина помирає, будинок руйнується… Надвір його виводили із зав'язаними очима. А коли він захотів побачити світ на власні очі, йому відрубали голову. Місто, в якому жив цар Горох, пішло під землю, а на його місці утворилася трясовина (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

[114] Фразою про тридев'яте царство починається багато казок, проте в жодній не сказано точно, де воно було і хто ним правив. Насправді тридев'ять – це три по дев'ять, тобто двадцять сім. Отже, тридев'яте царство – якась далека країна. У переносному значенні цей вислів означає дуже віддалені країни, місця.

В українській міфології вислів «тридесяте царство», про яке йдеться у багатьох казках, – це царство мертвих. В одній із казок герой зашиває себе в шкуру корови, щоб потрапити в тридесяте царство. Це відображення прадавнього звичаю зашивати покійників у шкуру тварин. У казках про Бабу Ягу хатинка на курячих ніжках завжди повернута вхідним боком до тридесятого царства, а глухим – до царства людей, звідки приходить Іван Царевич. Ось чому Іван не може обійти хатинку, а тільки повертає її. Ця хатинка – сторожова застава на вході у потойбіччя. Перш ніж перетнути кордон із царством мертвих, герой має витримати випробування, перевірити, чи вартий він продовжувати шлях. У деяких казках тридесяте царство міститься під землею. Там є сади з родючими деревами. Також воно пов'язане з горизонтом, у ньому чути грім. Та з часом вислів «тридесяте царство» втратив своє первісне значення і став синонімом фразеологізму «тридев'яте царство», означаючи дуже далеку країну, землю (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

[115] Кисіль – драглистий десерт із фруктово-ягідного сиропу чи молока. До появи крохмалю для загущення киселю використовували добре промите борошно. Вода, якою його промивали всьоме, була майже чистою: усе забирала з собою попередня вода. Отже, у сьомій воді так мало від улюбленої народної страви – киселю, як у далекого родича споріднених рис із певною людиною (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

	у чорта в зубах; де вже й перець не росте.
Дуже детально пояснювати	На пальцях показувати.
Дуже дешевий	Дешевший від грибів (від дірки з бублика).
Дуже дешево; майже безкоштовно	Задарма, за безцінь; за ламаний гріш.
Дуже добре (хороше); дуже хороший (якісний)	На совість.
Дуже добре видно	Як удень видно.
Дуже добре для кого-небудь	На щастя чиє (кого).
Дуже довго жити	Заживати чужого віку.
Дуже довго згадувати (пам'ятати)	До нових (зелених, третіх, сьомих) віників згадувати (пам'ятати).
Дуже довго	На Боремель через Носовицю; не день не годину; до білого снігу.
Дуже домагається чогось	Пристав як п'яний до плоту.
Дуже допитуватися	Пхати пальці між двері.
Дуже дорого	Правити як на (за) батька; на вагу золота.
Дуже дорого; високо ціниться	У (на) ціні.
Дуже дошкуляти кому-небудь чимось	Сипати жару за халяви (під хвіст).
Дуже душно	Хоч сокиру вішай.
Дуже енергійно	Як (мов, ніби) у казані кипить.
Дуже жаль	Живий жаль бере.
Дуже забруднене місце	Авгієві стайні[116].
Дуже завзято виконується яка-небудь робота	Як (мов, ніби) в окропі кипить.
Дуже зайнятий (заклопотаний)	Вертиться (крутиться) як муха в окропі; немає коли й слова вимовити; ніколи й угору глянути (й носа втерти).
Дуже заклопотаний	Ніколи вгору глянути.
Дуже замерз	Замерз як цуцик.
Дуже занепокоєний (схвильований, збуджений)	Як (мов, ніби) на кілочках.
Дуже запальний (гарячий, гострий на язик)	З перцем.
Дуже захоплюватися чимось	І за вуха не відтягнеш.

[116] У Давній Греції був цар Авгій, який любив коней. У його стайнях їх було понад три тисячі. Ці стайні майже тридцять років ніхто не вичищав, і вони під саму стелю заросли гноєм. До Авгія на службу прийшов герой Геракл (у римлян – Геркулес). Лише йому було під силу вичистити стайні. Однак Геракл був не тільки дужим, а і розумним: він пустив річку крізь ворота стаєнь, і бурхливий потік вимив звідти весь бруд. Фразеологізм «авгієві стайні» вживають, коли хочуть сказати про надзвичайну запущеність, бруд, безлад (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Дуже збідніти	Піти з торбою (з торбами).
Дуже злий	Підшитий собаками.
Дуже змерзнути	На синю сливку змерзнути.
Дуже інтенсивно	На повний хід.
Дуже інтенсивно виявлятися (виділятися)	Аж за очі хапати.
Дуже короткий термін	Без тижня день.
Дуже короткий	Куціший від заячого хвоста.
Дуже кохати кого-небудь	Не чути серденька від кого.
Дуже лагідний, скромний, сумирний	І води не замутить.
Дуже легко, швидко	За виграшки.
Дуже лінивий	Ложку води в хату не внесе; по лавці не посунеться.
Дуже любити (жаліти) кого-небудь	Душі не чути в кому (за ким).
Дуже лякати кого-небудь	Заганяти душу в п'яти.
Дуже малий величиною (розміром, на зріст)	З (як) наперсток.
Дуже малий заробіток	Діткам на молочко.
Дуже мало	І котові на сльози нема (немає, не вистачить); на заячий (гороб'ячий, горобиний) скік; на ламаний гріш не набереш; хоч грім бий; мов шилом юшки (патоки) вхопити; як Тарас гусіні на Великдень нарвав.
Дуже мені приємно	Дуже мене тішить.
Дуже міцно зімкнувши руки	Мертвою (смертельною, залізною) хваткою.
Дуже міцно спати, не пробуджуючись	Без задніх ніг спати; як мертвий; як убитий; як після маківки.
Дуже мокрий	Хоч викрути.
Дуже набриднути (надокучити, надоїсти)	В'їстися в печінки; украй надокучити (набриднути, обриднути, остогиднути, настогиднути, наприкритися); дозолити до [живих] печінок.
Дуже настирливо	Як баран у сіно.
Дуже недбало	Як не своїми руками.
Дуже незручно комусь	Ладний (ладен, готовий) провалитися крізь землю.
Дуже непокоїтися (турбуватися, тривожитися)	Уболівати душею (серцем) за кого (за що).
Дуже несмачно	Хоч на собаку (на хвіст собаці) вилий.
Дуже образився	Надувся, як миша на крупу; надувся, як тісто в кориті.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Дуже охотно	З дорогою душею.
Дуже переживати (побиватися)	Рвати на собі волосся (патли, чуба); рвати на собі бороду.
Дуже пильнувати (оберігати) кого-небудь	Держати (тримати) коло свого пояса.
Дуже пізно; далеко за північ	Після других північ.
Дуже пізно; несвоєчасно	У свинячий (у чортів) голос.
Дуже піклуватися про кого-небудь	Скапувати кров'ю.
Дуже побити кого-небудь	Не залишити живого місця.
Дуже повільно говорити	Зимувати на кожному слові.
Дуже повільно їхати	Як волами.
Дуже повільно ходити (рухатися)	Ледве тягти ноги по світу; валитися від вітру.

У багатьох європейських культурах
процеси очищення мов від чужорідних елементів
є вже усталеною традицією, своєрідною формою
боротьби народу за політичну і культурну незалежність
(*Ірина Магрицька*)[117].

Дуже поганий (нікудишній)	Як з дишла гармата.
Дуже покірний; слухняний	Як (мов, ніби) шовковий.
Дуже порваний (пошматований) одяг	Дірка на дірці; латка на латці.
Дуже посмутнів (зажурився) хтось	Як за стіну засунувся.
Дуже поспішати	Скакати, як чорт перед хмарою.
Дуже презирливо (гнівно) дивитися на когось	Спопелити очима (зором).
Дуже приємне що-небудь комусь	Як маслом по душі; як медом по губах.
Дуже принижуватися перед ким-небудь	Лазити (повзати) в ногах.
Дуже прислужитися	Умити ноги.
Дуже проста (легка) справа	Плювати діло.

[117] Сьогодні іншомовна лексика загрожує українській, витісняючи її зі вжитку. Бідою нашого часу є неправильне вживання чужомовних слів, а також зловживання ними. Що і є найпоширенішим порушенням, бо дуже часто надаємо перевагу чужинському слову, нехтуючи власним. Вибираймо завжди простіший варіант речення. Нанизуючи в одному реченні кілька чужих слів, ми лишень підкреслюємо власне незнання рідної мови.
Візьмімо за приклад Чехію, яка на сьогодні вилучила зі вжитку майже всі слова іншомовного походження, замінивши їх чеськими, а ми наче намагаємося навпаки – власне замінити чужинським. Чужомовні вислови повинні підсилювати такі якості нашої мови, як простота, зрозумілість, доречність, лаконічність. Отож, щоб не допустити руйнування рідної мови, врятувати її від денаціоналізації, добираймо до іншомовних слів українські відповідники («Надаймо перевагу українському слову», портал світоглядних новин «Народний Оглядач», 9 квітня 2013).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Дуже просто	Як води напитися.
Дуже радий	Як слон радий.
Дуже радіти	Вибрикувати гопки.
Дуже рано	Ще треті півні не співали; зарання; до світ сонця.
Дуже ретельно переглядати все	Перерити мишачі нори.
Дуже розсердитися	Луснути з серця (зі злості).
Дуже сердитий	Аж булька з носа тече.
Дуже сердито (гнівно) розмовляти	Сипати вогнем.
Дуже сильно	Як циган на сало ласий (охочий).
Дуже сильно боятися	Як чуми боятися.
Дуже сильно сміятися; реготати	Аж за боки (за живіт) хапатися.

Великоруський язик не сам дійшов до границі імперії, а його допхали туди сотні тисяч російського війська, тюрми та Сибір… російська мова є засобом досягнення ворожих для українства політичних завдань *(Іван Нечуй-Левицький)*[118].

Дуже сильно, наскрізь, повністю	До кісток промокати (проймати, пробирати).
Дуже сильно; на повну силу	І в хвіст і в гриву.
Дуже сильно; у великій мірі	До нестями.
Дуже сильно; у найвищій мірі	Усіма фібрами душі (серця, істоти, нервів). Що-небудь найцінніше (найважливіше) Золотий фонд.
Дуже складна справа	Не під силу; горішок не по зубах; гордіїв вузол; твердий (міцний) горішок.
Дуже скромна (покірна) людина	Тихіший за воду, нижчий за траву.
Дуже скупий	І крихти хліба не випросиш; снігу взимку не випросиш; за копійку горобця заганяє.

[118] Широке коло запозичень з французької, німецької, англійської та латини в період «європейської Росії» (1703–1917) є фактом на підтримку тези про відносну молодість, штучність і недовершеність первісної російської мови та потребу в конструюванні літературної мови не на основі співставлення народних (переважно – сільських) говірок, а внаслідок наказів імператорів та партійних керманичів. Чисельні спроби наближення української та білоруської мов до нововитвореної російської – від Миколи І до Й. В. Сталіна через суржик, «южнорусский говор/малорусскую речь» (у литвинів-білорусів – через «наркомаўку») – не винищили в них прадавні слова й вислови, котрі дотепер свідчать про семантичну різницю з «великорусским языком» та наявність спорідненості з більшістю питомо слов'янських мов (Антон Глушко «Українська, білоруська та словенська мови крізь віки: історико-семантичний огляд», сторінка «Князь Огін», 17 грудня 2013).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Дуже скупий; ненажерливий	Над копійкою труситься.
Дуже слабий; жалюгідний	Як та хиря.
Дуже смачний	Язик проковтнеш.
Дуже сміятися	Аж рака лазити.
Дуже сподобатися кому-небудь	Полонити серце.
Дуже спокійна, лагідна, але безвольна людина	Боже теля.
Дуже стара людина	Пісок сиплеться.
Дуже старий, зношений, позашиваний одяг	Латка на латці; рубець на рубці.
Дуже стомлений (вимучений); як вижатий лимон	Як викручена ганчірка.
Дуже сумлінно; з повною відповідальністю	Не за страх, а за совість.
Дуже сумний; похмурий; невеселий	Хмара хмарою.
Дуже схвилювався	Став як не свій; сам не свій; сам не при собі.
Дуже схожі між собою в чомусь негативному	Одним миром мазані.
Дуже схуднути, охлянути, виснажитися	Перепастися на смик.
Дуже тихо (спокійно)	Немов у вусі; хоч мак сій.
Дуже тихо, невиразно, нечітко говорити	Як рак у торбі шептати.
Дуже тісно	Ніде голці впасти; й голки нема де кинути.
Дуже товстий (гладкий)	Не втовпиться (потовпиться) в двері (в шкуру); хоч обіддя гни; метр на метр; ширший, ніж довший.
Дуже томитися	Сохнути з нудоти.
Дуже тонка кіска; жмут рідкого волосся	Мишачий хвіст.
Дуже хвилювати (непокоїти)	Брати за живе; палити душу.
Дуже хвилювати (тривожити)	Штовхнути в серце (в груди) кого.
Дуже хитрий	З-під стоячого підошву випоре; підшитий лисом; лисом підшитий, псом підбитий; хитриком та шкодником підбитий; як сто китайців хитрий.
Дуже холодно	І собаки не вигнати; хоч вовків (собак, псів) гони (ганяй).
Дуже хочу їсти	Їсти хочу, аж душа (шкура) болить.
Дуже худа (виснажена) людина	Лантух (мішок) з кістками (з маслаками).
Дуже худий	Від вітру точиться.
Дуже ціниться	І ціни не складе.
Дуже часто	Часто-густо.
Дуже червоний	Як рак печений (варений).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Дуже чистий	Мов вилизаний язиком.
Дуже чітко (не збиваючись) говорити (відповідати)	Як по писаному.
Дуже чітко; без запинки	Як з книжки читати (розказувати, розповідати); як по псалтирю читати.
Дуже чорний	Як сім галок.
Дуже швидко йти (їхати, бігти)	Летіти сторч головою (сторчака); аж болото за вухами скаче; без задніх ніг бігти.
Дуже швидко рости	Як гриби після дощу.
Дуже швидко сходити (збігати) куди-небудь	Одна нога тут, а друга там.
Дуже швидко, невідкладно робити що-небудь	Хапати з вогню.
Дуже швидко; вмить, миттю	Як вихор; як одна година (один день); як в'юн посолений (в ополонці, на сковороді); як води напитися; з задом наввипередки; з усіх ніг; з усього маху; як на сполох; аж вітер у вухах свище; як дощем сипле; як раз та два; у три скоки.
Дуже швидко; непомітно	Як із батога (бича) тріснув (тряснув, ляснув).
Дуже швидко; одразу	Одним ударом.
Дуже шумно (гамірно)	Як у вулику.
Дуже якісно	Комар носа не підточить.
Дуля з маком	Дірка з бублика.
Думки полізли в голову	Обняли думки.
Думки розбігаються (розяться)	Думка думку побиває.
Думки співпадають	Думки збігаються.
Дурак на дураку	Самі дурні.
Дурдом	Божевільня, вар'ятня.
Дурень; дурний	Капустяна голова; туман вісімнадцятий (квадратовий); голова й два вуха; під носом зійшло, а в голові не сіяно; на розум небагатий; дурному брат; курячий розум; дурний, хоч в дорогу вдар; не всі вдома.
Дурити (обманювати) кого-небудь	Лудити очі.
Дуріти з розкошів	Казитися з жиру.
Дурманити	Забивати памороки.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Дурна слава	Недобра (погана) слава; поговір; неслава.
Дурний приклад заразний	Коваль коня кує, а жаба лапу наставляє; куди кінь з копитом, туди й жаба з хвостом.
Дурний смак	Несмак.
Дурний як пробка	Дурний, аж світиться (аж крутиться); дурний як ступа (як пень, як довбня, як колода, як кіл у плоті, як чіп (як ціп, як путо).
Дурний	Голова тирсою напхана.
Дурням закон не писаний	З дурнем і в ступі не справишся.
Дути губи	Надимати (надувати) губи; копилити (закопилювати) губи; мурмоситися.

Слова-паразити – це вставні слова,
що не несуть певного смислового навантаження
та вживаються для зв'язування слів[119].

Дути на вогонь	Дмухати на вогонь.
Духовно оновитися	Скинути з себе ветхого Адама.
Духота	Задуха.
Душа (серце) замирає	Холоне душа (в душі, на душі); холоне серце (в серці, на серці).
Душа (серце) розривається	Душа (серце) крається; серце рветься з болю.
Душа в п'ятки втекла	На душі похололо; душа застигла.
Душа возрадувалась	Аж світ милішим став.
Душа на розпашку	Душа навстіж.
Душа не на місці	На серці коти (чорти) скребуть.
Душа серце не лежить до чогось	Душі (серця) не має до чогось; не йде на душу.
Душевна людина	Щира (сердечна, щиросерда) людина; душа щира.
Душевно	Щиро; сердечно.

[119] Є слова-паразити, що виникають у мовленні через брак слів для висловлення, їх жертви – люди із малим словниковим запасом. Вони зловживають словами «типу», «тіпа», «ну»... Часто слова-паразити вживають на заміну слів жаргонної, ненормативної лексики. У такому значенні поширені слова «блін» та «бля». Є ще й своєрідні вигуки-паразити, як-от «еееє», «иииии», «ммммм», «аааа», якими людина заповнює незручні паузи у розмові. Людина автоматично підміняє ними порожнечу у мовленні, коли не може підібрати наступне слово у розмові чи вагається з відповіддю. Свого часу модно було вживати іноземні вигуки, як-от «вау», «єс», їх популяризували у рекламі на телебаченні, радіо. Зараз ця мода трохи спала (Корнійчук В. Слово-паразит вилетить – не помітиш // Високий замок. – 2011. – 14 січня).

Душитися духами	Напахуватися.
Дюйм	Цаль.
Дядя	Дядько.
Дякувати	Падати в ноги; бити чолом.
Дякуємо за покупку!	Дякуємо за придбання!
Дякуючи допомозі	Завдяки допомозі.
Дьоргати	Шарпати; смикати; сіпати.
Дьоргнути за язик	Сіпонути за язик.

Е

Евакуація	Вивіз людей; вивезення; залишення.
Еволюція	Поступовий розвиток; розгортання.
Егоїзм	Самолюбство, себелюбство.
Егоїст, самолюб	«Він з тих, що не відсилають ліфт»[120]; себелюб, себелюбець.
Едем	Рай; царство небесне; земний рай; живодайний край; райський куточок землі.
Едикт	Указ.
Езотеричний	Таємний.
Ей!, агу!, гей!	Агов!
Ейфорія	Підвищено радісний настрій.
Екватор	Рівник, рівноденник.
Еквівалент	Відповідник; рівнозначник.
Еквівалентний	Рівнозначний; рівноцінний; цілком (достоту) такий; однаковий, тотожний.
Екзамен	Іспит.
Екзистенція	Буття; існування; життя.
Екзитпол	Опитування виборців на виході.
Екзотичний	Незвичайний; дивовижний, дивоглядний; мальовничий; рідкісний.

[120] Так кажуть у Франції про людину, якій байдуже до всіх інших, яка думає лише про себе та діє так, як їй зручно. Походження цього вислову теж доволі просте: в старих будинках, з'їхавши вгору ліфтом на потрібний тобі поверх, за негласним правилом ти мав натиснути на кнопку з одиничкою, щоб відіслати ліфт назад, униз – тобто потурбуватися про того, хто скористається ним після тебе, – такою була не надто досконала техніка (Іванцова М. Про іноземні мови і тих, що «не відсилають ліфт» // Високий замок. – 2011. – 1 квітня).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Екіпіровка	Виряд; спорядження.
Екіпірувати	Споряджати.
Екологічно чисті матеріали	Дружня довкіллю сировина.
Економічний компонент	Економічна складова.
Економія	Ощадність, ощадливість.
Економія грошей	Заощадження коштів.
Економний	Ощадний, ощадливий.
Екран	Полотнище.
Ексклюзивне право	Виключне право.
Ексклюзивний	Винятковий; незвичайний; рідкісний; неповторний.
Екскурсант	Відвідувач; оглядач.
Екскурсія на природу	Прогулянка.
Експансивний	Нестримний; рвучкий; поривчастий; бурхливий.
Експансія	Просування; поширення.
Експеримент	Проба; спроба; дослід; дослідження.
Експериментальний	Пробний; дослідний; дослідницький.
Експерт; спеціаліст	Фахівець; знавець.
Експертиза	Дослідження; обстеження; огляд; розгляд.
Експлуатація	Визиск, визискування; шкуродерство.
Експлуатувати	Визискувати; пити кров; гнути в три дуги; дерти шкуру; висотувати (витягати) жили; тягнути [останні] жили; видавлювати (вижимати, витягати) всі соки; три шкури дерти; луску шкребти; точити кров[121].
Експозиція	Виставка.
Екс-прем'єр-міністр	Колишній очільник уряду.
Експрес доставка	Якнайшвидше постачання.
Експресивний	Виразний.
Експромтом	Без вагань; без підготовки; прожогом; просто з мосту.
Експропріація	Вивласнення.
Екстаз	Вибух емоцій; захват; збудження; піднесення.
Екстер'єр	Зовнішній вигляд.

[121] Є фразеологізми, у яких відбилися різні історичні обставини: вільний козак, козацьке сонце, наче татарська орда, голо як би татари пройшли, наче на турка йде, мудрий як лях по шкоді, прив'язався як москаль, голити в москалі, здирати шкуру, кат із ним, не взяв його кат тощо (Інтернет-проект «Нова мова»).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Екстравагантний	Незвичайний; своєрідний.
Екстраординарний	Винятковий; незвичайний; феноменальний; особливий.
Екстремізм	Крайність.
Екстрений	Невідкладний; терміновий; негайний; спішний.
Екстрені міри	Невідкладні заходи.
Ексцентричний	Своєрідний; незвичайний; дивний; химерний.
Ексцес	Крайність; надмір; вибрик; випад.
Еластичний	Гнучкий; пружний, пругкий.
Еластичність	Пружність.
Елегантний	Чепурний; охайний; ошатний; вишуканий; витончений; вишукано-витончений.
Електорат	Виборці.
Електрична станція	Електровня.
Електровоз	Електротяг.
Елемент	Первень.
Елемент; інгредієнт; деталь; складова частина	Складник.
Елементарний	Початковий; найпростіший.
Еліксир	Настій, настоянка.
Еліта, істеблішмент	Провідники; верховоди; вершки суспільства; правляча верхівка.
Елітний	Добірний; відібраний.
Емаль	Склиця.
Емансипація	Визволення; звільнення; розкріпачення; вивільнення; урівноправнення.
Емблема	Символ; знак.
Ембріон	Зародок; зав'язок; зачаток.
Емігрант	Переселець, виселенець; чужинець; прихідько; зайда; заброда; нетутешній; немісцевий.
Емісар	Посланець; представник; довірена особа.
Емісія банкнот	Випуск грошей.
Емоційний	Чуттєвий; почуттєвий.
Емоції	Чуття; почуття; почування; пристрасті.
Емоції ллються через край	Емоції переповнюють (зашкалюють).
Емоціональний	Емоційний.
Емпіричний	Практичний.

Ендшпідь	Завершення гри.
Енергійний; активний	Бадьорий; жвавий; прудкий; завзятий.
Енергійність	Заповзятливість.
Енергійно, темпераментно танцювати	Оббивати каблуки.
Енергійно; з великим запалом (завзяттям)	Аж чуприна мокра.
Енергія	Живець; сила; снага.
Енергозберігаючі технології	Енергоощадні технології.
Ентузіазм	Запал; захоплення; натхнення; піднесення.
Ентузіаст	Сподвижник; натхненник.
Енциклопедичний	Різнобічний; всебічний; всеосяжний; широкий.
Епідемія	Пошесть.
Епізод	Окремий (короткочасний) випадок.

Українська мова потребує
не декларативних заяв і нечинних законів,
а дієвого захисту й абсолютної державної підтримки[122].

Епілепсія	Чорна неміч; падуча хвороба.
Епілог	Кінцева частина твору; кінцівка; закінчення; післямова; післяслово; розв'язка.
Епіцентр	Осередок.
Епічний	Розповідний, оповідний.
Епопея	Героїка.
Епос; фольклор	Народна творчість.
Епоха (період) розквіту	Доба (час, часи, роки) розквіту; золотий вік.
Епохальний	Знаменний; важливий; визначний; вікопомний; історичний.

[122] «Європейська хартія регіональних мов або мов меншин», ухвалена у Страсбурзі 5 листопада 1992 року, не сприятиме захисту мов, які справді потребують цього, бо зникають (ґаґаузька, кримськотатарська, ромська й ин.), а навпаки, призведе до подальшого винародовлення, бо носії цих мов перейдуть на «общепонятний».
Позірним лишається й поняття «національна меншина», оскільки громадяни України не мають запису про їхню приналежність до будь-якої нації. Висліди цієї недалекоглядної політики відлунюють у сьогоденні. Марґінально-ортодоксальні ліві партії й т. з. п'ята колона зманкуртованого «населенія» раз поза раз (зазвичай перед виборами) розмахують жупелом «двуязичія». У висліді мова однієї з найдавніших націй почала втрачати на власній землі природну якість, натомість у багатьох реґіонах утворився її своєрідний покруч – «суржик» (Микола Зубков, газета «Український простір», 1 листопада 2008).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Ерудит	Знавець; розумака.
Ерудиція	Ученість; обізнаність; начитаність; знання.
Ерудований	Освічений; грамотний; учений; начитаний.
Ескаватор	Копалка.
Ескалація конфлікту	Розхитування човна.
Ескіз, начерк	Нарис; зарис; обрис.
Ескорт	Супровід.
Ескортувати	Супроводжувати.
Естет	Поціновувач мистецтва та краси.
Естетичний	Вишуканий.
Еталон	Первозір, першовзір.
Етап	Відтинок часу.
Етика	Доброзвичайність.
Етикетка	Наліпка, наличка.
Етимологія	Походження; родовід.
Етичний; моральний	Добропристойний, доброзвичайний; доброчесний.

Суржик існує у різноманітних формах.
Намагаючись типізувати суржик, деякі дослідники
виділяють суржик «на основі української мови»
і «на основі російської мови», а також «слабку»
та «сильну» форми суржику, залежно від концентрації
порушень лексичного стандарту української
або російської мови (від 10–15% до 25%).

Етнос	Народ.
Етюд; начерк	Нарис.
Ефект	Вплив; дія; наслідок.
Ефективний; результативний	Дієвий.
Ефемерний	Нетривалий, короткочасний, скороминучий; недовговічний.
Ефемерний	Уявний; небувалий.
Ефір	Етер.
Ефірний	Безтілесний; неземний; легкий; невагомий; як пір'їна; як пух; повітряний.
Ехо, луна	Відлуння; відлунок; відгук; відгомін; відзвук.
Ешафот; гільйотина	Шибениця; місце страти; лобне місце.

Є

Є в достатній кількості	Є досить (доволі) чого; довільно на що.
Є всі підстави	Годі заперечити.
Є гроші в кого-небудь	Карбованці бряжчать.
Є можливість	Є нагода.
Є смисл	Є рація (сенс).
Є таке діло!	Хай буде так! Коли так, то й так!
Є такий гріх	Було таке; ніде (нема де) правди діти.
Є управа на кого	Є рада на кого; можна дати раду кому (з ким).
Євромайдан	Революція Гідності.
Європейський союз	Європейська спілка.
Єдина можливість для досягнення мети	Остання карта.
Єдине ціле	Одноцілість.
Єдиний у своєму роді; унікальний	Неповторний; незрівнянний.
Єдинодушно	Однозгідно; в один голос; в одну душу.
Єжевіка	Ожина.
Єлє	Ледве, ледь.
Ємкість	Місткість.
Єралаш	Розгардіяш, гармидер; плутанина.
Єрунда	Нісенітниця; дурниця.
Єрусалим	Місто вічного миру.
Єство	Натура.

Ж

Жабри	Зябри.
Жагучий біль	Пекучий біль.
Жагучий мороз	Пекучий (лютий, смалкий, жалкий) мороз.
Жагучі сльози	Палючі (палкі, пекучі) сльози.
Жадібна людина	Несита пелька; ласий на чужі ковбаси.
Жадібно дивитися	Блимати (світити) очима.
Жадібно накинутися	Мов вогонь на суху солому; добратися (допастися) як віл до браги; як кіт до сала; як (мов, ніби) кіт на мишу (до миші).
Жадний	Жадібний.

Жажда життя	Жадоба життя; спрага (жага) до життя.
Жажда знань	Жадоба знань (до знання).
Жажда слави	Жадоба (жадання, жага, прагнення) слави.
Жалібно	Тужливо; жалісливо.
Жаліти за втраченими роками	Шкодувати за втраченими літами.
Жаліти за ким	Жалкувати (шкодувати) за ким.
Жалітися	Скаржитися; нарікати.
Жалко, жаль	Шкода.
Жалкувати про те, що сталося	Гризти (кусати) лікті.
Жалкувати, що зроблено щось не так, як потрібно	Чухати потилицю.
Жаль старань	Шкода заходу.
Жанр	Різновид.
Жар	Гарячка.

Сьогодні про конкурс української мови
імені Петра Яцика знають у кожній школі[123].

Жара, жарище	Спека, спекота, духота.
Жарений	Смажений.
Жарити блінчики	Смажити млинці.
Жарке	Печеня.
Жаркий поцілунок	Гарячий поцілунок.
Жарознижуючі лікарства	Протигарячкові ліки.
Жартувати над ким (чим)	Жартувати з кого (з чого); брати на жарти кого (що).
Жати на кнопки	Тиснути на кнопки.
Жахи війни	Страхіття війни.
Жахливе становище	Жахливий стан.
Жвавий; рухливий	Як на шрубах ходить.
Жгут	Джгут.
Ждали – не діждались	Ждали, ждали, та й годі сказали.
Ждати	Чекати; очікувати.
Жебракувати; жебрати	Ходити попідвіконню (попід тинами, по миру, по селі); дражнити собак; піти з торбами; простягати руку; тинятися

[123] Ми ставимо метою нашого дійства піднесення самого соціального престижу української мови в Українській державі. Розглядаємо наш конкурс як ще одну з форм виховання юних у дусі україноцентризму (Михайло Ватуляк, віце-президент «Ліги українських меценатів», 28 січня 2009).

	попідтинню; просити милостині; просити Христа ради; тинятися з торбами.
Желудок	Шлунок.
Жемчуг	Перли.
Женився на Олені	Оженився з Оленою.
Жених	Наречений.
Жертвувати чим-небудь в ім'я чогось	Нести (класти) щось на вівтар.
Жестикулювати	Розмахувати руками.
Жестяний	Бляшаний.
Жесть	Бляха.
Жжога	Печія.
Жив-був дід та баба	Жили собі дід та баба.
Жива природа, усе живе	Живло.
Живе подачками	У руку дивиться.

Імена та прізвища,
притаманні багатьом слов'янським народам,
зрідка розповсюджені на території Росії,
вважаються там «хохляцькими», «малоросійськими»[124].

Живіт	Черево.
Живого місця не залишилося на кому	Геть побитий (зранений, порубаний, постріляний).
Живопис	Малярство.
Живописець	Маляр.
Животіти	Нудити світом.
Живуть, як собака з котом	Не помиряться, як два коти над салом.
Живчик	Живець.
Жила площа	Житлова площа.
Жилі будинки	Житлові будинки.
Жильці	Мешканці.
Жираф	Жирафа.
Жиріти	Гладшати.

[124] Тарас, Богдан, Іво, Назарій, Любко, Мар'яна, Даринка, Марко, Іванка, Радміла, Дзвінка, Любка, Христина, Весна, Веселка, Радослава тощо; для порівняння – білоруські та словенські імена і прізвища – Мар'яна, Міраслава, Дзвеніслава, Алеся, Лада; Арцёменка, Аўраменка, Глушко, Куцэнка, Захаранка, Каліенка, Бандарэнка, Тарас; Stanko, Marjana, Ivanka, Darinka, Alenka, Mladenka, Taras, Bogdan, Ivo, Marko, Miroslav, Radoslav, Zlatko, Slavomir, Vesna, Borko, Bratko, Veselko, Šiško, Valenko, Milenko, Vratko (Антон Глушко «Українська, білоруська та словенська мови крізь віки: історико-семантичний огляд», сторінка «Князь Огін», 17 грудня 2013).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Жирний	Гладкий.
Жирний	Масний.
Жителі області	Людність краю.
Жителі протилежного берега ріки	Зарічани; тогобічні люди (жителі); тогобочани.
Жити без клопоту	Жити й горя не знати.
Жити безтурботно	Сидіти в запічку (на печі).
Жити в бідності (нужді, нестатках)	Тягти життя; годувати злидні.
Жити в злагоді	Жити душа в душу.
Жити в надмірному багатстві	Тонути (потопати) в розкошах.
Жити в нужді (в неволі); терпіти утиски	Їсти біду.
Жити в одинокості	Самотіти.
Жити в страху	Боятися своєї тіні.
Жити в тяжких умовах	Животіти.
Жити в тяжких умовах, зазнаючи нестачі в усьому	Нудити світом.
Жити власним трудом	Жити з власної (зі своєї) праці.
Жити день за днем	Жити одноманітно; жити аби день.
Жити душа в душу	Жити як одна душа (як один дух); [мов] одним духом жити; жити у добрій злагоді (згоді).
Жити з горем пополам	Жити, лиха (горя) прикупивши; жити, від біди тікаючи.
Жити з капіталу	Жити з копійки.
Жити з розрахунком	Жити ощадно (ощадливо).
Жити за своїми правилами	Баламутити світом.
Жити за чужий рахунок	Жити чужим коштом; жити на дурницю.
Жити на мінімальному рівні	Не зводити кінців докупи.
Жити на панський лад	Помазатися з панами.
Жити на чиї кошти	Жити чиїм коштом.
Жити не вінчаючись	Жити на віру.
Жити під чиїмось надійним захистом	Мов за кам'яною стіною.
Жити по нових законах	Жити за новими законами.
Жити подачками	Жити на ласкавому хлібі; у руки дивитися.
Жити приспівуючи	Жити, лиха не знаючи; жити вибрикуючи; жити, лихом (горем) покотивши; жити розкошуючи; жити, як мед пити.
Жити у нестатках (у бідності, у нужді)	Їсти сухий хліб.
Жити	Топтати землю (ряст); по світі ходити; бути під сонцем; бути живим і здоровим.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Житло	Дах над головою; домівка; господа; оселя, мешкання; помешкання.
Життєва місія	Покликання в житті.
Життя б'є ключем	Життя б'є джерелом (дзюрком, цівкою); життя буяє (вирує, клекотить, клекоче).
Життя йде своїм чередом	Життя йде своїм ладом (своєю чергою, своїм звичаєм); життя йде собі; справи йдуть собі як ішли.
Життя нема від кого (від чого)	Просвітку (просвітлої години) немає за ким (через кого, від кого, від чого); світ нелюбий (немилий) через кого (через що); світ зав'язав хто.
Життя прожити – не поле перейти	Вік не вилами перепхати; на віку як на довгій ниві: і кукіль, і пшениця; вік звікувати – не в гостях побувати (не пальцем перекивати); вік прожити – не дощову годину пересидіти; світ великий, та слизькі дороги; життя прожити – не яблука вкусити.
Жінка	Дружина; адамове ребро; біла челядь.
Жінка з ізюминкою	Принадна (зваблива) жінка.
Жінка легкої поведінки	Жінка (дама, дівчина) легких звичаїв (легка на вдачу); полегла (легковійна) жінка (дама, дівчина); повія.
Жінка, яка тимчасово залишилася без чоловіка	Солом'яна вдова.
Жлоб, скупердяй	Скнара, скупиндя, скупій.
Жмуритися	Мружитися.
Жмурки	Піджмурки.
Жнива	Косовиця.
Жовтуха	Жовтяниця.
Жодним чином	Аж ніяк.
Жорсткий контроль	Суворий контроль.
Жорсткий мороз	Лютий мороз.
Жорсткі заходи	Круті заходи.
Жорсткі рамки	Вузькі рамки.
Жорсткі умови	Тяжкі умови.
Жорстока образа	Тяжка (прикра) образа.
Жорстока розправа; масове знищення людей	Варфоломіївська ніч.
Жорстоке покарання	Люта кара (покара); люте покарання.

Жорстоке розчарування	Тяжке (прикре) розчарування.
Жорстокий біль	Пекучий (прикрий, лютий, тяжкий, нестерпний) біль.
Жорстоко побити	Не залишити живого місця.
Жорстоко помилятися	Тяжко (прикро) помилятися.
Жувачка	Жуйка.
Жужжати	Дзижчати.
Жулік	Шахрай, махляр.
Журба бере	Хробак серце точить.
Журитися; сумувати	Тліти душею (серцем); ударитися журбою об землю.
Журналіст; репортер; кореспондент	Газетяр; новинар[125].

З

З (по) дурості	З дурного розуму.
З апетитом	Усмак.
З бідою пополам	Пхаючи біду.
З біллю в серці	З болем у серці.
З близької перспективи	Зблизька.
З бухти-барахти	Ні сіло ні впало; ні з того ні з сього; знічев'я; з доброго дива.
З важким характером	Лихий на вдачу.
З ввічливості	Для годиться.
З великим животом	З великим черевом; череватий; пузатий; черевань.
З великим натхненням та старанністю	Вкласти всю душу.
З великим трудом	На превелику силу; насилу; з великою (з тяжкою) бідою.
З великими вікнами	Вікнастий.

[125] Французькою *journal* [журрналь] походить від того, що то був часопис, в якому йшлося про події прожитого дня (*un jour*). А що ж у наших братніх народів? Дещо осібно стоять поляки: у них вісті готує *dziennikarz* [дзєннíкаж] – по суті, дослівний переклад слова *journalist*, від польського *dzień* [дзєнь] – день. Відтак будь-яке щоденне видання буде *dziennik* [дзєннік], чи то пак щоденник по-нашому. Проте чеською новинами займається вже *novinář* [нóвінаарж] – не треба пояснювати, що тут і до чого. Ну а болгарською, сербською і македонською ще зрозуміліше: новинар [новінар]. Відтак, журналістика загалом це – новинарська справа, або одним словом – новинарство (Словник новотворів Юрка Зеленого).

З великими затратами часу	Часозатратний.
З великими претензіями	Забагливий.
З великою енергією; з великим завзяттям	Як шалений.
З великою натяжкою	Від сили.
З великою силою; дуже сильно	Аж хата трясеться.
З видом знавця	З виглядом знавця.
З виду; по зовнішньому виду; по зовнішності	На взір; зовні.
З випуклим лобом	З опуклим лобом (чолом).
З високим чолом	Високочолий, високолобий.
З відвислою губою	Вислогубий.
З відкритою душею	Зі щирою душею; зі щирим серцем.
З відтінком іронії	Не без іронії.

Три страшні вороги українського відродження –
Москва, український провінціалізм
і комплекс Кочубеївщини[126].

З вовками жити – по-вовчому вити	На вовчому хуторі по-вовчому гутори; хто з псами лягає, той з блохами встає.
З вогником	Шпарко.
З вогню та в полум'я	З дощу та під ринву; уникав диму та й упав у вогонь; тікав від диму та впав у вогонь; з калюжі та в болото; утікав від вовка та натрапив на ведмедя.
З гармати по горобцях	Батогом по воді.
З глибини віків	З-перед віків.
З глибини душі	З дна душі.
З глибокої давнини	Із тьми віків.
З голови не виходить	З думки (з думок, з гадки) не йде (не спадає, не сходить, не виходить).
З голочки	Як нова копійка.
З горем пополам зробити що	З тяжкою бідою (сяк-так, абияк, з бідою, через верхи, ледве-ледве) зробити; лиха прикупивши.
З гульчин ніс	Як кіт наплакав; з комарів носик; як у зайця хвоста.

[126] Караванський С. Російсько-український словник складної лексики / С. Караванський. – К. : Академія, 1998.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
З давніх-давен; з давніх пір	Віддавна, здавна; з (від) давнього часу (давніх часів); з давньої давнини; з давнього-давна.
З двох зол вибирають менше	Котре лихо менше, те й вибирають.
З деяких пір	З якогось (з котрогось, з певного) часу; від якогось часу.
З дитинства	Змалечку, змалку.
З дня в день; день за днем; з дня на день	День від дня; день крізь день; день при дні; щодня, щодень; день у день.
З дня народження	Від дня народження.
З додержанням правил гри	Додержуючи правил гри.
З допомогою погроз	Грізьбою, погрозами; погрожуючи.
З достоїнством	З гідністю.
З другого тіста	З іншого тіста.

Мовне питання протягом усіх 15 років
нашої незалежності було розмінною монетою
в руках окремих політиків і політичних сил[127].

З душею працювати	Щиро (щирим серцем) робити (працювати).
З ентузіазмом	З наснагою.
З єхидством	Єхидкувато.
З жиру біситься	Дуріє (казиться) з жиру; навісніє з розкошів.
З закритими очима	З заплющеними очима.
З іншої сторони	З другого боку.
З каменем на серці	З важким серцем.
З ким попало	З будь-ким; з ким не доведеться.
З ким-небудь нічого не вдієш	Хоч би тобі що.
З кінця в кінець	Від краю до краю.
З кожним днем	Що не день, то…; щодня; кожного дня.
З кожним роком	Що не рік, то…; щороку; кожного року; кожний (кожен) рік.
З колиски до гробу	Змалку до останку; з малого малку до старого станку.

[127] Підливають масла у вогонь мовного протистояння урядовці, нардепи, які вперто, демонстративно, не хочуть спілкуватися державною мовою... Що то за віце-прем'єри, доктори наук, які не можуть опанувати українську мову? (Фесуненко А. Українська мова – не китайська грамота // Високий замок. – 2006. – 20 вересня).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
З кривими п'ятами	Кривоп'ятий.
З лишком, з лихвою, з лишнім	З гаком.
З лівої сторони	Лівобіч, зліва, ліворуч.
З любов'ю займатися чим	Кохатися в чому.
З максимальним навантаженням	На повний хід.
З максимальним напруженням	Скільки (що є) сили.
З метою зменшення суми державного боргу	Для зменшення суми державного боргу.
З метою зміцнення	Щоб зміцнити.
З метою наживи	Аби нагріти руки.
З метою одержання прибутку	Щоб мати зиск.
З метою підписання	Для підписання; щоб підписати.
З милим рай і в шалаші	Будуй хату з лободи, а в чужую не веди; хоч хліб із водою, аби милий з тобою.
З милосердя	Заради Христа.
З милості	З ласки.
З минулого року	Відторік.
З миру по нитці – голому сорочка	З хати по нитці – сирота у свитці (сироті свитина).
З місця в кар'єр	З копита вскач (навскоч); зопалу; відразу; раптом.
З місяця звалився	З місяця (з неба) впав.
З моєї сторони	Щодо мене; як на (про) мене; зі свого (з мого) боку; від себе; від мене.
З надзвичайним напруженням	З усієї снаги.
З надзвичайно великими зусиллями	Над (понад) силу.
З найбільшою суворістю	По перше число влетіло.
З найдавніших часів; з минулого	З сивини віків (століть).
З нальоту	Наскоком, знаскоку; миттю, умить; раптово.
З наступаючим Новим роком	З прийдешнім Новим роком; з роком, що наступає (що йде); з передноворіччям.
З невеликим два-три роки	Два-три роки з чимось (з лишком).
З недобрими намірами	З каменем за пазухою.
З незапам'ятних часів	Від часів Адама і Єви.
З неохотою; повільно; дуже довго	Збирається, як свекор пелюшки прати.
З непокритою головрю	Простоволосий.
З непривички	З незвички; не маючи звички.
З нетерпінням	Нетерпляче.
З ним сталася вигідна переміна	Він змінився на краще.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
З ніг до голови	Від потилиці до п'ят; з голови до п'ят (до ніг).
З нічого починати	З першого кілка; з ложки-виделки.
З ноткою недовіри	З дрібкою недовіри.
З нульової позначки	З нуля.
З нього буде (вийде) толк	З нього будуть люди; з нього буде пуття; з нього щось [путнє] буде.
З нього нічого не візьмеш	Голий розбою не боїться; мокрий дощу не боїться; з голого, як із святого, не візьмеш нічого.
З обох сторін	По обидва боки; обабіч; обіруч.
З обривистими берегами	Крутоберегий, стрімкоберегий, крутобережний.
З однієї біди в іншу	З дощу та під ринву; з вогню та в полум'я.
З однієї сторони	З одного боку.
З опаскою	З побоюванням; з острахом.
З оригіналом вірно	З оригіналом (з первотвором) згідно.
З панськими замашками	Пановитий, панякуватий; запанілий; з панськими примхами.
З перемінним успіхом	Зі змінним успіхом; через раз.
З перших днів	Від перших днів.
З першої спроби	З першого заходу; за першим разом.
З пишною шевелюрою	Густочубий.
З піднебесся	З-під хмар.
З плином часу	Дедалі.
З покоління в покоління	З роду в рід.
З порожніми руками	Впорожні.
З порядної сім'ї	Чесного роду.
З потом	В поті чола; ледве-не-ледве; заледве; лиха прикупивши.
З потрохами	З [усім] потрухом; геть з усім; з усіма манатками (бебехами); з усім зуздром.
З початку існування (роботи) установи	Відколи існує (працює) установа.
З початку існування світу	Відколи постав (існує) світ; як світ стоїть (настав); як світ світом.
З почуттям остраху	Як від чуми утікати (шарахатися, сахатися).
З прикрим запізненням	У свинячий голос[128].
З пустими руками	З порожніми (з голими) руками.

[128] У давнину свиней не тримали в хлівах, а виганяли пастися, як корів. Жадібні тварини часто поверталися додому вночі й подавали свинячий голос – рохкали, вищали. У свинячий голос – озна-

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
З пустого в порожнє переливати	Після тієї та знов тієї.
З п'ятого на десяте	П'яте через десяте.
З ранніх років; з віку немовляти	Із самого сповитка.
З раннього дитинства	З пелюшок; маленьким будучи; у зеленочку; з повиточку.
З родзинкою	З живчиком; з перчиком.
З розпростертими обіймами	З розкритими обіймами.
З розумом зроблено	До діла (розумно, розсудливо, путяще) зроблено.
З розуму зійти	Збожеволіти; з глузду зсунутися (з'їхати, скрутитися, спасти).
З року в рік	Рік у рік; рік-річно.
З рук все валиться	Робить, як мокре горить.
З самого початку	На самому початку; від своїх початків; від Адама.
З самого раннього віку	З самого малку; змалечку; з пуп'яночка; із зеленочку.
З свинячою мордою в бубличний ряд	Куди тобі, грішному, кисіль їсти, ти й кваші не вкусиш.
З сивою головою	Сивоголовий.
З сильною волею	Вольовитий.
З сонячної сторони	З сонячного боку; на відсонні.
З сьогоднішнього дня	Від сьогодні.
З тих пір як; з того часу як	Відколи; відтоді як; з (від) того часу як.
З того рою не буде толку	З тієї муки не буде хліба.
З того часу	Відтоді.
З тої сторони прояснюється	Відтіль мов яснить.
З точки зору	З погляду.
З тою метою, щоб...	Для того, щоб...
З трепетом	Зі страхом Божим.
З тріском провалитися	Ганебно запаритися; з ганьбою сісти в калюжу.
З тріском	З гуркотом; з брязкотом.
З трудом	Насилу; усилу; через силу; заледве; з бідою.
З трудом триматися на ногах	Ледве (усилу, силу-всилу) на ногах триматися (стояти); мало від вітру не валитися.

чає дуже пізно (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
З трудом умістити (утиснути) що	Убгати (убрати) що.
З умовою	Під умовою.
З усієї сили	Щосили; щодуху.
З усією енергією; з максимальним напруженням	Що є сили (сил, духу).
З усіх боків; у всіх відношеннях	Куди не кинь (не глянь).
З усіх кінців (сторін)	З усіх усюд; з усіх боків; звідусіль, звідусюди, зусібіч; і звідти і звідси; усіма сторонами; кругом.
З усіх ніг	Щодуху; з усієї сили.
З усього плеча	З усієї сили.
З учорашнього дня існуючий	Відучорашній.
З фінансової сторони	З фінансового боку.
З хвилини на хвилину	Ось-ось, от-от.
З хворої голови на здорову	Нашим салом та по нашій шкурі.

Сучасна криза, яка опанувала українське суспільство, є насамперед кризою українського мовомислення[129].

З ходу	З прожогу; з наскоку.
З хорошими манерами	Тонкого ладу.
З цими словами	На цім слові.
З цієї ж сторони	З цього ж боку.
З цієї причини	Через це.
З цієї точки зору	Із цього погляду.
З цієї точки зору	З цього погляду; під цим оглядом; з цього погляду.
З цією метою мною було зроблено	Я зробив це, щоб...
З цікавістю слухати	Розвісити вуха.
З цього діла не буде	Чобіт не вшиють ці шевці.
З цього нічого не вийде	З цього пива не буде дива.
З цього приводу	Принагідно.
З цього слідує, що...	Звідси (із цього) випливає, що...; можна зробити висновок, що...

[129] Нація, котра мислить про світ і себе в ньому категоріями позиченої мови (метамови), неминуче мислить несамостійно – себто сходить з єдиної, унікальної позиції у всесвіті, приділеної лише їй, з-не-при-томнюється щодо цієї позиції (щодо самої себе). Унаслідок великодержавної мовної політики в СРСР сформувався дуже потужний соціальний шар людей «безмовних», тобто… ментально кастрованих (Оксана Забужко).

З цього часу	Відтепер.
З часом	Згодом.
З чим і поздоровляю!	З чим і вітаю!
З числа кого	З-поміж кого.
З чистого листа	З білого аркуша.
З чого ви взяли?	Звідки вам прийшло?
З чужої біди не смійся	Що собі не мило – і людям не зич.
З шкіри лізе	Узявся за діло, як воша за тіло.
З яких пір?; якого часу?	Відколи?
З якої радості?	Чого?; чому?; з чого?; чого б це?; через що?; з якої причини?; з якого б це дива?
З якої статі?	З якої речі?; з якої рації?; з якого дива?
З ясністю в погляді	З ясним поглядом.
За (в) останній час	Останнім часом.

Якою мовою говорити?[130]

За адресою *(куди?)*	На адресу.
За браком часу	Через брак часу.
За будь-яких обставин; будь-що; неодмінно	Хай хоч грім (каміння) з неба; хоч би трупом ліг; що б там (то) не було (не коштувало, не стало); хай там що.
За будь-якої погоди	Дощ не дощ; сніг не сніг.
За великим поженешся – мале втратиш	Кинься за сарною – зайця проґавиш.
За взаємною згодою	За обопільною згодою.
За виїдене яйце	За масляні вишкварки.
За виключенням неділь та свякових днів	Крім (окрім) неділь та свят.
За відсутністю (браком) часу	Через брак часу; за браком часу; не маючи часу; коли немає часу.
За відсутністю доказів	Через відсутність доказів; якщо немає доказів.
За відсутністю фактів	За браком фактів.

[130] Для початку визначте свою національну культуру. Ієрархія така. Перше: знати мову своєї нації та батьків. Друге: у суспільних сферах використовувати мову своєї держави. Бо це повага до спільного дому. Третє: вивчати мову того міжнародного середовища, в якому збираєтесь обертатися. Людина має бути передусім собою. Стати перед дзеркалом і визначити: я – гагауз. Це означає, що треба говорити гагаузькою, вивчати культуру. Так само щодо вірмен, євреїв, болгар, росіян, караїмів, греків і представників усіх народів, які живуть в Україні, ну і, звичайно, українців (Дмитро Капранов, Газета по-українськи, 5 листопада 2013).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
За відсутності	Коли (якщо) немає.
За власним бажанням	Зі своєї охоти (волі); на власну руку; самохіть; власновільно; своєю охотою.
За власним уподобанням; по-своєму	На свій лад.
За власною ініціативою	На власну руку.
За вуха не відтягнеш	Допавсь, як свиня до браги; допавсь, як Хома до мила.
За границею	За кордоном.
За гріш купити (продати)	Купити (продати) за безцінь (за півдарма, мало не задарма).
За даних обставин (умов); тоді	У такому разі.
За двома зайцями погнатися	Двох зайців ловити – сміху наробити.
За діло він наказаний	Він заслужив на кару; по заслузі (за діло) покарано його.

Понад 70% громадян виступають
за українську мову як єдину державну[131].

За допомогою підкупу	Підкупом, підплатою.
За заключенням лікаря	За висновком (після висновку) лікаря; за лікаревим висновком.
За залізною решіткою	За ґратами.
За кого ти мене приймаєш?	За кого ти мене маєш?
За кожним грішки водяться	Буває (трапляється) з усяким.
За компанію й жид повісився	За гуртом і стрижене біжить.
За країну образливо	За країну прикро.
За кулісами	За лаштунками.
За малим зупинка	За малим діло стало; за малим загайка; дрібниці (дрібнички) бракує (не вистачає).

[131] Державний статус російської мови підтримують 25,3% опитаних жителів України. Такими є передані агентству дані дослідження, проведеного соціологічною службою Центру Разумкова. Водночас більшість респондентів (71,2%) виступають за те, щоб українська мова була єдиною державною. При цьому 31,3% висловлюються також за те, щоб російська була офіційною у деяких регіонах. За те, щоб лише українська мова була державною, виступають 95,7% жителів західного регіону, 87,1% – центрального регіону, 48,6% – південного регіону, 47,8% – східного регіону. Державний статус російської мови підтримують 3,6% жителів західного регіону, 10,8% – центрального регіону, 42,9% – південного регіону, 47,6% – східного регіону. Опитування проводилося з 25 до 29 квітня. У ньому взяли участь 2012 респондентів віком від 18 років у всіх регіонах України, за винятком Криму, за вибіркою, що репрезентує доросле населення за основними соціально-демографічними показниками. Теоретична похибка вибірки (без врахування дизайн-ефекту) не перевищує 2,3% з імовірністю 0,95 (Журнал «Український тиждень», 19 травня, 2014).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
За малим поженешся – велике втратиш	Не жалій ухналя, бо підкову згубиш.
За милу душу	Залюбки; з дорогою (радою) душею.
За моєю думкою	На мою думку.
За нами зупинки не буде	За нами діло не стане.
За наявності	Коли (якщо) є.
За непридатністю	Бо не придатний; через непридатність.
За ним водиться звичка (привичка)	Він має звичку.
За ним водиться цей гріх	Він має цю хибу (цю ваду, цей гріх); він хибує (гріхує) на це.
За ним не вслідкуєш	Його важко вгледіти.
За ним слідують	За ним ідуть.
За ніч до цього	Ніч перед цим.
За один раз	Зараз.
За останні роки	Останніми роками.
За останній час	Останнім часом.
За помахом чарівної палички	Наче по щучому велінню.
За посередництвом когось (чогось)	Опосередковано.
За потреби	Коли (якщо) треба.
За правилами; правильно	Як книжка пише.
За рахунок чого	Користуючись з чого; використовуючи що.
За рішенням	За постановою; за ухвалою.
За роботу!	До праці!
За рулем	За кермом.
За рюмкою вина	При чарці вина.
За своїм розміром	Завбільшки.
За сімома замками	Замкнутий на сім замків.
За словом в кишеню не лізе	Добре підкутий на язик; клепаний (швидкий) на язик; слів не позичає.
За тим самим зразком; однаково	На один лад.
За чужий рахунок	Чужим коштом; на чужі кошти (гроші).
За чужий рахунок	На дурницю.
За що б не брався	Хай за що береться; хоч би до чого брався.
За що боролись, на те й напоролись	Із ворон почали, а на сороки перевели.
За що купив, за те й продаю	Що знав, те й довідався.
За які шиши?	За який гріш?; за які хороші гроші?
Заангажовувати	Залучати.
Заартачитися	Стати дибки (гопки).

Забава	Розвага.
Забавляти	Розважати.
Забавний; потішний; кумедний	Смішний; сміховинний.
Забавні пригоди	Веселі пригоди.
Забастовка	Страйк.
Забастовщик	Страйкар.
Забезпечений усім необхідним для існування	Ситий і вкритий.
Забезпечити кого-небудь освітою, роботою	Дати хліб у руки.
Забезпечити можливість будь-чого	Уможливити що.
Забезпечити проведення випробовування	Забезпечити випробовування.
Забезпечувати безпеку	Гарантувати безпеку; убезпечувати.
Забезпечувати кого-небудь засобами для життя	Тримати на своєму горбі.

Хочу, щоб національна українська культура
інтегрувала в себе все те, що належить Україні[132].

Забився в судорогах	Корчі взяли; взяло (почало) корчити; забився в корчах.
Забивчивий	Забудькуватий.
Забий на все!	Махни на все рукою; вдар лихом об землю.
Забий на проблеми!	Вдар лихом об землю.
Забирати в солдати	Голити в москалі.
Забирати все без остатку	Кутки випорожнити.
Забирати все найкраще	Знімати вершки.
Забиратися на всі чотири сторони	Іти під чотири вітри; іти на всі чотири сторони.
Забити до півсмерті	Мало дух не вибили з кого; тільки-но живого пустити.
Забити собі в голову що	Забрати собі в голову що.
Забити тривогу	Ударити на ґвалт (на сполох).
Забігайлівка	Генделик.
Забігали мурашки по спині	Мороз поза шкірою пішов.
Забіяка	Шибеник.
Заблищати золотом	Заясніти золотом; зазолотитися, зазолотіти.

[132] І за політичною ознакою, і за територіальною, просто за людським виміром. Бо все, що пишеться в Україні й про Україну, особливо якщо воно пишеться громадянами України, які тут живуть не випадково, належить державі Україна (Андрій Курков).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Заблищати, як зірка	Зазоріти (зазоритися).
Заблудившись, знайти дорогу	Вийти на дорогу; виблудитися.
Заблудитися	Заблукати; збитися з дороги.
Заблудитися в трьох соснах	Заблукати на власному подвір'ї; заблукати між хатою й коморою; на чистому заблудити; серед села дороги не знайти.
Забор	Паркан, огорожа; тин.
Заборгувати	Завинити.
Заборонений плід – солодкий	Гарна дівка, як засватана; заборонена (заказана) грушка солодка; заказаний овоч завжди солодкий; чого невільно, те й кортить.
Забота	Турбота.
Забракувати	Зґанджувати.
Забрати в когось гроші	Обідрати мов липку.
Забронювати (зарезервувати) місце	Застерегти місце.
Забувати біду (горе); не журитися	Ударити (кинути) лихом об землю; ударити журбою об землю.
Забулося	Вилетіло з голови; пішло в непам'ять; кануло (відійшло) в забуття.
Забути те, про що йшлося	Погубити кінці.
Забути що-небудь	Кинути у небуття; пустити в непам'ять.
Завірити підпис	Засвідчити підпис.
Завагітніти	Увійти в тяж.
Завада	Більмо в оці; камінчик у черевику.
Завадити комусь	Перебігти (перейти) комусь дорогу.
Заважати	Бути (стати) на заваді.
Заважати комусь; дратувати когось	Як сіль в оці.
Заважати своєю прсутністю комусь працювати	Стояти над головою.
Завалений роботою	Роботи повно.
Завалитися спати	Укластися (залягти) спати.
Заварити кашу[133]	Зчинити бучу (колотнечу); закрутити лемішку; наварити доброї каші.
Завдавати болю (страждань)	Різати по живому.

[133] Слово каша колись було багатозначним і, окрім страви, позначало ще й велике зібрання людей: весілля, толоку, свято з нагоди хрестин тощо. Згодом ним стали називати метушню, сум'яття, плутанину, безладдя. У сучасному розумінні «заварити кашу (пиво, халепу)» – затіяти щось дуже складне, клопітне, що загрожує неприємними наслідками (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Завдавати душевного болю	Сипати сіль на рану.
Завдавати зло (шкоду)	Ткати лихо; кривдити.
Завдавати клопоту (неприємностей)	Підвести під халепу; без ножа різати; різати без ножа й тарілки.
Завдавати клопоту	Клопотати голову; облягати (обсідати) клопотами.
Завдавати моральних мук (страждань, болю)	Пекти мозок (душу, серце); завдавати серцю рани; різати без ножа; щипати за серце; гризти душу; розбивати (роздирати, краяти, рвати, гнітити, кусати, нівечити, точити, мучити) серце; заливати сала за шкуру; заганяти шпильки під нігті.
Завдавати моральних страждань	Терзати душу (серце).
Завдавати неприємностей комусь	Наганяти холоду комусь.
Завдати непоправної шкоди чиємусь здоров'ю	Не залишити живого місця.

Російськомовність – великий козир Путіна[134].

Завдати поразки кому-небудь	Дати прикурити.
Завдяки тому факту, що…	Оскільки…
Завернути в папір	Загорнути в папір.
Завертітися в голові	Ходором піти.
Завертітися	Закружляти.
Завершення чогось	Вже по мші і по казанню.
Завершити роботу на належному рівні	Довести до пуття.
Завершитися	Добігти кінця.
Завести в тупик	Завести (загнати) в безвихідь; загнати в тісний (в глухий) кут.
Завести годинник	Накрутити годинник.
Завести дружбу	Заприятелювати.

[134] Російськомовність – це також «аргумент» для Путіна аби посилати зелених чоловічків «захищати» рускіх людей, або принаймні засилати групи провокаторів, які б створювали масовку місцевій 5-й колоні. Відмовитись від рідної мови – це як відмовитись від рідної мами. Тому ні росіяни, ні кримські татари, ні болгари, поляки та всі інші не мають відмовлятись від рідної мови. В побуті, дома всі ми можемо розмовляти тією мовою, якою хочемо і ніхто не в праві нам це заборонити. Але якщо ми хочемо мати сильну державу, державу і з українським Кримом, і з Донбасом, то державна мова і мова міжнаціонального спілкування має бути саме українська, а не російська, чи як зараз модно російсько-українська (Олександр Аронець «Про хибних авторитетів і мову», Інтернет-видання «Газета по-українськи»).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Завести знайомство з ким	Зайти в знайомство із ким; зазнайомитися (спізнатися, запізнатися) з ким.
Завести розмову про що	Розпочати говорити (повести мову) про (за) що.
Завести сварку	У сварки вдатися.
Завести спор; заспорити	Зайти в суперечку; засперечатися, заспоритися.
Завести шарманку	Накрутити катеринку.
Завжди в дії; готовий до дії	На ходу.
Завжди	Повсякчас.
Завзято затанцювати	Ударити в закаблуки.
Завзято	Працювати не покладаючи рук.
Завидні очі	Завидющі очі.
Завидно робиться	Завидки беруть.
Завидувати	Заздрити.
Зависити	Завищити.

Українське пуристичне термінотворення
бере свій початок від 70-х років XIX століття[135].

Зависть	Заздрість.
Завищувати норму	Збільшувати норму.
Завідомо	Наперед; зазнаки.
Завідуючий кафедрою	Завідувач кафедри.
Завіритель	Посвідник.
Завірити	Запевнити.
Завірити підпис	Засвідчити підпис.
Завісити	Запнути.
Завітна мрія	Заповітна мрія.
Завмер від несподіванки	Завмер з несподіванки.

[135] Власне тоді з'явилися лексикографічні праці Михайла Левченка «Опыть русско-украинскаго словаря» та Івана Верхратського «Знадоби до словаря южноруского». Але найпродуктивнішим періодом творення термінів на живомовній основі були 20-ті роки минулого сторіччя. У цей час видано кілька словників медичних термінів, які містили такі питомі найменування, як б'ючка (артерія), гнояк (абсцес), комірка серця (шлуночок серця), ломець (ревматизм), навіювання (гіпноз), ядуха (сильна задишка) і под. Усі (!) вчені тоді погоджувалися з тим, що в термінотворенні варто використовувати внутрішні мовні ресурси, і вони довели, що українська мова має весь арсенал для творення наукових термінів у дусі народної мови. І цим підтвердили висновок французького лінгвіста Альбера Доза про те, що немає переваг одних мов над іншими, що жодна мова сама по собі не є більш придатна до життя, ніж сусідні з нею (Ірина Магрицька «Наукова мова в постколоніальній Україні», Радіо Свобода, 22 грудня 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Завмерти (заклякнути) на місці	Врости в землю; прикипіти до місця.
Завойовувати чию-небудь любов (довіру)	Топтати стежку (доріжку) до серця чийогось; топтати слід.
Заволодіти серцем	Полонити серце.
Заволодіти увагою	Опанувати (полонити) увагу.
Заволодіти чимось	Прибрати щось до рук.
Заворожувати кого-небудь; впливати чарами	Напускати мару.
Завоювати авторитет	Здобути повагу.
Завоювати свободу	Здобути свободу.
Завоювати собі симпатії	Здобути до себе прихильність; прихилити до себе.
Завоювати становище	Домогтися (досягти) становища; здобути становище.
Завтрак	Сніданок.
Завтраками ситий не будеш	Жданиками не наїсися.
Завуальований	Обтічний.
Завчасно; поспішаючи із планами на майбутнє	Теля ще не народилося, а пастух вже з палицею.
Зав'яжи шнурок	Зав'яжи шнурівку.
Зав'язувати відносини	Заходити у стосунки.
Загадити	Забруднити.
Загадувати наперед	Віщувати.
Загальними зусиллями	Спільними зусиллями; спільно; гуртом; громадою.
Загальновідомий	Всезнаний, загальнознаний.
Загальнонародний	Всенародний.
Загальноприйнятий	Загальновизнаний.
Загар	Засмага.
Загаряти	Засмагати.
Загвоздка	Заковика; перешкода.
Загвоздка з…	Притичина (заковика) з...
Загинути ні за гріш	Загинути ні за цапову душу.
Загинути	Віддати життя; накритися китайкою; покласти голову (душу, життя); накласти головою.
Загін	Ватага.
Заглибина	Виямок.
Заглядати в найпотаємніші закутки	Переривати мишачі нори.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Загнати в гріб	Загнати в могилу (на той світ).
Загнати туди, де ворон кісток не занесе	Заслати туди, де козам роги правлять (утинають); заслати туди, де волам роги правлять, а кіз кують підковами.
Заговор	Змова.
Заговорила совість	Обізвалася совість.
Заговорити зуби кому	Замовити зуби кому; забити баки кому балачками; підпускати ляси.
Заговорюватися	Грішити язиком; давати волю язикові.
Загострити увагу на чому	Звернути пильну (найпильнішу) увагу на що.
Загострювати протиріччя	Загострювати суперечність .
Заготовщик	Заготівельник, заготівник.
Заграничний	Закордонний.
Загрібати гроші лопатою	Горнути гроші лопатою.
Загрібати обома руками	Обіруч (обома руками) гребти; гарбати огребом.
Загрожувати небезпекою	Таїти в собі небезпеку.
Загрожувати	Висіти дамокловим мечем над кимось (чимось).
Загружати	Завантажувати.
Загружений проблемами	Завантажений клопотами.
Загружений роботою	Завантажений роботою.
Загрузити з Інтернету	Завантажити із всемережжя.
Загрузка	Завантаження.
Загубити голову	Розгубитися; утратити (стратити) розум; заморочитися; сторопіти украй.
Загубити нитку	Погубити кінці.
Загубити розум	Утратити розум; збезглуздіти.
Загублений рай	Утрачений рай.
Задіяти	Залучити.
Задавати питання	Ставити запитання; запитувати, питати.
Задаватися метою	Ставити на меті (за мету); мати на меті.
Задаватися, зазнаватися	Дерти кирпу (носа, голову).
Задарма	Надурняк.
Задарма	За свинячу дяку.
Задати баню (пару) кому	Нагріти чуба (чуприну) кому; завдати перцю кому.
Задати жару	Втерти маку.
Задати загадку	Загадати загадку.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Задатися метою (ціллю)	Поставити (покласти) собі [за] мету; завзятися (заповзятися) метою; узяти (забрати) собі в голову що.
Задатися питанням	Поставити собі питання.
Задатки	Нахили; здібності.
Задача вирішується так	Задачу розв'язують так.
Задеревеніти	Заціпеніти; затверднути.
Задержувати	Затримувати.
Задержуватися	Затримуватися.
Задертий ніс	Кирпатий ніс; кирпа.
Задирає ніс	Киває головою, неначе кобила в Спасівку.
Задихатися, захекатися	Язик висолопити (вивалити).
Задіти за живе	Вдарити по струні; дошкулити кому (кого); допекти [до серця] кому; дійняти до живого кого; уразити (упекти) в живе кого; зачепити (взяти) за печінки кого.
Задіти кого	Зачепити кого.
Задіти самолюбство	Зачепити (образити) самолюбство.
Задіювати	Залучати.
Задник	Закаблук.
Задній двір	Задвірок, задвір'я.
Задня думка	Прихована (таємна) думка.
Задоволений від співпраці	Задоволений співпрацею.
Задоволений; радісний; безмежно щасливий	На сьомому небі[136].
Задоволення; насолода; кайф	Втіха.
Задовольнити бажання	Вволити волю.
Задом наперед	Назадгузь.
Задорний	Завзятий.
Задрімати; заснути	Придавити комара.
Задумка	Задум.
Задумувати хитрість	Крутити мізком веремію.
Задурити голову	Заморочити (затуркати, замакітрити) голову; затуркати (заморочити) кого.
Задьорганий	Зашарпаний.

[136] У міфах і легендах багатьох народів світу відображено уявлення про сім кришталевих сфер (небозводів), до яких прикріплені зірки та планети. Найвища, найголовніша сфера була вершиною блаженства – сьомим небом. Письмово цей вислів уперше зафіксував давньогрецький філософ Арістотель (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Зажати в кулак	До рук прибрати; у тісні руки взяти.
Заждатися	Усі жданики поїсти.
Заживати	Загоюватися, гоїтися.
Заживо похоронити кого	Живцем (живим) поховати кого.
Зажигалка	Запальничка.
Зажиріти	Закабаніти.
Зажити по-новому	Почати жити по-новому.
Зажиточно	Як у Бога за дверима.
Заздалегідь	На роду написано.
Заздрити кому	Заздрість мати на когось.
Заздрісно дивитися	Заздрим оком поглядати; заздрими очима дивитися.
Заздрощі беруть кого	Завидки беруть кого.
Зазіхати на чуже	Мати довгі руки.
Зазіхати	Гострити кігті.
Зазнавати випробувань	Поневірятися.
Зазнавати душевних страждань (переживань)	Нести тягар у серці.
Зазнавати краху; терпіти невдачу; рушитися	Летіти в прірву; летіти шкереберть.
Зазнавати моральних страждань	Тліти серцем (душею).
Зазнавати невдачі (краху, руйнування)	Лопнути, як мильна булька (бульбашка, банька); лопнути, як обруч на діжці.
Зазнавати невдачі	Дістати носа.
Зазнавати покарання, докорів	Пробувати кислиць.
Зазнавати у чомусь невдачі	Сісти в калюжу.
Зазнаватися, чванитися	Високо літати.
Зазнаватися; задирати ніс	Заноситися; задирати (гнути) кирпу; високо нестися (літати); вдаватися в пиху; ходити як пава (павою, павичем).
Зазнати багато горя	Випити повну (немалу) чашу горя (лиха).
Зазнати краху	Полетіти догори ногами (дном, дригом).
Зазнати краху (невдачі)	Облизати помело.
Зазнати краху (невдачі); нічого не отримати	Полетіти в прірву; луснути, мов мильна бульбашка; ухопити (дістати) облизня; ухопити (захопити) шилом патоки (меду); залишитися з носом; лизнути шилом.
Зазнати невдачі у вирішенні чого-небудь	Зламати зуби на чомусь; залишитися з носом; зламати (скрутити) собі карк.
Зазнати неприємностей	Влипнути в історію (в халепу).
Зазнати поразки (невдачі) в чому-небудь	Сісти маком.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Зайва (непотрібна) послуга	Ведмежа послуга[137].
Зайвий; непотрібний	Приший кобилі хвіст.
Зайві турботи; тягар	Камінь на шию.
Зайві умовності в стосунках між людьми	Китайські церемонії.
Займати більш високе положення	Стояти вище.
Займати вичікувальне положення	Вичікувати.
Займати значне суспільне становище	Високо літати.
Займати помірковану позицію в чому-небудь	Триматися середини.
Займати посаду	Обіймати (мати) посаду; бути на посаді.
Займатися аналізом	Аналізувати.
Займатися безкорисним ділом	Переливати з пустого в порожнє.
Займатися біологією	Працювати в галузі біології; вивчати біологію.
Займатися в гуртку	Відвідувати гурток.
Займатися в університеті	Учитися (навчатися) в університеті.
Займатися в школі	Навчатися в школі.
Займатися вивченням чого	Вивчати що; працювати над вивченням чого; працювати коло вивчення чого.
Займатися викладацькою діяльністю	Викладати.
Займатися вихованням дітей	Виховувати дітей.
Займатися городництвом	Працювати коло городу; плекати (вирощувати) городину; городникувати.
Займатися господарством	Господарювати; хазяйнувати; ходити (працювати) коло господарства.
Займатися ділом	Бути при ділі (коло діла); працювати.
Займатися дітьми	Забавляти (бавити) дітей.
Займатися дослідженям	Досліджувати.
Займатися дрібницями	Марнувати час на дрібниці; дрібничкувати, дріб'язкувати.
Займатися дурницями	Марнувати час на дурниці.
Займатися з любов'ю чим	Кохатися в чому; упадати за чим.

[137] Своїм поширенням цей фразеологізм завдячує російському байкареві Івану Крилову. У творі «Пустельник і Ведмідь» він розповів про самітника і його косолапого друга-нерозлийводу. Якось пустельник приліг відпочити і заснув, а ведмідь старанно відганяв мух, щоб не заважали спати. Він зігнав набридливу муху з його щоки, потім із носа, але вона сіла на лоб. Це розлютило ведмедя і він, схопивши важкий камінь, щосили вбив муху. Однак і друг його, Пустельник, «надовго там лежать лишився» (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Займатися з учнями	Учити школярів (учнів); рацювати з школярами (з учнями).
Займатися землеробством	Працювати (ходити) коло землі; порати землю.
Займатися крадіжками	Злодіювати, злодіячити; красти; довгі руки мати.
Займатися математикою	Вивчати математику.
Займатися не своєю справою	Сісти не в свої сани.
Займатися несерйозними справами	Ловити білі метелики.
Займатися несуттєвими розмовами	Гріти зуби на сонці.
Займатися охотою	Ходити на лови (полювання).
Займатися пасічництвом	Пасічникувати.
Займатися пересудами, обмовляти кого-небудь	Перемивати кісточки.
Займатися плітками	Плескати; плітки розводити.
Займатися ремеслом	Ремісникувати.
Займатися роботою	До справи (до роботи, до праці) ставати.
Займатися самоаналізом	Порпатися в собі.
Займатися своїми справами	Робити своє діло (свої справи); пильнувати свого діла (своїх справ); поратися коло свого діла (своїх справ).
Займатися скотарством	Скотарити.
Займатися собою	Приділяти собі увагу; багато віддавати собі уваги; взятися за (заходитися біля) себе.
Займатися столярством	Столярувати.
Займатися торгівлею (ремеслом)	Торгувати, крамарювати.
Займатися учителюванням	Учителювати.
Займатися чим	Робити що; працювати над чим; ходити (поратися, робити, працювати) коло чого.
Займатися чим-небудь непотрібним	Товкти воду в ступі[138]; переливати з пустого в порожнє.
Займатися читанням	Читати.
Займатися шевством	Шевцювати.
Займатись бюрократією	Посилати від Понтія до Пилата.
Займатись пустою справою	Розбивати лобом горіхи.

[138] Походження вислову пов'язане з покаранням. У давнину в монастирях ченцям, які в чомусь завинили, забороняли виходити з келії і примушували їх з ранку до вечора товкти воду в ступі. Така монотонна робота виховувала смирення, витримку, терпіння, проте не давала жодного практичного результату (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Зайняти ворожу позицію стосовно кого	Ворожу позицію узяти до кого; вороже поставитися до кого; стати на ворожу стопу щодо кого.
Зайняти гроші	Позичити гроші.
Зайняти другорядне місце	Відійти (відступити) в тінь.
Зайняти чергу	Стати в чергу.
Зайнятий	Заклопотаний.
Зайнятися чим-небудь ненадійним (непевним)	Ступити на хитку кладку.
Зайнятість	Ніколи вгору глянути.
Зайти в тупик	Зайти в безвихідь; зайти в глухий (в тісний) кут[139]; зайти в глухий (сліпий) завулок.
Зайти до когось	Завітати.
Заінтересувати	Зацікавити.
Закабалити	Поневолити.
Закавика	Мудрація.
Закадичний друг	Нерозлийвода.
Заказ	Замовлення.
Заказати білети	Замовити квитки.
Заказний лист	Рекомендований лист.
Заказчик	Замовник.
Закалка	Загартування.
Закаляти	Загартовувати.
Закалятися в боях	Загартовуватися (гартуватися) в боях.
Закалятися водою	Загартовуватися водою.
Закатрупити	Уколошкати
Закаулок	Закуток.
Закашлятися	Закахикатися.
Закидати камінням	Каменувати.
Закинута місцевість	Забута Богом місцина.
Закинути за виворіт	Закинути за шкірку.
Закинути словечко	Замовити слово (словечко).
Закінчений дурень	Викінчений (несосвітенний, неприторенний) дурень.
Закінчив діло – гуляй сміло	Справив діло – гуляй сміло.

[139] Залізничники вислів «зайти в тупик» уживають в прямому значенні: загнати локомотив на колію, яка не має продовження. Тупиком (глухим кутом) називають також вулиці та провулки, які не мають наскрізного проходу. У переносному значенні фразеологізм «зайти в тупик (глухий кут)» означає потрапити в безвихідне становище (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Закінчилось для когось безтурботне життя	Не все коту масниця.
Закінчитися благополучно	Вийти (зложитися) на добре (на гаразд); щасливо скінчитися.
Закінчитися невдачею	Скінчитися пшиком; піти прахом.
Закінчитися неприємністю	Вилізти боком.
Закінчувати	Доводити до краю; сягати краю; завершувати; викінчувати; упоратися з чим.
Закінчувати навчання	Завершувати навчання.
Закінчуватися	Завершуватися; добігати кінця; доходити до кінця.
Закладати основи	Стояти біля витоків; будувати підвалини.
Закласти фундамент	Закласти підвалини.
Заклеймити позором	Затаврувати ганьбою (презирством); заплямувати (заплямити) ганьбою; зганьбити.
Заключати в собі	Містити в собі; мати собі.

В російській мові відсутні
архетипні землеробські назви місяців року[140].

Заключення виступу	Закінчення виступу.
Заключення комісії	Висновок комісії.
Заключення	Висновок; підсумок.
Заключити договір	Укласти (скласти) договір (умову); підписати договір; уложити умову; умовитися; домовитися.
Заключити шлюб	Узяти шлюб; побратися; одружитися; спаруватися; зашлюбитися.
Заключне слово	Кінцеве (прикінцеве, підсумкове, завершальне) слово.
Заключний етап	Прикінцевий період.

[140] Українські назви місяців – січень, лютий, березень, квітень, травень, червень,липень, серпень, вересень, жовтень, листопад, грудень. Словенські – *prosinac, svečan, sušec, mali travn, veliki travn, rožnik, mali srpan, veliki srpan, kimavec, vinotok, listopad, gruden*. Білоруські – *студзень, люты, сакавік, красавік, травень, чэрвень, ліпень, жнівень, верасень, кастрычнік, лістапад, снежань.* На основі порівняння української з білоруською та словенською мовами ми можемо зробити висновок, що в більшості слів архетипно селянського, народного, автохтонного походження наявні аналогічні, подібні чи однакові семантичні конструкції, тоді в російській мові їм відповідають слова-неологізми з латини, романо-германських, угро-фінських і тюркських мов, діалектів та говорів, а також – запозичені з руської мови (з якої в XVI–XVII ст. розвилися українська і білоруська мови) в другій половині XVII–XIX ст. (Антон Глушко «Українська, білоруська та словенська мови крізь віки: історико-семантичний огляд», сторінка «Князь Огін», 17 грудня 2013).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Заклятий ворог	Запеклий ворог.
Заковтувати	Лигати.
Заколка	Шпилька.
Закон введено у дію	Закон набув чинності.
Закон гласить	У законі сказано.
Закон на стороні позивача	Закон на боці позивача.
Закон уступив (увійшов, уведено) в силу	Закон набрав (набув) чинності (сили).
Законопослушний	Законослухняний.
Закопати в землю померлого; поховати	Насипати пороху на очі.
Закостеніти	Заклякти; одубеніти.
Закоханий без пам'яті	Закоханий шалено (до безтями, до нестями, без тями).
Закохати в себе кого-небудь	Закрутити комусь світ.
Закрашувати	Забарвлювати.
Закрити двері (вікно)	Зачинити двері (вікно).
Закрити доступ кому-небудь кудись	Заказати дорогу.
Закрити книжку	Згорнути книжку.
Закрити лавочку	Покласти край чомусь.
Закрити на замок	Замкнути.
Закрити очі	Заплющити (зімкнути) очі.
Закрити рот	Затулити рота; замкнути губу (уста); зав'язати язик; заціпити рот (язик, уста) кому; зашити рота (губи).
Закрити сейф	Замкнути сейф.
Закричав (заверещав) раптово	Закричав (заверещав) як ужалений.
Закройщик	Закрійник.
Закрома	Засіки.
Закружилося в голові; закрутилася голова	Заверетенилося (запаморочилося) в голові.
Закрутити голову	Запаморочити (задурити) голову.
Закручувати гайки	Загвинчувати.
Закупка	Купівля.
Закупочний	Купівельний, закупівельний.
Залізна дорога	Залізниця.
Заладив своє	Завів своє; почав правити (провадити, торочити) своє.
Заламати ціну	Правити як за батька; заправити ціну.
Залив	Затока.
Заливатися кров'ю	Закривавлюватися.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Заливатися сльозами	Умиватися слізьми.
Заливний п'яниця	Заливаха.
Залити горе вином (горілкою)	Утопити лихо (горе) у вині (в горілці).
Залити за галстук	Залити очі (сліпи); залитися; смикнути; торкнути; лизнути; [кварту] вилити в горлянку; улити в себе; залити за комір.
Залитий сонцем	Осонений.
Залитися кров'ю від сильного удару	Умитися юшкою.
Залитися рум'янцем	Зашарітися.
Залицятися	Грати (прясти, стригти, стріляти) очима; підбивати клинці; пускати бісики; смалити халявки; топтати стежку (доріжку); стелитися барвінком.
Залишає бажати кращого	Могло б бути ліпше.

Назва акції «И так поймут»
відображає реальне ставлення бізнесу
до україномовних споживачів[141].

Залишати без уваги	Не виявляти (не звертати) уваги; залишати поза увагою.
Залишатися без уваги	Лежати під сукном.
Залишатися в стороні	Залишатися осторонь.
Залишатися вірним собі	Не сходити зі своєї дороги.
Залишатися мертвою буквою	Залишатися на папері.
Залишатися при своїй думці	Обстоювати свою думку; держатися своєї думки; стояти на своєму; триматися свого.
Залишатися самим собою	Не міняти своєї натури.
Залишимо це	Не будемо про це.
Залишити без засобів існування	Обдерти до нитки.
Залишити без розгляду	Не розглядати.
Залишити без уваги	Не виявити уваги; не звернути уваги; кинути під лаву.

[141] Звичайно, російську мову розуміє кожен в нашій країні, і при пошуку будь-якого сайту нас вже давно не бентежить те, що контент може бути будь-якою мовою, окрім української. Але чи не час нам замислитися над своїми правами у своїй же країні? Чому для того, аби читати інформацію в Інтернеті українською, нам – українцям – потрібно свою мову спочатку знайти? Коли не вважають за потрібне інвестувати в мене, як в споживача: не потрібно мені говорити українською, не потрібно подавати інформацію українською, я «и так пойму», і так прийду, і так куплю (Роман Матис, засновник україномовної спільноти «И так поймут»).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Залишити в дурнях	Пошити в дурні; убрати дурнем; вистригти на дурня.
Залишити в спокої	Не турбувати; дати чистий (святий) спокій; дати чисту годину.
Залишити дівчину	Покинути дівчину.
Залишити добру пам'ять	Залишити добру згадку.
Залишити з носом	Наставити (приставити) носа; пошити в дурні; на сухеньке вивести; візка підвезти.
Залишити за собою право	Застерегти собі право.
Залишити країну	Покинути країну.
Залишити на проізвол судьби	Кинути (покинути) напризволяще.
Залишити посаду	Зректися посади.
Залишити при піковому інтересі (на бобах)	Залишити ні з чим.
Залишити світ	Покинути світ; зійти зі світу.
Залишити щось без уваги	Закрити на щось очі.
Залишитися без відповіді	Повиснути в повітрі.

Коли держава досягає певних висот популярності,
статус її мови росте прямо пропорційно[142].

Залишитися без засобів існування	Вилетіти в трубу.
Залишитися без змін	Не зазнати змін.
Залишитися без наслідків	Не мати наслідків.
Залишитися без покарання	Оминути покарання; вийти сухим з води.
Залишитися безнаказаним для кого	Минутися безкарно кому.
Залишитися в дураках	Пошитися (убратися) в дурні (в дурники); дурнем убратися; набрати в халяви; піймати облизня.
Залишитися в живих	Вижити.
Залишитися в пам'яті нащадків	Залишити по собі слід.
Залишитися з носом	Облизня піймати (спіймати, з'їсти, вхопити).
Залишитися на бобах	Лишитися (зостатися) без нічого (ні з чим, із нічим); лишитися (зостатися) на мілкому.

[142] Мова мусить виконувати свої основні функції, – комунікативну, культуроносну, пізнання, словотворення, мислетворення, номінативну, ідентифікаційну (саме мова показує, до якої нації ти належиш)... Якщо якісь функції втрачаються, мова опиняється під загрозою. Держава і мова пов'язані між собою. Коли держава досягає певних висот популярності, статус її мови росте прямо пропорційно (Ірина Кочан, газета «Високий замок», 6 травня 2011).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Залишитися на висоті	Утримати планку.
Залишитися на нічліг	Стати на ніч; стати ночувати.
Залишитися непоміченим	Ковзнути повз увагу.
Залишитися ні з чим	Упіймати облизня.
Залишитися поза полем зору	Лишитися за кадром.
Залишитися при попередній думці	Дотримуватися попередньої думки.
Залишки	Вишкребки.
Залишмо цю розмову	Киньмо (облишмо) цю розмову.
Залізна дорога	Залізниця.
Залізнодорожна мережа	Залізнична мережа.
Залізнодорожний	Залізничний.
Залізти в борги	Набратися по шию.
Залізти в петлю	Запхати голову в ярмо.
Залікувати рани	Загоїти рани.
Залог	Застава.
Заложило ніс кому	Заклало в носі кому; ніс заліг у кого.
Заложити майно	Закласти майно.
Заложник	Заручник.
Залякати; змусити трястися від страху	Нагнати дрижаків; нагодувати дрижаками.
Замаскована (алегорична) мова	Езопівська мова[143].
Заметіль, завірюха	Хурделиця; хуртовина; завія; віхола; хуга; кужелиця.
Заметушитися; дуже розхвилювавшись	Скрутитися, як муха на окропі.
Замешкатися	Забаритися.
Замикати ходу	Іти позаду.
Заминка в ділі (в роботі)	Затримка (запинка) в ділі (в роботі).
Замисел; затія	Задум.
Замислувато	Замудро; закрутисто.
Замишляти	Задумувати.
Замишляти недобре проти когось	Гострити ніж на когось.
Замишляти проти кого	Важити на кого.
Замишляти; помишляти	Мати намір
Замінити кого (що)	Стати за кого (за що).

[143] Давньогрецький поет-байкар Езоп жив у VI ст. до н. е. Він був рабом, тому не мав права вільно казати те, що думає, зате міг замасковано висловлювати свої думки у байках. Героями його байок були тварини, але вони діяли і мали характери, погляди, звички, як люди. Такий замаскований спосіб висловлення думок із натяками й недомовками називають Езопівською мовою (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Замісник	Заступник.
Замість чого-небудь одержати ще гірше	Поміняти шило на швайку.
Замість	Натомість.
Замітати сліди	Загортати (затирати) сліди; ховати кінці.
Замітити, помітити	Зауважити; спостерегти; вздріти.
Замітний	Помітний.
Замішаний в афері	Умотаний в оборудці.
Заміщати	Заступати; замінювати.
Замовити слово за кого	Обстати за ким.
Замовкнути	Узяти язика на гапличок; прикусити язика.
Замовчувати	Обминати мовчанкою.
Заморити черв'ячка	Затравити жучка; трохи вгамувати голод; трохи перекусити (під'їсти, підживитися); задушити комара.
Заморозки	Приморозки.
Замужем	Заміжня.
Замусолений	Зачовганий, зашмульганий.
Замутити свідомість	Забити памороки.
Занавіс	Заслона.
Занавіска	Фіранка.
Занадто підносити себе; величатися	Спинатися на котурни.
Занапастити життя нещасливим шлюбом	Утопити голову (головоньку, долю).
Занедбати свої здібності	Закопати (зарити) в землю свій талант[144].
Занепасти; здеградувати	Зійти (перевестися) на пси (на пшик).
Занести в протокол (в список)	Записати до протоколу (до списку); завести в протокол (в список).
Занижувати вимоги	Опускати планку.
Заніматися спортом	Займатися спортом.
Заново	Знову; по-новому; наново.
Заноза	Шпичка.
Заноситися	Про себе високо гадати; високо нестися; вгору нестися.
Занятий по горло	Маю повні руки праці.
Занятий	Заклопотаний.

[144] У давніх греків «талант» означав не вроджені здібності, а міру ваги, яка згодом стала грошовою одиницею. Ноги цього вислову ростуть з Євангелія – з притчі, розказаної Ісусом Христом. Один чоловік, відбуваючи в чужу країну, покликав рабів своїх і доручив їм своє майно. Одному дав п'ять талантів, другому два таланти, іншому ж один талант. Кожен зі слуг розпорядився грішми по-своєму, хтось завдяки їм заробив ще більше багатство, а хтось, зарившись їх у землю, хоч і нічого не втратив, але й нічого не здобув (Зьобро О. Мова про мову // Високий замок).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Западня	Пастка.
Запал	Завзяття; наснага.
Запальна, нестримна людина	Гарячий на руку; гаряча голова.
Запальний; гарячий; відважний; гострий на язик	З живчиком та з перчиком.
Запальний; пристрасний	Гарячий серцем; серце з перцем.
Запально танцювати	Дати лиха закаблукам.
Запаморочення	Заворот у голові.
Запам'ятай собі!	Зарубай собі на носі!
Запам'яталося	Впало в пам'ять; врізалося (вбилося) в пам'ять.
Запам'ятати надовго	Пам'ятати (тямити) до нових віників.
Запам'ятати, добре засвоїти	Затямити; взяти собі на розум; закарбувати в пам'яті; намотати на вус; зарубати на носі[145]; убгати в голову.
Запас біди не чинить	Хліб у дорозі не затяжить; запас їсти не просить; від прибутку голова не болить.
Запаси на ісході	Запасів обмаль (трохи, мало).
Заперти	Замкнути; зачинити.
Заперти дух	Забити дух.
Записна книжка	Нотатник.
Запиши; занотуй	Візьми на олівець.
Запідозрити кого	Подумати на кого; мати підозру.
Заплакав гіркими сльозами	Заплакав ревними сльозами.
Заплакати	Ударитися в сльози.
Заплатити головою	Віддати життя.
Заплатити зайве	Переплатити.
Заплутати кого-небудь у думках (діях)	Замакітрити голову (світ).
Заплямовувати кого-небудь	Виливати (лити) помиї на кого.
Запнутися в розмові	Затятися в розмові.
Запобігти нещастю	Зарадити лихові.
Запобігти помилок	Запобігти помилкам.
Заповідник	Заказник.
Заповідь	Слововказ.

[145] У давнину неписьменні люди носили із собою дощечки, на яких зарубками робили різні позначки, тобто примічали, що потрібно запам'ятати: вели облік боргів, роботи, різного товару тощо. Ці дощечки називали носами, бо їх носили (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Заповнити інтервал	Заповнити прогалину.
Заподіяти багато горя	Нанизати довгу нитку лиха.
Заподіяти горе	Наробити лиха.
Заподіяти лиха кому-небудь	Насадити болячок.
Заподіяти непоправну шкоду	Підрізати під корінь.
Заподіяти образу	Заподіяти кривду.
Заподіяти шкоду	Зашкодити.
Заподіяти що-небудь небажане (неприємне)	Наварити каші (пива).
Запозичення	Запозика.
Запопадливо вислужуватися перед ким-небудь	Лізти (вилазити, пнутися, рватися) зі шкури.

«Майдан» – це тюркізм, у нас «площа»,
так само «козак», «казан» і «борщ»[146].

Запопадливо схилятися перед ким-небудь	Ставати на двох лапках перед ким-небудь.
Запровадження	Впровадження.
Запрос	Запит.
Запрошення сідати	У ногах правди нема.
Запрошуються всі бажаючі	Запрошуємо всіх зацікавлених (охочих).
Запустити каменем в кого (в що)	Шпурнути (пошпурити, жбурити, жбурнути, пожбурити) каменем на (в) кого (що).
Запустити роботу(господарство, справи)	Занедбати (занехаяти, занехати) роботу (господарство, справи).
Запустити хворобу	Задавнити (занедбати) хворобу.
Запутана справа; запутане питання	Заплутана (неясна, складна) справа; гордіїв вузол.
Запущена робота	Занедбана (занехаяна) робота.
Запчасті	Запчастини.
Зап'ятнаний	Заплямований.

[146] Чому, маючи купу шляхів словотворення, використовуємо лише один – тупе запозичення чужизмів? Інші – сполучення коренів, обростання наростками, приростками, набування нових значень, розвиток старих значень на вимогу доби, новотвори. Де воно?
Американець Білл Ґейтс свою операційну сумісту «Вікнами» назвав, а в нас якби розробили – по-нашому не наважилися б назвати. Це все провінційність, містечковість, намагання Проні Прокопівни показатися освіченою панною (Юрко Зелений «Люди не хочуть бути українцями. А бути українцем – то нині насамперед мовна ознака», Інтернет-видання «Газета по-українськи», 13 червня 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Заради чого	Навіщо, нащо; задля чого.
Зараження крові	Антонів вогонь.
Зараз же; дуже швидко; миттю	В одну хвилину (хвилю).
Зараз почнеться прийом	Зараз прийматимуть.
Заразом	За одним рипом.
Зарання; авансом	Заздалегідь, завчасно; наперед.
Заржавіти	Узятися іржею.
Заробити на життя	Заробити (здобути) на прожиток (на прожиття).
Заробіток, здобутий важкою працею	Тяжкий хліб.
Заробляти гроші	Стригти капусту.
Заробляти, не будучи на службі	Бути на вільних хлібах.
Заронити підозру	Збудити підозру.
Зарослий бур'янами	Забур'янений , забур'янілий, бур'януватий.
Зарослі	Хащаки, чагарники.
Зарплата	Заслужина; платня.
Зарубати собі на носі (чолі, в пам'яті)	Закарбувати собі на носі (на лобі); зарубати собі на пеньку; закарбувати в пам'яті; запам'ятати; затямити.
Зарядка ранкова	Руханка.
Засада *(військова справа)*	Засідка.
Засватати дівчину	Вернутися з рушниками.
Засвідчити документально	Задокументувати.
Засвідчити повагу	Скласти шану.
Засвоїти	Убгати в голову.
Засипати пізно	Засинати пізно.
Засіб для маніпуляції	Розмінна монета.
Засісти в голову	Запасти в голову; роїтися в голові.
Заслін	Затула.
Заслонити	Заступити.
Заслуговує уваги	Заслуговує на увагу; вартий уваги.
Заслужити визнання	Підкорити Олімп.
Заслужити покарання	На кару заслужити; кари заслужити (заробити).
Засміятися	Розсипатися як сухий горох.
Засмутитися	Затужити серцем.
Засмучений; невеселий	Мов [чорний] віл на ногу наступив.
Засмучений; пригнічений; сильно засмучений	Убитий (прибитий) горем.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Засмучувати кого	Жаль чинити кому; скребти по серцю.
Заснути	Впасти в сон.
Засоби для існування, здобуті без важкої праці	Легкий (лежаний) хліб.
Засоби для існування, здобуті тяжкою працею	Черствий (важкий) шматок.
Засоби, необхідні для прожитку (існування)	Шматок (кусок, кусень) хліба насущного; хліб насущний.
Засоромитися; зніяковіти; злякатися	Ніс під себе.
Заспокоїтися	Відпочити серцем; стишитися; утихомиритися; угамуватися.
Заспокоювати кого-небудь; заспокоюватися	Утішати серце.
Заспокоювати себе чим-небудь	Тішити себе (тішитися) надією (думкою, мрією).
Заспокоювати	Розраджувати; утихомирювати; гамувати.
Застав дурня молитися – то він лоба розіб'є	Пошли дурня по масло, то й в печі погасне.
Заставити	Змусити; примусити.
Заставити замовкнути	Примусити (змусити)замовкнути; замкнути (затулити)рота; зав'язати язика.
Заставити кого-небудь робити щось	Загадати кому що робити; примусити (змусити) робити кого що.
Заставити когось говорити	Розв'язати комусь язика.
Заставити працювати	Змусити (примусити) працювати.
Заставляти вчитися	Примушувати (силувати) вчитися.
Застаріти	Укритися іржею.
Застати врасплох; застукати	Захопити (застати, спобігти, зуспіти) зненацька; захопити розполохом; зненацька (несподівано) застукати (заскочити); впіймати на гарячому.
Застерегти про небезпеку	Застерегти від небезпеки.
Застереження від чогось небажаного	Не каркай як ворона.
Застигнути на місці	Прикипіти до місця.
Застій	Безрух; мертва точка.
Застосовувати сумнівні (ненадійні) засоби	Тонку нитку сукати.
Застосовувати фізичну силу	Давати волю рукам.
Застосувати крайні заходи	Упадати в крайнощі.
Засуджено до п'яти років ув'язнення	Засуджено на п'ять років ув'язнення.
Засуджувати чию-небудь поведінку	Кивати головою на кого.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Засукати рукави[147]	Закотити рукави.
Засумніватися	Утратити віру; сповнитися сумнівів.
Засунути	Запхати.
Зась	Не для кота сало; не для пса ковбаса; чорта (дідька) лисого.
Затаїти	Приховати.
Затаїти подих	Затамувати подих.
Затаювати зло на когось	Наставляти ніж на серце.
Затворник	Пустельник, самітник.
Затилок	Потилиця.
Затискати в кулак	Тримати в жмені.
Затишшя в торгівлі (промисловості)	Мертвий сезон.
Затишшя перед бурею	Тиша перед бурею.
Затійник	Вигадник; витівник.
Затіяти сварку	Завести сварку (зваду); зайти в сварку (в зваду); зачати (почати, узяти) сваритися.
Затіяти складну, копітку справу	Наварити каші (пива).
Затіяти щось дуже складне та неприємне	Заварити кашу (пиво, халепу).
Заткнути рота кому	Забити рота кому; заткнути (стулити) пельку (губу) кому.
Затонути	Піти під воду; піти на дно.
Затопити піч	Розпалити піч.
Затоптати в болото	Змішати з болотом.
Затор; пробка	Корок.
Затормозити	Загальмувати.
Заторохтіти язиком	Посипати горохом.
Затрати чималі	Витрати чималі.
Затрачати великі зусилля там, де вони зайві	Стріляти (бити) з гармат по горобцях.
Затребувати	Зажадати.
Затриматися з невідомих причин	Зачепитися за три гачки.
Затуманитися	Туманіти.
Затуманювати чиюсь свідомість	Наводити полуду (більмо) на очі.
Затягувати ремонт	Зволікати з ремонтом.
Затятий	Запеклий.
Затято мовчати	Не випустити ані (і, ні) пари з вуст.
Зауваги враховані розробником	Розробник урахував зауваги.

[147] Засукати рукави – працювати на повну, рішуче, цілком викладаючись. Свого часу на Русі носили верхній одяг з довгими рукавами ледве не до колін. Щоб робити якусь справу, їх потрібно було засукати (Зьобро О. Мова про мову // Високий замок).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Зауваження	Зауважа, закид.
Зауваження враховані	Зауваги враховано (врахували).
Зауваження по роботі	Зауваги до роботи.
Зауважив; звернув увагу на когось (щось)	Впав у вічі (в око, в очі) хтось; впало у вічі (в око, в очі) щось.
Заурядний	Рядовий; звичайний; пересічний; буденний.
Зафіксувати	Закріпити; знерухомити.
Зафіксувати подію	Узяти подію на папір (на олівець).
Захвалювати кого-небудь; вихваляти щось	Співати дифірамби[148].
Захват	Захоплення.
Захворіти	Занедужати, заслабнути; злягти.
Захворювання розповсюджується	Захворювання поширюється.
Захисник	Оборонець.
Захист	Оборона.
Захищати право	Достоювати право.
Захищати свою (власну) точку зору	Обстоювати свій погляд; стояти на своєму.
Захлопнути двері	Зачинити (затріснути) двері.
Захмелілий	Під чаркою.
Заходи по дальшому поліпшенню роботи	Заходи щодо (до) дальшого поліпшення роботи.
Заходи по забезпеченню	Заходи щодо (для) забезпечення.
Захопити в полон	Забрати (зайняти) в полон (в бран, в неволю); полонити, заполонити.
Захопити з собою	Узяти з собою.
Захоплюватися книжками	Кохатися в книжках.
Захоплюючий	Захопливий; звабливий; привабливий; знадний, знадливий.
Захотіти	Забажати; зажадати.
Зацікавлюватися чимось	Мати око на щось (до чогось).
Зациpеніти	Завмерти; закам'яніти; замліти; заніміти.
Зачепити болючу для когось тему	Нагадати козі смерть.
Зачепити душу чию (серце чиє)	Зайняти (порушити) душу (серце) кому; узяти (вхопити) за серце кого.

[148] У Давній Греції дифірамбами називали обрядові пісні, які виконували хором на свято збирання врожаю винограду. У них поєднувалася поезія, музика, танці, міміка. Ці пісні прославляли бога рослинності, родючості, вологи, виноградарства. У наш час вислів «співати дифірамби» вживають в іншому значенні: незаслужено вихваляти, перебільшено славословити (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Зачепити за живе	Уразити кого; дійняти (дійти, дошкулити) до живого кому.
Зачепити найуразливіше	Улучити в живу рану.
Зачепити чиюсь амбіцію	Уразити (зачепити) чиєсь самолюбство; образити когось; зачепити когось возом.
Зачинатель; фундатор	Засновник.
Зачинати	Започатковувати.
Зачинщик	Призвідник.
Зачисляти	Зараховувати.
Зачіпати життєві інтереси	Наступати на горло.
Зачіпати питання	Порушувати справу.
Зачіпка	Гачок.
Зачот	Залік.
Зашифрувати, запаролити	Затаємничити[149].
Защемило в серці	Кольнуло серце.
Защолка	Засувка.
Заявити про себе	Вийти на люди.
Заяча душа	Заяче серце; боягуз, страхополох.
Збагачувати свій внутрішній світ	Багатіти серцем і душею.
Збагачуватися нечесним шляхом	Гребти під (до) себе обома руками (обіруч); гріти (нагрівати) руки.
Збагачуватися; наживатися	Гребти (горнути, загрібати) гроші лопатою; набивати кишені.
Зберегти невинність	Віночка доносити.
Збереження	Заощадження.
Зберігати мовчання	Уперто мовчати; справляти мовчанку.
Зберігати оптимізм	Ударити лихом об землю.
Зберігати який-небудь напрямок	Дотримуватися якогось напряму.
Зберігаючі технології	Ощадні технології.
Зберкаса	Ощадкаса.

[149] Слово шифр походить від французького chiffre – буквально цифра, число, – а воно свої витоки тягне від арабського сіфр – тобто нуль. Звісно, що шифр міцно увійшов в ужиток, добре прижився в українській мові, тож ніхто не збирається його звідти викидати чи виживати: для цього слова знайдеться величезна купа роботи! А ось трішки зменшити навантаження на шифр, розвантажити його плечі – не завадить. Тож для поняття «зробити щось таємним, недоступним, незрозумілим для інших, поставити під пароль» пропоную Твоїй, шановний Читаче, увазі слова, виведені від нашої таємниці, тайни, таїни: затаємничити – зашифрувати, поставити під пароль, закодувати, зробити обмеженим доступ (до даних, інформації, тощо); затаємничення – шифрування, зашифровка (процес, перебіг дії); розтаємничити – розшифрувати, розгадати шифр, код, пароль; розтаємничення – розшифрування (перебіг дії). Разом з тим, треба розрізняти: у(в)таємничити – це відкрити комусь таємницю, ввести у таїну (Словник новотворів Юрка Зеленого).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Збивати з путі	Зводити на манівці.
Збивати з толку	Спантеличувати; збивати з пантелику (з плиту, з пливу); затуркувати (замакітрити) голову (світ); забивати баки кому.
Збиватися з рахунку	Плутати лік.
Збирається дощ	Збирається (кладеться, заноситься, заходиться) на дощ.
Збирати невеликими частинками	По ниточці збирати.
Збиратися в дорогу	Лаштуватися (лагодитися, споряджатися) в дорогу.
Збиратися з силами	Набиратися сили; збиратися в силі (на силі).
Збиратися разом	Гуртуватися (збиратися) докупи (до гурту, в купу, в гурт).
Збиратися юрбою	Юрмитися; гуртуватися; купчитися.
Збита дорога (стежка)	Утерта дорога (стежка).

Саме в системі національної мови
закодовано інтелект тієї чи иншої нації[150].

Збити з дороги	Звести на манівці.
Збити оскомину	Випустити пару.
Збитися в підрахунках	Втратити лік.
Збитися з толку	Збитися з пантелику; спантеличитися.
Збідніти	На біду (на злидні) зійти.
Збільшення температури	Підвищення температури.
Збільшувати вагу; повнішати; товстішати	Нагулювати жир.
Збільшувати рівень	Підвищувати рівень.
Збір сіна	Косовиця.
Збір урожаю	Жнива.
Збіситися	Дійти до сказу.
Збліднути	Узятися крейдою.

[150] Мова – це скарбниця духовних надбань нації, досвіду співжиття, праці і творчости попередніх поколінь. У її глибинах – філософський розум, витончений естетичний смак, поетичне чуття, сила надзвичайної чутливости до найтонших переливів людських почуттів і явищ природи. Разом із тим мова – це і своєрідний оберіг звичаїв і традицій, запорука інтелектуального зростання, розвою та поступу народу в загальносвітовому житті. Їй притаманна єдність, взаємозв'язок і взаємозалежність усіх складниць. Належачи до так званих вторинних систем, мова існує не окремішно, а в суспільстві як похідна від нього. Існує вона як різноманітні акти мовлення, котрі ми повторюємо усно та фіксуємо письмово. Мова є основною формою національної культури й насамперед першоосновою літератури (Микола Зубков, газета «Український простір», 1 листопада 2008).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Збовтувати	Сколочувати.
Збори; мітинг	Сходини; зібрання.
Зборочний	Складальний.
Збройна справа	Зброярство.
Збройний завод	Зброярня.
Збройний склад	Склад зброї.
Збуджений; схвильований	Кидає то в жар, то в холод.
Збулося пророцтво	Здійснилося (справдилося) пророцтво.
Збунтувати	Зворохобити.
Звабити дівчину	Покрити дівчину.
Звабити й кинути дівчину	Звести дівчину.
Зважати на те, що було в минулому	Оглядатися на задні колеса.
Зважати; враховувати	Мати на оці (на увазі).
Зважимо плюси та мінуси	Зважимо переваги та недоліки.
Звалити вину на кого	Прикинути вину (провину, причину) кому; скинути (накинути, скласти, покласти) вину (провину) на кого.
Звалити на плечі	Узяти на плечі собі; завдати на плечі собі.
Зварщик	Зварник, зварювальник.
Звати їсти	Кликати їсти.
Звати по імені	Звати (кликати) на ім'я (на йменння).
Зведені брати (діти)	Зведенята, зведенюки.
Звело ногу кому	Скорчило ногу кому; зсудомило ногу кому.
Звелося до того самого	Вийшло на одно.
Звергати прокляття	Садити чортами.
Звернення про звільнення	Звернення з приводу звільнення.
Звернути калачиком	Скрутити в перевесло.
Звернути увагу; запримітити	Накинути оком; зауважити; помітити.
Звернути шию (голову)	Скрутити шию (в'язи, голову, карк).
Звернутися за допомогою	Звернутися по допомогу.
Звертати на себе увагу	Брати всі очі на себе.
Звертати увагу на що	Брати до уваги; зважати (уважати) на що.
Звертатися в різні інстанції (служби)	Оббивати пороги; кидатися туди-сюди.
Звертатися до суду	Позиватися.
Звертатися за рекомендацією	Кликати на пораду.
Звертатися не по адресу	Звертатися не на ту адресу (не за адресою); не туди потрапити; не в ті двері зайти; не в ті ворота заїхати.
Звертатися по телефону	Звертатися телефоном.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Звертають на себе увагу	Привертають до себе увагу.
Зверх плану	Понад план.
Зверхньо дивитися на кого-небудь	Кирпа вгору.
Зверху донизу	Згори донизу.
Звести (увігнати) в гріб (в могилу)	На той світ (у могилу, у яму) загнати; упровадити до гробу; звести зі світу.
Звести з розуму	Позбавити розуму.
Звести кінці з кінцями	Кінці докупи пов'язати (стягти).
Звести на другий план	Удругорядняти.
Звести наклеп на кого-небудь	Присолодити язика.
Звести рахунки з ким	Облічитися з ким; помститися на кому; поквитатися.
Звивина	Вигин; звив; звій.
Звинувачувати когось	Котити бочку на когось[151].
Звисока	Згори; з висоти пташиного лету.
Звити гніздо	Огніздитися; окублитися; змостити гніздо.
Звичайна людина	Ні з лиця, ні з росту.
Звичайним способом	Звичайно; звичайним ладом; як заведено; як звичне.
Звичайно ж!	Авжеж!
Звичайно	Ще б пак.
Звичка – друга натура	Хто біг за возом, побіжить і за саньми.
Звідки б не був	Хай звідки буде.
Звідки б не їхав	Хай звідки їде.
Звідки не візьмись	Де не взявся; аж ось і (коли це, звідкись, не знати звідки, казна-звідки) узявся; ні звідси ні звідти.
Звідки це видно?	З чого це видно?
Звідси слідує наступне	Звідси (з цього) випливає наступне.
Звідусіль	З усіх усюд (усюдів).
Звільнити з посади з ганьбою	Дати по шапці.
Звільнити з тюрми	Вивільнити з в'язниці.
Звільнити	Розв'язати руки; дати волю.

[151] Вислів, що зараз набув сленгового звучання, має довгу історію і походить з того часу, коли по річках на баржах переправляли бочки із солоною рибою. На пристанях вантажники скочували бочки на берег і перевантажували на воза. Кожна бочка важила близько півтонни, тож можна уявити, що сталося б з людиною, яка опинилась на шляху цього вантажу. Звідси й найперше правило вантажників: не котити бочку на людину, яке з середовища рибного промислу пішло у маси (Зьобро О. Мова про мову // Високий замок).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Звільнитися від бажання	Позбутися охоти (бажання); знеохотитися до чого.
Звільнитися від неприємностей	Спекатися (здихатися) біди.
Звільнитися від поневолення (від гніту, з неволі)	Устати (піднятися) з колін; висунути шию з ярма.
Звільніть мене від вашої присутності	Щоб ваш дух тут не пах.
Звільнятися від того, що обмежує (сковує)	Ламати пута.
Звільнятися від чого-небудь гнітючого	Скинути з плечей (з грудей, з душі, з серця) тягар.
Звіряти	Зіставляти; порівнювати.
Зводити до мінімуму; мінімізувати	Зменшувати; скорочувати; урізати.
Зводити щось до нуля	Ударемнювати.
Зволікати час	Відтягати час.
Звонити	Дзвонити.
Зворотна реакція	Оборотна реакція.
Зворотний адрес	Зворотна адреса.
Зворушений	Перечулений.
Зворушити; розчулити	Пробити сльозою; запасти в серце; вийняти душу (серце); узяти за душу.
Зв'язати вузлом	Упереміть зв'язати.
Зв'язати руки комусь	Позбавити когось свободи дій.
Зв'язок часів	Перегук віків.
Зв'язуююча ланка	Сполучна ланка.
Згадуватися; пригадуватися	Спадати на згадку.
Згарячу	Неначе з білої гарячки.
Згідно наказу	Згідно з наказом; відповідно до наказу.
Згідно плану	Згідно з планом.
Згорати від кохання	Палати коханням.
Згорати зі стиду	Згорати від (з) сорому; позичати в Сірка (Рябка) очі.
Згорбити	Скандзюбити в сук.
Згоріло	Димом пішло.
Зграя	Ватага.
Згрішити легко, та каятися важко	Солодко грішити, та гірко покутувати.
Згрішити проти порядності	Устромити рильце в пушок.
Згрішити	Узяти гріх на душу; упасти (увійти) в гріх.
Згубити когось через дрібниці	Утопити когось у ложці води.
Згубити комусь життя	Укоротити комусь віку.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Згущонка	Згущене молоко.
Згущувати краски	Згущати (згущувати) барви; перебирати (перебільшувати) міри (міру); брати через край.
Здавати екзамен	Складати іспит.
Здавати собі звіт	Здавати собі справу.
Здавна	Споконвіку; звіку; спрадавна; з давніх-давен; з діда-прадіда.
Здається вічністю	Довгий як вік.
Здатися у ворожий полон	Здатися на милість ворогу.
Здатися	Викинути білий прапор; опустити руки; скласти зброю.
Здатний влучно, дотепно висловитися	Гострий на слово (на слова, на мову, на язик).
Здатний до хитрощів та шкоди	Хитриком та шкодником підбитий.
Здатний красти (шахрувати)	Нечистий на руку.
Здача з суми	Решта.
Здвиг	Зрушення.
Здержуватися	Стримуватися.
Здивовано; розгублено; спантеличено	Як теля на нові ворота.
Здібний; вигадливий; здатний до чогось	На всякі штуки мастак.
Здібний; обдарований	Першої руки; золота голова.
Здійняти галас; зробити з мухи слона[152]	Роздути кадило.
Здійснити (учинити) злочин	Скоїти злочин.
Здійснити волю	Учинити волю.
Здійснити що-небудь дуже складне (неможливе)	Сісти на їжака; натягти шкурку на кисіль.
Здійснити що-небудь з великою любов'ю	Вкласти в щось душу.
Здійснювати вимірювання	Вимірювати.
Здійснювати гармонізацію	Гармонізувати.
Здійснювати еквівалентний обмін	Так на так міняти.
Здійснювати контроль	Контролювати.
Здійснювати масове кровопролиття	Топити в крові.
Здійснювати неможливе	Рухати (рушити) гори (скали, скелі).
Здійснювати посередництво	Бути посередником.

[152] Давньогрецький сатирик Лукіан в одному зі своїх творів писав: «Я ще багато міг би говорити, але уриваю своє слово, щоб ніхто не подумав, ніби я, як кажуть, роблю з мухи слона». Тепер фразу вживають, коли хочуть висміяти чиєсь намагання надати великого значення якому-небудь дріб'язку (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Здійснювати якусь дуже складну справу	Нести тягар на своїх плечах (на собі).
Здобути в боротьбі	Вибороти.
Здобути душевний спокій	Скинути камінь з душі.
Здобути перемогу	Набрати (напитися) шоломом води.
Здобути право на щось	Допосістися.
Здобути реванш; реваншувати	Відігратися.
Здобути самостійність у житті	Стати на власні ноги.
Здороватися	Вітатися.
Здоров'я його трохи постраждало	Він трохи підупав на здоров'ї (на здоров'я); його здоров'я трохи підупало.
Здружитися	Потоваришувати; заприязнитися.
Здуття	Розпертя.
Зек	В'язень, ув'язнений.

Мови не лише вмирають,
а й мають здатність воскресати[153].

Зекономити	Заощадити.
Земельний участок	Земельна ділянка.
Землероб	Хлібороб; рільник.
Земля приносить хороший урожай	Земля дає добрий урожай; земля добре родить.
Земляк; співвітчизник	Краянин.
Земляніка	Суниця.
Зеркало	Дзеркало.
Зернятко до зернятка	Колосок до колоска.
З'єднати	Звести докупи.
Зжатися в клубок	Скулитися.
Зжимати	Ущільнювати.
Ззаді	Позаду, ззаду.
Ззаду мене	За мною.
Ззаду; із зворотного боку; з-за спини	З тилу.

[153] Карнійська мова – одна із кельтських мов, яка свого останнього носія втратила у 1777 р. Через сто років мова воскресла і дожила до сьогодні (нині нею розмовляють близько двох тисяч людей). Інший наглядний приклад – історія івриту. Ще сто років тому ним ніхто не розмовляв. Існувала лише писемна форма, якою користувалися під час іудейських богослужінь. Та з виникненням у 1948 р. Ізраїлю іврит отримав статус державної мови. – У людей, які розмовляли різними мовами, виникла потреба порозумітися, – пояснила феномен івриту Ірина Кочан. – Спільним знаменником для них, завдяки вірі і державі, став іврит. Тепер ним користуються понад п'ять мільйонів ізраїльтян. Престиж та популярність цієї мови зростає з кожним роком (Зьобро О. Мови, як і люди, – не безсмертні // Високий замок. – 2011. – 6 травня).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Зима почалася	Зима настала (зайшла, прийшла, надійшла, упала).
Зима пройшла	Зима минула (перейшла, перезимувалася).
Зима стала більш холодною	Зима зостріла.
Зимою	Узимку, узимі.
Зйомка фільму	Знімання фільму; фільмування.
Зйомочна площадка	Знімальний (фільмувальний) майданчик.
Зі всією відвертістю	Як на духу.
Зі всією повнотою	Якнайвичерпніше.
Зі всією ретельністю	Якнайпильніше.
Зі всіх боків	Зусібіч.
Зі всіх ніг	Прожогом.
Зі всіх сил	Щосили; на всю силу.
Зі всіх сторін	Звідусіль.
Зі злістю	Злісно, злосливо.
Зі злості	Спересердя.
Зі свого боку	І собі.
Зі свого середовища	З-поміж (з-посеред) себе; зі свого гурту.
Зі скрипом	Ледве-ледве; на превелику силу.
Зі смаком поїв	Усмак наївся.
Зі сторони видніше	Збоку видніше.
Зі швидкістю блискавки	Блискавично.
Зібравши і склавши в дорогу речі, чекати від'їзду	Сидіти на чемоданах.
Зібрані в одному місці	Зібрані при купі.
Зібрання коштів	Збірка коштів.
Зібрання	Сходини; віче; збіговисько.
Зібратися в кулак	Зосередитися.
Зібратися з думками	Зібрати [докупи] думки; зміркуватися; надуматися.
Зібратися з духом	Набратися духу (відваги, зваги, сміливості); зібратися на відвагу; наважитися; зважитися.
Зібратися з силами	Змогтися.
Зібратися йти	Узятися за шапку.
Зівати	Позіхати.
Зігну в баранячий ріг	Навчу в середу пишку їсти.
Зігнути в баранячий ріг	Зігнути в дугу.
Зігнутий у три погибелі	Зігнутий у три дуги.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Зіграти в доміно	Забити (морського) козла.
Зіграти в ящик	Дуба дати (урізати); ґиґнути.
Зіграти жарт з ким	Пожартувати (посміятися) з кого; сміх зробити з кого; фіґля зробити кому; на жарти підняти кого.
Зіграти злий жарт	Недобре пожартувати; устругнути (удати) штуку комусь.
Зіграти у футбол нижче своїх можливостей	Зіграти в півноги.
З'їжитися	Зіщулитися; скулитися.
З'їзд	Спуск.
Зізнатися в гріхах	Визнавати (признати) свої гріхи.
Зізнатися в коханні	Відкрити серце.
Зійти з правильного шляху	Зійти на манівці.
Зійти з розуму	Збожеволіти; стратити розум; з'їхати з глузду.
Зійтися в ціні	Погодитися в ціні.
Зійтися з чужою жінкою	Сягнути на чужу грядку.
Зійтися; порозумітися; зріднитися	Стати на близьку (коротку) ногу з кимось.
Зійшло з рук	Минуло безкарно.
Зіниця	Чоловічок.
Зініціювати	Започаткувати.
Зіпсував справу	Зробив з леміша швайку.
Зіпсувати все дрібницею	Влити в бочку меду ложку дьогтю.
Зіпсувати життя	Перевести (знівечити) життя; зав'язати вік (світ).
Зіпсувати свою репутацію	Накинути на себе недобру славу.
Зіпсувати чиюсь репутацію	Підкопатися під чиюсь славу.
Зіпсувати щось	Звести нанівець.
Зіпсуватися; поламатися	Вийти з ладу.
Зір падає	Зір погіршується.
Зірвати зло на кому	Зігнати серце (оскому) на кому.
Зірвати маску	Вивести на чисту воду.
Зірвати свою злість на кому	Зігнати злість на кому.
Зірки з неба хапає	Зорі з неба збиває (стягає); Бога за бороду (за ноги) ловить.
Зірковий час[154]	Зоряна година.

[154] Австрійський письменник Стефан Цвейг (1881–1942) у новелі «Зірковий час людства» писав: «Одна миттєвість визначає долю сотень поколінь, направляє життя окремих людей, всього народу чи навіть людства». Такі історичні миттєвості він називав зірковим часом. Відтоді про визначальні

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Зірок з неба не хапає	Зірок з неба не знімає (не здіймає); не є ніяке світило; розумом всіх не повершив (не зломив).
Зіставляти	Порівнювати.
З'їсти з апетитом	З'їсти усмак.
З'їсти фіґу	Дулю з маком з'їсти; облизня піймати; облизати макогона; дулю на вербі дістати.
Зіткнення обернулося важкими наслідками	Зіткнення не минулося добром.
Зіткнутися з необхідністю	Стати перед необхідністю.

Межі української мови дедалі звужувалися,
а її функції захоплювала мова метрополії[155].

Зіткнутися з труднощами	Стати перед труднощами.
Зла, примхлива, підступна жінка	Конотопська відьма.
Злагоджено	В один гуж.
Зламати життя кому	Розбити (знівечити) життя кому; світ (вік) зав'язати кому.
Злачне місце[156]	Зелений затишок.
Злетіти вище хмар	Злетіти (злинути) над хмари.
Злидарювати	Піти з торбами.
Злий	Як попечений.

моменти в житті людства чи людини, коли вирішується доля і складаються найсприятливіші умови для самореалізації, кажуть, що це зірковий час (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

[155] Найгірше становище української мови було в Російській імперії царських і особливо більшовицьких часів. Тут тиск на мову був уже не тільки зовнішній, а й внутрішній. До жовтневого перевороту забороняли українську пресу, не дозволяли відкривати українські школи, не друкували наукових праць українською мовою, але український народ на всіх теренах свого поселення розмовляв своєю мовою так, як хотів. У радянський період після репресій 30-х років, після заборони українського правопису 1933 року, нам почали вказувати, яких слів і синтаксичних конструкцій уживати, як писати та як вимовляти те чи те слово. І все це заради наближення нашої мови до російської. Насаджували теорії про «гармонійну» двомовність, унаслідок якої російська мова нібито справляла «благотворний» вплив на українську. Така двомовність не мала нічого спільного з двомовністю ісландців, які вивчили англійську мову для спілкування з чужинцями, а мовою душі назавжди залишили рідну, ісландську (Олександр Пономарів, «Урядовий кур'єр», 17 грудня 2013).

[156] Злачне місце – місце, яке має погану репутацію, славу. Попри перші асоціації зі словом «зло», етимологія цього вислову має інше коріння. «Злачне місце» – вислів із заупокійної молитви, що означає «місце з достатком» (місце, багате хлібом, злаками). Так саркастично і в'їдливо почали називати місця, де збираються гуляки і марнотратники (Зьобро О. Мова про мову // Високий замок).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Злитися	Дивитися вовком.
Злісні боржники	Затяті боржники.
Злість охопила кого	Злість пойняла (посіла, узяла) кого.
Злість пройшла	Серце відійшло; зло минуло.
Злоба	Злість.
Злобний	Злісний.
Зловживання	Зловжиття; надужиття, надуживання.
Зловити на місці злочину	Упіймати на гарячому; зловити за руку.
Зловіщий	Лиховісний.
Зловмисник	Лиходумець.
Злодій	Крадій; хапкий на руку; з довгими руками.
Зложити повноваження	Скласти (зняти) повноваження.
Зломщик	Зломлювач.
Злополучний; злощасний	Нещасливий.
Злорадіти з приводу чого-небудь	Сміятися собі під ніс (з-під вуса).
Злословити про кого	Узяти на зуби кого.
Злочин, не пов'язаний з убивством	Суха справа.
Злякатися до чортиків	Боятися й духу.
Злякатися	Накласти (наробити) в штани; заячий дух напав.
Змагання по стрільбі	Змагання зі стрільби.
Змальовувати	Живописати.
Зменшити тиск на когось	Попустити віжки.
Зменшити що	Убавити чого.
Зменшуватися	Меншати, маліти.
Змерзлий	В обіймах холоду.
Змерзнути дуже сильно	На кістку змерзнути.
Змій-спокусник	Змій-звабник.
Змінилися обставини (настрої)	Свіжим вітром повіяло.
Змінити все, зробивши щось незвичайне	Перевернути світ.
Змінити пластинку	З'їхати на інші рейки.
Змінити становище на краще	Розрядити атмосферу.
Змінити тему розмови	Перевести розмову на іншу тему.
Змінитися в лиці	Змінитися на лиці.
Змінитися до невпізнання	Утратити первісну подобу.
Змінитися на гірше	Погіршати; повернути на гірше.
Змінитися на краще	Покращати, поліпшати; повернути на краще.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Змінювати свої переконання	Тримати ніс за вітром[157].
Змінюватися	Інакшіти, інакшати.
Змішати в одну кучу	Сплести в один клубок.
Змішувати Божий дар з яєчнею	Мішати грішне з праведним; тулити горбатого до стінки.
Змішувати несумісні поняття	Тулити горбатого до стінки.
Змія підколодна	Гад потаєнний; потайна гадюка; гад (гадюка) з-під соломи.
Змокнути до нитки	Змокнути до рубця.
Змусити мовчати	Замкнути вуста.
Змусити себе згадати що-небудь	Покопатися в своїй пам'яті.
Змучений з дороги	Задорожений.
Змучитися з дороги	Стомитися з дороги; здорожитися.
Змушувати вірити в що-небудь нереальне	Напускати дурману.
Змушувати говорити	Тягти за язик; розв'язувати язик.
Зм'ягшити біль	Полегшити (зменшити) біль.
Знадобиться хтось комусь	Прийде коза до воза сіно їсти.
Знає кішка, чиє м'ясо з'їла	Чує кіт, чиє сало з'їв.
Знає, почому фунт лиха	Бачив смаленого вовка.
Знай наших	Отак наші; ось то ми.
Знайомство з літературою	Знання літератури; обізнаність з літературою.
Знайти в кому-небудь підтримку (допомогу)	Спертися на чиєсь плече.
Знайти вихід зі складного положення	Вив'язатися із халепи; зарадити (дати собі раду) в скруті; прибрати способу.
Знайти відмовку	Відбрехатися.
Знайти відповідь	Спромогтися (здобутися) на відповідь.
Знайти втіху в чомусь	Кохатися в чомусь.
Знайти дорогу до серця	Добратися до серця.
Знайти дорогу до чогось	Протерти стежку до чогось.
Знайти доступ до серця	Доступитися (добутися) до серця; здобути ласку (прихильність).
Знайти ключ до серця	Достукатися до серця.
Знайти лазейку	Знайти об'їздку.

[157] Вислів є у багатьох мовах світу. Він з'явився в часи вітрильного флоту. Рух кораблів повністю залежав від напрямку вітру і погоди на морі. У штиль моряки сиділи склавши руки і чекали вітру. А якщо дув сильний вітер у ніс корабля, то вітрила спускали і судно ставало на якір. Корабель продовжував рух за попутного вітру. Тоді, щоб не гаяти час, напинали всі вітрила, а капітан повторював команду: «Тримати ніс корабля за вітром», тобто так, щоб вітрила ловили вітер (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Знайти при обшуку щось	Витрусити щось.
Знайти притулок	Пригрітися.
Знайти себе (своє місце) в житті	Утрапити на свою стежку.
Знайти спільну мову	Знюхатися.
Знайти спосіб (засіб)	Спромогтися.
Знайти щастя	Схопити Бога за бороду.
Знайшов його за обідом	Застав його при обіді.
Знайшов кому повірити	Було кому повірити; не мав кому повірити.
Знаменитий	Визначний; уславлений.
Знаменитість	Славнозвісна людина.
Знати в лице	Знати з виду.
Знати в чому толк	Розумітися (знатися) на чомусь.
Знати назубок	Знати напам'ять (досконало); мати в голові.
Знати по досвіду	Знати з досвіду.
Знати по переказах	Знати з переказів.
Знати птаха по лету	Знати пана по халяві (по халявах)[158].
Знати толк у чомусь	Розумітися на чомусь.
Знати цього не хочу	Не хочу про це й чути.
Знати як своїх п'ять пальців	Знати як свою долоню (кишеню); знати як облупленого.
Знати, почому фунт лиха	Дізнатися, почому ківш лиха; побачити смаленого вовка.
Знатного роду	Високого коліна.
Знаток	Знавець.
Знаходити вихід зі становища	Давати собі раду; вив'язуватися із халепи.
Знаходити задоволення в чомусь	Знаходити приємність (утіху, уподобу) в чомусь; кохатися в чомусь; тішитися чим (з чого).
Знаходити можливим	Уважати за можливе; визнавати за можливе (можливим).
Знаходити паралелі (точки дотику)	Перекидати міст до чогось.
Знаходити потрібним	Вважати за потрібне.
Знаходити собі виправдання	Виправдовувати себе.

[158] Раніше належність людей до майнових станів розрізняли за кольором чобіт. Червоні чоботи носили багаті люди, жовті – люди середнього достатку, найбідніші мали чорні чоботи, а то й зовсім були безчобітними. Той, хто хотів виділитися серед бідняків, але вдосталь грошей не мав, справляв собі чоботи двох кольорів. Коли дорогі чоботи зношувались, до кольорової халяви пришивали чорну нижню частину, яку називали пришвою, і продавали дешевше від нових жовтих чи червоних. «Панів», які їх купували, справді було видно по халявах. Тепер вислів «видно пана по халявах» уживають, коли хочуть поглузувати з того, хто виявляє своє чванство, хвалькуватість (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Знаходитися	Розташовуватися; бути; міститися; перебувати.
Знаходитися в бігах	Бути втікачем; бути в мандрах (в мандрівці, на втіках).
Знаходитися в бідності	Голодні злидні годувати.
Знаходитися в залежності	Залежати.
Знаходитися в кабалі в кого	Бути в неволі (кормизі, рабстві) в кого; бути чиїм невільником.
Знаходитися в небезпеці	Бути в небезпеці (перед небезпекою).
Знаходитися в приміщенні	Перебувати в приміщенні.
Знаходитися в протиріччі з чим	Суперечити чомусь.
Знаходитися вдома	Бути вдома; домувати.
Знаходитися десь	Перебувати; бути; міститися.
Знаходитися за кордоном	Бути (перебувати) за кордоном.
Знаходитися на військовій службі	Бути у війську (на військовій службі); служити у війську.
Знаходитися на краю погибелі	Стояти над прірвою.
Знаходитися на лікуванні	Перебувати на лікуванні.
Знаходитися на посаді (роботі)	Бути (перебувати) на посаді (роботі).
Знаходитися під забороною	Бути під забороною; бути забороненим (заказаним).
Знаходитися під страхом за свою долю	Ходити під обухом.
Знаходиться в друці	Друкується.
Знаходиться в залежності	Залежний від кого (чого).
Знаходиться в користуванні	Є в ужитку.
Знаходиться в небезпеці хто	У небезпеці хто; загрожує небезпека кому; під небезпекою хто.
Знаходиться в опозиції	Опозиційний до.
Знаходиться під вартою	Ув'язнений.
Значна більшість	Переважна більшість.
Значна роль	Питома вага.
Значна сума	Неабияка (велика) сума; неабиякі (великі) гроші.
Значні досягнення	Чималі (неабиякі, великі) досягнення.
Значно більше	Набагато (далеко, куди) більше.
Значно краще	Далеко (куди, набагато) краще.
Значок @; собачка	Равлик; вушко[159].

[159] Офіційна назва того завиванця – *at sign*, тобто «значок ет». Англійською мовою значок електронної пошти так і вимовляться: [ет]. В українській услід за російською значок @ теж неосмислено

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Знаючий	Тямущий, тямучий, тямовитий; тямкий.
Знаючий міру	Поміркований.
Знаючий рахунок грошам	Ощадливий.
Знаючий собі ціну	Сповнений самоповаги; упевнений у собі.
Знаючий толк	Тямущий.
Зневажати; паплюжити	У порох (у прах) топтати.
Зневаження	Зневага.
Зневажливо, зверхньо ставитись до інших	Високо нестися.
Зневіритися	Упасти в невіру; повісити голову.
Знемагати в неволі	Гнутися в ярмі.
Знемагати від бездіяльності	Нудити світом.
Знемагати від клопотів	Світу білого не бачити.
Знемагати	Виморюватися; немощіти; висилюватися; вибиватися із сил.
Знеможений горем	Покраяний горем.
Знеможений нудьгою	З каменем на серці.
Знеможений	Мов з хреста знятий; спрацьований.
Знеможення	Виснага.
Зненавидіти когось	Узяти ненависть на когось.
Зненацька	Як грім серед ясного неба.
Знепритомніти	Упасти в непам'ять; утратити памороки (тяму, пам'ять).

називають «собакою», натомість носії англійської його просто читають як at. Проте в інших мовах спромоглися цьому «рогалику» вигадати якусь ніжнішу кличку. Наприклад, фіни називають «сплячою кішечкою», угорці – «хробаком», китайці – «мишенятком», шведське назвисько можна перекласти як «булочка з корицею», а корейці цю кривулю називають.... «равликом». Як бачимо, ми не єдині у своєму починанні. До речі, російською теж можна було б цей значок називати «улитка» – і схожості побільше, та й звучить набагато милозвучніше. Наші ж північні сусіди, які борються за збереження і оживлення білоруської мови теж шукають свого відповідника: наразі триває суперечка, мовляв, яке слівце гарніше: «вітушка» чи «сьлімак»? Зрозуміло і без перекладача, еге ж? Використання в обігу слова равлик замість значка @ має і суто застосовний, приземлений смисл. Не є таємницею, що сучасні роботи, що розсилають спам, вже легко вміють перехоплювати і вносити до своїх списків ел-скриньки, розпізнаючи їх саме за службовим символом @. Коли ж цю закарлючку замінити, скажімо, на напис [рАвлик], тоді задача для роботів-спамерів стає непідйомною. Відразу варто зазначити, що хитрощі на взірець [a], [at] у написанні скриньок теж вже не зовсім допомагають, бо машини навчилися і їх розпізнавати. Якщо ж ще врахувати, що спамери у світі в основному англотехномовні, то що таке наш «рАвлик» вони ще довго вивчатимуть. Водночас усій – наголошую – УСІЙ україномовній громаді на цілім світі позначення значка @ як равлик є зрозумілим на рівні підсвідомості – перевірено далеко не тільки за моїми власними спостереженнями. Себто українське слово в цьому випадку несе не так художнє навантаження, свідчить не стільки про самовимахування автора цих рядків, а насамперед є технічною хитринкою у справі захисту своєї ел-скриньки від перехоплень роботами-засмітниками. І на додачу: питомо українським технічними терміном (Словник новотворів Юрка Зеленого).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Знесилений	Висилений.
Знесилити	Вигнати дух; вимотати (витягти) всі кишки.
Знести голову	Стяти голову.
Знизили обсяг виробництва	Зменшили обсяг виробництва.
Знизу	Унизу; долу; насподі.
Зник без сліду; зник, як у воду канув	Як вода змила; за водою пішов; запропастився.
Зникла можливість наживи	Увірвалася вудка.
Зникнуло безслідно (безповоротно)	Кануло у вічність (у безвість, у небуття).
Зникнути з горизонту	Зникнути з обрію; зійти з круга світу.
Зникнути раптово	Провалитися крізь землю.
Зникнути; пропасти	Згладитися зі світу; за водою піти.
Знищити до останньої людини	Геть-чисто всіх винищити (виполонити); до ноги (до пня) винищити (вибити, вирізати).

Телеканал «СТБ» послуговується
«Скрипниківським правописом»[160].

Знищити з коренем	Винищити до ноги (до пня).
Знищити; ліквідувати	Пустити під ніж; стерти на порох; знищити до тла.
Знищувати те, що зв'язує кого-небудь з чимось	Розривати останню нитку.
Зніжена, не пристосована до життя людина	Серпанкова панночка.
Знімати відсотки	Брати лихву.
Знімати з себе відповідальність	Умивати руки.
Знімати квартиру	Винаймати квартиру (помешкання).
Знімати кіно (щось на камеру)	Фільмувати.
Знімати мірку	Брати мірку.
Знімати покази	Відбирати свідчення.
Знобить кого	Морозить (лихоманить, трясця трясе, трусить, холодом бере) кого.

[160] Телеканал «СТБ» послуговується «скрипниківським правописом», чинним у 1928–1933 рр., який хотіли відновити після 1991 р., але цього поки що не зробили. Згідно з цим правописом, закордонні власні назви треба передавати найбільш подібними до оригіналу звуками, а в оригіналі на початку слів, наприклад, «Европа», «Египет» немає звука «й». Також невідмінювані за класичними правилами слова-запозичення типу «метро, евро» – відмінювати, як подібні власне українські слова, тобто максимально їх пристосовувати, адаптувати (Іменник каналу «СТБ»).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Знову мимо!	Знову не влучив! Знову не туди! Знову схибив!
Знову прийнятися за своє	Знову взятися до свого (до старого, до давнього); вернутися до свого (до старого, до давнього).
Знову те саме; оп'ять двадцять п'ять	Знову за рибу гроші; і знову про корову.
Зношена машина	Спрацьована (зужиткована, вироблена) машина.
Зношений капітал	Спрацьований капітал.
Знущання	Глум; наруга; збиткування.
Знущатися з кого-небудь	Варити (виварювати) воду з когось.
Знущатися; мордувати	Видирати душу з тіла.
Зняти (ослабити) напруження	Розрядити атмосферу.
Зняти напругу	Випустити пару.
Зняти стружку з когось	Скромадити моркву з когось; накрутити комусь хвоста.
Зобов'язати клятвою кого	Узяти присягу від кого.
Зобов'язатися	Зв'язати себе словом.
Зображати в похмурих фарбах	Малювати в темних тонах.
Зовнішній вид	Зовнішній вигляд.
Зовнішній	Околишній, окільний.
Зовнішністю	На вигляд.
Зовнішність буває обманчива	Зовнішній вигляд часом обманює; врода буває облудна; колос на глиняних ногах.
Зовсім (абсолютно) неосвічений (некультурний)	Як табака в розі темний.
Зовсім байдуже, що буде	Хоч вовк траву їж; після нас хоч потоп; моя хата скраю, я нічого не знаю[161].
Зовсім без грошей	Без шеляга за душею; ані сантима за душею.
Зовсім голий	У чому мати на світ народила.
Зовсім даремно пропасти (загинути)	Ні за собаку (ні за цапову душу) пропасти (загинути).
Зовсім зник	Як відьми вкрали.
Зовсім не боятися	Як торішнього снігу боятися.

[161] Колись він, як і багато інших виразів, мав пряме значення. Усі важливі події в селі чи місті відбувалися в центрі, на площі. І той, хто жив на околиці, довідувався про все останнім, адже ні телебачення, ні радіо, ні преси не існувало. У переносному значенні фразеологізм «моя хата скраю» значить: нічого не чув, не бачив, не знаю, не хочу знати, це мене не стосується, це не моя справа; через байдужість не бажати втручатися у щось, бути причетним до чогось (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Зовсім не дивно	Воно й не дивно.
Зовсім не любить	Як кіт табаку любить; любить як собаки діда з порожньою торбою.
Зовсім не переживає; ані в ус не дує	Ані (і) гадки не має.
Зовсім не підходить що-небудь	Як корові сідло.
Зовсім не потрібний (не треба)	Як чорту лапоть потрібен.
Зовсім не потрібний	Як собаці п'ята нога потрібний.
Зовсім не розумітися (не знатися)	Як свиня на перці розумітися (знатися).
Зовсім не схожий	Як свиня на коня схожий; як макогін на ночви схожий.
Зовсім не хочеться	Хочеться, як голому на вулицю.
Зовсім не чепурний	Чепурний як свиня в дощ.
Зовсім невдалий сезон для команди	Провальний для команди сезон.
Зовсім недобре	Добре, як голому в терну.
Зовсім недовго; дуже короткий час	Без року тиждень (неділю, три дні); без тижня день.
Зовсім нема	І на позір нема.
Зовсім немає чогось	Мов у карася вовни; як у решеті води; як у лисого волосся.
Зовсім неможливо; дуже важко	Не під силу.
Зовсім несподівано	Ні в п'ять ні в дев'ять.
Зовсім ні про що не турбуватися	Зовсім (геть) ні про що не дбати; зовсім (геть) нічим не піклуватися; занедбати геть чисто усе; і гадки ні про що не мати.
Зовсім нікого	Ні живої душі.
Зовсім нічого не видно	Хоч око виколи (вийми, вибий).
Зовсім нічого не зробити	Палець об палець не ударити.
Зовсім нічого не їсти	І ріски (крихти) в рот не взяти.
Зовсім нічого	Аж нічого; анічогісінько.
Зовсім нічого; ніскільки	Ні (ані) гич.
Зовсім один (одинокий)	Сам-один, сам-самісінький; як билина в полі.
Зовсім однаковий; схожий	Волос у волос.
Зовсім очевидно	Цілком ясно.
Зовсім поганий	Як з собачого (телячого) хвоста сито.
Зовсім сухий	Як перець.
Зовсім чужа людина	Ні сват ні брат.
Зодіак	Звірокруг.

Зодіакальний	Звірокружний.
Зола	Попіл.
Золота лихорадка	Золота лихоманка.
Золотий вік (пора)	Красна молодість.
Золотий мішок	Торба з грішми.
Золотий молоток і двері відчиняє	Золота швайка мур пробиває.
Золотий телець	Золотий ідол (кумир).
Золотити пілюлю[162]	Солодити пігулку.
Золотих діл майстер	Золотар.
Золото любить себе погубити	Срібло – чортове ребро.
Золото; гроші; влада золота (грошей)	Золотий телець (теля).
Золотодобувний	Золоторудний.
Золушка	Попелюшка.
Зонт	Парасоля.
Зонтик	Парасолька.
Зоопарк	Звіринець.
Зорі лічиш, а під носом не бачиш	За гоню блоху б'є, а під носом ведмідь реве.
Зорі появилися	Зорі висипалися.
Зоря займається	Світає; зоріє, зазоріло, зоряється, зазорілося; на світ благословляється (зайнялося).
Зосередитися на власних почуттях	Поринути в себе; зосередити увагу на чому.
Зошит по біології	Зошит з біології.
З-під палки	За боюсь.
Зрада	Іудин поцілунок[163]; ніж у спину.

[162] Пілюля – попередник сучасних таблеток. Це лікарська речовина у формі ґудзика чи кульки. Донедавна не існувало різноманітних смакових добавок, ароматизаторів і харчових барвників, які могли б зменшити неприємний смак ліків, тому аптекарі інколи покривали пілюлю солодкою речовиною красивого золотистого кольору, намагаючись обманути вередливих пацієнтів, насамперед дітей. Проте навіть приваблива пілюля не втрачала гіркоти, через що стала символом прикростей, образи («піднести пілюлю»). Звідси й походить вислів «позолотити (підсолодити) пілюлю» – зм'якшувати, згладжувати заподіяну кому-небудь образу, неприємність (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

[163] У Євангелії розповідається, що Іуда Іскаріот, один із дванадцяти апостолів Христа, зрадив свого вчителя за тридцять срібняків. Первосвящеників, які прагнули заарештувати Ісуса, він попередив: «Кого я поцілую, то він, – беріть його і обережно ведіть». Підійшовши до Спасителя, Іуда сказав: «Учителю!» – і поцілував його. Ісуса схопили, судили, катували, після чого розіп'яли на Голгофі. Через деякий час від докорів власного сумління Іуда повісився на осиці (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Зраджувати дружину (чоловіка)	Наставляти роги; скакати (стрибати) в гречку.
Зраджувати кому	Зраджувати кого.
Зраджувати свого чоловіка	Наставляти роги.
Зрадити віру (закон)	Зламати віру (закон).
Зрадити	Перебігти (перейти) на інший бік.
Зразок для наслідування	Первозір.
Зразу видно (помітно) що-небудь	На лобі (на чолі) написано.
Зразу	Відразу.
Зразу; без довгих пояснень	З першого слова.
Зрачок	Зіниця.
Зрідка; місцями	Де-не-де, подекуди.
Зрікатися від ідеалів	Зрікатися ідеалів.
Зрікатися своїх слів	Брати свої слова назад.

Пора зрозуміти, що питання статусу української мови як єдиної державної не може бути розмінною монетою і засобом піару в ситуативних політичних іграх[164].

Зрілість	Повносилля.
Зроби це подібно зразку	Зроби це так, як на зразку.
Зроби це по-своєму	Зроби це на свій лад.
Зробив щось неякісно	Як кіт на глині поробив.
Зробилося вітряно	Розвітрилося.
Зробилося краще йому	Полегшало йому.
Зробити (виконати, сказати) щось недоречно	Утяти (утнути) до гапликів.
Зробити (скласти) заяву	Заявити.
Зробити боляче	Завдати болю.
Зробити в один прийом	Зробити за одним заходом (одним нападом).
Зробити великі очі	Поставити рогом очі.

[164] У своїх спробах реалізувати концепцію «русскоязычной Украины» колишній агроном Вадим Колісніченко копіює поведінку колишнього вчителя Конрада Генлейна, який напередодні Другої світової війни керував нацистською п'ятою колоною в Чехословаччині. Діяльність створеної ним Судетсько-німецької партії, що боролася з неіснуючими порушеннями прав німецькомовної меншини в Судетах, стала важливим фактором розчленування Чехословаччини та подальшого перетворення суверенної держави на маріонеткову під назвою «Протекторат Богемія і Моравія». За свою діяльність Конрад Генлейн одержував нагороди з рук нацистського фюрера, а Колесніченко – від «національного лідера» Росії (Василенко В. Момент істини для українського політикуму і суспільства // Український тиждень. – 2013. – 2 липня).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Зробити вигляд	Удати.
Зробити виговор кому	Зробити догану; висловити догану; вимовити (вичитати) [догану] кому.
Зробити виразнішим	Увиразнити.
Зробити все можливе	Зробити все, що можна; небо прихилити.
Зробити гримасу	Скривитися.
Зробити для виду	Про людське око; про людські очі; для годиться.
Зробити добре діло	Добро вчинити.
Зробити доступним	Удоступнити.
Зробити дуже гірким	Перегірчити.
Зробити життя безрадісним	Світ зав'язати.
Зробити за власним бажанням	Зробити [своєю] волею (охотою); зробити самохіть (доброхіть, з доброї волі, зі своєї волі, із власної волі, по охоті).
Зробити залежним	Узалежнити.
Зробити заміну	Замінити.
Зробити замовлення	Замовити.
Зробити кислу міну	Сквасити губи.
Зробити ковток	Проковтнути.
Зробити когось брехуном	Пошити когось в брехуни; поставити когось брехуном.
Зробити когось жебраком	Довести когось до суми.
Зробити когось поступливішим	Укоротити руки.
Зробити кому-небудь щось неприємне	Насипати на хвіст солі.
Зробити комусь приємно	Медом по губах мазнути.
Зробити крок	Ступити крок.
Зробити круг у повітрі	Кружельнути.
Зробити круг	Дати гаку; зробити гак.
Зробити можливим	Уможливити.
Зробити наглядним	Унаочнити.
Зробити не з того кінця	Зробити через голову.
Зробити незалежним	Унезалежнити.
Зробити неможливим повернення	Спалити за собою мости.
Зробити нерухомим	Знерухомити.
Зробити несподіваний, легковажний вчинок	Викинути фортель.
Зробити обезболення	Знечулити.
Зробити одноманітним щось	Зодноманітити (уодноманітити) щось.
Зробити очну ставку	Звести віч-на-віч.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Зробити покупки	Обкупитися.
Зробити порядок	Навести лад.
Зробити публічним	Розголосити.
Зробити роботу	Впорати роботу.
Зробити самостійним	Усамостійнити.
Зробити собі ім'я	Здобути (придбати) [собі] ім'я (славу).
Зробити спробу	Спробувати.
Зробити страшні очі	Визвірити очі.
Зробити чиє-небудь життя нестерпним	Заїсти вік.
Зробити шиворіт-навиворіт	Поставити віз поперед коня.
Зробити щасливим кого	Ощасливити кого.
Зробити що-небудь необдумано (нерозсудливо)	Кинутися сторч головою.
Зробити що-небудь несподіване (незвичайне)	Удерти (удрати) штуку.
Зробити що-небудь так, як колись, у молоді роки	Труснути стариною.
Зробити щось недоладно (незугарно)	Зробити із лемеша швайку.
Зробити щось недоречне (безглузде)	Нарізати (утяти) січки.
Зробити щось недоречно	Вискочити як Пилип з конопель.
Зробити щось незвичайне (несподіване)	Відколоти номер.
Зробити щось нездійсненне	Дістати зірку (місяць) з неба.
Зробити щось неясним (незрозумілим)	Замутити воду.
Зробити щось підступне комусь	Устромити (дати, всадити) ніж в спину.
Зробити щось як попало	Зробити щось хтозна-як; зробити щось на галай-балай.
Зробити як попало	Зробити абияк.
Зробити яке-небудь відкриття	Сказати нове слово.
Зробити як-небудь	Зробити сяко-тако.
Зробитися брехуном	У брехуни пошитися.
Зробитися замисленим (відчуженим)	Поринути в себе.
Зробитися немилим	Стати немилим; знемиліти.
Зробитися смачним	Посмачніти.
Зробитися сумним	Засмутитися, осмутніти; засумувати, зажуритися.
Зрозумілий	Втямливий; що тримається купи.
Зрозуміти	Убгати в голову.
Зручна година	Добра (сприятлива) година; добра нагода; слушний (нагідний) час.

Зручний випадок (момент)	Нагода.
Зрячий	Видючий.
Зсилатися на кого (на що)	Покликатися на кого (на що).
Зуб мудрості	Череняк.
Зуб на зуб не попадає	Зубами третяка вибивати.
Зуб ниє	Зуб крутить.
Зуби скалити	Шкірити (вишкіряти, вищиряти) зуби; продавати (сушити) зуби; зуби надворі тримати.
Зубожіння	Озлидніння.
Зубрити	Визуджувати.
Зупинився на півслові	Слова застрягли в горлі.
Зупинити кровотечу	Затамувати (загамувати) кров.
Зупинити погляд на…	Зачепитися оком за…

Народи прибалтійських країн
не переходили на мову окупанта[165].

Зупинка	Перестанок.
Зупиняючи когось, дуже просити про щось	Хапати за поли.
Зустріти в штики	Накрити модним рядном.
Зустріти людину, про яку щойно згадували	Про вовка промовка.
Зустрітися з труднощами	Натрапити (надибати) на труднощі.
Зустрітися; зіткнутися	Лоб до лоба опинитися (підійти).
Зустрічати гостинно	Зустрічати хлібом-сіллю.
Зустрічати з розпростертими обіймами	Вітати (приймати, зустрічати) дуже гостинно (з радістю, радо); зустрічати з розкритими обіймами.
Зустрічаються помилки	Трапляються помилки.
Зустрічний вітер	Супротивний вітер.
Зухвалий; підступний; хитрий	З-під квочки яйця видере.
Зчинилася сварка (бійка)	Заварилася каша (катавасія).

[165] Берімо за зразок народи прибалтійських країн, які за радянської окупації не принижувалися до того, щоб переходити на мову окупантів. І тому вижили. Зрештою, чудовий приклад дають нам більшість ведучих телепередач. Хоч би якою мовою говорив співрозмовник, вони не відступають від державної мови. І як невихований постає не ведучий, а той співрозмовник, український громадянин, який по-колоніальному пихато ігнорує мову народу, серед якого живе. Рідну мову, мову наших прадідів, яку вони виплекали й пронесли багатою крізь нестерпно важкі лихоліття, ми повинні, хай там що, відстояти перед навалою новітніх варварів (Ющук І. Якщо хочемо вижити // Літературна Україна. – 2007).

Зчинити колотнечу (неспокій)	Завдати веремії.
З'явилася можливість	Випала нагода.
З'явилися перші наслідки (досягнення)	Крига скресла.
З'явилося велике бажання до чогось	Ноги затрусилися до чогось.
З'явлення	З'ява.
З'ясувати що-небудь	Дошукатися істини; вивести (знайти) кінці.
З'ясувати щось наперед	Закинути вудку (гачок, гака).
З'ясується (підтвердиться) в майбутньому	Покаже час (життя).

Радянський лінгвоцид знекровив українську мову[166].

Й

Йдучи, часто перечіплюватися через що-небудь	Ловити спотикачів.
Його акції впали	Його вага (значення) впала; він утратив вагу (значення); він спустився до низин; він пішов униз; зійшов ні в честь, ні в славу.
Його виступи користуються одобренням	Його виступи схвалюють (хвалять).
Його голос матиме вирішальний вплив	Його голос робитиме погоду.
Його знобить	Його морозить; його холодом (морозом) бере; його лихоманка тіпає (трясе); трясця його трясе.
Його й шило голить, а наша й бритва не бере	Одному на трісочці прядеться, а другому і веретенце не хоче.

[166] 1933 року радянська влада поклала край як українізації взагалі, так й українському пуристичному термінотворенню зокрема. Українських філологів, які були причетні до цього процесу, було репресовано, їхні праці затавровано як «шкідницькі» та «буржуазно-націоналістичні», термінологічні словники вивезено з України і знищено. Критик українських пуристів Степан Василевський писав: «Ми маємо справу з ворогом озброєним, який перегорнув не одну тисячу сторінок етнографічних пам'яток і взагалі різних літературних джерел. За «чистою наукою» Тимченка, Кримського, Курило та інших ховалися фашистські інтервенціоністські плани… Ми, озброєні наукою Маркса-Леніна-Сталіна, остаточно доб'ємо ворога і побудуємо більшовицьке українське мовознавство, гідне доби соціалізму». 1936 року з'явився очищений від «націоналістичних» елементів Словник медичної термінології, укладений «бригадою наукових працівників», який задемонстрував цілковите знекровлення національної медичної лексики. Відтоді й аж до початку 90-х років XX сторіччя наукові терміни в українській мові творилися вже або шляхом калькування чи прямого запозичення з російської мови, або перенесенням інтернаціоналізмів із тієї ж російської – лишень було б менше розбіжностей між двома «братніми» мовами (Ірина Магрицька «Наукова мова в постколоніальній Україні», Радіо Свобода, 22 грудня 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Його кинуло в піт	Його пройняв піт.
Його не витягнеш з хати	Й калачем не виманиш.
Його не озадачиш	Його не спантеличиш.
Його не проведеш	Його не обдуриш (не піддуриш); його в дурні не пошиєш; йому окулярів не втреш.
Його нічого не зупинить	Нема йому ніякого зупинку.
Його нічого не хвилює	Хоч би що кому.
Його повісити мало	Йому й шибениці мало.
Його помітили режисери	Він впав в око режисерам.
Його поховали дуже бідно	Його поховали бездзвінно.
Його сміх бере	Йому регочеться.
Йожик	Їжачок.
Йолка	Ялинка.
Йому везе (повезло)	Йому щастить (пощастило).
Йому везло постійно	Йому щастило всякчас.
Йому виповнилося вісімнадцять років	Йому вийшло (минуло) вісімнадцять років (літ).
Йому влетіло	Дісталося (нагоріло, натрусилося) йому; йому [здорово] попало.
Йому все вдається	Йому (завжди, завсіди) ведеться (щастить); йому все в руку йде.
Йому все мішає	Йому все заважає (перешкоджає); йому все на заваді (на перепоні, не перешкоді); йому й муха на заваді.
Йому до всього діло	Без нього і вода не освятиться.
Йому за сорок років	Йому понад сорок років (літ).
Йому й море по коліна	Йому й чорт не брат; йому хоч би що.
Йому лінь зробити що	Йому ліньки зробити що; йому неохота зробити що; не бере охота його зробити що.
Йому не можна дати його років	Він видається молодший (молодшим) за свої літа (за свій вік, проти своїх літ, проти свого віку).
Йому перевалило за п'ятдесят	Йому за п'ятдесят перейшло (переступило); йому минуло п'ятдесят.
Йому пішов двадцятий рік	Йому повернуло на двадцятий рік.
Йому повезло	Йому поталанило (пощастило).
Йому стукнуло п'ятдесят	Йому упав п'ятдесятий рік; він має вже п'ятдесят за собою.
Йому щастить	Йому дзвінка світить.
Йому якраз того й треба	Йому саме того й треба; йому й на руку ковінька.

І

І більше нічого	Та й годі.
І близько не було	І не ночувало.
І був такий	Тільки його й бачили; і щез (зник, пропав).
І в голову не прийшло	І на гадку не спало.
І в думках не було	І на думці не мав.
І в помині нема (не було)	І сліду не було; і в заводі немає (не було); і натяку немає (не було); ані знати; і не заснітилося; і спомину (згадки) немає.
І в стін є вуха	І стіни мають вуха.
І в ус не дує	І гадки не має; ані гадки; і вусом не веде; та й ні гадки тобі; і гадки й думки не має; і за вухом не свербить.

У штики на сході українську мову ніхто не сприймає[167].

І в хвіст, і в гриву	Б'ють і плакати не дають.
І виду не подати	І знаку не подати.
І він туди вмішався (втрутився)	І він туди встряв; і він туди вдерся; і він до тієї гущі.
І впрям	І справді.
І все ж	А втім; однак; а проте.
І все тут	Та й годі; та й край; та й квит.
І вусом (вухом) не веде	Ні кує ні меле; йому й за вухом не свербить.
І діло з кінцем; і ділу кінець	Та й квит; та й по всьому; та й по всій справі; та й край; та й уже.
І думати забудь!	І думати не смій!
І кінці у воду	Шукай вітра в полі.
І кінь не валявся	І кіт не качався.
І ладно і складно	І в лад і в склад.
І на нашій вулиці буде свято	І в наше віконце засвітить сонце; діждемо тієї години, що будуть по шелягу дині.

[167] То галичани думають, що там самі перевертні живуть. Я казав їм ще за Радянського Союзу: ви такі розумні, такі національно свідомі, бо тільки 50 років живете тут. А пожили б 350 – невідомо, що з вас було б. І найбільші націоналісти – саме зі східної України. Там люди завжди ображаються, коли київське начальство приїжджає і переходить на російську (Олександр Пономарів про українську мову // Час і Події. – 2009. – 13 серпня).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
І на нього управа знайдеться	І на пса прийде зима.
І на очі мені не показуйся	І на очі мені не навертайся (не потикайся).
І не думає; і думати забув	І гадки (і думки, і в гадці, і в думці, думки-гадки) не має; ані гадки не має.
І не заїкайся	Ані слова; ані пари з уст.
І не згадає кого	Ні згаду, ні спогаду; і гадки (підозри) не має про кого.
І не мрій	І в голову не клади.
І не підозрювати	І в голову не класти; і гадки не мати.
І нічого іншого	І більш нічого.
І ніякої реакції; нуль емоцій	І собака не гавкне.
І носа не показувати	І носа не появляти (не потикати).
І оком не моргне	І барвою не поведе.
І ось, накінець	І от (і ось, аж от, аж ось); нарешті.

Для реалізації проекту «русскій мір»
кремлівська влада сформувала потужний механізм[168].

І подавно	І поготів.
І притому ще й	Та до того; та до того ще й; та ще й.
І росинки в роті не було	І ріски в роті не було.
І слід простив	І слід загув.
І словом не обмовився	І через губу не плюнув.
І слуху нема	І чутка пропала; і слід запав.
І сміх, і гріх	І сором говорити, і гріх потаїти.

[168] Відповідно до указу президента РФ Владіміра Путіна від 21 червня 2007 року в Росії було засновано фінансований із державного бюджету фонд «Русский мир». Створений в РФ механізм підтримки й використання «русскоязичних соотєчєствєнніков» для розбудови «Русского міра» нагадує той, який після Першої світової війни було сформовано в Німеччині, щоб зберегти «єдину німецьку спільноту» (її складниками вважали німців «фатерлянду» та представників німецьких меншин – «фольксдойче» поза його межами). Цей механізм утворювали різні урядові доброчинні фонди, такі як Німецьке благодійне товариство, Асоціація для німців за кордоном, Фонд Адольфа Гітлера та ін. Їхні кошти йшли на підтримку німецьких культурно-освітніх установ у зарубіжжі та на залучення до них місцевого населення з метою його германізації, а також на фінансування мережі пронімецьких націоналістичних і реваншистських організацій, які влаштовували протести проти «тяжкого становища німців» і вимагали возз'єднання з Рейхом. Координацію німецької «культурної пропаганди» та культурної експансії покладено було на МЗС Німеччини, яке виконувало настанови фюрера й нацистського керівництва. Поряд із відомством закордонних справ діяв Німецький інститут закордоння (Deutsche Ausland-Institut). Він співпрацював із нацистськими розвідслужбами й готував інформаційно-аналітичні звіти, що їх використовував офіційний Берлін для організації німецької п'ятої колони в сусідніх державах (Механізм і засоби здійснення спецоперації проти української мови // Український тиждень. – 2013. – 1 липня).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
І так далі, і тому подібне	Тощо.
І так дальше	І так далі; тощо.
І так	Отож.
І тому подібне	Тощо; і таке інше.
І хочеться і колеться	І кортить і страшно; і сюди гаряче і туди боляче.
І через золото сльози ллються	Буває, що й багаті плачуть; що з тих кубків, як повні сліз.
Ігнорувати	Нехтувати; зневажати.
Іграшка	Забавка; цяцька.
Ігровий автомат	Гральний автомат.
Ігровий заклад	Гральний заклад.
Ігрок	Гравець.
Ігрушка	Іграшка; забавка; цяцька.
Іде біда – відчиняй ворота	Як одна біда йде, то й другу за собою веде.
Іде великий (сильний) дощ	Лиється ливцем.
Іде десятий рік кому	На десятий рік береться кому.
Іде дрібний сніг	Сніг карапшить.
Іде розробка проекту	Розробляють проект; проектують.
Ідеал	Взірець; зразок; первовзір.
Ідеалізувати	Прикрашати; бачити в рожевому світлі; дивитися крізь рожеві окуляри.
Ідеальний; перфектний	Довершений; бездоганний; досконалий.
Ідеальні умови	Якнайкращі (щонайкращі) умови.
Ідеально; перфектно	Бездоганно; комар носа не підточить.
Ідентифікація персони	Установлення особи.
Ідентифікація	Ототожнення; встановлення відповідності.
Ідентифікувати	Визначати; встановлювати.
Ідентичний	Тотожний, однаковий; такий самий; рівнозначний.
Ідентичний до сучасної ситуації	Однаковий із сучасною ситуацією.
Ідентичність	Рівнозначність; тотожність; однаковість; подібність.
Ідея	Задум; переконання.
Іди (забирайся) по-доброму!	Іди (забирайся), поки цілий (живий та цілий, цілий та здоровий)! Іди (забирайся), поки не пізно!
Іди своєю дорогою	Іди собі куди йдеш.
Ідилічний	Безтурботний.
Ідол	Кумир.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Іжжога	Печія; згага.
Із грязі в князі	Упав у гаразд, як сливка в болото.
Із завзяттям	Завзято.
Із завмиранням серця він дивився на картину	Серце йому завмирало (мерло, мліло), як він дивився на картину; затаївши (затамувавши) дух, він дивився на картину.
Із задоволенням	Залюбки, охоче; радо; з приємністю; з радістю.
Із заздрістю дивитися	Заздрими очима (заздрісно) дивитися; заздрим оком поглядати (позирати); заздрити очима; очі поривати на що.
Із заздрістю	Заздрісно.
Із закритими очима	Із заплющеними очима.
Із запізненням	Заднім числом.
Із зв'язками	Скрізь має руку.
Ізбав, Боже!	Крий, Боже! Боронь, Боже! Ховай, Боже! Хай Бог боронить (милує, відвертає)!
Ізвращати	Перекручувати (*слово*); спотворювати (*думку*).
Із-за громіздкості	Через громіздкість.
Із-за незнання	Через необізнаність.
Із-за поганого фінансування	Через погане фінансування.
Із-за ревнощів	Через ревнощі.
Із-за тебе	Через тебе.
Із-за хвороби	Через хворобу.
Із-за цього	Через це.
Ізолювати	Відгородити муром (стіною); усамітнити.
Ізолюватися від світу	Замкнутися в собі.
Ізольований	Відокремлений; усамітнений; відірваний від світу.
Ікона	Образ.
Ілюзія; міраж	Марні мрії (надії, сподівання); марево; мана.
Ілюзорний; нереальний	Примарний, примарливий; облудний.
Ілюмінація	Освітлення.
Ілюстрація	Малюнок.
Ілюструвати	Супроводжувати малюнками (прикладами).
Іменини	Уродини.

Іменно так	Власне так; саме так; таки так.
Іменно такий	Саме такий.
Іменно тоді	Саме тоді; тоді саме.
Іменно це	Якраз (власне, саме) це.
Імідж	Образ.
Імідж; репутація	Ім'я; честь.
Імітація	Удавання.
Імітувати	Удавати.
Імплементація	Упровадження.
Імплементувати	Упроваджувати (утілювати) в життя.
Імпозантний; презентабельний	Ставний (поставний); статечний.
Імпонувати	Припадати до смаку; подобатися.
Імпотенція	Неспромога.
Імпульс	Поштовх.
Імпульсивний; поривчастий	Гарячкуватий; запальний; палкий.
Інакомислячий	Інакодумець.

Перш ніж запозичити якесь слово із чужої мови,
краще пошукати його у своїй скарбниці[169].

Інакше не вийде	Нема іншої ради; нічого не вдієш.
Інакше, по-іншому	На інший лад.
Інверсія; перестановка	Перестанова.
Інвестиція	Вклад.
Інвестувати гроші	Вкладати кошти.
Індекс	Покажчик.
Індекс; алфавітний покажчик	Абетковий показник.
Індивід	Особа; людина.
Індивідуалізм; егоцентризм	Самозакоханість, самозамилування.
Індивідуальний комфорт	Особисті зручності.
Індивідуальний; персональний; приватний	Особистий.
Індивідуальність	Особистість.

[169] До варваризму «імплементація», на думку вченого мовознавця Віталія Радчука можна підібрати понад 30 українських відповідників, серед них: впровадження, запровадження, втілення, втілення в життя, введення, введення в діло, виконання, здійснення, проведення в життя, перетворення в дійсність, перетворення в життя, реалізція, матеріалізація, справдження, звершення, вживляння, законодавче запровадження, законодавче утвердження, введення в (законодавчу) практику, надання чинності, набуття чинності, узаконення, внесення змін (до закону), внесення поправок, перегляд (закону).

Індивідуум	Особа; особистість.
Індикатор повинен бути розташований	Визначник треба розташовувати.
Індиферентний	Байдужий.
Індустріальний	Виробничий; промисловий.
Інертний	Бездіяльний; малорухливий; млявий; байдужий.
Інертність	Бездіяльність.
Інжир	Смоква, смоківниця; фігове дерево.
Іній	Паморозь.
Ініціатива	Почин; починання; перший крок.
Ініціатива наказуєма	За моє жито мене й бито; де почин, там і кара; за почин карають: хто везе, того й поганяють; нашим салом та по нашій шкурі.
Ініціативний; енергійний	Пробивний; заповзятливий; скорохвацький; жвавий; беручкий.
Ініціювати	Започаткувати.

Українські чиновники не мають права
свідомо зневажати мову держави, в якій урядують[170].

Інколи	Подекуди; подеколи; коли-не-коли.
Інкримінація	Обвинувачення; звинувачення.
Інкримінувати	Винити; ставити за провину; привинювати.
Інноваційна розробка	Новаторське випрацьовання.
Інновація	Новотвір.
Іноді; зрідка; час від часу	Інколи; часом; коли-не-коли; як коли; подекуди.
Іноземець	Чужинець; закордонець.
Іноземний	Чужоземний.
Іностранець	Іноземець.
Іностранний	Іноземний.
Іноязичний	Іншомовний.
Інсайдерська інформація	Дані для внутрішнього використання.
Інсинуювати	Зводити наклепи.

[170] Бо мова – це один з головних атрибутів держави, фундамент, який не можна підмивати… Адже у всьому світі саме через мову люди себе ідентифікують громадянами певної держави. Жодними меморандумами цього не закріпиш, це треба усвідомити. Навіть якщо це усвідомлюєш російською (Балюк Н. Мова нашої свободи чи свобода від мови // Високий замок).

Інспектор; контролер	Наглядач.
Інспектувати; контролювати	Наглядати.
Інспекція	Перевірка.
Інспірація	Натхнення; наснага; окрилення.
Інспірувати	Надихати.
Інстинктивний	Підсвідомий.
Інстинктивно відчувати	Чути серцем.
Інструктувати	Давати вказівки.
Інструкція	Вказівка; настанова.
Інструмент	Знаряддя; приладдя; засіб.
Інтегрувати	Об'єднувати; з'єднувати; згуртовувати; зводити в одно; збирати докупи.
Інтелегент	Інтелігент.
Інтелект	Розум; глузд; мозок; голова; кмітливість, тямущість, тяма; кебета, тямка.
Інтелектуальна праця	Розумова праця.
Інтелектуальний	Розумовий.
Інтелігентний	Освічений; культурний; розвинений.
Інтенсивний	Напружений; посилений.
Інтенсивність	Потужність.
Інтенсифікація	Підсилення; посилювання.
Інтенсифікувати	Посилювати; підсилювати; збільшувати; нарощувати; примножувати.
Інтенція	Намір.
Інтервал	Проміжок; перерва.
Інтервенція	Насильницьке загарбання (підкорення, завоювання); вторгнення.
Інтерв'ю	Дізнання, випитування[171].

[171] Англійське *interview* буквально означає зустріч, бесіду. Якщо ж прискіпливіше розкласти це слово на складові – *inter* + *view* – то вийде щось на взірець нашого сталого звороту віч-на-віч. Воно й не дивно, позаяк здебільшого саме так і відбувається оте «інтерв'ювання».
Цікаво, що наші братньо-слов'янські сусіди спромоглися виробити питомо свої відповідники цьому терміну: мабуть, далося взнаки те, що коли у них вже існувала на повну новинарська справа, у нас ще й держави повноцінної не було. Наприклад, польський термін *wywiad* [вúв'яд]. Їхній тлумачний словник дає таке пояснення цього слова (мовою першоджерела) «*to est rozmową pomiędzy dwiema osobami, lub prowadzącym i grupą osób, podczas której osoba przeprowadzająca wywiad zadaje pytania w celu uzyskania pewnych informacji*» [це розмова поміж двома особами, або ж ведучим і гуртом осіб, під час якої особа, що вивідує – ставить запитання з метою отримання певних відомостей. Ще цікавіше з інтерв'ю та його похідними вчинили чехи. Саме інтерв'ю вони називають *rozhovor* [рóзговор] або rozmluva [рóзмлува], що зрозуміло нам і без перекладу. А ось безпосереднє ставлення запитань (англ. дієслово to interview) звучить вже інакше: *dotazovat se* [дóтазоват се] або ж *vyptávat se* [вúптаават се]. Останнє перегукується з нашим випитувати(ся), а

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Інтерв'юер	Розпитувач.
Інтерес до чого пройшов	Цікавість до чого минулася (зникла).
Інтересний	Цікавий.
Інтересно	Цікаво.
Інтересувати	Цікавити; вабити.
Інтернаціональний	Міжнародний.
Інтернет	Всемережжя[172].
Інтерпретація	Тлумачення.
Інтерпретувати	Тлумачити; витлумачувати.
Інтерфейс; зовнішня оболочка	Оболонка.
Інтимний; приватний	Осібний.
Інтимні стосунки	Любощі.
Інтрига	Підступ; каверза.
Інтригувати проти когось	Плести сіті.
Інтригувати	Розпалювати (лоскотати) цікавість.
Інтригувати; обманювати; морозити кого-небудь	Голову туманити.

перше стане Чительнику зрозумілим, якщо зазначити, що *otázka* [о́таазка] чеською значить «питання». Відтак той, хто ставить запитання – *tazatel* [та́затель], тобто по-нашому випитувач, дізнавач; а той, в кого випитуються – *dotazovaný* [до́тазовании]: такий собі довідуваний, або ж відповідач. Зрештою, українська мова легко дозволяє замінити необґрунтований «запозик» інтерв'ю питомо рідними словами: вивідування, довідування, дізнавання, дізнання, зрештою – випитування, яке можна подати і в скороченому вигляді – випит (подібно до допит). На Людину освічену, виважену, сподіваюся, переконливо може вплинути те, що: по-перше, слово випитування всім україномовним тубільцям добре знайоме, ба! більше того, віддавна спокійно себе почуває у словниках; по-друге, якби мова росіянська рухалася б своїм самобутнім шляхом і жила б власним розумом, а не тупим запозиченням ВСЬОГО чужомовного (бо ж всьо заґранічноє – апріорі луччє!) , тоді б і в ній рідний термін *выведывание* не почувався б пасербом, а посів би достойне місце, набув би новітнього переосмислення – і не треба було б жодного чужинського «інтервья». Такий підхід тільки б наблизив росіянську мову до всіх решта слов'янських, бо там, як було показано угорі, словотворення відбувається у природний спосіб. А коли взяти наш конкретний приклад, то той самий польський, скажімо, *wywiad* і росіянське *выведывание* – взагалі близнюки-браття!; по-третє, слово *випит* – давно вже як словникове. А ось направду потішило те, що слово *випит* знає навіть перевірник правопису у МайкроСохвтівському Уворді! ~:-)) (Словник новотворів Юрка Зеленого).

[172] Утворено на взірець слова всесвіт, а також слів безмежжя, бездоріжжя, Запоріжжя, Криворіжжя, зарубіжжя, узбережжя, роздоріжжя, збіжжя, підніжжя тощо.
У братів-сябрів питомим рідним відповідником інтернету є надзвичайно цікавий термін – сеціва [сЄціва]. А в братів-чехів повним тлумаченням слова *internet* є *mezinárodní počítačová síť* [ме́зінародніі по́чіітачоваа сіть], себто дослівно: міжнародна комп'ютерна сітка, мережа. Майже, що російською *сеть* [сєть], яке чомусь невиправдано заміщується іншомовним запозиченням. Як бачимо, всі ми довкола одних й тих самих тенет товчемося :о))
Слово *всемережжя* просте і доступне для сприйняття та розуміння, утворене за всіма мислимими і немислимими приписами українського словотвору, є наче поєднанням слів всесвітня, мережа та безмежжя – по суті, буквальний переклад інтернету. Заразом термін чіткий і однозначний (Словник новотворів Юрка Зеленого).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Інтродукція	Вступ.
Інтуїтивний	Позадосвідний.
Інтуїтивно здогадуватися (відчувати)	Розуміти серцем (душею); чути серцем.
Інтуїція	Проникливість; шосте відчуття; підсвідомість.
Інфекційний; заразний	Заразливий.
Інфекція	Зараза.
Інфінітив	Дієйменник.
Інформаційний пункт	Довідка.
Інформаційний	Повідомчий.
Інформбюро	Агенція новин, новинарня[173].
Інформувати	Повідомляти; сповіщати; давати знати; доводити до відома.
Інцидент	Нещасний (неприємний) випадок.
Інша сторона медалі	Зворотний (другий, інший) бік медалі.
Інша сторона справи	Інший бік медалі.
Інший	З іншого тіста; не з того тіста книш.
Іншими словами	Інакше кажучи.
Іншого виходу нема	Нема іншої ради; нічого не вдієш.
Іподром	Скаковище.
Іран	Земля вільних.
Ірландія	Смарагдовий острів.
Іскренний	Щирий.
Іскри в очах	Каганці в очах.
Іскри вилітають через комин	Комин іскрить.
Іскри з очей посипалися	Аж свічки (каганці, зірки) в очах засвітилися; аж в очах заіскрилося; аж зіниці засвітилися.
Іскринка	Жаринка.
Іскушати долю	Спитувати (випробувати, вивіряти) долю.
Ісландія	Земля криги.
Існуюча криза	Сучасна (теперішня, сьогоднішня) криза.
Існуюче правило	Чинне правило.
Існуючий закон	Чинний закон.
Існуючі ціни	Теперішні ціни.
Іспанія	Узбережжя кролика.

[173] Новинарня походить зі спільного кореневого гнізда, що і слово новинар. Утворене у той самий спосіб, що і книгарня, кав'ярня, столярня, бляхарня, майстерня тощо (Словник новотворів Юрка Зеленого).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Істеблішмент	Владна верхівка.
Істина в останній інстанції	Остання крапка над «і».
Істинна правда	Щира (чиста, чистісінька) правда.
Істинне задоволення	Справжнє задоволення.
Істинний	Правдивий.
Історія замовчує про що	Історія мовчить (не згадує, не каже) про що.
Історія	Літописання.
Ітак	Отже; таким чином.
Іти в атаку	Нападати.
Іти в бій	Іти (ставати) до бою.
Іти в напрямку до…	Прямувати (простувати) до...
Іти в ногу з кимось	Не відставати від когось.
Іти в ногу з часом	Не відставати від життя (світу).
Іти в ногу	Ступати крок у крок.
Іти в розріз з чим	Іти (ставити) всупереч чому (з чим); не погоджуватися з чим; суперечити чому; різнити з чим.
Іти ва-банк	Ставити (класти) на карту все.
Іти врозріз з чим	Різнитися з чим; суперечити (іти всупереч) чому.
Іти за ким, не випускаючи із виду	Іти за ким назирцем (назирці, назирком, наглядом, наглядці).
Іти крутими дорогами життя	Іти крутосхилами життя.
Іти на вірну загибель	Іти на певну загибель.
Іти на все	Наважуватися (насмілюватися) на все; пускатися на все.
Іти на всіх парах	Іти повним ходом.
Іти на вудочку	Клювати на гачок.
Іти на керівну роботу	Шитися в начальники.
Іти на мирову	Іти на замирення.
Іти на поклін	Іти з поклоном.
Іти на поступки	Поступатися.
Іти на пропаще	Діяти відчайдушно.
Іти назустріч комусь	Сприяти комусь.
Іти наперекір	Орати клепкою.
Іти напролом	Пробоєм (на пробій) іти.
Іти насмарку	Сходити нанівець (на нінащо).
Іти під вінець	Іти до вінця (до шлюбу); ставати під вінець; ставати на рушник.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Іти по вулиці	Іти вулицею.
Іти по нисхідній лінії	Іти спадною лінією; іти вниз; іти спадно.
Іти по п'ятах (по слідах)	Крок у крок ступати.
Іти повільніше; зменшити крок	Вкоротити ходи.
Іти прямо	Іти навпростець (навпрямки); прямувати; простувати.
Іти рядами	Іти лавою.
Іти своїм порядком (чередом)	Іти [собі] своїм звичаєм (рядом, чередою).
Іти слідом	Іти назирці (назирком); іти, як хвіст за лисицею.
Іти тихим кроком	Іти тихою ходою.
Ішачити	Не покладати рук; працювати як віл; перти плуга[174].
Ішло до весни	Бралося на весну.

Ї

Їда	Їжа.
Їж борщ з грибами – держи язик за зубами	Мовчи та диш (та хліба їж); розбив тато горщик, а мати і два, та ніхто не зна.
Їжитися	Щулитися.
Їжте на здоров'я	Споживайте здорові.
Їжте, будь ласка	Зволяйтесь, призволяйтесь.
Їй-право	Далебі; таки так; справді-бо.
Їсти з апетитом	На дві ґулі пхати.
Їстівні припаси	Харчові припаси.
Їсть аж за вухами тріщить	Їсть (уминає) аж за вухами лящить.
Їх абсолютно не видно	Їх геть не видно.
Їх книги	Їхні книги.
Їх погляди співпадають	Їхні погляди збігаються.
Їх цікавить вигода	Їм йдеться про зиск.
Їхав до брата, а заїхав до свата	Їхав до Хоми, а заїхав до куми.

[174] Більшість фразеологізмів своїм виникненням завдячують різним ремеслам, видам діяльності людей – таким, як: робота в сільському господарстві (прокласти першу борозну, орати переліг, перти плуга, одягати вуздечку, випускати віжки зі своїх рук, де не посій, там і вродиться, посіяти паніку, знаходити сокиру під лавкою, як п яте колесо до воза, повертати голоблі тощо) (Інтернет-проект «Нова мова»).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Їхати в Тулу зі своїм самоваром	Підсолювати сіль.
Їхати залізною дорогою	Їхати залізницею.
Їхати на автомобілі	Їхати автомобілем.
Їхати на конях	Їхати кіньми.
Їхати по морю	Пливти (плисти) морем.

Коли Корея після японського панування позбувалася спадку розкладових мовних процесів, еліта країни заборонила поширення на її території японської масової культури[175].

К

Кабала	Неволя; зашморг.
Каблук	Підбор.
Кавалерія	Кіннота.
Кавказ населяє багато народів	На Кавказі живе (проживає) багато народів.
Каждий	Кожний, кожен.
Кажеться	Здається.
Казав пан кожух дам, та слово його тепле.	Понадіявся дід на обід, та без вечері спати ліг.
Казати неправду	Кошики плести.
Казати різко щось неприємне	Як батогом сікти.
Казкове багатство	Золоті гори.
Казкове яйце	Яйце-райце.
Казна	Скарбниця, скарбівня.
Казначейство	Державна скарбниця.
Казнокрад	Скарбокрад.

[175] Байдужість владних структур до захисту українського інформаційно-культурного простору призвела до того, шо у зросійщених містах Сходу й Півдня не вдалося зупинити процесів совєтської мовно-культурної асиміляції. Ба більше, вони дістали інерційне продовження. А русифікація, відсутність міських україномовних середовищ, впливу української культури має своїм наслідком послаблення до критичної межі імунітету національної спільноти, її захисних реакцій, належного опору впроваджувачам «русского міра», які на сьогодні, маючи чимало своїх аґентів у вищих ешелонах влади, надзвичайно знахабніли й пішли у відкритий наступ на українство (Лариса Масенко: «Українська мова зберігає потужну креативну енергетику», сторінка Харківської обласної організації Національної спілки письменників України, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Кайма	Облямівка.
Каїнова печать	Каїнове тавро.
Каламбур	Гра слів (словами).
Каламбурити	Грати словами; прикладати прикладки.
Калитка	Хвіртка.
Каліграфія	Краснопис.
Калюжа	Ковбаня, калабаня; баюра.
Калька з російської мови	Москалька.
Калькулювати	Підраховувати.
Каменщик	Муляр; каменяр.
Каменя на каменю не залишити	До цурки побити.
Камерун	Річка креветок.
Камінь з душі звалився	Камінь з душі (з серця) скотився (спав).
Кам'яна огорожа	Мур.
Кам'янне вугілля	Тверде вугілля.
Канада	Маленьке поселення.
Канадський	Канадійський.
Канделябр	Ставник.
Канєшно	Звичайно; звісно; що й казати.
Канікули	Ферії.
Каністель	Тяганина; морока; клопіт.
Канонір	Гармаш; пушкар.
Кантор, обмінник	Обмінний пункт; пункт обміну валюти.
Канун свята	Святкове надвечір'я; переддень свята.
Канути в Лету[176]	Перевестися на попіл; піти (відійти) в засвіти.
Канцелярист	Писарчук.
Канцелярська робота	Паперова справа.
Канчук	Нагайка.
Капітал	Статок.
Капітулювати	Здавати зброю.
Капля в каплю	Око в око.
Каприз	Забаганка, захцянка; вибрик.
Капризна дитина	Вередлива дитина.

[176] У грецькій міфології Лета – містична річка забуття, що текла в підземному царстві Аїда. Ковток води з неї примушував людину забути про земне життя. «Канути в Лету» означає назавжди зникнути, піти в непам'ять, пропасти безслідно (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Капризний	Вередливий; примхливий; комизливий; перебірливий; вибагливий.
Капризування	Вередування; коверзування.
Капризувати	Витребенькувати; шукати кістки в молоці.
Капризун	Каверзун.
Капюшон	Каптур.
Карабкатися	Видиратися; видряпуватися.
Карапуз	Пузанчик.
Карати кого-небудь	Натирати перцю в ніс.
Караул	Варта, сторожа.
Караул!	Ґвалт! Пробі!
Караульне приміщення	Вартівня.
Караульний	Вартовий, чатовий.
Кар'єрист	Ловець чинів.
Карикатурщик	Карикатурник.
Каркас команди	Кістяк команди.
Карлик	Низькоросток, кордуплик, кордупель.
Карман	Кишеня.
Карта, мапа[177]	Шляхівниця[178].
Картавити	Гаркавити.
Картопля в мундирах	Картопля в лушпинні (в кожушках).
Картопля	Другий хліб.

[177] Пересічний користувач навряд чи зможе розпізнати окремі запозичення, які ховаються за нібито чисто українськими словами. З фінікійської походить слово «мапа», хоча і видається похідним від англійського «*map*» (Зозуля О. Якщо суржик – хвороба, то як з нею боротися // Час і Події. – 2009. – 1 серпня).

[178] Карта походить від грецького *χάρτης*, а відтак латинського *charta* – і означає лишень аркуш папірусу. Для порівняння: французькою *carte* – просто аркуш, листок. Ну і де ж тут йдеться про зменшене умовне зображення місцевості?? Мовчу вже про інше модне запозичення – мапа, від англійського map, яке у свою чергу запозичене з давньоєгипетської мови, де воно означало ніщо інше, як... той самий лист паперу!
Поверталася мапа з діяспори в український ужиток наприкінці 1980-х-початку 1990-х більше того, сам подекуди грішив, і полюбляв в запалі юнацькому встромити ту мапу в текст: з одного боку, незвично, а з іншого – тоді це був наче такий собі прояв протесту проти «офіційної» (читай зросійщеної) української. Не заперечую: нашим переселенцям за морями-океанами у питанні правопису і словникового запасу вдалося багато чого зберегти корисного і цікавого з усього набутку, який в буквальному розумінні був спалений на вогнищах комуно-сталінськими посіпаками. Але, зізнатися, слово мапа, рівно ж як і гелікоптер, не відношу до отого світлого, вічного, доброго... Незалежно від виду карти, від того, що там на ній і як намальовано – все у підсумку зводиться до позначення/прокладання того чи іншого шляху. Звідси й шляхівниця. Слово утворене у той самий спосіб, що і шахівниця, рахівниця, годівниця тощо. Інші можливі (чернеткові) замінники «мапи»: путівниця (не плутати з путівником – книжечкою, де подається опис міст, визначних місць, достовидів, тощо), шляхорис, шляхівник (Словник новотворів Юрка Зеленого).

Картофельне пюре	Картопляне пюре.
Карточний будиночок	Мильна бульбашка; замок на піску.
Картяр	Картограй.
Каса	Скарбниця.
Кастинг	Конкурсний відбір.
Кастрюля	Каструля.
Кататися від сміху	Рвати боки.
Кататися на коньках	Бігати на ковзанах.
Кататися на лижах	Возитися на нартах.
Кататися як сир в маслі	Жити як у раю.
Категоричний осуд	Різкий осуд.
Категоричний; безапеляційний	Безумовний; рішучий; твердий.
Категорично заявити	Сказати, як відрубати.
Категорично	Гостро; руба.
Катлєта	Котлета.
Каток	Ковзанка, совганка.
Катування	Мордування.

«Те, що робиться в Радянському Союзі, –
це ніякий не інтернаціоналізм, а русифікація»[179].

Катушка	Шпулька.
Кафе, бар	Кнайпа.
Кафедральний собор	Катедра.
Качан капусти	Головка капусти.
Качеля	Гойдалка; реля.
Каша з дрібних круп	Лемішка.
Каша з кукурудзи	Мамалиґа.
Каша з пшениці на Різдво	Кутя.
Каша з пшона	Куліш.
Кашкет	Картуз.
Каюк	Гаплик.

[179] 1965 року Іван Дзюба написав працю «Інтернаціоналізм чи русифікація?». Вона справила ефект вибуху атомної бомби. Бо Дзюба в межах радянської ідеології довів: те, що робиться в Радянському Союзі, – це ніякий не інтернаціоналізм, а русифікація. Це читали всі в громадському транспорті, передруковували. А потім почали за неї тягати. Тоді її підсунули Петрові Шелесту, першому секретареві ЦК Компартії України. Вона справила на нього велике враження. Він дав вказівку в ЦК: якщо туди дзвонять, відповідайте українською – незалежно від того, якою мовою з вами говорять (Олександр Пономарів про українську мову // Час і Події. – 2009. – 13 серпня).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Каятися	Битися в груди; кусати (гризти) лікті.
Каяття; покаяння	Спокута.
Квакання	Кумкання.
Кваліфікований спеціаліст	Майстер своєї справи.
Кваліфікований; компетентний	Вправний; умілий; знаючий; обізнаний; досвідчений; фаховий; підкутий на всі чотири.
Кваліфікувати дії	Розцінювати дії.
Квартира	Помешкання; мешкання.
Квартира з усіма зручностями	Квартира з усіма вигодами.
Квартирант	Мешканець; пожилець.
Квитки продаються	Квитки можна придбати.
Квота	Частка.
Кемпінг	Шатрування.
Кенія	Біла гора.
Керований (очолюваний) ким-небудь	На чолі з ким.
Керосин	Гас.
Керосинова лампа	Гасова лампа; гасниця.
Керувати (правити) чимось	Бути (стояти) біля керма; давати провід.
Керуватися певними настановами	Триматися курсу.
Керуватися певними нормами поведінки	Держати фасон; тримати марку.
Керуючий відділом	Керівник відділу.
Кеш	Готівка.
Кидає в дрож	Дрижаки б'ють.
Кидає в жар і в холод	Поймає (понімає) кого вогнем і морозом (холодом); палить і морозить.
Кидати в жар	Обсипати жаром; проймати морозом; як вогнем обхопити.
Кидати в піт	Обсипати потом; ударяти в піт.
Кидати погляд	Кидати оком; метнути оком (поглядом); позиркувати; стріляти (стригти) очима.
Кидати рукавичку	Викликати на герць.
Кидати слова на вітер	Говорити на вітер; розкидатися словами.
Кидати тінь	Уводити в неславу; кидати пляму.
Кидатися в крайнощі	Кидатися з однієї крайності в другу (до другої); кидатися з одного краю в другий (до другого).
Кидатися в очі	Впадати в око (в очі, у вічі); спадати на очі; набігати на очі; брати очі [на себе]; вбирати [в себе] очі.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Кидатися грошима	Сипати (розкидатися) грішми; тринькати (розтринькувати) гроші.
Кидатися з крайності в крайність	Молитися то до Бога то до чорта; метатися між двома полюсами.
Кидатися зі сторони в сторону	Кидатися з одного боку в другий (то в той, то в той бік); кидатися то сюди, то туди; тик-мик.
Кидатися, як циган на ярмарку	Товктися, як Марко в пеклі.
Київ знаходиться на правому березі Дніпра	Київ лежить (стоїть) на правому березі (боці) Дніпра.
Київлянин	Киянин.
Ким виконано завдання?	Хто виконав завдання?
Кинути (перестати) займатися чим-небудь	Занедбати (закинути, покинути) що.
Кинути біглий погляд	Перебігти оком.
Кинути в холод	Узяти холодом (морозом); обсипати снігом [за шкіру]; усипати морозом; затрусити; мороз пішов по кому; мороз пішов [по шкурі, (поза плечі)] кому.
Кинути роботу	Покинути робити що; закинути працю (роботу, діло); пуститися діла.
Кинути тінь на когось	Увести в неславу.
Кинутий без уваги	Занехаяний, занедбаний.
Кинутий на поталу долі	Забутий Богом.
Кинутися в сльози	Ударитися в сльози (в плач).
Кинутися в сторону	Кинутися (метнутися) вбік (набік).
Кинутися з усіх ніг	Кинутися щодуху (що є духу, скільки духу, що духу в тілі, чимдуж, на всі заставки, на всю витягу, прожогом).
Кинутися тікати	Податися навтікача.
Кипить гнівом	Пройнятий гнівом.
Кипіти в котлі	Варитися в казані.
Кип'ятити	Переварювати.
Кип'яток	Окріп; вар.
Кип'ячена вода	Переварена вода.
Кип'ячене молоко	Пряжене (спряжене) молоко.
Кирпіч	Цегла.
Кислород	Кисень.
Киснути; нудитися	Нудити світом.
Китай, Піднебесна	Підхмарна.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Китайська стіна	Китайський мур[180].
Кичитися	Високо нестися; гнути кирпу; чванитися.
Кишіти	Роєм роїтися; комашитися.
Кишка тонка	Пороху (духу) не стане.
Кишма кишить	Аж роїться.
Кігті, когті	Пазурі.
Кілер	(Найманий) вбивця.
Кілька днів підряд	Кілька (декілька) днів (день) поспіль (уряд).
Кімната	Покій.
Кінематографіст	Кінороб.
Кінець – ділу вінець	Кінець діло хвалить.
Кінець діло хвалить	От тобі віз і перевіз.
Кінець ділу	Скінчено справу.
Кінець кінцем	Зрештою; після всього; нарешті; врешті-решт.
Кінозйомка	Фільмування.
Кінофабрика	Кінарня.
Кінцева межа; край; крайність	Геркулесові стовпи.
Кінцеве заключення	Остаточний висновок.
Кінцевий результат	Остаточний результат (вислід).
Кінці у воду ховати	Потай Бога, щоб чорт не знав.
Кінчик	Прикінець.
Кінь скаче галопом	Кінь біжить упросік.
Кісточка	Пензлик.
Кіт-мурлика	Кіт-воркіт; кіт-мурко.
Кішці смішки, а мишці слізки	Кому весілля, а курці смерть.
Клад	Скарб.
Кладбище	Кладовище, цвинтар.
Кладовка	Комора, комірчина.
Кладовщик	Комірник.
Кланятися	Бити поклони; бити чолом; віддавати поклони.
Клапан	Хлипак.

[180] У III ст. до нашої ери, щоб боронити внутрішній Китай від нападу кочових орд, було побудовано велику стіну: завдовжки майже 4 тис. кілометрів, заввишки – від п'яти до десяти метрів, а завширшки сім метрів. Зводили її кілька століть. Кожний шостий житель Китаю брав участь у будівництві. Залишки цієї стіни досі збереглися. Фразеологізм «китайський мур (стіна)» вживають у багатьох мовах світу у значенні нездоланної перешкоди, неприступного захисту, наглухо закритого доступу, відокремлення (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Клапоть	Клаптик.
Класифікувати; систематизувати	Упорядковувати; розбивати на групи.
Класний шанс	Слушна нагода.
Класти голову (життя) за кого (за що)	Головою (життям) накладати за кого (за що); життя своє (душу свою) віддавати за кого (за що); покладати (офірувати) життя (душу) за кого (за що).
Класти кінець чому	Робити кінець (край) чому; класти край чому; припиняти що; берега дати чому.
Класти клеймо на кого	Таврувати кого; неславити кого; ганьбити (ганьбувати) кого; плямувати (плямити) кого.
Класти під сукно	Відкладати на безрік.
Клейкий (недопечений) хліб	Глевкий хліб.
Клейкий	Липкий.
Клеймити	Паплюжити; вкривати ганьбою; знеславлювати.
Клеймо	Тавро.
Клейонка	Церата.
Клекотіння	Клекіт.
Клин клином вибивають	Біда біді на слободі.
Клієнт	Замовник.
Клімат	Підсоння.
Клінер	Очищувач.
Кліщами тягнути слова з когось	Обценьками тягнути за язик.
Клонити	Хилити.
Клонить сон (дрімота) кого	Сон змагає (налягає) кого; дрімота бере кого; на сон знемагає хто.
Клоп	Блощиця.
Клоччя	Жмуття.
Клубніка	Полуниця.
Клумба	Квітник.
Клювати носом	Куняти [сидячи]; дрімати; окунів [носом] ловити.
Клюква	Журавлина.
Клюнути на щось	Купитися на щось.
Ключеве питання	Головне (важливе) питання.
Клякса	Чорнильна пляма.
Клянчити	Циганити.
Клястися у вірності	Присягати на вірність.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Кмітливий; тямущий	Бистрий на розум.
Книга жалоб і пропозицій	Книга скарг і пропонов.
Книжка вийшла з друку	Книжка побачила світ (вийшла у світ).
Книжкова крамниця	Книгарня.
Книжкова новинка	Новодрук.
Книжковий склад	Книжкова комора.
Книжна полка	Книжкова полиця.
Книжний	Книжковий.
Кобзар	Чоловік Божий.
Коварний	Підступний.
Коварство	Підступність.
Ковйор	Килим.
Ковиряти	Колупати.
Ковирятися в носі	Длубатися (копирсатися, порпатися, момсатися, шпортатися) в носі.
Коврижка	Медяник.
Коврова дорожка	Килимова доріжка.
Когнітивний	Пізнавальний.
Кого ви маєте у виду?	На кого ви думаєте?; кого ви маєте на думці (на мислі, на оці, на увазі)?
Кого-небудь відправити ні з чим	Хука всучити комусь.
Кого-небудь охоплює почуття великого страху	Аж шкура терпне.
Кого-небудь переповнюють оптимістичні мрії	Цвіркуни тріщать у голові у кого (кому).
Кого-небудь підозрюють у чомусь	Тінь падає (лягає) на когось.
Когось треба побити	Палиця плаче за кимось.
Кодекс законів	Зведення законів.
Кожен Божий день	Що Божого дня; що Божої днини; що день Божий; що в Бога день; що кожного дня; що кожної днини; кожнісінького дня; кожнісінької днини.
Кожен день і кожен час	Щодня й щогодини.
Кожен день; кожного дня	Щодня, щоденно.
Кожен місяць; кожного місяця	Щомісяця.
Кожен по собі судить	Кожен на себе міряє.
Кожен раз; кожного разу	Щоразу, раз у раз.
Кожен рік; кожного року	Щороку, щорічно, рік у рік.
Кожен тиждень; кожного тижня	Щотижня.

Кожна хвилина дорога (на рахунку); час – гроші	Кожна хвилина на вагу; не можна гаяти й хвилини (жодної хвилини); кожна хвилина лічена (рахована).
Кожний другий день	Що другого дня.
Кожний раз	Щоразу.
Кожних два тижні	Що другого (кожного другого) тижня.
Кожних два-три дні	Що два-три дні.
Кожного разу	Щоразу; щодня; щомиті.
Кожної неділі	Щонеділі.
Кожному відомо	Кожен знає.
Кожну ніч	Ніч у ніч, щоночі.
Козел відпущення[181]	Офірний цап; цап-відбувайло.
Козиряти	Хизуватися.
Кокетливо поглядати на кого-небудь	Гострити очі.
Кокетувати з ким-небудь	Торгувати витрішками; ловити витрішки; купувати (продавати) витрішки.
Колега з роботи	Колега.
Колегіальний	Спільний.
Колектив	Гурт.
Колективний	Груповий.
Колективно	Разом; гуртом; усім гамузом.
Колекціонер	Призбирувач.
Колекція	Збірка; зібрання.
Колесами	Колісьми.
Колесо фортуни	Колесо щастя[182].
Колечко	Перстеник, перстенець.
Коли б не	Хоч би коли; хоч коли б.

[181] Виникнення цього фразеологізму сягає в глибину сторіч і описане в Біблії. У давніх євреїв існував особливий обряд. У день відпущення гріхів брали двох козлів і, кинувши жереб, одного з них кололи, приносячи в жертву Богові. А другого, провівши над ним певну церемонію, що означала покладання на нього всіх гріхів єврейського народу, відводили в пустелю для відпущення гріхів. Отже, у переносному значенні «козлом відпущення» називають людину, на яку постійно звалюють чужу провину; яка незаслужено несе відповідальність за гріхи інших (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

[182] За давньоримським міфом, Фортуна – це богиня сліпого випадку (щастя або нещастя). Люди уявляли її з крилами і зав'язаними очима. Стоїть вона на колесі, що весь час обертається. В одній руці Фортуна тримає кермо – символ того, що вона керує людською долею, а в іншій – ріг достатку, благополуччя, який дарує своїм обранцям. Нині широко вживають вислів «колесо Фортуни». Він означає непостійність, мінливість долі, адже на зміну щастю приходить нещастя, удачі – невдача; нічого постійного в житті немає (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Коли б не прийшов	Хай коли прийде.
Коли б не	Хай коли.
Коли б то не було	Будь-коли, коли-будь, абиколи; хоч коли; хай коли; коли припаде.
Коли дрова горять, тоді й кашу варять	Лови рибку як ловиться; не тоді до млина, як вітру нема; п'ятниця вдруге не трапиться; гуляй, дитино, поки твоя година.
Коли дрова горять, тоді й кашу варять	Напиймося тут, бо на небі не дадуть.
Коли завгодно	Будь-коли.
Коли наступить пізня година	Як припізніє.
Коли не пиріг, то й не пирожися	Знай, кобило, де брикати.
Коли необхідно буде в майбутньому	Свого часу.
Коливання	Гойдання; похитування; хитання.
Коли-небудь	Колись, будь-коли, коли-будь, абиколи; як не тепер, то в четвер.
Колись у минулому	Свого часу.
Колихатися	Вихитуватися; погойдуватися.
Колишній екс-боксер	Колишній боксер.
Колізія	Зіткнення.
Колодязь	Криниця.
Колонізатор	Зайда.
Колонка	Стовпчик; стовпець.
Колоти в очі	Вибивати (випікати, викидати) очі; тикати в очі.
Колошматити	Макогонити.
Колюча квітка	Шпичкувата квітка.
Колючка	Голка; шпилька.
Коляска	Візочок.
Кольки в животі	Бабиці, бабиця; завійна, завійниця.
Кольцо	Каблучка; перстень.
Ком підкочується до горла	Клубок підступає до горла[183].
Команда втратила перевагу	Перевага вислизнула з рук у команди.
Команда займає перше місце	Команда є на першому місці.
Команда лідирує	Команда веде перед; команда є лідером.
Команда	Дружина.

[183] Більшість фразеологізмів своїм виникненням завдячують різним ремеслам, видам діяльності людей – таким, як: ткацько-прядильне ремесло (розмотувати клубок, клубком ставати в горлі, нитка увірвалася тощо) (Інтернет-проект «Нова мова»).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Командир батальйону	Курінний.
Командир роти	Сотник.
Командіровка	Відрядження.
Командувати ким-небудь	Сісти верхи на когось.
Командувати парадом	Верховодити парадом.
Командуючий армією	Командувач армії (війська).
Комар носа не підточить	Ніхто не підкопається; спробуй підкопайся; як без мила підголив.
Комбінувати	Поєднувати.
Комедіант	Жартівник, жартун; кумедник; сміхун, сміхотун; дотепник.
Коментарі зайві	Ні додати ні відняти.
Комерційна торгівля; комерція	Торгівля.
Комета	Хвостата зірка.
Комин	Димар.
Комір тисне	Комір душить (давить).
Комісія по безпеці	Комісія з безпеки.
Комісія по правах людини	Комісія з прав людини.
Комкати	Бгати; жужмити.
Компакт-диск	Кружало.
Компактний	Щільний; зімкнутий; збитий.
Компанія	Спілка[184].
Компанія	Товариство.
Компас	Дороговказ.
Компенсація	Відшкодування.
Компенсувати	Відшкодувати; оплатити; покрити витрати.
Компенсувати збитки	Відшкодувати втрати.
Компетентний	Обізнаний.
Компетентність	Обізнаність.
Компілювати	Насмикувати; збирати докупи.
Комплект	Добір.
Комплектуючі	Складові частини.

[184] Скорочення від слова спілка – товариство, де зібралися однодумці, спільники робити спільну справу. В українській підприємницькій традиції панував саме цей термін, а не запозичене компанія. Відтак на торгових написах наших не таких вже далеких пращурів красувалося, наприклад, «Зелений і С-ка», на відміну від нині розповсюдженого збочення «Зелений & Со» (тобто *and company*). Смислове значення до крихти те саме, просто тимчасово верх взяло бездумне мавпування всього чужинського (Словник новотворів Юрка Зеленого).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Композиція, трек	Награння[185].
Компрометувати	Ганьбити; безчестити, неславити; укривати ганьбою; обливати брудом; топтати в багнюку; лити помиї на когось; зневажлювати; очорнювати.
Компроміс	Золота середина; поступка; порозуміння.
Комп'ютер	Верстак[186].
Комп'ютерщик	Комп'ютерник, орудник.
Кому не лінь	Кому тільки забажається (забагнеться); кому не ліньки; хто тільки захоче; хто не лінується.
Кому це вигідно?	На чий млин вода?
Кому що, а курці просо	Голодній курці просо на думці.
Кому-небудь байдуже щось	Що до того кому.
Кому-небудь везе (щастить)	І шило голить кого (чиє).
Кому-небудь дуже важко	Важкий камінь давить душу (серце).
Кому-небудь дуже важко (скрутно)	Не до солі комусь.
Кому-небудь дуже прикро (досадно)	Гірко на серці (на душі).
Кому-небудь дуже страшно (боязко)	Серце стигне.
Кому-небудь дуже хочеться зробити щось	Як за поли тягне.
Кому-небудь дуже хочеться йти (тікати, рухатися)	Ноги (п'яти) сверблять.

[185] Те, що награється, відповідник отому розмитому запозиченню композиція (мається на увазі музична), синонім слову запис і навіть несусвітному трек. Витоки свої це слово тягне з народного просторіччя, а також з балаку (жаргону) україномовних збирачів співів. Наголос має плаваючий: комусь більше до вподоби казати награннЯ, а хтось каже на польський манір нагрАння. Не плутати з награванням, яке несе у собі певний відтінок незавершеності або несерйозності, виконання в півсили, таке собі бринькання, дудніння під ніс, або ж просто чернетковий нарис майбутнього твору. Порівняйте з спорідненими чеською – *nahrávka* [нáграавка], або ж з польською – *nagranie* [наґрáнє]. В обох мовах це слово означає те, що англійське *recording* чи то пак людською – (один) «запис» (Словник новотворів Юрка Зеленого).

[186] Інші нації, можливо, трохи й відставали у розробці обчислювачів, але аж ніяк не у пошуку своїх питомих назв для цього нового пристрою. Так, у німців цей прилад віддавна називається *Rechner* [рехнер] (від дієслова «обчислювати» – *rechnen*), але, на жаль, вони дедалі більше скурвлюються у мовному питанні і все більше питомо німецькі слова витісняють анґліцизми. Французи кажуть (з артиклем) *l'ordinateur* [льóрдінатоер], подібно й у шведів – *ordinator* [ордінатор]. Мовчу вже про те, що навіть відносно невелика чеська нація теж спромоглася винайти свій питомий відповідник – *počítač* [пóчіітач] і зовсім не має у своїй мові слова «комп'ютер»! Але що чехи! Направду дрібонькі словенці, яких налічується по світу заледве два мільйони (з пів-Києва десь ;)) кажуть по-своєму – *računalnik* [рачунальнік]! Розмаїті верстаки використовувалися нашими пращурами ще в ремеслах, наприклад у ткацтві: бачите, і там робили зворотно-поступальні рухи – верстали, тобто, як і в минувшину, сьогодні верстак не перестає бути знаряддям виробництва, а позаяк ми все ж таки майже повністю відійшли від сохи, то і вигляд, і призначення отого знаряддя набули нових обрисів (Словник новотворів Юрка Зеленого).

Кому-небудь дуже хочеться розповісти щось	Свербить на кінці язика.
Кому-небудь однаково (байдуже)	Тільки хоч би що кому.
Кому-небудь приємно (радісно)	Як салом по губах.
Кому-небудь призначено (судилося заздалегідь)	На роду написано.
Кому-небудь стає дуже страшно	Чуб піднімається вгору.
Кому-небудь стало важко (неспокійно)	Як камінь на душу навернув.
Кому-небудь стало відомо про щось	Сорока на хвості (на крилі) принесла.
Кому-небудь тяжко (погано, сутужно)	Не з маком (не з медом) комусь.
Кому-небудь хтось (щось) подобається	По серцю; до серця.
Комунікація	Сполучення; зв'язок.
Комунікувати	Спілкуватися.

Надзвичайно цікавою є мовотворчість Юрія Андруховича[187].

Комусь байдуже до чого-небудь	Ні зимно ні тепло.
Комусь байдуже до чогось, коли є щось важливіше	Не до солі комусь.
Комусь дуже набридло що-небудь	Вухами лллється.
Комусь не терпиться	Під п'яти пече.
Комусь повезло	Випала щаслива карта.
Комусь раптом стало моторошно (страшно)	Як лихоманка взяла.
Комусь стало соромно	Пробігла собака поміж ногами комусь.
Комусь стало тривожно (неспокійно)	Тенькнуло в серці (в грудях).
Комусь хочеться щось здійснити	Охота бере.
Комфорка на плиті	Конфорка на плиті.
Комфорт, комфортабельність	Зручність; затишок; вигоди.
Комфортабельний, комфортний	Вигідний; зручний; з вигодами.

[187] В останній своїй книжці «Лексикон інтимних міст» письменник досяг дивовижної майстерності, вводячи в текст слова з різних соціокультурних реґістрів, обігруючи їх внутрішню форму і походження, проводячи паралелі з іншими, передусім слов'янськими, мовами. При цьому вишукана мовна гра не є самоціллю, навпаки – наповнює текст додатковими художніми смислами. Тому мовознавцям необхідно досліджувати мову не лише класичних творів, а й сучасних, передусім тих митців, які досконало володіють словом (Лариса Масенко: «Українська мова зберігає потужну креативну енергетику», сторінка Харківської обласної організації Національної спілки письменників України, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Комфортабельні апартаменти	Зручне помешкання.
Комфортний	Зручний.
Комфортно	Зручно.
Комюніке	Урядове повідомлення.
Конвенція	Угода.
Конвертувати валюту	Обмінювати валюту.
Конвой	Охорона; варта, сторожа.
Конвоювати	Супроводжувати.
Конвульсії	Дрижаки; корчі, судоми.
Конденсувати	Згущувати; ущільнювати.
Кондитер	Цукерник.
Кондитерська	Цукерня.
Коні помчали з усіх сил	Коні погнали (помчали) чимдуж (щодуху).
Конкретний план дій	Визначений (окреслений) план дій.
Конкурент	Суперник.
Конкуренція	Змагальність.
Конопатий	Веснянкуватий.
Консенсус	Згода; одностайність; погодження.
Консервативний; рутинний	Закостенілий.
Консерватизм	Рутина; застій.
Консолідація	Об'єднання.
Консолідувати	Згуртувати; збити докупи; зміцнити.
Консонанс	Співзвуччя.
Конспіративний	Змовницький; таємний.
Конспірація	Змова.
Констатувати	Стверджувати; відзначати; засвідчувати.
Конституція	Основний закон.
Конструкція	Будова.
Конструювати	Будувати; творити.
Консультант	Радник.
Консультувати	Радити; давати поради.
Консюмеризм	Споживання.
Контакт	Дотик.
Континент; материк	Суходіл.
Континентальний	Материковий.
Континуум	Тяглість.
Контракт	Угода.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Контраст	Відмінність; неподібність, несхожість; протилежність.
Контрастувати	Різнитися.
Контрибуція	Внесок.
Контрнаступ	Протинаступ.
Контролювати когось	Не дати й кроку ступити комусь.
Контролювати себе	Тримати себе в руках (в шорах); стримувати себе.
Контроль	Перевірка.
Контрольний пакет	Левова частка[188].
Контур	Обрис; обвід.
Конус	Стіжок.
Конференція по проблемах…	Конференція з проблем…
Конфета	Цукерка.
Конфіденційний; секретний	Прихований; таємний; потаємний; затаєний.
Конфіскація	Відібрання, відбирання; зневласнення, вивласнення.
Конфлікт	Суперечка.
Конформізм	Пристосування.
Конфронтація	Протистояння.
Конфуз	Ніяковість.
Конфузити	Соромити.
Концентрувати зусилля (увагу)	Зосереджувати зусилля (увагу).
Концентрувати	Згромаджувати; скупчувати; зосереджувати.
Конче необхідно	Конче (доконче, доконечно) потрібно (треба); до зарізу треба.
Коньки	Ковзани; лижви.
Конькобіжець	Ковзаняр.
Координація дій	Погодження дій.
Координувати дії	Погоджувати (узгоджувати, узгіднювати) дії.
Копати картоплю	Вибирати картоплю.

[188] Батько фразеологізму – давньогрецький байкар Езоп. В одному з його творів Лев сказав: «Першу частку я дістаю як учасник полювання, другу – за відвагу, третю беру, знаючи апетит моєї сім'ї. Хто сумнівається в моєму праві на четверту частку, нехай виступить». І так він забрав собі всю здобич. Та згодом вислів «левова частка» набув іншого значення – найбільша частка здобичі, грошей, майна, спадку тощо (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Копатися в брудній білизні	Бабратися в брудах.
Копилка	Скарбничка; щадничка.
Копійка карбованець береже	Із копійки карбованці роблять; копійка копійку кличе; хто щадить гріш, має з гаком більш; гріш копи стереже.
Копійчаний	Трясеться над копійкою.
Копірка	Калька.

Люди не хочуть бути українцями.
А бути українцем – то нині насамперед
мовна ознака[189].

Копіювати документи	Перебивати документи.
Копіювати когось	Пародіювати (мавпувати) когось.
Копія; екземпляр	Примірник.
Копчена ковбаса	Вуджена (суха) ковбаса.
Копченості	Копченина; вудженина.
Корейка	Кореянка.
Коректно	Правильно.
Коректування, коригування	Виправлення; поправка.
Коренеплід	Коріняк.

[189] Кожна мова, крім запозичення чужих, має й інші шляхи творення слів. Один із основних – коли слово набуває нових значень. І ті нові значення розвивають його застосування. Тут показовий приклад із таким словом, як «віз». Це начебто тільки те, що має коні. Сказати «віз» на автомобіль – вже нібито по-селянськи. А поляки кажуть «вуз». Мають і новотвір «самоход», але це більше як легківка, а «вуз» – узагалі транспортний засіб. Такий самий «вуз» у чехів. Везе – значить віз. До речі, «гараж» у французькій означає «кінське стійло». Колись віз мав кінну тягу, тепер двигун внутрішнього згорання, але ж застосування приладу не змінилося. Чому ми не можемо подовжити життя слову? Тим паче, що деяким словам таки подовжили. Наприклад, «стріла». Первинно – тростинка з пір'ям та наконечником. Досі кажемо «стріляти», хоч у руках вогнепальна зброя з кулями, які вже теж давно не мають вигляду кулі. Але історично так склалося, що це все одно куля, яка все одно стріляє. І тут ніхто не пропонує казати «шутінґ» або «шутувати».
Другий спосіб – коли твориться докорінно нове слово. До кореня додаємо приростки, наростки або корені слів сполучаємо – як слово «новотвір». Усталені корені чимось нарощуємо або якось поєднуємо. Ще один шлях – штучне створення докорінно нових слів, але на питомо наших коренях. «Шляховказ» або «шляхівниця» – це повністю за правилами української мови.
Є також спосіб словотворення, коли слово різко й докорінно змінює значення, часом аж на протилежне. Слово «пан» не є протослов'янського походження. Прийшло від грецького божества пастухів – «Фавн». Стояв на двох ратицях, мав цап'ячу бороду, роги, хвіст – щось ближче до диявола. Страшив пастухів, забирав худобу, тому вони віддавали йому жертву й шану. Українська не знала «ф», змінювала його на «п» або «т». «Ф» ми за останнє століття навчилися вимовляти. Тож «пан» і «фауна» – спільнокореневі. У слов'янські мови «пан» увійшло вже як возвеличення, звертання, наробило своїх похідних (Юрко Зелений «Люди не хочуть бути українцями. А бути українцем – то нині насамперед мовна ознака», Інтернет-видання «Газета по-українськи», 13 червня 2012).

Корея	Країна ранкового спокою.
Корзина	Кошик.
Користолюбний; корисливий	Пожадливий; шкурний; хапливий;
Користуватися великим авторитетом	Бути дуже (вельми) авторитетним; мати великий авторитет (велику повагу).
Користуватися великим успіхом	Мати великий успіх.
Користуватися великою популярністю	Бути дуже популярним; мати велику популярність.
Користуватися випадком	Користатися з оказії; використовувати нагоду.
Користуватися всіма благами	Мати всі блага.
Користуватися всіма правами громадянства	Мати всі права громадянства (громадянські права); заживати всіх прав громадянства.

Відсутність виразної і єдиної національної мови унеможливила виникнення держави[190].

Користуватися доброю репутацією	Мати добру репутацію; у добрій славі бути; доброї сдави заживати.
Користуватися довір'ям	Мати довір'я; тішитися довірою.
Користуватися наслідками чиїх-небудь досягнень	Пожинати лаври.
Користуватися нещастям інших	Лихом торгувати.
Користуватися підтримкою	Мати підтримку.
Користуватися плодами праці інших	Чужими руками жар загрібати; виїжджати на чужій спині (на плечах).
Користуватися повагою	Мати шану; бути в пошані (в шанобі); бути поважним (шановним).
Користуватися поганою репутацією	У неславі бути.
Користуватися попередніми досягненнями	Стригти купони.

[190] Парадокс історії України й української мови полягає у тому, що за часів повної або обмеженої державності України (у князівську і козацьку добу), коли на сторожі власної національної мови могла б стати власна держава і військо, такої мови не виникло, і цілком можливо, що був тут і зворотний зв'язок: міцної Української держави не пощастило створити, бо не було виразної і єдиної національної мови, а це не сприяло і виробленню національної свідомості – основи кожної держави (Орест Ткаченко).

І доки суспільство наше не схаменеться й не почне ставитись інакше до життя, доки воно не заглибить, не розширить, не сповнить свого національного критерію, доки не навчаться не бити прилюдно своїх же діячів по щоці й розуміти інших не з формального боку, офіціально й поверхово, а краще й змістовніше, – доти навряд чи посунемося ми наперед, навряд чи вийдемо з того зачарованого кола безсилля національного, в яке ми здавна вже так трагічно попали (Христя Алчевська).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Користуватися популярністю	Мати популярність.
Користуватися правами	Мати права.
Користуватися результатами	Пожинати плоди.
Користуватися своїми правами	Користуватися зі своїх прав (своїми правами); використовувати свої права.
Користуватися увагою чиєю	Мати увагу чию; тішитися увагою чиєю.
Користуватися успіхом	Мати успіх.
Користуватися чим	Користуватися з чого.
Користуватися	Послуговуватися.
Користь	Зиск.
Коритися кому-небудь; бути залежним від когось	Ходити в шорах (під каблуком).
Корінний житель	Тутешній.
Корінний зуб	Кутній зуб; кутняк.
Корінним образом (чином)	Докорінно.
Корінним чином відрізнятися	Докорінно відрізнятися.
Корм	Пожива.
Корнер	Кутовий удар.
Коробочка; шкатулочка	Пуделко.
Короткий розум у кого	На розум небагатий (бідний) хто; малий розум у кого.
Коротше кажучи	Якщо коротко, то...; коротко кажучи; у двох словах; одним словом; одне слово.
Коротший горобиного носа	Куціший від заячого хвоста.
Корочка	Шкірочка; шкоринка.
Корумпований	Продажний; підкупний; підкуплений.
Корупція	Продажність.
Корчити з себе кого	Удавати (корчити, ламати) з себе кого (що).
Корчити рожу (міни)	Кривитися; викривлятися; (виробляти) міни; робити гримаси.
Корчитися	Звиватися.
Корчить казанську сироту	Прибіднюється; старця співає; бідниться.
Коршуном налетіти	Шулікою налетіти (кинутися).
Косичка	Кіска.
Космічний корабель	Зореплавець.
Космонавт	Зореплавець.
Космополітизм	Безґрунтя.
Косо дивитися	Кривим оком поглядати; зизом дивитися.
Косо подивитися	Глянути кривим оком.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Косолапий	Клишоногий.
Косоокість	Зизоокість.
Коста-Ріка	Багатий берег.
Костилі	Милиці.
Костюм з іголочки	Новісінький костюм; костюм мов тільки (щойно) від кравця (мов оце тільки з-під голки).
Косьба	Косовиця; косіння.
Коти скребуть на серці	Під серцем немов гадина повилася.
Котирування	Квотування.
Котон	Бавовна.
Котрий раз	Вкотре.
Кофе	Кава.
Кофемолка	Млинок для кави.
Кохана жінка	Дама серця.
Кочувати	Вести циганське життя.
Кошельок	Гаманець.
Кошмар	Жах, страх, ляк, острах; жахіття.
Кошти для ремонту	Кошти на ремонт.
Коштовний здобуток	Яблука Гесперид[191].
Кража	Крадіжка.
Крайні міри	Надзвичайні заходи.
Крайня аморальність; розпуста	Содома і гоморра.
Крайня впертість	Хоч кіл на голові теши.
Крайня необхідність	Конечна (доконечна, нагла, нагальна, неминуча) потреба (необхідність).
Крайня нужда	Скрута.
Країна, що не приєдналася	Позаблокова країна.
Крановщик	Кранівник.
Крапка з комою	Середник.
Краса	Врода; очей не відведеш (не відірвеш).
Красавіца	Красуня; краля; хоч з лиця воду пий.
Красивий	Гарний; вродливий.
Красивий будинок	Гарний (чудовий) будинок.

[191] За давньогрецьким міфом, у день весілля Гери і Зевса богиня землі Гея подарувала їм дерево, на якому росли золоті яблука – символ вічної юності й сили. Охороняли дерево Гесперіди – доньки божества вечірньої зірки Геспери – за допомогою дракона Ладона. Геракл убив дракона, забравши золоті яблука (це був його одинадцятий подвиг) (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Красивий, як картинка	Гарний, як намальований (як написаний); гарний (красний, хороший), хоч малюй (хоч пиши).
Красити	Фарбувати.
Краска	Фарба.
Краска стиду	Жевриво сорому.
Красномовний	Цікавий на язик; промовистий; пишномовний.
Красномовно говорити	Осідлати коня красномовства.
Красотка	Гарнюня; кралечка.
Красти	Тягнути; цупити; купувати за три огляди.
Красти в людей гроші	Лазити в [чужі] кишені.
Крах потерпіти	Зазнати краху.
Крах	Неуспіх; провал.
Краща частина чогось	З горіха зерня.
Краще всього	Найкраще, найліпше; краще над усе.
Краще не говорити	Бодай не (шкода) казати.
Краще не згадувати	Бодай [і] не казати.
Краще синиця в руках, аніж журавель в небі	Краще горобець в зупі, аніж шпак на гілці.
Краще, аніж нічого	І то хліб.
Кращий за когось	На голову вищий.
Кращим зробитися	Поліпшати, покращати.
Кращі з кращих	Найкращі з-посеред інших; перші серед найкращих.
Кращі люди свого часу	Сіль землі.
Креативна ідея	Творчий задум.
Креветочний	Креветковий.
Кредит	Позика, позичка.
Кривдити кого-небудь; ущемляти чиїсь інтереси	Наступати на пальці (на хвіст, на ноги) комусь.
Кривити душею	Криводушити, не по правді робити, розминутися з правдою, збочувати від правди.
Крижовник	Аґрус.
Криза	Скрута.
Крик; вереск	Гук; вороняче весілля.
Кримінал	Злочин; злодіяння, злочинство.
Кримінальна справа	Карна справа.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Кримінальний кодекс	Карний кодекс.
Кримінальний світ	Злочинний світ.
Криса	Щур.
Кристально чистий	Кришталево чистий.
Критерій; еталон	Мірило.
Критичне становище	Непевне становище; Святий Боже не поможе.
Критичний момент	Поворотна (переломна) мить.
Критично оцінити	Глянути збоку.
Кричати	Горло дерти; здіймати галас; піднімати ґвалт.
Кричати від болю	Кричати з болю.

66% населення планети спілкується
лише сорока мовами з понад 6800 існуючих[192].

Кричати голосно	Криком кричати; не своїм голосом кричати.
Кричати караул	Ґвалт (пробі) кричати (волати); на ґвалт (на пробі) кричати (волати, гукати); пробі благати; рятуйте кричати; ґвалтувати.
Кричати на все горло	На всі заводи кричати.
Кричати на всіх перехрестях	Кричати на кожному розі (скрізь і всюди); дзвонити (бити) в усі дзвони.
Кричати на всю глотку	Горлати на всю губу.
Кричить благим матом	Оце вжарив, аж небові жарко.
Кричить як недорізаний	Кричить, наче його ріжуть; кричить, мовби його на ножі беруть.
Кріпись!	Гартуйся!
Кріпосне право	Кріпацтво, кріпаччина.
Кров з молоком	Хоч з лиця воду пий.

[192] У світі існує понад 6800 мов. Більш як 90% з них мають менше ста тисяч носіїв. Близько 350 мов – менше п'ятдесяти носіїв. Натомість 40 мов – найпопулярніші, ними спілкується близько 66% населення планети. Так, китайською володіють 1 млрд 300 млн людей; англійська мова – рідна для 354 млн людей і ще втричі більше володіють нею як другою мовою, іспанською – понад 600 млн, арабською – 370 млн, російською – близько 300 млн. Про безпеку цих мов можна не хвилюватися, а от інші опиняються під загрозою повторити долю еякської мови, яка зникла три роки тому, коли померла Мері Сміт Джоунс – остання жінка, що нею розмовляла (Зьобро О. Мови, як і люди, – не безсмертні», газета // Високий замок. – 2011. – 6 травня).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Кров з носа дістань	Хоч із душі вийми; хоч з-під землі викопай; виколупай з пальця; хоч із шкури вилізь; хоч із коліна вилупи.
Кров застигла в жилах	Похололо на душі.
Кров кинулася в голову	Кров ударила (линула) до голови (в голову).
Кров кинулася в лице	Кров шугонула в обличчя.
Кров стигне в жилах	Терпнуть жили; кров холоне в жилах.
Кровава бійня	М'ясорубка.
Крок у крок	Ступінь у ступінь.
Кроком марш!	Ходом (кроком) руш!
Крокувати	Простувати; іти; маршувати; подаватися.
Круг змикається	Коло змикається.
Круг	Коло.
Круглий рік	Увесь (цілий, цілісінький) рік.
Круглі сутки	Цілу добу.
Круглодобово	Цілодобово.
Кругова порука[193]	Рука руку миє[194].
Круговорот	Колообіг.
Кругозір	Світогляд.
Кругом пальця не обведеш кого	Кругом пальця не обкрутиш кого.
Кругом; усюди	Навколо, довкола, навкруги; скрізь; куди не кинь (не глянеш, не окинеш) оком.
Кружевний	Мереживний.
Кружево	Мереживо.
Кружка	Кухлик, кухоль; горнятко, горня; кварта.
Кружок; секція	Гурток.
Крупна шишка	Велика цяця; велике цабе.
Крупний дощ	Буйний дощ; краплистий (крапчастий) дощ.

[193] Кругова порука – це система колективних зобов'язань жителів одного округу перед владою, існування якої відображено ще в «Руській правді» Ярослава Мудрого (XI ст.). Вона зберігалася майже до початку XX ст. в сільських громадах. Якщо общину обкладали податтю, збирали якісь кошти (казенні, земські), вона повинна була гарантувати їх виплату. Навіть якщо хтось ухилявся від свого внеску чи скоював ганебний учинок, відповідала вся громада; у разі відмови брати участь у якомусь беззаконні він все одно мав нести відповідальність зі всіма членами (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

[194] Рука руку миє – взаємна допомога, вигідна обом сторонам, кругова порука. Частіше використовується у негативному сенсі. Ця приказка відома ще з часів Давнього Риму – *Manus man um lavat*. Походження фрази – банальне: на основі асоціації зі звичайним миттям рук (Зьобро О. Мова про мову // Високий замок).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Крупний пісок, гравій, галька	Рінь.
Крупний провал	Великий пшик.
Крупний	Великий; видатний; значний.
Крупним планом	Великим планом.
Крутий	Стрімкий; прямовисний; урвистий.
Крутий поворот	Закрут.
Крутий схил	Крутосхил.
Крутися у своєму колі	Знайся кінь з конем, а віл з волом.
Крутиться, як білка в колесі	Крутиться (вертиться, мотається), як муха в окропі; вертиться (крутиться), наче в'юн в ополонці (на сковорідці); крутиться (вертиться), як посолений в'юн; крутиться, як дзиґа(як дурна вівця); крутиться, як пес у сливах; крутиться (вертиться), як швець в ярмарок; вертиться, як сорока на тину.
Круто приходиться	Важка біда обсіла.
Крючок	Гачок.
Кряж	Сугір'я.
Куба	Острів свободи.
Кувейт	Фортеця.
Кувшин	Глечик.
Куда	Куди.
Кудахтати	Кудкудакати.
Куди б не заліз	Хай куди залізе.
Куди завгодно	Будь-куди; хоч куди.
Куди йому до тебе	Де куцому до зайця.
Куди кінь з копитом, туди й жаба з хвостом	Коваль коня кує, а жаба й собі ногу дає.
Куди кінь з копитом, туди й рак з клешнею	Коваль коня кує, а жаба лапу наставляє.
Куди Макар телят не гонив	Де козам роги правлять (утинають); де волам роги правлять; де кози (де кіз) кують підковами; де чорти навкулачки б'ються.
Куди нам	Де вже нашому теляті та вовка піймати.
Куди не глянеш	Де не глянь.
Куди не йшло	Ще б нічого; хай уже так.
Куди не кинь – всюди клин	Куди не кинь, а наверх дірою.
Куди не кинь оком	Куди не гляне око.
Куди око сягне	Скільки засягнути.
Куди очі бачать (дивляться)	Галасвіта, галай-світа; світ за очі (за очима); куди ведуть (поведуть, несуть, понесуть,

	утраплять) очі; куди очі спали (світять); навмання.
Куди подалі	Куди-інде.
Куди там	Куди ж пак.
Куди твої очі дивилися?	Де твої очі були?
Куди тебе чорти занесли?	Пірвався, як з мотикою на сонце.
Куди тільки хто забажає; у всіх напрямках	На всі чотири.
Куди-небудь в інше місце	Деінде, десь-інде; куди-інде, кудись-інде.
Куди-небудь	Абикуди, будь-куди, кудись, хтозна-куди.
Кудрявий	Кучерявий.
Куй залізо, поки гаряче	Коваль клепле, доки тепле.
Кукла	Лялька.
Кулемет	Скорострíл.
Кулер	Холодник.
Куліси	Лаштунки.
Кульгавий	На ногу кривий.
Кульгати	Налягати на ногу.
Кульмінація	Вінець.
Кульок	Мішечок; пакет; торбинка.
Культ особистості	Культ особи.
Культивувати	Вирощувати; ростити; плекати; виплекувати; розводити; сприяти розвитку.
Купатися в променях слави	Спочивати на лаврах.
Купити в розстрочку	Придбати на виплат.
Купити випадково	Купити з оказії.
Купити на базарі	Придбати на ринку.
Купити на вигідних умовах	Придбати вигідно.
Купля-продажа	Купівля-продаж.
Купляти	Купувати.
Купол неба	Небесна (блакитна) баня; небесне склепіння.
Купувати товар у кредит (у розстрочку)	Купувати товар на виплату.
Кур'єр	Посильний.
Кури грошей не клюють	Буде ще й батька женити.
Кури заклюють	Кури засміють; курям на сміх[195].

[195] Курка, за народним уявленням, належить до малошанованих птахів. На відміну від інших свійських птахів вона не вміє ні плавати, ні літати. Усі курячі інтереси обмежуються їжею, що й відображено у прислів'ї: «Кому що, а курці – просо». Про недобре збудовану хатину кажуть, що вона стоїть

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Курине яйце	Куряче яйце.
Куриний бульйон	Курячий бульйон.
Курйоз	Сміховина.
Курирувати	Опікуватися; наглядати.
Курити трубку миру	Курити люльку миру.
Курка	Попова дочка.
Куролесити	Шурубурити.
Курортник	Відпочивальник.
Курс долара росте	Курс долара зростає.
Курчат по осені рахують	Поки хвалько нахвалиться, будько добудеться; що було – бачили, а що буде – побачимо; восени й курчата курми будуть; восени й горобець багатий; кажуть «гоп», як перескочать.
Кусати лікті	Гризти лікті.
Кусок	Шматок, кавалок; скибка.
Кусок в горло не лізе	Їжа застрягає в горлі (не лізе в горло); шматок руба стає в горлі.
Кусок хліба	Шматок (окраєць) хліба.
Кухарка	Куховарка.
Куча мала	Купа мала.
Кучер	Візник; погонич.
Кушетка, диван	Канапа.
Кювет	Рівчак; канава.

Л

Лавина	Обвал снігу.
Лавинний	Обвальний.
Лавірувати; маневрувати	Обминати рифи (гострі кути).
Лагер	Табір.
Лагідний	Хоч до серця прикладай; хоч з пазуху клади.
Лагідний; податливий	Хоч проти шерсті гладь, не вкусить.
Лагідно говорити	Шовком шити.

на курячих ніжках. А коли людина зробить щось таке, що з неї й «кури сміються», то це вже буде (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Ладити з кимось (між собою)	Жити душа в душу; жити в згоді (в злагоді, без чвар).
Ладно	Гаразд; добре; ну нехай; хай буде.
Ладоня	Долоня.
Лазурний	Блакитний.
Лазутчик	Пластун.
Лакомий кусок	Ласий (сласний) шматок (шматочок, кусник).
Лакомка	Ласунка.
Лакомство	Ласощі.
Лаконічний	Стислий; короткий; небагатослівний.
Лаконічний виклад	Короткий (стислий) виклад.
Ламаного гроша не вартий	Стільки варт, як сіль до оселедця.
Ламати комедію	Удавати (грати) комедію; удавати штуку.
Ламати собі голову	Сушити (клопотати, морочити) [собі] голову (мозок); морочитися; у голову заходити.
Лампочка	Жарівка[196].
Ландиш	Конвалія.
Ландшафт; пейзаж	Краєвид.
Ланцюг подій	Сплетення (низка) подій.
Ланч	Підобідок.
Лапті	Личаки.
Лапша	Локшина.

[196] Питоме українське слово затерте сов'єтами. Якщо взяти перше-ліпше упакування до лампочки з описом товару різними мовами, то з'ясується, що ота скляна посудина зі спіраллю розжарювання всередині хорватською мовою зветься *žarulja* [жаруля], польською *żarówka* [жару́вка], чехи на неї кажуть *žárovka* [жáаровка], а словаки *žiarivka* [жярівка].

Походження слова очевидне: перші «лампочки» були саме розжарювання – це вже згодом з'явилися газорозрядні, люмінесцентні, електродугові тощо, тому в більшості слов'янських мов для позначення джерела світла постало слово з коренем жар. Позатим, жарівка існувала й «до електрики»: так у деяких наших говірках називали глиняний чи мідний світильник, каганець, який працював на маслі, гасі [рос. *керосин*] чи подібному, і світив там живим вогнем, жаром. Ще цікавіше те, що у 1876 році в Парижі російський електротехнік Павло Яблучніков (1847–1894) отримав патент на… «електричну свічку», а не ніяку там «лампочку».

Коли вже на те пішло, то запозичене слово лампа в чужинських землях первинно теж означало світильник, подібний до нашого каганця. Згадайте хоча б Чарівну Лампу Аладіна: ви ж не стане запевняти, що вона працювала на батарейках? :o)) Тоді виникає питання, чому носії одних мов можуть надати нового смислу старому слову, як того вимагає час, а ми – ні??

Жарівка (вже електрична) справно світила на Західній Україні, доки не почалося злиття націй та мов за Сталіним. Втім, потроху жарівка вичухується і повертається в ужиток, зокрема в західноукраїнських засобах сповіщення. Наприклад, це слово вживають Західна Інформаційна Корпорація, Львівська Ґазета, Радіо Українська Хвиля (Словник новотворів Юрка Зеленого).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Ларьок	Кіоск.
Ласкаво обходитися	Уласкавлювати.
Ласкати слух	Пестити вуха; тішити (голубити) слух.
Ласки	Пестощі.
Латинь	Латина.
Латка на латці	Руб руба не держиться.
Лахміття	Дрантя; шмаття.
Лаяти кого-небудь за щось	Накручувати комусь хвоста.
Лаяти на чому світ стоїть	Лаяти на всі заставки; лаяти, скільки потовпиться; шпетити на всю губу.
Лаяти, сварити; критикувати	Дати дрозда; дати духу; дати нагінку; дати чортів; усипати на галушки; дати прочуханки; дати (задати) жару (перцю, чосу); дати на горіхи; знімати стружку; моркву скребти; мокрим рядном укривати.

Без знання своєї мови в ірландців з'являється певне психологічне відхилення[197].

Легалізувати	Узаконити; визнати законним.
Легально; легітимно	Законно.
Легендарний	Славетний; славнозвісний; знаменитий.
Легітимний; легальний	Законний.
Легкий на підйом	Повороткий; моторний; рухливий.
Легкий приємний вітерець	Легіт.
Легко (просто) виконувати що-небудь	Завиграшки; (як) раз плюнути; як по писаному; як по нотах;

[197] Що стосується держави, то їй не вдалося ефективно зміцнити та підтримати ірландську як мову громади. За Конституцією, ірландські громадяни мають право на одержання послуг ґельською мовою. Але в багатьох ґелтахтах є лікарі, поліцейські та держслужбовці, які взагалі не володіють ірландською, тому ірландськомовні громадяни змушені спілкуватися з державою англійською. Ось і причина гніву багатьох ірландськомовних.
У Північній Ірландії ґельську практично заборонили на початку державності 1921-го, а понад п'ятдесят наступних років одверто витісняли зі ЗМІ. Зараз усе змінилося – BBC регулярно транслює радіо- і телепередачі ірландською. Тепер у деяких частинах Белфаста мова процвітає. Але виживання мови ніколи не можна сприймати як щось належне, і тому майбутнє ірландської як мови певної спільноти завжди в небезпеці. Нині у ґелтахтах від ірландської частково залежить місцева економіка, адже там містяться літні мовні коледжі, до яких ходять підлітки, що приїжджають пожити в ірландськомовних родинах, щодня відвідуючи заняття з різних аспектів ірландської культури (Країна без мови є країною без душі // Український тиждень. – 2014. – 26 червня).

	за іграшку (іграшки); як з гори котитися (бігти); як собаці (Сіркові) муху з'їсти; як горіхи (насіння) лущити.
Легко; вільно	Як на шарнірах (на шарнірі).
Легко; швидко; енергійно	Як на пружинах.
Легкова машина	Легковик.
Легковажно (марно) витрачати гроші	Викидати гроші на вітер.
Легковажно ставитися	Легковажити.
Легкодумний	Легковажний.
Легкопроникний	Легкосягучий.
Ледарювати	Коту пузо чухати; лежня бити.
Ледачий	Аби день до вечора.
Ледве душа тримається	Тільки душа в тілі; тільки живий та теплий.
Ледве зводити кінці з кінцями	Тягтися з останнього.
Ледве пересувати ноги	Ледве нести (волочити) ноги; ледве совати ногами.
Ледве розтуляючи рот	Цідити слова (слово за словом, слово по слову).
Ледве рухати ногами	Тільки що (ледве) ступати; ледве (насилу) переступати ногами; насилу ноги переставляти; ледве ногами совати; ледве дибати (чвалати); іти лельом-полельом.
Леденіє на душі	Проймає холодом.
Леденіти	Братися (обмерзати) кригою.
Ледь видніється	Ледь забовванілий; немов у тумані.
Лежати (бути) хворим	У недузі лежати.
Лежати без діла	Дармувати.
Лежати без руху	Лежати нерухомо (не рухаючись).
Лежати мертвим грузом	Лежати непід'ємним вантажем.
Лежати на боці (на печі)	Лежня справляти; байдикувати; байдики бити; лежма лежати.
Лежачий камінь мохом обростає	На однім місці й камінь обростає; лежачий камінь мохнатіє; лежачий камінь порохом обростає; лежачи й сокира іржавіє.
Лежачого не б'ють	На похиле дерево і кози не скачуть.
Лежить, оглушений ударом	Лежить, приголомшений ударом.
Лексикограф	Словникар.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Лексикографія	Словникарство; словникарська справа.
Лекція по математиці	Лекція з математики.
Лекція	Виклад.
Леліяти мрію	Пестити (голубити, плекати, кохати, живити) надію (мрію); гріти [у серці] надію (мрію); вимріювати.
Леліяти слух	Пестити (тішити) слух.
Леліяти	Виплекувати; здувати порохи.
Лента	Стрічка.
Лепетати	Белькотіти, белькотати.
Лестити, догоджати комусь	Ходити навшпиньки (на пальцях) перед ким.
Лестощами; хитрощами; підлабузництвом	Без мила в душу лізти.
Лестощі	Словесний мед.
Летальний	Смертельний.
Летіти вниз головою	Летіти сторч головою; летіти сторчака (сторчма, сторчки); летіти сторчголов.
Летіти кувирком	Летіти шкереберть.
Летюча миша	Кажан; лилик.
Лєзвіє	Лезо; бритвочка.
Лєнта	Стрічка.
Лєстнічна клітка	Сходова клітка.
Лижі	Нарти.
Лижний спорт	Лещетарство.
Лижник	Лещетар.
Лика не в'яже	Не тямить голова, що язик лепече; язика (язиком) не поверне; язик мов повстяний; язик як ликом зав'язаний; язик плутається.
Лимон	Цитрина.
Линяти	Блякнути, вицвітати; вигоряти.
Липовий документ	Луб'яний (солом'яний) документ.
Листати	Гортати; перегортувати.
Листати книгу	Гортати книжку.
Листати сторінки	Гортати (перегортати, перегортувати) сторінки.
Литися через край	Литися через вінця; переповнювати.
Лихий хлопець	Хлопець-зух.
Лихий, недобрий намір	Вовча думка.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Лихорадить	Лихоманить; морозить.
Лихорадка трясе	Пропасниця (лихоманка, трясця) б'є (трясе, трусить, тіпає).
Лихорадка; жар	Пропасниця; гарячка.
Лице	Обличчя.
Лицем до лиця	Ніс у ніс; очі в очі.
Лицемірити	Проливати крокодилячі сльози[198]; лукавити; кривити душею.
Лицемірна людина	Вовк в овечій шкурі.
Лицемірно приховувати під свої підлі наміри (дії)	Надягати овечу шкуру.
Лицемірство; фальш	Криводушність; облуда.
Лицьова сторона будинку	Чільний бік будинку; чоло будинку.
Лицьова сторона полотна	Правий бік полотна.
Лиш би день пройшов	Аби день до вечора; аби день переднювати.
Лиш би затягнути час	Аби день до вечора; аби згаяти час.
Лиш би набити живіт	Вовна не вовна, аби кишка повна.
Лиш душа в тілі	Тільки живий та теплий.
Лиш тоді	Аж тоді.
Лишати людину життя	Відбирати людині життя; позбавляти людину життя.
Лишати слова	Позбавляти слова.
Лишатися таємним (невідомим)	Шито й крито.
Лише пташиного молока бракує	Забажалося в Петрівку мерзлого.
Лишився біля розбитого корита[199]	Лишився (зостався) з поламаним возом (з розбитим коритом, з розколеними ночвами); лишився (зостався) без нічого (ні з чим); лишився (зостався) на мілкому.
Лишити права	Позбавити права.
Лишитися без засобів існування (без підтримки)	Як рак на мілкому (на мілі, на мілині).
Лишній	Зайвий.
Лишній раз	Зайвий раз; узайве.

[198] Вислів ґрунтується на старовинному повір'ї, начебто крокодил перед тим як з'їсти свою жертву плаче (Зьобро О. Мова про мову // Високий замок).

[199] «Казка про рибака та рибку» (1833) О. С. Пушкіна закінчується тим, що вередлива баба, яка вимагала все нових і нових багатств і влади, волею чарівниці – золотої рибки знову опиняється біля свого старого, розбитого корита – єдиного її «багатства» на початку казки (Зьобро О. Мова про мову // Високий замок).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Ліберальний	Вільний; вільнодумний.
Ліберія	Вільна країна.
Ліва нога (рука)	Лівиця.
Ліван	Білі гори.
Лівша	Шульга, ліворукий.
Лігвище	Барлога.
Лігво	Кубло.
Лід	Крига.
Лід тронувся	Крига скресла (рушила, пішла).
Лідер на софтверному ринку	Перший на ринку програмного забезпечення.
Лідер	Провідник.
Лідирувати в чемпіонаті	Очолювати першість.
Лідирувати	Вести перед.
Лізе в вічі, мов оса	Вчепився, як злидні бондаря.
Лізти в очі	Муляти (мозолити) очі.
Лізти зі шкіри	Із себе пнутися (розсідатися).
Лікар по професії	Лікар за професією (за фахом).
Лікарня	Шпиталь.
Лікарняний листок	Листок непрацездатності.
Лікарство	Ліки.
Ліквідовувати	Знищувати.
Ліквідувати заборгованість	Вилізти з боргів; вирівняти залеглість.
Ліквідувати холодність, недовір'я	Розтопити лід (кригу).
Ліквідувати	Скасувати; припинити; знищити; вирвати (викорчувати) з коренем (з корінням).
Ліки від виразки шлунка	Ліки проти виразки шлунка.
Лікйор	Лікер.
Ліміт	Межа; обмеження.
Лімітувати	Обмежувати.
Лінгвіст	Мовознавець.
Лінгвоцид	Мововбивство.
Лінивий	Ледар, лінюх; нероба; лежень; ледачий; ледащо.
Лінивий у всьому	Лінивий (ледачий) на все.
Лінивому завжди празник	Лінивому й у будень свято.
Лінитися	Ледарювати.
Лінк; посилання	Ланка.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Лінтяй	Ледар, нероба.
Лінуватися	І за холодну воду не взятися.
Лінчувати	Чинити самосуд.
Лінь найшла	Лінощі (ліньки, баглаї, лежні) напали (обсіли); баглаї вкинулися.
Ліричний (творчий) безпорядок	Поетичний розгардіяш.
Ліс рубають – тріски летять	Де п'ють – там і ллють; де борошно, там і порошно.
Лісник	Лісовик.
Лісні ягоди	Лісові ягоди.
Лісова земляніка	Лісові суниці.
Лісозаготівка	Лісозаготівля.
Лісополоса	Лісосмуга.
Літератор	Письменник.
Література	Письменство; письменництво.
Літературна творчість	Письменство.
Літній	Немолодий; підстаркуватий; підтоптаний.
Літом	Улітку, уліті.
Літра води	Літр води.
Ліфтьор	Ліфтер.
Ліхтенштейн	Світлий камінь.
Ліцензія на полювання	Дозвіл на полювання.
Лічити хворих	Лікувати хворих.
Лічно	Особисто.
Лобом стіни не проб'єш	Голим задом їжака не задавиш.
Ловелас	Залицяльник.
Ловити ворон	Ловити ґави; витрішки продавати.
Ловити на місці злочину	Ловити на гарячому.
Ловко	Спритно.
Ловушка	Ловинка, пастка; вовча яма.
Логічно мислити	Мати голову на плечах (на в'язах).
Лодка	Човен.
Лозунг	Гасло; заклик; клич.
Локалізація	Умісцевлення.
Локальний	Місцевий; тутешній.
Ломаний гріш	Щербатий гріш.
Ломаного гроша не дати	Щербатої копійки не дати.
Ломати голову над чим	Сушити (морочити, клопотати) собі голову над чим; морочитися коло чого (над чим).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Ломитися у відкриті двері	Добуватися у відчинені двері; битися в розчинені двері; твердити (доводити) давно відоме.
Ломиться у відкриті двері	Пнеться, як жаба на купину.
Лопнув, як мильний пузир	Луснув, як мильна бульбашка.
Лопнуло терпіння	Увірвався терпець.
Лопость пароплава	Лопать пароплава.
Лотерея	Або пан або пропав.
Лоток яїчок	Лоток яєць.
Лох	Лаповух.
Лохмата голова	Кудлата (кошлата, пелехата, патлата) голова.
Лохматий	Кудлатий; кошлатий; пелехатий.
Лояльний	Відданий.
Луг	Лука.
Лузер	Невдаха.
Лук	Сагайдак.
Лукавий	Хитрий; підступний.
Лунатик	Сноброда.
Лупити	Годувати бебехами.
Любий другий	Всякий інший.
Любий	Будь-хто; будь-який, який-небудь; всякий; кожний; перший-ліпший.
Любимець	Улюбленець.
Любимий співак	Улюблений співак.
Любимиця	Улюбленица.
Любитель бенкетів	Бенкетолюб, бенкетар.
Любитель поїсти	Ласий (охочий) добре попоїсти; ласий (охочий) до доброї страви; ласій, ласун.
Любитель слави	Шанолюбець; славолюбець, славолюб.
Любитель співів	Співолюб; охочий до співів; замилуваний у співі.
Любитель	Поціновувач; шанувальник.
Любити більше всього на світі	Любити (кохати) над усе в світі; над світ любити (кохати).
Любити жіноче товариство; часто залицятися	Липнути до жіночих спідниць.
Любити наполовину	Впівсерця любити.
Любити поговорити	Мати довгий язик (довгого язика).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Любить поїсти	Скорий до ложки.
Любить, як собака палку	Любить, як собака кия.
Любить, як собака цибулю	Рад, як сирота трясці.
Любо глянути (подивитися)	Є на що подивитися.
Любовник	Коханець.
Любопитно мені знати	Цікаво мені знати; цікавий [би] я знати.
Любою ціною	За всяку ціну; за будь-яку ціну; будь-якою ціною; будь-якими способами (засобами).
Любуватися ким (чим)	Милуватися з кого (з чого).
Люб'язний	Ласкавий.
Люди кажуть, що…	Подейкують, що…
Люди, які займають високе суспільне становище	Сильні світу сього (цього).
Людина авантюристичних нахилів	Шукач пригод.
Людина високих моральних якостей	Лицар без страху і догани.
Людина з ізюминкою	Людина з живчиком (з перчиком).
Людина із задертим носом	Кирпата людина; кирпа; кирпань.
Людина невиразної вдачі	Ні се ні те; ні риба ні м'ясо; ні рак ні риба; ні пес ні баран; ні пава ні ґава; ні два ні півтора; ні Богові свічка ні чортові кочерга; ні швець ні жнець; ні грач ні помагач.
Людина похилого віку	Стара торба; старе луб'я.
Людина рідкої доброти	Винятково добра людина; людина виняткової доброти.
Людина старої закалки	Людина давнього гарту.
Людина у віці	Вже не молодий.
Людина, здатна на погані вчинки	Мастак на всякі штуки.
Людина, на яку можна покластися	Надійна рука.
Людина, позбавлена життєвих прагнень (бажань)	Живий труп; ходячий мертвець.
Людина, що вагається	Геркулес на роздоріжжі.
Людина, що досягла майстерності, досконалості	Майстер своєї справи.
Людина, що захопила владу на короткий час	Каліф на годину[200].

[200] Вираз прийшов із арабської казки «Сон наяву, чи Каліф на годину» зі збірника «Тисяча й одна ніч». У ній молодий чоловік із Багдада покликав у гості незнайомця, і гадки не маючи, що це каліф (у мусульманській країні монарх, що поєднує світську владу з духовною), який оглядає місто у вбранні купця. Молодик зізнався гостю, що має заповітну мрію: дивом стати хоч на день каліфом. І тоді незнайомець підсипав у вино снодійне і наказав слугам перенести чоловіка в палац, а коли прокинеться, віддавати йому всілякі почесті, як каліфу. Жарт удався: увесь день чоловік насолоджу-

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Людина, що збилася з життєвого шляху	Блудлива овечка.
Людина, яка відділилася від родини	Відрізана скибка.
Людина, яка відрізняється від інших	Біла ворона[201].
Людина, яка все вміє робити	Мастак на всі руки.
Людина, яка встає й починає працювати вдосвіта	Ранній птах.
Людина, яка говорить дотепно й влучно	Гострий на язик.
Людина, яка говорить дурниці	Дурноляп; мастак верзти казна-що.
Людина, яка збилася з життєвого шляху	Заблукана вівця.
Людина, яка збилася з правильного шляху в житті	Блудлива овечка.
Людина, яка нічого не знає	Ні бум-бум.
Людина, яка обмовляє інших	Адвокат диявола[202].
Людина, яка погано чує	Глуха тетеря[203].
Людина, яка часто міняє місце перебування	Як переїжджа сваха.
Людина, яку важко провести на чомусь	Тертий калач.
Людно	Перепелиці нікуди пропхатися.
Людські взаємовідносини	Людські стосунки.
Людської критики (пересудів) не уникнеш	Від людських поговорів не втечеш.
Люксембург	Невеликий замок.
Люстрація	Очищення.
Лютий мороз	Сердитий мороз.

вався придворним життям, входив у роль каліфа і навіть віддавав різні накази. Увечері йому знову підсипали у вино снодійне і віднесли додому. Так він побув «каліфом на годину» (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

[201] Фразеологізму майже дві тисячі років, і він увійшов у багато мов. Його автор – давньоримський поет Ювенал. У природі білі ворони трапляються дуже рідко. Їхнє забарвлення зумовлене відсутністю в організмі пігменту (барви). Таких птахів закльовують їхні сірі родичі, бо вони вирізняються на тлі зграї (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

[202] Адвокат диявола – людина, яка постійно говорить про інших щось погане, намагається у всьому хорошому знайти щось негативне. З часів Середньовіччя у Католицькій церкві при прийнятті рішення канонізувати ту чи іншу людину відбувався своєрідний суд. Один монах вихваляв померлого мученика – його називали «адвокат божий». Інший – «адвокат диявола» – усіляко доводив, що ця людина не достойна канонізації, вишукуючи негативні сторони її життя (Зьобро О. Мова про мову // Високий замок).

[203] Глуха тетеря – людина, яка не чує звернених до неї слів, не помічає оточуючих, ні на що не реагує. Це прізвисько неприємне, в першу чергу, самій птасі, яка надзвичайно обережна і уважна. Вона втрачає слух тільки під час токування, коли співає шлюбні пісні. Але саме цим і користуються мисливці, щоб непоміченими підкрастися до тимчасово глухої тетері. Через цю ж властивість один з великих птахів сімейства тетерячих отримав назву глухар (Зьобро О. Мова про мову // Високий замок).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Лякана ворона куща боїться	Налякав міх, що й торби страшно.
Лякати (залякувати) когось	Сіяти пострах.
Ляскання	Ляскіт.
Львів	Місто Лева.
Льготи	Пільги.
Льодина	Крижина.
Льодова арена	Крижаний майданчик.
Льодовий каток	Ковзанка.
Льодокол	Криголам.
Льодохід	Кригоплав.
Льодяний	Крижаний.
Льотчик	Летун.
Льстити	Язиком грати; світити в очі.

М

Мішати працювати	Заважати працювати.
Мабуть; напевне, напевно	Либонь.
Мав нещастя повірити йому	На своє нещастя (біду, лихо) повірив йому; собі на нещастя (на лихо, на біду, на безголов'я) повірив йому.
Маг; ілюзіоніст	Чародій, чародійник, чаклун, чарівник.
Магазин зброї	Зброярня.
Магазин, склеп, стор, шоп, маркет	Крамниця.
Має відношення до чого-небудь	Стосується чого-небудь.
Має талант до писання	Має хист до писання.
Маємо вільні номера	Маємо вільні номери.
Мається на увазі	Мова йде про...
Мазати по губах медом	Мастити губи медом; показувати медяника; обіцяти на вербі груші, на осиці – кислиці; кози в золоті показувати.
Мазати по губах медом	Мастити губи медом; показувати медяника; обіцяти на вербі груші.
Мазня	Ляпанина.
Майбутнє	Будущина.
Майбутній; грядущий; наступний	Прийдешній.

Майдан	Площа.
Майже безплатно	Запівдурно.
Майже весь день	Мало не ввесь день.
Майже постійно (весь час)	Часто й (та) густо.
Майже стати кимось за професією (становищем)	Без п'яти хвилин хтось.
Майже	Безмаль.
Майстер на всі руки	Майстер (митець) на все (на всячину); до всього (на все) здатний (здатен); до всього зугарний (кебетний, удатний); майстер на всі штуки; у нього руки на всі штуки; що вхопить, те й зробить; і швець, і кравець, і жнець, і на дуду грець.

Чимало фразеологічних одиниць
мають книжне походження[204].

Майстер свого діла	Майстер своєї справи; тімаха.
Майстер; умілець	Золоті руки; і швець, і жнець, і на дуду грець.
Майстерний	Вправний; умілий.
Майстерність	Вправність.
Майстерно	Блискуче; досконало; неперевершено; незрівнянно; неповторно.
Майстерня	Робітня[205].
Майський	Травневий.
Маклер	Посередник.
Макової росинки в роті не було	І ріски (і рісочки, і дрібки) в роті не було.

[204] а) зі Святого Письма: сіль землі; пісня пісень; повертатися на круги своя; земля обітована; не хлібом єдиним живе людина; притча во язицех; лікарю, зцілися сам;
б) з античної міфології: *розрубати гордіїв вузол, авгієві стайні, нитка Аріадни, сізіфова праця, піррова перемога, дамоклів меч;*
в) перекладені з інших мов: *тут собака заритий* (з німецької), *апетит приходить під час їжі* (з французької), *синя панчоха* (з англійської), *відкладати в довгу шухляду* (з російської);
г) вислови відомих людей: «Іду на ви!» (князь Святослав), «Борітеся – поборете» (Т. Шевченко), «Караюсь, мучуся, але не каюсь» (Т. Шевченко), «Вогонь в одежі слова»(І. Франко), «А судді хто?» (О. Грибоєдов), «Бути чи небути?» (В. Шекспір) («Історизми, архаїзми, неологізми і фразеологізми», сторінка «Українська мова»).

[205] Слово робітня [наголос на і] було спокійно вживаним в українській мові наприкінці 1920-х-початку 1930-х років, а на Західноукраїнських землях і до кінця 1940-х, присутнє у словниках тієї доби, доки не було зацьковане та вилучене з ужитку в світлі сталінської політики «злиття народів», «кування єдиного сов'єцкого народу», а відтак навмисного підгону та стирання відмінностей між українською і російською мовами (Словник новотворів Юрка Зеленого).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Максимально	Щонайбільше; якнайбільше.
Максимум три відсотки населення	Від сили (щонайбільше) три відсотки населення.
Мала Ведмедиця	Малий Віз.
Мала кількість	Крапля в морі.
Маленькі діти	Малеча, малята.
Малий не промах	Хлопець не дурень.
Малиш	Малий; малюк.
Маліти; мізерніти	Дрібніти; нікчемніти.
Мало	Як кіт наплакав.
Мало (нема) грошей	Порожня (пуста, бідна) кишеня.
Мало грошей	Пустий (порожній) гаманець.
Мало дістанеться чого-небудь комусь	Тільки пальці оближе.
Мало їжі	Що коту муха.
Мало людей	Жменька людей.
Мало місця	Ніде курці клюнути; ніде голки встромити; ніде пальця просунути; ніде яблуку впасти.
Мало не видасться	Аж за вухами залящить.
Мало спати	Спати на одне вухо.
Мало толку	Мало глузду (сенсу).
Мало хто знає	Рідко хто знає.
Мало чим відрізнятися	Не далеко втекти.
Мало; небагато; недостатньо; не густо	Мізер; обмаль; з горобину душу; з комареву ніжку; на заячий скік; як кіт наплакав; як у зайця хвоста; крапля в морі.
Малодушний	Бездухий.
Малозаселений	Малозалюднений.
Малознаний	З вулиці.
Малоймовірно	Вилами по воді писано.
Малоімущий	Незаможний; малозабезпечений; низькооплачуваний.
Малолєтка	Малолітній.
Малорослий	Присадкуватий.
Малость	Обмаль.
Малочисленний	Нечисленний.
Малювати в уяві	Уявляти.
Малютка	Мацюпуля.
Малярія	Пропасниця.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Малярна кісточка	Квачик.
Мальчик з пальчик	Хлопчик-мізинчик.
Мамин синочок	Мазунчик.
Мамине молоко на губах не обсохло	Жовторотий.
Мамляти	Мимрити.
Маневр	Виверт; викрут; викрутас, хід конем[206].
Манера	Звичка.
Манити	Приваблювати.
Маніпулювати кимось	Крутити світом; крутити на всі боки; розігрувати карту; нитки сукати.
Манірно	Спанська.
Мансарда	Піддашшя.
Мануальна праця	Фізична праця.
Мануальний	Ручний.
Манускрипт	Рукопис.
Марати руки об кого (об що)	Поганити (паскудити) руки об кого (об що).
Маринувати	Квасити.
Марити	Словами блудити.
Маріонетка	Лялька.
Маркер	Мітник[207].
Маркетинг	Збут; вивчення ринку.
Маркувати	Позначати.
Марна справа	Дурного робота.
Марні сподівання	А «може» не поможе.

[206] Хід конем – хитрий маневр, продуманий, але неочікуваний для оточення випад. Походження цього вислову тісно пов'язане із шахматною термінологією. У цій грі кінь – єдина фігура, якою ходять способом, що різко відрізняється від інших. Решта фігур ходять або прямо, або по діагоналі, а кінь – ламаною лінією (Зьобро О. Мова про мову // Високий замок).

[207] Французьке слово *marqueur* [маркьор] означає клеймувальник, таврувальник, власне мі́тник [з наголосом на і], і походить від дієслова *marquer* [марке] – відзначати, позначати, мітити. Прикметно, що в російській є чудовий відповідник цьому новітньому «іноязу» – *метчик* [мєтчік], і воно відоме усім, хто займається металообробкою: це загострений металевий стрижень, яким наносять розмітку на заготовку для подальшої обробки.
В українській мові більше поширена калька з метчика – мітчик. За часів СРСР металообробка насамперед обслуговувала Військово-промисловий комплекс (ВПК), а відтак усе діловодство велося російською. Проте затяті інженери-митці стали «вішати» на оте діловодство свої українізатори, як нині мрійники-добровольці витворяють це з програмним забезпеченням. Облишмо тут суперечку про їхню (українізаторів) якість: ті хлопці робили, як могли, без жодних мовознавчих дипломів. Звісно, що вони й гадки не мали про існування рідного мітника. Зрештою, можна вчинити так: віддати шану Невідомому Інженерові-Українізатору – хай мітчик залишається собі в різанні металів. А мітити щось у тексті, записах чи малювати на пластикових «евродошках» ми будемо мітником (Словник новотворів Юрка Зеленого).

Марно витрачати зусилля на непевну справу	Тягти пустий номер.
Марно витрачати зусилля, час на що-небудь	Розбивати лобом горіхи; носити (міряти, набирати) воду решетом.
Марно витрачати час; байдикувати	Решетом у воді зірки ловити; ловити мух; тинятися з кутка в куток (без діла, дарма).
Марно витрачатися	Розкидатися грішми.
Марно гаяти час	Товкти воду в ступі; переливати з пустого в порожнє; дурних у решето ловити.
Марно намагатися знайти що-небудь	Ловити вітра в полі.
Марно погрожувати	Сипати (насипати) зайцям солі на хвіст.
Марно працювати	Що вовком орати.
Марно сподіватися	Понадіявся дід на обід і без вечері спати ліг.

Вирішити мовне питання – це говорити українською[208].

Марно тамувати плач	Давитися слізьми.
Марно шукати	Ніби голку в сіні шукати.
Марно	Коту під хвіст.
Марно пропасти	Ні за цапову душу; ні за понюх табаки.
Марно; даремно	Як (мов, ніби) у бочку Данаїд.
Марнославство	Гординя.
Марнувати час	Ловити ґави.
Марс	Червона планета.
Марш звідси!	Киш звідси!
Маршрувати	Крокувати.
Маршрут	Напрям, напрямок; керунок.

[208] Треба у побуті та на роботі, в усіх проявах життя використовувати українську, і закликати до цього інших – спочатку простих громадян, лише потім – держслужбовців та працівників сфери обслуговування. Насамперед це мають робити самі люди. Кожна мова, яка досягла успіху, зробила це завдяки широкій підтримці, широкому громадському руху, завдяки бажанню народу. Якщо ми не будемо використовувати українську мову в усіх сферах життя на більшій частині України, якщо Галичина залишиться єдиним форпостом, де українська мова використовується повноцінно, мова не матиме шансів вижити.У цьому випадку Галичина остаточно стане подібною до Квебека, який застосовує титанічних зусиль, аби зберегти французьку в англомовному океані Північної Америки – квебекські діти зараз більшу частину часу проводять у онлайн іграх, де усі говорять англійською. Тож змусити їх говорити французькою стає дедалі важче. З тою різницею, що французькій у Квебеку допомагає Франція і багато інших країн, де французька використовується повноцінно. У Галичини таких запасних територій вже не буде, отже, зберегти українську там в епоху глобалізації також буде складно (Юрій Белінський «Вирішити мовне питання – це говорити українською», Інтернет-видання Газета по-українськи, 18 квітня 2014).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Масаж	Розтирання.
Масивний	Обіймистий.
Маскувати	Ховати від очей.
Масло рослинне	Олія.
Масштаб	Вимір; мірило.
Матеріал готується журналістами	Журналісти готують матеріал.
Матеріалізувати	Утілити; уречевити.
Матеріальний; фізичний	Предметний.
Мати більше шансів від інших	Мити більше нагод, ніж інші.
Мати в виду	Мати на увазі.
Мати в думках	Мати на думці.
Мати в щоденному раціоні	Мати на щодень.
Мати велике значення (важливість)	Багато важити; мати велику вагу.
Мати великий досвід	Знати і шите і пороте.
Мати великі пізнання	Добре знатися на чомусь.
Мати вигоду (користь); виграти що-небудь	Убити (піймати) грінку.
Мати вид на кого (на що)	Важити (бити, цілити) на кого (на що); мати [певні] наміри (заміри) на кого (на що); рахувати (розраховувати, сподіватися) на кого (на що); накидати оком на кого (на що).
Мати вирішальне значення	Важити над усе.
Мати вирішальну роль	Мати вирішальне значення (вагу).
Мати відношення	Стосуватися.
Мати вузький кругозір	Не бачити далі свого (власного) носа.
Мати гнітючу дію	Лягати каменем на душу; гнітити (в'ялити) серце; каменем лягати на серце; давити каменем серце; лежати на серці; як лід по серцю; свинцем на душу.
Мати голову на плечах	Мати голову на в'язах.
Мати діло	Мати справу.
Мати дуже високий зріст	Підпирати плечима стелю.
Мати життєвий досвід	Зуби (собаку) з'їсти на чомусь; перейти багато світу.
Мати запустілий вигляд	Світити пусткою.
Мати засоби для існування	Мати шматок хліба.
Мати зуб (зло) на кого	Сердитися (злитися) на кого; гострити...
Мати кислу міну	Квасити губи.
Мати когось на своєму утриманні	Тримати на своєму горбі.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Мати користь (вигоду) з чого-небудь; наживатися	Ловити рибку.
Мати лише матеріальні інтереси	Жити єдиним хлібом.
Мати любовні зв'язки поза шлюбом	Скакати в гречку.
Мати на прикметі	Мати на оці.
Мати на увазі кого (що)	Мати на думці (на оці, на приміті, на прикметі) кого (що); важити на кого (на що); уважати на кого (на що); оглядатися на кого (на що); не забувати про кого (про що).
Мати на увазі щось інше	Наздогад буряків, щоб дали капусти.
Мати намір покарати когось	Руки чешуться.
Мати недобрі наміри щодо кого-небудь	Наставляти ніж на серце.
Мати необхідність в чому	Потребувати чогось.
Мати неоднакові інтереси (уподобання)	Ходити по різних (по інших) стежках; ходити різними стежками.
Мати обтяжливі обов'язки	Нести тягар на своїх плечах (на собі).
Мати перевагу над кимось	Стояти на голову вище.
Мати під руками	Мати напохваті.
Мати під своєю владою кого (що)	Бути владним над ким (над чим); мати (держати) під собою кого (що).
Мати підхід	Уміти підійти; знати ключ; знати з якого кінця підійти.
Мати повадку	Мати нахил (звичку).
Мати погану репутацію	У неславі ходити.
Мати поняття (уяву) про щось	Знатися на чомусь.
Мати претензії до кого	Ремствувати на кого.
Мати пристрасть	Полюбляти.
Мати свободу дій	Мати вільні (розв'язані) руки.
Мати свої види	Мати свої наміри (заміри, задуми, плани); важити на що.
Мати свої, незалежні від когось погляди	Грати у власну дудку.
Мати сенс	Купи в'язатися.
Мати сердитий, неприязний, похмурий вигляд	Дивитися басом.
Мати сильне бажання до чогось	Невтерпець; аж жижки сіпає.
Мати спільні інтереси	Хлебтати з одного корита.
Мати спільні погляди	Доходити [до] спільної думки.
Мати терпіння	Мати терпець.
Мати тягу до чогось	Мати охоту до чогось.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Мати у своєму активі	Мати за плечима.
Мати у своєму розпорядженні	Мати під рукою.
Мати успіх у глядачів	Триматися на сцені.
Мати честь	Мати за честь.
Мати чиюсь підтримку	Відчувати плече (лікоть).
Мати чогось дуже багато	Гребти половою.
Мати щастя	Брататися з долею.
Матимеш (будуть) неприємності	Вилізе боком.
Матюкатися	Лихословити.

Вже чути радісні вигуки шовіністів у Росії:
«Варто було нам ввести війська до Криму, як навіть
у бандерівському Львові заговорили російською»[209].

Мать чесная	Матінко моя! Ненько моя! Ой лишенько мені (моє)!
Мачта	Щогла.
Машинальний; механічний; автоматичний	Відруховий.
Маю море проблем	Маю безліч негараздів.
Маятник	Хитун.
Мебельний магазин	Меблева крамниця.
Меблювати	Обставляти меблями.
Медвідь	Ведмідь.
Медик; доктор; ескулап	Лікар.
Медикаменти	Ліки.

[209] Уявіть ситуацію: нацистська Німеччина намагається анексувати Судети, проводить там референдум серед етнічних німців щодо приєднання цієї області Чехословаччини до Рейху. У відповідь чеські ЗМІ переходять на німецьку, проводять інформаційні марафони «Ein Staat» тощо... Загравання з сепаратистами нічого не дасть хоча б тому, що вони не самостійні фігури, а лише виконують роль, що відведена їм російським ФСБ. Натомість ми запопадливо демонструємо неповагу до себе. То що, тепер ми будемо і надалі плекати та закріплювати наслідки русифікації? Робити з совків, які відверто демонструють зневагу до народу, серед якого живуть, привілейованих громадян? Це замість того, щоб ставити їм у приклад кримських татар, що повернувшись на свої рідні землі з Росії, дуже швидко вивчили українську й навчають цієї мови своїх дітей? Зрозумійте, кремлівська пропаганда все одно зробить з нас «фашистів та ультрарадикалів», що б ми не робили. Навіть якщо ми всі і назавжди перейдемо на російську, зробимо її першою державною й надамо сепаратистам «широку автономію», це не справить на них жодного враження. Вони лише волатимуть про чергову свою перемогу над «трусливыми хохлами» і ставитимуть наступні претензії та вимоги. Лише самоповагою та послідовним відстоюванням українських інтересів можна чогось досягти. Тому що українські інтереси – це, зрештою, інтереси усіх громадян та мешканців України, незалежно від їхнього етнічного походження. Тож ними не можна поступатися ніколи (Юрко Зелений, березень 2014).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Медові речі	Масні слова.
Мейнсирім	Основний напрямок.
Меланхолія	Журба.
Меле язиком	Язик крутиться, мов млинок на вітрі.
Мелькати в очах (перед очима)	Мигтіти (миготіти, мерехтіти) в очах (перед очима); набігати на очі.
Мелькнути	Майнути; промайнути.
Мельком	Побіжно; між іншим.
Меморіальний	Пам'ятний; незабутній.
Мемуари	Спогади.
Мені подумалося	Я подумав.
Мене лишили слова	Мене позбавили слова.
Мене мучить совість	Мене гризе сумління.
Мене не задовольняє…	Мене не влаштовує…
Мене не покидає думка	Мені не йде з голови думка; не йде (не сходить) з думки; у мене не виходить з голови.
Мене охопив жаль до кого	Жаль мене узяв (пройняв, огорнув) до кого; пориває мене жаль до кого; чую (почуваю) жаль до кого.
Мене переслідує думка	Думка (гадка) не дає мені спокою (муляє мені, долягає мені).
Мене пробирає дрож	На мене напали дрижаки.
Мене це не стосується	Мене це не обходить; мені до того мало діла.
Менеджер департаменту	Керівник відділу.
Менеджмент	Керування; управління.
Мені випала честь	Мені припала (впала) честь; мав я честь.
Мені все одно (все рівно)	Мені байдуже (однаково, дарма); мене це не обходить.
Мені грозить біда	На мене біда (лихо) кладеться.
Мені добре знайомі його звички	Я добре знаю (мені добре відомі) його звички.
Мені захотілося	Мені заманулося.
Мені й у голову не приходило	Мені й на думку (на гадку) не спадало.
Мені кажеться	Мені здається.
Мені незручно (невигідно)	Не з руки мені.
Мені нема до цього діла	Мені байдуже до того; мене це не обходить.
Мені необхідно	Мені треба.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Мені нікуди спішити	Я маю час.
Мені нічого не вартує зробити це	Мені зовсім не важко зробити це; раз плюнути.
Мені пішов п'ятий рік	Мені на п'ятий рік переступило.
Мені повезло	Мені пощастило (поталанило).
Мені пощасливилось	Я мав щастя.
Мені приходиться	Мені доводиться.
Мені стидно	Мені соромно.
Мені удача, а тобі ні	Моє цвіте, а твоє гниє.
Мені це не подобається	Мені це не до душі.
Мені цілком все одно	Мені однаковісінько.
Ментальний	Розумовий.
Менша половина	Менша частина.
Менше всього	Найменше, якнайменше, щонайменше; менш за все.
Менше турбот (переживань)	Легше на голову.
Мер міста	Місцевий голова.
Мерзлота	Мерзлина.
Меридіан	Південник.
Мерія	Міська рада.
Меркантильний	Користолюбний, корисливий; скупий у дрібницях.
Меркнути	Тьмаритися.
Мертва тиша	Тихо як у вусі.
Меседж	Повідомлення.
Месіанство	Післанництво.
Метаболізм	Обмін речовин.
Металеві опилки	Ошурки.
Металічний	Металевий.
Металолом	Металобрухт.
Метаморфози	Злети-падіння.
Метати бісер перед свиньми	Кидати (розсипати) перла перед свинями (свиньми); стелити пуховик свині.
Метати громи й блискавки[210]	Сипати чортами.

[210] Предки українців відчували благоговійний страх перед природними стихіями, вважаючи їх утіленням божественних сил. Повелителем грому і блискавки, за їх віруваннями, був Перун – верховний над усіма богами. У мить свого гніву він спалахом блискавиці відчиняє оселю небожителів, що є грізним застереженням для людей, аби не грішили. У народі форму блискавки порівнювали з батогом, ударами якого бог-громовик карає злих демонів хмар.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Метати погляди на кого	Кидати оком (очима) на кого (по кому); скидати очі (оком, очима) на кого; метати (глипати, вергати, стріляти) очима на кого; зиркати на кого (по кому); позирати на кого.
Метатися з боку в бік	Не знаходити собі місця; битися як риба об лід.
Меткий на язик	Швидкий на язик.
Методично	П'ядь за п'яддю.
Метро	Підземка.
Меценат	Добродавець, доброчинець, добродій, добродійник.
Мешкатись	Вовтузитися.
Мешкаю по вулиці	Мешкаю на вулиці.
Мєлоч	Дрібняки; копійки.
Мєх	Хутро.
Ми в розрахунку (розчоті)	Ми квити; ми поквитувалися (порахувалися, розрахувалися).
Ми дуже заняті	У нас море роботи.
Ми думками з вами	Ми подумки з вами.
Ми потрапили в пробку	Ми застряли в корку.
Ми прийняли всі міри	Ми вжили всіх заходів; ми зробили все можливе.
Ми робимо, як він	Ми його робом робимо.
Ми це діло не піднімемо	Нам це не під силу (не до снаги); ми цього не подужаємо (не підважимо); ми з цим не впораємося.
Мигалка	Каганець.
Мигати	Блимати.
Мигдальний торт	Мигдалевий торт.
Мийник	Мийкар.
Микати горе	Тягнути біду.
Милі посваряться – ще краще помиряться	Сварка чоловіка з жінкою – літній дощ; хто кого любить, той того й чубить.
Милістю Божою	З ласки Божої.

З поширенням християнства люди почали вважати, що це святий Ілля з неба кидає вогняні стріли, щоб вразити слуг, яких залишив сатана на землі. У народі кажуть, що коли настане кінець світу, Ілля так вдарить громами, що земля розсиплеться. Отже, блискавку завжди пов'язували з гнівом і карою (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Милого побої недовго болять	Від милого друга мила й пуга; від свого пана не болить і рана.
Милозвучний голос	Щебетливий голос.
Милостиня	Ласкавий хліб; проханий (прошений) хліб (шматок).
Милості прошу	Щиро запрошую.
Мильний пузир	Миляна (мильна) булька (бульбашка).
Мимо мене	Повз мене.
Мимо рота пройшло в кого	Тільки облизався хто; піймав облизня хто.
Мимо	Повз; попри.
Минулася котові масничка	Не доведеться свині на небо дивитися.
Минуле	Колишнє; минувшина; пережите; давнина.
Минуло (пройшло) без вороття	Було-було й за водою пішло.
Минулого року	Минулоріч, торік.
Минулорічна практика	Торішня практика.
Минулорічний	Торішній, тогорічний.
Мир	Злагода.
Мирні відносини	Мирні стосунки (взаємини); сумир; згода; злагода.
Мирові переговори	Переговори про мир.
Мислити про себе	Думати собі.
Митарство	Поневіряння.
Митник	Митар.
Миттєво	У три миги; не встигнеш і обернутися (оглянутися, озирнутися).
Мишина возня	Мишача шамотня; буча за онучу.
Миючі засоби	Мийні засоби.
Між двох вогнів	Межи (між) двома вогнями; і звідси пече і звідти гаряче; і так пече і так гаряче.
Між іншим	Принагідно.
Між іншим	До слова.
Між кимось з'явилося непорозуміння	Тінь упала (лягла) між кимось.
Між тим	Тим часом; у міжчасі.
Міжвоєнний період	Міжвоєння.
Мізантроп	Ненависник.
Мізерний	Копійчаний; дріб'язковий; малий; крихітний; дрібний; невеликий; жалюгідний; злиденний; миршавий; убогий.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Мізковитий	З головою.
Мізкувати	Варити головою; метикувати.
Мій четвероногий друг	Мій чотириногий друг.
Мікс; сурогат	Суміш; мішанина, мішанка.
Мілітарний	Військовий.
Мілкий	Плиткий; неглибокий.
Мінімально	Якнайменше, щонайменше.
Міні-маркет	Крамничка.
Міністерство по охороні	Міністерство охорони.
Міняти як рукавички	Міняти як циган коней.
Мінятися з ноги на ногу	Тупцювати.
Міраж	Марево.
Міри захисту	Способи захисту.
Мірoприємство	Захід.
Мірошник	Мельник.
Міряти на свій аршин[211]	На свою мірку міряти; міряти своїм ліктем (на свій лікоть).
Міряти очима	Міряти поглядом.
Міряти приблизно	Міряти на око.
Місиво	Каша.
Місити болото	Брьохати по болоті.
Місія заключається…	Місія полягає…
Містерія	Чудасія.
Містифікація	Окозамилювання.
Містичний	Надприродний; неземний; таємний; загадковий; несусвітній.
Місткий	Укладистий.
Місто страждає від наводнень	Місто багато терпить від поводей (повеней).
Місце для сидіння	Місце сидіти.
Місце проживання	Осідок.
Місце, далеке від рідної землі	Чужина.

[211] Аршин (перс. – «лікоть») – давня міра довжини (71 см 12 мм). Ніхто точно не знав, якої довжини повинен бути аршин, тому в кожного був власний у вигляді палиці завдовжки від 66 до 106,6 см. Купці намагалися користуватися своїм аршином, змінюючи його залежно від того, купують вони товар чи продають. Звичайно, при купівлі аршин був довшим, ніж при продажу. Звідси й походить вислів «міряти на свій аршин», тобто оцінювати, характеризувати когось чи щось із свого погляду, за власними критеріями. До цього фразеологізму існує ряд синонімів: міряти своєю міркою, міряти своїм ліктем, міряти на свій лад та ін. (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Місце, де відсутні люди та інші живі істоти	Мертве царство.
Місце, покрите розвалинами	Руйновище.
Місцевість перед замком	Підзамче.
Місцевість	Терен.
Місцями пошкоджений	Часом понищений.
Місцями	То тут, то там.
Місяць	Циганське сонце.
Місяць з неба дістав би	І неба б прихилив; рад небо прихилити.
Місячний оклад	Місячна платня.
Мітинг	Віче.
Мітингувати	Виступати із закликами.
Мітка	Карб.
Міф	Вигадка.
Міхоноша	Торбар.
Міцна горілка	Запридух.
Міцний сон	Глибокий сон.
Міцно спати	Як (мов, ніби) убитий (забитий) спати; як мертвий; без задніх ніг; як після маківки; давати хропака; хоч гармати коти.
Мічений	Карбований.
Мішає працювати	Заважає працювати.
Мішанина	Горох з капустою.
Мішати	Заважати; перешкоджати.
Мішати в роботі	Заважати працювати; перешкоджати в роботі.
Мішатися не у своє діло	Пхати носа до чужого проса.
Мішки під очима	Синці під очима.
Мішура	Сухозлітка.
Мнима угода	Фіктивна (нереальна) угода.
Мнимий; оманливий	Сповидний.
Многогранник	Багатогранник.
Многокутник	Багатокутник.
Мобільний телефон, мобілка	Особовий[212].

[212] Мобілка є таким собі «б/у», мовним «секонд-гендом», який прийшов до нас з англійської за посередництва російської. Особо́вий [з наголосом на третє о] – прикметниковий іменник; утворений не за описом дії мобільного зв'язку – тоді б це був радше стільниковий, або ж стільничка, стільник, а від тієї прикметної риси, коли певний номер належить чітко визначеній особі. Звісно, якщо людина живе самотньо, то для неї і звичайний телефон є «особовим», але в разі переїзду до іншого житла, тоді що? Правильно, той номер залишається здебільшого собі на місці і нікуди не їде. Особовий же завжди при людині, незалежно від місця її перебування.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Мов води в рот набрав	Анічичирк; ні пари з вуст.
Мов паралізований стоїть	Мов його обухом по голові вдарили.
Мов пелена впала з очей	Мов (немов, неначе) запона спала з очей; мов (немов, наче, неначе) полуда спала (спливла) з очей.
Мова викладання	Викладова мова.
Мова йде	Мова мовиться; йдеться (розходиться) про...
Мова йде про саме важне	Йдеться про найважливіше.
Мовний контроль	Мовний нагляд.
Мовчання – знак згоди	Мовчанка означає згоду; хто мовчить, той не перечить; хто мовчить, той двох навчить.
Мовчання – золото	Хто мовчить, той двох навчить.
Мовчати	Не зронити ні слова; води в рот набрати; грати в мовчанку; не мовити й слова; забути язика в роті.
Мовчить і губами не ворушить	Ні пари з уст; і ротом не поведе.
Мовчить, наче води набрав у рот	Як овечка, не скаже ні словечка.
Мовчки	З тихою музикою.
Мовчок	Ні пари з уст; ні слова.
Могильник	Гробокоп.
Модерний	Сучасний; теперішній; сьогоднішній; нинішній; сьогоденний, новочасний; новітній.
Модернізувати	Усучаснити.
Модифікувати	Змінити; видозмінити.
Модник	Чепурун.
Моє діло сторона	Моя хата скраю.
Може й голими руками взяти	Мастак брати голіруч.
Можна було не опасатися	Не було чого побоюватися (лякатися).
Можна вважати це діло втраченим	Можна вважати, що це річ пропаща.
Можна й випити	Не гріх й випити.
Можна не сумніватися	Так і знай; до ста баб не ходи; а ти думав!

Цікаво порівняти, що у поляків, скажімо, такий вид слухавки/номеру називається *komórka* [комýрка], *komórkowy* [комуркóви], тобто комірка, комірковий (ось вона, де сота зарита! Натомість на німцях ви ніде не почуєте «мобілка», у них все просто – *Handy* [генді]: німецькою *Hand* [ганд] – рука, а також від спорідненого англ. *handy* – тобто ручний, «приручений» пристрій, «ручка». Ще цікавіше в ісландців. В них старий добрий проводовий телефон називається *sími* – в давніх ісландських переказах-сагах це слово означає чарівну нитку, за допомогою якої спілкувалися феї чи інші герої. Відтак особова (стільникова) слухавка – *farsími*. Нам би таку казковість в сучасний словотвір (Словник новотворів Юрка Зеленого).

Мозки не на місці	Клепки бракує.
Мозків не вистачає	Дев'ятої клепки бракує.
Мокра погода	Моква.
Мокре місце; трясовина	Багно.
Мокрий до нитки	Мокрий до рубця (до рубчика, геть до рубчика); мокрий як хлющ.
Молебень було відправлено	Молебень відправили.
Молитися	Руки до Бога простягати.
Молода недосвідчена людина	Жовтороте пташеня.
Молоде покоління	Доріст; юнь; молоді голови.
Молодіжний	Юнацький.
Молодожон	Новоженець.
Молодожони	Молодята; молоде подружжя.
Молодчина	Молодець.

Жак Ширак ходив у бібліотеку, вишукував гарні слова,
щоб поповнити словниковий запас, пожвавити свою мову[213].

Молочна ферма	Молочарня.
Молочний Шлях	Чумацький Шлях.
Мольба	Благання; моління.
Момент	Мить; мент; хвиля.
Моментально	Негайно; відразу; зразу; враз; як стій.
Монах	Чернець, чорноризець.
Монетний двір	Карбівня.
Монолітний рух	Згуртований рух.
Монолітний	Суцільний; цілісний; одноцілий.
Монополісти по видобутку	Монополісти з видобутку.
Монотонний	Однотонний; одноманітний; однозвучний.
Монотонно	Одноманітно.
Монохромний	Однобарвний, одноколірний; однотонний.
Монстр	Потвора; страховисько; страховище; почвара; чудовисько; страхіття.
Монумент	Пам'ятник.
Монументальний	Величний.

[213] Нам треба постійно «підганяти» своїх політиків, фахівців з різних галузей, насамперед інтелігенцію, щоб усі відчували, як це престижно – говорити правильною українською мовою (Капелюшний А. В якої Вєрки Сердючки ви вчились української мови? // Високий замок. – 2006. – 26 січня).

Моральний	Духовний; внутрішній.
Мораторій	Заборона.
Моргати очима	Кліпати очима.
Мордувати кого-небудь; знущатися з когось	Лій топити з когось.
Море бушує	Море грає (бурхає).
Море під час хвилювання	Море у хвилю.
Морковка	Морквина, морквинка.
Морковний	Морквяний.
Мороз відступив (зменшився, ослаб)	Мороз пересівся (перетис, попустив).
Мороз пробирає до кісток	Мороз пропікає до кісток.

Великі українські міста сходу та півдня,
як-от Дніпропетровськ, Кривий Ріг, Донецьк, Одеса, Харків,
позбавлені власного україномовного середовища[214].

Морозний	Морозяний.
Морська лілія	Морське латаття.
Морським шляхом	Морем; водою.
Морфема	Значуща частина слова.
Морщина	Зморшка.
Морщитися	Зморщуватися.
Моряк	Мореплавець.
Москва не зразу будувалася	Нараз Рим не будували; велике дерево поволі росте.
Мотатися	Метушитися; крутитися як муха в окропі; бігати, висолопивши язика.

[214] Українці там живуть наче в діаспорі, розсіяно, на маленьких культурницьких острівцях, як у гетто. Та навіть у Львові не маємо повноцінного україномовного полікультурного соціосередовища і можемо почуватися дискримінованими у мовному аспекті. Адже не маємо можливості, до прикладу, подивитися українське кіно. Багато функціональних секторів, сегментів міської культури – не заповнені українською продукцією.
Існує формула: змагальницька сила живого мовлення прямо пропорційна спектру розгорненості соціальних функцій цієї мови. Тобто, оскільки сфера мовлення українською десь у Харкові чи у Києві звужена лише до розмов на кухні чи оголошення зупинок у метро, така мова автоматично стає не спроможною конкурувати з живим дискурсом російської мови. Змагальницька потуга української мови – мінімальна.
Щоб змінити це, потрібно забезпечити її повним спектром функцій. Український кінематограф, відеоіндустрія, мультимедійна українська мережа, медицина, економіка, торгівля... Українська мова має «працювати» скрізь. Тоді українське слово матиме змагальницьку силу і зможе конкурувати не тому, що воно – калинове, солов'їне, а тому, що має інформаційну і комунікативну потугу у своєму наплічнику (Кісь Р. Чули, українська мова – це «сексі»? // Високий замок. – 2012. – 3 грудня).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Мотивація	Заохота.
Мотивувати когось	Заохочувати когось.
Мотивувати рішення	Обґрунтовувати (узасаднювати) рішення.
Мотильок	Білокрилець.
Мотор	Двигун; рушій.
Моторне масло	Моторне мастило.
Мохнатий	Кошлатий; волохатий.
Мочалка	Губка.
Мочовий пузир	Сечовий міхур.
Мошкара	Мошка.
Моя хата з краю – нічого не знаю	Про мене – нехай вовк траву їсть; аби лихо тихо.
Мрак	Пітьма; темрява.
Мрамор	Мармур.
Мраморний	Мармуровий.
Мрії збуваються	Мрії здійснюються.
Мріяти про щось недосяжне	Будувати повітряні замки; заноситися за хмари; високо літати.
Мститель	Месник.
Мстити	Віддячувати; відплачувати; зводити рахунки[215].
Мужніти; міцніти	Обростати пір'ям.
Мужчина	Чоловік.
Мужчини	Чоловіцтво.
Музикальний	Музичний.
Музикант	Гудець, гудій[216].

[215] Більшість фразеологізмів своїм виникненням завдячують різним ремеслам, видам діяльності людей – таким, як: фінансово-торговельні операції (зводити рахунки, акції ростуть, скидати з рахівниці, брати на свій рахунок, показувати товар лицем тощо) (Інтернет-проект «Нова мова»).

[216] Музикант є похідним від слова музика, яке у свою чергу походить від нічого іншого, як Муза – в давньогрецьких притчах одна з дев'яти богинь – покровительок поезії, мистецтв і наук. Однак бути того не могло, аби у наших пращурів славетних не існувало такого явища, як музика. А раз є явище, то має бути і Слово, яке його означає. З одного боку, то були Співи, Спів, позаяк саме людський Голос був першим з поміж інструментів. Однак згодом, з появою розмаїтих свистків, сопілок, дудок – найпростішого, але зробленого вже руками людини музичного знаряддя, – мусило виникнути й слово для їхнього опису: якось же нові речі треба було називати! Цікаво, а як воно є в наших братів-слов'ян?

У хорватській поруч зі словом музика частіше вживається чудове слівце *glazba* [ґлазба] – скажіть, як воно перегукується з нашими голос, галас, голосіння, чи не так?! У чеській мові слова музика нема взагалі (!!!) – натомість є *hudba* [ґу́дба]. Воно й логічно: слов'янській співочій традиції не притаманні за природою своєю ударні інструменти, які з'явилися в наших краях значно пізніше за власне гудьбу́, а тим паче за чистий горловий спів. Отож, розмаїті трубадури та гравці у нас не

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Музична пластинка	Платівка.
Музичний інструмент	Грало.
Музичний перформенс	Музичний вечір.
Мука	Борошно.
Муки; страждання	Терновий вінок.
Муніципалітет	Міська влада.
Мурава	Моріг.
Мурашки по тілу бігають	Аж тіло терпне.
Мурликати	Муркотіти, муркотати.
Мускули	М'язи.
Мускулистий	М'язистий; жилавий.
Мусор	Сміття.
Мусорник	Смітник.
Мутити воду	Каламутити воду.
Мутиться в очах (в голові)	Світ макітриться (крутиться, йде обертом).
Мутніти	Тьмяніти.
Муха вкусила	Ґедзь напав.
Мухи не образить	Мухи не зачепить (не скривдить).
Мучити душу	Лежати каменем на серці.

просто грали, а саме гуділи або ж дуділи, і видавали не музику, а гучання, гудовиння, різні гуди, гудки, гудочки. Звідси й гудець. Порівняйте з назвами інших ремесел: кравець, швець, жнець, знавець.

До речі, в народній говірці часто можна надибати на слово гудакú (є навіть фольк-гурт з такою назвою), що означає тих самих гудців. А наступного ранку після вдалої вечірки, коли ще «дзвенить» в голові, ми частенько кажемо «Ой, як вчора добре погуділи». Позабавлялись тобто ;о))

Як з'ясувалося, гудець давненько вже закарбований нашими словниками: просто ці Книги були тривалий час не доступні загалу, і в прямому розумінні спалені в 1930-х та пізніших роках відвертими україножерами.

Сьогодні – завдяки справді неоціненній праці людей, які заснували і підтримують в робочому стані іменку Російсько-Українських Словників http://r2u.org.ua – низка рідного мовного надбання стала доступною будь-кому. Нехай там тих словників небагато, лише з десяток, а кажуть, що їх було близько 80, однак це вже щось! Мовчу про те, чого тільки вартує можливість легко, одним клацом, користуватися такою криницею словесних знань, як Російсько-Український Академічний Словник, складений загоном мовців під орудою Агатанґела Кримського! Тож задаємо у пошук на згаданій сторінці слово гудець – і є! Є це слівце! І саме у значенні як музикант! Так, нехай з приміткою «архаич.», тобто архаїчне, задавнене, але що з того? Хіба все нове – це не дуже добре забуте старе?

Було цікаво знайти там і російський відповідник греко-похідному музиканту – гудильщик, гудóчник. Можна відкрити для себе і цілу низку инших українських відповідників-назв цього ремесла: гудáч, грач, гудаченько, а особливої уваги заслуговує, мабуть таки, гудій (порівняйте: водій, заводій). В жіночому роді можна тоді сказати замість музикантка – гудійка. Тож раджу Тобі, Читачу, частіше зазирати до r2u.org.ua – і самостійно переконатися в корисності цієї потуги. Ймо' пізнаєш там багато чого раніше від Тебе ретельно приховуваного: відкривати очі на очевидні речі ніколи не пізно ;) (Словник новотворів Юрка Зеленого).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Мучити когось	Гризти як ондатра очерет.
Мучити, мордувати; катувати	Мотати жили; лій топити; пекти залізом і вогнем.
Муштра	Вишкіл.
Мчати у весь дух	Бігти вітром (кулею, стрілою).
Мчатися на коні	Гнати конем.
Мчатися	Летіти стрілою (на крилах); гоном гнати; гнати як вітер; летом летіти.

Арго (мова злочинців та декласованих елементів), заборонена, табуйована лексика проникають шляхом масової інформації в літературну мову[217].

Мчиться стрілою	Швидкий як стріла.
М'явкання	Нявкіт.
М'явкати, м'яукати	Нявкати, нявчати.
Мяв-мяв	Няв-няв.
М'ягкий	М'який.
М'якнути	Лагідніти.
М'яко виражаючись	Лагідно (делікатно) кажучи (висловлюючись).
М'яко кажучи	Щоб не сказати інакше.
М'яко постелить, а твердо спати	У вічі, як лис, а заочі, як біс.
М'яко стеле, але твердо спати	Дивиться лисицею, а думає вовком; добре говорить, а зле творить.
М'ямлити	Харамаркати.
М'ясна лавка	М'ясарня.
М'ясний бульйон	Росіл.
М'ясник	М'ясар.

[217] Особливо яскраво це видно на прикладі французької мови, хоча те саме тою чи іншою мірою притаманне й англійській, і українській мовам. Французькі читачі хочуть експресивно вражаюче подану інформацію. Літературна мова настільки «заїжджена», що не відповідає цим вимогам. Тому журналісти беруть слово із зниженого регістру, той самий злодійський термін, і використовують його у матеріалі. Для Франції нормально натрапити в редакторській колонці на те, що у нас вважається шестиповерховим матом. Там жовта бульварна преса, яка пише так, як говорять французи в побуті, має високий статус.
В Україні арго теж виходить на новий рівень, хоч і не такими темпами. Ще п'ятнадцять років тому у газетах не можна було натрапити на злочинні терміни, а тепер звична практика писати, що «на депутата «наїхала» податкова» («наїжджати» у злодійському жаргоні – вибивати гроші) (Семів А. Як злочинці французьку мову «підгодовують» // Високий замок. – 2011. – 13 жовтня).

Н

На (про) чорний день	На (про) чорну годину.
На [цих] днях	Цими днями.
На авось	На щастя; на удачу; навмання; на відчай; на пропаде; на щасливого долю; на галай-балай; як Бог пошле.
На англійській мові	Англійською мовою.
На аркані не затягнеш	Волоком (трактором) не затягнеш.
На безриб'ї й рак риба; на безлюдді й Хома чоловік	У степу й хрущ м'ясо; їж, козо, лозу, коли сіна немає; голодному й опеньки м'ясо; де немає співця, послухаєш і горобця.
На бідного Макара всі шишки валяться	На похиле дерево й кози скачуть (плигають); на убогого всюди капає; бідному усюди біда; бідному все вітер в очі; нещасному Макару нема талану.
На блюдечку	На тарілочці.
На Бога надійся, а сам не лінуйся	Боже, поможи, а сам не лежи; не лежи, небоже, то й Бог допоможе.
На босу ногу	Босоніж.
На вагу золота	Як золото; дуже (вельми) коштовний.
На вас не напасешся!	На вас не настачишся!
На вашому місці	Як на мене.
На великій швидкості	З вітерцем.
На верху блаженства	На сьомому небі[218].
На весну повертає	На весну кладеться (верне).
На весь голос	На повні груди; на повне горло.
На вид	З вигляду.
На видному місці; на виду	На видноті; перед очима.
На виду у всіх	Перед очима (на очах) у всіх; публічно; прилюдно, привселюдно.
На видумки хитрий	На вигадки завзятий; вигадливий.
На випадок крайньої скрути	Про (на) чорний день (чорну годину).
На випадок якщо…	Як бува…

[218] Грецький філософ Арістотель (384–322 до н. е.) у праці «Про небо» вживає цей вислів при поясненні будови неба. За його уявленнями, небо складається з семи нерухомих кришталевих сфер, до яких прикріплені зірки і планети (про сім небес згадується також у різних місцях Корану; сам Коран був начебто принесений ангелом з сьомого неба) (Зьобро О. Мова про мову // Високий замок).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
На вищій ступені	Щаблем вищий.
На відкритому місці	На видноті; на видному місці; під сімома вітрами.
На відкритому повітрі бути	На повітрі (надворі) бути (перебувати).
На відшибі	На відчепі.
На вістрі атаки	На гострі нападу.
На вкус і цвєт товаріща нєт	На колір і смак товариш не всяк.
На волонтерських основах	На добровільних засадах.
На волю Божу	На Божу ласку; на Божий догляд; напризволяще.
На все Божа воля	Народжений втопитися від кулі не загине; як не дасть Бог смерти, то чорти не візьмуть.
На все горло кричати	Скільки горла кричати.
На все є [своя] причина	Диму без вогню не буває.
На все свій час	Порою сіно косять.
На всі руки майстер[219]	До всього заподатний (здатний); на все гаразд; на все здатний; мастак на всі руки; руки на всі штуки.
На всі сторони	Навсібіч; по всіх усюдах.
На всі чотири сторони	Під чотири вітри; на сто вітрів.
На всіх парах	Під усіма вітрилами; на повну пару; повним ходом; на повний хід.
На всю глотку	На всю горлянку.
На всю ніч	На цілу ніч.
На всю силу	На повний хід; повним ходом.
На всю ширину	Завширшки.
На всяк випадок	Про всяк випадок.
На всяке хотіння є терпіння	Як кортить, то й Бог простить.
На всякий пожарний випадок	На всякий нагальний випадок; про всяк випадок.
На всяку дію є протидія	Дасть Бог день – дасть і пожиток; дав Бог рану, дасть і ліки.
На всьому просторі, який можна побачити	Скільки оком кинь.
На Галичині	У Галичині.

[219] Вислів належить до професійних фразеологізмів, оскільки виник у мовленні представників певної професії. Він з'явився у середовищі майстрів, які шили рукавиці. Майстрами на всі руки називали умільців, які могли зробити рукавиці на будь-яку руку (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
На горіхи дістанеться	На кислички (бублики) дістанеться (перепаде).
На городі бузина, а в Києві дядько	Ти йому про коня, а він про вола.
На далеку перспективу	На довшу мету.
На даний час	Сьогодні.
На два слова	На кілька (на двоє) слів; на словечко (слівце).
На десерт	На солодке.
На днях	Цими днями; не сьогодні-завтра.
На довершення всього; на додачу	На додаток; до всього; тут ще й те.
На дому	Удома.
На дрібні кусочки (шматочки)	На гамуз; на цурпалки, на цурупалки.
На другий (наступний) день	Другого (наступного) дня; назавтра.
На другій (тій) стороні	На тому (на тім) боці; по той бік; потойбіч.
На дружбу відповідати дружбою	За приязнь (за дружбу) платити приязню (дружбою).
На дружній (короткій) нозі	Запанібрата.
На заключення треба сказати	На закінчення треба (слід) сказати.
На заключення	На закінчення; наприкінці; підсумовуючи.
На закуску	На солодке.
На заріз, на забій; на операцію	Під ніж.
На зберігання віддати речі	До схову віддати речі.
На зворотній стороні	На звороті.
На зло	Всупереч, наперекір; на збитки.
На зло робити	На капость робити.
На зовнішній вигляд	З лиця.
На казенний рахунок	Державним коштом.
На кожен день	На щодень.
На кожній сторінці	Щосторінки.
На кожного знайдеться управа	Носив вовк овець – понесли й вовка.
На кожному кроці	Щокроку.
На колективних началах	Колективно.
На колінах	Навколішки.
На коні сидить, а коня шукає	Конем їде, а коня глядить.
На користь	На пожиток.
На короткому повідку	На короткій мотузці.
На корточках	Навпочіпки.
На краю гибелі	На краю прірви.
На куті вулиці	На розі вулиці.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
На ловця й звір біжить	На стрільця й звір біжить; на мельника вода ллє; кому щастя, тому й півень несеться.
На майбутнє запам'ятай	Надалі запам'ятай.
На майбутній (слідуючій) неділі	Наступного тижня.
На манер	На взір.
На мене навалили багато роботи	На мене накинено (накинуто) багато роботи.
На мене напав сон	На мене найшов сон; мене взяв сон.
На минулому тижні	Того тижня.
На мій власний погляд	На мій погляд.
На моє нещастя	На лихо мені.
На мою долю випало	Мені судилося (випало).
На м'якині не впіймаєш (не проведеш)	На макуху не купиш (не візьмеш).
На належному рівні	Як на виставку.
На наступний ранок	Наступного ранку.
На наступний рік	На той рік; наступного року.
На наступному тижні	На тім тижні; наступного тижня.
На началах	На засадах; на основах.
На нашу долю приходиться	На нашу частку припадає.
На невеликі окремі частини	У цури, до цури, на цурки.
На нинішній час	Як на тепер; на сьогодні.
На ніч глядячи	Проти ночі.
На ногах перенести хворобу	На ногах перебути хворобу; переходити хворобу.
На нього напав сум	Сум (смуток, жаль) його узяв (посів, пойняв); його узяла (посіла, пойняла) журба (туга); туга (журба) налягла на серце йому.
На ньому лиця нема	Його й не пізнати, так змарнів (зблід, пополотнів); він [сам] на себе не схожий; на ньому свого образу немає; мов з хреста знятий.
На один манер	На один копил.
На один покрій	На один копил зшиті (зроблені, скроєні).
На основі тільки чийогось запевнення	На чесне слово.
На основі	На ґрунті; на підставі.
На особистому досвіді	На власній шкурі.
На очах	Перед очима.
На ощуп	Напомацки, навпомацки.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
На пару слів	На кілька слів.
На певній відстані	Трохи далі (оддалік) від.
На переломі епох	На грані (на зламі) епох.
На перших порах	На початку; спочатку; спершу; попервах.
На повний хід	На повну пару.
На повному серйозі	Цілком серйозно.
На повну потужність	На всю (на повну) пару.
На повну силу працювати	На всю силу (снагу) працювати; з усієї сили (снаги) працювати; скільки сили (снаги) працювати.
На подобу	На зразок; на взір; подібно.
На половині дороги	На півдорозі.
На посошок	На коня.
На прошлій неділі	Минуло тижня.

Найбільше зросійщення відбулося за Щербицького[220].

На радостях	З радощів, на радощах.
На рахунок чого (кого) поговорити	Поговорити про (за) що (кого).
На рахунок	Щодо.
На різних мовах	Різними мовами.
На роду написано кому	Так судилося кому.
На розвилці доріг	На роздоріжжі.
На самий кінець	Насамкінець.
На свій аршин міряти	На свою мірку (на своє копито) міряти.
На свій вік	Своїм віком; на свої літа.
На свій лад (манер)	На свій штиб (лад); своїм способом (робом); по-своєму.
На світанку	Після третіх півнів; як задніє.
На своєму утриманні	Своїм коштом.
На свої ноги ставати	Свого хліба шукати.
На свою біду	Собі на лихо (на біду).
На серці кішки шкребуть	Туга (журба, клопіт) серце крає; сумно (смутно, тоскно).
На скільки вистачить сил	Доки вистачить сил.

[220] Досить було двом чи трьом батькам висловити бажання, аби школа була російською – і переводили. Одразу після війни на Донеччині й Луганщині більшість шкіл були українськими, міністром освіти був Павло Тичина. Проте тоді зросійщення не сягнуло таких меж, як тепер (Олександр Пономарів про українську мову // Час і Події. – 2009. – 13 серпня).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
На скору руку	На швидку руку; нашвидкоруч, нашвидку, швидкома; прихапцем; похапцем; абияк.
На слідуючий день	Другого (наступного) дня; назавтра.
На слух співати (грати)	З голосу співати (грати).
На смертному одрі	На Божій постелі.
На собі; на своєму досвіді	На власній шкурі.
На совість робити	Сумлінно робити.
На стрільця й звір біжить	Багатому й чорт яйце несе.
На схилі літ	На заході років.
На сьогоднішній день	На сьогодні.
На те виглядає	Здається; схоже на те.
На те щука в річці, щоб карась не дрімав	На те в церкві кілочки, щоб шапки вішати; на те коваль кліщі держить, щоб у руки не попекло.
На території	На теренах.
На тих днях	Тими днями.
На той випадок	У тому разі.
На той час	На ту пору; натоді.
На тому й порішили	На те й пристали.
На тому тижні	Минулого тижня.
На Україні	В Україні.
На утримання когось	На шию чию (кому).
На фоні	На тлі.
На хотіння є терпіння	Хто чекає, дочекається.
На худий кінець	У найгіршому разі.
На цей раз	Цього разу; [за] цим разом.
На цей рахунок	Щодо цього; про це; за це.
На ципочках	Навшпиньки, навшпиньках.
На цьому поприщі	На цій ниві.
На цьому слові	По тім слові.
На цьому тижні	Цього тижня.
На четвереньках ходити (лазити)	Ходити (лазити) рачки; рачкувати.
На чию користь	На чию руч.
На чорний день	На чорну годину.
На чужий роток не накинеш платок	Людям язика не зав'яжеш.
На шкоду собі	На свою голову; собі на збитки.
На щастя, ні	Бог милував.
На язиці мід, а на серці лід	М'яко стелить, та твердо спати; слова масні, а пироги пісні; янгольський голосок, та чортова думка.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
На якій основі?	На якій підставі?; якої рації?; на якому праві?; а то ж чому так?
На ярмарку	У ярмарку.
Набагато гірший	Не годен у слід ступити.
Набивати ціну	Натягати ціну.
Набирати висоту	Ширяти вище й вище.
Набирати обертів	Розкручуватися.
Набита рука	Вправна рука.
Набити когось	Надавати ліваків комусь.
Набити руку	Наважити руку.
Набитий битком	Аж стіни тріщать.
Набитий дурак	Дурень заплішений (несосвітенний); дурний аж світиться; страшенний (великий) дурень; дурний як пень (як колода, як ступа); вісімнадцятий туман; дурень з дурнів.
Наближатися до кінця	Добігати кінця; доходити до кінця.
Наблизитися до смерті	Відтоптати ряст.
Наблюдатєльний	Спостережливий.
Наблюдати	Спостерігати; стежити; не спускати очей.
Наболіле питання	Пекуче питання.
Набрав на себе непосильно багато роботи	Понад силу набрався роботи (обов'язків); обібрався роботи (обов'язків); набрав, як віл на роги; набрався, як май груш.
Набрати в рот води	Забути язика в роті.
Набратися життєвого досвіду	Обминутися по світі.
Набратися розуму	Дійти глузду.
Набратися сміливості	Набратися духу.
Набратися терпіння	Бути терпеливим; мати терпець.
Набрехав з три короби	Наказав (намолов) сім мішків (три мішки) гречаної вовни, і всі неповні; наговорив на вербі груші, а на осиці кислиці.
Набридати (надокучати) кому-небудь	Сидіти (стояти) в печінках.
Набридати своєю присутністю	Намозолювати (намулювати) очі.
Набридати	Муляти очі.
Набридати, надокучати, надоїдати	Сидіти в печінках; намуляти очі; лізти межи очі; прогризти голову.
Набридливо виявляти свою приязнь	Липнути, як реп'ях.
Набридливо звертатися до когось	Липнути, як смола до підіска.
Набрякнути	Набубнявіти.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Набувати певних знань (життєвого досвіду)	Тертися між людьми (серед людей).
Набути великого досвіду в якійсь справі	З'їсти собаку (вовка, муху, зуби).
Набути досвіду (уміння, вправності)	Набити руку.
Набути сили (впевненості в собі)	Обрости пір'ям.
Набути уміння, досвіду вправно володіти мовою	Наламати язика.
Набутий задарма	Даровий; дармовий; дурно; задурно; за спасибі; за так; на дурняк.
Навалом	Насипом; купою.
Навербувати загін	Затягти затяг.
Наверстати втрачений час	Надолужити втрачений (страчений, згаяний, загаяний) час.
Навести на гріх кого	Призвести до гріха кого.
Навести порядок	Навести лад.
Навиворіт	Догори сподом.
Навик, навики	Навичка, навички; досвід; вправність, уміння.
Навислий обрив	Нависла круча; нависле урвище; нависень.
Навитяжку	Наввипинки.
Навігація	Судноплавство.
Навідмах	Навідліг.
Навідріз	Навідруб.
Навіс	Накриття; піддашшя.
Навістити когось	Завітати до когось.
Навіть не думай про це	І гадку закинь про це.
Навічно	На безвік.
Навішування ярликів	Наличкування.
Навіщо?; для чого?	На греця?
Навіювати мужність	Додавати духу; осмілювати.
Навколишнє середовище	Довкілля, довкружжя.
Навмисне вагатися (зволікати)	Ламатися як гречаний бублик.
Навмисне впливати на почуття людей	Розводити демагогію[221].
Навмисне заплутати яку-небудь справу	Замутити воду.

[221] Демагогами («вождями народу») у Давній Греції називали політичних діячів демократичного напряму. До влади вони могли прийти тільки шляхом народного голосування, тому всіляко намагалися завоювати довіру виборців, не гребуючи облудними обіцянками і лозунгами, навмисним перекрученням фактів із корисливою метою. Так слово «демагог» набуло негативного значення: особа, яка намагається обманом здобути популярність, а «демагогія» – обдурювання народу привабливими, але пустими обіцянками, перекручуванням фактів (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Навмисний	Зумисний.
Навмисно неправильно інформувати	Наводити полуду на очі.
Наводити	Наставляти; направляти; спрямовувати.
Наводити (внушати) страх	Завдати страху (жаху).
Наводити блиск (лоск)	Опоряджати.
Наводити довідки про кого	Брати довідку про (за) кого; довідуватися про (за) кого.
Наводити дрімоту	Присипати.
Наводити красу	Чепурити; чепуритися; додавати краси.
Наводити критику	Критикувати.
Наводити на думку (на роздумування)	Насувати (піддавати) думку.
Наводити тінь	Напускати туману.
Наводити ужас	Повнити жахом.
Навоз	Гній.
Наволочка	Пошивка.
Навпроти	Через дорогу.
Навушники	Слухальця.
Навчати музиці (мові)	Навчати музики (мови).
Навчити	На розум навести.
Навчитися писати поетичні твори	Осідлати Пегаса.
Навшпиньках	Навшпиньки.
Нав'язати на шию кому	Накинути (посадити) на шию чию (кому).
Нав'язливий	Уїдливий, учепливий.
Нав'язливо виявляти свою приязнь	Липнути, як смола до підіска.
Нав'язувати кому свої погляди	Накидувати кому свої погляди (свої думки).
Нав'язувати кому-небудь своє товариство	Липнути, як реп'ях.
Нав'язуватися на знайомство з ким	Накидати свою знайомість (своє знайомство) кому.
Нагадування	Пригадка.
Нагадувати когось	Бути схожим на когось; бути подібним до когось.
Нагадувати кому-небудь про те, що хвилює	Сипати сіль на рану.
Нагадує Фому	Зовсім як Хома.
Наганяти втрачене	Надолужувати втрачене.
Наглість	Безсоромність; зухвалість, зухвальство.
Нагліти	Нахабніти.
Наглядати	Стояти над душею.
Наглядний	Наочний.

Наглядно	Наявно.
Нагнати страх	Завдати страху; нагнати холоду.
Нагнітати атмосферу	Згущувати фарби; роздувати кадило.
Наговорив (нагородив) дурниць (єрунди)	Наплів дурниць; наказав на вербі груш; наказав три мішки (сім мішків) гречаної вовни; наговорив троє відер диму; наколотив гороху з капустою (з маком).
Наговорити (наробити) чогось нерозумного	Наколотити гороху з капустою.
Наговорити з три короби	Наговорити (наказати, намолоти, наплести) сім мішків гречаної вовни.
Наговорити лишнього	Ляпнути зайвого.
Наговорити різних слів	Наговорити всяких (всіляких) слів.
Наговорювати на когось	Обмовляти когось; кидати (наводити, класти, накидати) тінь.
Нагороджувати щедрими аплодисментами	Рясно оплескувати.

Що два тижні у світі зникає одна мова[222].

Нагострити вуха	Нашорошити вуха.
Нагострити руку	Наламати руку.
Нагота	Голизна; одежа Адама і Єви.
Награвати	Бренькати.
Награна усмішка	Силуваний усміх.
Нагріти боки кому	Надавати стусанів під боки кому; напарити (полатати) боки кому.
Нагріти руки на чому	Нагріти (погріти) руки коло чого; поживитися коло чого.
Нагріття	Нагрівання.
Нагрузка	Навантаження; обтяження.
Надавати великого значення	Надавати великої ваги.
Надавати допомогу грішми кому	Запомагати (зарятовувати) грішми (грошима) кого.
Надавати перевагу	Віддавати перевагу.
Надавати підзатильників	Позатиличниками нагодувати.
Надавати підтримку	Підпирати; спомагати; підставляти плече.

[222] Лінгвісти, що працювали в рамках програми міжнародної організації *WorldWatch*, дійшли висновку, що до кінця XXI ст. зникне половина з сьогоднішніх мов. «І це ще оптимістичний прогноз», – зауважують вони. За оцінкою Національного географічного товариства Сполучених Штатів, кожні два тижні у світі помирає одна мова (Зьобро О. Мови, як і люди, – не безсмертні // Високий замок. – 2012. – 6 травня).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Надати допомогу	Простягти руку помочі; стати до помочі.
Надати послугу	Прислужитися; у послузі стати; стати в пригоді кому.
Надати право	Уповноважити.
Надати сприяння	Посприяти.
Надати чомусь первісного змісту (значення)	Поставити з голови на ноги.
Надбавка	Надвишок.
Надвигатися	Насуватися.
Надгробний камінь (пам'ятник)	Надгробок.
Наддавати ходу	Приспішувати крок.
Надерти (надрати) вуха кому	Нам'яти (наскубти, накрутити, нам'якшурити) вуха кому; наскубти за вуха кого.
Надзвичайна (велика) тиша	Хоч мак (маком) сій.
Надзвичайне хвилювання (обурення)	Усе кипить всередині.
Надзвичайні зусилля, які є безплідними	Сізіфова праця.
Надзвичайно важлива роль	Важливість.
Надзвичайно вражений (схвильований)	Аж у землю вкипів.
Надзвичайно ганебно	З тріском провалитися (вигнати, розпастися).
Надзвичайно густий	І вовк (і вуж) не пролізе.
Надзвичайно здивуватися	Не повірити своїм вухам (очам).
Надзвичайно людно	Велелюдно; голці (яблуку) ніде впасти; ніде й голки (пальця) встромити (просунути).
Надзвичайно наполегливо	Мертвою (смертельною, залізною) хваткою.
Надзвичайно рано; напередодні світанку	З півнями.
Надзвичайно сильний (дужий)	Скрутить волові шию (роги).
Надзвичайно сильно (глибоко) схвилювати когось	Скаламутити всю душу.
Надзвичайно швидко побігти	Дати знати закаблукам.
Надзвичайно	Напрочуд, навдивовижу; неповторно; дивовижно.
Надзор	Нагляд.
Надівати окуляри	Накладати окуляри; натикати на ніс окуляри; сідлати носа.
Надійний	Певний.
Надійно захищений	За китайським муром; за камінною стіною.

Наділений фізичною енергією; міцний; дужий	У (при) силі.
Наділяти виразністю	Увиразнювати.
Наділяти правами	Давати права; уповноважувати.
Надіти маску	Надіти личину.
Надіти на плечі хустку	Застелитися хусткою.
Надіти сорочку	Одягнути сорочку.
Надіти чоботи	Узути (обути) чоботи.
Надіти шапку набік	Накласти шапку набакир.
Надія заволоділа його душею	Надія опанувала його душу.
Надія	Світло в кінці тунелю.
Надіятися на авось	Мати надію на «може».
Надіятися повернути те, що вже минуло	Ганятися за вчорашнім днем.

Українська мова –
це не тільки мова нових «данєцкіх»[223].

Надіятися	Мати (покладати) надію; сповнюватися надіями.
Надлишок	Зайвина.
Надмінний	Пиховитий; бундючний; зверхній.
Надмірна балакучість може тільки зашкодити	Хто мовчить, той двох навчить; хто мовчить, той двох пересанчить.
Надмірний вияв увічливості	Китайські церемонії.
Надмірно (нерозсудливо) витрачати кошти	Сипати (сіяти) грішми (грошима, червінцями, катеринками).
Надмірно важкий; непосильний	Не під силу; не по силі (по силах).
Надмірно опікати когось	Годувати з ложечки.
Надмірно перебільшувати	Згущувати барви.

[223] Це багатюща скарбниця з неймовірною кількістю синонімів, яка дозволяє при цьому кувати нові і нові слова на основі уже існуючих. І коли я бачу в перекладі Гюнтера Ґраса слово «порохняр» у значенні «виробник пороху», то кажу собі: от як добре. А відтак без вагань вживаю слово «готеляр» у значенні «директор готелю», бо є ж у нас і молочар, і килимар, і друкар і т. д. І начхати мені на те, що досі ніхто такого слова у нас не вживав, бо мова – живий організм і повинна постійно збагачуватися. І коли я чую в колі львівських комп'ютерників слово «шпиндик» у значенні «флешка», а «бандурка» в значенні «зовнішній вінчестер» я теж тішуся. Бо і наш український сленг повинен так само розвиватися (Юрій Винничук «Страхітливий привид галицизмів», Інтернет-видання «Збруч», 28 серпня 2013).

Надмірно цікавитися чужими справами	Лізти не в свою тарілку.
Надобність	Потреба.
Надовго запам'ятовувати побачене	Мати пам'ятке око.
Надоїв, як гірка редька	Став мені хріном (як той хрін) у носі; став мені сіллю (як сіль, мов сіль) в оці; допік гірше від сирої кваші.
Надоїдати	Надокучати, набридати; обридати; надокучати; лізти в очі осою; нав'язати на зубах.
Надоїдлива муха	Муха-набридуха.
Надоїло	Остобісіло, осточортіло; обридло.
Надокучати; заважати; набридати	Скребти голову.
Надоумити	Напоумити.
Надривати живіт від сміху	Рвати боки з реготу; за боки братися; качатися від сміху.
Надривати здоров'я	Підривати здоров'я; надвереджатися; занепадати на здоров'ї (здоров'ям).
Надриватися на роботі	Ламати хребта.
Надриватися над роботою	Рватися (перериватися) коло праці (коло роботи, у праці, у роботі).
Надривно кричати (галасувати)	Рвати горло (горлянку).
Надто акуратний	Прилизаний.
Надто багато обіцяти	Золоті гори обіцяти.
Надто довірлива, щира, нехитра людина	Свята наївність (простота).
Надто мало	Замало.
Надто спокійний, флегматичний	Хоч танцюй на голові.
Надто строгий закон	Драконівський закон.
Надувати губи	Закопилювати губи (губу).
Надувати щоки	Надимати щоки.
Надувся як індик	Напиндючився (напиндився) мов індик; ходить як індик переяславський; дметься (надувся) як жаба на лопуху (як бульба на воді); надувся як (мов, наче) лопух на вогні; дметься як шкурат (як шкураток) на вогні (на жару).
Надувся як миша на крупу	Надувся як індик (сич) перед смертю; надувся як індик (квочка) на дощ.
Надутися	Напиндючитися; випнути губи.
Надходить (насувається) вечір	Заходить вечір; вечоріє.
Нажати кнопку	Натиснути кнопку.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Нажати на всі кнопки	Пустити в дію всі важелі; докласти всієї сили; ужити всіх заходів (способів).
Наждак	Точило.
Наживатися на чужому горі (нещасті)	Лихом торгувати.
Наживатися	Гребти до себе; ловити рибку в каламутній воді; гріти руки; набивати кишені.
Нажимати	Натискати; тиснути.
Нажити біди (лиха, клопоту)	Напитати біди (лиха, клопоту); набігти біди (лиха, біди-лиха); лихо стягти на себе; доскочити лиха; набратися (доходитися) лиха.
Нажити борги	Залізти в борги; утопитися в позиках; заборгуватися; напозичатися.
Нажити власною працею	Доробитися.
Нажити неприємностей	Нажити клопіт.
Нажити своїм хребтом	Нажити своїм горбом.

Суржик – це хвороба,
а з хвороби сміятися не можна, її потрібно лікувати[224].

Нажитися на чім	Руки погріти чим.
Нажужжати вуха	Натуркати (натурчати, натуркотіти, наскрипіти) вуха (у вуха, повні вуха).
Назавжди	На вічні часи.
Назавжди залишитися в пам'яті	Закарбуватися на душі (на серці).
Назавжди; навіки	До самого скону; до скону віків.
Наздоганяти	Дихати в спину; наступати на п'яти (на хвіст).
Наздоганяти кого-небудь	Насідати на п'яти.
Називай речі своїми іменами	Називай біле білим.
Називати кого по фамілії	Називати кого на прізвище.
Називати речі своїми іменами	Говорити без манівців.
Назначений час	Визначений (призначений) час; визначені (призначені) години.

[224] Він повинен був стати перехідним етапом від української до російської. На жаль, розквіту суржику часто сприяє наша ментальність. Українець, який не хоче видатися «хохлом», легко переходить у розмові на російську, добре цієї мови не знаючи. Він говорить, не «лестница», а «драбіна», не «рубашка», а «сарочка», але гордиться тим, що розмовляє не українською (Сербенська О. Суржику сприяє наша ментальність // Високий замок. – 2009. – 21 лютого).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Назначити ким	Настановити (призначити) за кого (на кого).
Назначити ціну	Визначити (покласти, укласти, нарядити) ціну.
Назойлива людина	Настирлива (настирна, уїдлива, улізлива, ув'язлива, учеписта) людина.
Назойливий як муха	Настирливий як муха восени; лізе у вічі, як (мов) [та] оса.
Назойливо лізти	Настирно (настирливо) лізти; лізти в очі, як (мов) оса (як сльота); лізти сльотою.
Назріває криза	Криза наспіває (наближається); криза на часі (на порозі); заноситься на кризу.
Назріває необхідність	Заходить (настає, наспіває) потреба.
Назрівати	Визрівати; насуватися.
Найбільш оптимальна форма поведінки	Золоте правило.
Найближчий	Поблизький; незабарній.
Найближчим часом	З години на годину; незабаром.
Найвагоміший аргумент	Козирна карта.
Найвпливовіші (наймогутніші) люди	Сильні світу [сього (цього)].
Найкращий період розвитку	Золотий вік.
Найменші дрібниці (деталі)	Всі входи (ходи) й виходи.
Наймогутніший	Пан над (між) панами.
Найняти кого	Згодити кого.
Найтяжчі злочини	Сім смертних гріхів.
Найшла коса на камінь	Трапила (наскочила, наткнулася) коса на камінь, та камінь не подається; наскочив чорт на біса; хоч на споді лежатиму, та в очі плюватиму; добрий на доброго й наскочив; наскочив удівець на вдову; наскочила кулага на врага.
Найшло багато людей	Понаходило (назбиралося, натовпилося, понатовплювалося) такого (багато) люду (людей).
Найшов кому повірити	Було кому повірити; [не] мав кому повірити.
Наївна людина; пустий мрійник	Лицар печального образу.
Наївний	Простодушний; нехитрий; небитий; безхитрий; зелений; рожевощокий.
Наївність	Дитинність.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Наївно (щиро) вірити	Брати за чисту монету.
Наізнанку	Навиворіт.
Наїстися до відвалу	Наїстися донесхочу (донехочу); заїстися (напакуватися, навкладатися) чим.
Наказ підписано сьогодні директором	Наказ директора підписано сьогодні.
Наказати за провину	Покарати.
Наказати кого	Дати кару кому; покарати кого.
Накаляти атмосферу	Розпалювати атмосферу.
Накануні	Напередодні.
Накинутися на когось	Напосістися на когось.
Накінець	Нарешті.
Накінець-то	Нарешті-таки! Насилу-таки! Аж ось; нарешті.
Накладна плата	Післяплата.

За вірш «Любіть Україну»
Володимира Сосюру звинуватили
в «українському буржуазному націоналізмі»[225].

Накладною платою	Післяплатою.
Накласти іго	Запрягти в ярмо.
Накласти на себе руки	Заподіяти собі смерть; позбавити себе життя; вкоротити (вмалити) собі віку.
Накласти печать	Залишити слід.
Накласти руку на щось	Прибрати щось до рук.
Наклейка	Наліпка.
Наклеїти	Наліпити.
Накликати на себе біду	Напитати собі лиха.
Накликати нещастя	Перейти з порожніми відрами дорогу.
Накопилося багато роботи	Набралося багато роботи.
Накопичити досвід	Примножити досвід.
Накопичувати	Нагромаджувати; нарощувати; наскладувати.

[225] Першу сесію Верховної Ради нового скликання депутати почали з прослуховування патріотичного вірша Володимира Сосюри «Любіть Україну». Можливо, не усі знають, що поет не був стовідсотковим українцем. Солдат наполеонівського війська Густав Соссюр потрапив у російський полон, одружився з українкою і дав життя прапрадіду Володимира Сосюри. Це по батьковій лінії. А по материнській – серб з угорським прізвищем Локотош – дід поета. Народився Володимир Сосюра на Донбасі. Свого найвідомішого вірша «Любіть Україну» написав у 1944 році, коли ще не закінчилася війна з німецькими окупантами (Фесуненко А. Українська мова – не китайська грамота // Високий замок. – 2006. – 20 вересня).

Накопичувати гроші (капітал)	Збивати копійку.
Накормити	Нагодувати.
Накричати на кого	Холоду надати кому.
Налагоджувати (відновлювати) що-небудь	Ставити до ладу.
Налагоджувати зв'язки	Заводити (зав'язувати) стосунки.
Налагоджуються хороші, теплі стосунки	Лід тане між кимось.
Налагодити відносини	Розтопити лід.
Налагодити чиї-небудь фінансові справи	Полатати злидні (убогість).
Налажений	Налагоджений.
Наламати дров	Наробити дурниць; наварити каші.
Належати кому	Належати до кого.
Належить зробити	Треба (слід) зробити.
Належить кому	Належний до кого.
Належним чином	Належно; як має бути.

Аби зарадити стрімкому вимиранню мов,
ЮНЕСКО створила «Червону книгу мов»[226].

Належно оцінити	Віддати данину.
Налетіти коршуном	Кинутися, як кіт на мишу; налетіти (кинутися) на кого; як шуліка на курча.
Нализатися	Набратися, як чіп.
Налисник	Млинець.
Наліво, вліво	Ліворуч.
Налог	Податок.
Наложити ярмо на кого	Запрягти в ярмо кого; підгорнути кого під кормигу; повернути в неволю кого.
Налягати	Напирати; натискати.
Налякати	Наробити шороху.
Нальотчик	Напасник.

[226] У ній мови розділено за категоріями, відповідно до рівня збереженості, тобто шкали із кількох категорій, запропонованої ЮНЕСКО для визначення небезпеки, в якій опинилась та чи інша мова. Існує шість рівнів розподілу. Перший – мови, що відмерли після 1500 року; мови, що перебувають на межі зникнення (ними розмовляють кілька десятків людей похилого віку, таких мов – близько 540 – маньчжурська, айнська); мови, що зникають (понад 500: іжорська, кетська), неблагополучні мови (кількість дітей, які ними розмовляють, різко скорочується, таких – більш як 650: комі, ірландська), нестабільні мови (мови, якими хоч і розмовляють люди різного віку, але вони або не мають офіційного статусу, або не престижні, їх близько 610 – білоруська, чукотська), і благополучні мови (Зьобро О. Мови, як і люди, – не безсмертні // Високий замок. – 2012. – 6 травня).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Нам не привикати	Ми давно звикли.
Нам повезло	Ми мали щастя.
Нам прививають чужі ідеї	Нас годують не нашим хлібом.
Нам стало відомо	До нас дійшлося.
Намагання не втручатися в дійсність	Страусова поведінка.
Намагатися бути там, де найважче	Лізти в пекло.
Намагатися вийти зі скрутного становища	Хапатися за соломинку.
Намагатися для всіх бути добрим	І Богу і чорту молитися.
Намагатися догодити публіці	Грати на публіку.
Намагатися зробити щось вище своїх можливостей	Стрибати вище голови.
Намагатися зробити щось неможливе	Плювати проти вітру.
Намагатися одночасно вирішити дві справи	Ганяти (ганятися, полювати) за двома зайцями.
Намагатися скомпрометувати когось	Плести сіті.
Намагатися скрізь встигнути	Мухою літати.
Намазати	Намастити.
Намертво порубати	Упень порубати.
Нами зібрано (виконано)	Ми зібрали (виконали).
Намікати	Натякати.
Намітити заходи	Накреслити (запланувати) заходи.
Намічати завдання	Визначати наміри (мету).
Намічений	Накреслений; визначений; запланований.
Намучитися	Попомучитися.
Нам'яти боки	Полатати боки; полічити ребра; надсадити бебехи.
Нанести візит ввічливості	Прийти з поклоном.
Нанести візит кому	Відвідати кого.
Нанести образу	Завдати (заподіяти, учинити) образу (кривду) кому; образити (скривдити) кого.
Нанести побої кому	Побити кого.
Нанести поразку кому	Завдати поразки кому; побити (розбити) кого.
Нанести рани кому	Завдати ран кому; поранити кого.
Нанести удар	Завдати удару.
Нанести удар в лице	Дати ляпаса (ляща, поличника); ударити по обличчі (по лиці).
Нанести ущерб (збитки, шкоду)	Завдати шкоди (збитків, втрат); учинити (заподіяти) шкоду (збитки, втрати); нашкодити (пошкодити, зашкодити) кому.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Нанести шкоди	Завдати шкоди.
Наносити удар	Завдавати удару.
Наоборот	Навпаки.
Наобум	Наосліп.
Наостанку	Наприкінці.
Наостанок	Насамкінець.
Напав смуток	Смуток пройняв.
Нападаючий	Нападник.
Напала дрімота	Вдарило в сон.
Напала на мене зівота	Позіхи напали на мене; на позіхи взяло мене.
Напасти з докорами	Докоряти; накрити мокрим рядном.
Напасти на слід	Натрапити на слід; знайти слід.
Напасть	Халепа.
Напевно	Мабуть; либонь.
Наперебій	Навперейми; один з-перед (поперед) одного.
Наперегонки	Наввипередки; навзаводи.
Наперегонки	Наввипередки.
Наперед відомо	Згори відомо.
Наперед невода рибу не лови	Не кажи гоп, поки не перескочиш.
Наперекір здоровому смислу	Усупереч здоровому глузду.
Наперекір стихіям	Щоб пекло засміялось; щоб чортів колька взяла.
Напереріз	Уперестріть.
Напечатаний	Надрукований.
Напиватися доп'яну	Наступати на пробку (на корок, на корка).
Напильник	Терпуг.
Напитися вволю	Напитися по дужку.
Напитися до чортиків	Набратися як жаба мулу.
Напитися	Закропити душу.
Напиток	Напій.
Напівголодне існування	Життя на голодному пайку.
Напір	Напирання; натиск.
Напір води	Тиск води.
Наплювательське відношення	Свинське ставлення.
Наповнювати водою	Заводнювати.
Наповнюватися звуками	Гудом гудіти.
Наполегливо вимагати	Пристати з короткими гуками.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Наполегливо йти до своєї мети	Уперто йти (простувати, прямувати) до своєї мети.
Наполегливо оволодівати знаннями	Гризти граніт науки.
Наполегливо працювати	Не покладаючи рук; в поті чола.
Наполягати на своєму	Впертися рогом.
Напористий	Напосідливий.
Напрімєр	Наприклад.
Направлення на роботу	Скерування на роботу.
Направляти на путь істини	Наставляти (навертати, направляти) на добрий (правильний) шлях (на добру (правильну)) дорогу.
Направляти	Скеровувати; звертати; спрямовувати.
Направо, вправо	Праворуч.
Напрактикований; натренований	Вишколений.
Напрасний труд	Даремна (марна) праця; шкода праці.
Напрасно	Намарно; за пусто-дурно.
Наприкінці чого-небудь; запізно	На шапкобрання прийти (приїхати, поспіти).
Наприклад, приміром	Скажімо; візьмімо; для прикладу.
Напроліт	Встяж.
Напролом	Пробоєм; протовпом.
Напротязі тижня (року, місяця)	Упродовж (протягом) тижня (року, місяця).
Напружена пора в роботі	Кожна хвилина дорога.
Напружено думати, намагаючись зрозуміти щось	Ламати голову; сушити голову.
Напружено працювати над складним питанням	Ламати голову.
Напружуватися; надриватися	Аж зі шкури вибиватися.
Напрягати	Напружувати.
Напрягатися	Лізти зі шкури.
Напрямок	Керунок; напрям.
Напряму	Просто.
Нарада по безпеці	Нарада з безпеки.
Наражати себе на неприємність	Лізти в халепу.
Наражати себе на смертельну небезпеку	Важити головою (життям); лізти в петлю.
Наражатися на велику небезпеку; ризикувати	Лізти чортові на роги; випробовувати долю.
Нариватися; лізти на рожон	Лізти на кулю; пхати пальці між двері.
Нарисуватися	Вирости (вигулькнути) перед очима.

Нарівні з ким-небудь	Нога в ногу.
Нарізаний хліб	Покраяний хліб.
Наробити багато шуму	Наробити багато галасу (шелесту).
Наробити біди	Накоїти лиха; налихотворити; наварити пива (каші).
Наробити зла	Негаразд вчинити.
Наробити чогось безглуздого (нерозумного)	Наламати дров; наколотити гороху з капустою.
Наробка	Доробок; напрацьоване.
Народжений повзати, літати не може	З чорної кішки білої не зробиш.
Народжувати	Приносити (приводити) на світ.
Народонаселення	Людність.
Народу набилося уйма	Народу (людей) набилося (натовпилося, напхалося) сила (сила-силенна, безліч, тьма-тьмуща).

Однозначно треба повернути усі,
нібито «російські» слова[227].

Нарозпашку	Розхриставшись; нарозхрист.
Нарочно	Навмисне.
Нарощувати потужність	Щораз збільшувати потужність.
Наруга	Плювок у душу.
Наручники	Залізця.
Нарушати закон (присягу, віру, слово)	Ламати право (присягу, віру, слово).
Нарушити договір	Зламати договір (умову); відкинути договір (умову); скасувати (зірвати) договір (умову).
Нарушити клятву (слово)	Зламати (порушити, переступити) слово (присягу).
Нарушити тишину	Засмутити тишу.
Наряд	Вбрання.
Наряджатися	Чепуритися; прибиратися.
Нарядний	Ошатний.
Наряду з тим	Поряд (поруч) з тим.

[227] Ми самі радо «обрізаємо» свою велику мову, віддаємо прадавні слова, а потім дивуємося, що все більше українців «хочуть підвищити російську в правах». Потрібно позбутись російських фобій, перестати оглядатися на Росію і розвивати свою українську мову. Говорити українською завжди, з усіма... (Роман Ревчук «І мову всотує «язык», Інтернет-видання «Zaxid.Net» 25 березня 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Нас охопила печаль	Сум нас побрав.
Населення; жителі	Людність.
Населяти	Залюднювати.
Насиджувати місце	Призвичаюватися до місця.
Насилля	Силоміття.
Насилу	Ледве, ледь-ледь.
Насилу	Силоміць.
Насильний; насильницький	Примусовий; підневільний.
Насильницька смерть	Не своя смерть.
Насильно милим не будеш	На милування нема силування; силою не будеш милою; не поможуть і чари, як хто кому не до пари; не спаруєш голубки з півнем, бо голубка півневі не рівня; силком не націлуєшся; силуваним волом не доробишся; силуваним конем не поїдеш; силою колодязь копати – води не пити; не можна нелюба любить.
Насильно	Силоміць, силоміть; силою, примусом.
Насильство	Насилля; принука; примус.
Насипати солі на рану; наступити на мозоль	Впекти в живе.
Насікомі	Комахи.
Наскакувати	Налітати.
Наскільки вистачає очей	Скільки сягає око (захопиш оком).
Наскільки мені відомо	Як (скільки) мені відомо; скільки я знаю.
Наскільки можливо	Якомога; як спромога; що спроможність.
Наскочити на біду	Нахопитися на лихо.
Наскрізь пронизувати щось	Проходити червоною ниткою.
Наскрізь; повністю; зовсім	До останньої нитки; як хлющ; хоч викрути.
Наслідство	Спадщина; спадок.
Насмарк	Нежить.
Насмілитися	Дозволити собі; набратися духу; наважитися; відкинути страх.
Насміхатися над ким	Насміхатися (глузувати, глумитися, кепкувати, кпити) з кого; на сміх (на глузи, на глум, на кпини) брати (підіймати, здіймати) кого; сміхи збивати з кого.
Насміхатися над кимось	Брати когось на кпини.
Насмішка долі	Посміх (іронія) долі.
Насміявся кулик болоту, та й сам туди ж	Сміється горшок з котла, а обидва чорні.

Насміятися вдоволь	Насміятися досхочу; попосміятися.
Насолоджуватися їжею	Смакувати.
Насолоджуватися плодами праці	Пожинати плоди праці.
Насолоджуватися славою	Купатися в славі.
Насолоджуватися	Заживати насолоди.
Насолодитися життям	Натішитися життям (з життя).
Насос	Смок.
Наспівувати під ніс	Мугикати; кургикати; наспівувати стиха.
Наспіх (частково) заповнювати нестачу	Затикати (затуляти) дірки.
Настав вечір	Прийшло на вечір.
Настав кінець чому-небудь; нема того, що було	Нитка увірвалася.
Настав момент, що є сигналом до чого-небудь	Час пробив (настав).
Настав ранок	Прийшло на рано.

Коли українські молоді письменники змужніють,
то вони доведуть, що московська мова
є лише дикунською говіркою,
порівнюючи її до мови української[228].

Наставляти на путь істинний	Навчати розуму; на добрий розум навчати.
Настала дощова погода	Задощилося.
Настала наступна ніч	Настала друга ніч; прийшло на другу ніч.
Настала ожеледиця	Приожеледилося; ударила голоморозь (ожеледь, ожеледиця); ударило голомороззя.
Настали морози	Морози взялися.
Настановлення	Настанова.
Настигати кого-небудь	Пекти п'яти.
Настирливий; настійливий	Набридливий; надокучливий; наполегливий; завзятий; упертий.
Настирливо	Як сова лізти.
Настирливо вимагати у кого-небудь щось	Смикати (сіпати, тягти) за поли.
Настирливо змушувати до чогось	Наступати на горло (на горлянку).
Настирливо повторювати те саме	Жувати (пережовувати) жуйку.
Настирливо; дуже вимогливо	В одну шкуру.

[228] Коли вони повитягують з московської мови все українське, то найзапекліший московський шовініст буде змушений визнати жалюгідне убозтво і нижчість московської говірки супроти української мови (Григорій Квітка-Основ'яненко).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Настійливо (наполегливо) відстоювати свою думку	Хилити на своє.
Настійливо працювати	Наполегливо працювати.
Настійливо просити	Уклінно прохати.
Настільки багато, що...	Так багато, що…
Настільки розумний, що…	Такий розумний, що…
Настільна книжка	Підручна книжка.
Настольний теніс	Настільний теніс.
Настороженість	Насторога.
Настоювати на рішенні	Наполягати на рішенні.
Настоювати на своєму	Наполягати на своєму.
Настраждатися	Попомучитися.
Настраханий	Наполоханий.
Настрашити	Налякати.
Настроїтися на перемогу	Налаштуватися на перемогу.
Настроювати	Ладнати; налагоджувати.
Наступають свята	Заходять свята.
Наступають сумерки	Вечоріє.
Наступаюча армія	Військо, що наступає.
Наступаючий день	День, що настає (надходить).
Наступила весна	Настала весна.
Наступила ніч	Ніч запала.
Наступили зміни	Іншим (не тим) вітром повіяло.
Наступити на горло	Приступити з короткими гужами; в одну шкуру добиватися чого; притьмом (ґвалтом) вимагати чого; напосістися на кого; взяти за петельки.
Наступним способом	Ось так; так; отак; таким (отаким) способом (чином); таким робом (побитом); у такий спосіб.
Наступним чином	Таким чином.
Наступні факти	Такі (отакі) факти.
Нате вам!	Маєте!
Натерпітися	Пізнати, почім ківш лиха.
Натикати	Наколювати.
Натовп	Юрба.
Натовп, що сліпо, бездумно йде услід за кимось	Стадо баранів.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Натощак	Натще, натщесерце, наголодно.
Натрубити у вуха кому	Натрубити (натуркати, натуркотіти, натуркотати) вуха кому.
Натура	Природа.
Натуральний	Природний; нештучний; непідробний; невдаваний.
Натхненно працювати	З вогником працювати.
Натягнутий сміх	Удаваний (нещирий, вимушений) сміх.
Натягнуті відносини	Напружені (нещирі, не дуже приязні) взаємини (стосунки, відносини).
Натякати на що	Гнути на що (куди); бити клинці; закидати надогад.
Наугад	Навмання; наздогад.
Наукова експедиція	Наукова розвідка.
Наукоподібний	Псевдонауковий.
Нафтовик	Нафтар.
Нахабніти	Розбирати кошелики.
Нахватати	Нахапати.
Находити можливим	Уважати за можливе; визнавати за можливе (можливим).
Находити	Знаходити.
Нахрапом; напролом	Пробоєм; напропуд; потоптом.
Націоналізувати	Удержавити.
Нація	Народ.
Начало начал	Причина причин; джерело джерел; першоджерело.
Начальство	Керівництво; провід.
Наче на зло	Ніби на гріх.
Начислення	Нарахування.
Начистоту	Як на духу.
Наш план зазнав невдачі	Наш план розбився на дрізки.
Наша взяла!	Наше зверху!
Наша пісня дуже гарна – починай спочатку	Із ворон почали, а на сороки перевели; починай, Іванку, зранку.
Наша програма підходить до кінця	Наша програма добігає кінця.
Нашестя	Навала; потопт.
Наші стосунки ввійшли в колію (нормалізувалися)	Ми налагодили взаємини.
Нашкодити	Наробити, як на купині.

Нашого полку прибуло[229]	Наш рій роїться; нашого брата прибуло; наш порох порошиться; наша братія зросла.
Наяву	Увіч; вочевидь.
Не багато не мало	Якраз; копійка в копійку.
Не бачить світу хто	Не має просвітку (просвітлої години) хто; немає просвітку кому; нема коли (ніколи) й угору глянути кому.
Не без кінця ж	Не довіку ж.
Не богохульствуй	Не блюзни.
Не брати участі в чомусь	Стояти за бортом.

Мовне питання стає насамперед –
питанням політичним, соціальним і культурним
(*Юрій Шевельов*)[230].

Не буде з цього толку	Добра не буде з цього; не буде з цього пуття (діла, ладу); не буде з цього нічого доброго; з цього дива не буде пива.
Не буде толку з кого	Не буде пуття з кого; нічого не вийде з кого.
Не було б щастя, та нещастя помогло	Коли б не нещастя, не було б і щастя; і в нещасті щастя буває; лихо не без добра; немає злого, щоб на добре не вийшло; не бачив гіркого, не бачить і солодкого; нема біди, щоб не вийшли гаразди; нема зле, аби на добре не вийшло; так воно прилучилося, що щастя за біду зачепилося.

[229] Колись слово «полк» мало не тільки військовий зміст, а й мирний. Означало воно «рід», «народ» або «натовп». Мирним став і фразеологізм. У народній грі-пісні «А ми просо сіяли», яка з'явилася ще в дохристиянські часи, хлопці й дівчата ставали в два ряди (полки) і співали: «А нашого полку прибуде, прибуде». Отже, вислів «нашого полку прибуло» означає, що група однодумців збільшилася (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

[230] Боротьба за чистоту й високу мовну культуру – це боротьба за культуру взагалі. Дбати за очищення мови від усякого засмічення й за дальше піднесення її культурного рівня – це обов'язок усього українського суспільства, не кажучи вже про тих людей, що безпосередньо працюють над мовою – вчених-мовознавців, письменників, журналістів, дикторів, працівників редакцій і видавництв, викладачів рідної мови. Адже від мови наших підручників, газет, науково-популярної й художньої літератури багато залежить, чи мова мільйонів читачів удосконалюватиметься й збагачуватиметься, чи, – як іноді, на жаль, трапляється, – засмічуватиметься («Вулиці та будинки Харкова «розповідають» про український період Юрія Шевельова», Вікторія Скуба, проект «Україна Incognita», газета «День»).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Не було діла до кого (до чого)	Байдуже було до кого (до чого); не доходило діло до кого (до чого).
Не було другого виходу	Не було іншої ради.
Не було печалі	Не мала баба клопоту – [купила порося].
Не було сил зробити	Годі було зробити.
Не бути в стані зробити щось	Не мати як зробити щось.
Не бути на війні; не брати участі у воєнних діях	Не нюхати пороху.
Не бути таємницею	Лежати на поверхні.
Не в брову, а в око	У самісіньке око; просто в око; прямісінько у вічі; як в око; як в око влучив (вліпив); приткнув, як ужа вилами.
Не в диковинку	Невдивовижу.
Не в добрий час	У лиху годину (пору).
Не в змозі бути	Не мати змоги.
Не в змозі зробити	Не дужий зробити.
Не в змозі йти	Ніг не волоче (не волочить).
Не в наш час	Не за наших часів; не за нас; не за нашої пам'яті.
Не в образу сказано	Даруйте (пробачте) на слові; не бажаючи образити; не ображайтеся; не майте цих слів за зле.
Не в рахунок	Не рахується; не береться до уваги.
Не в своєму розумі	Несповна розуму.
Не в свої сани не сідай	Коли не Кирило, то не пхай рило; по своєму ліжку простягай ніжку; що попові можна, то дяку зась.
Не в своїй тарілці	Ні в сих ні в тих; як сорока в сливах; не в своїх воротах; як мила з'їв.
Не в силах хто	Не має сили хто; несила (неспромога) кому.
Не в силі	Нам не під силу; нам не сила.
Не в собі	У нестямі; не тямлячи себе.
Не в собі від злості	Не тямлячи себе (не тямлячись) з люті (з лютості); як несамовитий.
Не в стані перебороти	Неспроможні перебороти (подолати).
Не в цьому діло	Не в тім (не про те, не за те) річ; не про те (не за те) мова мовиться; не в тім сила.
Не вартий ламаного гроша	Ламаного шеляга (щербатої копійки) не вартий; доброго слова не вартий;

	торби січки (спаленого сірника) не варт; за солом'яну устілку не варт.
Не варто говорити	Шкода мову псувати.
Не варто нарікати (скаржитися)	Гріх (нема чого, нічого) Бога гнівити; гріх слово сказати.
Не вартує й згадувати	Бодай не згадувати.
Не вартує уваги	Не заслуговує на увагу (уваги); не вартий уваги.
Не вашого ума діло	Не з вашим розумом братися.
Не вважати потрібним	Не вважати за потрібне.
Не вдарити лицем у болото	Гідно (з честю) триматися; відстояти честь свою; не осоромитися; не дати собі в кашу наплювати.
Не везе кому в чому	Нема кому таланту до чого; не ведеться.
Не вживає заходів	Ні кує, ні меле.

Якщо будемо байдужими,
українську мову невдовзі спіткає доля білоруської[231].

Не взираючи на те, що…	Дарма (даром) що…; незважаючи (не вважаючи) на те, що…; без огляду на те, що…
Не взяти в толк	Не скласти ради.
Не вибираючи шляху, куди завгодно піти	Світ за очі піти.
Не виваживши напрям руху	Куди бачить, туди й рачить.
Не видно й сліду	Нема й знаку.
Не вийти з-під чийогось впливу	Триматися чиєїсь спідниці.
Не вийшов лицем	Не вдався на вроду; не гарний з лиця (на вроду).
Не вийшов розумом	Не вдався розумом; недоумкуватий; недоумок; невеликого розуму; бідний на розум.
Не виключено	Не без того.
Не виконувати обіцяного	Годувати обіцянками (жданиками, пожданиками); робити з губи халяву.

[231] Білоруська мова – не затребувана державою. Нею розмовляють одиниці. Владна верхівка з усіх сил показує, наскільки це незатребувана і непрестижна мова. Подібні процеси спостерігаються і в Україні. У нас тільки написано, що державна мова – українська. Але більшість депутатів, представників влади дозволяють собі переходити на російську мову. Таким чином вони показують приклад усьому населенню, підносячи престиж «общепанятного» і знижуючи статус української мови (Зьобро О. Мови, як і люди, – не безсмертні // Високий замок. – 2012. – 6 травня).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Не вимовив ні [одного] слова	Не сказав жодного слова; і [ні] пари з уст не пустив.
Не винний у чомусь; не причетний до чогось	Ні при чому.
Не виносити сміття з хати	Замотати, зав'язати та й нікому не казати.
Не випивши спиртного	Без чарки.
Не випускати щось з поля зору	Не спускати очей (ока) з чогось.
Не вистачає енергії	Пороху не стає.
Не вистачає коштів для чогось	Кінці з кінцями не сходяться.
Не вистачає пороху	Нема тієї драбинки, щоб до неба долізти.
Не вистачає	Бракує.
Не вистачило грошей	Забракло грошей.
Не вистачило духу кому	Не стало відваги (зваги, сміливості) кому; не насмів хто; не відважився (не наважився, не зважився) хто.
Не вистачило терпіння	Терпець увірвався.
Не вистачить коштів на що-небудь	Не видержить (не витримає) кишеня.
Не вистачить часу	Забракне часу.
Не витримує критики	Поза всякою критикою.
Не виходити за межі норми	Укладатися в рамки.
Не виходить з голови	З думки не виходить; роїться в голові; засіло кілком у голові.
Не виявляти своїх почуттів (думок)	Не дати (не подати) знаку (взнаки).
Не від доброго життя	Не з розкошів; не з добра; не з гаразду.
Не відмовлюся	Охоче, залюбки; з дорогою душею.
Не відпускати кого-небудь від себе	Тримати біля спідниці; держати коло свого пояса; держати на прив'язі.
Не відреагувати на образу	Проковтнути пігулку.
Не відриваючись від якоїсь справи	На ходу.
Не відрізняється глибиною думки	Неглибоко оре думкою.
Не відрізняється далекоглядністю	Далі свого носа не бачить.
Не відрізняється знаннями (здібностями)	Мілко плаває.
Не відступати від своїх попередніх намірів	Триматися одного.
Не відступати від своїх слів	Стояти на своєму.
Не відчувати недостатку	Мати все, що треба.
Не відчувати сенсу життя	Нудити світом.
Не візьму в толк	Не збагну; не второпаю.
Не вір вухам, а вір очам	Не вір чуткам, а вір очам; хто чув, той ще не бачив; не вір губі – положи на зуби.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Не вірити	Не йняти віри.
Не вірю ні на гріш	Не вірю ні на мачину (ні на мак-зерно, ні на волосину).
Не вмієш – не берися	Або, дядьку, робіть, або геть ідіть; коли не піп – не махай кадилом; коли не Кирило, не сунь своє рило.

99% людей вживають у розмові слова і фрази, які можна назвати паразитами[232].

Не вмішуйся!	Не устрявай!
Не вникаючи в суть справи; не задумуючись	Одним розчерком пера.
Не внушаючий довіри	Не гідний довіри; побудований на піску.
Не володіє собою	Несамовитий; сам не свій; не дає ради нервам.
Не впасти лицем в болото	Утримати взяту ноту.

[232] Користі в них ніякої (на те вони і слова-паразити), зате є одна диво-зручність – відсутність конкретики. За цими чужоїдами можна дізнатися про людину досить багато.
«*До речі*» – це слово найчастіше вживають ті люди, яким дуже не вистачає уваги. Вони зазвичай відчувають незручність в новій компанії і намагаються прикрити своє збентеження цим словом. Прислухайтеся до розмови й побачите, як сильно привертає увагу чоловік, що починає свою мову із слова «до речі».
«*Коротше*» – це показник квапливості, агресії, нервозності. Швидше за все людина, яка вживає це слово, володіє холеричним типом темпераменту. Деяких можна зараховувати до людей з неврівноваженою нервовою системою. Ще це слово часто вживане дуже балакучими особами.
«*Це саме*» найчастіше говорять ті люди, кому не хочеться виконувати свою роботу. Можливо, вони ненадійні й імпульсивні, тож не варто на них дуже сильно сподіватися. До того ж такі особи дуже вправно уникають всяких покарань, швидко звалюючи свою провину на тих, хто виявився поруч.
«*Взагалі-то*» – слово, що вживають невпевнені в собі люди. Але, на відміну від «*до речі*», ці особи можуть закотити такий скандал на рівному місці! Щоправда, роблять вони так через свою невпевненість.
«*Насправді*» – ознака самовпевнених і егоїстичних персон. Вони довіряють лише собі, своєму досвіду і своїй думці. Зазвичай людині «насправді» нелегко завести друзів, адже вона вважає себе єдиною і неповторною. Довкілля – це просто публіка, безлика маса для її життєвих виступів.
«*Тіпа*» і «*значить*» люблять вживати в мові справжні консерватори. Вони взагалі проти всього нового й невідомого, а свою думку завжди можуть довести, вдавшись до агресивного стилю бесіди.
«*Як би*» – творча натура, яка часто проводить час у своєму власному, вигаданому світі. Саме цим виразом такі люди неусвідомлено підкреслюють свою суть, відірваність від соціуму, ставлення до життя.
«*Просто*» найчастіше виголошують у своїй промові ті, думка яких не може бути самостійною. Вони сильно залежать від свого оточення і бояться взяти на себе хоч якусь відповідальність. Ще ці люди часто виправдовуються, коли остаточно падають в очах знайомих (Наталя Алексєєва, куратор мовознавчої спільноти «Українська мова» у мережі Google+).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Не все вирішено в питанні…	Не все зроблено, щоб…
Не все гаразд з головою	Жуки в голові; гриби на голові ростуть.
Не все котові масниця, буде й великий піст	І на пса прийде зима; до часу дзбанок воду носить; минули роки, що розпирали боки.
Не все те золото, що блистить	Не все добре, що смакує.
Не всі вдома	Десятої клепки бракує; без клепки в голові.
Не вспів опам'ятатися, як…	Не стямився (не спам'ятався, незчувся), як…
Не вспієш оглянутися (оком моргнути)	Незчуєшся.
Не всякому слуху вір	Не всяка чутка – правда.
Не всякому слуху вір	Не все те переймати, що на воді пливе.
Не втрачаймо контакт	Не втрачаймо зв'язок.

В умовах конкуренції двох мов в одній країні
перемагає та, що має більшу комунікативну потужність[233].

Не втрачати ґрунту під ногами	Стояти твердо на землі.
Не втрачати надії на краще	Ударити лихом об землю; ударити журбою об землю.
Не втрачаючи присутність духу	Не розгубившись; не втрачаючи (не втративши) самовладання (духу).
Не втручайтесь не у свої справи	Не мішайтеся між чужим лихом .
Не втручатися в що-небудь	Сидіти й не рипатися; сидіти в запічку (на печі).
Не гарячись	Не гарячкуй.
Не говори дурниць	Не плещи дурниць.
Не говорячи про...	Я вже мовчу про...
Не гордися званням, а гордися знанням	Не хвалися родичами-орлами, а своїми ділами.
Не грає ніякої ролі	Не має ніякого значення.
Не дав і рота розкрити	Не дав і рота роззявити.

[233] Українська література нині активно розбудовується. І що важливо – вона структурується, в ній з'являються твори різних жанрів, розраховані на різні групи читачів: історичні романи, пригодницькі, жіночі, оповіді про мандри тощо. В умовах демократії, хай поки що неповноцінної в суспільному вимірі, наша література, вийшовши на волю із зони суцільних заборон, швидко розвинула не лише елітарні, а й масові жанри. Це свідчить, крім іншого, про те, що українська мова зберігає потужну креативну енергетику, а це є запорукою її незнищенності (Лариса Масенко: «Українська мова зберігає потужну креативну енергетику», сторінка Харківської обласної організації Національної спілки письменників України, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Не давати жити кому	Не давати просвітку (просвітлої години) кому; зав'язати світ кому.
Не давати можливості піти (втекти) кому-небудь	Тримати (держати) за хвіст (за хвоста).
Не давати передиху	Ганяти як солоного зайця.
Не давати проходу	Проступку не давати.
Не давати спати	Зганяти сон з очей.
Не давати спокою	Не давати жити; витися гадюкою коло серця.
Не давати спуску кому	Не попускати кому.
Не дай, Боже, свині роги – всіх людей поколе	Видів Біг, що не дав свині ріг.
Не дало результатів	Вийшов пшик.
Не дати в образу кого	Не дати скривдити кого.
Не дати пилинці впасти на когось	Порохи здувати з когось.
Не дивитися за собою	Бути неохайним коло себе.
Не дивитися прямо на кого-небудь	Потупити погляд; устромити очі в землю.
Не дивлячись на дощ	Дощ не дощ; сніг не сніг.
Не дивлячись на неодноразові нагадування	Дарма що не раз нагадувано.
Не дивлячись на перешкоди	Попри (незважаючи на) перешкоди.
Не дивлячись на те, що	Незважаючи на те, що... ; дарма що..., даром що...
Не дивлячись на це	Незважаючи на це.
Не дивлячись на	Незважаючи на; попри; всупереч, всупір.
Не дивлячись ні на що	Незважаючи (не вважаючи) ні на що (на будь-що); хоч би там що; безбач; на одчай душі; хай там що (як); попри все.
Не до вподоби кому-небудь	Не до шмиги.
Не до жиру, аби живу	Захотів пишно, аби затишно.
Не до порівняння	Як до неба присядки.
Не до тебе відноситься	Не до тебе річ; не про тебе йдеться; не твоє мелеться; не до тебе п'ють.
Не добирати слів	Лаяти на чім світ стоїть.
Не добиратися (не доходити) до суті справи	Ходити навкруг (довкола, кругом та навколо).
Не добитися успіху	Ухопити шилом патоки.
Не доведи, Господи	Хай Бог милує.
Не дозволь знущатися над собою	Не дай наплювати собі в кашу.
Не докладаючи зусиль	Без клопоту.
Не допускається гуляння	Заборонено гуляти.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Не допускай цього	Не дозволяй цього.
Не допускати й думки	І думки не припускати; і в голові (і в голову) [собі] не класти (не покладати).
Не допустимо так робити	Не можна так робити.
Не допустити біди	Попередити біду; запобігти лихові (лиха, біді).
Не допустити кривди, знущання над собою	Не дати собі на ногу наступити; не дати наплювати в кашу; не дати собі по носі грати.
Не дотримуючись етикету	Без [усякої] церемонії; без [усяких] церемоній.
Не доходячи до дому	Поблизу дому; біля (коло) самого дому.
Не дочувати	Кукуся в вусі.
Не друзі	Кошель торбі не товариш.
Не думати про майбутнє	Жити сьогоднішнім днем.
Не жаліти кулаків	Битися (скубатися, чубитися, лупитися, лупцюватися) щосили (щодуху, що є духу, чимдуж, з усієї сили).

Загальний рушій, що мусить бути в мові,
дуже простий: це її питомість[234].

Не жаліючи сил	Не щадячи сил.
Не життя, а малина	Не життя, а казка; життя – і смерті не треба.
Не журитися	Ударити лихом (журбою) об землю.
Не з добрими намірами	Не з добром.
Не з полохливого десятка	Не страшкові діти.
Не з тобою говорять	Не до тебе річ.
Не за горами	Незабаром, невдовзі.
Не забудьте захопити парасольку	Не забудьте взяти парасольку.
Не закінчити гідно справи	Танцював, танцював і не вклонився; вміли зготувати, та не вміли подати.
Не закінчити якусь думку	Поперхнутися словом.
Не залишайте мене без відповіді	Не відмовтеся відповісти (відписати) мені.
Не залишати ніяких слідів від якогось вчинку	Ховати кінці у воду.

[234] Насамперед вживати наше слово, потім якийсь близькослів, і тільки коли синоніми вичерпані – ставити чужизм. Потрібно доносити до загалу питому українську мову 1917–1933 років, що існувала перед тривалим періодом її совєтизації (Юрко Зелений «Люди не хочуть бути українцями. А бути українцем – то нині насамперед мовна ознака», Інтернет-видання «Газета по-українськи», 13 червня 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Не залишати сумнівів	Розвіювати сумніви.
Не залишитися в боргу	Віддячити.
Не залишитися непоміченим	Не втекти ока.
Не заслуговує довіри	Не гідний довіри.
Не заслуговує на поблажки	Не гідний полегші.
Не заслуговує на повагу	Мізинця не варт.
Не заставив себе чекати	Не забарився; не загаявся; не змушуй на себе чекати.
Не застати кого-небудь на місці, запізнившись	У порожній слід прийти (прибігти).
Не заходити (не заїжджати) кудись	Обминати десятою дорогою.
Не зачіпає (не зворушує) щось кого-небудь	Ні зимно, ні тепло.
Не збиратися щось робити	І в думці не мати.
Не зважати на кого-небудь; не рахуватися з кимось	Мати за ніщо когось; скидати з рахівниці когось (щось).
Не зважати на образи	Тримати дулю в кишені.
Не зважати на сказане	Слухати через верх.
Не зважати на щось; втрачати інтерес до чогось	Топтати під ноги.
Не зважаючи на все	Попри все.
Не зважаючи ні на що	Хай (хоч) каміння з неба падає.
Не звертає уваги	Пропусткає повз увагу; і вухом не веде; не зважає на щось.
Не здержати слова	Не дотримати слова.
Не зівай!	Не лови ґав! Не будь роззявою (ґавою)! Пильнуй!
Не знає права рука, що робить ліва	На городі бузина, а в Києві дядько.
Не знає, на яку ногу стати	Не знає, на котру (на яку) ступити (ступнути).
Не знає, як йому бути	Не знає, що йому робити (діяти, чинити); не зна, на яку (на котру) ступити.
Не знає, як собі допомогти	Не знає, як собі раду дати; не знає, чим і запомогтися (зарятуватися, зарадити) собі; ради собі не дасть (не прибере, не добере).
Не знайшов, що сказати (відповісти)	Не здобувся на слово (на відповідь).
Не знати турбот	Не мати клопоту.
Не знати, куди дітися від сорому	Позичати очей у Сірка.
Не знати, куди себе діти	Не знати, що з собою робити.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Не знати, куди тікати	Шукати п'ятого кутка.
Не знати, почому фунт лиха	Не бачити смаленого вовка.
Не знати, що робити	Розводити руками.
Не знати, що сказати	Язик проковтнути.
Не знати, що трапиться з ким-небудь у житті	Ходити під Богом.
Не знати, як поступити	Не дати собі ради; не знати, на яку (на котру) ступити.
Не знаходжу в цьому нічого небезпечного	Не бачу (не вбачаю) в цьому нічого небезпечного.
Не знаходити відповіді	Не знати, що відповісти (відказати).
Не знаходити собі місця	Не мати спокою; не знати, де й дітися (приткнутися); битися як риба об лід.
Не знаю, чим зайнятися	Не знаю, у який хліб кинутися.

Росіяни будують свою мову
на основі «дірєктів» та «указов»[235].

Не знаю, що сказати	Не можу прийти до слова.
Не знаючий горя	Безнапасний; безжурний.
Не знижувати планку	Не зменшувати вимогливості.
Не зрадити свого слова	На своєму слові стояти.
Не зробити найменшого зусилля	Пальцем не кивнути.
Не зрозуміти; не збагнути	Не второпати; не збагнути; і гадки не дати.
Не зупинятися на досягнутому	Не спочивати на лаврах.
Не зупинятися на чому-небудь	Піти далі.
Не зупинятися ні перед чим; іти ва-банк	Іти у вогонь і воду.
Не йде в рахунок	Не береться до уваги; не має ваги; не важить.
Не йде ні в яке порівняння з кимось	Тінню не скидається на когось.
Не йде справа на лад	Кінці з кінцями не сходяться.

[235] Тоді як слов'янські народи від Лаби до Дунаю та від Адрії до Дону будували й будують мови на народній,культурно-етнографічній основі, то росіяни – на основі «дірєктів» та «указов». Назва Московської держави – грецький варіант слова Русь (Русія – звідси Росія), а також понад чотирьохвікові спроби її володарів захопити землі стародавньої Руської Держави, позбавивши тамтешніх мешканців автентичних етнонімів (замість русинів – постали «українці/малороси», замість литвинів, «люду литовського» – білоруси), свідчать про компенсаторну реакцію держави з меншою історією, відсутністю сталої етнічної ідентичності з «винаходу традиції» (за Е. Ґобсбаумом), введення нової мовної пам'яті та нової ідеологічно обумовленої етнонаціональної концепції історичної пам'яті в цілому («Москва – третій Рим») (Антон Глушко «Українська, білоруська та словенська мови крізь віки: історико-семантичний огляд», сторінка «Князь Огін», 17 грудня 2013).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Не йти ні на які поступки	Не дарувати свого.
Не їсться	Їжа в рот не йде; шматок до рота не лізе.
Не кажучи ні слова	Мовчки; ні пари з уст.
Не каркай!	Не кряч! Не крукай!
Не клади пальця в рот, бо відкусить	Це таке, що не вступить ні кінному, ні пішому.
Не контролювати себе	Відпустити повіддя.
Не копай другому ями, бо сам упадеш	Хто під ким яму гребе, той сам до неї впаде.
Не користуватися авторитетом	Нічого не значити.
Не лежить душа	Серце не приймає.
Не ликом шитий	Не з лика шитий; не в тім'я битий; і моя душа не з лопуцька.
Не личить, не пасує	Як корові сідло.
Не лізе в голову	Не тиснеться до голови.
Не лізь не у своє діло	Не сунь (не пхай) носа до чужого проса.
Не має відношення до справи	Не стосується справи.
Не має нічого спільного з…	Близько не лежить біля…
Не має що їсти	Юшка з сокири.
Не маєш в житті ніякого задоволення	Життя смаку не чуєш.
Не май сто рублів, а одного друга	У друга вода солодша від вражого меду.
Не мала баба клопоту – купила порося	Не мав лиха та оженився на свою голову.
Не мати ані найменшого бажання	Не хотіти ані-ані.
Не мати ані найменшого поняття	Не знати ні сном ні духом; не мати зеленого поняття.
Не мати відношення до справи	Не стосуватися справи.
Не мати вільної хвилини	Не мати ні дня ні ночі; ніколи й угору глянути.
Не мати власного притулку	Чужі дворища топтати.
Не мати грошей на прожиття	Ні копійки нема за душею; нема мідної копійки; ні шеляга за душею; ні зламаного гроша.
Не мати грошей	Копійки рахувати.
Не мати духу зробити що	Не мати духу (відваги, зваги, сміливості) зробити що; не наважитися (не зважитися) зробити що.
Не мати життєвого досвіду	Не нюхати пороху.
Не мати жодного поняття про щось	Тямити, як свиня в аптеці.
Не мати змоги нормально рухатися від втоми	Насилу ноги нести; ледве ноги волокти.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Не мати нічого спільного з чимось	Близько не ночувати біля чогось.
Не мати перспектив	Жити одним днем.
Не мати поняття	Не мати й гадки.
Не мати спросу	Не мати попиту; не збуватися; не йти; не бути ходовим.
Не мати уяви	Не мати уявлення.
Не мати чого їсти; голодувати	Дзвонити зубами.
Не маю часу на читання	Не маю часу читати.
Не маючи альтернативи	Рад не рад.
Не маючи законних підстав (надійного становища)	На пташиних правах жити.
Не маючи певного спрямування (мети)	Без керма і без вітрил[236].
Не миттям, так катанням	Не кием, то палицею; не вмер Данило – болячка задавила.
Не міг похвалитися знаннями	Знаннями не грішив.
Не міг прийти до себе від здивування	Не міг вийти (зійти) з дива; не міг отямитися з дива.
Не мішай	Не заважай.
Не мішайся не в свою справу	Не мішайся між чужі лика; не сунь (не пхай) носа до чужого проса.
Не мішало (помішало) б з'ясувати	Не вадило б (не завадило б, не шкодило б, не пошкодило б, не зайвим було б) з'ясувати.
Не могти згадати	Мати ледачу пам'ять.
Не може всидіти хто	Нетерплячка бере кого.
Не можливо вигнати когось звідкись	І калачем не виманити; і ладаном (сіркою) не викурити.
Не можливо надивитися	Дивишся не надивишся.
Не можливо справитися із ситуацією	В чотири торби не вбереш.
Не можливо уявити	Не вкладається в голові.
Не можна обійти мовчанням	Не можна змовчати.
Не можна обійтися без кого-небудь (чого-небудь)	Як без рук.
Не можу дух перевести	Не здишуся; духу не відведу.
Не можу порахувати	Рахуби не дам.

[236] Більшість фразеологізмів своїм виникненням завдячують різним ремеслам, видам діяльності людей – таким, як: транспорт (входити в колію, давати зелену вулицю, ставити на рейки, на всіх парах, натискати на всі педалі, давати задній хід, спускати на гальмах, брати на буксир, без керма і вітрил, на повних парусах, пливти за течією, тримати курс, кинути якір, рятівне коло тощо) (Інтернет-проект «Нова мова»).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Не можу цього засвоїти	Не йде до голови щось; не береться в голову щось.
Не можу чітко мислити (розуміти) щось	У голові все йде обертом.
Не моя вина	Не мій гріх.
Не на жарт	Не в жарт; неабияк.
Не на життя, а на смерть	До загину.
Не наважився на цей крок	Не наважився до цього заходу.
Не наважуватися робити що-небудь	Тертися та м'ятися; вагатися.
Не надоїдай мені!	Не докучай (не набридай) мені! Дай мені чисту годину! Не клопочи мені голови!
Не найкращим чином	Не найкраще.
Не налюбуєшся	Ока (очей) не відведеш.
Не нашого поля ягода	Не з нашої парафії; не нашої сотні; не того тіста книш.
Не обираючи місця	Куди попало.
Не обмежуватися чим-небудь	Піти далі.
Не обминеш; не уникнеш	І конем (на коні) не об'їдеш.
Не обмовився ні єдиним словом	Не прохопився й словом; не мовив і слова.
Не одержати нічого	Облизати облизня.
Не одне, так друге	Не те, так те.
Не опасаючись	Безпечно; не побоюючись.
Не опікуватися	Пустити (кинути) напризволяще.
Не падай духом	Удар лихом об землю; не опускай руки.
Не переварювати кого (що)	Не зносити (не терпіти) кого (що).
Не переводячи подих	За одним духом; без віддиху.
Не переживайте за нас	Не бійтеся за нас.
Не перестаючи; без перерви; невпинно	Без угаву.
Не перетруджуватися	Лежати на печі (на перинах).
Не перешкоджати чомусь	Крізь пальці дивитися на щось.
Не першої свіжості	Не дуже свіжий; не зовсім чистий; зношений.
Не пиріг, то й не пирожися	Шорник свитнику не товариш.
Не піддавати сумнівам; вірити сказаному	Мати за чисту монету.
Не піддається описанню	Не можна описати; такий (така, таке), що й не описати.
Не піддається перекладу що	Не може бути перекладене; не надається до перекладу.
Не підлягаючий відміні	Невідкличний.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Не підмажеш – не поїдеш	Хто смарує, той їде; хто мастить, тому віз не скрипить.
Не підпускати на гарматний вистріл	І близько не підпускати.
Не пішло на користь	Не пішло в руку.
Не по адресу	Не за адресою; не туди.
Не по ділу	Невлад; не до речі.
Не по днях, а по годинах [рости, зростати]	Не щоднини, а щогодини [рости, зростати]; як з води [рости, зростати].
Не по душі	Не до душі; не до серця; не до вподоби.
Не по зубах кому що[237]	Не на чиї зуби (не про зуби чиї) що; несила (не під силу, не до сили, не до снаги) кому що.
Не по зубах мені цей горішок	Не на мої зуби цей горішок; я цього не розлущу (не розкушу).
Не по кишені	Купила немає.
Не по коню, та по оглоблях	На того вина, кого вдома нема.
Не по плечу	Не до снаги; не під силу; понад силу.
Не по прямому призначенню	Не за призначенням.
Не по своїй волі; з примусу	З-під палиці.
Не по Сеньці шапка	Не про його ногу шкарбан.
Не по силах кому	Не в силах кому; не до снаги кому; несила кому; не під силу кому; бракує сили кому; не здужає (не подужає) хто.
Не по словах судять, а по ділах	Менше слів, а більше діла; менше говори – більше діла твори; добрі діла кращі від добрих слів; робота сама за себе скаже.
Не по собі кому	Ніяково (незручно, недобре) кому; недобре себе почуває хто; якось ніяково (моторошно) кому.
Не побачиш цього, як своєї потилиці	Тоді добудешся, як по Петрі вода замерзне.
Не повезло	Чорний кіт дорогу перебіг.
Не подавати (показувати) виду	Не давати взнаки.
Не подавати ознак життя	Лежати трупом.

[237] Національну специфіку мови найяскравіше виражають фразеологізми (фразеологічні звороти) – стійкі словосполучення, які сприймаються як єдине ціле і вживаються носіями мови в усталеному оформленні. Наприклад: бити байдики (ледарювати), пекти раків (червоніти), одним ликом шиті (однакові), облизня спіймати (зазнати невдачі), і усом не моргнути (не реагувати), заткнути за пояс (перевершити), кури не клюють (багато), на вагу золота (цінний), не по зубах (непосильний) («Історизми, архаїзми, неологізми і фразеологізми», сторінка «Українська мова»).

Не подає (не показує) вигляду	Ніби не до нього чарка п'ється; оком не зморгне; вусом (бровою) не поведе; волосом не двигне; знаку не подає.
Не подобається	Не до вподоби; не до душі; не до серця; не по серцю; не до смаку; не до шмиги.
Не подумавши, нічого не починай	Перше подумай, а тоді роби.
Не позбавлений здібностей (умінь)	Не ликом (не з лика) шитий; не з лопуцька.
Не позволю вмішуватися в мої справи	Не дозволю втручатися в мої справи; не дам у кашу собі дмухати.
Не поздоровиться йому	Так не минеться йому, не буде добра йому.
Не по-людськи поступити	Зробити щось через голову.
Не помажеш – не поїдеш	Суха ложка горло дере; немазаний віз скрипить.

Знеособлення відбувається
при наслідуванні та мовній пасивності[238].

Не поминати лихом	Не згадувати лихим словом.
Не помишляти про щось	Не мати в гадці щось.
Не помічати дійсність	Страусова поведінка (політика).
Не помішає	Не завадить; не зашкодить.
Не помішало б	Не завадило б; не зашкодило б; не зайве (не зайвим) було б.
Не попав в слід	Не вхопив тропи.
Не поскупитися на гроші	Розв'язати капшук.
Не поспішати (зволікати) з чим-небудь	Тягти Сірка (кота, куцого) за хвіст.
Не поспішаючи; повільно; спокійно	Не хапаючись; неквапом; без поспіху; не поспіхом.
Не потребує великих зусиль (великої праці)	Невелика штука; хіба штука.
Не потребує доказів (пояснень)	Говорить сам за себе.
Не потребує нічиєї допомоги	Дає сам собі раду.
Не потрібен	Ні до чого кому.

[238] Гноблення однієї мови іншою – це кричуще порушення світогляду. Мовна дискримінація зумовлює й соціальну, і моральну дискримінацію. Панівна мова починає субординуватись. У ній витворюється, як наслідок переважання, словник позитивний та негативний. Арго, феня, сленг і подібні мовні відгалуження потворять саме річище, забруднюють мовне середовище. Це плата за «першорядність», за панування. Там, де порушується закон рівності мов. Там негайно деформується етичний порядок, там деформується мова-переможниця (Мовчан П. Мова – наш останній рубіж / П. Мовчан.– К.: Український письменник, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Не працюється	Не береться робота.
Не при ділі	Без діла.
Не привертати до себе уваги	У тіні залишатися (триматися); залишитися поза увагою.
Не пригодний (не придатний) ні до чого	Ні до чого (ні на що) не придатний (не здатний).
Не придавати значення чому	Не надавати ваги (значення) чому; легковажити; дивитися крізь пальці.
Не придатний для пиття	Не придатний до (для) пиття; непитний.
Не придатний до вжитку (використання)	Невжитковий.
Не придатний до гри	Не придатний для гри.
Не придатний до чого-небудь	Тільки греблю гатити.
Не прийми це в образу	Не сприйми це як образу (за образу); не візьми (не май) це за зле.
Не прийняти в рахунок	Скинути з рахунку.
Не прийняти когось	Не пустити когось на поріг.
Не прийнято в нас так поступати	У нас так не поводяться; нема звичаю (незвичайно) так поводитися в нас.
Не прийшло в голову	Не промайнуло через думку.
Не приставай до мене	Не клопочи мені голови.
Не приховуючи	Вочевидьки.
Не приходиться бачитися	Не доводиться бачитися.
Не проронив ні слова	Не промовив (не сказав) ні слова (і слова); і (ні) словом не прохопився; і (ні) пари з уст [не пустив]; і уст не розтулив.
Не просуватися вперед у якій-небудь справі	Топтатися (тупцювати) на одному місці.
Не проявляти самостійності	Триматися за мамину спідницю.
Не проявляти себе	Триматися в тіні.
Не пхайся не в свої справи	Не твоє мелеться – не біжи з кошем; не пхай носа до чужого проса.
Не пхайся, де тебе не треба	Краще б глядів свого носа, ніж чужого проса.
Не рахуватися з ким-небудь (з чим-небудь)	Скидати з рахівниці когось.
Не рахуватися з ким-небудь, ганьблячи	Топтати під ноги.
Не рахуючись з чим	Незважаючи(не вважаючи) на що.
Не реагувати (не зважати) на що-небудь	Ляпати (хляпати) вухами.
Не реагує (не звертає ніякої уваги) на що-небудь	Як не чує.
Не рідкі випадки	Часто буває.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Не рідкість	Не дивина; звична річ.
Не рішитися сказати	Не зважитися (не наважитися) сказати.
Не робити чого-небудь	Не тримати в руках.
Не робкого десятка	Не з боязких; не з полохливих; небоязкий; не боягуз.
Не розвивати даних здібностей	Закопати талант в землю.
Не розвиватися; не вдосконалюватися	Топтатися (тупцювати) на одному місці.
Не розраховуй на щось; не чекай чогось	Наставляй кишеню (обидві жмені).
Не розслабляйся	На те щука в річці, щоб карась не дрімав; на те й муха на світі, щоб ліниві вдень не спали.
Не розуміти один одного	Говорити на різних мовах (різними мовами).
Не розумітися на чомусь	Ні тпру, ні ме.
Не розумію, що б це означало	Рахуби не доберу, що воно за знак.
Не роки старять, а горе	Старять людину не літа, а біда; коли біда діє, голова біліє; день меркне від ночі, а чоловік – від горя; горе натерло (нахилило).
Не сидиться від нетерпіння	Непосидячка бере.
Не сипте перлами перед свинями	Свиням золоту гору – та й ту рознесуть.
Не сказав ні слова; і рота не розкрив	І губи не роззявив.
Не складе трудності	Не буде клопоту.
Не слід поспішати	Встигнеш (поспієш) з козами на торг.
Не смійся над чужою бідою, бо своя не за горою	Не смійся чужій біді, бо своя на гряді.
Не солоно хлебнувши[239]	Мов тертого хріну понюхав; облизавши макогона.
Не спати вночі	Ніч зорити.
Не спати; не могти заснути	Ловити вночі мишей.
Не спитавши броду, не сунься у воду	З сокирою не лізь туди, де пила не була.
Не спиться	Спання нема; сон не бере.
Не спроможний виконувати свої прямі обов'язки	Ні в тин ні в ворота; ні швець ні жнець; ні грач ні помагач.
Не спускати з очей	Мати на оці.

[239] Сіль у давнину коштувала дорого, бо возили її здалека, а дороги були погані, податки – чималі. Колись пекли і варили без неї, солили лише за столом, щоб зекономити цінний продукт. Гостеві, який сидів з іншого краю стола, не завжди вистачало солі. Значить, одному пересолювали, а інший ішов несолоно сьорбавши (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Не стало більше сил (можливості) терпіти	Чаша [терпіння] переповнилася.
Не становить проблеми	Неважко.
Не стану скривати	Не приховуватиму; не буду приховувати.
Не створюй собі проблем	Не буди лихо поки тихо; свиня міх дере та ще й квичить.
Не стриманий у розмові	Як з гарячки меле.
Не стулити очей	Оком не стинати.
Не судіть строго	Будьте вибачливими.
Не судьба	Не судилося.
Не сунься в чужі справи	Не втручайся (не встрявай) в чужі справи.
Не схвалювати чиїхось вчинків	Кивати головою на кого.
Не сходити зі сцени	Триматися на плаву.
Не сходить з язика хто (що) в кого	Завжди (повсякчас) на язиці в кого хто (що); раз у раз говорить (балакає) про кого (про що) хто; тільки й мови що про кого (про що) в кого.
Не схожий на інших; не однаковий з іншими	З іншого тіста.
Не так як треба	Абияк; через пень колоду.
Не так, як потрібно	Не з того кінця робити.
Не так, як слід (як повинно бути)	Не до шмиги.
Не такий вже бідний	Не аж такий бідний.
Не такий страшний чорт, як його малюють	Велика хмара, та малий дощ.
Не такий, як всі	Біла ворона[240].
Не там, де треба	Не в лад.
Не твого ума діло	Не з твоїм розумом братися до... (міркувати про...); на це твого розуму не стане.
Не твоє – не рухай	Не бери, де не клав.
Не твоя турбота	Не твій клопіт; не твоя голова в тім.
Не терпиться кому	Нетерплячка бере кого; кортить кому.
Не тільки світла, що у вікні	Не вродив мак, пробудемо й так.
Не то спав, не то вдавав	Чи то спав, чи то вдавав.
Не то...не то	Чи то... чи то.
Не тоді, коли треба	Не в лад.
Не тримається хати	Відбився від хати.
Не турбуватися про своє майбутнє	Й на подзвін не дбати.

[240] Вислів із 7-ї сатири староримського поета I–II ст, н. е. Ювенала: «Царства дає він [випадок] рабам, полоненим – тріумфи, тільки щасливців таких менше, ніж білих ворон». Білі ворони – альбіноси – надзвичайно рідко зустрічаються в природі, тому й виникло таке порівняння (Зьобро О. Мова про мову // Високий замок).

Не турбуватися про що	Занедбати (занехаяти) що.
Не турбуйтеся	Не клопочіться.
Не тут то було	Де там; та ба.
Не ударити лицем в болото	Вийти з честю з чого; відстояти честь свою; гідно (з честю) триматися; не завдавати собі ганьби (сорому); не осоромитися; не скомпрометувати себе; і на слизькому не посковзнутися.
Не уникнеш кого-небудь (чого-небудь)	І конем (і на коні) не об'їдеш.
Не упускати з виду	Не спускати з думки.
Не успієш й оглянутися	І не очуняєшся; і не схаменешся.
Не хороброго десятка	Не лицарської вдачі.
Не хочеться спати	Не береться сон.
Не хочу вчитися, а хочу женитися	Ще книжки в сумці, а вже дівки в думці; як задумав женитися, то вже пізно вчитися.
Не хочу працювати	Баглаї напали (вкинулися).
Не хто-небудь	Неабихто; не хвіст собачий.

Брутальна московська політика призвела до того,
що мільйони українців обернено не лише
на російськомовних, але й на російськопрізвищних[241].

Не худий; у міру повний	У тілі, при тілі.
Не чекаючи на те, що колись настане (з'ясується)	Поки суд та діло.
Не чистий на руку	Уміє брати, де не клав; майстер до чужих кайстер.
Не чіпай, щоб не смерділо	Не чіпай лихо, доки тихо.
Не шкодуй про те, що сталося	Не шкодуй за тим, що сталося.
Не шкодуючи, витратити певну кількість грошей	Труснути калиткою.
Не щадити сил	Не шкодувати сил.
Не я їду – нужда їде	Не я скачу – біда скаче.
Неактивний; пасивний	Байдужий.
Неакуратний	Недбалий.
Неакуратно (неохайно) щось зробити	Недбало; неохайно; як курка лапою; як осел хвостом; як не собі.

[241] Так звана «природна українсько-російська двомовність», тобто духовно-моральне каліцтво мільйонів українців, – це наслідок 479 циркулярів, указів, постанов, інструкцій, розпоряджень про російщення українців (Василь Лизанчук).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Небагато	Трохи.
Небагатослівний	Скупий на слова.
Небалакучий	Не видавиш (не витягнеш, не вирвеш) слова.
Небезпечна гра	Гра з вогнем.
Неблагополуччя	Негаразди.
Небо затягнулося (покрилося) хмарами	Похмарилося, похмарніло; похмарило; нахмарило, нахмарилося; захмарилося; небо заволоклося хмарами; заворсилося надворі.
Небо покривається хмарами	Небо хмариться.
Небо прояснилося	Небо вияснилося (розвиднилося, розпрозорилося, розсвітилося); вияснилося [на небі].
Небосклон	Небосхил.
Небоязкий; хоробрий; сміливий	Не з заячого пуху.
Неважний заробіток	Сякий-такий заробіток.
Невгамовний	Невпокійливий.
Невдало завершити яку-небудь справу	Сісти на лід.
Невдало приховав свій вчинок	Накрився, мов лисиця хвостом.
Невдача	Неуспіх.
Невдячна праця	Натягання шкурки на кисіль.
Невдячний	Свинуватий.
Невезіння	Невдача.
Невезучий	Невдатний.
Невелика птиця	Невелике цабе (цяця).
Невеликий вклад у що-небудь спільне	Лепта вдовиці.
Невеликим порціями	По краплині.
Невеликі клопоти (неприємності)	Лихо не біда.
Невеличке свято для своїх	Куций баль.
Невесело	Не до сміху.
Невзрачний	Непоказний.
Невигідно	Сім верст пішки за кавалок кишки.
Невизначена відповідь	Непевна (невиразна) відповідь.
Невизначене становище	Невиразне (непевне) становище.
Невимогливий	Невибагливий; неперебірливий; невередливий.
Невимушено	Розкуто.
Невиносимий	Нестерпний.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Невисокого зросту	Метр з купкою (з шапкою, з капелюхом); метр з копійками.
Невичерпне джерело багатства	Золоте дно.
Невідворотний	Невідкличний.
Невід'ємний	Невіддільний.
Невід'ємні складові частини чогось єдиного	Дві сторони однієї медалі.
Невідкладна справа; термінове питання	Пекуча справа.
Невідома область знань	Чужа парафія.
Невідомий (таємничий) світ	Четвертий вимір.
Невідомий; випадковий	З вулиці.
Невідомим чином	Не знати як.
Невідомо до яких пір	Бозна-доки.
Невідомо з яких пір	Бозна-відколи.
Невідомо з якою метою (для чого, з яких причин)	За що й про що?
Невідомо звідки	Ні відсіль ні відтіль; бозна-звідки.
Невідомо коли	Коли рак свисне.
Невідомо хто (що)	Не знати хто (що).
Невідомо	Бабця надвоє ворожила; хтозна, бозна; Бог (святий) його знає.
Невідомо; можливо	Мабуть та нехай.
Невідомо; незрозуміло як; дивним чином	Якимось чудом.
Невідомо; незрозуміло	Лиха година його знає.
Невідповідність	Незгідність.
Невідступно переслідувати	Наступати (насідати) на п'яти; сидіти на п'ятах.
Невідступно	Як нитка за голкою; слід у слід.
Невільно напрошується думка	Мимоволі (мимохіть, несамохіть) напрошується (напрохується, проситься) думка.
Невільно сказав	Мимоволі сказав.
Невірне обчислення	Неправильне (хибне, помилкове) обчислення.
Невірний Хома[242]	Хома з невірів.
Невірний	Хибний; помилковий.
Невмілий	Безкебетний; руки не там пришиті.

[242] У Євангелії розповідається, як апостол Хома, коли йому розповіли про воскресіння розіп'ятого Ісуса, заявив: «Якщо я не побачу на руках Його ран від цвяхів і не доторкнуся рукою до ран Його… не повірю». Тоді з'явився Христос і дорікнув йому, назвавши невірним. Тому Хома невірний – людина, яку важко примусити повірити комусь або у щось (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Невміло (погано) замаскований (виконаний)	Білими нитками шитий[243].
Невміняємий; безрозсудний	Несповна розуму; очманілий.
Невмолимий	Невблаганний.
Невнятний	Незрозумілий; невиразний.
Невпопад	Невлад; недоречно; недоладно.
Невпопад говорити	Не до ладу (не до речі) говорити.
Невтомно працює	Робить, і втоми нема.
Невчасний	Не до шмиги.
Невчасно (недоречно) виступити з чимось	Вискочити як голий (козак, Кузьма) з маку; вискочити як Пилип з конопель; вискочити як горобець з-під стріхи.
Негайно	У цю хвилину; невідкладно.
Негарна зачіска	Як корова прилизала.
Негарний	Як свиня в коралях.
Негарний; непоказний; непривабливий	Без ладу і складу.
Негарно; неприємно; непристойно	Ні в які ворота (двері) не лізе.
Негативний баланс	Від'ємний баланс.
Негативно висловлюватися про кого-небудь	Тикати (штрикати, показувати, вказувати) пальцем (пальцями) на когось.
Негативно відноситися до когось	Негативно ставитися до когось.
Негласно	За закритими дверима; при закритих дверях.
Негодування	Обурення.
Недавно; тільки що	Щойно; нещодавно.
Недалека людина	Невеликого (невисокого, недалекого) розуму людина; небагата (бідна) на розум людина.
Недалеко	Кинути палицею.
Недалекоглядний	Вузькозорий.
Недбало	Абияк; сяк-так.
Недбало; неохайно	Як курка лапою; як осел хвостом.
Недобра, підступна людина	Бісова личина.[244]

[243] Своєму народженню цей фразеологізм завдячує кравецькому ремеслу. Білими або блакитними нитками кравці попередньо зшивають скроєні деталі одягу для примірки, а потім їх заміняють добре прооблеными швами. Колір нитки виділяється, і шов, зроблений ними, – добре видно. «Шито білими нитками» – точна калька з французького виразу «*coudre avec du fil blanc*». Тут теж нитка біла. А ось німецький схожий вираз відрізняється кольором – там кажуть, що щось «зшито блакитними нитками» (Зьобро О. Мова про мову // Високий замок).

[244] У християнській літературі істот, які колись були ангелами, але відійшли від Бога, зрадивши його, ототожнюють із нечистою силою, зокрема чортами, злими духами, бісами. Наші предки словом

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Недобровільно	З-під палиці.
Недоброзичливий	Злозичливий.
Недоброзичливо висловлюватися про когось	Точити язики; перемивати кісточки; брати на зуби (на кпини, на глум); перебирати на зубах.
Недоброякісний	Неякісний.
Недовольний	Незадоволений.
Недоговорювати	Недомовляти.
Недоїмка	Залеглість.
Недоладно; невпопад	Ні пришити, ні прилатати.
Недолік	Ґандж; хиба; огріх; вада.
Недоліки	Слабкі місця; темні сторони.
Недоотримання	Недобір.
Недопустимий	Недозволений.
Недоречно втрутився	Перебила свиня «Отче наш».
Недоречно з'явився	Як із сіна виліз.
Недоречно сказав	Як віл у калюжу ляпнув.
Недоречно	Як добрий день.
Недоречно; невчасно; невпопад	Не в лад.
Недорогий	Поцінний.
Недорого заплатити за що-небудь	За так грошей купити.
Недосвідчений	Зелений; не бачив смаленого вовка.
Недосліджене, маловивчене питання	Біла пляма.
Недостатки в роботі	Хиби (вади) в роботі.
Недостатньо	Мало.
Недостаток	Вада; хиба; огріх.
Недостойна поведінка	Негідна поведінка.
Недостойний братися за що-небудь	Не з твоїм писком.
Недоступний для розуміння; прихований	За сімома замками (печатками)[245].
Недосяжна мрія	Заобрійна мрія.
Недотепа	Тупак.
Недоторканий запас	Непорушний запас.

«біс» називали всю нечисть, яка завдає людям різних прикростей (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

[245] Вислів «Книга за сімома печатями» походить з Біблії (Апокаліпсис, 5, 1-3), де так названо таємничу книгу, яку «ніхто не міг, ні на небі, ні на землі, ні під землею, розкрити, щоб подивитися в неї» (Зьобро О. Мова про мову // Високий замок).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Недоцільно робити що-небудь	Не вартий товар роботи; не варта шкірка вичинки; гра не варта свічок.
Недурний	Голова не з моркви.
Нежонатий	Неодружений.
Незавидний	Непривабливий.
Незадовільний; непридатний	Не витримує критики.
Незадоволений; засмучений; зажурений; злий	Як у воді намочений; як у воду опущений[246]; як чорна хмара; хмара хмарою.
Незаконний	Протиправний.
Незалежна (вільна) у своїх діях (вчинках) людина	Сам собі пан.
Незалежно від віросповідання	Незалежно від віровизнання.
Незалежно від…	Без огляду на…
Незамінимий працівник	Незамінний працівник.
Незамужем	Незаміжня.
Незапам'ятні часи	Передвік.
Незатінене місце, що освітлюється й обігрівається	Осоння.
Незатребуваний	Незапитаний.
Незахищеність	Безборонність.
Незбагненно	Не вкладається в голові.
Незважаючи ні на що	Хоч би там що; за всяку (будь-яку) ціну.
Незваний гість	Непроханий гість.
Незвичайний	Небуденний.
Незвіданий	Незнаний; непізнаний.
Незв'язана мова	Не держиться купи.
Незв'язний	Що й купи не тримається; не збитий докупи.
Незгоди	Поневіряння.
Незграбний	Як ведмідь до горобців; як корова на льоду.
Нездара	Дві руки ліві.

[246] Джерела виникнення фразеології української мови різноманітні. Це насамперед народна мудрість, шліфована віками: *дати гарбуза; як горохом об стінку; наче блекоти наївся; душа в п'ятах; їсть, як іржа залізо; мов у воду опущений; що посієш – те й пожнеш; сам не гам і другому не дам; рука руку миє; як дбаєш, так і маєш* («Історизми, архаїзми, неологізми і фразеологізми», сторінка «Українська мова»).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Нездарно; неохайно	Лівою рукою зроблено; на коліні зроблено.
Нездержливий; неврівноважений	Нестримний.
Нездоровиться йому	Він нездужає.
Неземний	Не від світу цього[247].
Незнайомий	Незнайомець; людина з вулиці; незнаний; небачений; невиданий.
Незначна сума грошей	Діряві копійки.
Незначні опади, коли світить сонце	Курячий (свинячий, сліпий) дощ.
Незникаючий	Всеприсутній.
Незносний	Нестерпний; до невитерпу.
Незрівнянно	Годі порівняти.
Незрозумілий	Невтямливий; не держиться купи.
Незрозуміло	Невтямки.
Незручно	Як корова на сідлі; не з руки.
Неймовірно схожі	Як дві краплі води.
Неймовірно!	Хто б міг подумати! Не до подумання!
Нейтралізувати	Знешкодити.
Нейтралітет	Невтручання.
Нейтральний	Безсторонній; незацікавлений; безпристрасний; неупереджений.
Неіснуючий	Вигаданий.
Некваліфікований	Невправний; невмілий; незграбний.
Неквапливо; ледве-ледве	Нога за ногою.
Некмітливий	Пороху не вигадає.
Неконкретний; нечіткий	Невизначений.
Неконтактний	Некомпанійський.
Некрасиво написані літери; поганий почерк	Курячі лапи.
Некультурне, відстале суспільне середовище	Темне царство; царство пітьми.
Некультурний	Неґречний; як з очерету.
Нелади	Негаразди.
Нелегальний	Підпільний.

[247] Вислів має євангельське походження. Слова «Царство Моє не від світу цього» належать Ісусу Христу і означають, що його володарювання встановлене не законами людського світу, а Богом. Згодом вираз «не від світу цього» набув дещо іншого значення. Так кажуть про людей замріяних, блаженних, що цураються реальності, захоплюються духовним, часто нехтують матеріальним (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Нелукавий	Простий серцем.
Нелюб'язно (неприязно) відповісти	Відповісти крізь зуби.
Нема [ніякої] можливості	Годі; нема як.
Нема грошей	Вітер у кишенях (у кишені) свистить (віє, гуляє); ні гроша; ані зламаного гроша.
Нема диму без вогню	Диму без вогню не буває; де верба, там і вода; де не горить, там і не куриться.
Нема життя	Просвітку нема.
Нема з чого почати	Ні за що зачепити.
Нема зовсім	Ні грама.
Нема й признаку	Нема ні духу.
Нема й у помині	І сліду немає.
Нема можливості	Незмога; неспромога, неспроможність; несила; ніяк; нема як.
Нема необхідності	Немає потреби; не треба, не варто.

Тарас Шевченко не був простим споживачем багатства народної мови, пасивним її реєстратором[248].

Нема ні алтина; ні алтина за душею	Бідна душа – ні гроша; вітер гуде в кишенях; шаг був один – і той пропав; у нього грошей, як у жаби пір'я; ні в горшку, ні в мішку; ні хліба шматка, ні солі дрібка, ні страви ложки, ні води корця; куди не оберни, то все дірка зверху.
Нема ніякої можливості	Ані способу.
Нема потреби поспішати	За шию (за спину) не ллє; не на пожежу; ніхто в шию не жене.
Нема сили	Несила; неспромога; не під силу.
Нема слів для вираження	Нема слів, щоб це передати.
Нема смислу	Нема (немає) рації (сенсу).
Немає альтернативи	Немає вибору.

[248] Він був великим зодчим чудових словесних утворів, добираючи в народної мови, як уже зазначалося, все найтиповіше, найкраще, що становить її національну й художню квінтесенцію. Діставши з молоком матері готовий дар, українське народне слово, Шевченко підніс його своїм геніем до рівня блискучої літературної мови в ряду світових літературних мов.
Але якою багатою не була б народна мова, вона за шевченківських часів сама по собі була знаряддям спілкування й поетичної творчості лише покріпаченого, понівеченого люду, що животів у темряві. Цій мові бракувало, зокрема, слів і термінів для вираження багатьох ідей, культурних та абстрактних реалій, невідомих народові в його побуті (Плющ П. Історія української літературної мови: підручник для студентів / П. Плющ. – К.: Вища школа, 1971).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Немає апетиту	Їда не береться; шматок в горло не лізе.
Немає дурних	Бачили дурних.
Немає місця для чого-небудь	Хоч на лисині; нема де сірнику впасти.
Немає можливості вільно тратити час	Кожна хвилина дорога.
Немає охоти	Неохота.
Немає розбіжності в чомусь	Кінці з кінцями сходяться.
Немає сили витримати (витерпіти) що-небудь	Хоч з хати тікай; хоч тікай на край світу; хоч святих винось.
Немає слів	Що й казати.
Немає смислу	Немає (нема) сенсу; не варто; марно.
Немає сумніву, що він прийде	Безсумнівно, він прийде.
Немало	Чимало.
Немаловажне значення	Важливе значення.
Немаловажно	Не що-небудь.
Неминуче	Невідклично .
Неминучий	Невідкличний.
Немислимо	Годі й думати про щось; не до подумання.
Неможливість	Незмога.
Неможливо більше витримувати що-небудь	Терпець увірвався; чаша переповнилася; лопнуло терпіння.
Неможливо досягти чогось бажаного	Шлях заріс терном.
Неможливо знайти	Шукати голку в сіні.
Неможливо зробити що-небудь; що не роби	Хоч гопки скачи.
Неможливо переконати вперту людину	Хоч кіл (кілок) на голові теши; хоч головою об стіну товчи.
Неможливо переконати кого-небудь в чомусь	Хоч возом переїдь.
Неможливо піти (поїхати) куди-небудь	Шлях заріс терном.
Неможливо собі представити	Не до подумання.
Неможливо щось зробити за браком засобів	Не з нашим носом.
Ненавидіти всіма печінками (фібрами душі)	Бути готовим з'їсти живцем (втопити в ложці води).
Ненавидіти	Сповнитися ненавистю.
Ненавмисно	Мимохіть; без наміру.
Ненадійний	Крихкий; солом'яний.
Ненаситний	Невситенний.

Необачно поводитися	Шукати собі на голову місця.
Необдуманий	Необміркований.
Необдумано	На вітер.
Необ'єктивний	Упереджений.
Необжита місцевість	Біла пляма.
Необізнаний; недосвідчений	Як сьогодні народився; як сьогоднішній; як вчорашній.
Необов'язковий	Неконечний.
Необхідний	Потрібний.
Необхідність	Потреба.
Необ'ятий	Неокраїй.
Неодмінно	Що б там (то) не було (не коштувало, не стало).
Неоднократно	Не раз; неодноразово; кілька разів.
Неозброєний	З голими руками.
Неозброєним оком	Голим (простим) оком; на голе око.
Неологізм	Новотвір.
Неорганізовано	Як Бог пошле.
Неординарний	Незвичайний; незвичний; особливий; непересічний.
Неординарно	По-особливому.
Неоригінальний	Прилизаний.
Неофіт	Нововірець.
Неохайно (недбало) робити щось	Як у рукавицях.
Неохайно, неакуратно	Наче гуси ночували.
Неохота їхати	Не хочеться їхати; немає бажання їхати.
Неохотно	Нерадо.
Неоцінимий	Годі оцінити
Непал	Ринок вовни.
Непам'ять	Забуття.
Непередбачений збіг обставин	Іронія долі[249].

[249] За народними уявленнями, доля – це добрий дух, який захищає людину, приносить щастя та багатство. Та якщо людина ледача або зла, то доля її покидає. Кожному Бог призначає долю, тому життя визначене наперед. У тяжку хвилину людина на рівні інтуїції може відчути долю, яка їй приходить на допомогу. Інколи доля робить зовсім непередбачувані повороти, щоб поставити людину на визначений шлях. Від долі не можна ні втекти, ні сховатися. Проте існує і злий дух – недоля. Коли людина не ладить із долею, слід чекати недолю. Кого дбайливо доглядають, потурають у бажаннях, примхах або кому таланить у житті, того називають «пестуном долі». Буває, що люди ризикують, наважуються зробити щось нове, розраховуючи на успіх, хочуть «випробувати долю» (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Непередбачуваний	Незбагненний.
Неперервний	Безнастанний.
Непідйомні сумки	Важкі сумки.
Непізнаний (невивчений) район (край)	Біла пляма.
Неповний місяць	Місяць-недобур.
Неповноцінний	Меншовартий.
Неповороткий	Вайлуватий; як з каменя тесаний.
Неповоротність	Незворотність.
Неподолана перешкода	Китайський мур.
Непоживні, дешеві харчі	Лемішка з-під дубової лави.
Неполадки	Негаразди.
Непонятно	Незрозуміло.
Непорушний погляд	Нерухомий погляд.
Непорушний	Незламний.
Непорядна людина	Без віри й честі.
Непосидючий	Чорт на ниточці; як шило.
Непотрібна послуга	Ведмежа послуга.
Непотрібна річ	Абищо; непотріб.
Непотрібний зовсім	Як козі баян потрібний[250]; приший кобилі хвіст; потрібний як п'яте колесо до воза, як сліпому дзеркало, як лисому гребінь, як торішній сніг, як коло трактора віжки, як зайцеві бубон, як собаці п'ята нога.
Неправдоподібно	Неймовірно; неприродно; химерно.
Неправильне мірило	Прокрустове ложе[251].
Непреривно змінюється	Безупинно (безперервно) змінюється.
Неприбрано	Як після погрому; як татари пройшли.
Неприбутковий, збитковий	Невигідний.
Неприглядний будинок	Непоказний будинок.
Неприглядний вигляд	Убогий вигляд.

[250] Фразеологізми, як і слова, вступають у синонімічні відношення. Наприклад, поняття непотрібний можна передати такими *фразеологічними синонімами: приший кобилі хвіст; потрібний як п'яте колесо до воза, як сліпому дзеркало, як лисому гребінь, як торішній сніг, як коло трактора віжки, як зайцеві бубон, як собаці п'ята нога* та ін («Історизми, архаїзми, неологізми і фразеологізми», сторінка «Українська мова»).

[251] В одному з грецьких міфів розповідається про розбійника Полипемона на прізвисько Прокруст, що в перекладі означає «розтягувач». Усіх, хто до нього приходив, він укладав на своє ліжко. Розбійник відрубував ноги тим, для кого це ліжко було коротким, а для кого довгим – розтягував ноги. Фразеологізм «прокрустове ложе» характеризує надумане мірило, під яке насильно підганяють факти дійсності (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Неприглядний	Непоказний; непривабливий.
Неприємне відчуття холоду від страху (тривоги)	Снігом сипле за шкуру.
Неприємний інцидент	Халепа.
Неприємні обставини змусили прийти кудись	Лихо привело (пригнало) кудись.
Неприємність	Прикрість.
Неприємно (гидко) слухати що-небудь	Аж вуха в'януть
Неприємно вражає	Ніби по душі дере.
Неприємно здивований	Мов громом вражений.
Непризначений для кого-небудь	Не на нього шитий.
Неприкаяний	Як собака в човні.
Непримітний	Такий собі.
Непримітний; невиразний	Безбарвний.

В період держави Київської Русі
наше слово сягнуло державного творення[252].

Непринципова людина	Мотузяна душа.
Неприступний	Недоступливий.
Непричесане волосся	Як стріха стирчить.
Неприязні відносини	Неприязне ставлення.
Непромокаючий	Стійкий до дощу.
Непростимий вчинок	Невибачний вчинок.
Непроханий гість гірше татарина	Дорогі гості, та в середу трапились.
Непрохано втрутитися в справу (розмову)	Нате й мій глек на капусту.
Непутьовий	Шалапутний.
Нервувати	Грати на нерви; шарпати (натягати) нерви.
Нервуватися	Дратуватися.
Нереалізованість	Невідбулість.
Нереальна мрія	Витвір уяви.
Нереальний, ірреальний	Нездійсненний; неіснуючий; несправжній.
Нерегулярно	Переймом.

[252] Наша мовна традиція сягає далеких, докняжих часів, а в період держави Київської Русі наше слово сягнуло державного творення: було відкрите не лише для близьких сусідів, а й для найвіддаленіших земель... Його розвитку не могли зашкодити чвари й усобиці, феодальна роздрібненість і навіть багатовікове монголо-татарське іго. Гідне подиву, що його не стяла шабля, що його не затоптали в болото кінські копита, що воно не розвіялося у вихорі навальних орд, а залишилося сіллю землі й народу (Б. Харчук).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Нерівність у чомусь	Одне скаче, друге плаче, третє кудкудаче.
Нерівномірно	Раз більше, раз менше.
Нерідкі випадки	Часто буває, що...
Нерідко бувало	Знерідка траплялося.
Нерідні люди, що живуть далеко від рідної землі	Чужа чужина.
Нерішучість; невпевненість; зайва обережність	Мабуть та нехай.
Нерозбірливий почерк	Нечитабельний почерк.
Нерозбірливо написано	Писав писака – не розбере й собака.
Нерозлучний друг	Нерозлийвода.
Нерозлучні друзі	Два Аякси; друзі-нерозлийвода.
Нерозлучні	Як дві куми: у тюрмі й під тюрмою.
Нерозсудливий; нетямущий	Мідний лоб[253]; мідяне чоло.
Нерозторопна людина	Голова з вухами; голова половою (соломою, клоччям) набита.
Нерозторопний; неуважний	Вайлуватий; лемехуватий; зателепуватий; капустяна (куряча) голова.
Нерозумна, нерозсудлива, слабовольна людина	Лантух (мішок) з половою.
Нерозумний; нетямущий	Порожня (пуста) голова.
Нерухома тиша	Непорушна тиша.
Нерухоме майно	Нерухомість.
Нерухомий	Як з каменя вибитий.
Нерушимий	Непорушний.
Несвоєчасно	Не на часі.
Несе чим від кого	Тхне (відгонить, пахне) від кого; чути чим від кого.
Несерйозна, легковажна людина	Вітер у голові віє (грає, свище, посвистує).

[253] За українською міфологією, Мідний Лоб (Лісове Чудо) – істота, яка живе в лісових нетрях; заступник мисливців. У казках часто виступає як дарувальник: дарує героєві хустинку-самобранку, чарівні пір'їнки, гуслі, а також силу, живу воду та ін.; досить про нього згадати або назвати, щоб сам з'явився. Етнографи припускають, що цей персонаж є сторожем скарбів. Жодного зв'язку з металами він не має: мідний – синонім жовтого. Є казки, у яких це лісове чудовисько золоте. Від його дотику в царевича золотіло волосся. Вважається, що вислів «мідний лоб» походить із Біблії. У Старому Завіті у книзі пророка Ісайї про язичників сказано так: «А що знав я, що ти впертий, що твоя шия – залізна палиця, що лоб твій мідяний» (48:4). Фразеологізм «мідний лоб» означає не дуже розумний, упертий, нерозсудливий. А от «золотий лоб» – дуже розумний, мудрий, здібний (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Несерйозний; фривольний	Легковажний; горобці цвіріньокають у голові (у макітрі).
Несерйозність	Легковажність; легкодумність.
Несистематичний; епізодичний; нерегулярний	Непостійний; спорадичний; випадковий.
Несистематично	Прихапцем; інколи, іноді; уривками; від часу до часу.
Нескінченний	Без кінця, без краю, без кінця-краю.
Неславити; оббріхувати, очорняти; шельмувати	Протирати кістки; перетирати на зубах.
Несмачне	В рот не візьмеш; як трава.
Несмілий	Боязкий; легкодухий; оглядистий.
Несмотря на	Незважаючи на; попри.
Неспівпадаючий	Різнобіжний.
Неспівставний	Непорівнянний.
Неспішний	Неквапливий.
Неспішно реагувати на чиєсь прохання	Ламатися як гречаний бублик.
Неспішно	Не горить.
Несподіване багатство	Золотий дощ .
Несподівані життєві блага	Манна небесна.
Несподівано (зненацька) напав	Накрив (напнув) мокрим рядном.
Несподівано з'явився	Вискочив, мов чорт з табакерки; як Пилип з конопель; ні відсіль ні відтіль; де не візьмись; мов з неба впав (звалився); начеб з місяця впав (звалився); мов з-під землі вродився.
Несподівано з'являтися в кого-небудь у думці	Сплисти на ум.
Несподівано розбагатів	Упав у гаразд, як муха в сметану; трапилося, як сліпій курці просо.
Несподівано; раптово	Як з кілочка; ні сіло ні впало; знічев'я; зненацька; як сніг (як грім) на голову; як грім серед ясного (чистого) неба впав (ударив); ні в дві ні в три.
Неспокійно; нетерпляче	Як на голках (на шпильках, на шпичках, на колючках, на терню).
Неспосібний; негожий; незугарний	Нездатний; безкебетний; нездібний.
Несправедливий, необ'єктивний суд	Упереджений суд.
Несправедливо звинувачувати (ганьбити) когось	Ляпати грязюкою (болотом) на когось.
Несправедливо звинувачувати	Обливати брудом.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Несправний	Зіпсований.
Несприятливий період у житті	Чорна смуга; лиха (важка, гірка) година.
Неспроможний зрозуміло говорити	Лика не в'яже.
Нестандартно	По-особливому.
Нестача коштів	Безгрошів'я.
Нестерпна біль	Нестерпний біль.
Нестерпний	Невитерпний; гірше гіркої редьки (за гірку редьку, гіркої гірчиці, печеної редьки, перцю, полину).
Нестерпно прикро	Гірко на серці (на душі).
Нестерпно	Над терпець.
Нести ахінею	Верзти (плести) нісенітниці; молоти (верзти) дурниці; химині кури правити (гонити); кулі лити; розказувати сон рябої кобили; тюльку гнати.
Нести відповідальність	Бути відповідальним.
Нести єресь	Провадити (нести) не знати що (казна-що); городити (верзти, правити) нісенітницю (нісенітниці, дурницю, дурниці); рябої кобили (шарої кішки) сон розказувати.
Нести збитки	Зазнавати збитків (втрат); мати збитки (втрати).
Нести повну відповідальність	Покласти голову на плаху (під сокиру).
Нести чепуху	Верзти дурниці.
Нести щось дуже важке	Руки пообривати.
Нестійкий	Плиткий.
Нестримна в розмові людина	Баба базарна.
Нестримно сміятися	Дерти живота.
Несуразність	Півтора людського; таке, що й купи не держиться; таке, що й собака із сметаною не проковтне; таке, що й у борщ не кришать.
Несуча стіна	Основна (тримальна) стіна.
Несучасний	Застарілий.
Несхвально ставитися	Мати застереження.
Несхожий	Схожий, як сир на крейду (як батіг на мотовило, як колесо на оцет, як макогін на ночви, як олія на дзвіницю, як свиня на коня, як сова на яструба, як цуценя на пиріг).
Нетаючий	Вічномерзлий.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Нетлінний	Вічносущий.
Нетямуща, безхарактерна людина	Тютя з полив'яним носом; лантух з половою.
Неуважний	Роззявкуватий; Сава-роззява; їде на коні й коня шукає.
Неуважно слухати	Через верх слухати; в одне вухо впускати, а в друге випускати.
Неудобно	Незручно; не випадає.
Неузгоджено	Хто в ліс, хто по дрова.
Неуклюжий	Незграбний; неоковирний.
Неумісне питання	Недоречне питання; питання не до речі (не до діла, не до ладу).
Нехай буде по вашому	Нехай буде гречка, аби не суперечка.
Нехай ваш чорт буде старший	Нехай твого батька журавлі, а мого чаплі.
Нехай на себе пеняє	Хай на себе плачеться.
Нехитрий	Простий серцем.
Нехлюй	Неохайний, нечепурний.
Нехотя	Мимоволі, мимохіть; підсвідомо.
Нехтувати звичаями	Нехтувати звичаї.
Нечаяно	Ненавмисно.
Нечесно здобуті гроші	Слизький карбованець.
Нечиста сила; чорт	Гнат безп'ятий.
Нечистий на руку	Хапкий на руку.
Нечітко	Мов крізь сон.
Нечленороздільна мова	Нерозбірлива мова.
Нечленороздільний	Що не держиться купи.
Нечоса; патлач	Кудлай, кудлань; патлань.
Нечувана дерзкість	Неймовірне зухвальство.
Нечуваний; сенсаційний	Небувалий.
Нещадно критикувати що-небудь	Не лишити каменя на камені від чого.
Нещадно	Вогнем і мечем[254].
Нещасливець	Безталанник.
Нещасливий; безталанний	Обійдений долею.
Нещасні копійки	Щербаті копійки.
Нещастя	Безголов'я.

[254] Вислів «вогнем і мечем» походить з медичної практики. У давнину рани лікували, вирізаючи їх ножем і припалюючи вогнем. Відомий вислів давньогрецького лікаря Гіппократа: «Чого не лікують ліки, те вилікує залізо, чого не лікує залізо, те вилікує вогонь». Та згодом фразеологізм у римлян набув зовсім іншого значення: безжально знищувати ворога пожежами і зброєю (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Нещира (лицемірна) людина	Дволикий Янус.
Нещирий (фальшивий) у вчинках (словах)	Укусить і меду дасть.
Нещирий; облесливий	Масний на язик.
Нещиро (лицемірно) уболівати	Лити крокодилячі (крокодилові) сльози.
Неясно; незрозуміло	Тут щось не так (не те).
Нє	Ні.
Нижня білизна	Спідня білизна.
Нижченаведений	Наведений далі (нижче).
Нижчестоящий орган управління	Нижчий орган управління.
Нижчестоящий	Підпорядкований.
Низ	Спід; діл.
Низька температура повітря; холод	Циганське тепло.
Низький ростом	Вбився в ріст як заєць у хвіст; виріс як кіт навсидячки; такий малий, накрив би його решетом; такий малий, що й не видно; ледве від землі відріс; приземок; коротун; цурупалок.
Низько впасти	Пуститися берега.
Низько схилятися, виражаючи пошану	Уклонятися до землі.
Низького росту	Низький (малий, невисокий) на зріст; низькорослий.
Низькооплачуваний	Малоплатний.
Ним була написана дисертація	Він написав дисертацію.
Ним оволодів відчай	Його охопив (узяв) розпач (відчай); його охопила (узяла) розпука.
Ним рухає почуття жалю	Його спонукає почуття жалю.
Нишком (крадькома) погрожувати кому-небудь	Кивати пальцем у чоботі.
Нишком зробити прикрість кому-небудь	Підвезти візка кому.
Ні більше ні менше	Ні додати ні відняти.
Ні Богові свічка, ні чортові кочерга	З нашого Захарка ні Богу свічка, ні чортові угарка; ані до ради ані до звади.
Ні в зуб ногою	Ні бум-бум.
Ні в чому собі не відказувати	Нічого собі не жалувати.
Ні в чому собі не відмовляти	Жити на широку ногу[255].

[255] Вислів виник через моду, що з'явилася в Англії ще у XII столітті. Подейкували, що на великому пальці правої ноги англійського короля Генріха II Плантагенета з'явився жахливий наріст. Король ніяк не міг змінити форму спотвореної ноги. Тому він замовив собі черевики з довгими, гострими, загнутими догори носками. Ефект виявився приголомшливим. Вже наступного дня шевці були завалені замовленнями на„носате» взуття; кожен новий замовник прагнув переплюнути поперед-

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Ні в що не втручаючись; виявляти байдужість	Аби лихо тихо.
Ні в що не ставити кого	Ні за що мати (за ніщо мати) кого.
Ні в якому випадку	У жодному разі; ні в якому разі.
Ні в яку	Хоч ріж його, ані руш не хоче; хоч убий; хоч ти вмри.
Ні взад, ні вперед	Ні до ліса, ні до біса.
Ні від якої роботи не відмовлятися	За гаряче й студене хапати.
Ні гу-гу	Анічичирк, нічичирк; ні пари з вуст.
Ні два ні півтора	Ні до чобота на закаблук ні до черевика на рант; ні те ні се; ні рябе ні перісте.
Ні до чого не здатний	Ні до сака, ні до бовта.
Ні до чого не придатний	Нікудишній; як з клоччя батіг; як з телячого хвоста сито.
Ні душі	Ні лялечки; хоч би лялечка.
Ні єдиної душі	Ні [живої] душі; ні [живого] духа; ні хуху ні духу; ні лялечки; нікогісінько.
Ні жарко ні холодно	Ні гірко ні солоно; кисло мені в борщ.
Ні з того ні з сього	Ні з чого; тиць-гриць.
Ні за гріш	Ні за що ні про що.
Ні за що	Нема за що.
Ні за що не ставити	Мати за ніщо (ні за що).
Ні за яких обставин; ніколи	Ніяким світом.
Ні за які блага	Нізащо у світі; ні за які гроші; хоч убий.
Ні за які гроші не зроблю	Хоч ви мене обсипте золотом – не зроблю.
Ні звуку, ні голосу	Ні пари з вуст (з рота).
Ні кола, ні двора	Вони такі убогі, що землю держалном міряють, а худобу – ложкою.
Ні краплі в роті	Ні ріски в роті.
Ні краплі правди	І ні зернини правди; і ні на мізинний ніготь правди; ні на стілечки правди.
Ні на йоту[256]	Ані на ніготь.

нього. Король вирішив за краще обмежити довжину носків на рівні закону: простим громадянам дозволялося носити черевики з носком не довше 15 сантиметрів, лицарям та баронам – близько 30 сантиметрів, а графам – 60 сантиметрів (Зьобро О. Мова про мову // Високий замок).

[256] «Йота» – назва літери грецького алфавіту, якою позначали звук [і] та довготу голосних. В іншій позиції йота могла бути пропущена, бо для вимови нічого не значила, але правила правопису вимагали її неухильного збереження. У переносному значенні «йота» – це дуже маленька частина, мізерна доля чого-небудь; крихта. Коли кажуть: «ні на йоту», мають на увазі ні на скільки, нітрохи. Синонім до цього фразеологізму – «ні на гран» (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Ні на що не здатний	Не вміє й шила загострити; ні врізати ні доточити; ні грач ні помагач.
Ні під яким видом	Ніколи; нізащо; у жодному разі; ні за які скарби [у світі].
Ні при жодних (яких) обставинах	Під жодним оглядом; ні за яких умов (обставин).
Ні про що не турбуватися	На подзвін не дбати.
Ні про що не турбується	До всього байдужий (недбалий).
Ні разу	Жодного разу.
Ні риба ні м'ясо	Ні жук ні рак; ні рябе ні перісте; ні пес ні кіт; ні сюди Микита, ні туди Микита.
Ні світ ні зоря	Рано-вранці; ще й на світ не займалося (не зазоріло, не зайнялося, не благословилося); ще й не зорялося; ще й чорти навкулачки не билися.
Ні сіло ні пало	З доброго дива.
Ні складу ні ладу	І гич не до речі.
Ні слова з уст	Ні пари з уст.
Ні слуху ні духу	Ні чутки ні вістки; оце пропав, як з мосту впав.
Ні собі ні людям	І сам не гам і другому не дам.
Ні стати ні сісти	Ніде курці клюнути; ніде голкою ткнути; нема де голки (пальця) просунути (встромити).
Ні стиду ні совісті	Ні гріха ні сорому.
Ні сюди, ні туди	Ні в тин ні в ворота.
Ні шиє ні поре	Не кує й не меле.
Ні шиша нема у кого	Нічого (нічогісінько) немає в кого.
Ніби знав про щось заздалегідь	Мов у воду дивився.
Ніби ошпарений	Мов що його впекло.
Ніби сам не свій	Мов не при собі.
Нібито його не стосується	Наче не про нього.
Нівелювати	Уодностайнювати, уодноманітнювати; зводити нанівець (нінащо); стирати межі.
Нівечити (занапащати) життя комусь	Живцем топити.
Нівечити факти	Робити з білого чорне.
Ніде пальцем ткнути	Ніде голки встромити; ніде пальця просунути .
Ніде робити щось	Хоч на лисині роби.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Нізащо	Ні за які скарби в світі.
Нізащо; ні за яких обставин	Ні за які гроші; ні за що на світі; ні за понюх табаки (тютюну).
Нізащо; ніяк	Ні за яку силу.
Нікого не застати де-небудь	Поцілувати замок (двері).
Нікого нема	Ні душі.
Ніколи не буде	Буде тоді, як свині з череди йтимуть; як на долоні волосся виросте; як виросте гарбуз на вербі; як у спасівку соловейко заспіває; на Миколи та й ніколи; на святого нікди; на турецький Великдень; як рак свисне, а щука дрисне; ні тепер ні в четвер; на турецьку пасху; як півень яйце знесе; на маленького Юрія; на рахманський (брахманський) Великдень[257].
Ніколи ще цього не було	Зроду-віку цього не було.
Нікому не відомий	З вулиці.
Нікому не підходить	Ні на кота ні на собаку.
Нікуди спішити	Ніхто в шию не жене.
Нікуди; немає виходу	Ні назад ні вперед; ні в кут ні в двері; ні туди ні сюди; ні тпру ні ну.
Нікудишній	Нікчемний; до нічого.
Нікчема	Круглий нуль; і мізинця не варт.
Нікчемний	Як сало без хліба.
Німеччина	Земля списників.
Німий; безсловесний	Безмовний.
Нісенітниці; дурниці	На вербі груші.
Нісенітниця; безглуздя; дурниця	Сон рябої (вороної) кобили.
Ніскільки не страшно	Зовсім (анітрохи) не страшно.
Ніскільки; анітрохи	Ані (ні) краплі (крапельки краплини).

[257] Рахмани (брахмани) – найвища категорія індійських жерців, посередників між землею і небом. Вони вчили не боятися смерті, адже разом із нею для людини відкриваються нові радощі: зустріч із богами і предками, переселення душі в нове тіло. Відомості про рахманів є в літописі «Повість минулих літ». Рахманський (брахманський) великдень – стародавнє українське свято на четвертому тижні по Великодню. Був поширений звичай на Великдень кидати в річку шкаралупи крашанок. За повір'ям, через чотири тижні вони припливали до рахманів, і тоді ті знали, що Бог воскрес, і святкували свій великдень: нічого не робили, тільки доглядали худобу. В Україні існувало багато звичаїв, пов'язаних із цим днем. Наприклад, на Херсонщині на великодній стіл ставили мисочку із пророщеною яриною, у неї клали стільки крашанок, скільки в сім'ї було померлих. Також люди виходили за село, щоб вбити гадюк, вірячи, що за кожного гада Бог прощає сорок гріхів (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Ніскільки; нічого	Ні на копійку; ані-ані; ні на макове зерня; ні на крихту; ні краплі; ні на йоту; ні на макову росину.
Ніхто	Жоден; ані один.
Ніхто зовсім не згадає (не помітить)	Собака не загавкає.
Ніхто інший	Більше ніхто.
Ніхто інший не зможе цього зробити	Більше ніхто не зможе цього зробити.
Ніхто мною не командує	Ніхто мені не указ.
Ніхто не допускав і думки	Нікому близько й гадки не було.
Ніхто не знає	Одному Богу відомо.
Ніхто не попередив нас про небезпеку	Ніхто не перестеріг нас.
Ніхто нікому не зобов'язаний	Ніхто нікому не винен.
Ніхто тебе не змушував говорити	Ніхто тебе за язик не тягнув.
Ніхто цього не чекав	Ніхто цього не сподівався.
Ніч опускається на землю	Ніч спускається (спадає) на землю; ніч запала над землею.
Ніч переночувати	Ніч ночувати.

Чи виживе ірландська мова?
Ніхто не знає. Якщо так, то вона не буде
мовою минулого, бо ми не люди минулого[258].

Нічим не займатися	Ловити ґави.
Нічим не займатися, крім…	Нічого не робити, крім (окрім, опріч)…; ніякої роботи не мати, крім (окрім, опріч)…
Нічим не захищений; без огорожі	Вітром обгороджений.
Нічим не нагадувати про себе	Триматися в тіні.
Нічим не обмежити	Розв'язати руки.
Нічого гріха таїти	Ніде (нема де) правди діти; ніде (нема де) гріха потаїти; треба (слід) щиро визнати.
Нічого до рук не брав	Нічого (нічогісінько) не робив; і за холодну воду (і до холодної води) не брався.
Нічого з тим не поробиш	Нема на те ради; нічого з тим не попишеш.
Нічого й говорити (казати)	Немає чого (годі, шкода) й казати (говорити, балакати); шкода й слова (й мови); нема й мови (слова).

[258] Хай там як, а ще покоління тому чоловіки й жінки на кшталт моїх батька й матері дали своїм дітям те, що досі не дає стерти її з пам'яті. Якщо мова виживе, то тому, що людина завжди повинна мати можливість повернутися до власної святині, де живе якась частинка її душі та сутності (Лайєм О'Міртайл).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Нічого й думати	Шкода й гадки.
Нічого іншого не залишалося	Не було іншої ради.
Нічого їсти	Нема чого в рот покласти; класти зуби на полицю; на зуб нічого покласти.
Нічого на нього не діє	Ніщо на нього не впливає; ніщо його не бере (не йме); нічим його не візьмеш; ніщо не має над ним сили.
Нічого не вартий	Ціна гріш в базарний день.
Нічого не вдієш	Хоч верть хоч круть, хоч круть хоч верть.
Нічого не вдієш; нічого не допомагає; все одно	Що [ж] з того.
Нічого не видно	Темно, хоч в око стрель.
Нічого не вийде	Шкода й заходу (праці).
Нічого не виходить	Золоті верби ростуть.
Нічого не вміти робити	Знати з миски та в рот.
Нічого не дістанеться комусь	Тільки пальці оближе.
Нічого не дістати	Ухопити в обидві жмені.
Нічого не залишається	Нема іншої ради.
Нічого не залишалося, окрім як...	Не було іншої ради, окрім...
Нічого не знати (не розуміти)	Не мати зеленого поняття.
Нічого не знати; ні за що не відповідати	Я не я.
Нічого не значить	Нічого не важить; не має ніякої ваги; пусте; дурниця.
Нічого не мати	Ні кілка, ні дрючка.
Нічого не пожаліти заради когось	Уколупати (улупити) б серця.
Нічого не получається	Нічого не виходить.
Нічого не получилося	Вийшов пшик; діла не вийшло.
Нічого не поробиш	Нічого не вдієш.
Нічого не поробиш	Нічого не вдієш (не подієш, не урадиш); нема ради (поради).
Нічого не робити (байдикувати)	Ганяти (лякати) бліх (собак); лежати лоском; дурних у решето ловити; лігма (лежнем) лежати; лежати на печі (на перинах); ворон лічити; сім неділь на тиждень справляти; і голки в руки не взяти; вигріватися на печі; ганяти вітер по вулицях (по світу); сидіти склавши руки; ані за холодну воду не братися; тинятися без діла; сидні (лежні, посиденьки, походеньки) справляти; підпирати кутки; бити байдики.

Нічого не робиться	Кіт не валявся; пес не женився.
Нічого не роблячи	Згорнувши руки.
Нічого не таїти	Іти у відкриту.
Нічого нема	Аж голому поза пазухою повно.
Нічого поганого не станеться з ким-небудь	Лихий не візьме; ніякий грець не візьме.
Нічого сказати	Нічого не скажеш.
Нічого собою не представляє	Нічого з себе (із себе) не являє.
Нічого	Дві пташки, жаба й миша.
Нічого; непогано; пристойно	Нівроку.
Нічого; нітрохи, ніскільки	Ні на гран.

Останніми роками, окрім комп'ютерної термінології, натрапляємо на такі перли, як «кастинг», «месидж», «імідж», «перфоменс», «шопінг»[259]

Ніщо не впливає (не діє) на когось	Мов з гуски (з гусака) вода; як об стіну (об стінку) горохом.
Ніщо не нове під місяцем	Нема нічого нового під місяцем і сонцем; усе старе на нашій бабусі-землі.
Ніщо не турбує (не хвилює)	За шию (за спину) не лле.
Ніяк його не вмовиш	Ніяким Богом не допросишся в нього.
Ніяк не можна цього зробити	Жодною мірою не можна зробити.
Ніяк не реагувати на кого-небудь (що-небудь)	І вусом не рушити.
Ніяк; зовсім	Ніякою силою.
Ніяке	Ні парене ні варене.
Ніяким чином	Аніяк.

[259] Немає такої мови, яка була б ізольованою і розвивалася, нічого не «позичаючи». Найдавніші запозичення ще доісторичною добою датуються. Наш славетний мовознавець професор Костянтин Тищенко дослідив, що перші запозичення були ще на зламі мезоліту і неоліту. Це коли індоєвропейці прийшли на наші землі, застали тут угро-фінські племена, витіснивши їх пізніше на північ. Такі слова, як «щур», «щука», «дуб» (їх сприймаємо як рідні) запозичені з угро-фінських мов ще в часи неоліту.

В історичний період почалися запозичення з грецької мови у зв'язку з прийняттям християнства. Вони стосувалися, насамперед, божественної сфери, церковного життя. «Диякон», «єпископ», «ієрарх», «грамота», «церква», «хрест»... В епоху середньовіччя латинська мова стала мовою науки. Багато латині увійшло в юриспруденцію та медицину. Слова «дошка», «школа» – з латині. У XIX столітті був галицький різновид літературної української мови. Це час панування на наших теренах Австро-Угорської імперії. Державною мовою тоді була німецька. У розмовну мову увійшло багато німецьких запозичень. Для прикладу, «страйк», «ґвалт», «файно» (Якимович-Чапран Д. Я не модератор, а лише ведучий... // Високий замок. – 2010. – 3 грудня).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Ніяких вістей від кого-небудь	Ні чутки, ні вістки (ні звістки) від кого (про кого).
Ніяковіти	Не знати, на яку ступити.
Ніяковіти; розгублюватися	Збиватися з пантелику; ставати ні в сих ні в тих.
Ніяковіючи, утуплюватися поглядом у землю	Лічити піщинки на долівці.
Ніяково почувається	Мов карась ротом глипає.
Ніяково	Не в своїх воротах.
Ніякої користі	Як з бика молока.
Нова мітла чисто мете	Нова щіточка на кілочку.
Новачок, новенький	Новак; першак.
Новий місяць	Молодик.
Новий приплив сил	Друге дихання.
Новий	[Як] з голочки.
Новина	Першина.
Нові обличчя в політиці	Нові особистості у політиці.
Нововведення	Новація.
Новосілля	Вхідчини, входини.
Новоутворення	Новотвір.
Нога поза ногу	Нога за ногою.
Ноги віднімає	Ноги відбирає.
Ноги віднімаються (віднялися)	Ноги відбирає (відібрало).
Ноги змучені від утоми (виснаження, старості)	Ледве (насилу) ноги несуть; ноги не слухають.
Ноги його тут не буде	Нога його тут не ступить.
Ноги підкосилися	Ноги підломилися (підтялися, помліли).
Ноги як свинцем налиті	Ноги як колоди.
Ножиці заїдають	Ножиці затинаються.
Нокаутувати	Збити з ніг.
Ноль	Нуль.
Номер по порядку	Чергове число; номер по черзі (по ряду).
Номінативний	Основний.
Нонсенс	Безглуздя; нісенітниця.
Нон-стоп	Денно і нічно.
Норвегія	Північне королівство.
Нормалізувати ситуацію	Навести порядок; поставити все на свої місця.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Норовистий; непіддатливий	Як у тура натура.
Носив вовк овець, понесли й вовка	Піп людей хова, сховають і попа.
Носильник; носитель	Носій.
Носити ім'я	Зватися; називатися; мати ймення (ім'я).
Носити назву	Зватися (називатися); мати назву.
Носити печать (відпечаток) чого	Мати [на собі] познаку чого; бути позначеним чим.
Носити характер чого	Мати характер чого.
Носитися вихрем	Літати як вихор (вихром); льотом літати; вихрувати.
Носить прізвище чоловіка	Має прізвище чоловіка.
Носиться, як курка з яйцем	Носиться, як кіт з оселедцем.
Носки	Шкарпетки.
Ностальгія	Журба.
Ностальгувати	Тужити; сумувати; побиватися; горювати; нудьгувати; вдаватися в тугу (в смуток), скучати; марудитися; сумувати сумом.
Носяться чутки	Іде чутка (поголос).
Нотаріус	Нотар.
Нотувати; фіксувати	Вписувати; записувати.
Ночівля	Нічліг.
Ну й діла! Ну й ну!	Оце так! Оце так-так! Оце маєш! Ну й робота!
Ну й добре	Ну й гаразд.
Ну так, звичайно!	Авжеж пак!
Ну як?	То й як?
Нудно	Нудьга бере за серце.
Нудно й настирливо повторювати те саме	Жувати жуйку.
Нудьгувати; тужити	На місяць вити.
Нужда навчить калачі їсти	По надобі знайдеш і в кадобі.
Нужда	Потреба; запит.
Нуждатися	Потребувати.
Нужденний	Злиденний; бідний.
Нуль без палочки	Ніщо; бублик без палички.
Нуль емоцій	Безвиразний.
Нуль уваги	Ніякісінької (жодної, ані найменшої) уваги; і вусом не веде; ніби й не бачить; хоч би бровою повів; нічого собі з того не робить.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Нумерувати	Цифрувати.
Нюанс	Відтінок.
Няньчити	Пестити; панькати.
Няньчитися; церемонитися	Панькатися.
Ньюзрум	Новинарська[260].
Нью-Йорк	Велике яблуко.

О

Обвинуватити кого-небудь даремно	Наволокти пеню на когось.
Обвинувачення	Звинувачення.
Обганяти	Випереджати.
Обговорювати в публічних місцях	Трубити на весь світ.
Обгортка, обложка	Обкладинка.
Обдерти (обідрати) як липку[261]	Обдерти (обібрати) як овечку; живцем (до голого тіла) облупити; обголити кого; обібрати (обідрати) до нитки; облупити як барана (білку); обскубти як горох при дорозі[262].
Обділені судьбою	Обійдені долею.
Обділяти увагою	Обходити увагою.
Обдумувати	Обмірковувати; метикувати; виважувати; розважати.
Обдумувати щось; думати над чим-небудь	Снувати думки (думку).

[260] Заміна такому новітньому покручу, як ньюзрум – від англійських слів *news room*, себто дослівно «покій, кімната новин». Слово новинарська належить до того самого кореневого гнізда, що і новотвори новинар, новинарня. Утворене як прикметниковий іменник, у той самий спосіб, що і вчительська (у розумінні кімната), ординаторська тощо. Смислове навантаження новинарської очевидне: з одного боку, це місце, де виробляються новини, а з іншого – кімната, у якій збираються/працюють новинарі. Або ж навпаки (Словник новотворів Юрка Зеленого).

[261] Обдерти як липку – обікрасти дочиста. В часи Київської Русі чимало виробів виготовляли з лика (кори липи). Щоб отримати матеріал, умільці здирали з молоденьких липових дерев кору. По усіх лісах влітку стирчали голі стовбури начисто обдертих молоденьких липок. Від цього й провели аналогію до пограбованих людей (Зьобро О. Мова про мову // Високий замок).

[262] Вислів походить зі звичаю обсівати поля горохом. Тепер це роблять радше за звичкою, а раніше сіяли його при дорозі для того, щоб голодний мандрівник, який іде в далеку путь, міг підживитися цим солодким, корисним овочем. «Як горох при дорозі» (хто йде, той і скубне) – так кажуть про нещасних, беззахисних людей, до яких нікому немає діла і за яких ніхто не вступається (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Обдурити (обманути, перехитрити) кого-небудь	Пошити в дурні; поводити за ніс[263]; залишити з носом; замилити очі; обвести навколо пальця.
Обдурювати кого-небудь	Кидати пісок у вічі; наводити полуду (більмо) на очі; возити попа в решеті.
Обдути	Обдмухати.
Обезболити, анестезувати	Знечулити.
Обезболюючі засоби	Знеболювальні засоби.
Обезголовити	Зітнути голову; скарати на горло.
Обездолений	Знедолений.
Обезжирене молоко	Знежирене молоко.
Обеззброїти	Роззброїти.
Обезкровити	Знекровити.
Обезкуражити	Збентежити; спантеличити.
Обезличити	Знеособити.
Обезнадіяти	Позбавити надії.
Обезоружити	Обеззброїти.
Обезсилитися	Знесиліти; знемогтися на силах; занепасти (упасти) на силі; спасти на силах.
Обезсилювати	Забирати всі сили; знекровлювати.
Обезславити	Зneславити.
Обезсмертити	Зробити безсмертним.
Обезточити	Вимкнути струм.
Обезуміти	Збожеволіти; здуріти; знавісніти; ошаліти.
Обезчестити	Позбавити честі; зганьбити.
Обережніше на поворотах!	Оглядайся на задні колеса!
Обережно; обачно; обдумано	З оглядом, з оглядкою.
Оберігати таємницю	Язик проковтнути[264].

[263] Свого часу популярною розвагою були дресировані ведмеді, яких водили по різних ярмарках. Щоб тримати їх на повідку, використовували не ошийник, а кільце, яке встромляли їм у ніс. Ведмедів змушували робити різноманітні фокуси, обманюючи обіцянками подачки (Зьобро О. Мова про мову // Високий замок).

[264] Оберігаючи свої секрети, східні владики оточували себе глухонімими охоронцями, а якщо німих від природи силачів бракувало, не соромилися відрізати язик звичайним воїнам. Але цей метод не можна було застосувати до гінців. Адже ті були зобов'язані передати доручення на словах, оскільки довіряти таємниці паперу було необачно. Однак гінця могли перехопити, взяти в полон і тортурами або чарами випитати у нього військову таємницю. Щоб убезпечити себе, воєначальник видав суворий наказ: потрапивши в полон, гонець мав відкусити власний язик і проковтнути його. А ковтати його необхідно тому, що у той час вірили, що чарівники ворога здатні змусити заговорити відкушений язик. Має вислів «язик проковтнути» й трішки інше значення, у якого не настільки кровожерлива історія походження. З допомогою язика не лише говорять, а й пере-

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Оберігати	Берегти.
Обернеться неприємністю (шкодою)	Вилізе боком.
Обернулося в дим	Димом здиміло.
Обернути в жарт	Повернути (перевести) на жарт.
Обернути на свою користь	На пожиток собі обернути.
Об'єднати зусилля	Спрягтися.
Об'єкт	Предмет.
Об'єкт чийого-небудь кохання; коханий	Лицар серця.
Об'єктивний	Безпристрасний; неупереджений; незацікавлений; безсторонній.
Об'єм знань	Обсяг (обшир) знань.
Об'єм посудини	Місткість посудини.
Об'єм	Обсяг.
Обжалувати	Оскаржити.
Обзавестися	Завести собі.
Обзавестися хазяйством	Загосподарювати; стати господарем; розгосподаритися.
Обзавестися чимось	Придбати щось; забезпечитися.
Обзор	Огляд.
Обібрати (пограбувати) кого-небудь	Обдерти до нитки.
Обід з двох блюд	Обід на дві страви (переміни).
Обіда	Образа; кривда.
Обідитися	Образитися.
Обідня перерва	Перерва на обід.
Об'їжджати кругом	Колувати.
Об'їзна дорога; об'їзд	Об'їздка.
Обізнаний (досвідчений)	Добре підкований.
Об'їзний (обхідний) шлях	Кружний шлях.
Обійти закон	Обминути (знехтувати) закон; розминутися з законом.
Обійти стороною що	Обминути що.
Обійти увагою	Залишити поза увагою.
Обірвати слово	Урвати мову (річ).
Об'їстися	Наїстися донесхочу.
Обіцяного три роки чекають	Казав пан кожух дам, та й слово його тепле; казав, та не зав'язав; ждали, ждали та й жданки розгубили

мішують їжу при жуванні. І якщо їжа виявляється дуже смачною, то здається, що і язик можна проковтнути разом з частуванням (Зьобро О. Мова про мову // Високий замок).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
	(та й годі сказали); надіявся дід на обід, та без вечері спати ліг.
Обіцяти	Давати слово.
Обіцяти заподіяти кому-небудь щось неприємне	Сипати (насипати) зайцям солі на хвіст.
Обкладати податком	Оподатковувати.
Область вічних снігів	Пояс вічних снігів.
Область застосування	Сфера застосування.
Облачний	Хмарний.
Облегшити	Полегшити.
Облити брудом	Обпаскудити.
Обличчя розцвіло усмішкою	На обличчі (на лиці, на виду) засяяла усмішка.
Облучити	Опромінити.
Облюбувати	Уподобати.
Обман	Неправда; омана; ошуканство; облуда.
Обман	Дурисвітство.
Обмануті надії	Зведені надії.
Обманщик	Махляр, дурисвіт ; ошуканець; облудник.
Обманювати	Пускати тумана; вертіти як циган світом; приліпити горбатого до тину; водити за носа[265].
Обмежений	Дурником підшитий.
Обмежені ліміти	Обмеження.
Обмежити свободу дій	Зв'язати руки й ноги.
Обмежити чиї-небудь дії	Прищемити хвіст; тримати в кліщах (в тенетах).
Обмежитися чимось	Удовольнитися чимось.
Обминати що-небудь стороною	Іти в обхід.
Обмізкувати	Обміркувати.
Обмін	Міньба; вимін, виміна.
Обмінюватися думками	Обраджуватися.
Обмінюватися поглядами	Перезиркуватися.
Обмінятися рукостисканнями	Потиснути один одному руки.
Обмінятися усмішками	Пересміхнутися.

[265] Однією з найцікавіших циркових тварин є ведмідь. Раніше вистави з ведмедями влаштовували переважно цигани. Щоб легко було керувати і приборкувати могутню небезпечну тварину, ведмедя водили за кільце, вставлене в ніс. Ведмідь виступав, а цигани брали гроші. Виходило, що гроші цигани заробляли обманюючи, бо самі нічого не робили (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Обмовитися	Ляпнути язиком.
Обмовка	Ляп.
Обмовляти; наговорювати; неславити	Зводити наклеп; брати на решето; протирати кістки; перетирати на зубах; обливати брудом.
Обморок	Непритомність; зомління; млість.
Обнагліти	Знахабніти; розперезатися; сідати (вилазити) на голову.
Обнадіювати	Подавати (вселяти) надію; додавати духу.
Обнажати тіло	Тілом світити.
Обнародувати	Оприлюднити.
Обнаружити	Виявити.
Обнищання	Зубожіння.
Обнімати	Обіймати.
Обновлення	Поновлення; відновлення; обнова.
Обновляти	Відновляти.
Обняти поглядом	Ухопити очима; охопити оком.
Обов'язковий	Доконечний; неодмінний; неухильний; конечний.
Обов'язково поїдеш кудись *(заперечення)*	Під покосом в сіно носом.
Обов'язково прийду	Неодмінно прийду.
Обов'язково	Хай там що; кров з носа; будь-що-будь; будь- що; неодмінно; конче; доконечно; неухильно.
Обоє рябоє	З одного сукна ґудзики; зійшовся Яким з таким; одного засолу огірочки; родом кури чубаті.
Обоє	Обидва.
Обої	Шпалери.
Обоїх, обоїм	Обох, обом.
Оболочка	Оболонка.
Обома руками	Обіруч.
Обома руками брати	Огребом брати.
Обопільний	Взаємний.
Обороняти	Боронити.
Оборот	Зворот.
Оборудувати	Обладнати.
Обосновати	Обґрунтувати.
Обоюдна згода	Взаємна (обопільна) згода.
Обоюдний	Обопільний; взаємний.

Обпікатися на помилках; терпіти невдачі	Набивати ґулі.
Обприскувати	Кропити; скроплювати.
Обрадувати	Утішити.
Ображати; кривдити	Вражати словом; зачіпати за живе; зачіпати честь; ятрити душу; краяти душу.
Ображатися	Дутися на кого; вдаритися в образу; надути (копилити) губи (губки); надутися як сич (індик) перед смертю.
Образ життя	Спосіб (триб) життя.
Образити чиїсь почуття	Плюнути комусь у душу.
Образливі слова	Дошкульні слова.
Обрамлення	Оправа.
Обрахуватися	Помилитися в рахунку.

Жодного свого словника
я ще не видав так, як би хотів[266].

Обрив; крутизна; обвал	Круча; прірва; урвище; бескид.
Обривисті гори	Крутогори; кручуваті гори; кручі.
Обріз; відріз	Утинок.
Обробка ґрунту	Обробіток ґрунту.
Оброблення	Обробка.
Обрости бородою	Забородатіти.
Обрости брудом	Покритися лепом.
Обручальне кольцо	Заручний перстень; обручка.
Обрушитися	Звалитися; завалитися.

[266] «Коли я уклав свій політехнічний словник, мені у видавництві казали: «А кому потрібні ці слова? Хто буде використовувати їх? Не скаже слюсар дядя Вася «дай мені мутру», замість «гайку!». На що я відповів: «Він і «гайка» не скаже, він скаже «дайте мені оту фіговіну».
Лексикографів, чиї словники я тоді показував, – вистріляли, і навіть могили їхні невідомо де! До прикладу, знаний Голоскевич, чий словник витримав 12 видань за кордоном! А у нас не видавали жодного разу потому, як автора знищили, бо він був уже ворогом народу. Лише 2006 р. було нарешті перевидано це унікальне репринтне видання, базоване на харківському правописі. На харківському! Не бєндєровському-пєтлюровському-канадійському, а на харківському! І писали тоді «незалежности», «радости». Це українська норма початку XX ст., а не львівсько-польський варіянт української мови.
Жодного свого словника я ще не видав так, як би хотів. Бо в кожній редакції сидить редактор. І він каже: «Ну, ну ніхто ж цього не зрозуміє. Давайте ми хоч останнім значенням, після «порохотяг» і «пилосмок» напишемо й «пилосос»». А я й кажу: «Навіщо, коли є російський номен: «пылесос». І у видавництві відповідали: «Ні. От коли ви будете мати видавництво, будете платити гроші свої – тоді, будь ласка. А ми хочемо видати словник, який би продавався. А ваших слів ніхто не зрозуміє» (Микола Зубков проти мовного сміття // Український простір. – 2012. – 15–31 жовтня).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Обсипати поцілунками	Обціловувати; укривати поцілунками.
Обсипати пудрою	Обпудрювати.
Обслідування	Огляд; обстеження.
Обслуговуючий персонал	Обслуга.
Обставити квартиру	Умеблювати квартиру.
Обстановка	Обстава; обстанова.
Обструкція	Перешкода; спротив.
Обтяжений клопотами	Заклопотаний.
Обтяжити кого-небудь чимось	І дихнути не дати; не дати й вгору глянути.
Обтяжувати кого-небудь	Висіти на шиї.
Обув	Взуття.
Обурюватися	Кипіти душею.
Обхватити	Обійняти.
Обхідними шляхами	Манівцями.
Обходити стороною	Минати; оминати.
Обшир	Обрій.
Обширний	Розлогий.
Обшукувати	Трясти; перетрясати; переривати.
Общак	Спільнокошт.
Общественний	Громадський.
Община	Громада.
Об'ява	Оголошення; оповіщення.
Об'ява	Оголошення.
Об'явити недійсним	Уневажнити.
Об'являти	Оголошувати; проголошувати.
Об'яснити	Пояснити.
Оволодів мовою	Опанував мову; добре вивчив мову.
Оволоділо бажання ким	Узяло (пойняло) бажання кого; забажалося (забаглося) кому; хіть узяла кого.
Оволодіти виробництвом	Опанувати виробництво.
Оволодіти собою	Опанувати себе; запанувати над собою; перемогти себе.
Оволодіти яким-небудь мистецтвом	Опанувати якесь мистецтво.
Овочеві консерви	Консерви з городини.
Овощний салат	Овочевий салат.
Оглушити	Придовбешити.
Оглядання	Огляд.
Оглядати зі всіх сторін	Крутити на всі боки.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Оглядатися по сторонах	Розглядатися (роздивлятися, озиратися, роззиратися, роглядатися) на всі боки (навсібіч, навкруги, навколо, довкола, круг себе, кругом).
Оглянути поглядом	Зміряти (окинути) оком.
Оглянутися не успів, як…	Незчувся (не зоглядівся, не оглянувся), як…
Оголити частину тіла	Тілом засвітити.
Оголосити недійсним	Уневажнити.
Оголошувати	Оприлюднювати.
Ограбити	Пограбувати.
Огризок	Недогризок.
Огрядна, неповоротка людина	Лантух (мішок) з половою.
Одвічні (постійні) перешкоди	То пень, то колода.
Одеревеніти	На дуб здубіти.
Одержати верх	Узяти гору.
Одержати відмову під час сватання	Дістати (покуштувати, схопити) печеного гарбуза.
Одержати прибуток	Набити кишені.
Одержувати (отримувати) перемогу	Здобувати перемогу.
Одержувати вигоду	Мати зиск; гріти руки; набивати кишені.
Одержувати вигоду, користуючись хаосом	Ловити рибку в каламутній воді.
Один біля одного; поруч	Лікоть в лікоть.
Один в один	Добірний.
Один в полі не воїн	Один кіл плота не держить; одна ластівка – то ще не весна; більша громада, як одна баба; одна ластівка весни не робить[267].
Один з їх числа	Один з-поміж них (з них).
Один з перших	Чи не перший.
Один з сошкою, а семеро з ложкою	Семеро до рота, а один до роботи; до готового хліба знайдеться губа; мельники до готової муки; готовеньке й кицька з'їсть; хтось корову тримає, а хтось молоко випиває.

[267] Крилатий вислів, як і багато інших, належить давньогрецькому байкареві Езопу. В одній із його байок розповідається про юнака, котрий розтратив батьківську спадщину. У хлопця лишився тільки плащ, але він і його продав, побачивши ластівку – провісницю весни і тепла. Та вдарив мороз, ластівка загинула, а юнак з обуренням дорікав їй, що вона його обдурила. Поява ластівок справді знаменує початок потепління, проте одна пташка ще не показник. Вислів «одна ластівка весни не робить» означає, що окремі ознаки, прикмети явища не свідчать про його виникнення або існування насправді (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Один за другим	Один за одним; один по одному.
Один і той же	Той самий.
Одинакові по розміру	Однакові за розміром.
Одиничний	Поодинокий.
Одинока судьба	Бездолля.
Одинокий	Самотній, самітний; як байбак у морі; сам один; один як палець (як перст)[268]; один як верства на шляху; один як та билина в полі; один як горох при дорозі.
Одівати	Одягати.
Одіватися	Вдягатися; убиратися.
Одізвуться вовкові овечі слізки	І на пса прийде зима.
Одіозний	Не при хаті згадуваний.
Одіяло	Ковдра; коц.
Одна вслід за другою	Одна за одною.
Одна десята	Десятина.
Одна другу	Одна одну.
Одна думка про…	Сама думка про…
Одна ластівка не робить весни	Одна ластівка – то ще не весна.
Одна назва	Тільки слава.
Одна нога тут, друга там	Лети ковбасою.
Одна тільки назва	Сама [тільки] назва.
Однаковий з ким-небудь; подібний; схожий	З одного (такого ж) тіста.
Однакові люди	Одним миром мазані[269].
Однаково оцінювати всіх (багатьох)	Стригти всіх під один гребінець.
Однакової величини	Однаковий (такий самий) завбільшки; однієї міри.
Одне до одного зійшлося	Все на купі зібралося.
Одне й те ж буде	Воно все на одне вийде; на одне (на те саме) вийде; те саме буде.

[268] Поява вислову пов'язана із давнім способом рахувати на пальцях (до цього часу існує вислів «на пальцях перелічити»). Перші десять цифр називали перстами. Першим загинали великий палець: він розміщений окремо від інших зімкнутих пальців відкритої долоні і називався перстом. Тому й кажуть: один як палець (перст), коли йдеться про одного, одинокого, самотнього (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

[269] Миро – маслянista ароматична речовина, якою під час церковного обряду помазання священик змащує лоби прихожан. Про людей, котрих об'єднує спільна риса (частіше негативна), іронічно кажуть, що вони одним миром мазані (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Одне одного варті	Яке їхало, таке й здибало; пара п'ятак; одно за вісімнадцять, друге без двох за двадцять.
Одним махом	В один мах.
Одним миром мазані	Одного тіста книші; той же Савка, та на других санках.

Мова зникає не через те, що її не вчать інші, а тому, що нею не говорять ті, хто її знає (Хосе-Марія Арце)[270].

Одним розчерком пера	Одним помахом пера.
Одним словом	Одне слово.
Одним ударом убити двох зайців	Одним пострілом двох зайців убити; на однім вогні спрягти дві яєчні.
Одні слова!	Самі слова!

[270] Соціологічно чітко фіксований значно нижчий показник використання української під час спілкування у громадських місцях порівняно із сімейним колом – прямий результат і наочне свідчення її дальшої дискримінації в публічній сфері. Причому це явище особливо помітне у спектрі регіонів та різних типів населених пунктів. Наприклад, за даними дослідження Інституту соціології НАНУ та SOCIS, проведеного у квітні 2007 року, в сім'ї спілкується українською 57,2% опитаних, а в громадських місцях – лише 53,6%. У центральних регіонах таких 78,1% та 74,2%, а в південних та східних (окрім Криму та Донбасу) – відповідно 41% і 34%. У Києві в родині українською (включно із суржиком) розмовляло 43,7%, а в громадських місцях – лише 35,4%, в інших містах із населенням понад 250 тис. – відповідно 37,7% та 33,3%. Причому тут враховано й обласні центри Західної України, без яких різниця показників мала б бути значно більшою. Показово, що в Криму та на Донбасі, де україномовні зазнають найбільшої дискримінації, спостерігалося не лише значне скорочення частки тих, хто спілкується в громадських місцях українською (порівняно з тими, хто говорить нею в сім'ї), а й тих, хто користується на людях «переважно російською, але інколи українською». Інститут соціальної та політичної психології АПН України, провівши дослідження причин, через які активного вживання української мови уникають студенти, назвав такі: 1) небажання бути «білою вороною», непрестижність мови; 2) «психоідеологічна впертість» – ідеологічні вподобання, небажання поступатися тиску; 3) відсутність україномовного середовища, потреби спілкуватися українською («всі розуміють російську»). Така ієрархія факторів уникнення вживання української мови особливо чітко простежувалась у центральних областях. Причому російськомовні студенти, особливо південних та східних регіонів виявилися більш безкомпромісними в питанні переходу на українську мову під час звертання нею, аніж україномовна молодь, 90,6% якої при звертанні російською виявляла готовність переходити на неї.
А в процесі зміни поколінь значна частина тих мешканців, які в батьківській сім'ї спілкувалися українською, а в громадських місцях та на навчанні чи роботі російською, поступово переходять на останню і в сімейному спілкуванні, коли дорослішають. При чому запущений у такий цілком суб'єктивний спосіб процес русифікації зовнішньому спостерігачеві може здаватись об'єктивним. А оскільки цей розкручений на всю силу маховик веде до поступового зникнення українців як нації, принаймні на значній частині території держави, то саме він і є справжнім предметом захисту «борців із насильницькою українізацією». Свідомо чи ні всі поборники «прав російської мови» у постколоніальних реаліях України є лобістами «Русского міра», концепт котрого ґрунтується на ареалі її поширення й домінування, та відповідних експансіоністських претензій Кремля (Міф про російськомовні регіони // Український тиждень. – 2014. – 7 травня).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Однієї величини	Одного розміру.
Одно другому не помішає	Одне одному (другому) не завадить (не пошкодить, не перешкодить).
Одно з другим не в'яжеться	Купи не держиться.
Одно за другим	Одне за одним; одне по одному.
Одного поля ягода	Одним миром мазаний; одного тіста книш.
Одного разу весною	Однієї весни.
Одноголосно	Одностайно.
Однодушний	Одностайний.
Одноманітно, надокучливо говорити про те саме	Прясти нитку.
Одноманітно; монотонно	На одній ноті.

У нас немає механізмів, які б забезпечували стовідсоткове використання української мови у державних установах[271].

Одномісний номер	Номер на одного.
Одному стати на місце іншого	Помінятися ролями.
Однополюсний	Однобокий.
Односторонній рух	Однобічний рух.
Однофамільці	З однаковими прізвищами.
Одночасно здійснити дві різні справи	Убити двох зайців одним пострілом.
Одночасно йде дощ і світить сонце	Відьма масло колотить.
Одночасно	Заразом; нараз; водночас; за одним присядом.
Одночасно; в такт з іншими	Нога в ногу.
Одобрити план	Схвалити план.
Одружитися на комусь	Одружитися з кимось.
Одружитися	Піти до вінця.

[271] Держслужбовець повинен розуміти, що розмовляти державною мовою у державній установі – його обов'язок. І не лише в кабінеті, а й у коридорах, їдальні, в приватних розмовах з колегами. Він повинен знати мову не на побутовому рівні, а досконало. Сприятливі умови для функціонування української мови, на мою думку, були в підавстрійській Україні та у Галичині. Виступи на вічах, зібраннях, промови на академіях, судах тощо повинні були бути зрозумілими для адресатів (а часто це були українці). Тому судовий чиновник, хоч і чужинець, мусив знати українську мову. Нині ж у сферу публічного мовлення прийшло багато людей із недостатнім знанням фонетичних, лексичних та граматичних законів державної мови. Із вуст чиновників чуємо такі вислови, як «самий активний» чи «протирічить закону», а журналісти, які зобов'язані бездоганно знати мову, говорять «ноль», «лекція», «випустили білих голубєй», «містами заморозки» (Сербенська О. Суржику сприяє наша ментальність // Високий замок. – 2009. –21 лютого).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Одужати після тяжкої хвороби	Вийти (видряпатися) з того світу.
Одуматися	Спам'ятатися, опам'ятатися, отямитися; схаменутися.
Одурення	Заморока.
Одурити когось	Пошити (обути) когось у дурні.
Одурманити когось	Пуститиману на когось; забити памороки комусь; потуманити розум комусь.
Одухотворений	Багатий духом; окрилений; одуховлений; опромінений; натхненний; піднесений.
Одухотворювати, одушевляти	Додавати духу; підносити на дусі; окрилювати; наснажувати; запалювати; окрилювати (воскресати) душу.
Одяг на кожен день	Одяг (одіж, убрання) про кожний (кожен) день (про щодень, про будень).
Одяг сидить на комусь	Одяг (одіж) личить (пасує) комусь.
Одягнений як з голочки	У новісінькому вбранні; убраний як на весілля; бездоганно вбраний (прибраний); одягнений як лялечка.
Одягти окуляри	Надіти окуляри.
Одягти шапку	Надіти шапку.
Ожеледиця	Ожеледь.
Оживати	Воскресати.
Оживлений	Повний руху.
Оживляти	Розворушувати; пожвавлювати.
Оживлятися	Жвавіти.
Ожиріння	Перегодованість.
Озаглавити	Дати заголовок (назву); назвати.
Озадачити	Спантеличити.
Озброїтися терпінням	Запастися терпінням.
Озлобитися на (проти) кого	Злобу взяти (узлитися, завзятися) на кого.
Ознаменувати нову справу	Започаткувати щось.
Озноб	Дрижаки; трясця.
Оказалось, що…	Вийшло, що…
Оказати допомогу	Надати допомогу.
Оказіональний	Випадковий; принагідний.
Оказія	Нагода.
Окантовка, кайомка	Облямівка.
Окантовувати	Облямовувати; лямувати; оторочувати; обшивати лямівкою.
Окей, ладно	Гаразд, добре.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Окинути зором все навкруги	Роззирнутися на всі боки.
Окислення	Окиснення.
Око бачить, та зуб не йме	Близько лікоть, та не вкусиш; гарна дівка, та засватана.
Окови; пута	Кайдани, кайдання.
Околиця	Окіл.
Окоп	Шанець.
Окостеніти	Одубіти.
Окремо жити	Нарізно (різно, окремо, окреме, осібно) жити; жити навідрізні (на відлуці).
Окрилювати	Наснажувати; надихати; пришивати крила.
Окрім всього іншого	Та ще й те.
Окрім	Опріч.
Окріпнути	Увібратися в силу.
Округа	Околиця.
Окружити увагою кого	Оточити увагою кого; з великою увагою ставитися (поставитися) до кого.
Окружити	Оточити.
Окрушина	Крихта, крихтина.
Окуліст	Очний лікар; очник.
Окупант	Загарбник; займанець; зайда; захопля, заграба; напасник; хапужко.
Окупанти окружили збройний завод	Займанці взяли зброярню в облогу.
Окупність	Оплатність; виплатність.
Окупувати	Загарбати.
Окурок	Недопалок.
Окутаний туманом	Оповитий туманом.
Окутувати димом	Задимлювати.
Олух царя небесного	Дурень (дурник) божий; святий дурень; викінчений дурень.
Оминути покарання	Вийти сухим із води.
Омолоджувати	Молодити.
Оніміти від здивування	Заніміти з дива.
Опалення	Огрівання.
Опам'ятатися	Прийти до пам'яті; стямитися.
Опанувати знаннями	Опанувати (здобути) знання.
Опасіння	Побоювання; турботи; тривоги.
Опасний	Небезпечний.
Операції по розвитку	Операції розвитку.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Опечатка	Друкарська помилка; чортик.
Опинився перед дилемою	Як півень на плоті: не знає, в чий город стрибнути.
Опинитися в двоякому положенні	Опинитися між двох стільців.
Опинитися в дурнях	Пошитися в дурні.
Опинитися в небезпечному становищі	Ускочити в зашморг.
Опинитися в незручному положенні	Не знати, на яку ступити.
Опинитися в немилості	Утратити прихильність.
Опинитися в неприємному становищі	Ускочити в сливки.
Опинитися в петлі	Опинитися в зашморзі.
Опинитися в скрутному положенні	Скочити на слизьке.
Опинитися в скрутному становищі	Сісти на лід; попасти (наскочити) на слизьке.
Опинитися на виду	Вийти на люди.
Опинитися на висоті положення	Виявити свою перевагу.
Опинитися на висоті	Засвідчити високий рівень.
Опинитися не на своєму місці	Сісти не в ті (не в свої) сани.
Опинитися перед небезпекою загибелі	Висіти на волоску.
Опинятися в безвихідному становищі	Попасти в лещата.
Опинятися в зоні обстрілу	Піти під кулі.
Опиратися; чинити спротив	Пручатися руками й ногами.
Описання	Опис.
Описати віршами	Обвіршувати.
Опівночі	До перших півнів[272].
Опізнавальний	Розпізнавальний.
Опіка	Догляд.
Опіритися	Порости в пір'я.
Оплакувати	Омивати слізьми.
Оповзень	Зсув.
Оповідання	Оповідь.
Оповіщати; інформувати	Давати знати.
Опоганювати	Паскудити.
Опозиція	Противага; протиборство.
Опозорити	Осоромити, зганьбити.

[272] До того, як механічні годинники стали загальнодоступними, нічним часоміром був півень. В Україні його так і називали «будима», бо він будив людей уранці. Упродовж ночі півні співають тричі: вперше – опівночі, вдруге – перед зорею, а втретє – на світанку. Тому, щоб визначити пору ночі, казали: перші, другі і треті півні (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Опонент; противник	Неприхильник; противник.
Опора	Опертя, підвалина.
Опорочення	Паплюження; плюгавлення.
Опорочити	Виганьбити.
Опортуніст	Пристосуванець; угодовець.
Оправдальний вирок	Виправдовчий вирок.
Оправдати довіру	Виявитися на висоті.
Оправдуватися брехнею	Вибріхуватися; відбріхуватися.
Оприділити	Визначити.
Опритомніти	Оговтатися; прийти до свідомості (до пам'яті, до себе).
Оприходувати	Заприбуткувати.
Опріснювати	Знесолювати.
Опровергати	Спростовувати.
Опрокинути рюмку	Перекинути (перехилити, вихилити) чарку.

Совєтський період призвів до занепаду живомовного спілкування на значній частині української території[273].

Опромінчиво	Безоглядно; прожогом.
Опротестовувати; апелювати	Заперечувати; перечити; спростовувати; оскаржувати.
Оптимальне рішення	Найкращий вихід.
Оптимізувати	Покращити; удосконалити.
Оптимістичний	Життєрадісний; сонцелюбний.
Оптичний	Зоровий.
Оптом	На гурт; гамузом; усе разом.
Опублікувати	Випустити у світ.
Опудало	Страхопуд; чуперадло.
Опускати крила	Згортати крила; опускати руки; байдужіти; знеохочуватися; зневірюватися в собі.
Опустити голову	Спустити (схилити, похнюпити, понурити) голову; похнюпитися; понуритися.

[273] Поширились гібридні українсько-російські форми розмовного мовлення. Зупинити це розкладове явище, що загрожує українській мові, треба двома шляхами: українізацією системи освіти всіх рівнів – від дитсадка до вищого навчального закладу, – та домінуванням української літературної мови в мас-медіа. Суттєве значення для розширення впливу української мови мають також якісні переклади кіно- й телепродукції (Лариса Масенко: «Українська мова зберігає потужну креативну енергетику», сторінка Харківської обласної організації Національної спілки письменників України, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Опустити лист у ящик	Укинути лист у скриньку.
Опуститися до вбогості	Зійти на жебри.
Опуститися на дно	Спуститися на дно; пуститися берега.
Опустіти	Спорожніти; спустіти.
Опухоль	Пухлина.
Опції	Вибір; налаштування.
Оп'яніти	Захмеліти.
Опять двадцять п'ять	Знов за рибу гроші; і знову про корову; ту саму тетерю на вечерю.
Оп'ять	Знову, знов.
Оракул	Віщун.
Оранжевий	Жовтогарячий; апельсиновий; помаранчевий.
Оранжерея	Теплиця.
Орати; обробляти землю	Ходити за плугом.
Оратор	Промовець; красномовець.
Організація	Товариство; спілка.
Організовувати	Створювати; засновувати; улаштовувати; уряджати; упоряджати.
Ординарний	Звичайний; пересічний.
Орендувати землю	Держати (винаймати) землю.
Оригінал твору	Первотвір, первопис; першоджерело.
Оригінальний	Своєрідний; самобутній; першоджерельний; незвичайний; дивакуватий; неприлизаний.
Орієнтація (*дія)*	Наставляння.
Орієнтувати	Скеровувати; наставляти.
Орнамент	Оздоба.
Ортодоксальний	Правовірний.
Орфографічний	Правописний.
Орфографія	Правопис; письмо.
Осадки	Опади.
Осадок	Осад; фус; накип; намул.
Освистати	Затюкати.
Освітній відділ	Відділ освіти.
Освободити	Дати волю; вивільнити.
Освоїти мову	Опанувати мову.
Освоїтися	Призвичаїтися; звикнути до...
Освоїтися; адаптуватися	Призвичаїтися; звикнути; дати собі раду; оббутися; обжитися; обвикнути.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Осилити розумом що	Розумом (головою) подужати що.
Осилити щось	Дати собі раду з чимось; подолати щось.
Осиротіти	Осамотіти.
Осінила думка кого	Блиснула (сяйнула) думка (гадка) в кого (кому); осяяла (осіяла, пройняла) думка (гадка) кого.
Осінило	Блиснуло в голові; стрілило в голову.
Осінню	Восени.
Осічка в роботі	Обмах; затинка.
Оскалювати зуби	Шкірити зуби; шкіритися; вишкірятися.
Осколки	Друзки.
Ослаблювати; слабіти	Підупадати на силах; іти на спад; немічніти.
Осліпляти	Бити в очі.
Осмислення	Пізнаття; осягнення розумом; зрозуміння.
Осмислити суть справи	Збагнути (осягнути, з'ясувати, усвідомити) суть справи; увійти в суть справи.
Осміліти	Набратися духу.
Осмотр	Огляд.
Оснащати	Устатковувати; обладнувати; споряджати.
Основа чого-небудь	Наріжний камінь.
Основа	Ґрунт; підстава.
Основа; базис; фундамент	Підпертя; підмурівок; підвалина; ґрунт; підґрунтя.
Основне (головне) у чому-небудь	Центр ваги.
Основний лейтмотив	Основна думка.
Основоположний; головний	Засадничий, засадовий; наріжний.
Основувати, засновувати	Закладати підвалини.
Особа, яка не має підстав для шани	Гарна цяця.
Особиста справа	Особова справа.
Особистий підпис	Власноручний підпис.
Особливий; зовсім інший	Не з такого тіста.
Особливо помітний	Найпомітніший.
Особливо	А надто.
Особливої породи	Ще той.
Особливою специфікою досліджень є…	Особливістю досліджень є…
Особняк	Власний будинок.
Осоромитися	Сорому набратися; упасти лицем в болото; упасти в лопухи; сісти в калюжу (баюру).
Оставляти	Лишати; залишати; покидати.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Остальні учасники	Решта учасників.
Остальні	Інші.
Останній твір автора	Лебедина пісня[274].
Останній час пробив	Остання година прийшла.
Остановка	Зупинка.
Остатки	Залишки; решта; рештки.
Остатки солодкі	Що на дні, те найсолодше.
Остатки старовини	Забутки (рештки) старовини.

Або українізуємось,
або так і будемо відбиватися від «захисників»[275].

Остаточно втрачено спокій (душевну рівновагу)	Терпець увірвався; чаша переповнилася; лопнуло терпіння.
Остаточно спився	Спився з кругу (з пуття).
Осточортіти	Сидіти в печінках.
Оступитися	Помилитися.
Осудження; остракізм	Несхвалення.
Осуджувати	Несхвалювати; гудити, огуджувати; плямувати; ганьбити; хулити; шельмувати.
Осушити стакан (рюмку)	Вихилити (дмухнути) склянку (чарку); випити склянку (чарку) до дна.

[274] Вислів ґрунтується на повір'ї, начебто лебеді співають перед смертю. Виник цей вислів ще в давнину, зустрічається в одній з байок Езопа (VI ст. до н. е.). Брем у «Житті тварин» свідчить, що лебідь перед смертю зітхає дуже мелодійно ("голос його нагадує приємний звук срібного дзвону») і що це могло послужити основою для появи цитованого вислову. Корені цього крилатого вислову – у помилці. Існує два види лебедів – шипуни і кликуни. Перші тільки сичать, а другі – мають звучний трубний голос. Не вміючи розрізнити ці породи птахів, люди плутали їх і дивувались, чому одні з них видають «лебединий клич», а від інших – не дочекаєшся ні звуку. Щоб якось пояснити цей парадокс, виникла легенда, мовляв, лебеді хоча і співають, та лише раз у житті – перед смертю, і ця пісня – найпрекрасніше, на що вони здатні (Зьобро О. Мова про мову // Високий замок).

[275] Українець повинен говорити українською. Можеш не виправдовуватися: не там вродився, не так вчився, не той батько – це мене не хвилює. Націоналізмом так уже бідних залякали, що я би сказав: потрібне просто українство. На всіх рівнях. Хтось собі вибере українізацію сувору – як у піснях Ореста Лютого, хтось лагідну. Я, наприклад, не сприймаю показових переходів на русский язык для Востока и Юга. Хоч усі перейдімо на російську – Кисельов усе одно говоритиме, що то бандєравци щось нове придумали. Те, що він каже, нас не повинно турбувати взагалі. Треба створювати україномовне середовище (Віталій Січкарчук, автор «Бандерівського календаря», Газета по-українськи, 22 травня 2014).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Ось де собака заритий[276]	Так от у чім сила, що кобила сива; так от у чім сила (суть); ось де притичина (заковика); видно, де дно.
Ось і моя лепта	Нате й мій глек на капусту; нате й моїх п'ять, щоб було десять.
Ось такі пироги	Отакі гаразди.
Ось це тільки й моє	Ото тільки й мого.
Ось яким способом	Ось так; отак.
От в чому загвоздка (заковика)	От де притичина (заковика, закарлючка); от у чому річ.
От і вся розмова	Ось тобі віз і перевіз.
От так штука!	Оце так-так!
От тобі й на	І ось; на тобі; і ось, маєш.
Отбойний молоток	Відбійний (вибійний) молоток.
Отвьортка	Викрутка.
Откритка	Листівка; карточка.
Ото дивина!	Велике діло – опеньки!
Ототожнювати	Уподібнювати.
Оточити	Узяти в зашморг.
Оточуюче середовище	Довкілля; навколишнє (довколишнє) середовище.
Отпуск	Відпустка.
Отравитися	Отруїтися.
Отримати верх	Гору взяти.
Отримати вигоду	Злупити зиск.
Отримати виховання	Здобути виховання.
Отримати відмову	Дістати гарбуза.
Отримати дозвіл для виїзду	Отримати дозвіл на виїзд.
Отримати доступ	Доступитися.
Отримати ляпаса	Ляпаса з'їсти.
Отримати можливість	Дістати змогу (спромогу, спроможність); спромогтися.
Отримати можливість	Мати нагоду.

[276] Існує багато пояснень цього фразеологізму. Давньогрецький письменник Плутарх в одному зі своїх творів розповів про собачу вірність. Пес, доганяючи господаря, який плив на кораблі, загинув від надмірної перевтоми і повного знесилення. Вдячний хазяїн закопав його на острові Саламін. Могилу героїчного пса, за народними переказами, багато століть показували всім, хто цікавився цією легендою. Відтоді фразеологізм «ось де собака заритий» уживають у багатьох мовах у значенні: ось у чому головна причина, ось де захована ця таємниця (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Отримати освіту	Здобути освіту.
Отримати перевагу	Схилити шальки терезів на свій бік.
Отримати перемогу	Здобути перемогу; перемогти (подужати) кого; узяти гору (верх); заткнути за пояс.
Отримати по заслугах	Дістати по заслузі; дістати своє.
Отримати подвійну вигоду	Убити двох зайців одним пострілом.
Отримати пошкодження	Зазнати пошкодження (ушкодження).
Отримати прибуток	Мати зиск.
Отримати розголос	Набути розголосу; стати загальновідомим.
Отримати славу	Набути слави.
Отримати форму чого	Набрати (набути) форми чого.
Отримати чогось багато	Набратися, як собака бліх.
Отримувати виховання	Виховуватися.
Отримувати газети й журнали по підписці	Одержувати газети й журнали (часописи) [за] передплатою.
Отримувати задоволення	Мати (відчувати) насолоду (приємність, втіху); зазнавати насолоди; тішитися; втішатися; радіти серцем.
Отримувати подачки від когось	Жити з чиєїсь ласки.
Отруїти життя	Занапастити; збавити віку.
Отрута, яд	Трунок.
Отупіти	Обараніти.
Отчий дім	Рідна хата.
Офіс	Осідок[277].
Офтальмолог, окуліст	Очний лікар; очник.
Офшорний	Заморський.
Охватити	Охопити.
Охвачувати	Охоплювати.
Охопив подив (гнів, страх)	Волосся дибом стало.
Охопила заздрість	Заздрощі вхопили; завидки взяли.
Охопити поглядом	Зглянути оком.

[277] Це слово в українській мові існує віддавна, у чому можна переконатися в чудових українських словниках. Зрозуміло, що раніше осідок мав дещо інакше значення, але ніхто і ніщо не заважає нам його осучаснити і пристосувати до вимог сьогодення. У словниках осідок зустрічається з різним наголосом, щоправда, від цього дещо змінюється і значення слова: тобто є і о́сідок, є і осі́док. Особисто мені більше до смаку наголос на перше О – о́сідок. Таке уподобання, швидше за все, виникло тому, що з чужослова офіс, де наголос теж на початкове О, переходити, «переїжджати»;) на наш о́сідок психологічно якось легше. Але якщо з'ясується, що переважній більшості мовців подобається осі́док і саме це прочитання має вищу ймовірність прижитися – то сильно проти цього не заперечуватиму (Словник новотворів Юрка Зеленого).

Охоплений хвилюванням (тривогою)	Як на жаринах.
Охоплює страх (передчуття чогось поганого)	Холодна жаба сидить під серцем; жижки трясуться (трусяться, тремтять, дрижать).
Охорона	Варта; сторожа.
Охороняти	Стерегти; вартувати.
Охота бере	Хіть бере.
Охота на звірів	Полювання; мисливство; лови.
Охотно	Радо, з радістю.
Охоче бігти (іти) куди-небудь	Гопки скакати.
Охоче купити	Відірвати з руками.
Охоче поспішати куди-небудь	Летіти, як мухи на мед.
Охочий поживитися за чий-небудь рахунок	Ласий на чужі ковбаси.
Оцінити по достоїнству	Оцінити по заслузі (належно, гідно); скласти належну ціну; віддати належне.
Оціночний	Оцінний.

Щодо держслужбовців, варто запозичити досвід гетьмана Павла Скоропадського[278].

Оцінювати що-небудь дуже дорого	Ламати ціну.
Оціпеніння	Закляк.
Оціпеніти, заціпеніти	Наче до місця прирости; заклякнути; задеревіти.
Очевидець	Наочний свідок.
Очевидність	Очевидь.
Очевидно	Вочевидь; очевидячки; і сліпому видно; і дитині ясно.
Очей не можна відірвати	Аж очі вбирає.
Очерк	Нарис.
Очиститися від гріхів	Відпокутувати гріхи.
Очі грають	Очі блищать (сяють).

[278] Ще в 1918 році організовували шестимісячні курси української мови з наступною мовною переатестацією. Саме такий шлях обирають інші народи. Ось в Ізраїлі не тільки відродили мертву мову іврит, а й змусили вивчити її всіх, хто хотів підніматися по службових щаблях. Не менш кардинально вчинили країни Балтії, впроваджуючи в усі сфери життя мову кожної титульної нації. Звісно, в будь-якій країні світу не отримаєш громадянства без знання державної мови, без неї не здобудеш освіти, не матимеш більш-менш оплачуваної роботи тощо. На жаль, відроджена Українська держава так і не спромоглася ухвалити новий Закон про державну мову України, де було б чітко виписано кримінальну відповідальність за нехтування законом (Онуфрів М. Мова про мову. І не тільки про неї // Дзеркало тижня. – 2009. – 4 грудня).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Очі мої тебе б не бачили	І на очі б не бачити; радий би й повік не бачити; радніший би не бачити.
Очі на лоб лізуть	Очі рогом лізуть.
Очі наливаються кров'ю	Очі набігають (заходять) кров'ю; очі червоніють.
Очі сяють	Очі світяться (горять).
Очікування прибуття гостей	Виглядини.
Очки	Окуляри.
Очна ставка	Зводини.
Очолювати; керувати	Стояти біля керма.
Очолюючи когось (щось)	Керуючи ким-небудь (чим-небудь).
Ошарашити, шокувати	Ударити обухом по голові.
Ошибочно	Помилково.
Ошийник	Нашийник.
Ощадний; економний	Бережливий; ощадливий.

П

Падає дощ	Плаче небо.
Падає їжа з рота	Рот дірявий.
Падати в обморок	Втрачати свідомість; непритомніти.
Падати в ціні	Спадати з ціни; падати (втрачати) на ціні.
Падати духом	Занепадати (підупадати) духом; упадати (падати, занепадати) на дусі; падати серцем; вдаватися в тугу; розпускати нюні; опускати руки.
Падати на коліна	Уклякати.
Падати	Летіти сторч головою (сторчака).
Пай	Частка.
Пайщик	Спільник; пайовик.
Пакет	Згорток; пакунок.
Пакистан	Країна чистих.
Пакосник	Негідник.
Пакостити	Підкладати (підсувати) свиню[279]; чинити каверзи.
Пакості	Пустощі; витівки.

[279] Підкласти свиню – напаскудити, нашкодити. Виникнення цього вислову пов'язане з тим, що представники деяких народів з релігійних міркувань не їдять свинини. Непомітно підкласти

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Пакт	Угода.
Палата	Покій.
Палатка	Намет.
Палаточний городок	Наметове (шатрове) містечко.
Палестина	Земля завойовників.
Палець об палець не ударить	Ані за холодну (і за холодну) воду не візьметься; ні кує ні меле; і пучкою (і пальцем) не кивне; і пальцем не поворухне.
Палити з пушок	Бити (садити) з гармат.
Палиця плаче по кому	Палиця (кий) аж тужить за ким.
Палка	Палиця.
Палко запевняти кого-небудь у чомусь	Бити себе в груди кулаком.
Паломник, прочанин	Божий чоловік.
Палочка	Паличка.
Палочка-виручалочка	Патичок-рятівничок.
Палуба	Поміст.
Пальне	Паливо.
Памперс	Підгузник.
Пам'ятати	Зберігати (удержувати) в голові.
Пам'ятливий	Тямкий.
Пам'ятний сувенір	Пам'ятка.
Пам'ятник Шевченка	Пам'ятник Шевченкові.
Пам'ять притупилася	Пам'ять притерплася.
Пане Ігоре	Пане Ігорю.
Панель інструментів	Табличка засобів (пристроїв).
Паніка	Переполох; переляк, перестрах; сполох.
Панорама	Круговид; краєвид.
Пануючий	Панівний.
Паперова душа	Чорнильна душа.
Паперова фабрика	Папірня.
Папка	Тека.
Папугай	Папуга.
Пара пустяків	Пусте [діло]; дурниця; ніщо; раз плюнути.
Парадний	Показовий.
Парадокс	Дивина.

такій людині у їжу м'ясо свині означає поглумитися над її вірою (Зьобро О. Мова про мову. // Високий замок).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Паразит	Дармоїд; трутень; нахлібник.
Паралелограм	Рівнобічник.
Паралель	Рівнолежник.
Паралельний	Рівнобіжний.
Паралельний; синхронний	Одночасний, рівночасний.
Паралельні бруси	Рукоходи.
Паралельно	Водночас.
Парашутист	Спадун.
Парик	Перука.
Парикмахер	Перукар, голяр.
Парламент України	Верховна Рада України.
Парламентарій	Парламентар.
Пароль	Гасло; кличка.
Парость	Пагін; паросток; відросток.
Партач	Попсуй-майстер.
Партнер	Спільник; напарник.
Партнерство заради миру	Партнерство задля миру.
Партнерство	Співпраця.
Пару днів	Кілька днів.
Парубок, який одружився зі старою жінкою	Бабин смик.
Парус	Вітрило.
Паршива вівця все стадо портить	Одна паршива овечка всю отару поганить; паршива вівця всю отару спаскудить.
Паршива вівця	В болоті не без чорта.
Пасажир сходить з автобусу (поїзду, трамваю)	Пасажир виходить з автобуса (поїзда, трамвая).
Пасажир	Подорожній.
Пасивний; неактивний; інертний	Недіяльний, бездіяльний; байдужий.
Пасивно підкорятися обставинам	Плисти за течією.
Паскудник	Собача шкура.
Пасти смертю хоробрих	Полягти як герой.
Пастка на вовків	Вовківня.
Пастух	Чабан, вівчар; гуртівник, чередник; стадник.
Пасть	Паща.
Пасувати	Личити; підходити; припадати; бути до лиця.
Пасувати в грі	Подавати м'яч.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Паті	Вечірка.
Патріот	Син свого народу.
Патрон	Захисник; заступник; опікун.
Патрулювати	Чатувати.
Пауза; інтервал	Перерва; передих.
Пахне жареним	Пахне (смердить) смаженим (смаленим); чути смалятину.
Пахучий	Запашний.
Пашіти	Жахтіти.
Пашіти жаром	Дихати вогнем.
Пашіти злобою	Дихати пеклом.
Паяльщик	Лютівник.
Пейзаж; ландшафт	Краєвид.
Пекло	Царство тіней.
Пеленати	Сповивати; повивати.
Пеленка; памперс	Пелюшка.
Пентагон	П'ятикутник.
Пеняй на себе	Ремствуй на себе; бачили очі, що купували.
Первозданна природа	Первовічна природа.
Перебиватися з хліба на квас	Тягти біду; перебиватися то так то сяк.
Перебиватися	Зводити кінці з кінцями (докупи); давати собі раду.
Перебирати кісточки кому	Перемивати (перетирати) кого на зубах.
Перебирати на себе ініціативу	Тягнути на себе ковдру.
Перебіжчик	Перекинчик, перекидько.
Перебільшення	Буря в склянці води.
Перебільшено вихваляти когось	Співати дифірамби.
Перебільшити; переборщити	Пересолити; передавати куті меду[280]; згустити фарби; зробити з мухи слона (бика).
Перебільшувати свої здібності (можливості)	Високо літати.
Переборювати всі перешкоди	Іти напролом.
Переборюючи (примушуючи) себе	Проти сили.

[280] За давніми українськими звичаями, на зимових святках тричі варили головну звичаєво-обрядову страву – кутю. Першу кутю готували на Святвечір, називали багатою, або Колядою, другу – у переддень Василя – щедрою, третю – у переддень Водохреща – голодною. Варили цю страву з найдобірнішої пшениці в глиняному горщику на непочатій (набираній до схід сонця) воді. Готову кутю змішували з медом і маком. Щоб кутя була смачна та поживна, потрібно не перебавити меду. Занадто солодкий смак може зіпсувати головну страву різдвяних свят (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Перебувати в гнітючому настрої	Розводити (розсипати) кислиці.
Перебувати в загрозливому становищі	Триматися на соломинці (на павутинці); висіти на волоску.
Перебувати в збудженому стані	Землі не чути під собою.
Перебувати в збудженому, нервовому стані	Труситися (тіпатися, тремтіти) як у пропасниці.
Перебувати в невизначеності	Зависнути в повітрі.
Перебувати в непевному становищі	Висіти (повиснути) на волосинці (волосині, волоску).
Перебувати в нерухомому положенні	Сидіти каменем (кілком, пеньком, гвіздком).
Перебувати в стані апатії	Нудити світом.
Перебувати в стані депресії	Ламати руки.
Перебувати в стані тривоги (неспокою); нудьгувати	Нудити серденьком.
Перебувати в шоковому стані	Сидіти, як миша під віником.
Перебувати під загрозою небезпеки (катастрофи)	Сидіти на пороховому погребі (на пороховій діжці).
Перебудувати на нових засадах	Поставити з ніг на голову.
Перевага перед ким (чим)	Перевага над ким (чим).
Перевага	Головний козир; золота акція; козир (туз) у рукаві.
Переважати	Стояти на голову вище.
Переважаюча частина студентів	Переважна частина (більшість).
Переважити когось успіхами (результатами)	Посадити в калюжу.
Перевал	Перешийок; просмик.
Перевалило за північ	Звернуло з півночі; уже по півночі.
Перевантажити роботою	Переобтяжити роботою.
Перевернути	Поставити догори ногами.
Перевернути сторінку	Перегорнути сторінку.
Перевернутися уверх дном	Перевернутися догори дном.
Перевершити когось	Утерти носа комусь; заткнути за пояс кого[281]; переплюнути кого.
Перевести гроші (кошти)	Переказати гроші (кошти).

[281] Ремісники, майстри, селяни часто у роботі засовували за пояс непотрібний на певний час інструмент (сокиру, молоток). Від цього звичного руху виник загальноприйнятий вираз, мовляв, з кимось теж можна так безцеремонно і по-хазяйськи розправитися, як і зі своїм інструментом (Зьобро О. Мова про мову // Високий замок).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Перевести об'яву на українську мову	Перекласти оголошення українською мовою.
Перевиробництво	Надвиробництво.
Перевищення влади	Надужиття владою.
Перевищення службових обов'язків	Надужиття службовими обов'язками.
Перевищувати норму (міру) в чому-небудь	Дати через край; передавати куті меду;
Перевіряти на міцність	Пробувати на зуб.
Переводити подих	Зводити дух; віддихувати; відсапувати.
Перевтомлювати	Перетруджувати.
Перевтомлюватися; знесилюватися	Надривати пупа.
Перев'язувати	Оперізувати.
Переглянутися (перезирнутися) один з одним	Скинутися очима.
Перегнути палку	Перегнути палицю; перетягти струну; перебрати мірку (міру); взяти через край; перейти межу.
Переговори	Перемовини.
Переговорюватися	Перемовлятися.
Перегородити дорогу; стати на дорозі	Зав'язати дорогу.
Перегородка	Перетинка.
Перегружати мозки	Забивати собі голову.
Перегружений роботою	Запрацьований.
Перегружений транспорт	Переповнений транспорт.
Перегруз	Надвантаж.
Перед батька не суйся в петлю	Не спіши (не лізь, не сунься) поперед батька в пекло.
Перед лицем небезпеки	У небезпеці, при небезпеці.
Перед настанням вечора	Напідвечір.
Перед настанням ночі	Проти ночі.
Перед ним відкрилися широкі горизонти	Перед ним відкрилися широкі обрії (можливості).
Перед світанком	Удосвіток.
Перед собою	Поперед себе.
Перед сумерками	Присмерком.
Передня частина	Передок.
Передобідній час	Передобіддя.
Передове (прогресивне) в чому-небудь	Нове слово чого (в чому).
Передплата на газети і журнали	Передплата газет і журналів.
Передпосилка, основа	Зачаток, засновок.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Передсвітанковий	Досвітній.
Передсмертний стан	На ладан дихати; бути однією ногою в могилі; три чисниці до смерті.
Передчасно про це говорити	Ще зарано про це говорити.
Передчасно	Зарано.
Передчувати	Чути серцем.
Переживати нестатки (злидні, горе)	Засівати землю слізьми.
Переживати	Мліти душею.
Перейменувати вулицю	Переназвати вулицю.
Перейти межу	Передати мірку.
Перейти на напівголодне існування	Сісти на хліб та воду.
Перейшов рамки (границі можливого)	Перебрав міру; перейшов через край.
Переіначити	Переробити; зробити по-своєму.
Переказати коротко	Переказати стисло.
Переказати точ-в-точ	Переказати точнісінько (достеменно, достоту, слово в слово).
Перекат на річці	Мілина; обмілина.
Перекати (розкати) грому	Відгроми.
Перекинути міст	Прокласти кладку.
Перекип'ятити	Переварити.
Перекладати провину на іншу людину	Переводити стрілки.
Перекладацька література	Перекладна література.
Перекладач	Тлумач.
Перекладна діяльність	Перекладацька діяльність.
Перекликатися	Перегукуватися.
Перекличка	Переклик.
Переключатель	Перемикач.
Переконатися (упевнитися) в чому-небудь	Побачити щось на свої (власні) очі.
Переконатися на досвіді	Досвідчитися.
Переконливий аргумент	Козир.
Переконувати в своїй правоті	Хилити на своє.
Переконувати когось в чомусь	Доводити комусь щось.
Переконувати	Повертати на іншу думку.
Перекривляти; передражнювати	Мавпувати.
Перекусити	Затравити жучка; кинути за пліт.
Переламувати себе	Переборювати себе.
Переливатися всіма кольорами веселки	Веселкою грати; грати (мінитися, грати-мінитися, леліти) всіма барвами веселки.
Переливатися на сонці	Грати на сонці.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Переливи	Переблиски.
Перелити через край	Переповнити.
Переманити	Перетягти.
Переминатися з ноги на ногу	Переступати з ноги на ногу; тупцяти; тупцюватися.
Перемінитися в лиці	Змінитися на обличчі (на лиці, на виду); змінитися з лиця (з виду).
Перемінна погода	Мінлива погода.
Перемінний настрій	Мінливий настрій.
Перемога	Звитяга.
Перемога залишилася за нами	Перемога була наша; ми перемогли.
Перемога здобута великими зусиллями	Піррова перемога[282].
Перемогти	Втерти носа; взяти гору.
Переможець	Звитяжець.
Перенаселений	Перелюднений.
Перераховувати	Перегущувати.
Переписати наново	Переписати насвіжо.
Переписка; кореспонденція	Листування.
Переписуватися	Листуватися.
Перепідготовка; перекваліфікація	Перевишкіл.
Перепльот	Палітурка; оправа.
Переповнений	Битком набитий.
Переповнений зал	Перелюднений зал; зал, повний по береги.
Переповнити чашу терпіння	Припекти до живого.
Переполох піднявся	Переполох зчинився (стався, почався).
Перепонка	Перетинка.
Перепочити; взяти тайм-аут	Перевести подих.
Переправа	Перевіз.
Перепродавати	Відпродувати.
Перепрошую, вибачаюся	Вибачайте; вибачте, будь ласка; прошу мене вибачити; прошу вибачення.
Перерахувати ребра кому	Полічити ребра кому.
Перервати промову	Перебити (перепинити) промову.
Перерив	Перерва.
Переробити по-своєму	Переробити на свій лад.
Перерасход	Перевитрата.

[282] У певний час Рим вів боротьбу проти епірського царя Пірра. 279 року до н. е. відбулася битва при Аускулі, де армія Пірра перемогла, але з величезними втратами. За легендою, після цього Пірр вигукнув: «Ще одна така перемога, і ми загинемо!» (Зьобро О. Мова про мову // Високий замок.)

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Пересилити когось	Взяти гору над кимось.
Перескочити через забор	Скочити через паркан.
Переслідування	Гоніння; цькування; упослідження.
Переслідувати когось	Гнатися (іти, ходити) по п'ятах; упосліджувати; бути в когось на хвості.
Переслідувати мету (ціль)	Мати на меті (за мету).
Переслідувати свої інтереси	Дбати про своє.
Переслідувати що-небудь недосяжне	Ловити вітра в полі; шукати вчорашнього дня.
Перестань	Облиш.
Перестаратися	Перегнути палицю; перетягнути струну.
Перестати бути впевненим у собі	Втратити ґрунт під ногами.
Перестати гніватися (сердитися, ображатися)	Відтанути (відійти) серцем (душею).
Перестати грати важливу роль	Відійти в тінь.
Перестати думати про когось (про щось)	Викинути з голови (з думки, з пам'яті) кого (що).
Перестати існувати	Обернутися нанівець.
Перестати любити кого-небудь	Викинути (викреслити) зі свого серця; відлюбити когось.
Перестроювати	Робити зміни.
Переступати з ноги на ногу	Не знати, на яку ступити.
Переступити межу	Перейти (перетнути) Рубікон[283].
Перетворити в життя що	Запровадити (утілити) в життя що; здійснити що.
Перетворити в ніщо	Звести на пси; занапастити.
Перетворити в що	Перетворити на що.
Перетворити щось в руїни	Не лишити каменя на камені від чого[284].
Перетворитися на порох	Порохом (порохном, порохнею, на порох) розпастися; порохом узятися (стати).
Перетворювати в життя	Утілювати в життя.

[283] В оповіданнях Плутарха, Светонія та інших античних авторів зазначається, що в 49 р. до н. е. Юлій Цезар, порушивши заборону римського сенату, перейшов зі своїми військами річку Рубікон, що відокремлювала Умбрію від Північної Італії, Після цього почалася громадянська війна, в ході якої Цезар оволодів Римом (Зьобро О. Мова про мову // Високий замок).

[284] Це фраза з Євангелія. Ісус Христос, оглядаючи Єрусалим, сказав своїм учням: «Надійдуть такі дні, коли з того, що бачите ви, не зостанеться і каменя на камені, який зруйнується». Протягом століть фразеологізм «не лишити каменя на камені» набув узагальненого значення: повністю знищити все, зруйнувати дощенту, дотла (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Перетерпіти багато горя	Зазнати багато лиха (горя); набратися лиха (горя); випити ківш лиха; випити повну (чималу); скуштувати (спити) гіркої.
Перетряска	Перетрус.
Переуступка	Перевідступ.
Перехитрити; спритно обманути кого-небудь	Обкрутити довкола носа; обкрутити круг пальця.
Перехідний період	Переднівок.
Переходити всі границі	Переступати всі (всякі) межі.
Переходити по наслідству	Переходити в спадщину (спадщиною, як спадщина).
Перехресно	Навперехрест.
Перехресток	Роздоріжжя; перехрестя.
Перецідити	Процідити.
Перечень	Перелік.
Перечислити	Перелічити; перерахувати.
Перечити комусь	Гладити (стригти) проти шерсті.
Перешкода при досягненні мети	Підводне каміння; завада, перепона; камінь спотикання; підводний камінь.
Перешкода; завада	Тріска в оці.
Перешкоджати в досягненні цілі	Підставляти ногу; вставляти (встромляти) палиці в колеса.
Перешкоджати	Не давати ходу; ставати на заваді (на дорозі); кидати колоди під ноги; сидіти кісткою в горлі.
Перила	Поручні.
Перипетії	Примхи (гримаси) долі.
Період; фаза	Етап; стадія; смуга.
Періодично	Раз у раз.
Перманентний	Безперервний; постійний; сталий.
Перпендикуляр	Прямохресник, сторч, простопад, прям, межипрям, сторчак, сторчкопад.
Персія	Земля Персея.
Персона	Постать; особа.
Персонал	Колектив.
Персонально	Особисто.
Перспектива	Можливість; мета.
Перспектива на майбутнє	Плани на майбутнє.
Перспективний	Далекосяжний.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Перфектний; ідеальний	Досконалий; викінчений; бездоганний.
Перформенс	Дійство; вистава.
Перчатки	Рукавички.
Перш за все	Насамперед, передусім.
Перша дитина	Первісток.
Перша леді	Перша пані.
Перше всього; перш за все	Передусім, передовсім, насамперед.
Перше серйозне випробування	Бойове хрещення.
Перше місце як наслідок переваги кого-небудь	Пальма першості[285].
Перший блін комом	Перша чарка колом; перші коти за плоти; перші котята у воду кидають; перші щенята за плоти кидають; кожне діло попервах не йде (не ладиться); перший бублик (млинець) гливкий.
Перший помічник; довірена особа	Права рука.
Перший попавший (зустрічний)	Хто трапиться; хто попадеться; будь-хто, хто-будь; перший-ліпший (-кращий).
Перший сорт	Перша кляса.
Першим ділом	Щонайперше; передусім, насамперед; найперша річ.
Першить у горлі	Дере в горлі.
Перші ранні твори (праці)	Проба пера.
Першокласний	Такий, що ну.
Першочергове завдання	Завдання найбільшої ваги; найчільніше завдання.
Песимізм	Зневіра.
Песимістичний	Зневірницький; безнадійний.
Пестун	Пестій; мазій.
Петля	Зашморг.
Петляти	Витися; звиватися.
Печаль	Смута.
Печатка	Відбиток; відбиття.
Пиво	Бурштиновий напій.
Пийте на здоров'я	Здорові пийте.
Пил в очі пускає	Підлазить, як чорт під монастир.
Пил, пилюка	Пилюга; курява.

[285] По суті, пальма першості – те саме, що й лавровий вінок. І те, й інше дарували переможцям різноманітних змагань давні греки. Їхню богиню перемоги Ніку зображали з пальмовою гілкою в руках (Зьобро О. Мова про мову // Високий замок).

Пиляти кого	Гризти кому голову.
Пильно дивитися на кого-небудь (на що-небудь)	Упитися (уп'ястися) очима (поглядом, зором); уп'ясти (уп'ялити) очі; їсти очима.
Пильно оглядати (обстежувати)	Нишпорити (шарити) очима; обмацувати очима; пасти очима; водити очима.
Пир	Бенкет.
Пиріг	Пляцок.
Пирожене	Тістечко.
Писати бісером	Дрібно писати; писати, як мак (маком) сіяти.
Писати вилами по воді	Плювати (дмухати) проти вітру.
Писати каракулями	Писати кривулями (карлючками).
Писати під диктовку	Писати з голосу.

На полігоні дружної сім'ї народів СРСР
узаконювались чужомовні стилістичні конструкції[286].

Пискляво	Пищаво.
Писулька	Шпаргалка.
Письмова відповідь	Відпис.
Питання вартує уваги	Питання варте уваги.
Питання вивчається глибоко	Питання вивчають глибоко.
Питання винесене на передній план	Найважливіше питання.
Питання вияснено	Справу з'ясовано.
Питання не в цьому	Не про це йдеться; не про це мова (мовиться); річ не в цьому.
Питати в когось про щось дошкульне	Питати в слабого здоров'я.

[286] Саме тут кувались усілякі словесні покручі, щоб потім, уже під машкарою «загальновживаності» прокрастися до словників, до мови небагатьох українських наукових установ і «національних за формою та соціалістичних за змістом» культурно-мистецьких закладів. Звідси й витворилася специфічна мова засобів масової інформації, яку маємо сьогодні, – ні тобі російська, ані українська, недолуга за синтаксисом і страшенно обмежена за словником, заштампована й заформалізована до неприродності і від народної мови – за тисячу миль.
Багато років «інтернаціоналізму» призвели до того, що значна частин українців (в основному освічених і кваліфікованих) почала не те що говорити, а навіть думати по-російському.
Ставаймо разом до боротьби з наслідками русифікації, які душать наше рідне Слово й сьогодні. Особливо відчутна ця задуха в мові засобів масової інформації, за що її називають іще мовою самоперекладачів (Островський В. А українською кажуть так… / В. Островський, Г. Островська. – Тернопіль: Терно-граф, 2013).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Пити в міру	До міри пити.
Питтєва вода	Питна вода.
Пихтіти над чимось	Упрівати; гріти чуба.
Пишатися (красуватися) перед ким-небудь	Розпустити пір'я (хвіст).
Пише, як курка лапою	Писав писака – читав собака.
Пиши пропало	Махни рукою.
Пияк	Любитель хильнути зайвого.
Пиячити	Закладати (заливати) за галстук.
Піар	Підбрехи.
Пів п'ятої	Пів на п'яту.
Півкругом	Півободом.
Півлітра молока	Половина літра молока.
Півтори роки; півтора тонни	Півтора року; півтори тонни.
Півфабрикати	Напівфабрикати.
Під великим сумнівом (питанням)	Вилами по воді писано, а граблями скороджено.

Нема в Україні належної уваги
з боку уряду до мовного питання[287].

Під вечір	Надвечір; проти вечора.
Під видом кого	У вигляді (під виглядом, в образі, у постаті) кого; начебто (нібито, буцімто) хто; видаючи себе за кого.
Під відкритим небом	Просто неба; під голим небом; надворі; під ясними зорями.
Під впливом радісного збудження (хвилювання)	Не чути землі під ногами.
Під гарячу руку підвернутися	Під гарячу (сердиту) руку нагодитися.
Під гнітом	Під ярмом; під п'ятою.
Під диктовку	Під дудку.
Під дією чого	Під впливом чого.
Під загрозою	На волосині, на волосинці.
Під загрозою втратити посаду	Крісло захиталося під кимось.
Під загрозою смерті	Під дулом пістолета.
Під його керівництвом	За його проводом.

[287] Нема належної заміни знищеній мовознавчій еліті, нема належного числа наукових закладів. Лексику української мови засмічено, правопис спотворено, людності прищеплено байдуже ставлення до питань культури мови (Святослав Караванський).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Під іншим соусом	Хоч того самого, аби в другу миску.
Під каблуком у жінки	Під пантофлею (під п'ятою) в жінки.
Під кінець	Наприкінці; наостанку; насамкінець; на кінець; при кінці.
Під контролем	На олівці.
Під копірку	Під кальку.
Під кутом зору	Під оглядом.
Під лежачий камінь вода не тече	З лежі не буде одежі.
Під лежачий камінь вода не тече	Під лежачий камінь вода не біжить; якби все вовк лежав, то вже б досі й здох; якби пес не сидів, то б зайця зловив.
Під найм	До винайму.
Під напором	Під тиском.
Під началом чиїм	За (під) проводом; під керівництвом чиїм; під орудою чиєю; під рукою (владою) чиєю (у кого); під зверхністю чиєю.
Під носом	Під боком; за плечима.
Під одну копірку	Під один гребінець; на один лад.
Під протекторатом	Під опікою; під захистом.
Під редакцією	За редакцією.
Під рукою	Напохваті.
Під свою відповідальність	На свою голову.
Під страхом покарання	Під загрозою кари.
Під строгим наглядом	За сімома замками.
Під тиском обставин	Рад не рад.
Під час виконання вимірювання	Під час вимірювання.
Під час нового місяця	На молодику.
Під час обіду	При обіді.
Під чиюсь відповідальність	На шию чию (кому).
Під шумок робити	Тихцем; тишком-нишком, нишком-тишком.
Підбадьоритися	Ударити лихом об землю.
Підбадьорювати	Підтримувати на дусі.
Підбиватися до когось	Лататися до когось.
Підбирати пару	Добирати до пари.
Підбитий вітром	Вітер у голові.
Підбородок	Підборіддя.
Підвал	Пивниця.
Підведення підсумків	Підсумовування.
Підвело живіт	[З голоду] живіт затягло; [з голоду] аж живіт запався.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Підвернулася гарна можливість	Трапилася слушна нагода.
Підвести когось	Зрадити чиїсь надії.
Підвести під монастир	Завести на слизьке; підвести під дурного хату.
Підвести під статтю	Пришити статтю.
Підвищена температура	Гарячка.
Підвищеним голосом від обурення (незадоволення)	На високих нотах.
Підвищувати вимоги	Закручувати гайки.
Підвищувати кількість	Збільшувати кількість.
Підвладний	Підлеглий.
Підводити (підганяти) під один ранжир	Стригти під один гребінець[288].
Підводити підсумки	Підбивати підсумки; підсумовувати; підводити риску; курчат лічити.
Підводні камені	Рифи; підводне каміння.
Підганяти когось	Гнати в шию; квапити; покваплювати.
Підганяти під когось	Припасовувати.
Підготовити	Підготувати.
Підготовлено для продажу	Підготовлено на продаж.
Підготовчий курс	Вишкільний курс.
Підготуйте паспорта	Підготуйте паспорти.
Піддавати аналізу	Аналізувати.
Піддавати випробуванню	Випробовувати.
Піддавати критиці	Брати на язик.
Піддавати насмішкам	Виставляти на глум (на посміх).
Піддавати небезпеці	Ставити на слизьке.
Піддавати покаранню	Віддавати на кару.
Піддавати ризику	Ставити на карту.
Піддавати себе небезпеці	Ставити себе під удар; підставляти (свою) голову; лізти на рожен[289]; заглядати смерті у вічі.

[288] Одним із джерел української фразеології є виробничо-професійні вислови, що прижилися в народній мові як фразеологізми з образним значенням: *грати першу скрипку; увійти в роль* (із мови артистів); *тріщати по всіх швах; сім разів відмір, а раз відріж* (із мови кравців); *лити воду на млин* (із мови мірошників); *стригти під один гребінь* (із мови перукарів); *прясти на тонку* (з мови пряль) («Історизми, архаїзми, неологізми і фразеологізми», сторінка «Українська мова»).

[289] Слов'яни рожном називали довгу палицю із загостреним кінцем, яку використовували на полюванні. Декілька таких палиць під кутом укопували в землю вістрям догори і на них наганяли ведмедя. (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Піддавати сумніву	Сумніватися.
Піддаватися випробуванням	Зазнавати поневірянь; поневірятися.
Піддаватися відчаю	Розводити (розсипати) кислиці.
Піддаватися насмішкам	Наражатися на глум.
Піддаватися спокусі	Даватися на спокусу.
Піддатися на вмовляння	Датися на підмову; датися намовити себе.
Піддатися на обман	Клюнути на приманку; датися, як горобець на полову.
Піддобрюватися; підмазуватися	Лататися; придобрюватися.
Піджати когось	Підтиснути когось.
Піджати хвіст	Підібгати хвіст.
Підзаборний	Попідтинний.
Підзаголовок	Підназва.
Підзакусити	Під'їсти.
Підземний хід	Потайник.
Підзорна труба	Далековид.
Підійти ласкою до кого	Підлащитися (підластитися) до кого; підгорнутися під кого.
Підкинути жару у вогонь	Підкинути хмизу у вогнище.
Підключити апаратуру	Під'єднати обладнання.
Підковирне питання	Каверзне питання.
Підколювати	Шпигати словами.
Підкопуватися під когось	Копати комусь яму.
Підкопчувати	Підвуджувати.
Підкорити кого-небудь своїй волі	Сісти верхи на когось; убрати когось в шори; підгорнути когось під себе.
Підкормлювати	Підгодовувати.
Підкорювач дамських сердець	Знавець стежок у гречку.
Підкоряти	Держати (тримати) в кулаку.
Підкорятися в усьому комусь	Танцювати (скакати) під чиюсь дудку; іти під руку.
Підкорятися впливові жінки	Держатися (триматися) за спідницю.
Підкорятися кому-небудь	Скакати так, як заграє хтось.
Підкорятися комусь у всьому	Грати (підігравати) в дудку.
Підкреслено виявляти образу (незадоволення)	Ударитися (полізти) в амбіцію.
Підкреслювати	Наголошувати; окреслювати; увиразнювати.
Підкріплення	Підмога.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Підкуп	Підплата.
Підкупити	Захабарити.
Підкупити когось	Розтопити комусь серце.
Підкупити могоричем кого	Підмогоричити кого.
Підлабузнюватися до когось	Лизати руки; лизати халяву (халяви, чоботи, черевики, п'яти).
Підлабузнюватися; підлещуватися	Ходити на задніх лапках; витися (звиватися, крутитися) в'юном (лисом) біля когось; гнути (згинати) коліна.
Підлаштовуватися під когось	Приподоблюватися кому.
Підлещуватися до когось	Мазати медом речі (слова); скакати на задніх лапах (лапках); мести дорогу хвостом.
Підливати масла в огонь	Доливати (підливати) оливи у вогонь (до вогню); підкладати (докидати) дров у (до) багаття; підкидати хмизу у вогонь; підсипати жару; до гарячого ще приском сипнути; підсипати перцю; додавати куті меду.
Підлиза	Підлабузник, підхлібник; облесник; підлесник; блюдоліз.
Підлизливий	Підлабузливий; підхлібний; підлесливий.
Підлизуватися	Прилещуватися, підлещуватися, облещуватися; піддобрюватися; плазувати.
Підложити	Підкласти.
Підмазати когось	Підплатити комусь.
Підмітити	Запримітити.
Підмочена репутація	Підупала (щербата, сумнівна) репутація.
Піднебесний	Підхмарний.
Підневільне положення	Підневілля.
Піднесений радісний настрій	Все співає.
Піднести пілюлю кому	Образити (скривдити, зневажити) кого; заподіяти (учинити) кривду кому; піднести тертого хріну під ніс кому; натерти перцю в ніс кому.
Підніжжя	Узніжжя.
Піднімати зброю на кого	Здіймати зброю на кого (проти кого).
Піднімати на сміх	Брати на глум (на глузи, на кпини).
Піднімати очі до неба	Зводити (підводити) очі до неба.
Піднімати проблему (питання)	Порушувати проблему (питання).
Піднімати рівень культури	Підносити (підвищувати) рівень культури.

Піднімати спір	Заводити суперечку.
Піднімати цілину	Орати цілину.
Підніматися вгору	Іти вгору; набувати ваги (сили); силу брати (забирати); підноситися.
Підніматися на захист	Ставати до оборони.
Підновити	Підсучаснити.
Піднос	Таця.
Підносити дари	Дарувати.
Підносити себе в очах інших	Набивати собі ціну.
Піднявся вітер	Схопився (знявся, рушився) вітер.
Піднявся шум	Зчинився шарварок.
Піднялася суматоха	Зчинилася буча.
Піднялася хвиля	Хвиля встала (знялася).
Підняти бунт	Зірвати бунт.
Підняти вище світових цін	Підняти понад світові ціни.
Підняти галас	Зчинити (зняти) галас.

Сорока на хвості принесла[290].

Підняти голову	Підвести голову.
Підняти зброю проти кого	Зняти зброю проти (на) кого.
Підняти крик	Зняти (вчинити, зчинити) крик (галас, гамір, ґвалт, репет); закричати; загукати; заґвалтувати; залементувати; загаласувати.
Підняти курс гривні	Підвищити курс гривні.
Підняти настрій	Піднести настрій.
Підняти очі	Підвести очі.
Підняти паруси	Розпустити вітрила.
Підняти порох	Збити порох.
Підняти руку на когось	Зняти (здійняти) руку на когось.
Підняти сварку	Збити колотнечу.
Підняти суматоху	Зчинити (зняти) метушню (сум'яття, веремію); зняти бучу.

[290] Слово газета у латинській мові запозичене з перської мови. Слово «*gaza*» означало «скарб», «царська казна». Очевидно, під його впливом в італійській мові і виникла назва дрібної срібної монети *gazetta*. В 1563 р. у Венеції з'явилася перша газета. Вона була писана від руки, і за право прочитати її треба було платити гроші – саме цю дрібну монету. Згодом так почали називати і саме періодичне видання. Історію виникнення цього слова також поєднують із зменшеною формою італійського «*gazza*», що означає «сорока». Підставою для такого припущення є те, що перші газети взяли собі за емблему сороку – як символ поширювача новин (Мовознавча спільнота «Чиста мова»).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Підняти тарарам	Здійняти шарварок.
Підняти тривогу	Ударити на ґвалт (на сполох).
Підняти шумиху (шум, переполох)	Збити (зчинити, зняти) бучу (гамір, галас, гвалт, гармидер); збити (зчинити) шарварок; наробити шелесту.
Піднятися в повітря	Злетіти.
Піднятися в ціні	Подорожчати.
Піднятися вище хмар	Понад хмари піднестися.
Піднятися на диби	Стати дибки (дуба, сторчака, гопки, руба, горою).
Підодіяльник	Підковдра, пішва.
Підозра падає на міністра енергетики	Думають на міністра енергетики.
Підозрівати кого	Мати підозру на когось; думати на когось.
Підозріла особа	Непевна (темна) особа.
Підпалити щось	Пустити червоного півня.
Підписатися на газету	Передплатити газету.
Підписка на газети	Передплата газет (на газети).
Підпорядкувати кого-небудь собі	Вити линви з когось; тримати когось в кулаці.
Підпоясати	Підперезати.
Підпрацьовувати	Підзаробляти.
Підробляти	Справляти липу.
Підростаюче покоління	Молоде покоління; юнь; молодь.
Підрости	Підігнатися вгору.
Підрулити	Прикермувати.
Підручний; підсобний	Спомагавчий.
Підряд	Послідовно; поспіль.
Підсвідомо (інтуїтивно) передбачати що-небудь	Носом почути; нутром (серцем) відчути.
Підсвідомо здогадатися про що-небудь	Відчути (почути) нюхом.
Підсвічник	Свічник.
Підсилювати	Зміцнювати.
Підсилювати (розпалювати) які-небудь почуття	Докидати хмизу в жар.
Підсилювати щось негативне	Підливати оливи до вогню; докидати хмизу в жар.
Підсніжник	Пролісок.
Підсобник	Помагач.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Підсолоджувати слова	Мазати слова медом.
Підсолодити	Засолодити.
Підстава	Підпертя.
Підставка	Підпірка.
Підстерігати кого	Чигати на кого.
Підступна (зловмисна) людина	Підколодна (потайна) гадюка; потайний собака; старий лис; стара лисиця.
Підступний вчинок; зрадницька поведінка	Удар у спину.
Підступними діями намагатися підкорити когось	Наставляти тенета на когось.
Підсумовувати	Узагальнювати; робити висновок.
Підтвердити свої вміння	Витримати (скласти) іспит.
Підтекст	Подвійне дно.
Підтримка	Опертя; підпора, підпертя.
Підтримувати знайомство	Водити хліб та сіль.
Підтримувати морально	Підтримувати на дусі.
Підтримувати переписку	І далі листуватися.
Підтримувати порядок	Додержувати (пильнувати) ладу.
Підтрунювати над ким	Жартувати (насміхатися, глузувати, кепкувати) з кого; на глузи брати кого; смішки з кого робити.
Підходити до кінця	Кінчатися; доходити кінця.
Підходящий по ціні	Поцінний.
Підходящий	Відповідний; слушний; придатний.
Підходящий	Доладний.
Підхопитися на ноги	Зіп'ястися (зірватися) на ноги.
Підчеркнути	Підкреслити.
Підчинити (підкорити) під владу (своїй владі)	Під кормигу підгорнути; підбити (підгорнути, підхилити, підклонити) під свою владу (під свою волю, під себе, собі під спід).
Підчинити собі кого	Підбивати (підгортати, підвертати, підхиляти) кого під себе (під свою руку, під свою волю).
Підчинитися обставинам	Скоритися обставинам.
Підшипник	Підчіпник, вальниця.
Піжон, фраєр	Жевжик; дженджик; ферт; хлюст.
Пізнавший нужду	Точений злиднями.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Пізнати (вивчити) когось	З'їсти з кимось не один (добрий) пуд солі[291].
Пізній час ночі	Глупа ніч.
Пізніше; після всього	Заднім умом.
Пізно вечором	Пізно ввечері; пізнього вечора.
Пізно	У свинячу пору.
Пізньому гостю їсти кості	Хто пізно ходить, сам собі шкодить.
Піймати (захопити) зненацька	Накрити мокрим рядном[292].
Піймати зненацька	Упіймати за руку; піймати (зловити, застукати) на гарячому.
Піймати на вудочку	Зловити (піймати, спіймати) на гачок.
Пік	Верх; вершина; вершок; верхівка; маківка.
Пікантний жарт	Масний жарт.
Піклуватися про власні інтереси	Дбати про свою шкуру.
Піклуватися про кого (про що)	Ходити коло кого (коло чого).
Пікове положення	Слизьке становище.
Пілот, авіатор, льотчик	Літун.
Пілюля, таблетка	Пігулка.
Пірат	Морський розбійник.
Пірнути	Дати нурка (нурця).
Після бійки кулаками не махають	Повів коня кувати, як кузня згоріла; замкнув пан стайню, як коні вкрадено; по відправі не дзвонять.
Після всього	По всьому.
Після двох оглядів	За два огляди.
Після довгих очікувань	По довгім чеканні.
Після довгих пошуків	По довгому шуканню.

[291] Люди завжди з повагою ставилися не тільки до хліба, а й до солі, адже без неї жодна страва не буде смачною. Сіль стала мірилом дружби, знайомства. «Я з ним не один пуд солі з'їв», – кажуть про людину, з якою прожили тривалий час і добре її вивчили. Пуд – давня міра ваги, що дорівнює 16,4 кг. Лікарі стверджують, що одній людині на рік потрібно п'ять кілограмів солі. Тож удвох пуд солі можна спожити десь за півтора року. Але ж у фразеологізмі йдеться не про один пуд солі. А це значить, щоб пізнати людину, потрібно з нею прожити чимало часу, зазнати різних випробувань й добре вивчити. Тоді можна сказати – не один пуд солі з'їли вдвох (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

[292] З давніх часів українцям була властива відраза до нечесних людей, злочинців, дармоїдів, що жили за рахунок чужої праці. Злодія, спійманого на гарячому, інколи карали на місці. Накинувши мокре рядно, щоб він заплутався і не бачив, хто чинить розправу і куди тікати, його гуртом били. Цей спосіб покарання давно відійшов у минуле, а фразеологізм «накрити мокрим рядном» тепер означає вилаяти кого-небудь, напасти зненацька (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Після дощику в четвер[293]	На Миколи та й ніколи; як мені на долоні волосся поросте; коли рак свисне; як п'явка крикне; як свиня на небо гляне.
Після закінчення	Закінчивши.
Після написання дипломної роботи	Написавши дипломну роботу.
Після огляду виставки	Оглянувши виставку.
Після одержання листа	Одержавши листа.
Після ознайомлення	Ознайомившись.
Після півночі	Запівніч.
Після підписання	Підписавши.
Після розгляду	Розглянувши.
Після того	По тому.
Пісна їжа	На комариному салі.
Пісочний замок	Замок на піску.
Пістрявий	Строкатий; зозулястий.
Піт котиться градом з кого	Піт очі заливає кому; піт буйною росою (буйним перлом) тече (ллється) з кого; піт котиться рясними краплями з кого.
Піт ударив на кого	Піт пройняв кого.
Піти бродити по світу	Піти у світи (світами).
Піти в діло	Піти в надобу; піти до діла.
Піти в запій	Впасти в брагу.
Піти в театр	Піти до театру.
Піти ва-банк	Поставити (покласти) на карту все; важити (ризикувати) всім.
Піти верх дном	Піти ходором.
Піти війною	Стати на прю.
Піти за грибами	Піти по гриби.
Піти куверком	Піти наперекосяк.
Піти на компроміс	Піти на поступки.
Піти назустріч	Посприяти; допомогти.
Піти насмарку	Піти поміж пальцями; піти псові під хвіст.
Піти не так	Піти шкереберть.
Піти під уклон	Піти униз.
Піти по поганій дорозі	Спуститися на слизьку стежу.

[293] У слов'янській міфології бог грози (грому, блискавки, дощу) – Перун. Йому був присвячений один із днів тижня – четвер. Вважалося, що прохання людей він повинен особливо охоче виконувати у свій день. Але скільки люди не просили дощу, у четвер він частіше, ніж зазвичай, не падав. Через недовіру до Перуна і з'явився вислів «після дощику в четвер» (Зьобро О. Мова про мову // Високий замок).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Піти по руках	Піти з рук до рук (з рук на руки); переходити з рук до рук (у руки).
Піти по справах	Піти у справах.
Піти по чиїй дорозі	На стежку чию ступити (спасти, попасти).
Піти прахом	Розсипатися (розпастися) на порох; піти (розвіятися, розлетітися) порохом; піти за вітром (з вітром, на вітер, у прірву, за водою); піти марно (унівець, нанівець); впасти у воду.
Піти, куди очі дивляться	Світ за очі піти.
Піша людина	Пішаниця.
Пішки	Своїм ходом.
Пішком	Пішки; на парі; одинадцятим номером.
Пішла незгода	Пішло на нелад (на розлад).
Пішли на каву	Ходімо на каву.
Пішли на концерт	Ходімо на концерт.
Пішло діло на лад	Пішла робота (пішло діло) гаразд; повелося добре (гаразд, на добре).
Пішло насмарку	Зійшло на пси.
Пішов другий рік кому	Пішло (повернуло, завернуло, переступило) на другий рік (на другу весну) кому; у другий рік уступив хто.
Пішов на консультацію до юриста	Звернувся за консультацією до юриста.
Пішов по масло, та й в печі погасло	Пошли дурня по масло, то й в печі погасне.
Пішов слух	Пішла поголоска.
Пішохід	Ходець.
Пішохідний рух	Піший рух.
Плавка	Витоп.
Плавлений сир	Качковал.
Плазувати перед кимось; виявляти покірність	Гнутися (згинатися) в дугу (в три дуги, в три погибелі, в три біди) перед кимось; облизувати передки.
Плакали мої гроші	Покотилися (попливли) мої грошики; пропащі мої грошики.
Плакати	Реготати (сміятися) на кутні зуби[294].
Плакати від незадоволення (образи)	Трубити в кулак.

[294] Зазвичай людина сміється, коли їй радісно, весело. Та щоб стало видно кутні зуби, усмішка має бути дуже натягнутою. Так буває, коли сміються з примусу, під тиском або плачуть. У сучасній мові фразеологізм «сміятися на кутні» означає плакати (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Плакати від радості	Плакати з радості.
Плакати жаліючись	Розводити (розсипати) кислиці.
Плакати навзрив	Ридма ридати; плакати-ридати; ревно плакати.
Плакати по кому	Побиватися за ким.
Плакати	Варити солону юшку.
Плакатися	Ремствувати.
Плакуча іва	Плакуча верба.
Пламеніти	Палати.
План по заготівлі	План заготівлі.
План по продажу м'яса	План продажу м'яса.
Планувати	Задумувати.
Планшет	Гортач.
Платити вперед	Платити наперед; згори платити.
Платити по частинах	Платити (сплачувати) частинами (частками).
Платіж у розстрочку	Рахунок на виплат.
Платіжний	Виплатний.
Платочок	Хусточка, хустинка.
Плаття	Сукня.
Плащ-палатка	Плащ-накидка, плащ-намет, плащ-шатро.
Плебей	Юрбар.
Плебс	Простолюддя, простолюд, простонароддя.
Плеєр	Програвач.
Плеймейкер	Диригент гри.
Плекаючи надію; розраховуючи на що-небудь	У сподіванці на щось.
Племінник	Небіж.
Плентатися (тягнутися) у хвості	Пасти задніх.
Плеснути	Хлюпнути.
Плеяда митців	Гроно митців.
Пливти вниз по річці	Наниз пливти (плисти); за водою пливти (плисти).
Пливти на пароплаві	Пливти (пливти) пароплавом.
Пливти по воді	Пливти (плисти) за водою; пливти (плисти) долі водою (доліріч).
Пливти проти води	Пливти (плисти) проти (устріть) води; пливти (плисти) горі водою (горіріч).
Плин часу	Часоплин.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Плисти на всіх парусах	Під усіма вітрилами плисти (пливти).
Плід праці	Доробок.
Плід фантазії	Витвір уяви.
Плісінь	Цвіль.
Плітки розпускати	Поговір пускати.
Плітки	Баба бабі сказала; циганська пошта.
Пліткувати про когось	Обмовляти когось; брати когось на зуби; висіти на плоті; кісточки перебивати (перемивати).
Плодовитий	Сіменястий.
Плодоносний	Родючий; урожаїстий.
Плодоовочевий	Овочевий.
Плодотворний	Плідний.
Плоскогір'я	Високорівня.
Плотник	Тесляр.
Плотно	Щільно.
Площа	Майдан.
Плювати в стелю	Горобцям дулі давати; сидіти й мухи бити; сидіти згорнувши (склавши) руки; байдики (байди, баглаї) бити; байдикувати.
Плюнути нема куди	І курці нема де (ніде) клюнути; нема де й голці впасти; ніде й пальцем ткнути.
Плюнь і розітри	Доброго слова не варте.
Плюс до всього	А ще й те, що...; на додаток до всього.
Плясати під дудку чию	Танцювати під чию дудку; танцювати, як хто скаже; скакати так, як грають (як кажуть).
Пльонка	Плівка.
По аналогії з чим	Подібно (відповідно) до чого; на подобу до чого.
По багатьох причинах	З багатьох причин.
По башці дати	Головача дати кому; заїхати в голову (в макітру) кому.
По бороді текло, а в рот не попало	Поживився, як собака мухою.
По вашій милості	З вашої ласки.
По вашому бажанню	На ваше бажання (жадання); з вашого бажання (жадання); на ваш вибір.
По великому рахунку	За великим рахунком[295]; великою мірою.

[295] Походження цього вислову пов'язане з німецьким містом Гамбург. Щороку тут відбувалися змагання циркових борців, на яких судді з'ясовували дійсні класи професійної боротьби, на

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
По вертикалі	За вертикаллю.
По вечорах	Вечорами.
По виконанні завдання	Виконавши завдання.
По вимозі	На вимогу.
По виразу лиця	З виразу обличчя.
По вихідних	У вихідні.
По вівторках	Вівторками; у вівторки; щовівторка.
По відношенню	Стосовно.
По відношенню до кого (чого)	Щодо (супроти, стосовно) кого (чого).
По вказівці	За вказівкою.
По власній ініціативі	З власної ініціативи.
По власному (по своєму) бажанню зробити що	З власного бажання зробити що; з власної (зі своєї волі, своєю волею, по своїй волі) зробити що; зі своєї охоти (своєю охотою, самохіть, самохіттю) зробити що.
По власному бажанню	За власним бажанням.
По волі Божій	З Божої волі.
По всій видимості	З усього видно; очевидячки, вочевидь.
По всій довжині	У всю довж; завдовжки.
По всіх напрямках	На всіх напрямках.
По всіх параметрах	Під кожним оглядом.
По всіх правилах	За всіма правилами; з дотриманням (додержанням) усіх правил; дотримуючись (додержуючись) усіх правил.
По всіх признаках	Як свідчать всі ознаки.
По вступі на посаду	Ставши (вступивши) на посаду; обнявши (прийнявши) посаду.
По всякому буває	То з маком, то з таком; коли густо, а коли й пусто; часом з квасом, порою з водою.
По всякому поводу	З будь-якого приводу; з будь-якої причини; будь з чого; аби з чого; з усякого приводу.
По всьому видно	З усього видно.
По вулицях	Вулицями.

відміну від циркових поєдинків, де часто практикували програші за домовленістю і панував дух наживи. Тому кваліфікацію борців визначали подвійно – за звичайним рахунком і за гамбурзьким, тобто за великим. Фразеологізм «за великим рахунком» означає по-справжньому, як потрібно, зрозуміло як (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
По вусах текло, а в рот не попало	По бороді текло, а в роті сухо було; коло рота текло, а в рот не попало; понюхав пирога, та не вдалося покуштувати; коло рота мичеться, та в рот не попаде; коло носа в'ється, а в руки не дається.
По гарячих слідах	По теплому сліду; за гарячим слідом; на гарячому вчинку.
По горизонталі	За горизонталлю.
По горло в роботі	По маківку в роботі.
По горло	По саме нікуди.
По горшку й кришка	Який пан, такий і жупан; який пан, такий і крам; яка хата, такий тин; який батько, такий син.
По даному факту	З цього факту.
По дві сторони	Обабоки, обабіч, пообіч.
По десять гривень з кожної людини	По десять гривень з носа.
По діагоналі	Навскіс, навскоси.
По ділам служби	У службових справах.
По добрій волі	З доброї (зі своєї, з власної) волі; своєю волею (охотою); доброхіть, добровільно.
По доброті	З добрості.
По довіреності	За дорученням; за довіреністю.
По договору	За договором; за умовою; з договору; з умови.
По документах все добре	У документах все добре.
По домашніх обставинах	З домашніх (хатніх) причин; через домашні обставини.
По домовленості	За домовленістю.
По дорозі	Дорогою; у дорозі.
По дорозі заїхати до кого	Мимоїздом заїхати до кого; мимохідь зайти до кого.
По дорученню	З доручення, за дорученням.
По досвіду	З досвіду.
По доступних цінах	Поцінно; за поміркованими цінами.
По другому не вийде (не получиться)	Нема іншої ради.
По дружбі	З приятельства; з приязні.
По електронній пошті	Електронною поштою.
По заказу, по замовленню	На замовлення; на загад.
По закінченні	Закінчивши; після закінчення.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
По закону належить, щоб...	Закон велить (наказує), щоб...
По закону	За законом.
По замовленню	На замовлення.
По запрошенню	На запрошення, за запрошенням.
По заслузі наказаний хто	По заслузі покарано кого.
По заслузі	Кожній свашці по ковбасці.
По заявках	Відповідно до заявок.
По змісту	За змістом.
По зовнішньому вигляду	Зовнішнім (зверхнім) виглядом; назверх.
По зразку	На взірець; на штиб.
По його розрахунку	За його розрахунком.
По його словах	Як він сказав; за його словами.
По імені й по батькові	На ім'я й по батькові.
По ініціативі	З почину; з легкої руки; з подачі.
По кількості запитів	За кількістю запитів.
По кордону	Уздовж кордону.
По крайній (невідкладній) нужді	З конечної потреби.
По крайній мірі	Принаймні; щонайменше.
Покрасити	Пофарбувати.
Пост	Допис[296].
По красі нема їй рівних	Красою (вродою, на красу, на вроду) немає їй рівні.
По лиці видно було	З обличчя (з лиця, з виду) видно (знати) було.
По ліву руку (сторону)	Ліворуч; з лівого боку; лівобіч; у ліву руч.
По ліцензії	За ліцензією.

[296] У нашому мовному звичáї це слово має низку значень: документ, стаття, лист і листування, кореспонденція, тощо. Натомість чужинське слово пост (від французького *poste* і німецького *Post*, які у свою чергу походять від латинського *positus* – поставлений) вже давно обросло в українській иншими значеннями, насамперед пов'язаними або з якоюсь ділянкою, місцем служби – а відтак і з невеличким озброєним роєм (сторожова варта/стійка, чати), або ж з посадою.
Це слово є цілком сучасним і словниковим, тим більше, що усі його значення прямо дотичать саме до написання якихось повідомлень, оповіщень. То ж ніщо не заважає нам його трішки довантажити новітнім тлумаченням – згідно вимог сьогодення, і подати як питомо український відповідник доволі молодому чужинському терміну пост: мовляв, почитав попередні думки в обговоренні – дописав свою думку; знову все перечитав свіжим оком – знову щось дописав; хтось твої відгуки побачив – і теж додав-дописав щось від себе; і пішло-поїхало :-)). Скоротили дієслово дописувати (до чогось, кудись) – ось вам й іменник допис.
Найвагомішим доказом вдалости допису у новітньому значенні «пост» є те, що саме в цьому тлумаченні воно вже тривалий час є широковживаним на багатьох обговореннях, форумах, спільнотах, електронних щоденниках, блоґах тощо і без моїх п'яти гривень (Словник новотворів Юрка Зеленого).

По маленькому шматочку; окремими частинами	По цурочці.
По матеріалах слідства	З матеріалів слідства.
По меншій (по крайній) мірі	Принаймні; щонайменше; хоча б; бодай; принайменше.
По милості кого	З чиєї ласки; через кого; з чиєї вини (причини).
По мірі можливості	У міру можливості; по можливості; по змозі; по спромозі.
По мірі необхідності	У міру потреби; як буде потреба.
По мірі поступлення чого	У міру того, як надходить щось.
По мірі потреби	Як буде потреба.
По мірі сил	По змозі; як посилля; що сила зможе.
По мірі того як...	У міру того як...
По місцю назначення	На призначене місце; до призначеного місця; куди (де) призначено.
По місцю проживання	За місцем проживання.
По моді	За модою.
По можливості більше	Якомога більше; щонайбільше.
По можливості вище	Якомога вище.
По можливості	Якщо можливо.
По молодості	Через молоді літа; з молодощів.
По наїжденій колії	Старим слідом; битим шляхом.
По наказу директора	За наказом (відповідно до наказу) директора.
По натурі	За вдачею.
По національності	За національністю.
По нашим підрахунках	За нашими підрахунками.
По неволі робити	З неволі робити.
По неділях	Неділями; у неділі; щонеділі.
По необхідності	З доконечної (конечної) потреби.
По неповажних причинах	Без поважних причин.
По непридатності	Через непридатність.
По обидві сторони	Наобіруч.
По обох сторонах дороги	Обабіч дороги.
По одержанні диплома	Одержавши диплом.
По одному зразку	На один лад.
По особистих мотивах	З особистих причин.
По пам'яті читати	З пам'яті (з голови) читати.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
По першій вимозі	На першу вимогу.
По питанню	У справі.
По питаннях	У питаннях.
По плечу кому	До снаги (під силу) кому.
По поводу чого	З приводу чого; щодо чого.
По понеділках	Щопонеділка; кожного понеділка.
По порученню	На доручення.
По порядку	За порядком; у порядок; у ряд; по черзі; послідовно.
По походженню	З походження, за походженням; з роду, родом.
По пошті	Поштою.
По правах людини	З прав людини.
По праву сторону (руку); з правої сторони	Праворуч, правобіч; з правого; у праву руч.
По праву	З повним правом.
По праці – честь	За працею – шана; за працю й шана.
По пред'явленню документів	Після подання документів; подавши (показавши) документи.
По прибутті в Київ делегація…	Прибувши до Києва, делегація…
По привичці	Своїм звичаєм; за звичкою; з навички.
По призначенню	За призначенням.
По приказу кого	З наказу кого.
По принципу	За принципом.
По природі	З природи; природою; вдачею.
По просьбі	На прохання.
По п'ятах гнатися за ким	Гнатися слідком за ким; на п'яти кому наступати.
По п'ятах	Крок у крок.
По результатах	За результатами; на підставі; з наслідків.
По результатах даного року	За результатами цього року.
По роботі й плата	Яка робота, така й плата; хто робить, голий не ходить; хто вітрові служить, тому димом платять; як собаку годують, так він і гавка.
Посторонній	Сторонній.
По роду діяльності	Своєю діяльністю.
По руках!	Згода!
По Савці свитка	Яке співання, таке й читання.
По світу піти; з сумою піти	Торби почепити.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
По своєму характеру	Своєю вдачею.
По своїй вині	Зі своєї (з власної) вини (провини, причини); самохіть.
По своїй ініціативі	Зі свого почину.
По своїй охоті	Добровільно.
По своїй природі	Своєю природою.
По своїй суті	Своєю суттю.
По своїй формі	За своєю формою.
По своїх властивостях	Своїми властивостями.
По своїх результатах	Своїми наслідками.
По своїх роках	На свої літа.
По святах зустрічаємося	У свята зустрічаємося.
По святкових днях	У святкові дні.
По сигналу	На знак.
По силах	До снаги.
По сімейних обставинах	Через особисті (родинні, сімейні) обставини; з особистих (родинних, сімейних) причин.
По спеціальності	За спеціальністю.
По списку	За списком.
По спільній згоді	За спільною згодою.
По спостереженню вчених	Як спостерегли вчені.
По справах служби	У службових справах.
По старій пам'яті	За старим (давнім) звичаєм; за давньою звичкою; як колись було; по-давньому.
По старій ціні	За старою ціною.
По старому звичаю	За старим (давнім) звичаєм.
По старшинству	По старшині; за старшинством.
По стежині біжить	Стежиною біжить.
По сусідству	У сусідстві.
По такому зразку	На такий зразок.
По телефону	Телефоном.
По темі	На тему.
По теперішніх часах	Як на тепер; як на ці (теперішні часи).
По технічних причинах	З технічних причин; через технічні причини.
По тій же причині	З того ж самого.
По тій причині, що...	З тієї причини, що...; через те, що...; тому що…

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
По тій простій причині	Просто тому (через те).
По тому як	З того як.
По тривозі	На ґвалт.
По ту сторону	Потойбіч.
По фамілії	На прізвище.
По формі	За формою.
По характеру	Вдачею; характером.
По ходу діла	З розвитку справи; у процесі роботи.
По цій справі	У цій справі; за цим ділом.
По цілих днях	Цілими днями; цілі дні.
По ціні	Ціною.
По цьому ділу	У цій справі.
По цьому поводу	З цього приводу; щодо цього; про це.
По червень	До червня.
По чиєму прикладу	За чиїм прикладом.
По чиїй вині	З чиєї вини.
По чужих кишенях не шукай	Людям в руки не заглядай.
По шву	По шитому.
По щасливій випадковості	Завдяки щасливій нагоді; як на щастя.
По якій ціні хліб?	Скільки коштує хліб?; по скільки хліб?
По якій ціні?	За яку ціну?
По якому питанню?; з якого питання?	У якій справі?
По якому поводу?	З якого приводу?; з якої причини?
По якому праву?; на яких правах?	За яким правом?; з якого права?
По якості	Якістю; на якість; щодо якості.
Побагровіти	Збуряковіти.
Побажання доброї ночі (спокійного сну)	Нехай присняться голі поросята.
Побажання кому-небудь нещастя	Щоб побила руда глина.
Побачення всліпу	Побачення наосліп.
Побачити; помітити	Ухопити очима.
Побити (покарати) кого-небудь	Узяти в нагаї.
Побити до крові	Пустити юшку.
Побити до півсмерті	Побити мало не на смерть.
Побити дуже сильно	До живого тіла.
Побити камінням	Каменувати.
Побити кого-небудь	Оббити пір'я з кого (кому).
Побічний ефект	Сторонній вплив; стороння дія.
Поблажка	Потурання.

Поблажливий	Вирозумілий.
Побоїще	Побій.
Поборник істини	Правдолюбець.
Побороти себе	Перемогти себе; перемогтися.
Побороти	Покласти на лопатки.
Побритися	Поголитися.
Побрякушка	Брязкальце.
Побувати в багатьох місцях	Набачитися (побачити) світу.
Побути на людях	Побути серед людей (між людьми).
Повага	Пошана; пошанівок.
Повадитися	Пізнати стежку в горох.
Повадливий	Унадливий.

Мова стала невинною заручницею політики,
інструментом політичного шантажу[297].

Поважати (цінувати) кого-небудь	Мати когось за щось.
Поважати себе	Знати собі ціну; шануватися.
Поважна людина	Не банька дьогтю.
Поважна особа	Велике цабе.
Повальний	Суцільний; поголовний.
Повар	Кухар.
Повезти	Пощастити, поталанити.
Повелитель	Володар; владика.
Повернувся живий і неушкоджений	Повернувся живий (цілий) і здоровий.
Повернуло на весну	Скресло на весну.
Повернути борг	Віддати борг.
Повернути по-своєму	Навернути на своє (на свій розум); обернути (навернути) на свій звичай.
Повернутися до свідомості	Опритомніти; прийти до пам'яті (тями, тямки); отямитися; прийти в себе; очуняти; очапатися.
Повертатися до старого (віджилого)	Тягти назад.

[297] Мовне питання в Україні досі, на 16-му році незалежності, залишається, так би мовити, делікатною проблемою. І річ навіть не у тому, що хтось не може чи не хоче вивчити державної мови. Вивчити її не проблема, бо українська і російська – мови споріднені. Це ж не китайську грамоту вчити. Мова стала невинною заручницею політики, інструментом політичного шантажу. Та найгірше, що цей інструмент і надалі залишається у руках «політичних терористів» (Балюк Н. Мова нашої свободи чи свобода від мови? // Високий замок. – 2006. – 26 серпня).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Поверхово розбиратися в чомусь	Мілко (неглибоко) орати.
Повестися коректно	Повестися чемно.
Повзати в ногах у кого	Плазувати перед ким.
Повзати на карачках	Рачки лазити; рачкувати.
Повздовж	Уздовж.
Повзти як рак	Рачкувати; лізти рачки.
По-видимому	Як видно.
Повинуватися	Коритися кому; слухати кого.
Повисити по службі кого	Підвищити на службі (на посаді) кого.
Повідомити	Сповістити.
Повідомте нам	Повідомте нас.
Повільно йти	Нога за ногою йти.
Повільно і невпевнено	Як не своїми ногами.
Повільно рухатися вперед	Звільна посуватися вперед; іти тугим поступом.
Повільно; незграбно	Як баба через пліт.
Повінчати	Дати шлюб; покласти вінець.
Повінь	Паводок.
Повісити голову	Похнюпити (понурити, похилити) голову; похнюпитися; понуритися; посупитися; зажуритися, засумувати.
Повісити ніс	Похнюпити (посупити) ніс; похнюпитися; посупитися.
Повіситися	Устромити голову в петлю.
Повістка денна (дня)	Порядок денний; порядок дня.
Повітряне плаття	Ефірне (легеньке) убрання (плаття).
Повітряний поцілунок	Поцілунок здаля; поцілунок рукою.
Повітряні замки	Казкові замки.
Повішати білизну	Почепити білизну.
Повна безвихідь	Хоч у кулак труби; куди не кинь – всюди клин[298].
Повна поразка	Карта бита (побита).

[298] У часи Київської Русі общинні землі розподіляли між селянами невеликими ділянками, щоб усім порівну дісталися наділи на хорошій та піщаній і неродючій землі. Власника кожного клину (одна восьма десятини або 1,25 сотки) визначали жеребкуванням. Так усі поля були розбиті на клинки селянської землі, жодного цілого хорошого угіддя не було. Не вистачало родючих ґрунтів, а на невеличкому клинку багато не виростиш. Часто між селянами через це виникали непорозуміння. Клин ставав між людьми. Звідси й вираз «вбити клин», тобто роз'єднати, посварити (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Повна тиша	Тихо, як у вусі.
Повний до країв	Повний ущерть; повний аж по самі вінця.
Повний місяць	Місяць уповні (напідповні).
Повністю (цілком) віддаватися якійсь справі	Упірнути з головою.
Повністю влаштовує	Якраз.
Повністю забитий	Ущерть заповнений.
Повністю знищити, нічого не залишаючи	До тла; до нитки; до цурки; під ніготь.
Повністю ліквідувати щось	Не лишити каменя на камені від чого.
Повністю підкоряти кого-небудь своїй волі	Їздити в когось на горбі.
Повністю	З руками і ногами.
Повністю; до кінця	Ущент; докорінно; сповна; цілком; під віник (віничок); по [самі] вінця.
Повод	Привід.
Поводити себе гордо, з почуттям власної гідності	Нести (тримати) голову високо.
Поводити себе зарозуміло; зазнаватися	Гнути козиря.
Поводитися високомірно	Поводитися зверхньо.
Поводитися гонористо (самовпевнено)	Задирати (піднімати) хвоста угору.
Поводитися дивно (примхливо)	Витинати фортелі.
Поводитися зарозуміло (погордливо, самовпевнено)	Високо нестися.
Поводитися незалежно, з гідністю	Тримати себе королем.
Поводок	Вуздечка.
Повозка	Віз.
Повозчик	Возій.
Поворот	Вигин; коліно; скрут.
Повсюдно	Тут і там.
Повсякчас ризикувати	Як по линві ходити.
Повторення одного й того ж іншими словами	Солома солом'яна; масло масляне.
Повторювати одне й те ж	Своє правити; одно (те саме) товкти; одно човпти; жувати жуйку; переливати з пустого в порожнє.
Повчати кого-небудь	Читати проповідь кому.
Повчати; наставляти на розум кого-небудь	Уставляти клепки (клепку) кому-небудь.
Погадати	Поворожити.
Погана втіха	Невелика розрада.
Погана пам'ять	Ледача пам'ять.
Погана погода	Непогода; негода.

Поганий мир кращий за добру сварку	Солом'яна згода краща за золоту звaду; де незгода, там і шкода.
Поганий; нікудишній	Як з гречки лико.
Погані порядки	Безлад, безладдя.
Погано бачити; мати поганий зір	Недобачати.
Погано зробив	Утяв, аж пальці знати.
Погано йде робота	Робиться, як мокре горить.
Погано їсти	Перебирати харчами.
Погано кінчиться	Вилізе (вийде) боком.
Погано; безладно; нескладно	Без ладу і складу.
Погано; невдало; невправно; незугарно	Не в лад.
Погасити борги	Виплатити (поплатити, сплатити, посплачувати) борги; виплатитися з боргів.
Погіршуватися	Іти на гірше.

Творці мовних покручів – це мовні варвари[299].

Погляд украдкою	Погляд крадькома; крадький погляд.
Поглядати	Зводити очима; кидати оком.
Поглядом виявляти гнів	Сипати іскрами з очей.
Поговоримо про що-небудь друге	Поговорімо про щось інше; звернімо розмову на щось інше.
Поговоримо толком	Поговорімо до пуття.
Поговорити по душах	Поговорити (побалакати) щиро (відверто, по щирості).
Погода йде на поправку	Розпогоджується.
Погода розстроїла наші плани	Погода сплутала (змішала) нам карти[300].
Погодитися з ким	Пристати на чию думку (гадку).
Погодні катаклізми	Витівки погоди.
Погожий	Погідний.
Погоня; гонка	Гонитва.
Пограбувати когось	Потрусити чиїсь кишені.

[299] Творці мовних покручів – це мовні варвари, які не зупиняються ні перед чим, їм не збагнути, не відчути мелодійності нашої мови, не мають вони жодного поняття про мовну норму та про мовну систему, про критерії, що визначають потребу запозичувати слова з інших мов (Роксолана Зорівчак).

[300] Більшість фразеологізмів своїм виникненням завдячують різним ремеслам, видам діяльності людей – таким, як: картярство (відкривати карти, сплутати карти, ставити на карту, карти в руки, козир у руках, останній козир, робити ставку, іти ва-банк тощо) (Інтернет-проект «Нова мова»).

Пограбувати, залишивши без нічого	Як липку обібрати.
Пограничний	Межовий.
Погрожувати кому-небудь	Бити в кулаки.
Погрозити пальцем кому	Насваритися (посваритися) пальцем на кого; накивати на кого пальцем.
Погружати на дно	Топити.
Погрузитися в роздуми	Поринути в думки (в роздуми); зайти в думки (в роздуми); задуматися; замислитися.
Погрузитися в сон	Впасти в сон.
Погрузитися з головою в що	З головою заглибитися (поринути, пірнути, зануритися) в що; удатися (укинутися) в що; цілком захопитися чим.
Погрузитися у свої думки	Думати своє.
Погрузнути в житейських буднях	Збуденіти.

Якщо народ втрачає свою мову,
він перестає бути народом[301].

Погубити	Занапастити.
Подавати вид	Удавати.
Подавати приклад	Давати (показувати) приклад; бути за приклад (прикладом).
Подавати скаргу	Оскаржувати.
Подавити досаду	Погамувати (вгамувати, здавити) своє серце.
Подавлений настрій	Пригнічений настрій.
Подавляюча більшість	Величезна (переважна) більшість.
Подаємо вашій увазі	Подаємо до вашої уваги.
Подалі	Якдалі, чимдалі; якомога далі.
Подальше від гріха	Якомога далі від гріха.
Подарити	Подарувати.
Подарок	Подарунок, дарунок, дар; гостинець.

[301] Де хозари, де половці, де обри, де ятвяги, а разом з ними і їхні культури, звичаї? Їх нема, бо нема їхніх мов. Хоч генетичні нащадки цих народів існують, але вони розчинилися в інших народах, в інших культурах. Українська нація збереглася, бо зберегла свою мову. Ті, хто відступився від української мови, перестали бути українцями. Це Собеські, Потоцькі, Вишневецькі, які розбудовували шляхетську Польщу; це Гоголь, Чехов, Короленко, Мечников, які стали представниками російської культури й науки. Таких прикладів, на жаль, є багато (Іван Ющук «12 фактів про давність української мови», портал світоглядних новин «Народний оглядач», 20 липня 2006).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Подати апеляцію	Подати скаргу.
Подати вид	Дати зрозуміти (знати, взнаки).
Подати голос	Озватися.
Подати наступні документи	Подати такі документи.
Подати сигнал	Дати знак.
Податися куди бачать очі	Податися безбач.
Податки прижимають	Податки припікають.
Податливий	Схильчивий; згідливий; поступливий.
Податливий характер	Серце з воску.
Податок з добавленої вартості	Податок із додаткової вартості.
Податок на імпорт	Мито на ввіз.
Подача документів	Подання документів.
Подвиг	Лицарський вчинок.
Подвійна гра	І нашим і вашим.
Подешевіти	Упасти в ціні; спасти з ціни.
Подешевше	Щоб дешевше.
Подзвони мені	Зателефонуй мені.
Подивитися фільм	Переглянути стрічку.
Подібним чином	Так; так само; подібно до цього (до того); таким (отаким) чином.
Події приймають небажаний оборот	Події розвиваються в небажаному напрямі.
Поділитися тайною з ким	Звірити таємницю кому; утаємничити кого.
Подіяло	Мало вплив.
Подорожати	Подорожчати, здорожіти.
Подорожі по країні	Подорожі країною.
Подорожуючий	Подорожній.
Подохідний податок	Податок від прибутку; відприбутковий податок.
Подражати кому (чому)	Наслідувати кого (що); іти за ким (за чим); іти чиїм слідом (слідом за ким); у слід кому вступати; робити чиїм робом.
Подробно	Докладно.
По-другому подивитися	По-іншому подивитися.
Подруга	Другиня.
Подружитися	Заприязнитися, заприятелювати.
Подружні стосунки; шлюб	Пута Гіменея[302].

[302] Гіменей – син античних богів Діоніса та Афродіти, покровитель подружжя і шлюбу. За одним із міфів, він співець і музикант, який раптово помер на весіллі Діоніса (варіант: втратив голос). Його ім'ям названо урочисту весільну пісню на честь молодих. Згідно з переказом, Гіменея воскресили.

Подружня невірність	Скоки в гречку.
Подумаєш!	Велике діло опеньки!
Подумаєш, герой	Теж мені герой.
Подумати тільки!	Тільки подумайте! Ти скажи! Це ж треба!
Подурнішати	Розгубити клепки.
По-дурному	З дурного дива.
Подути	Подмухати.
Поетичний безпорядок	Поетичне безладдя.
Поєдинок	Двобій.
Пожар	Пожежа; червоний півень.

Конкурентоспроможним «калинове слово» можуть зробити лише поп-культура, реклама і масовість[303].

Пожертва, пожертвування	Жертва; даток.
Пожертвувати життям за що	Накласти (наложити) головою (життям) за що; життя своє віддати за що.
Пожертвувати собою	Віддати (покласти) душу.
Пожива для розуму	Хліб для душі.
Поживитися за чужий рахунок	З'їздити в рай на чужому горбі.
Пожилий	Старшого віку; в літах.
Пожимати плечима	Знизувати (стенати, стискати) плечима.
Пожинати лаври	Збирати лаври; заживати (добувати) слави.
Пожинати славу	Заживати слави.

Його зображували у вигляді вродливого юнака із запаленим смолоскипом та гірляндою квітів; за переконанням давніх людей, слабке полум'я смолоскипа під час весілля – нещаслива прикмета для молодого подружжя. Оскільки пута – це ланцюг, яким зв'язували людей чи тварин, шлюбні зв'язки почали називати путами Гіменея (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

[303] Завойовувати сегменти «ринку» українською мовою, на переконання Романа Кіся, потрібно «не за рахунок витіснення російського сегменту, а за рахунок нарощування україномовного питомого середовища». І тут у нагоді стануть усі новітні «винаходи людства» – реклама, брендування, мода... «Чули, українська мова – «сексі»? – говорить він. – Маю на увазі соціальну рекламу, на якій зображена буква «Ї», а далі йде напис: «Українська – це спокусливо». Таке перетворення української мови в рекламний продукт за моделлю «баба + товар» – працює. Чому б і ні?». «Не треба тут плекати ілюзію, що українськість виживе за рахунок традиційної культури, – наголошує Роман Кісь. – Її вже давно нема. Шаровар ніхто не носить. Наша проблема в тому, що катастрофічно бракує україномовного якісного продукту, який був би атракційним, привабливим, сильним, впливовим, дієвим. Треба, щоб тинейджери подивилися український фільм чи кліп і подумали: «Оце круто!». Треба, щоб вони наспівували українську попсу. Це вимагає творчого підходу, але цього можна досягти. «Океан Ельзи» – доказ цього. Він і у Пітері, і у Москві, і в Брюсселі – україномовний «ОЕ» (Кісь Р. Чули, українська мова – це «сексі»? // Високий замок. – 2012. – 3 грудня).

Пожирати поглядом	Пасти очима.
Пожити в багатстві (в розкоші)	Розкоші (розкошів) зазнати (зажити).
Пожити у своє задоволення	Порозкошувати; розкоші (розкошів) зажити (зазнати); пожити собі на втіху; життя (світу) зажити; пораювати; попожити (попогуляти) на світі.
Пожиттєвий	Довічний.
Пожиттєво	На весь вік.
Пожміть один одному руки	Подайте один одному руки.
Пожовтіти	Вижовкнути.
Поза будь-яким порівнянням	Не до порівняння.
Поза зоною доступу	Поза межами досягання; поза досягом.
Позаурочний	Неробочий.
Позбавити життєвих благ	Перекрити повітря (кисень).
Позбавити життя кого-небудь; убити	Уложити в землю (в копи).
Позбавити життя	Відправити (спровадити) на той світ.
Позбавити кого-небудь душевних мук	Розв'язати душу.
Позбавити кого-небудь свободи дій	Обплутати тенетами.
Позбавити когось вигідного становища	Вибити когось з сідла.
Позбавити когось вигідної можливості	Вибити в когось козирі з рук.
Позбавити когось засобів існування	Лишити когось як на воді.
Позбавити когось можливості вільно діяти	Скувати комусь руки.
Позбавити когось опори	Вибити ґрунт з-під ніг комусь.
Позбавити когось роботи (влади)	Скинути з парафії когось.
Позбавити когось упевненості в собі	Вибити з сідла.
Позбавити людської гідності	Упослідити.
Позбавити можливості	Унеможливити.
Позбавити різноманітності	Уодноманітнити.
Позбавити робочого місця	Звільнити з посади.
Позбавити розуму	Знетямити.
Позбавити свободи дій	Зв'язати руки.
Позбавити слова	Відібрати слово.
Позбавитися (позбутися) когось	Здихатися (спекатися) когось.
Позбавитися ілюзій	Отямитися.
Позбавлена лагідності манера висловлювання	Твердий тон.
Позбавлений глузду; безглуздий; необдуманий	Ані верша ані ворітниця.
Позбавляти кого-небудь можливості вільно діяти	Держати (тримати) в поводах (в кулаку).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Позбавляти когось самостійності	Водити на мотузці (на налигачі).
Позбавляти спокою	Не давати спокою.
Позбавлятися від чогось	Позбуватися чогось.
Позбуватися чогось небажаного	Скинути щось з плечей (з грудей, з душі, з серця).
Позбутися близьких	Осамотіти.
Позбутися від звички	Позбутися звички.
Позбутися горя	З лиха вибитися.
Позбутися здатності говорити	Утратити мову; утратити дар мови.
Позвати	Покликати.
Позволити	Дозволити.
Позвоночник	Хребет.
Поздоровити	Привітати.
Поздоровкатися за руку	Привітатися за руку; поручкатися.
Поздоровляю!	Вітаю!
Позивний сигнал	Виклик.
Позиціонуємо себе	Проявляємо себе.
Позич мені на пару днів гроші	Позич мені на кілька днів гроші.
Позичити й не віддати	Позичити на безрік.
Позірний	Уявний.
Познайомитися	Заприязнитися; запізнатися.
Позор	Ганьба.
Позорити	У неславу вводити.
Поїдати очима	Свердлити очима.
Поїдом їсти	Просвітку не давати.
Поїзд направляється в Київ	Поїзд (потяг) їде до Києва.
Поїздити в різні країни	Побачити світу.
Поїздка	Подорож.
Поінформувати	Дати знати; сповістити; повідомити.
Поїсти зі смаком	Смачно (усмак, до смаку) попоїсти (наїстися).
Поїхати на рибалку	Поїхати на риболовлю.
Пока *(прощання)*	Будь здоров; бувай.
Пока	Поки, заки.
Покажчик	Показник.
Показати (розказати) правду	Відкрити (розкрити) очі.
Показати ніс	Наставити носа.
Показати своє справжнє обличчя	Показати ослячі вуха.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Покритися пилом (снігом)	Припасти пилом (порохом, снігом); запорошитися; запорошитися снігом; засніжитися.
Покритися пліснявою	Узятися (обрости) цвіллю (пліснявою); заплісняві ти; зацвісти.
Покрито мраком невідомості	Укрито (повито) млою (туманом) безвісті.
Покровитель	Заступник; опікун.
Покупка продуктів	Купівля продуктів.
Покупка	Придбання.
Покушатися	Робити замах; замірятися.
Покушатися на вбивство кого	Замірятися вбити кого.
Покушатися на життя чиє	Важити (важитися) на чиє життя (на кого); робити (чинити) замах на чиє життя (на кого).
Покушатися на чуже добро	Важитися на чуже добро.
Поле бою	Бойовище, бойовисько.
Полетіти вверх тормашками	Полетіти шкереберть.
Полетіти куверком	Полетіти (піти) перевертом (упереверти, упереверт, перекидом, перекидьки, уперекидь, шкереберть, млинком, мельника); сторчака (стовбула) дати.
Поливалка	Лійка.
Поліглот	Знавець мов.
Поліпшити	Покращити.
Поліпшити своє становище	Підлататися.
Політ думок (уяви)	Літ (ширяння) думок; буяння мислі (уяви, думки).
Політ	Лет.
Політик вищого рангу	Політик вищої ланки.
Політика батога й пряника[305]	Політика кия й пирога (калача).
Політика нейтралітету	Політика невтручання.
Політика подвійних стандартів	І вашим і нашим.
Поліфонічний	Рясноголосий.

[305] Метод «батога і пряника» – це один з найдавніших прийомів стимулювання людини до певної діяльності. У багатьох історичних і літературних джерелах, наприклад в Біблії, міфах і легендах Стародавнього світу, середньовічних переказах про лицарів Круглого столу і народних казках, можна знайти силу-силенну прикладів того, як керівники (королі, вожді та ін.) пропонують у винагороду передбачуваному героєві за виконання тієї або іншої місії своїх дочок і півцарства на додаток або ж обіцяють страту за невиконання завдання. Пересічна людина повинна бути вдячною за всі ті умови, що дали б можливість вижити їй і її родині (Зьобро О. Мова про мову // Високий замок).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Полка	Поличка, полиця.
Половина першої	Пів на першу.
Пологий	Похилий.
Положення географічне	Становище географічне.
Положивши руку на серце	Поклавши руку на серце.
Положити	Покласти.
Поломка	Несправність.
Полоса дорожнього руху	Смуга дорожнього руху.
Полосатий	Смугастий.
Полоска	Смужка, пасмужка; пасмо.
Полуднік	Полуденок; підвечірок.
Полум'я охопило дім	Хата полум'ям узялася.
Получати	Отримувати, одержувати; діставати.
Получив звістку	Надійшла (прийшла) звістка.
Получилося	Вдалося; вийшло.
Получити в наслідство що	Дістати (одержати, здобути, прийняти, перейняти) в спадщину (на спадщину, як спадок, у спадок, на спадок, спадщиною, спадком) що; успадкувати що.
Получити виговор	Дістати догану.
Получити відмову	Дістати відмову; дістати відкоша; спіймати (ухопити, з'їсти) облизня; облизати макогін.
Получити доступ	Здобути доступ; доступитися.
Получити звання інженера	Здобути (дістати) звання інженера.
Получити наганяй	Дістати прочухана.
Получити назначення	Дістати призначення; бути призначеним (настановленим).
Получити по макушці	Дістати (узяти) в тім'я (в чуб).
Получити по шиї	Дістати по шиї (по потилиці, по гамалику).
Получити початок від чого	Початися (стати) з (від) чого; піти (вийти)з чого; узяти [свій] початок від чого.
Получити пощочину	Дістати ляпаса.
Получити прибуток від чого-небудь	Прибуток узяти (мати) з чого (на чому).
Получити фіґу [з маслом]	Дістати дулю з маком; дулю з'їсти; облизня піймати (спіймати, з'їсти, ухопити, скуштувати).
Получка	Зарплата, платня.
Полушубок	Кожух.
Полюбив кого	Пристало серце до кого; уподобав собі кого.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Полюбити душею	Припасти серцем (душею).
Полюбовно	Любо-мирно; тихо-мирно.
Полювати	Ходити на лови.
Полюс	Бігун[306].
Поляна	Галявина.
Полярне сяйво	Заграва північна.
Полярний	Бігуновий.
Полярний	Несумісний з кимось (з чимось).
Полярність	Протилежність; крайність.
Польова дорога	Путівець.
Польша	Польща.
Помалу	Поволі.
Поменше	Як можна менше; якомога менше.
Померклий; матовий	Тьмяний.
Померти	Дати вічного хропака; віддати Богові душу; скінчити вік; прийняти смерть; не топтати більше рясту.
Помийна яма	Вигрібна яма.
Помикати ким	Потирати руки об кого; попихати кого (ким); попихатися ким.
Помилитися в поясненні (визначенні) чогось	Попасти пальцем в небо.
Помилитися; промахнутися; прорахуватися	Дати хука.
Помилка	Погрішність; хиба; похибка.
Помилковий погляд	Хибний погляд; хибна думка.
Помимо [всього] іншого	Поминаючи (поминувши) усе інше; опріч (окрім) усього іншого; попри усе інше.
Помимо волі	Мимоволі.
Помимо всього іншого	Поза тим; серед іншого.
Помимо мого бажання	Проти мого бажання; не зважаючи на моє бажання; попри моє бажання.
Поминай як звали	Шукай вітра в полі; тільки його й бачили.
Помирати, так з музикою	Ой чи пан, чи пропав – двічі не вмирати.

[306] На початку 30-х років минулого століття мовознавці спробували створити українську технічну лексику. Але дозволялося використовувати тільки термінологію, що була скалькована з російської. Якщо слова білявка, цебро, аркуш, достаток та інші таки вціліли, не зважаючи на переслідування, то бігун (полюс), виїмок (виняток), відбивач (рефлектор), двосічна (бісектриса), ледняк (льодовик) видаються якимись екзотичними (Марків Н. Чи стане кошиківка синонімом баскетболу? // Хрещатик. – 2005. – 17 червня).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Поміркована позиція в чому-небудь	Золота середина.
Помірний	Поміркований.
Помітити (запримітити) щоь	Зауважити щось.
Помітка	Позначка.
Помішатися на чомусь	Зациклитися на чомусь.
Помішатися розумом	Рішитися тями.
Помогти кому в біді	Підрятувати кого.
По-моєму вийшло	На моє вийшло.
Помол	Мелення.
Поморщитися	Зморхнутися, поморхнути.
Помста	Мста.
Помутилося в очах	Потьмарився світ.
Помутніти	Скаламутитися.
Помчався без оглядки хто	Погнався (помчав), не оглядаючись хто.
Помчатися	Полетіти стрілою.
Пом'якшувати (полегшувати) дію (вплив)	Спустити на гальмах[307].
Пом'якшувати суперечності	Загладжувати (згладжувати) гострі кути.
Пом'яте лице	Пожоване обличчя.
Понад міру	Надмірно; через край.
Понад очікування	Зовсім несподівано; всупереч сподіванням; хто б міг сподіватися?
Понадіятися на когось	Понадіявся дід на обід та й без вечері спати ліг.
По-нашому вийде	На наше вийде (впаде).
Понести втрати (збитки)	Зазнавати втрат (збитків); утрачатися; мати збитки (втрати).
Пониження цін	Спад цін.
Понижувати голос	Стишувати голос.
Поникнути духом	Занепасти (підупасти) духом; упасти на дусі; зневіритися.
Пончик	Пампушок.
Понятно	Зрозуміло.
Поняття не мати	Уявлення не мати.
Пообіцяти	Дати слово; приобіцяти.

[307] З розвитком науки й техніки українська літературна мова поповнилася новими фразеологізмами, які виникли внаслідок переносного вживання термінологічних словосполучень: ланцюгова реакція, зсув за фазою, спускати на гальмах, зводити до спільного знаменника, з космічною швидкістю, лакмусовий папірець, коефіцієнт корисної дії, питома вага, температура кипіння, вийти на фінішну пряму, зійти з орбіти («Історизми, архаїзми, неологізми і фразеологізми», сторінка «Українська мова»).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Попав в просак	Опарився, як муха на окропі.
Попав в число обраних	Належить до числа обраних.
Попався!	Зловився!
Попадати в руки	Потрапляти до рук.
Попадати на очі	Навертати на очі.
Попасти	Улучити; уцілити.
Попасти в аварію	Потрапити в аварію.
Попасти в безвихідне положення	Зайти в безвихідь.
Попасти в біду	Доскочити халепи; ускочити вище халяв; набратися біди.
Попасти в незрозуміле положення	Ускочити в сливки.
Попасти в незручне положення	Знайтися ні в сих ні в тих; не знати, на яку ступити; сісти в калюжу.
Попасти в неприємну ситуацію	Потрапити в історію; ускочити в халепу.
Попасти в опалу	Збутися ласки.
Попасти в перепалку	Знайтися між двох вогнів[308].
Попасти в просак	Скочити (ступити) на слизьке; ускочити в клопіт; сісти маком; сісти в калюжу; пошитися в дурні; ушелепатися (ускочити) в халепу; набрати в халяви; утрапити як Рябко в дерть; ускочити як карась у вершу; заробити як Заблоцький на милі.
Попасти в саму точку	Як в око вліпити; улучити в яблучко.
Попасти в скрутне положення	Трапити на слизьке.
Попасти в тон	Умастити.
Попасти в тупик	Потрапити в безвихідь (в глухий кут).
Попасти в тяжке становище	Упасти в тісну діру.
Попасти в ціль	Улучити в ціль; уцілити (поцілити) в що.
Попасти на зуб	Потрапити на язик.
Попасти пальцем в небо	Улучити пальцем у стелю; притулити горбатого до стінки.
Попасти під чиюсь критику	Потрапити на язик кому.
Попасти прямо в серце	Улучити (уцілити) в саме серце (саме в серце) кого (кому).

[308] Фразеологізм виник у часи татаро-монгольського поневолення, яке тривало на українській землі більше двохсот років (XIII-XIV ст.). Щоб зустрітися з ординським ханом, князі повинні були пройти крізь вогонь, очиститись і освятитись. Для цього їх проводили між двома багаттями. За свідченням літописців, 1246 р. у ставці хана Батия скарали князя Михайла Чернігівського, який не хотів пройти цей обряд. Опинитися між двох вогнів – означає потрапити у безвихідне становище, коли небезпека загрожує з обох боків (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Попастися на брехні	Упійматися на брехні; уклепатися; зостатися на цідилці.
Попастися на вудочку	Спійматися (зловитися) на гачок.
Попелище	Згарище.
Попередження	Засторога.
Попереджувальний; превентивний	Запобіжний; остерігавчий.
Попередити біду	Запобігти лихові (горю); відвернути лихо (горе).
Попередити всіх і вся	Десятому заказати.
Попередити горе	Лихові запобігти.

Навіть слово «комп'ютер»
литовці вже замінили на своє[309].

Попередити про небезпеку кого	Остерегти перед небезпекою кого; перестерегти про небезпеку кого.
Попередити хворобу	Запобігти хворобі; відвернути хворобу.
Попередня умова	Передумова.
Поперемінно	Через раз.
Поперечна полоса	Пересмуга.
Поперечне січення (розріз)	Перекрій.
По-перше	Насамперед.
Попит і пропозиція	Попит і пропонування.
Попитка	Спроба; намагання.

[309] Є мови з пуристичними тенденціями, коли простежується намагання якомога менше залишити у себе слів іншомовних. Це, для прикладу, наші брати-слов'яни (чехи, поляки), прибалтійські народи. Вони часто замінюють звичні для нас іншомовні слова своїми лексемами. Наприклад, у чехів – «дівало», замість «театр». Навіть слово «комп'ютер» литовці вже замінили на своє. І поляки шукають свій відповідник, але поки що не знайшли.
Є мови, носії яких стоять на позиції утилітаризму, тобто поміркованого запозичення. Українська мова належить до таких мов, які помірковано ставляться до запозичених слів. Бо запозичати треба такі слова, які не мають поки що своїх відповідників. Кожна мова має своє «здоров'я». Вважається «здоровою» мова, якщо в її загальнолітературній, загальновживаній лексиці до десяти відсотків іншомовних слів. Якщо цей поріг перевищується, то мова ніби вмикає оздоровчий процес, свої пуристичні засади, починає витягати із «шухляди» старі слова і замінювати ними нові. Французьке слово «журнал» почали відкидати і замінювати на «часопис». Замість «фонтанів» у нас вже «водограї», навіть замість «сольфеджіо» йде вже «нотоспів».
Але є пласт термінології. Там, звичайно, може бути 40 відсотків запозичень. Такі слова пов'язані з науково-технічним прогресом, суспільно-політичним життям. Незважаючи на таке засилля англо-американських слів, наша мова з часом відкине значну їх частину. Дещо залишиться, те, на що мова не знайде свого національного відповідника (Кочан І. Я не модератор, а лише ведучий... // Високий замок. – 2010. – 3 грудня).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Попитка не питка	Купив не купив, а поторгуватися можна; догнав не догнав, а погнатися можна; утік не утік, а побігти можна.
Поплатитися життям	Заплатити життям (головою); наложити головою.
Поповнення	Свіжа кров.
Поповніти; поправитися; погладшати	Набрати тіла; обрости тілом; вбитися в тіло; набрати ваги.
Пополам	Навпіл; наполовину; по половині;
Попотіти	Нагріти чуба; наламати хребта.
Поправити свої справи	Підлататися; підмогтися.
Поправляйся!	Здоровшай!
Попрацювати	Помозолити руки.
Попрацювати до сьомого поту	Нагріти чуба.
Попрацювати над чим	Рук доложити (докласти) до чого.
Попробувати що	Скуштувати (покуштувати) чого.
Попросити пробачення	Перепросити.
Попрошайнічати	Випрошувати; жебрати.
Попугай	Папуга.
Популярний	Відомий; широко славний.
Популярний роман	Почитний роман.
Популярний хіт	Широковідома пісня.
Попусту	За пусто-дурно.
Попутний вітер	Ходовий (принагідний) вітер.
Попутчик	Подорожець.
Пора по домах	Час додому.
Пора тікати!	Змотуємо вудки!
Пора	Час-година.
Порадувати	Потішити.
Порваний у багатьох місцях одяг	Латка на латці.
Порвати відносини	Розцуратися.
Порвати з минулим; стати на новий шлях	Спалити кораблі (мости)[310].
Порив	Потяг.

[310] Спалити кораблі (мости) – унеможливити відступ, знищити дорогу назад. В історії воєн і походів часто траплялось так, що рішучий ватажок, подолавши водну перешкоду, але, не сподіваючись на належну завзятість і рішучість своїх солдатів, навмисне унеможливлював повернення назад. Щоб позбутися спокуси відступу, спалював кораблі або мости у себе за спиною. Розбиті греками троянці, переселившись у Сицилію, за словами римського поета Вергілія, вчинили саме так. Спалив свої кораблі і нормандський вождь Вільгельм Завойовник, висадившись в Англії у 1066 р. Іспанський авантюрист і конкістадор Кортес (1485–1547 рр.), висадившись на берег відкритої ним

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Поривати з кимось (чимось)	Рубати канати.
Пориви вітру	Вітровіння.
Поривчастий	Рвучкий.
Порівну; щоб всі були задоволені	Всім по сім.
Порівняно з минулим роком	Проти минулого року.
По-різному буває	І з маком і з таком.
По-різному	Всяко, по-всякому.
По-різному; різними способами	І так і сяк; і так і перетак; по-всякому, по-різному; і краще, і гірше; з маком і з таком; як забагнеться; скоком чи боком; то скоком, то боком.
Порозмислити	Розкинути головою; роздуматися.
Порозумітися	Знайти спільну мову.
Порок серця	Вада серця.
Пороти гарячку; панікувати	Парка парити; гарячкувати; гарячитися; розпалятися; хапатися; гарячку збивати; квапитися; рватися як на ґвалт.
Порохова бочка	Порохова діжка.
Пороховий погріб	Порохівня.
Порочити	Поганити; плюгавити.
Порочна привичка	Гріховна звичка.
Порочний круг	Заворожене коло.
Порою	Часом; інколи, деколи, іноді, коли-не-коли, вряди-годи; зрідка; час від часу; нечасто.
Порт	Причалище.
Портити	Псувати.
Портянки	Онучі.
Порубка лісу	Зруб лісу.
Порух; відрух	Рух.
Поручати	Доручати.
Поручитель	Запоручник.
Поручні	Бильця.
Порушувати закони	Ламати закони.
Порушувати звичайний уклад життя	Баламутити світом.
Порушувати обіцянку	Ламати слово.
Порушувати подружню вірність	Скакати в гречку.
Порушувати присягу	Ламати присягу.

землі, натрапив на відмову екіпажу кораблів іти за ним далі. Тоді він наказав потопити кораблі, щоб відрізати своїм супутникам шлях до відступу (Зьобро О. Мова про мову // Високий замок).

Порушуючи ритм; незлагоджено; фальшиво	Не в лад.
Порядка ста осіб	Приблизно сто осіб.
Порядок	Лад.
Порятунок потопаючих – справа рук потопаючих	І за соломинку вхопиться той, хто топиться.
Посади свиню за стіл, вона й лапи на стіл	Пусти чорта в хату, то він і на піч залізе.
Посадити в калошу	Загнати в суточки (на слизьке); посадити на льоду (на лід).
Посадити в тюрму	Ув'язнити.
Посадити під арешт	Узяти до арешту.
Посадова особа	Посадовець.
Посварилися за дрібниці (за дурниці)	Зняли бучу за онучу; за масляні вишкварки не помирилися.
Посваритися	Побити горщики; розбити глек (горщик, макітру).
Посвідчення	Посвідка; пред'ява.
Посвятити в тайну кого	Утаємничити кого в що; відкрити таємницю кому; звіритися з таємницею кому.
Посвятити у свої думки	Освідчити (відкрити) свої думки.
Посерйознішати	Споважніти.
Посивіти	Умочити в молоко.
Посилати за чим	Посилати по що.
Посилення режиму	Закручування гайок.
Посилено	Напружено.
Посилити вимоги	Підібрати віжки; підкрутити гайки.
Посилюватися	Дужчати.
Посипати голову попелом	Побиватися як над мерцем.
Посипатися, як з рогу достатку[311]	Посипатися, як горох з мішка.
Посікти на куски	Посікти на січку (на капусту).
Поскользнутися	Послизнутися, посковзнутися.
Послабити (полегшити) чийсь душевний біль	Утишити серце.
Послаблювати вимогливість до кого-небудь	Розпустити (попустити) віжки.

[311] За давньогрецькими міфами, в дитинстві Зевса виховували на острові Крит. Вигодовували майбутнього верховного бога молоком кози Амалфеї, доглядали його німфи. Якось Амалфея зламала собі ріг, німфа наповнила його плодами і подала маленькому Зевсу. За це він подарував ріг німфам, пообіцявши, що з нього з'являтиметься все, що їм забажається. Так виник вислів «ріг достатку», що означає велике розмаїття, багатство (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Послаблювати	Знеміцнювати.
Послати за ким-небудь	Вислати по кого-небудь.
Послати чим подалі	Послати куди-інде.
Послідній	Останній.
Послідовник	Наслідувач; прибічник; прихильник.
Послуги для виготовлення	Послуги у виготовленні.
Послужити на шкоду	Зашкодити; піти на шкоду.
Послужити перешкодою	Стати на заваді.
Послужити приводом (причиною)	Спричинитися; стати за причину (причиною); спричинити.
Послужити прикладом	Стати за приклад.
Послужити службу	Стати в пригоді.
Послужний список	Вислужний список.
Послушний	Слухняний; покірливий.
Посміятися над кимось	Зажартувати (покпинити) з когось.
Пособлювати	Підпомагати; спомагати.
Посох	Палиця; ціпок.
Поспати	Придавити комарика.
Поспішає без потреби	Як німий на суд.
Поспішати кудись	Летіти сторч головою (сторчака).
Поспішиш – людей насмішиш	Скорий поспіх – людям посміх; зробиш спішно – буде смішно; хто спішить, той людей смішить; швидко, та гидко.
Поспішний	Поспішливий.
Поспішно	Квапливо, поквапно; похапцем; поспіхом.
Поспішно писати	Писати на коліні.
Поспорити	Побитися об заклад.
Посприяти комусь	Вивести в люди.
Пост	Посада.
Поставити в безвихідне положення	Загнати в кут; приперти до стіни (до стінки).
Поставити в незручне (дурне) положення	Загнати (завести) на слизьке; посадити в калюжу[312].
Поставити в повну залежність	Затиснути в кулак.

[312] Пересічний користувач навряд чи зможе розпізнати окремі запозичення, які ховаються за ніби-то чисто українськими словами. З литовської мови до нас прийшли такі слова як «вовкулака», «ґринджоли», «зозуля», «калюжа», «садиба» і багато інших. Ці запозичення настільки давно потрапили в нашу мову і так прижилися, що неозброєним оком їх і не відрізниш (Зозуля О. Якщо суржик – хвороба, то як з нею боротися // Час і Події. – 2009. – 1 серпня).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Поставити в скрутне положення	Загнати (вивести, завести на слизьке); загнати в кут.
Поставити в тупік кого	Загнати в безвихідь (в глухий кут, в тісний кут) кого; памороки (баки) забити кому; заморочити (оступачити) кого.
Поставити в тяжке становище кого	Посадити на лід кого.
Поставити діло	Налагодити справу.
Поставити кого-небудь у безвихідне становище	Загнати у сліпу вулицю.
Поставити кого-небудь у повну залежність	Обплутати тенетами.
Поставити кого-небудь у принизливе становище	Узяти під ноги.
Поставити кого-небудь у скрутне становище	Загнати на слизьке; прищемити хвіст.
Поставити лайк	Поставити вподобайку.
Поставити лицем до лиця	Звести віч-на-віч.
Поставити могорич кому	Помогоричити кого.
Поставити на вид	Попередити.
Поставити на місце когось	Вдарити по носі когось.
Поставити на якір	Заякорити.
Поставити питання	Поставити запитання.
Поставити себе в смішне положення	Осмішити себе.
Поставити собі нелегку ціль	Задати планку дуже високо.
Поставити собі ціллю зробити щось	Заповзятися.
Поставити тяжке запитання кому	Загнути карлючку кому.
Поставити у вину	Поставити за провину; привинити.
Поставка	Постачання; достава.
Поставлений голос	Вишколений голос.
Поставляти	Доставляти; постачати.
Поставщик, доставщик	Постачальник; доставник.
Постановити	Ухвалити.
Постановка питання	Підхід до питання.
Постарітися	Аж мохом укритися.
Постаршати; зробитися статечним	Загнатися (зайти) в літа.
Постачати продуктами (водою)	Постачати продукти (воду).
Постигла повна невдача кого	Спіткала (спостигла, спобігла, зуспіла) цілковита невдача кого; упала цілковита невдача на кого; геть зовсім (украй) не пощастило (не поталанило, не пофортунило) кому.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Постигло горе кого	Лихо (горе) впало на кого; спобігло горе кого; спіткало лихо кого.
Поститися	Тримати піст.
Постійна загроза (небезпека)	Дамоклів меч[313].
Постійне місце проживання	Осідок; насиджене місце.
Постійне переживання (занепокоєння)	Гадюка ссе коло серця.
Постійний	Безперервний, безупинний, безнастанний, повсякчасний; щохвилинний; кожночасний; сталий.
Постійно	Завжди; повсякчас; повсякдень; раз у раз; щоразу.
Постійно відчуваючи загрозу, небезпеку	Бути під обухом.
Постійно діюча виставка	Постійна виставка.
Постійно загрожувати комусь	Висіти дамокловим мечем над кимось.
Постійно змінювати місце проживання	Тинятися по світу; блукати по світах; маятися по світу.
Постійно критикувати когось (щось)	Тримати під вогнем.
Постійно нагадувати комусь про що-небудь	Тикати під ніс.
Постійно непокоїти (тривожити) когось	Сидіти болячкою на серці; сидіти в душі.
Постійно перебувати в стані готовності	Тримати (держати) порох сухим[314].
Постійно пиячити	В горілці киснути; тинятися по шинках (по корчмах, з корчми в корчму).
Постійно ходити (приходити) до кого-небудь	Оббивати пороги.
Постійно	Повсякчас.
Постороннім вхід заборонений	Стороннім нема входу; стороннім заходити не вільно (не можна, заборонено).
Постороння особа	Стороння особа; чужа людина.
Постоялець	Заїжджанин.
Постоялий двір	Заїзд; заїжджий двір.
Постояти за себе	Не дати себе скривдити; не дати дмухати собі в кашу.

[313] За старогрецькою легендою, Дамокл, придворний сіракузького тирана Діонісія Старшого (432–367 до н. е.), позаздривши своєму володарю, назвав його найщасливішим з людей. Тоді Діонісій посадовив заздрісника на своє місце, повісивши над його головою на кінській волосині гострий меч. Зляканому Дамоклові Діонісій пояснив, що цей меч є символом тих небезпек, яких владар зазнає постійно, незважаючи на зовні безтурботне життя (Зьобро О. Мова про мову // Високий замок).

[314] Фразеологізм приписують англійському полковнику Оліверу Кромвелю (1599–1658), який нібито сказав своїм військам напередодні бою з шотландцями: «Надійтесь на Бога, солдати, але порох тримайте сухим». Якщо порох намокне, він не горітиме, і солдати приречені на поразку. Кромвель закликав вояків бути в постійній готовності (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Постраждалий унаслідок пожежі	Погорілець.
Построїтися в лінію	Вишикуватися в ланку.
Поступай на власний розсуд	Роби як знаєш (умієш).
Поступати благородно	Чинити благородно.
Поступати в продажу	Надходити в продаж.
Поступати до університету	Вступати до університету.
Поступати наперекір кому	Робити (чинити) наперекір кому; на пеню кому робити; орати клепкою кому.
Поступати несправедливо	Чинити несправедливо.
Поступати по-дитячому	Поводитися по-дитячому (як дитина, мов дитина); малитися.
Поступати по-своєму	Ходити своїм робом.
Поступати правильно	Ходити (робити) по правді.
Поступатися своєю честю заради користі (вигоди)	Розмінювати на п'ятаки.
Поступила заява	Надійшла заява.
Поступило багато пропозицій	Надійшло багато пропозицій.
Поступити порядно	Учинити порядно.
Поступити	Вступити.
Поступитися владою (керівництвом)	Випустити віжки зі своїх рук.
Поступитися своїми інтересами	Піти на жертву.
Поступлення на рахунок	Надходження на рахунок.
Поступлення товару	Надходження товару.
Поступливий	Згідливий.
Поступово (мало-помалу) говорячи	Слово за словом; слово по слову.
Поступово зникати	Точитися, як через решето.
Поступово	Мало-помалу; п'ядь за п'яддю.
Поступок, якому нема назви	Учинок, якому й назви не добереш (не прибереш).
Посуда	Начиння; посуд.
Посудіть самі	Подумайте самі.
Посудомийка	Помивачка.
Посьолок	Селище.
Потай від інших; використовуючи якусь нагоду	Під шумок.
Потай від інших; крадькома; таємно	Під полою.
Потайний хід	Потайник.
Потасовка	Наминачка.
Потемніло в очах	Мозок закрутився; світ перемінився.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Потенціал	Заряд.
Потенційний	Імовірний.
Потенція	Потуга; потужність.
Потерпіти аварію	Зазнати аварії.
Потерпіти невдачу (крах, фіаско)	Зазнати невдачі в чому; піймати (ухопити, з'їсти) облизня; ухопити шилом патоки (меду); облизати макогона; поживитися, як Сірко паскою (як пес макогоном); ухопити, як собака обметиці; халявки попекли; полетіти у прірву; зламати (спалити, обпалити) крила; зломити карк; сісти маком (на мілину, на лід); дулю з маком з'їсти.
Потерпіти поразку	Зазнати поразки; бути розбитим (переможеним).

Чому у нас так багато
тих «хот-догів» і «гамбургерів»?[315]

Потискання рук	Ручкання.
Потім	Згодом.
Потіснити	Відтиснути; відтрутити; попхати; поперти.
Потіха	Забава.
Потішати себе намірами (задумами)	Багатіти думкою.
Потойбічний світ	Потойбіччя.
Потойбічний; астральний	Не від світу сього; несьогосвітній, тогосвітній.
Потолок	Стеля.
Потомок	Нащадок.
Потомство	Нащадки; породдя.
Потонути	Піти рибам на корм; піти на дно; затонути; годувати раків.
Потопаючий	Потопельник.

[315] Це наслідок того, що наприкінці 80-х – початку 90-х років впала «залізна завіса» і нам відкрився світ широкий, у нашу мову посунули іншомовні слова. Не забуваймо, що Радянський Союз відставав від Заходу у багатьох галузях науково-технічного прогресу, зокрема у комп'ютерних технологіях. Якби це був наш винахід, то світ запозичував би наші слова... Дехто прагне привернути надмірну увагу до американізмів, іншомовних слів, щоб відвернути увагу від засилля російської недокультури, я навіть не кажу субкультури (Капелюшний А. В якої Вєрки Сердючки ви вчились української мови? // Високий замок. – 2006. – 26 січня).

Потрапив у неприємну історію	Ускочив (устряв) у неприємну історію (у лихо, у біду, у халепу, у рубаху); сталася пригода кому (на кого); ушелепався хто.
Потрапити в економічну залежність до когось	Залізти в зашморг (в ярмо).
Потрапити в незручне становище	Сісти на мілину; сісти, як рак на мілині; сісти в калюжу; сісти на сухому.
Потрапити в скрутне становище	Улипнути як муха в мед; ускочити вище халяв; упійматися в сильце.
Потрапити у складну ситуацію	Залізти чортові на роги.
Потрапляти з однієї неприємної ситуації в іншу	Убиратися із дранки в переперанку.
Потребує багато часу	Візьме багато часу.

Метою правителів усіх імперій була насамперед мовна асиміляція підкорених земель[316].

Потрібен як собаці п'ята нога	Потрібен як сніг на Великдень.
Потрібний; необхідний	Доконечний.
Потрібно починати спочатку	Починай, Іванку, зранку.
Потріпати (потягати) за волосся кого	Поскубти [за чуба] кого; почубеньків (скубки, чубрія, матланки) дати кому; чуба нам'яти кому; вичубити кого.
Потріпати нерви	Пошарпати нерви.
Потріскатися	Полупатися.
Потрошки	Тельбухи.
Потрошку	Потроху.
Потуги	Намагання.
Потужний	Стосилий.

[316] Народ може з об'єктивних чи суб'єктивних причин змінити місце мешкання, свою назву, втратити державність, але залишатися народом, поки живе його оберіг – рідна мова. Цю істину добре усвідомлювали й усвідомлюють давні та сучасні завойовники народів. Недаремно метою правителів усіх імперій була насамперед мовна асиміляція підкорених земель. Чим глибше заходив цей процес, тим довше трималися імперії. У колишньому Радянському Союзі за сім десятиліть кількість націй скоротилася вдвічі, бо їх планомірно й наполегливо перетворювали на «нову історичну спільність – радянський народ», який спілкувався російською мовою. І хоч та мова була дуже далека від літературних норм, хоч вона була збіднена лексично й граматично, зате відлучала неросійські народи від рідної мови, від материнської пісні, від заповітів батьків та дідів, позбавляла їх власної історії, історичної нам'яті (Пономарів О. Культура слова: мовностилістичні поради / О. Пономарів. – К. : Либідь, 2011. – 272 с.).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Потупити погляд	Спустити (опустити, впустити) погляд на землю; поставити вниз очі; очі втупити в землю.
Потуплений погляд	Уриті в землю очі.
Потурати; залишити без покарання	Гладити по голівці (голові); дати потачку.
Потускніти	Приблякнути; притьмаритися; потьмяніти.
Похилий	Нахилий; похилистий; спадистий.
Похіть	Хіть.
Походжати взад і вперед	Знай ходити сюди-туди.
Походка	Хода.
Похожий	Схожий; подібний.
Похоронити	Поховати.
Похудати на лиці	З лиця спасти; змарніти.
Похудіти, похудати	Схуднути; спасти з тіла (з ваги); стягнутися на нитку.
Почалася весна	Бабак свиснув.
Почалася негода	Занепогодилося.
Почалася снігова буря	Рушила завірюха.
Почалася якась складна (неприємна) справа	Заварилася каша (катавасія).
Почасова оплата	Погодинна оплата.
Почати вишукувати	Піти по нишпорках.
Почати гарно вдягатися	Вилізти з дрантя.
Почати діяти рішуче	Випростати (розправити) плечі.
Почати жити економніше	Затягнути ремінці.
Почати писати	Взятися за перо.
Почати реалізовувати ідею	Зрушити камінь з місця.
Почати розмову на улюблену тему	Сісти на свого коника.
Почати танцювати	Піти в танець.
Початок весни	Провесінь, провесна.
Початок зими	Зазимки.
Початок і кінець	Альфа і омега.
Початок літа	Залітки.
Почва	Ґрунт.
Почервоніти від збудження (ніяковості)	Зайнятися полум'ям.
Почервоніти від стиду	Почервоніти від сорому; напекти раків; побіліти, як вільхова довбня.
Почервоніти	Зашарітися.
Почергово	Чергуючись; колом.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Почин дорожчий грошей	Почин паче грошей.
Починає грати роль	Набирає ваги.
Починає тепліти	Забирається на тепло.
Починається піст	Заходить піст.
Починати будь-яку справу	Город городити.
Починати говорити	Знімати голос (річ).
Починати з азів	Починати від Адама.
Починати клопітку справу	Город (тин) городити.
Починати обговорення чого-небудь	Сісти за стіл переговорів.
Починати розвиватися	Брунькуватися.
Починати своє	Заводити своєї.
Починаються сильні опади	Небо розверзається.

За переписом 1897 року
серед українців було тільки 13% письменних[317].

Почка	Нирка.
Почому	По скільки.
Почому?	Скільки коштує?; по скільки?
Почта	Пошта.
Почтальйон	Листоноша, поштар.
Почті	Майже.
Почувайте себе як вдома	Розгостіться.
Почувати себе винним	Відчувати, що винен.
Почувати себе добре	Почуватися добре.
Почувати себе невпевнено	Не в своїй тарілці.
Почувати себе незручно	Не знати, на яку ступити; чутися ні в сих ні в тих.
Почувати себе ніяково	У бичках і павутинні; в дурнях стояти.
Почувати себе твердо, впевнено, незалежно	Мати міцний (твердий) ґрунт під ногами.

[317] Надзвичайно гальмувала розвиток української літературної мови відсутність у колишній Росії шкіл з українською мовою викладання, не тільки середніх і вищих, а й нижчих. ... В ці тяжкі для української культури часи прогресивні російські діячі сміливо виступили проти русифікаторської політики російського самодержавства взагалі і, зокрема, на захист української літератури й мови. Заборони українського друкованого слова не могли знищити духовне життя українського народу, але вони були значним гальмом у розвитку української літератури і грамотності серед широких народних мас (Плющ П. Історія української літературної мови: підручник для студентів / П. Плющ. – К.: Вища школа, 1971).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Почуватися винним	Знає кіт, чию сметанку з'їв.
Почуття власного достоїнства	Почуття власної гідності; самоповага.
Почуття незадоволення (неспокою, тривоги)	Шкребе на душі (на серці, за душу, за серце) у кого.
Пошивочний	Швацький.
Поширене явище	Всеприсутнє явище.
Поширювати погану славу	Кидати (наводити, класти, накидати) тінь.
Поширювати скрізь якусь новину (плітку, чутку)	Роздзвонювати по світу.
Поширювати слухи	Пускати славу.
Пошкодити (надірвати) нутрощі	Надсадити (надвередити) нутро; відбити нутрощі.
Пошліна	Мито; збір.
Поштова карточка	Листівка; поштівка.
Пощастило в житті кому-небудь	Доля маслом губи змастила.
Пощочина	Ляпас.
Появилося бажання	Припала охота.
Появитися в суспільстві	Вийти на люди.
Появитися на світ	На світ народитися; уродитися; зродитися; виникнути; постати.
Появляється мода на що	Заходить мода на що.
Пояс	Пасок.
Пояснити (допомогти зрозуміти) комусь що-небудь	Укласти в голову.
Поясниця	Поперек; крижі.
Пояснююча записка	Пояснювальна записка.
Права рука	Правиця; десниця.
Правда очі коле	Не любить правди, як пес мила.
Правдами й неправдами	Будь-якими засобами.
Правдиво	По правді.
Правду (відверто, чесно) кажучи	Якщо чесно; щоправда.
Правило	Припис.
Правити бал	Порядкувати.
Правка тексту	Виправлення (правлення) тексту.
Правління	Керування.
Правляча верхівка	Керівна верхівка.
Правові причини	Правові підстави.
Правознавець	Правник.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Правомочне рішення	Правочинна ухвала.
Прагнути до збагачення (до наживи)	Гнатися за копійкою.
Прагнути поліпшити своє матеріальне становище	Пнутися на ноги.
Прайс-лист	Цінник.
Практикуватися	Вправлятися; вправляти руку.
Практикуючий лікар	Лікар-практик.
Пральна машина	Машина до прання.
Прапор	Знамено, стяг, корогва.
Прапорщик	Підхорунжий; прапорник; хорунжий.
Прародичі	Першородичі.
Працівник телебачення	Телевізійник.
Працівниця клінінгу	Прибиральниця.
Працювати над силу	Пхати воза наперед себе.
Працювати	Не покладати рук; мозолити руки; набивати мозолі.
Працювати без вогника (недбало, мляво)	Працювати як мокре горить; аби день до вечора.
Працювати в якості менеджера департаменту	Працювати керівником відділу.
Працювати для блага народу	Працювати на благо народу.
Працювати до повного виснаження	Працювати до кривавого поту.
Працювати з завзяттям (з запалом)	Уганяти коло роботи.
Працювати з холодком	Працювати спроквола (не кваплячись, помалу).
Працювати з-під палки	Працювати за боюсь.
Працює як кінь	Працює як [чорний] віл.
Працюю чотири місяця на рік	Працюю чотири місяці в рік.
Працюють по багато років	Працюють багато років.
Превалювати	Переважати.
Превентивні міри (заходи)	Запобіжні заходи.
Предвидіти	Передбачити.
Предки	Прабатьки; пращури; прародичі.
Предостатньо справ	Повні руки справ.
Предостатньо	Задосить; ще є і є; досить-передосить.
Предохранітєль	Запобіжник.
Представ собі	Тільки подумай; уяви собі.
Представити результати	Подати (надати) результати.
Представитися	Відрекомендуватися.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Представляє великий інтерес	Дуже цікавий; вартий зацікавлення.
Представляти собою кого (що)	Являти (становити) собою кого (що); бути ким (чим).
Представляти цінність	Бути цінним.
Представник	Відпоручник.
Пред'явити звинувачення (обвинувачення)	Звинуватити; поставити (висунути) звинувачення.
Пред'явити пропуск	Показати посвідчення.
Пред'явити	Подати.
Пред'явник	Подавець.
Презент	Дар, дарунок, подарунок.
Презентація	Представа[318].
Президент обирається народом	Народ обирає президента.
Прейскурант цін	Цінник.
Прекрасні місця	Сади Семіраміди[319].
Прекрасно обійтися без чогось	Любісінько перебутися без чогось.
Прем'єра	Першина[320].

[318] Привселюдне представлення чого-небудь нового, що недавно з'явилося або було створено. А то якось образливо виходить: представити (дієслово) ми щось таки можемо, а назвати саме явище власним іменником – ні: кличемо на допомогу запозичену «презентацію». Слово утворене в той самий спосіб, що і вистава, яке ні в кого сьогодні питань та заперечень не викликає (Словник новотворів Юрка Зеленого).

[319] Грецькі історики у своїх творах розповідали, що легендарна ассирійська цариця Семіраміда побудувала у Вавилоні висячі сади, які росли не на землі, а на спеціально зведених мурах. Ця споруда вражала сучасників величчю, тому і стала одним із семи чудес світу (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

[320] Французькою мовою слово *première* [прем'єр], з якого злизана ота «наша» прем'єра буквально означає перша – саме у жіночому роді. Тобто «один» по-їхньому – *un* [ан], а перша – *première*. Перший буде майже так само, але [-р] на кінці не вимовляється: *premier* [прем'є]. Звідси, до слова, і чужинська для нас назва посади прем'єр-міністр – тобто «людською» мовою то мало би бути щось на зразок «перша міністр», бо у чоловічому роді, якщо вже запозичувати правильно, мало би бути «прем'є-міністр». До речі, *Pierre Premier* [п'єр прем'є] французькою ніщо інше, як Петро Перший ;-)

Крім того, за нашим мовним звича́єм до 1939 року переможців, скажімо, спортивних змагань називали не призер, тобто той, хто виборов приз, ачи по-українському винагороду, а першун – той, хто посів першу сходинку. Між іншим, слово першість, яке власне і означає оту боротьбу за першу сходинку, ніхто ж під сумнів не ставить. Якщо усі ці міркування поєднати, то і отримаємо у висліді першину (з наголосом на -и-) – тобто дія, дійство, захід, під час яких щось виноситься на люди вперше. Слово утворене в той самий спосіб, що і вершина (від верх), дружина (від друг), старшина (від старший) тощо. Можливе також зменшувальне прочитання першини – першинка (так само наголос на -и-). Передбачаю ті закиди, що комусь першина занадто першитиме, тобто дертиме у горлі. Тому розглядаю ще й інший відповідник прем'єри – первина (наголос теж на -и-). Як з'ясувалося, першина давненько вже закарбована нашими словниками: просто ці Книги були тривалий час не доступні для загалу, і в прямому розумінні спаленими в 1930-х та пізніших роках відвертими україножерами.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Премія	Грошова винагорода; заслужина.
Преподобний	Всечесний.
Прерогатива	Перевага.
Прерогатива молодості	Діло молоде.
Прерогатива	Виняткове право; виключне право.
Прес	Гніт.
Пресинг	Тиск; натиск.
Преслідувати когось невідступно	Просвітку не давати комусь.
Преслідувати свої інтереси	Дбати тільки (лише) про свої інтереси.
Преслідувати ціль	Мати на меті; ставити собі за мету.
Прес-реліз	Обіжник[321].
Престиж	Добре ім'я.
Престолонаслідник	Спадкоємець престолу.
Претендувати на щось	Допоминатися чогось.

Сьогодні – завдяки справді неоціненній праці людей, які заснували і підтримують в робочому стані іменку Російсько-українських словників http://r2u.org.ua – ціла брила рідного мовного надбання стала доступною будь-кому. Нехай там тих словників небагато, лише з десяток, а кажуть, що їх було близько 80, однак це вже немало! Мовчу про те, чого тільки вартує можливість легко, одним клацом, користуватися такою криницею словесних знань, як Російсько-український академічний словник, складений загоном мовців під орудою Агатанґела Кримського!

Тож задаємо у пошук на згаданій сторінці слово першина – і є! Є це слівце! Так, воно там не згадується саме у значенні прем'єра, але що з того? Якщо врахувати, що слово було взагалі втраченим для української мови, то хіба ми не можемо його відродити з дещо іншим смисловим наповненням? Тим більше, що новітнє тлумачення аж ніяк не суперечить давнішим значенням першини, з якими вона подається у класичних словниках – лише суголосить їм!

Цікаво, що з цих призабутих Російсько-українських словників можна вивести, або принаймні зрозуміти, куди рухатися у пошуку і російського відповідника замість французького *première*. Він мав би відштовхуватися від таких слів, як впервые, впервóй, первúна, первúнка (тут: -и- російське і саме на нього падає наголос). Водночас загадані Словники підтверджують, що слова первúна, первúнка (тут: -и- вже українське) – знову ж таки, віддавна в нашій мові існують, неодноразово вживаються у красному письменстві, і тому цілком придатні до переосмисленого і новонабулого застосування.

Тож раджу Тобі, Читачу, частіше зазирати до r2u.org.ua – і самостійно переконатися в корисності цієї потуги. Ймо' пізнаєш там багато чого раніше від Тебе ретельно приховуваного: відкривати очі на очевидні речі ніколи не пізно (Словник новотворів Юрка Зеленого).

[321] Питомо український відповідник неоковирній кальці з анґлійщини прес-реліз (тобто первинно і буквально: стисле повідомлення для тиснених видань) чи бюлетень (французький запозик, який у свою чергу походить від італійського слівця, а те – напряму з латини). Походить від того, що викладена у ньому вістка, з одного боку, наче всіх новинарів чи будь-яких ще цільових читачів оббігає, а з іншого – подає лиш стислий, обіжний смисл дійства, явища, події. Визначення обіжник вживалося в Українському середовищі на Західних землях до 1939 року, потім серед наших переселенців за океаном, головно в таких спільнотах як ПЛАСТ (Український скаутський рух), СУМ (Спілка української молоді) тощо. З поверненням на початку 1990-х цих товариств в Україну слово обіжник було в їхньому вжитку вже на Материзні. Але ніде правди діти: з плином літ всюдисущий шоу-биз перемолов се добре починання і в цих юнацьких виховних колах. На жаль. Але не назавше (Словник новотворів Юрка Зеленого).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Преференція	Перевага.
Префікс	Приросток.
При бажанні	Бажаючи; якщо забажати; коли є бажання (охота).
При вивченні цієї проблеми	Вивчаючи цю проблему.
При визначенні	Визначаючи.
При виникненні	У разі виникнення.
При відкритих дверях	При відчинених дверях; прилюдно.
При всій його бідності	Хай який він бідний.
При всім чеснім народі	Привселюдно; прилюдно; при всіх.
При всіх обставинах	За всяких (за всіх) обставин.
При всіх своїх недоліках (недостатках)	Попри всі свої вади (хиби); з усіма своїми вадами (хибами).
При всіх своїх способностях	Попри всі свої здібності; хоч і який здібний.

Ми забули багато українських слів[322].

При всьому бажанні	Попри все бажання; хоч і як я бажаю; хоч би хотів.
При всьому старанні	Хоч як старався (намагався); хоч як би старався.
При всьому тому	Попри те все.
При грошах	З грошима; не без грошей.
При добрих обставинах	У доброму разі; при добрій годині.
При допомозі	За допомогою.
При заключенні договору	Під час складання договору (угоди); складаючи договір (угоду).
При закритих дверях	При зачинених дверях.
При згадуванні про...	На згадку (думку) про...
При здійсненні чогось	Здійснюючи щось.
При його правлінні	За його врядування.
При кожному подиху	За кожним подихом.

[322] Досить взяти до рук словник Грінченка. Кажемо продавщиця, коли є продавчиня, доповідаючий, коли можна сказати просто доповідач. Попередній виступаючий, а у Франка є гарний вислів «мій передбесідник сказав...». Українська мова має величезний арсенал відповідників до багатьох іншомовних слів. Взимку будемо йти попри ятки з написом «хот-доги». Але на людину, яка змерзла, сильніше подіє напис «гарячі ковбаски». Продавцеві більший зиск буде... Є телевізійні канали, де журналісти ставлять собі за мету якнайширше вживати призабуті українські слова (Прихода Я. В якої Вєрки Сердючки ви вчились української мови? // Високий замок. – 2006. – 26 січня).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
При любій (всякій) погоді	За всякої (за будь-якої) погоди; хоч і яка буде погода.
При місячному світлі	На місячному світлі.
При нагоді	Принагідно.
При наявності вільних місць	Якщо є (будуть) вільні місця (посади).
При неможливості що-небудь зробити	Якщо (коли) не можна [буде] зробити чого (що); якщо (коли) незмога (неспромога) [буде] зробити чого (що).
При необхідності	Якщо є потреба; у разі потреби.
При несприятливих обставинах	За несприятливих обставин.
При одній (самій) думці про це	Від самої думки (гадки) про це; на саму [лише] думку (гадку) про це.
При описуванні	Описуючи.
При оцінці чого	Оцінюючи що.
При перевозці	Під час перевозу; перевозячи.

Більшість англійських слів-блукальників
потрапляє до нас з російської мови[323].

При перших словах	Після перших слів.
При першій зустрічі	На першій зустрічі.
При першій можливості	При першій нагоді (змозі).
При першій появі	Щойно з'явиться.
При першому-ліпшому (зручному) випадку	З першою ж нагодою; першої ж нагоди.
При підписанні договору	Підписуючи договір (умову).
При смерті	На Божій дорозі.
При сонячній погоді	За сонця.
При сприянні	За сприяння; за (з) допомогою.
При таких умовах	За таких обставин; у таких обставинах.
При тому	Та ще й.
При умові	За умови, з умовою.
При участі	За участю.
При хороших відносинах	За добрих взаємин.
При цих (даних) умовах	За цих (за даних) умов.

[323] Різноманітні малограмотні ділки, подають вивіски, оголошення, рекламні щити, написи на товарах неестетичною українсько-англійською мішанкою, приправленою російським соусом. Заміняти усталені рідномовні слова та вислови, стислі, точні, повноцінні й милозвучні, чужомовними, часто незграбними і незрозумілими, – неабиякий злочин (Зорівчак Р. Боліти болем слова нашого... / Р. Зорівчак. – Львів : Вид-во ЛНУ ім. І. Франка, 2005. – 295 с.)

При цьому	До того ж; одночасно.
При чому не тільки він	І то не лише він.
Прибавити крок	Наддати (піддати) ходи [в ноги]; збільшити (прискорити) крок; на ноги налягти.
Прибавити слівце	Докинути слівце.
Прибавити у вазі (до ваги)	Додати до ваги; набрати ваги; поважчати; приважити.
Прибавка	Набавка; надбавка.
Прибережний житель	Бережанин.
Прибильний	Прибутковий.
Прибирати чуже до рук	Загарбувати.
Прибіднятися; скаржитися	Співати Лазаря.
Приближати до тих часів	Отодішнювати.
Приблизно оцінити	Прикинути оком.

Французьке слово «журнал»
почали відкидати і замінювати на «часопис»[324].

Приблизно так	Хоч би й так.
Приблизно	Десь так.
Приблуда	Блукальник; приплентач.
Прибор	Прилад.
Приборкати кого-небудь	Загнати на стійло; обламати руки; укрутити (скрутити, утнути) роги (хвоста); обламати крила; збити пиху; узяти в шори та швори.
Прибулець	Приходько.
Прибули миттєво	Прибули миттю.
Прибулий; чужий	Нетутешній.
Прибуткове місце	Хлібне місце.
Прибуток господарства складає...	Прибуток господарства становить...
Приватний; персональний; індивідуальний	Власний; особистий; свій.
Привернути на свій бік кого	Привернути до себе кого.
Привертати на себе увагу	Брати всі очі на себе; приковувати зір (очі); вбирати (пригортати) очі; падати в око.

[324] Кожна мова має своє «здоров'я». Вважається «здоровою» мова, якщо в її загальнолітературній, загальновживаній лексиці до десяти відсотків іншомовних слів. Якщо цей поріг перевищується, то мова ніби вмикає оздоровчий процес, свої пуристичні засади, починає витягати із «шухляди» старі слова і замінювати ними нові. Французьке слово «журнал» почали відкидати і замінювати на «часопис». Замість «фонтанів» у нас вже «водограї», навіть замість «сольфеджіо» йде вже «нотоспів» (Кочан І. Я не модератор, а лише ведучий... // Високий замок. – 2010. – 3 грудня).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Привести в гнітючий стан	Навернути камінь на душу.
Привести в дію	Запустити в дію.
Привести в запустіння	Занапастити.
Привести в порядок	Упорядкувати; лад (порядок) дати (зробити); довести до ладу.
Привести в рівновагу	Зрівноважити; надати рівноваги.
Привести в рух	Надати руху (дати рух) чому; пустити в рух (в роботу); розрухати; урухомити.
Привести в сум'яття	Викликати переполох.
Привести діло до кінця	Довести діло (справу) до кінця (до краю); завершити діло (справу).
Привести приклад	Навести приклад.
Привести себе в порядок	Причепуритися; опорядитися.
Привести цитату	Процитувати; навести цитату.
Прививка	Щеплення.
Привикнути	Звикнути.
Привичка	Звичка.
Привід для змін	Рушій змін.
Привід; мотив	Причина; підстава.
Привідкрити двері	Прочинити (прохилити) двері; відчинити (відхилити) трохи двері.
Привідкрити завісу	Відхилити (відслонити, підняти) завісу (запону).
Привілегія	Привілей.
Привілейованість	Винятковість; виключність.
Привіт!	Вітання! Вітаю!
Привітатися до викладача	Привітатися з викладачем.
Привкус	Посмак.
Привласнити	Прибрати до рук.
Привласнювати щось у великій кількості	Гарбати собі в скриню.
Приводити в жах кого	Сповнювати (сповняти) жахом кого; завдавати (нагонити) жаху кому; жахати кого.
Приводити в захоплення	Поривати; захоплювати; кидати в захват кого.
Приводити в рух	Давати рух чому; надавати руху чому.
Прив'язаний до своєї роботи	Відданий своїй праці (роботі); [дуже] любить свою роботу.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Пригати	Скакати; стрибати; плигати.
Приглашати	Запрошувати.
Приглядатися до чого-небудь	Мати око на щось (до чогось).
Приглянувся хто кому	Упав (запав) в око (в очі) хто кому; сподобався хто кому; уподобав хто кого.
Приговор	Вирок; присуд.
Приговорити до розстрілу	Засудити на розстріл.
Приговорити до смерті	Засудити на смерть; приректи комусь смерть.
Пригодитися кому	У пригоді стати кому; придатися (здатися, знадобитися) кому.
Приголомшений	Мов громом прибитий; наче вритий; наче вкопаний.
Приголомшити	Громом прибити; збити (звалити) з ніг.

У ненців тридцять найменувань снігу[325].

Пригощати	Частувати.
Приграничний	Прикордонний.
Пригріти змію на грудях	Вигріти (нагріти) гадюку (гадину) в пазусі (за пазухою).
Пригрозити кому пальцем	Накивати на кого.
Придавати велике значення	Надавати особливої ваги (особливого значення).
Придатися	Знадобитися; згодитися.
Придбати що-небудь навздогад (наосліп)	Купити кота в мішку.
Придержати язик	Припнути язика; укусити себе за язик.
Придиратися до слів	Чіплятися (прискіпуватися, присікуватися) до слів.
Придирливий	Прискіпливий; учепистий; напасливий.

[325] Якщо замість сорока найменувань криги у балкарців та тридцяти назв снігу у ненців вживатиметься лише одне, просто сніг і просто крига, то, зрозуміла річ, це не може не позначитися на всіх параметрах того чи іншого генотипу. Зміна мови не може не позначитися на зміні антропологічного типу. Зменшується об'єм пам'яті, відповідно зазнають змін і півкулі мозку. Думка м'якне, кволіє, зменшують енергоструми. У нас практично спотворена мова міста, звужена наукова мова, мова канцелярська, мова технічна… Хоча словники з деяких галузей виходили, але це словники калькок, в яких «трактор» перекладали як «трактор», а «автомобиль» як «автомобіль». За нормальних умов запозичені лексеми пройшли б шлях народних адаптацій, унаслідок яких і виникали б своїх лексеми, редуковані, інтегровані, але свої (Мовчан П. Мова – наш останній рубіж / П. Мовчан.– К.: Український письменник, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Приділяти надмірну увагу чомусь незначному	Носитися як дурень (чорт) із ступою; носитися як дурень (чорт, циган, старець) з писаною торбою; носитися як з писанкою; носитися як чорт із грішною душею; носитися як курка з яйцем.
Придумувати	Вигадувати; вимислювати.
Придуркуватий	Безклепкий; десятої клепки в голові бракує.
Приєднати	Долучити.
Приємливі ціни	Прийнятні (помірковані) ціни.
Приємник	Спадкоємець; наступник.
Приємно, спокійно, радісно комусь	Легко на душі (на серці).
Приємного апетиту!	Смачного!
Прижати	Притиснути.
Прижиматися	Припадати; тулитися.
Приз	Нагорода; відзнака.
Призвести до сп'яніння; сп'янити	Ударити в голову комусь.
Призводити кого-небудь до передчасної смерті	Укорочувати віку (вік, життя).
Призив	Гасло.
Призивати Бога у свідки	Богом свідчитися.
Призивати до порядку кого	Закликати до порядку кого.
Призивати на воєнну службу	Забирати до війська.
Призивати небо в свідки	Небом свідчитися; присягатися (заприсягатися, клястися) небом.
Признавати	Визнавати.
Признавати правим кого	Визнавати правду за ким; визнавати, що має рацію хто.
Признавати свою безпорадність	Розводити руками.
Признак	Ознака.
Признати необхідним	Вважати за потрібне.
Признати помилку	Визнати помилку.
Признатися в коханні	Освідчитися в коханні.
Признатися	Зізнатися.
Призрак	Примара; мара.
Призупинити дію закону	Припинити (зупинити) дію закону.
Прийде черга	Дійдеться ряд.
Прийдеться зробити	Доведеться зробити.
Прийдеться поїхати	Доведеться поїхати.

Прийдеться привикнути	Доведеться звикнути (змиритися).
Приймати близько до серця	Брати близько до серця; робити з чогось біду.
Приймати в долю кого	Приймати за спільника (до спілки, в спілку) кого.
Приймати в компанію	Брати до гурту.
Приймати всерйоз що	Брати (сприймати) серйозно (поважно, навсправжки) що.
Приймати до відома (уваги)	Брати до відома (до уваги, на замітку, на розум); на вуса (на вус) мотати; уважати (зважати, оглядатися) на що; мати на увазі.
Приймати до відома	Брати до уваги.
Приймати за чисту монету	Мати за чисту монету.
Приймати загрозливий характер	Набувати загрозливих властивостей.
Приймати клятву	Складати присягу; присягати.

Чимало призабутих слів останнім часом прижилися у нашому мовленні[326].

Приймати ліки	Заживати ліків; пити ліки.
Приймати міри	Уживати заходи (заходів); робити все можливе.
Приймати на свій рахунок	Брати на свій карб.
Приймати на себе відповідальність	Брати на себе відповідальність.
Приймати присягу	Складати присягу.
Приймати рішення	Вирішувати.
Приймати самостійно якесь рішення	Мати свій розум у голові.
Приймати силу закону	Набирати законної сили.
Приймати ухвалу	Виносити ухвалу.
Приймати участь	Брати участь.
Приймати чергування	Заступати (ставати) на чергування.
Приймати чиюсь сторону	Ставати на чийсь бік.

[326] В українській мові – 3–4 мільйони слів, вони описані, є у картотеці НАН України. А останній тлумачний словник української мови пояснив лише 250 тисяч слів. З приємністю відзначу, що чимало призабутих слів останнім часом прижилися у нашому мовленні. Можу назвати низку таких слів. Зазвичай, потяг (поїзд), терен (територія), двірець (залізничний вокзал), летовище, довкілля, скарбниця, книгозбірня (бібліотека), світлина (фотографія), спільнота, часопис, оберіг, осідок (офіс) добродій, пігулка (таблетка), філіжанка (чашка) (Яцимірська М. В якої Вєрки Сердючки ви вчились української мови? // Високий замок. – 2006. – 26 січня).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Прийматися за роботу	Братися (ставати) до праці (до роботи, до діла).
Прийматися за що	Братися (заходжуватися) коло чого; братися (заходжуватися) щось робити.
Приймаюча сторона	Приймальна сторона; сторона, що приймає.
Приймаючи до уваги що	Беручи до уваги що; зважаючи (уважаючи) на що; маючи на увазі що; з уваги (з огляду) на що.
Прийми до уваги	Замотай на вус.
Прийнята наступна резолюція	Ухвалено таку резолюцію.
Прийняти (винести) рішення	Ухвалити; постановити; вирішити; урадити; урадитися.
Прийняти в долю	Прийняти до спілки.
Прийняти в штики кого (що)	Зустріти багнетами кого (що); зустріти вороже (дуже неприязно) кого (що).
Прийняти виклик	Підняти зачіпку.
Прийняти до відома	Узяти до відома.
Прийняти інший оборот	Піти іншими дорогами; обернутись іншим боком.
Прийняти необхідні міри	Ужити потрібних заходів.
Прийняти оборонну позицію	Наїжачитися.
Прийняти під свій покров кого	Узяти під свою опіку (охорону, ласку) кого.
Прийняти пропозицію	Ухвалити пропозицію.
Прийняти серйозний вигляд	Набути серйозного вигляду; споважніти.
Прийнятися за виконання роботи	Прийнятися за роботу.
Прийняті міри	Ужиті заходи.
Прийом по вівторках	Приймають вівторками (щовівторка, у вівторки).
Прийом, який застосовують у крайньому разі	Хід конем.
Прийомна дитина	Прибрана дитина.
Прийомний пункт	Приймальний пункт.
Прийти в голову	Спасти на думку (на гадку).
Прийти в гості	Загостити.
Прийти в захоплення від чого	Захопитися (запалитися, зачаруватися) чим.
Прийти в себе	Оговтатися; отямитися; прийти до пам'яті (до тями, до свідомості).
Прийти в упадок	Занепасти; підупасти.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Прийти в цілковитий занепад	Геть цілком занепасти; звестися нінащо (на ніщо, нанівець); на пси зійти.
Прийти до висновку	Дійти висновку; зробити висновок.
Прийти до згоди	Згодитися; порозумітися; дійти згоди.
Прийти до кінця	Дійти кінця (до кінця).
Прийти до остаточного рішення	Остаточно вирішити.
Прийти до свідомості	Опритомніти, отямитися; прийти до тями.
Прийти до себе	Оговтатися; прийти до пам'яті; опам'ятатися, спам'ятатися; отямитися, стямитися; схаменутися; опритомніти.
Прийти з покаянням	Явитися з повинною.
Прийти на все готовеньке	Дівка готова, но цілуй.
Прийти на допомогу	Стати в допомозі (у помочі, до помочі, у поміч, на допомогу).
Прийти на пам'ять	Стати на пам'яті; навертатися на пам'ять (на думку); спасти на думку; устати в думці.
Прийти під кінець (дуже пізно)	З'явитися на потрушені груші.
Прийтися до вподоби	Припасти до вподоби (до сподоби, до любові, до любості, до мислі) кому; підійти під мислі (до думки) кому; сподобатися кому.
Прийшла біда – відкривай ворота	Біда одна не ходить; біда біду тягне; біда біду знайде, хоч сонце зайде.
Прийшла удача	Пощастило; поталанило.
Прийшло в голову (на думку)	Спало (упало, запало, спливло, збігло, зійшло, навернулося, навинулося) на думку (на гадку); спала (набігла, прийшла) думка; зайшла думка (гадка); зайшло (запало, уступило, упливло) в голову (до голови).
Прийшло махом – пішло прахом	Як прийшло, так і пішло.
Прийшлося	Довелося.
Прийшов кінець	Увірвалася нитка.
Прийшов час	Настав час.
Приїжджий	Прибулий.
Приїзжати	Приїжджати.
Приїлося	Набило оскому; не лізе в горло.
Приказ	Наказ.
Приказати	Наказати; загадати.
Прикидатися дурачком	Дурня (дурника) удавати (строїти) з себе; дурнем себе становити; придурюватися.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Прикидатися ягням	Удавати [з себе] ягня.
Прикидатися; симулювати	Удавати [з себе]; грати дурника.
Прикидуватися добрим; уступати у всьому	Листом стелитися.
Прикинутися бідним (безталанним, нещасним)	Прибіднитися; знебожитися; співати (корчити) лазаря.
Прикладатися до рюмки	Заглядати в чарку.
Прикладне ремесло	Ужиткове ремесло.
Прикласти всі сили	Докласти всіх сил.
Прикласти зусиль	Докласти зусиль.
Прикласти рук	Докласти праці (рук).
Прикласти чимало зусиль	Докласти чимало зусиль.
Приковувати до себе погляд	Брати на себе очі; убирати в себе очі.
Приковувати до себе увагу	Бути в центрі уваги.
Приковувати ланцюгами	Прикайданювати; приланцюжувати.
Прикол	Жарт.
Прикольно	Пришпильно.
Прикордонна територія	Прикордоння.
Прикраса	Оздоблення; окраса; оздоба.
Прикривати певним чином злі наміри	Ховати пазурі.
Прикриття	Заслона.
Прикусити губу	Прикусити язика; укуситися за язик.
Прилади для вимірювань	Прилади для вимірювання.
Приласкати	Приголубити.
Прилип, як банний лист	Причепився, як реп'ях кожуха.
Приманка	Принада; приваба.
Примирення не відбулося	До згоди не дійшло; не помирилися.
Примиритися	Змиритися.
Примінення	Застосування.
Приміняти	Застосовувати.
Приміром сказати	Наприклад сказати.
Примітивний	Спрощений.
Примус	Принука.
Примусити виконувати свої примхи (бажання)	Сісти верхи на когось.
Примусити кого-небудь бути покірним	Скрутити натуж.
Примусити когось згадати щось для нього болюче	Нагадати козі смерть.
Примусити себе пригадати що-небудь	Поворушити пам'яттю.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Примушувати кого-небудь замовкнути	Укоротити язика.
Примушувати когось дотримуватися дисципліни	Тримати в кліщах (в тенетах).
Примушувати когось плакати	Уганяти в сльози.
Примушувати; принукувати	Брати за горло (за зябра) кого.
Примхливий; вередливий	З ґедзиком.
Приналежність до партії	Належність до партії.
Приналежність до товариства	Належність до товариства.
Принесло збитків на суму	Завдало збитків на суму.
Принести в дар що	Подарувати що.
Принести подяку	Подяку скласти; подякувати; дяку віддати.
Принести шкоду	Завдати шкоди.
Принижувати чию-небудь гідність	Топтати в болото (в грязь, в грязі, в багно).
Приниймати біле за чорне	Брати (мати, уважати) біле за чорне.
Принімати	Приймати.
Приносити в жертву	Жертвувати.
Приносити велику користь	Нести золоті яйця.
Приносити вибачення	Просити вибачити; перепрошувати.
Приносити вигоду	Давати (робити) вигоду (користь, пожиток, зиск).
Приносити горе кому	Завдавати горя кому.
Приносити дари	Складати дари.
Приносити клятву	Присягатися; заприсягатися; клястися.
Приносити користь	Давати користь (пожиток); недаром хліб їсти.
Приносити насолоду	Тішити.
Приносити неприємності	Завдавати мороки.
Приносити плоди	Давати плоди.
Приносити прибуток (дохід)	Давати прибуток (зиск, дохід).
Приносити присягу	Присягати; заприсягатися.
Приносити радість (задоволення) кому	Давати радість (утіху) кому.
Принуждати	Примушувати; силувати.
Принципіальний	Принциповий; непоступливий.
Принципові положення	Засадничі положення.
Припинити участь у чомусь	Вийти з гри.
Припинити чиї-небудь небажані дії (вчинки)	Обламати руки.
Припинити яку-небудь дію	Покласти край (кінець).
Припиняти стосунки (спілкування) з ким-небудь	Розривати останню нитку.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Припиняти стосунки з ким-небудь	Рубати канати.
Припиняти якесь заняття (яку-небудь справу)	Закрити (прикрити) лавочку.
Приписувати заслугу	Ставити в заслугу.
Припіднести пілюлю	Піднести тертого хріну.
Приправити іронією	Підсипати солі.
Приректи на забуття	Присипати порохом.
Приречений виконувати другорядні ролі	Удругорядненний.
Приречений до занепаду	Приречений на занепад.
Прирівняти	Поставити знак рівності між кимось (чимось).
Природжена здібність	Вроджений хист.

Раніше слова «тіпа» і «блін» не вживалися[327].

Прирости до місця	Прикипіти до місця.
Приручити	Одомашнити.
Присвоїти звання	Надати звання.
Присвоїти науковий ступінь	Присудити науковий ступінь.
Присвоїти собі добру половину (велику частину)	Приполовинити.
Присвоювати	Привласнювати.
Присвятили для неї поему	Присвятили їй поему.
Присвячувати до відкриття виставки	Присвячувати відкриттю виставки.
Присікти в корнені	Заглушити (знищити) в зародку; підтяти в корені.
Присісти на корточки	Присісти навпочіпки (почіпки); присісти карачки (навкарачки).

[327] «Слова-паразити – не вічні, вони існують у певному середовищі та історичному проміжку. Раніше слова «тіпа» і «блін» не вживалися. Свого часу і вони стануть анахронізмами. Звісно, слова-паразити засмічують мову. Їх надмірне вживання псує враження від спілкування з людиною. Але є слова-паразити, з якими легше змиритися, бо вони не виходять за межі літературної мови: «значить», «так би мовити», «кажуть» (Корнійчук В. Слово-паразит вилетить – не помітиш // Високий замок. – 2011. – 14 січня). Корінь проблеми у комплексах, невпевненості у собі, намаганні наслідувати штампи. Людина на підсвідомому рівні перебирає слова-паразити від оточення чи іншої людини, якщо хоче їх наслідувати, влитися у це середовище, стати «своїм». Така собі мовна мімікрія, підлаштування. Люди запозичують слова із жаргону певного суспільного прошарку, мовлення своїх друзів чи знайомих, яким хочуть сподобатися, перебирають словесні «фішки» героїв серіалів чи фільмів, яким симпатизують. Таким чином вони підсвідомо натягують маску спорідненості, міняючи власну індивідуальність на «аби було так, як у них (Живоглядов Ю. Слово-паразит вилетить – не помітиш // Високий Замок. – 2011. – 14 січня).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Прискіпуватися	Шукати кістки в молоці.
Прискорений	Приспішений.
Прискореним кроком	Підбігцем.
Прискорити кроки	Прискорити ходу; набрати ходи.
Прискорити	Пришвидшити.
Прискорюватися	Набирати обертів.
Прислуговувати кому-небудь	Скакати на задніх лапах (лапках).
Прислужитися кому	Вистаратися перед ким (проти кого).
Приснитися	Наснитися.
Пристав, як банний лист	Причепився, як реп'ях [до кожуха]; реп'яхом узявся; пристав, як шевська смола до чобота (до п'яти); прилип, як до Ґандзі Пилип.
Приставка	Доточка.
Пристала (появилася) ржавчина	Ржа вхопилася.
Пристальна увага	Пильна (неослабна, зосереджена) увага.
Пристальний	Пильний.
Пристально дивитися в очі	Пильно (прикро) дивиться в очі (у вічі); дивиться, як в очі не вскочить.
Пристально	Пильно.
Пристарілий	Похилий.
Пристати до берега	Прибитися до берега.
Пристойний	Доладний.
Пристосовуватися до обставин	Тримати ніс за вітром; як дають, то бери, а як б'ють, то біжи (тікай, кричи).
Пристрасний	Завзятий; запальний; палкий.
Пристраститися	Допастися.
Пристрасті накаляються	Пристрасті розжарюються.
Пристрій GPS	Шляховказ[328].
Пристройка	Прибудова.

[328] GPS – це скорочена назва не підприємства, а технології Global Positioning System – по-нашому можна було б сказати Світове Плетиво з Визначення Місцеперебування (СПВМ).
Передбачаю, що таки знайдеться купа заперечників, котрі казатимуть, мовляв, «же-пе-ес не завжди вказує шлях, а часто просто місце перебування», ну і тому подібні дрібниці. Панове, даруйте, але навіть якщо і так, то для чого ми під час подорожі, мандрівки цікавимося своїми координатами? Та для того, аби визначити, де ми насправді є, а відтак – куди маємо (або НЕ маємо) рухатися далі. Тобто визначення місця перебування в певну мить слугує наче точкою відліку, від якої ми просто відштовхуємося і.... прокладаємо/продовжуємо свій шлях далі. Словом, хоч круть-верть, хоч верть-круть, але в підсумку все зводиться до одного і того ж самого: до підказування нам шляху (Словник новотворів Юрка Зеленого).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Пристрої розробляються відповідно до вимог	Пристрої розробляють відповідно до вимог.
Приступати до чого	Розпочинати що.
Приступити до обговорення (до дискусії)	Почати (розпочати) обговорення (розгляд); заходитися обговорювати.
Приступити до роботи	Стати до праці (до роботи); узятися до праці (до роботи); почати (розпочати) роботу (працю); заходитися коло роботи.
Присутні слідуючі компоненти	Є (наявні) такі складники.
Присутність духу	Цілковите (повне) самовладання; притомність духу.
Присягатися	Давати голову на відріз (на відруб).
Присядьте	Прошу сідати; сідайте, будь ласка.
Притік біженців	Наплив втікачів.
Притока	Доплив.
Притримати язичок	Припнути язика.
Притушити	Пригасити.
Притягувати до судової відповідальності	Позивати.
Приударяти за ким	Упадати коло кого; лицятися (залицятися, женихатися) до кого; смалити (пекти) халявки коло кого.
Приусадєбний	Присадибний.
Прихвостень	Приший хвіст; поплентач.
Прихильник теорії	Визнавець теорії.
Прихована (таємна) причина; прихований намір	Підводна течія.
Прихована небезпека	Підводне каміння.
Приховано	В тіні.
Приховувати правду від когось	Лудити очі.
Приховувати свою справжню сутність	Носити личину (маску, машкару).
Приходилося побувати	Доводилося бувати.
Приходити в жах	Жахатися.
Приходити в протиріччя	Заходити в суперечність.
Приходити на думку	Спадати (спливати, навертатися) на думку.
Приходить на язик кому	Спадає на язик кому.
Приходиться віддуватися своїми боками	Доводиться на собі терпіти.
Приходиться працювати	Доводиться працювати.
Приходиться, як п'яте колесо до воза	То так потрібне, як дзюра в мості.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Прихожа	Передпокій.
Прихопити чужої землі	Урудуватися в чужу землю.
Прицеп	Причіп.
Причарувати	Підкурити чадом.
Причасний до чогось	Причетний до чогось; умочений у щось.
Причепа	Як шевська смола.
Причепити	Почепити.
Причинити горе (досаду) кому	Завдати жалю (журби, туги, скорботи, горя, прикрощів, неприємностей) кому; зробити (учинити) прикрість кому.
Причинити зло кому	Заподіяти (зробити, учинити) зло кому; заподіяти зле (лихе) кому; завдати (наробити, накоїти) лиха (безголов'я) кому; нашкодити кому.
Причинити шкоду	Шкоду вчинити (зробити); заподіяти шкоди; пошкодити.
Причиняти клопіт кому	Завдавати клопоту кому; клопотати голову кому.
Причому	І то.
Причуди	Вибрики.
Пришелець	Захожий.
Пришити статтю	Підвести під кримінал.
Прищемити	Прищипнути; прищикнути.
Приют	Пристановище, пристанище; притулок; пристань; прихисток; зогріток.
Приютити	Прихистити.
Приютіть його на ночівлю	Прихистіть його на нічліг.
Приятелювати	Водити хліб-сіль (компанію).
Пріоритет	Першість.
Про всі деталі розповісти	Розповісти що і як.
Про надмірно балакучу людину	Язик без кісток.
Про підступну людину	Ангельський голосок, та чортова думка.
Про себе	Мовчки; до себе; сам собі; сам до себе; у думці, у думках; подумки.
Про себе щось думає	Сам собі щось думає.
Про смаки не сперечаються	У кожного свій смак; на колір і смак – товариш не всяк; кожен Івась має свій лас; кому піп, кому попадя, а кому попова дочка; смак не у всіх однак.
Про суттєве та несуттєве	Котлети окремо, таргани окремо.

Про тих, хто легко міняє свої рішення та плани	Сім п'ятниць на тиждень[329].
Про того, хто безслідно зник	Поминай як звали.
Про це було відзначено	Це було відзначено.
Про це навіть не заікайся	Про це ані слова (ані пари з уст); про це й словом не похопися; про це й не згадуй (й не натякай).
Про це наголошувалося	На цьому наголошувалося.
Про це не може бути й мови	Про це годі й говорити.
Пробив мій час	Настав мій час.

Радянська система встановила контроль над структурою української мови[330].

Пробирає страх	Бере ляк.
Пробігти велику відстань	Дати лиха закаблукам.
Пробіл	Пропуск; прогалина; біла пляма.
Пробіли в знаннях	Прогалини в знаннях.
Пробка до пляшки	Корок.
Пробка на дорозі	Ні взад ні вперед.
Проблема заключається	Проблема полягає.
Проблема у тому, що…	Біда у тому, що…

[329] П'ятниця на Русі вважалась базарним днем і днем виконання обіцянок, певних зобов'язань. Саме в цей день віддавали борги, влагоджували ділові угоди. Тих, у кого кожен день – «п'ятниця» і час виконання обіцянок мандрує усіма днями тижня, так на жодному і не зупинившись, і охрестили цим прізвиськом (Зьобро О. Мова про мову // Високий замок).

[330] Царський і комуністичний режими створили понад 400 циркулярів, указів, постанов, які розкривають жорстоку московську політику, спрямовану на знищення української мови, культури, духовності та українців як етносу.
Юрій Шевельов, дослідник мовної політики, яку проводили різні режими на українських теренах у першій половині XX ст., так визначав її специфіку за комуністичної тоталітарної системи: «Урядове втручання взагалі, а в даному випадку з боку уряду, опанованого росіянами, у внутрішні закони мови було радянським винаходом і новиною. Ні поляки, ні румуни, ні чехи до цього не вдавалися. Як не вдавалася царська адміністрація дореволюційної Росії. Вони всі обмежувалися на заходах зовнішнього тиску: забороняли вживати українську мову прилюдно, цілковито або частково; накидаючи державну мову через освітню систему; зваблювали українців своєю культурою й можливістю кар'єри; переселяли їх на неукраїнські території, а українські землі заселяли членами панівної нації тощо. Поруч цих «класичних» метод радянська система встановлює контроль над структурою української мови: забороняє певні слова, синтаксичні конструкції, граматичні форми, правописні і ортоепічні правила, а натомість пропагує інші, ближчі до російських або й живцем перенесені з російської мови. Таким чином на радянській Україні конфлікт між українською і російською мовами перенесено із зовнішньої, позамовної сфери в середину самої мови. Боротьба відбувалася не тільки в людській психіці, а й у самій мові» (Розслідування Українського тижня «Спецоперація проти української мови», 1 липня 2013).

Проблема	Клопіт.
Пробоїна	Пробій.
Провайдер	Постачальник.
Провал	Крах.
Провалити діло	Погубити справу.
Провалити справу	Зробити з лемеша швайку (пшик).
Провалитися в тартарари	Крізь землю провалитися (піти); у землю увійти; казна-де подітися.
Провалитися мені на цьому місці	Щоб я пропав; щоб я з цього місця не встав; бодай мій слід запав.
Провести аналогію між чим	Зрівняти (порівняти) що з чим.
Провести день	Перебути день; переднювати [день].
Провести літо	Перебути літо; літувати; пролітувати, перелітувати, вилітувати.

Історія дає багато прикладів,
коли зі зникненням мови зникав народ[331].

Провести оплату	Сплатити.
Провести підрахунок голосів	Підрахувати голоси.
Провести прийом	Прийняти.
Провести розрахунки	Розрахувати.
Провидіння Боже	Промисел Божий.
Провинитися	З'їсти в Бога теля.
Провідна нитка	Нитка Аріадни.
Провідниковий зв'язок	Дротовий зв'язок.
Провінційний	Загумінковий.
Провірка	Перевірка.
Провіряти	Перевіряти.
Провісник; передвісник	Перша ластівка.
Провода	Дроти.
Проводити грань	Розрізняти.
Проводити життя	Вік вікувати.

[331] Скажімо, з XVIII століття вийшла з ужитку через утрату носіїв полабська мова – і припинив існування один із слов'янських народів (полабські слов'яни жили між Одрою й Лабою, звідки й назва племен). І навпаки, зберігаючи рідну мову, народ зберігає себе. З трагічної історії вірмен знаємо, що їх залишилася десята частина на десятій частині території, решту було знищено або розсіяно по цілому світові. Але живе вірменська мова, і з нею живе гордий прадавній вірменський народ (Пономарів О. Культура слова: мовностилістичні поради / О. Пономарів. – К. : Либідь, 2011. – 272 с.).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Проводити зиму	Зиму зимувати.
Проводити кордон (межу)	Класти межу.
Проводити нагрівання	Нагрівати.
Проводити паралелі	Порівнювати; зіставляти; уподібнювати.
Проводити по рахунках	Записувати на рахунки.
Проводити ранок	Ранкувати.
Проводити рішучі зміни	Ламати лід.
Проводити розслідування	Розслідувати.
Проводити розшук	Розшукувати.
Проводити час у розвагах; нічим не займатися	Ганяти вітер по вулицях (по світу).
Проводити час у розмовах з ким-небудь	Полупити зуби.
Провокаційне запитання	Каверзне запитання.
Провокувати	Підбурювати.
Проворний	Жвавий; рухливий; живий; швидкий; меткий; прудкий; спритний; вправний; зграбний; моторний; верткий; в'юнкий.
Проворонив своє щастя	Проґавив свою долю.
Провчити кого-небудь	Утерти маку (носа); показати, де козам роги правлять (де раки зимують); підкувати на всі чотири.
Прогадати	Помилитися.
Прогадати	Не зуміти викроїти щось для себе.
Проганяти геть; усувати кого-небудь	По шапці кого.
Прогинатися	Гнутися вниз.
Прогнати	Дати відкоша.
Прогнати сон	Зігнати сон з очей.
Прогнати страх	Знебоязнити.
Прогноз	Передбачення.
Прогнозувати	Передбачати; завбачувати.
Проговоритися	Виляпати таємницю.
Проголодаєшся – хліба дістати здогадаєшся	Біда навчить коржі з маком їсти.
Проголосувати	Віддати свій голос.
Програму треба впроваджувати в новій якості	Програму варто впроваджувати по-новому.
Програти комусь	Поступитися комусь.
Прогрес	Поступ; рух уперед.
Прогресивний	Передовий; поступовий.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Прогресувати	Іти (поступатися) вперед.
Продавати (торгувати) оптом і вроздріб	Продавати (торгувати) гуртом і нароздріб.
Продавати дуже дешево; майже даром; недорого	Хоч по три (по сім) за цибулю.
Продавати з аукціону	Продавати з торгів (з молотка); пускати на ліцитацію (на бубон); зліцитувати.
Продавати оптом	Продавати на гурт (гуртом).
Продавець	Крамар.
Продавщиця	Продавчиня.
Продажа	Продаж.
Продажна людина	Запроданець.
Продажність	Запроданство; перекупство.
Продатися	Віддати чортові (дідькові) душу.
Продвигатися	Просуватися.
Продемонструвати	Показати.
Продовження буде	Далі буде.
Продовжувати в тому ж дусі	Провадити (вести, правити, тягти) так і далі (в тім самім дусі); виводити далі ту саму нитку; співати й далі тієї ж (тієї самої).
Продовжувати війну	Провадити далі війну; воювати й далі.
Продовжувати говорити	Провадити (вести, правити) далі; казати далі.
Продовжувати говорити що-небудь давно відоме	Співати стару пісню.
Продовжувати робити те саме, що й раніше	Знову за своє.
Продовжувати роботу	Працювати й далі.
Продовжувати своє	Провадити (правити, вести) своє.
Продовжує користуватися	Користується далі.
Продукт	Виріб.
Продуктивні сили	Виробничі сили.
Продукувати	Виготовляти; випускати; виробляти.
Продукція	Вироби.
Продукція	Виробництво.
Продюсер	Впровадник[332].

[332] Замінник змавпованого слівця продюсер (від англ. producer), яке повсякчас недоладно вживається, без розуміння його витоків. Зазвичай у нас продюсером називають особу, котра дає/вишукує під виконавця гроші. Насправді, новотвір «впровадник» охоплює значно ширше коло діяльності, аніж просте залучення коштів. Здебільшого, впровадники – це люди, які передбачають успіх, які власне і створюють ту чи іншу співочу одиницю: випещують задум, що то має у підсумку бути – шукають того, хто підходить на втілення задумки – займаються подальшою розкруткою і т. д.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Проект не оправдав затрат	Проект не виплатився.
Проживати по адресу	Мешкати за адресою.
Прожити вік	Перевікувати.
Прожиточний	Прожитковий.
Прожужжати всі вуха кому	Продзижчати (протуркати, протуркотати, прогусти) [повні] вуха кому; проточити голову кому.
Прозаїчний	Буденний; приземлений; повсякденний.
Прозорий, легкий туман	Серпанок.
Пройде (мине) дуже багато часу	Кістки травою поростуть.
Пройде деякий час	Мине якийсь час.
Пройматися (сповнюватися) радістю (щастям)	Розквітати душею (серцем).
Пройти (проїхати) зайву відстань	Дати гаку (гак); дати круга (круг).
Пройти крізь вогонь і воду (і мідні труби)	Пройти крізь сито й решето; бути на коні й під конем.
Пройтися	Потрусити жиром.
Пройшов вогонь, воду й мідні труби	Не з одної печі хліб їв.
Пройшов стажировку	Стажувався.
Проїжджати мимо чого (кого)	Проїжджати повз чого (кого); минати (проминати) що (кого) [їдучи].
Проізводство	Виробництво.
Проізвол	Сваволя, свавілля.
Проїзду нема!	Нема дороги!
Проклинати	Клясти на всі заставки.
Проковтнути гірку пілюлю	Проковтнути гірку пігулку.
Проливає крокодилячі слози	Розжалобився, як вовк над поросям: від'їв ніжки та й уся.
Проливний дощ	Заливний (ливний) дощ; злива.
Пролити світло на що	Кинути світло на що; висвітлити що; навести світло на що.
Пролог	Вступ; передмова.
Пролом	Вилам.
Пролонгація	Продовження; подовження.
Пролонгувати	Продовжити.
Промазати	Промахнутися; дати хука; ударити по горобцях; попасти (улучити) в молоко.

Словом, впроваджують свій задум в життя. Від цього і впровадник – тобто головний затійник і втілювач свого ж задуму (Словник новотворів Юрка Зеленого).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Промахнутися	Шпака вбити.
Промахнутися; помилитися	Дати хука.
Промелькнуло в голові	Промайнула (проминула, блиснула, шаснула) думка (гадка) [в голові].
Проміняти зозулю на яструба	Проміняти шило на швайку[333].
Промокнути до кісток (до нитки, з голови до ніг)	Промокнути (вимокнути, змокнути) до рубця (до рубчика); промокнути (вимокнути, змокнути) як хлющ.
Промоутер	Проштовхувач.
Промоція, промоушн	Заохочення; сприяння; підтримка; просування; проштовхування.
Проникнути чим-небудь до мозку кісток	Перейнятися чим до останньої волосинки (до нутра кісток).
Пронюхати	Понишпорити.

Багато фразеологізмів з'явилося на релігійному ґрунті[334].

Пропав ні за гріш	Пропав ні за цапову душу (ні за понюх табака, ні за понюшку тютюну).
Пропав, як у воду канув	Тут було, вертілося, чорт зна, де ділося.
Пропав, як швед під Полтавою	Пропав ні за цапову душу; пропав, як руда миша (як собака в ярмарку).
Пропади воно пропадом!	Гори воно синім вогнем (ясним полум'ям)! Добра б тобі не було!
Пропало даром що	Пішло марно (пусто) що; змарнувалося що; пропало марно що.
Пропало	Пішло з димом.
Пропасти без сліду	Як водою змило; канути в Лету.
Пропасти ні за гріш (ні за копійку)	Пропасти ні за цапову душу.
Пропитатися запахом	Пропахатися чим; напахатися чого.
Пропозиція	Пропонова[335].

[333] Більшість фразеологізмів своїм виникненням завдячують різним ремеслам, видам діяльності людей – таким, як: кравецтво, шевство (білими нитками шитий, по нитці доходити до клубочка, як нитка за голкою, шукати голку в сіні, розплутувати вузол, з голочки, на один копил, правити на свій копил, міняти шило на швайку тощо) (Інтернет-проект «Нова мова»).

[334] Земний рай, проспати царство небесне, пройти через пекло, пекельні муки, як з хреста знятий, шлях на Голгофу, віддати Богові душу, дзвонити в усі дзвони, на ладан дихати, одним миром мазані, рада б душа в рай, та гріхи не пускають (Інтернет-проект «Нова мова»).

[335] Слівце пропозиція, як не крути, а таки тягне до чужинського *proposition*. Але ж не може бути такого, щоби наші пращури не мали цього важливого дипломатичного поняття у своєму мовному

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Пропорція	Співвідношення.
Пропускати мимо вух	Пропускати (пускати) повз вуха; пускати з вуха у вухо; одним вухом слухати, а другим випускати; не звертати уваги; слухати через верх; прослухати.
Пропускати мимо рук	Пропускати повз руки.
Пропустити нагоду	Дати зівка.
Пропустити по рюмочці	Хильнути (вихилити, смикнути) по чарочці (по скляночці); вихилити по одній.
Прораб	Виконроб.
Прорахуватися; помилитися	Дати маху (носа).
Пророк	Провісник.
Проронити сльозу	Зронити сльозу.
Проростати	Ключки пускати.
Проруб	Ополонка.
Просиджувати вдома	Держатися хати.
Просипатися, просинатися	Прокидатися; пробуджуватися.
Просити	Прохати.
Просити вийти геть	Прохати на виступці.
Просити допомоги	Благати на поміч.
Просити за щось набагато більше, ніж	Ламати ціну.
Просити милостиню; жебракувати	По людях ходити; співати (заводити) Лазаря.
Просити милості в кого	Просити ласки (милості) в кого.
Просити пробачення в кого	Просити (прохати) кого вибачати (пробачати); перепрошувати кого.
Просквозити	Протягнути.
Прославитися	Зажити слави.
Прославляти кого-небудь	Увінчувати (вінчати) лаврами.
Прослойка	Прошарок.

запасі: ізрек же якось Святослав своє вічне «Іду на ви»! І дійсно, мало хто задумується, чому воно так дивно якось виходить: дієслово пропонувати у нас є, а власне, підмету розмови – отої пропонови – нема! Ну і куди ж воно щезло: пропонову язиком злизала корова? Якихось 100 років тому, а може і менше – питомо наша пропонова була посунута у забуття. Чому? – логічно зовсім не зрозуміло, бо ж слово це повністю відповідає усім приписам української мови і утворене на той самий лад, що і оснóва, розмóва, згадана вище корóва, передмóва, обнóва та низка інших усім звичних українських слів. Очевидно, тут свою злу ролю зіграло оте почуття меншовартости у дусі Проні Прокопівни, мовляв, усе що своє – то «дєрєвєнщіна», а усе чужинське – «адназначна рай»... Разом з тим, затятим поборникам стислих слів, особливо у галузі верстаковій, наше підзабуте слово пропонова повинно припасти до смаку однім з перших, позаяк воно на цілу одну букву коротше за пропозицію! :-)) (Словник новотворів Юрка Зеленого).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Проснутися	Прокинутися.
Проспорити	Програти заклад.
Простіше простого (всього)	Найпростіше.
Проста людина	Сіра свита.
Простий смертний	Звичайний смертний.
Простиратися	Тягнутися; сягати.
Простити	Пробачити.
Простіше пареної ріпи	Простіше простого; діло нехитре.
Простіший простого	Найпростіший, простісінький.
Просто біда (комедія) з чимось	Чиста біда (комедія) з чимось.
Просто кажучи	Коли просто.
Просто неба; надворі; без притулку	Під тином.
Просто плакати хочеться	Аж плач бере.
Простокваша	Кисле молоко; кисляк.
Просто-напросто	Запросто; просто; всього-на-всього; просто-таки; попросту.

Мольєр, Вольтер, Гюго, Дюма
використовували терміни злодійського жаргону[336].

Просторічні слова	Слова простої мови; простомовні слова.
Просторіччя	Прості слова; проста мова.
Просторний	Просторий.
Прострочений	Задавнений.
Простувати; прямувати	Гаптувати стежку.
Простуда	Застуда.
Проступок	Провинність; прогріх.
Простягається на сотні кілометрів	Простертий на сотні кілометрів.
Просувати кого по службі	Сприяти (допомагати) кому в службовій кар'єрі.
Просуватися до ринкової економіки	Прямувати до ринкової економіки.
Просуватися по службі	Рости на службі.

[336] Первинно ці слова проникли в мову як арго, але мова їх перемолола. Злодійське експресивне з них зникло, і вони стали літературними. Мова мусить звідкись брати матеріал для свого оновлення, інакше – загине. Це можуть бути запозичення чи діалектизми, але злодійський жаргон – найбільш перспективне поле, тому що він швидко змінюється. Слова, що виникли для кодування інформації у злодійському середовищі, мають термін придатності – три-чотири роки. Після цього зникають, але, якщо літературна мова встигла їх підібрати, то у них з'являється шанс на нове життя (Семів А. Як злочинці французьку мову «підгодовують // Високий замок. – 2011. – 13 жовтня).

Просякати	Проникати.
Просьба	Прохання.
Протверезити	Вивітрити хміль з голови.
Протекція	Захист.
Протест носить мирний характер	Протест має мирний характер.
Протест	Заперечення; крик душі.
Протестна акція	Захід непокори (спротиву).
Протестний мітинг	Мітинг протесту.
Протестувати проти чогось; заперечувати щось	Скакати цапа.
Проти бажання	Усупереч бажанню.

Щоб не відчувати себе «селюками», новоявлені міщани намагалися розмовляти «по-панськи»[337].

Проти неба	На землі; просто неба.
Проти рожна не попреш	Проти сили й віл не потягне.
Проти своєї волі; примушуючи себе; вимушено	Над силу, понад силу.
Проти течії	Проти води.
Противна сторона	Супротивна сторона.
Противно робити що-небудь	Бридко (гидко) робити що; душа не навертається (з душі верне) робити що.
Протидія	Опір.
Протидіяти; дати відсіч	Дати відкоша.

[337] Прості люди здавна розмовляли суржиком на прикордонних територіях, але справжня мовна пошесть почалася у минулому столітті, коли почалася масова міграція сільського населення спочатку у східні індустріальні райони, а згодом і в інші міста України. Щоб не відчувати себе «селюками», новоявлені міщани цуралися «мужицьких» коренів, намагалися розмовляти «по-панськи», нещадно калічили рідну мову, так і не засвоївши мову російську.
Радіо й телебачення, кіно, газети й журнали чужою мовою робили свою чорну справу – творили міф про єдиний радянський народ, який повинен був розмовляти єдиною мовою, зрозуміло, якою. Та «єдиний» народ розпався, єдиної мови не вийшло, натомість в Україні запанував суржик, який сьогодні лише зміцнює свої позиції у мовному просторі. Метастази цього лиха розповзлися по всіх регіонах України. Галичина не стала щасливим винятком. А так зване російськомовне населення сходу і півдня насправді розмовляє мовою, вельми далекою від мови Пушкіна чи Тургенєва. Таку псевдоросійську мову Куліш назвав би «кабацкой речью». Суржик проник і в наддніпрянські, подільські, волинські села... Дехто виправдовує існування суржику, мовляв, – це фактична мова нашого народу сьогодні. Але куди ми зайдемо з такою «мовою»? Минуть десятиліття, і незрозумілим стане «Кобзар» Тараса Шевченка. Чи не доведеться нашим далеким нащадкам перекладати його суржиком? (Валерій Корнійчук «Суржик проти України. Хто кого?», 21 травня 2011).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Протизаконний	Протиправний.
Протипоказання	Розбіжні свідчення.
Протирічити	Суперечити.
Протирічить висновкам	Розбіжний з висновками.
Протирічливо до закону	Усупереч закону.
Протиріччя	Суперечливість; суперечність; розбіжність.
Протистояти окупантському режимові	Ставати проти загарбницького режиму.
Протікання хвороби	Перебіг хвороби.
Протокол буде надруковано	Протокол надрукують.
Протоптана дорога	Битий шлях; утоптана стежка.
Прототип	Первовзір.
Протяг у голові в кого	Пустий вітер у голові в кого; у голові, як у пустій стодолі в кого.
Протягом дня	Цілоденно.
Протягом довгого часу	Довший час.
Протягом невеликого часу	Не за великий час.
Протяжний	Протяглий; тягучий.
Протяжно	Протягло; спроквола.
Проучувати кого-небудь за щось	Сипати жару за халяви (під хвіст).
Профан	Неук; невіглас.
Професіонал; спеціаліст	Фахівець.
Професія	Ремесло; фах.
Профіль	Вигляд збоку.
Профінансувати	Позолотити руку.
Профсоюз	Профспілка.
Профсоюзний білет	Профспілковий квиток.
Проходило засідання	Відбулося засідання.
Проходити без ускладнень	Іти гладко (як по маслу).
Проходити мимо чогось	Минати щось.
Проходити червоною ниткою	Пронизувати наскрізь.
Прохолодний напиток	Холодний напій.
Процент	Відсоток.
Проценти по вкладах	Відсотки на вклади.
Процес розвитку	Перебіг; хід; плин.
Прочий	Інший.
Прошлий	Минулий.
Прошлого разу	Минулого разу.
Прошляпити	Проморгати; прохляпати вухами.

Прошу піти	Прошу на виступці.
Прошу покірно	Уклінно прошу (прохаю); дуже прошу.
Прощупувати ґрунт	Закидати вудочку.
Проявити безтактовність	Згадати мотузок у домі шибеника.
Проявити доброту	Виявити (показати) [свою] добрість; явити милість; здобритися.
Проявити інтерес	Виявити інтерес.
Проявити істинні наміри	Показати роги.
Проявити нерішучість	Завагатися; виявити нерішучість (незважливість); не наважитися на що.
Проявляти безпечність	Легковажити.
Проявляти гуманність	Мати Бога в животі.
Проявляти здібності	Мати хист до чогось.
Проявляти надмірну поспішність	Хапатися як попівна заміж.

Однією з ознак цивілізованості держави
є її ставлення до мови в усіх проявах[338].

Проявляти невдоволення	Крутити носом.
Проявляти недалекоглядність	Не бачити далі свого носа.
Проявляти неповагу	Зневажати.
Проявляти нетерпеливість	Виказувати нетерпець.
Пряме включення; прямий ефір	Наживо.
Прямо перед собою	Простолиць.
Прямодушний	Нелукавий.
Прямолінійно; щиро; відверто	Начистоту.
Прямо-таки всі до одного	Чисто всі до одного.
Прямо-таки	Так-таки.
Пряник	Пірник; медівник; коржик.
Псевдонім	Прибране ім'я.
Психіатрична лікарня	Божевільня.

[338] Зразком такої держави можна вважати Францію, де уряд уживає вельми діяльних заходів для піднесення культури французької мови, для плекання її чистоти та утвердження престижу; послідовно веде боротьбу проти засмічення мови корінного народу непотрібними запозиченнями з інших мов. І це при тому, що французькій мові на рідній землі ніколи ніщо не загрожувало, не загрожує й не загрожуватиме (Пономарів О. Культура слова: мовностилістичні поради / О. Пономарів. – К. : Либідь, 2011. – 272 с.)
У Японії працює понад сто інститутів мови. У багатьох країнах функціонують спеціальні державні комітети, які виробляють стратегію і тактику щодо найрізноманітніших питань життя і розвитку національних мов (Сербенська О. Антисуржик / О. Сербенська. – Львів: Світ, 1994. – 152 с.)

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Псувати зір	Нівечити очі.
Псувати настрій кому-небудь; засмучувати когось	Наганяти чорну хмару на когось.
Псувати нерви комусь	Варити воду з когось.
Псувати; ламати	Нівечити; виводити з ладу.
Псуватися морально	Поганіти душею.
Птах (птиця) високого лету	Велика цяця; велике цабе.
Публіка	Громада.
Публікація	Видрук.
Публікувати	Випускати друком; видавати у світ.
Публічний	Громадський; суспільний; прилюдний; привселюдний.
Публічний дім	Притулок насолоди.
Публічно	Прилюдно.
Публічно викривати чиїсь непорядні дії	За хвіст та на сонце (на вітер) кого.
Пугою обуха не пересічеш	Шилом моря не нагрієш.
Пудрити мозги	Забивати баки.
Пуля	Куля.
Пульс б'ється	Жила кидається.
Пунктирний	Крапкований.
Пуризм	Очищення.
Пурпурний	Багряний, багровий; пурпуровий; бурячковий.
Пускати [мильні] пузирі	Пускати [миляні, мильні] баньки (бульби, бульбашки, бульки); баньки (бульбахи) дути.
Пускати гроші в оборот	Крутити (обертати) грошима.
Пускати пил в очі	Замилювати очі; напускати туману.
Пускати пилюку в очі	Напускати ману в очі; пускати дим в очі; пускати блахмана[339].
Пускати шпильки	Шпигати словами; укидати ґедзика.
Пуста трата часу	Марнування (гайнування) часу; марна трата часу.
Пусте місце	Порожнє місце.
Пустиня	Пустеля.

[339] Вагомий відбиток у фразеологізмах залишили народні звичаї, обряди, вірування, забобони: дістати гарбуза, на рушник стати, зв 'язати руки, як засватаний, пускати ману, зуби заговорювати, вставати на ліву ногу, виносити сміття з хати, з легкої руки, дорогу перейти тощо (Інтернет-проект «Нова мова»).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Пустити в діло що	Пустити (запустити) що; поставити на роботу що.
Пустити в трубу	Пустити за вітром.
Пустити в хід нове слово	Пустити в обіг нове слово; запровадити в ужиток нове слово.
Пустити в хід усі засоби	Удатися до всіх способів; ужити всіх засобів (заходів).
Пустити в хід	Урухомити; пустити в рух.
Пустити все на самоплив	Махнути на все рукою.
Пустити козла в город	Пустити цапа в капусту; приставити вовка до отари; поставити цапа город стерегти.
Пустити машину в хід	Пустити в рух машину; запустити машину; надати руху машині.
Пустити пил в очі	Туману пустити.
Пустити руки в хід	Дати волю рукам.
Пуститися берега	Стати на слизьку стежку.
Пуститися в біга	Намастити п'яти салом.
Пуститися в роздуми	Починати мудрувати.
Пуститися вплав	Плавця піти.
Пуститися на авось	Йти навмання; покластися на щастя.
Пусті кишені	Вітер свище в кишенях.
Пустослів'я	Марні слова.
Пустослов	Дурноляп.
Пустословити	Ляпати (грішити) язиком; говорити (кидати) слова на вітер.
Пустун	Бешкетник; шибеник.
Пустяк	Дрібниця; дещиця; абищиця; дурниця; пусте.
Путати всі карти	Змішувати (переплутувати) всі карти.
Путати сліди	Заплутувати сліди.
Путь	Дорога; шлях.
Пучити очі	Витріщати очі.
Пучок петрушки	В'язка петрушки.
Пушечне м'ясо	Гарматне м'ясо.
Пчола	Бджола.
Пшонний	Пшоняний.
П'яний	Як дмухнеш, то звалиться.
П'яний в стєльку	П'яний як чіп.
П'яний завжди	Нема йому просипу.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
П'яниця	Неминайкорчма.
П'янка	Пиятика; гульня; дудліж.
П'яному море по коліна	П'яному й коза в золоті.
П'ятно	Пляма.

Р

Раб	Невольник.
Работа по хазяйству	Робота (праця) в господарстві.
Рабство	Неволя; невільництво.
Рада б душа в рай, та гріхи не пускають	Любить солодке, та морда коротка.
Ради Бога	На Бога; пробі; на Бога згляньсь.
Ради пристойності	Для годиться; для звичаю; для звичайності.
Радий старатися	До того торгу й пішки.
Радити кому	Радити кого.
Радіо	Голосиво[340].
Радіти від душі	Радіти серцем.
Радіти через дрібницю	Повні штани щастя.
Радіти чому	Радіти з чого.
Радіти	Тішитися.
Радувати	Тішити.
Радувати зір (око)	Тішити (милувати) око.
Радувати; приносити задоволення	Тішити серце.
Радуватися за когось	Тішитися за когось.
Радуватися кому (чому)	Тішитися з кого (з чого, ким, чим).
Радуга	Веселка.
Раз за разом	Раз у раз; раз по раз (по разу).

[340] Дивно якось виходить: радіоприймач чи навіть взагалі радіозв'язок винайшов українець Олександр Степанович Попов, а ось уся та справа загалом і джерело мовлення у нас чомусь си називають іноземщиною: радіо, радіостанція… «Радіо» похідне від латинського *radius* – промінь. Однак в наші дні дедалі сильніше наступає доба Його Величності Числового Зв'язку, тому ера випромінювання аналогових «радіохвиль» скоро стане викопним пережитком. Мовчу вже про те, що застосування слова радіо до голосиво у мережі – віддає нісенітницею :о))
Натомість новотвір голосиво має під собою добре підґрунтя. З одного боку, людський голос і був першим співочим знаряддям, а палка-стукалка та гілочка-сопілочка виникли набагато пізніше. На додачу, увесь отой галас, голосіння, оголошення – усе сиплеться на наші голови з того «радива» і усіх їх єднає одне: робиться це тільки через голос (на відміну від телебачення). Тож чом би тоді джерело того всього не назвати голосиво? Є ж у нас слово морозиво, а не айс-крім (*ice-cream*) – і нічо, в горлі не стає! (Словник новотворів Юрка Зеленого).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Раз на раз не приходиться	Раз на раз не випадає (не виходить).
Раз плюнути	Як Сіркові муху з'їсти.
Раз по раз	Раз у раз; щоразу.
Раз таке діло	Коли (якщо, раз) так.
Раз у тиждень (місяць, рік)	Раз на тиждень (місяць, рік).
Раз увечері	Одного вечора; одного разу ввечері; якось (раз) увечері.
Раз це так, то...	Коли (якщо) це так, то…
Разводити антимонії	Теревені городити (правити); молоти, як порожній млин; товкти воду в ступі.
Разводити сирість	Розпускати рюми (нюні).
Раз-два – й готово	Раз-два – й (та й) кінець (та й край, та й годі, та й усе); раз-два – і в дамках.
Разігрався апетит на що	Узяла охота до чого; приспіло до аж-аж (до жаги); аж слина (слинка) потекла.
Разом з ким-небудь; в одній компанії з кимось	У спілці.
Разом з тим	Заразом, водночас, водночас; поряд.
Разом	В один голос.
Разом	Прикупі.
Райдуга	Веселка.
Рак-відшельник	Рак-самітник.
Ракушка	Мушля; черепашка.
Рамки	Межі.
Рандеву	Зустріч; побачення.
Раніше помінялися	Розмінятися.
Ранішній	Досвітній; передранковий; надранній, світанковий; передсвітанковий.
Ранкова зарядка	Руханка.
Ранкова зоря	Світанок; світання; світова зоря (зірниця, зоряниця).
Ранком	Зранку, вранці.
Ранком; рано	Зранку; уранці; удосвіта, раненько, світанком, на світанку, рано-вранці, рано-ранісінько; на зорі.
Ранній	Передчасний; завчасний; дочасний.
Ранній час	Зарання, позаранок.
Ранньою весною	Напровесні.
Ранок вечора мудріший	Уранці голова свіжіша.
Рапорт	Звіт.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Раптове відчуття страху (переляку, відчаю)	Душа так і покотилася.
Раптове полегшення	Як сім баб пошептало.
Раптовий переляк (страх)	Серце завмерло.
Раптово замовкнути	Укуситися за язик.
Раптово з'явився	Як чорт з-під куща вискочив.
Раптово стати поміченим ким-небудь	Спасти на очі комусь.
Раптово; зненацька; неочікувано; недоречно	Як чорт з табакерки вискочити.
Раритет	Рідкісна річ.
Ратифікація	Затвердження.
Ратувати за щось	Обстоювати щось; наполягати на чомусь.
Рафінована олія	Очищена олія.
Рафінувати	Відділяти зерно від полови.
Рахувати	Лічити.
Рахувати ворон	Ловити вітрів.
Рахувати необхідним	Вважати за [конче] потрібне.
Рахувати свій досвід роками	Мати за плечима роки.
Рахувати своїм обов'язком	Вважати за потрібне; мати за свій обов'язок.
Рахувати	Вважати.
Рахуватися з думкою інших	Зважати на думку (враховувати думку) інших.
Рахуватися з можливістю	Бути свідомим чого.
Рахуватися з реальністю	Дивитися правді в очі.
Рахую можливим	Вважаю (визнаю) можливим (за можливе).
Рахую можливим	Вважаю за можливе (можливим).
Рахую, що…	Вважаю (думаю, гадаю), що…; на мою думку (гадку).
Раціоналістичний	Розважний; розсудливий; поміркований; тверезий.
Раціональний	Доцільний; розумний.
Раціонально використовувати час	Ловити кожну хвилину.
Рвати й метати	Сікти й рубати; лізти на стінку; приском сипати.
Рвати на собі волосся	Лізти на стінку; битися головою об стінку.
Рвати на шматки	Шматувати.
Рватися на керівну посаду	Шитися в начальники.
Рвонутися	Сіпнутися.
Реакція на подію	Відголос (відлуння, відгук) на подію.

Реалізовувати	Утілювати (в життя); переводити в діло; звершувати.
Реалізувати проект	Здійснити проект.
Реалії	Дійсність.
Реальний	Справжній; дійсний; правдивий; непідробний; неуявний; живий.
Реальний шанс	Слушна нагода.
Реальні факти	Реалії.
Реально оцінити ситуацію	Спуститися на землю; подивитися правді в очі.
Реально	Очевидно, вочевидь.
Ревізія	Перевірка.
Ревнувати до кого	Прикладати до кого.
Регістратура	Реєстратура.
Регістрація	Реєстрація.
Регіт	Гомеричний сміх[341].
Регламент засідання	Розпорядок засідання.
Регламентувати	Упорядковувати.
Реготати	Аж за боки (животи) братися; рвати животи (боки), хапатися за боки.
Регрес	Відступ; занепадництво; рух назад.
Регуліровщик	Регулювальник.
Регулювати прилад	Настроювати прилад.
Регулювати рух	Керувати рухом.
Регулярно	Повсякчас.
Редагувати	Виправляти; правити.
Редіска	Редиска; редька.
Редукувати	Скорочувати.
Реєстр	Список.
Реєструвати	Записувати.
Режим	Лад; устрій; уклад; розпорядок.
Резерв	Запас.
Резервіст	Запасник.
Резервувати	Приберігати.
Резидент	Сталий бувалець.

[341] Давньогрецький поет Гомер у поемах «Іліада», «Одіссея» яскраво і образно описував життя богів. Їх він змальовував подібними до людей, але з гіпертрофованими рисами. Тож коли вони починали сміятися, вся земля ходила ходором. Опис цього сміху і став першоджерелом вислову «гомеричний сміх» (Зьобро О. Мова про мову // Високий замок).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Резиденція	Осідок.
Резина	Ґума.
Резиновий	Ґумовий.
Резолюція	Постанова; ухвала.
Резон	Причина.
Резонанс	Відгомін, відголос; відлуння; відзвук; відгук.
Резонний; аргументований	Обґрунтований.
Резонувати	Відлунювати.
Результат	Наслідок; вислід; підсумок; доробок.
Результат дослідження	Підсумок дослідження.
Результат праці	Доробок; зажинок; плід праці.
Результативний	Вдалий; добрий; успішний.
Результуюча сила	Сумарна сила.
Резюме	Підсумок; висновок.
Резюмувати	Підсумовувати.
Реквізувати	Вивласнювати; вилучувати, вилучати.
Рекетир	Здирник.
Реклама, рекламний ролик	Зазивка[342].
Рекламувати себе	Набивати собі ціну.
Рекламувати; афішувати	Виставляти напоказ.
Рекомендація	Порада.
Рекомендувати	Пропонувати; давати пораду.
Рекомендую	Раджу.
Реконструкція	Перебудова.
Реконструювати	Відновлювати.
Релаксувати	Відпружуватися; відпочивати.
Ремонт	Направа.
Ремонтувати	Лагодити; ладнати; поправляти; ладити; направляти; виправляти пошкодження; латати діри; рихтувати.
Ренегат	Відступник; відщепенець.
Реноме	Марка.
Рентабельний	Прибутковий; поплатний.

[342] Слово реклама приперлося до нас від французького *reclamé*, а там воно взялося від латинського *reclamo* – вигукую, кличу. На наших теренах ще донедавна, менше якихось 100 років тому, ролю «реклами» виконували закликайли, зазивали, зазивайли, які дотепними, часто віршованими рядками закликали люд на ярмарках, торговищах чи навіть просто на подвір'ї багатоквартирних кам'яни́ць підходити-налітати і розбирати той чи інший крам (Словник новотворів Юрка Зеленого).

Реорганізовувати	Перебудовувати.
Репетиція	Проба.
Репортаж	Вивідка[343].
Репрезентант	Представник; уповноважений.
Репрезентувати	Представляти.
Репресивний	Каральний.
Репресії	Гоніння; утиски; переслідування.
Репродукувати	Відтворювати.
Репродукція	Відтворення; відбиток.
Репутація	Слава.
Респектувати	Шанувати.
Респіраторний	Віддиховий.
Респондент	Відповідач.
Реставрувати	Відновити; поновити; відродити.
Ресурси	Можливості; кошти; запаси; засоби; джерела.
Ресурсозберігаючі технології	Ресурсоощадні технології.
Ретельно обдумувати	Міркувати на всі боки.
Ретроград	Книгофоб.
Референдум	Опитування.
Референт	Помічник.
Референція	Посилання.
Рефері	Суддя.
Рефлексія	Відображення; віддзеркалення.
Рефлектор	Відбивач.
Рефлекторний рух; рефлекс	Відрух.
Реформувати	Перебудувати.

[343] Ви́відка [наголос на И] утворена на взірець слів довідка, розвідка й походить від вивідувати, довідуватися – власне від того, чим новинарі й займаються під час «репортажування» чи «сюжетування» Якщо вже на те пішло, то новинар, у суті своїй – той самий шпигун, розвідник. Але якщо останній вивідані відомості не розголошує, а хутенько несе їх до відповідних спецслужб для опрацювання, то новинар навпаки – намагається надати отриманій інформації якомога ширшого розголосу в суспільстві. Тож не дарма ви́відка має певний перегук зі словом розвідка. Щодо слова репортаж, то воно походить від французького *reportage* – себто розповідь з місця події. Відтак і саму особу, яка провадить репортаж, французи назвали згідно своїх формул словотворення: репортер (фр. *reporter*). Нашою ж мовою, якщо мислити логічно, а також дотримуватися НАШИХ правил словотвору, це буде вивідник – з наголосом на і, подібно як і розвідник. З іншого боку, цей наголос також дозволяє уникнути плутанини зі словом вивідни́к [за наголосом на друге И], яке може мати інше значення, наприклад: вивідни́к брудних плям, тобто схожеслів до видаляч; або й таке значення. Втім, можна вжити і більш узагальнене: дізнавач – тобто той, хто про щось дізнається (Словник новотворів Юрка Зеленого).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Рефрен	Повтор.
Рецензія	Відгук; відзив.
Рецепція	Сприйняття.
Рецепшин	Приймальня.
Решітка	Ґратник.
Решотка	Ґрати.
Ржаний	Житній.
Рибак рибака бачить здалека	Свояк свояка вгадає (бачить, згадав) здалека; свій своєму мимоволі брат.
Рибак; ловець риби	Рибалка.
Рибалка (*процес*)	Риболовля.
Рибне м'ясо	Риб'яче м'ясо.
Ридати	Заходитися плачем; душитися (заливатися) слізьми.
Рижий	Рудий; рудоволосий.
Ризик – благородна справа	Де відвага, там і щастя; хто не ризикує, той в тюрмі не сидить; відвага мед п'є; як нічим не ризикувати, то нічого й не мати;
Ризик – благородне діло	Як не дасть Бог смерти, то чорти не візьмуть.
Ризик	Гра з вогнем; танець над прірвою.
Ризикувати всім	Поставити все на карту.
Ризикувати головою (життям)	Важити головою (життям); відважувати життя; наражати своє життя; підставляти свою голову (шию).
Ризикувати чимось	Ставити на карту щось.
Ризикувати	Або пан або пропав; гратися (бавитися) з вогнем; лізти чортові на роги.
Рикошет	Відскік.
Рильце в пушку в кого	Пір'ячко на писку; пика в пір'ї; пальці знати; вуха стирчать; видно, що Ганна млинці пекла – аж ворота в тісті.
Рим	Вічне місто.
Ринкові стосунки	Ринкові відносини.
Риск	Ризик.
Рискувати	Ризикувати.
Рисунок	Малюнок.
Рити комусь яму	Підкопуватися під когось.
Ритися в брудній білизні	Порпатися в брудному шматті; перетрушувати брудне шмаття.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Ритмічний	Розмірений.
Ритмічно; послідовно; повторюючись	Раз за разом.
Ритуал; церемонія	Обряд.
Ритуальний; сакраментальний; сакральний	Обрядовий.
Рихліти	Драгліти.
Ричаг	Важіль; підойма.
Рівний	Хоч яйцем покоти.
Рівний; в одну лінію	Як (мов, ніби) під шнурок.
Рівним рахунком	Ні багато ні мало.
Рівні долі	Однакові частки.
Рівні; тонкі	Як шнурочки.
Рівно з краями	Ущерть; по [самі] вінця.
Рівно о другій годині	Саме (якраз) о другій.
Рівнобедрений	Рівностегенний.
Рівнодушний	Невразливий.
Рівнодушно	Байдуже.
Рівносильно	Все одно, що...
Рівноцінний	Рівновартий.
Рівня	Свій брат.
Рід занять	Праця; фах; професія.
Рідер	Зчитувач; читанка.
Рідка маса	Рідина.
Рідкий гість	Рідкісний птах.
Рідкісний	Неабиякий.
Рідко де	Мало де.
Рідко коли	Мало коли; зрідка; нечасто; уряди-годи; коли-не-коли.
Рідко плаче	На плач твердий.
Рідко трапляється	Зрідка трапляється.
Рідко, але мітко	Раз, та гаразд.
Рідко; нечасто	Раз на віку.
Рідна мова для нього незрозуміла	Рідна мова йому незрозуміла.
Ріжки та ніжки	Самі кісточки.
Ріжучий інструмент	Різальний інструмент.
Різати великими шматками	Батувати.
Різати на частини	Краяти.
Різати продукти (тканину)	Краяти продукти (тканину).
Різати слух	Дерти вуха.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Різка, якою карають	Березова каша (припарка).
Різкий	Дошкульний; пронизливий; ущипливий; проникливий.
Різко змінити свої переконання	Перетворити Савла в Павла.
Різко змінюватися	Обертатися другим боком (кінцем).
Різнобій	Незлагода.
Різноманітність	Розмай; різноцвіт.
Різносторонній	Різнобічний; всебічний.
Різношерста публіка	Всякі тобі люди на масть.
Різношерстий	Строкатий.
Рік йшов за роком	Рік минав (збігав) по рокові (за роком).
Рік тому	Торік.
Ріка скована льодом	Річка замерзла.
Ріст зарплати	Зростання зарплати.
Річковий залив	Сага; зарічок.
Річний абонемент	Річна перепустка.
Річний транспорт	Річковий транспорт.
Рішати задачу	Виконувати (розв'язувати) завдання (задачу).
Рішаючий	Вирішальний; визначальний.
Рішуче впливати на що-небудь	Робити погоду.
Рішуче порвати з ким-небудь (чим-небудь)	Спалити за собою мости.
Рішуче протидіяти чому-небудь	Скакати цапа.
Рішуче	З відрубу.
Рішуче, безповоротно відмовитися від чогось	Обірвати з пуповиною.
Рішуче, сміливо розв'язувати складне питання	Розрубувати гордіїв вузол[344].
Роби до поту, а їж в охоту	Хто товче, той хліб пече.
Роби, як хочеш	Роби, як собі (як сам) знаєш.
Робити будь-що для когось	Скакати у вогонь і в воду.
Робити великі кроки	Широко ступати.
Робити великі очі	Очі на лоба вивертати.

[344] За легендою, першим царем фрігійців, що жили до нашої ери на заході Азії, був простий селянин. А все тому, що оракул (пророк) порадив фрігійцям обрати за царя першого, хто зустрінеться їм із возом біля храму Зевса. Щастя випало на долю хлібороба Гордія. Зрадівши, на відзнаку цієї події він поставив свій віз у храмі і прив'язав його дуже заплутаним вузлом. Цей вузол ніхто не міг розв'язати. А за пророцтвом оракула, той, хто розв'яже вузол, стане володарем усієї Азії. Александр Македонський розрубав цей вузол мечем і згодом завоював Азію (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Робити велику справу, яка вимагає багато зусиль	Рухати (рушити) гори (скали, скелі).
Робити вигляд, що не розумієш	Прикидатися шлангом.
Робити вигляд, що ніби...	Удавати, ніби...
Робити висновки	Висновувати.
Робити враження	Справляти враження.
Робити все можливе для досягнення чого-небудь	Лізти (вилазити, пнутися, рватися) зі шкури.
Робити все, що заманеться	Скакати на голові.
Робити в'яло	Робити мляво; робити як не своїми; робить як мокре (як мерзле) горить.
Робити гімнастичні вправи	Вправляти руханку.
Робити дві справи одночасно	Кувати на два міхи; торгувати на два базари.

Мова залежить від стану розвитку суспільства та економіки[345].

Робити доступним	Удоступнювати.
Робити за зразком	Узорувати на щось.
Робити зигзаги	Кривуляти.
Робити зусилля	Напружуватися.
Робити когось поблажливішим	Уласкавлювати; злагіднювати.
Робити комусь зауваження в гострій формі	Тикати (тицяти, штрикати) в очі [пальцем]; тикати носом.
Робити круг	Круги накидати.
Робити круглі (великі) очі	З очима мало не на лобі.
Робити марну справу	Підсолювати сіль.
Робити можливим	Уможливлювати.
Робити на авось	Робити навмання (на галай-балай).
Робити наголос на чомусь	Підкреслювати щось.

[345] Щойно мова стає економічно вигідною, мовою панівного класу чи багатої нації, інтелекту чи атомної зброї – люди автоматично починають на неї переходити. Всім хочеться відчувати себе сильнішими, ніж вони є, навіть якщо ця перевага досягається мовою, якою розмовляєш. Французька мова утримується за рахунок своєї інтелектуальної історії, літературних і культурних шедеврів, ядерного статусу, колишніх колоній. Англійська розвивається, бо це – мова фінансової та інтелектуальної більшості. А от українська занепадає через відсутність самоусвідомлення нації, освіти, охорони та пропаганди мови, політичних чинників (Семів А. Як злочинці французьку мову «підгодовують» // Високий замок. – 2011. – 13 жовтня).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Робити наочним	Унаочнювати.
Робити неакуратно	Партачити, парторити, партолити, партьорити.
Робити неможливим	Унеможливлювати.
Робити обхід	Кругу накидати (надавати).
Робити обшук у кого	Робити трус у кого (кому); трусити (потрусити) кого.
Робити пакость	Чинити капость.
Робити по вказівці	Робити (чинити, діяти) за вказівками.
Робити повністю залежним від себе кого-небудь	Тримати під каблуком; тримати у вузді.

Арго, феня, сленг забруднюють мовне середовище[346].

Робити подарунки	Давати подарунки; дарувати що.
Робити покупки	Накуповувати чого; бути на закупах.
Робити порівняння	Порівнювати.
Робити по-своєму	Своїм Богом робити; грати у власну дудку.
Робити посилання на що	Посилатися (покликатися) на що.
Робити проти чийогось бажання	Насупереч іти з ким.
Робити уборку	Прибирати.
Робити усердно	Робити щиро (щирим серцем) що; припадати до якоїсь роботи; пильнувати чого.

[346] Гноблення однієї мови іншою – це кричуще порушення світогляду. Мовна дискримінація зумовлює й соціальну, і моральну дискримінацію. Панівна мова починає субординуватись. У ній витворюється, як наслідок переважання, словник позитивний та негативний . Арго, феня, сленг і подібні мовні відгалуження забруднюють мовне середовище. Це плата за «першорядність», за панування. Там, де порушується закон рівності мов. Там негайно деформується етичний порядок, там деформується мова-переможниця.
Мови-переможниці платять за свої перемоги дуже дорого, і насамперед агресивністю стосовно них переможених, спотворених змістів , як знизу, так і згори. Знизу неприйняттям, пасивністю, а згори – надмірною активністю «інородців», що прилучаються до переможців. Переможці завжди у програші, оскільки витісняється не дух, а слово. Узяти хоча б Чехію, або ж сполонізовану колись Україну, або ж зрусифіковані окремі українські області, де мова ламалася, деформувалася.
Знеособлення відбувається при наслідуванні та мовній пасивності. Так звані мовні запозичення свідчать про інтенсивність міжнаціональних стосунків, але кожна позичка вимагає певної сплати. Тому процес мовної асиміляції природно видозмінював запозичені лексеми, пристосовував відповідної ужитковості. Постійне калькування запозичених слів не активізує свідомості. Мовне паразитування призводить до інерції, до творчої пасивності. В запозичену мову вкладається інший зміст, що утворює прогалини між словом та об'єктом, між поняттям та реальністю (Мовчан П. Мова – наш останній рубіж / П. Мовчан.– К.: Український письменник, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Робити шкоду	Шкодити.
Робити що-небудь без попереднього зважування	Лізти у воду, не знаючи броду.
Робити що-небудь дуже неохоче	Скрипіти серцем.
Робити що-небудь корисне (потрібне, необхідне)	Службу служити.
Робити що-небудь не так, як слід, необдумано	Тонко прясти.
Робити що-небудь недбало, незграбно	Валити через пень колоду.
Робити що-небудь неохоче	Відбувати чергу.
Робити що-небудь несерйозно	Гратися в ляльки.
Робити що-небудь, не стримуючи себе	Закусити вудила.
Робити що-небудь, пов'язане із зайвим риском	Спокушати долю.
Робити щось абсурдне	Зв'язатися з турками в Рамадан.
Робити щось ганебне	Очей у вовка (Рябка, Сірка) позичати.
Робити щось з насолодою	Як мед пити.
Робити щось з повною віддачею	Не жаліти рук.
Робити щось не так, як треба	Блукати манівцями.
Робити щось недбало	Шити на живу нитку.
Робити щось непотрібне	Товктися, як Марко в ступі.
Робити щось нескладне	З глини коники ліпити.
Робити щось погоджено	Іти (ступати) нога в ногу.
Робити щось старанно (дбайливо)	Як (мов, ніби) квочка на яйцях сидіти.
Робити щось уривками (спішачи)	П'яте через десяте; прихапки.
Робити яку-небудь безнадійну справу	Дмухати (дути) проти вітру.
Робитися кращим	Кращати, ліпшати.
Робиться страшно кому	Страх зашибає кого.
Робіть, як вам завгодно	Робіть, як [ви] хочете; робіть, як вам до вподоби.
Робота діється жваво	Робота аж кипить.
Робота є складною	Робота складна.
Робота йде в'яло (повільно)	Робота йде мляво (пиняво); робиться (робота йде) як мокре (як мерзле) горить.
Робота йде повним ходом	Робота кипить.
Робота не вовк – в ліс не втече	Від роботи коні дохнуть.
Робота не йде	Робота валиться (летить, падає) з рук.
Робота по сумісництву	Робота за сумісництвом.
Робота продовжується	Робота триває.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Робота, пов'язана з великими труднощами	Тяжкий хліб.
Робоча група по узгодженню	Робоча група для узгодження.
Робоча сила	Робітнича сила.
Робочий час	Робочі години.
Ровесник	Одноліток; перевесник.
Ровно	Рівне.
Роговиця ока	Рогівка ока.
Роддом; родильний дім	Материнець; пологовий будинок.
Родзинка програми	Окраса (гордість, перлина) програми.
Роди	Пологи.
Родичі по жіночій лінії	Родичі [з] жіночої лінії (з материного боку); родичі [з] жіночого (материного) коліна (покоління).
Родичі по прямій лінії	Прямі родичі.
Родичі по чоловічій лінії	Родичі [з] чоловічої лінії (з батькового боку); родичі [з] чоловічого (батькового, батьківського) коліна (покоління).

Найчистішої мови не існує[347].

Родоначальник	Прародич.
Роза	Троянда.
Розбавляти	Розводити; розводнювати.
Розбагатіти на чомусь	Стягнути чималий капіталець.
Розбаловувати когось	Попускати віжечки комусь.
Розбалуваний	Розбещений.
Розберемося в цім ділі	Розглянемо (обговоримо) цю справу.
Розбивати парк	Саджати (вирощувати) парк.
Розбирається в цьому, як свиня в апельсинах	Знається свиня на перці; тямиш, як свиня в дощ; розуміється, як баран в аптеці.
Розбираєшся, як свиня в апельсинах	Знаєш ти за кобилячу голову.

[347] Є більша або менша засміченість, бо будь-яка мова – це діалекти, а ще завжди було багато різних впливів. Немає чистої мови ні російської, ні української, ні англійської. Мова Лондона – це не мова його околиць. По один бік гори в Україні живуть бойки, по інший – лемки, і у них різні мовні норми. Менш-більш чиста й унормована мова має бути в науці, культурі й освіті. Я прагну й усе роблю для того, щоби їхня мова була очищеною від суржику, кальок, покручів і запозичень (Микола Зубков проти мовного сміття // Український простір. – 2012. – 15–31 жовтня).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Розбирати по кісточках кого[348]	Осуджувати з голови до ніг кого; осуджувати, живої кісточки не зоставивши; переминати (перебирати, перетирати) на зубах кого; пересуджувати кого; осуджувати (обмовляти) кого [від голови до ніг (до п'ят)]; розбирати на гвинтики кого.
Розбиратися (орієнтуватися) в обставинах	Мати нюх.
Розбиратися в людях	Знати людей.
Розбиратися в справі	З'ясовувати справу.
Розбиратися в чому-небудь	Відрізняти Божий дар від яєчні; розумітися на чомусь; бути фахівцем; мати пристріляне око.
Розбита дорога	Розгепана дорога.
Розбити (знищити) щось ущент	Не лишити каменя на камені від чого.
Розбити (розгромити) когось вщент	Не лишити цілої волосинки.
Розбити кайдани	Розбити (порвати) кайдани (пута); скинути ярмо.
Розбити на дрібні куски (в щепки)	На гамуз (ущент, у дрізки, на дрізки) розбити (розтрощити); на тріски (на скіпки, на попіл) побити; на тріски поламати; потрощити на гамуз.
Розбити намет	Розіп'яти (поставити, розкрити) намет.
Розбити табір	Табором стати; отаборитися.
Розбіжність; велика різниця	Як небо й земля.
Розборки	З'ясунки.
Розбрат	Скринька Пандори[349]; яблуко незгоди (розбрату, чвар).
Розбризкувати	Розпорскувати; розхлюпувати.

[348] Розібрати по кісточках, перемивати кісточки – пліткувати про когось, перераховувати недоліки людини. У стародавні часи в країнах Середньої Азії «розбирали» людські кістки після урочистого спалення тіла небіжчика на похоронному багатті. Це робили з великим старанням. Зібрані кістки омивали вином і молоком або запашними оліями, дбайливо складали в урни і захоронювали, весь час вихваляючи благі справи покійного і кращі риси його характеру. З часом звичай втратив своє істинне наповнення й почав виконуватися лише для «годиться». Тоді ж цілком змінилося значення вислову – з позитивного на негативний (Зьобро О. Мова про мову // Високий замок).

[349] Зевс вирішив покарати людей, які, отримавши у подарунок від Прометея вогонь, почали ставити себе на один рівень з богами. Він наказав Гефестові виліпити прекрасну жінку Пандору. Її Зевс і послав на Землю, давши у руки таємничу скриньку з єдиною вимогою – у жодному разі не відкривати її. Не встигла Пандора спуститися на Землю, як з цікавості зазирнула у скриньку, і з неї розлетілися по світу численні лиха. Пандора спробувала закрити її, щоб затримати біди, які з неї втікали, але єдине, що залишилось на дні, – безпідставна надія (Зьобро О. Мова про мову // Високий замок).

Розвага	Бавка.
Розважні товари	Товари на вагу.
Розвал	Розпад.
Розвалина	Руїна; руйновище.
Розвернутий	Розгорнутий.
Розвестися	Розлучитися.
Розвидняється; світає	Заводиться на світ.
Розвинутися у всю свою силу	Розкрилитися.
Розвинутість	Розріст.
Розвиток	Розвій.
Розвід	Розлучення.

Тривале зросійщення українців
призвело до втрати дороговказів у користуванні
рідною мовою[350].

Розвідка	Розвідини.
Розвідник	Звідун; шпиг, шпигун; вивідувач.
Розвісити губи	Розпустити губи.
Розвіяти ілюзії	Спустити з неба на землю.
Розвіяти печаль	Розбити тугу.
Розводити боби	Баляси (баляндраси) точити; теревені правити (точити); теревенити; оповідати (розказувати) сон рябої кобили.
Розводити виноград	Виноградарювати.
Розводити помідори	Вирощувати помідори.

[350] Тривалий час позамовною причиною існування того чи того слова в українській мові була наявність його в мові російській. Із двох слів для називання того самого поняття галстук – краватка, фарфор – порцеляна, кофе – кава, карта – мапа вибирали те, яке було в російській мові – галстук, фарфор, кофе, карта, і відсували на другий план (краватка, порцеляна, кава) або викидали зовсім (мапа) те, якого в російській мові не було. Хоч традиція вживання в українській мові вимагала іншого, часом протилежного підходу. Досі багато хто з мовців залюбки вживає слова благополуччя, відправлятися, дислокуватися, діючий, добросовісний, економити, значимий, кафетерій, корзина, настійливий, прийомна, протиріччя, початкуючий і майже цілковито нехтує далеко кращі синонімічні відповідники добробут, вирушати, розміщатися (розташовуватися), дійовий, сумлінний, заощаджувати, значущий, кав'ярня, кошик, наполегливий, приймальня, суперечність, початківець. На жаль, у численних засобах масової інформації вживана досить обмежена кількість фразеологічних зворотів. Нерідко оригінальних українських фразеологізмів не використовують зовсім, віддаючи перевагу калькованим з російської мови зворотам. Ретельне вивчення багатої синоніміки української мови дає змогу якнайточніше висловлювати думку, втілювати її в довершену форму (Пономарів О. Культура слова: мовностилістичні поради / О. Пономарів. – К. : Либідь, 2011. – 272 с.).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Розводити тари-бари	Теревені правити; ляси точити.
Розводити філософію	Мудрувати.
Розводящий ключ	Розвідний ключ.
Розворот газети	Розгорт газети.
Розв'язання	Розв'язок.
Розв'язати задачу	Вирішити завдання.
Розв'язати складну проблему	Розв'язати гордіїв вузол.
Розгар	Розпал.
Розгільдяй	Нехлюй.
Розглагольствувати	Просторікувати, просторікати.
Розглядання	Розгляд.
Розглядати все навкруги; роздивлятися що-небудь	Витрішки ловити.
Розглядати зі всіх боків	Крутити на всі боки.
Розгніватися	Закипіти гнівом; ударитися в гнів.
Розговоритися	Розбалакатися.
Розголосити таємницю	Винести сміття з хати; рознести, як сорока на хвості.
Розголошення	Розголос.
Розголошувати таємниці	Мати довгий язик (довгого язика).
Розголошувати	Виносити на люди.
Розгорілася війна	Вибухнула (спалахнула) війна.
Розгорітися з попелу	Вижевріти.
Розгорятися	Братися полум'ям.
Розграфлений	Розлініяний.
Розгромити	Не залишити живого місця; не залишити каменя на камені; розбити до ноги.
Розгромити ворога наголову	Розбити ворога вщент (дощенту).
Розгромлення	Розгром.
Розгубився	Нестямки напали.
Розгублений; пригнічений; приголомшений	Як водою облитий.
Роздався вибух	Пролунав вибух.
Роздався дзвінок	Пролунав дзвінок.
Роздався сміх	Пролунав сміх.
Роздався телефонний звінок	Задзвонив телефон.
Роздається голос	Розлягається (лунає) голос.
Роздати в борг (взайми)	Розпозичити, порозпозичати, випозичити.
Роздвоєність	Двоїстість.

Роздирати душу	Краяти серце.
Роздирати	Рвати на всі боки.
Роздівалка, роздягалка	Роздягальня.
Розділ майна	Дільба майна.
Розділити любов чию	Кохати (любити) кого взаємно (обопільно); відповідати на кохання чиє (любов чию) коханням (любов'ю).
Розділяти думку	Поділяти думку (гадку, погляд); бути такої самої (такої ж) думки.
Розділяти погляди	Одним духом дихати.
Роздмухувати конфлікт	Розхитувати човен.
Роздобути з горем пополам що	Розгорювати (розгорити, загорювати) що; розгорюватися на що.
Роздобути щось	Розжитися на щось.

Кожна нова влада оголошує,
що надаючи російській мові щоразу нового статусу,
вона об'єднує країну[351].

Роздор	Розбрат.
Роздори	Пересвари.
Роздратувати гусей	Нагадати козі смерть.
Роздумувати над чимось	Метикувати над чимось.
Роздумувати	Думку дбати.
Роздягалка	Роздягальня.
Роздягнутися догола (наголо)	Роздягнутися гольцем; роздягнутися до тіла.
Роздьоргувати	Розшарпувати.
Розжалувати	Позбавити звання.
Розжитися, розбагатіти	Пнутися на ноги.
Розібратися в заплутаній справі	Дійти до клубочка.
Розібратися в чомусь	Вивести кінці з чогось; лишити ниточку.
Роз'ївся, як вош у корості	Допався, як муха до меду.
Розігнути	Випростати.

[351] Результати таких дій ми вже бачимо. Українські журнали, газети треба шукати серед розкладок мало не зі свічкою серед білого дня. Українську пісню почути по радіо – це як побачити чиновника, що не краде гроші. Те ж саме з українськими фільмами та й з усим іншим. А в Донецькій та Луганській області так назахищали російську мову, що за українську там нині або забирають до місцевого СБУ (читайте НКВС), звідки людина запросто може вийти калікою, або просто вб'ють («Петро Порошенко вигадав спеціальні мовні граблі?», Інтернет-видання «Тексти», 30 травня 2014).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Розізлити, розгнівати, роздратувати	Вивести з себе.
Розізлитися	Виточувати ножа на кого; затаїти зло на кого; надути губи.
Розійдемося в різні сторони	Підемо різно.
Розійшлися, як в морі кораблі	Розійшлися, як стежки в лісі.
Розірвання шлюбу	Розлучення.
Розірвати дружбу	Припинити дружбу.
Розказати в декількох словах	Розказати (розповісти) кількома (декількома) словами.
Розказувати	Розповідати; оповідати.
Розкатати	Виковзати.
Розкати грому	Вигроми, відгроми; виляски.
Розквасити ніс	Пустити юшку.
Розкидатися словами	Кидати через верхню губу; давати волю язику.
Розкішно; багато; без будь-яких обмежень	На широку ногу; на всю губу.
Розкладушка	Розкладачка, розкладайка.
Розклеїти	Розліпити.
Розкований	Відпружений.
Розкол	Розлам.
Розконцентруватися	Втратити пильність.
Розкормлювати	Розгодовувати.
Розкошелився	Брязнув гаманцем (капшуком); розв'язав калитку; труснув калиткою.
Розкошувати	Купатися в добрі (золоті, розкошах); качатися в перинах.
Розкривати (з'ясовувати) суть якої-небудь справи	Розмотувати клубок (клубка).
Розкривати що-небудь приховане	Підійняти завісу.
Розкрити злочинну справу	Розплутати клубок злочину.
Розкрити книжку	Розгорнути книжку.
Розкрити що-небудь, зробити його зрозумілим	Кинути світло на що.
Розладнуватися; розпадатися; не удаватися	Повертати на кисле.
Розлетітися в пух і прах	Потрощитися.
Розминати тіло	Розрухувати тіло.
Розминка	Руханка.
Розмінюватися на дрібниці	Порпатися в полові.
Розміром з...	Завбільшки з...

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Розміщення	Впорядкування.
Розмова йде про кого (про що)	Ідеться про кого (про що); [мова] мовиться про кого (про що).
Розмова не в'яжеться	Мова не мовиться.
Розмова продовжується (тягнеться)	Розмова йде (точиться) далі; розмова триває [далі].
Розмовляти	Перекидатися словами.
Розмовна мова	Говірна (жива) мова.
Рознести	Розбити вщент.
Рознічна ціна	Роздрібна ціна.
Рознощик	Розноситель.
Розорити; позбавити багатства кого-небудь	Ожебрачити; взути в постоли.
Розосередити потенціал	Розпорошити сили.
Розпалювати неприязнь	Воду каламутити; крутити ґудзики; пасти череду; посіяти яблуко розбрату; відчинити скриньку Пандори.
Розпалювати пристрасті	Підливати лою у вогонь; підсипати перцю.
Розпещений, виніжений хлопчик (юнак)	Мамин синок.
Розпиляти	Обернути на порох.
Розписатися у відомості	Підписатися у відомості.
Розпитавши, все дізнаєшся	Язик до Києва доведе[352].
Розпитатися про що	Розпитатися чого.
Розплакатися	Вдаритися у сльози.
Розплакатися	Ударитися в сльози; розквасити губи.
Розпластати крила	Розпростерти крила.
Розплатитися з боргами	Виплатити (поплатити) борги (довги); поквитати борги (позики).
Розплутувати клубок	Розмотувати клубок.
Розповідати новини	Правити свіжину.
Розповідати щось беззмістовне	Хармани плести.
Розповніти	Набратися тіла; зачереватіти.
Розповсюдження тероризму	Поширення тероризму.
Розповсюджувати неправдиву інформацію	Пускатиману між народ.
Розповсюджувати слухи	Сіяти чутки.

[352] Походження цього миролюбного вислову доволі криваве. Існує легенда, що у 999 році один киянин заблукав у степу, де й потрапив до половців. Коли ж ті спитали, звідки він, відповів, що з багатого, красивого міста Києва. Та так розписав його переваги і багатства, що половецький хан Нунчак вирішив Київ завоювати. Балакучого киянина він прищепив за язик до хвоста свого коня і так привів у Київ. Так нещасливого героя язик і привів до Києва (Зьобро О. Мова про мову // Високий замок).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Розпогодилося	Розхмарилося.
Розполагайтеся	Розміщуйтеся; влаштовуйтеся.
Розположення	Розміщення.
Розположити кого до себе	Привернути (прихилити) кого до себе.
Розпоряджатися	Давати вказівки.
Розпочати будівництво чого-небудь	Закласти перший камінь.
Розпочати якусь справу	Зрушити камінь з місця.
Розправити плечі	Випростати плечі.
Розпродаж	Випродаж.
Розпускати плітки про кого-небудь	Теребити зуби над кимось; перемивати кісточки[353]; брати на зуби; перебирати на зубах.

Закладеної в дитинстві міцної української ідентичності не зможе зруйнувати двомовність[354].

Розпускати язик	Давати волю язику.
Розпуститися морально	Розволочитися; пуститися берега.
Розпуття	Перехрестя.
Розраховуватися по рахунках	Сплачувати рахунки.
Розрекламувати	Розкрутити.
Розривається серце (душа)	Розкраюється серце (душа).
Розривати відносини	Розводити мости.
Розривати	Рвати на всі боки.
Розривний	Вибуховий.
Розрихлена ділянка	Розпушена ділянка.

[353] Історія вислову пов'язана з обрядом другого поховання, яке організовувалося у східних слов'ян через кілька років після смерті людини. Наші предки вважали, що покійника треба звільнити від гріхів, зняти з нього закляття через очищення останків небіжчика. Перемиваючи кості в прямому значенні цих слів, пригадували життя покійного, переповідали окремі події, найяскравіші сторінки біографії, говорили про характер, вихваляли, возвеличували його. Так поняття «перемивати кісточки» було пов'язане з обговоренням життя, вчинків, рис людини, яку вдруге ховали (Зьобро О. Мова про мову // Високий замок).

[354] У такій ситуації, як наша, і у вихованні дітей, і у стосунках із російськомовними людьми слід поєднувати, як радив Шевельов, наполегливість із гнучкістю. Зрештою, дерусифікація наших міст неминуче має відбуватися через етап двомовності. Хоча, безперечно, має розширитись і коло тих носіїв української, які не переходять у спілкуванні з оточенням на російську, тобто виявляють мовну стійкість. Саме так, із появи у зденаціоналізованих містах груп молодих людей, які переходили на мову свого народу, витіснену в період бездержавності на периферію, й відбувалось повернення в урбаністичний простір чеської, словацької, латиської, естонської, фінської та інших мов (Лариса Масенко: «Українська мова зберігає потужну креативну енергетику», сторінка Харківської обласної організації Національної спілки письменників України, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Розріз	Перетин; розтин.
Розрішити від гріхів	Розгрішити; відпустити гріхи.
Розроблення	Розробка.
Розробляти	Випрацьовувати.
Розростатися	Розкорінюватися.
Розрум'янений	Розпашілий.
Розрушити	Обернути на руїну; не залишити живого місця (каменя на камені); стерти з лиця землі.
Розрядити атмосферу	Відпружити становище.
Розсварити когось	Забити клин між кимось; розводити мости між кимось.
Розсердити	Розгнівати.
Розсипатися бісером перед ким	Низько слатися (стелитися) перед ким; листом стелитися перед ким; шовком слатися під ноги кому; підсипатися до кого.
Розсипатися в компліментах	Сипати (точити) милі (солодкі, медові) слова.
Розсипатися в подяках	Дякувати не надякуватися.
Розсипатися як картковий будиночок	Репнути як мильна бульбашка.
Розсіювати увагу	Розосереджувати увагу; розпорошуватися.
Розсіяний	Роззявкуватий.
Розсіяно слухати	Неуважно (неуважливо) слухати; слухати через верх.
Розсіяти сумніви	Розвіяти (розігнати) сумніви.
Розсіяти тугу	Розвіяти (розігнати) тугу.
Розсіятися як дим	Як здиміти; розвіятися як дим.
Розслабитися	Відпружитися.
Розслабся!	Розпружся!
Розсосатися	Розсмоктатися.
Розставання	Розлука.
Розставити палатку	Розгорнути шатро (намет).
Розставляти сіті	Плести (розкидати, розставляти) тенета.
Розстановка сил	Розклад сил.
Розствор	Розчин.
Розстроєна людина	Засмучена людина.
Розстроєне піаніно	Розладнане піаніно.
Розстройство	Розладнання.

Розстроїти нерви	Зіпсувати (розладнати) [собі] нерви; вибитися з рівноваги.
Розстрочка	Відтермінування платежу.
Розсуждати	Розмірковувати.
Розтопити лід	Розтопити кригу.
Розтранжирити гроші	Розтринькати (протрясти) гроші.
Розтріпане волосся	Скуйовджене волосся.
Розтріпаний	Розпелеханий; стрепихатий.
Розтріпати книжку	Розшарпати книжку.
Розтягнути	Видовжити.
Розуміти (розгадувати) чийсь душевний стан	Читати в душі (в серці).

Наша українська Академія наук
нічого не зробила для того, щоб в український правопис
повернути українські слова[355].

Розумітися в чому; знати толк у чому	Розумітися на чому; мати тяму до чого.
Розумний (хитрий) як біс	З біса розумний (хитрий).
Розумний не по роках	Розумний не на свої літа.
Розумний	Голова не на шапку.
Розумний: у решеті воду носить	Розумний: решетом у воді зірки ловить; розумний, як Соломонів патинок; розумний, як Федькова кобила; на льоду дурний хату ставить.
Розумний; кмітливий	З натоптаною головою; з клепкою в голові; світла голова; має голову на плечах; бистрий на розум; макітра розуму; голова варить; голова є; голова на плечах (на в'язах); голова не половою (не соломою, не клоччям) набита.
Розумнішати	Набиратися розуму.
Розумно вести справу	З розумом провадити справу.
Розумово обмежений; нетямущий; дурний	Умом убогий; бідний на розум; без царя в голові.

[355] Коли я починав свою словникарську діяльність, російсько-українських словників, по суті, не було. А були російсько-російські, тобто, захаращені росіянізмами. Наприклад, штукатурка – штукатурка, войлок – волок, гайка – гайка, водокачка – водокачка. Укладаючи свої словники, я намагаюся відживити питоменні українські терміни: не «штукатурка», а «тиньк», не «водокачка», а «водотяжня» або «помпівня», не «гайка», а «мутра» (Микола Зубков проти мовного сміття // Український простір. – 2012. – 15–31 жовтня).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Розуму не прикладу	Ради собі не дам; ума (розуму) не приберу; не збагну; збагнути не можу.
Розхвилювати когось	Перевернути душу комусь.
Розхід	Витрата.
Розхлябаний	Розхристаний.
Розхлябаність	Роздримбаність; розхристаність.
Розхльобувати	Висьорбувати.
Розходження в думках	Незгідність (розбіжність) у думках.
Розходження в поглядах	Розбіжності в поглядах.
Розходитися в поглядах	Мати різні погляди; не одним духом дихати.
Розходитися	Не збігатися.
Розхолоджуватися	Знеохочуватися.
Розхотілося	Відхотілося.
Розхохотатися	Зайтися реготом.
Розчаровувати	Обезнадіювати.
Розчаровуватися	Зневірюватися.
Розчарування	Зневіра.
Розчулювати когось	Розм'якшувати серце.
Розширяти кругозір	Ширити обрії.
Розширятися	Розпросторюватися.
Розщедритись; не поскупитись грошима	Труснути калиткою.
Розщепити комір	Розстібнути комір.
Рок	Доля.
Роки беруть своє	Літа обсіли.
Рокова жінка	Фатальна жінка.
Рокова хвилина	Фатальна хвилина.
Ролик	Валець.
Роман побачив світ	Роман вийшов друком.
Рослинна їда	Рослинна їжа.
Рослинне масло	Олія.
Росте не по днях, а по годинах	Росте, як з води [йде]; росте не щодня, а щогодини; росте, як на дріжджах; росте як трава навесні.
Рости в стовбур	Іти в стовбур.
Ростити (виховувати) когось	Обтирати носа комусь.
Ростом не вийшов	На зріст не вдався; малий (дрібний) на зріст; коротун, курдупель; куций; приземок; не доріс; як кіт навсидячки.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Росходи	Видатки; витрати.
Рота	Сотня; підкурінь.
Ртуть	Живе срібло.
Рубати	Класти під сокиру.
Рубець на шкірі	Шрам.
Рубіж	Межа.
Рубрика	Розділ.
Руйнівний	Спустошливий.
Руйнівник	Нищитель.
Руйнування, руйнація	Нищення.
Руйнувати	Розвалювати; нищити, знищувати, винищувати.
Руїна	Розвал.
Рук не брудни	Рук не погань.
Рука об руку	Руч-об-руч.
Рука руку миє	Нога ногу підпирає.
Рукав річки	Віднога.
Руки вверх!	Руки вгору (догори)!
Руки відвалюються в кого	Руки падають; геть стомився; руки відбирає.
Руки й ноги віднімаються	Руки й ноги відбирає.
Руки й ноги задеревеніли	Руки й ноги закоцюбли.
Руки не відваляться	Руки не відпадуть.
Руки чешуться в кого	Руки сверблять у кого; кортить кому (кого).
Рукопашний бій	Чубанина, чублення.
Рукою не дістанеш	Рукою не досягнеш.
Рукою подати[356]	Поблизу; недалеко ходити; [як] палицею (шапкою, штихом) кинути (докинути); [як] рукою докинути (сягнути); тільки що не видно; дуже (зовсім) близько; близенько, близесенько; от-от за плечима; під боком; під самим носом; на досяг руки.
Рулити	Правувати.
Рулон	Сувій; звій.
Руль	Кермо.
Румунія	Країна римлян.

[356] У давнину еталонами мір були не метри і кілометри, а частини тіла – ніготь, палець, рука, крок. Рукою подати – означало відстань на довжину руки, тобто зовсім близько (Зьобро О. Мова про мову // Високий замок).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Рупор	Голосник.
Русифікація	Московщення.
Русло	Річище.
Рутинне життя	Плісняве життя.
Рух вперед	Поступ.
Рухатися великою масою	Роєм роїтися.
Рухатися до кого (до чого)	Простувати (прямувати) до кого (до чого).
Рухатися ніздря в ніздрю	Рухатися стремено в стремено.
Рухатися повільно	Посуватися звільна (помалу); сунутися.
Рухатися туди-сюди	Ходити сюди й туди; вештатися; снуватися.
Ручай	Струмок.
Ручатися	Давати голову на відруб (на відсіч).
Ручка	Перо.
Рушниця бере нижче цілі	Рушниця низить.
Рюкзак	Наплічник.
Ряд за рядом	Ряд у ряд.
Ряд праць	Низка праць.
Рядовий громадянин	Пересічний громадянин.
Рядовий	Звичайний; пересічний.
Рядом школа	Поруч (поряд) школа.
Рятівні засоби	Рятувальні засоби.
Рядом, рядишком	Поряд, поруч; попліч; пліч-о-пліч; під боком; під носом.
Рятуйся, хто може	Дай, Боже, ноги.

С

Садження	Садіння.
Садік	Дитячий садочок.
Сайт	Іменка[357].

[357] Зазвичай при запуску сайту будь-хто – чи то одна особа, чи ціле товариство, – намагаються надати своїй сторінці такої прописки, щоби вона відразу відображала ім'я людини, творче назвисько гурту, повну або скорочену назву спілки, установи тощо. Іншими словами, ми намагаємося не просто створити собі сайт, а насамперед свою власну іменну сторінку. Відтак можемо зробити скорочення у так званий «телескопічний спосіб», дуже поширений в нашій і не тільки мові: іменка = іменна + сторінка (порівняйте: рація = радіо станція; теракт = терористичний акт; компромат = компрометуючий матеріял; виконроб = виконуючий роботи, завуч = завідуючий учбовою частиною). Відмінюється слово теж зручно: іменка, іменки, іменці, іменкою тощо. З появою можливості

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Сакрамент	Причастя.
Салфетка	Серветка.
Салют	Яса.
Сам жаліти будеш	Сам не радий будеш.
Сам на сам, один на один, тет-а-тет	Віч-на-віч; наодинці.
Сам на себе серджуся	Досада на себе мене бере (допікає).
Сам не в собі	Як не свій ходить.
Сам по собі	Сам собою.
Сам себе губить, хто гулянки любить	З гулянки сили не прибуде.
Сам себе лаю	Чорти скребуть.
Сам собі голова	Сам собі пан.
Сам; особисто; на практиці	На своїй (на власній) шкурі випробувати (відчути).
Сама себе раба б'є, що нечисто жито жне	Бачили очі, що купували – їжте, хоч повилазьте.
Саме більше	Найбільше, щонайбільше, якнайбільше.
Саме важне	Найважливіше, щонайважливіше, якнайважливіше.
Саме велике задоволення	Найбільша радість.
Саме гірше, що може статися	Найгірше, що може статися.
Саме головне	Найголовніше; найважливіше.
Саме менше	Найменше; щонайменше, якнайменше.
Саме основне питання	Найважливіше питання.
Саме по собі розуміється	Само собою зрозуміло.
Саме проситься в руки	Саме лізе в руки.
Саме це	Не що інше, як...
Саме ця особа	Не хто інший, як...
Самий видатний	Найвидатніший, якнайвидатніший.
Самий високий	Найвищий, якнайвищий, щонайвищий.
Самий головний	Найголовніший, щонайголовніший, якнайголовніший.
Самий звичайний	Звичайнісінький.
Самий ліпший (кращий)	Найкращий, найліпший.

створювати кириличні прописки сторінок, яке наразі штучно чомусь стримується, визначення іменної сторінки для нас набуде ще повнішого смислу. До речі, не минуло вже і так багато років, як поняття «офіційна сторінка» поступово стало втрачати сенс: все, що «не офіційне» здебільшого перекочовує в розмаїті живі журнали, всемережні щоденники, підсторінки на МайСпейсі тощо. А іменна сторінка, або простіше іменка залишається єдиним офіційним представництвом фізичної, юридичної чи творчої одиниці у всемережжі і додаткового наголошення на цьому не потребує (Словник новотворів Юрка Зеленого).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Самий молодий	Наймолодший, якнаймолодший, щонаймолодший.
Самий необхідний	Конче потрібний; найнеобхідніший.
Самий старший	Найстарший.
Страховку одержати	Страховий поліс одержати.
Самий твердий	Найтвердіший.
Самий чарівний	Найчарівніший
Самим ближчим часом	Якнайшвидше.
Самі знаєте	Не вам казати (питати).
Самі популярні програми	Найпопулярніші програми.
Саміт	Зустріч у верхах.
Самка	Самиця.
Само собою розуміється; звичайно	Авжеж; таки так; самоочевидно, самозрозуміло; ще б пак.
Самоаналіз	Порпання в собі.
Самовільно діяти; поводитися на свій розсуд	Правити відсебеньки.
Самовільно	У ручному режимі.
Самозакохана людина	Самозакоханий Нарцис[358].
Самоідентифікація	Самовизначення.
Самокат	Гуляйнога.
Самому справлятися	Давати собі раду.
Самосвал	Самоскид.
Самостійно заробляти	Свій хліб їсти.
Самостійно; незалежно	Сам собою.
Самостійною важкою працею	Ручками та пучками.
Самоучка	Самоук.
Санкція	Заборона.
Сантиметр	Цаль.
Саранча	Сарана.
Сатисфакція	Задоволення.
Сварити кого-небудь	Знімати стружку; тикати під ніс кислиці.
Сварити на чому світ стоїть	Лаяти на всі заставки.
Сваритися	Жити як кішка з собакою; дулі в'язати; каламутити воду в ступі; скакати в очі.

[358] У давньогрецьких міфах збереглася історія про сина бога річок Дефіса і наяди Ліріони, прекрасного юнака на ім'я Нарцис. Він був надзвичайно вродливий. Якось Нарцис побачив у річці своє відображення, закохався в нього і помер від кохання. Боги перетворили його на нарциса. У переносному значенні «нарцис» – самозакохана людина; особа, яка милується собою (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Сварка до добра не доводить	Де незгода, там часто шкода.
Свая	Паля.
Свинне м'ясо	Свинина; свиняче м'ясо.
Свинний жир	Смалець.
Свинопас	Свинар.
Свистати всіх наверх	Гукати усіх нагору.
Свистіти в кулак	Трубити в кулак.
Свідок	Очевидець.
Свідомо виступати в певній ролі	Носити личину (маску, машкару).
Свідомо ризикувати своїм життям	Лізти в петлю.

Позбуваймось суржиків, дбаймо про чистоту та природність рідної мови[359].

Свідомо уникати розв'язання складних питань	Загладжувати (згладжувати) гострі кути.
Світ клином не зійшовся	Не вродив мак – пробудемо й так.
Світає; розвиднюється	На день займається; благословляється на світ.
Світитися радістю	Випромінювати радість.
Світитися, як зірка	Зоріти.
Світло	Видно; хоч голки збирай.
Світлорусий	Русявий.
Своє візьме	Свого не подарує.

[359] Типовим порушенням мовної лексичної норми є невмотивоване вживання слів. Це так звані суржикові конструкції, яких треба уникати, щоб наша мова була чистою і точною: включити світло – ввімкнути світло, а включити до списку; винести подяку – оголосити подяку, а винести крісло; відкрити вікно – відчинити вікно, а відкрити магазин; взяти себе в руки – опанувати себе, а взяти яблуко; вірно говорити – правильно говорити, а вірно кохати; доказати свою правоту – довести свою правоту, а доказати казку; добитися успіхів – домогтися успіхів, а добитися до крові; залишити країну – покинути країну, а залишити речі; заставити це зробити – змусити це зробити, а заставити річ у ломбарді; знаходитися на роботі – бути або перебувати на роботі, а знаходимо річ, що була загублена; знімати квартиру – винаймати квартиру, а знімати капелюха; зустрічаються помилки – трапляються помилки, а зустрічаються друзі; користуватися успіхом – мати успіх, а користуватися милом; мішати комусь – заважати комусь, а мішати кашу; настоювати на рішенні – наполягати на рішенні, а настоювати цілющі трави; підняти питання – порушити питання, а підняти ціни; поставити питання – порушити питання, а поставити на стіл; підвищувати кількість – збільшувати кількість, а підвищувати рівень; перевести гроші – переказати гроші, а перевести через дорогу; підписка на газети – передплата на газети, а підписка про невиїзд; проходило засідання – відбулося засідання, а проходили люди; розкрити книжку – розгорнути книжку, а розкрити тему; складають сто відсотків – становлять сто відсотків, а складають речі в шафу (Блоґ Оксани Лутчин «Суржикові сполучення та їх заміна, частина 1» портал світоглядних новин «Народний Оглядач», http://ar25.org/article/surzhykovi-spoluchennya-ta-yih-zamina-ch1.html).

Свої інтереси	Своя користь.
Своїм горбом заробити що	Заробити (запрацювати) своїм хребтом (горбом, кряжем) що; власними руками (власноруч) заробити що.
Своїми вухами чути	На власні вуха чути.
Своїми ногами	Одинадцятим номером.
Своїми очима бачив	На власні очі бачив.
Своїми руками	Власноруч.
Своїми силами	Самотужки.
Своя рука – владика	Кожна ручка собі горне.
Своя сорочка ближча до тіла	Кожний дідько в свою дудку грає.
Святкова помпезність	Прибамбаси.
Сегмент ринку	Утинок ринку.
Сезон	Пора року.

Розвиток української мови мотивувався ідеєю боротьби з українським буржуазним націоналізмом[360].

Секрет	Таємниця.
Секретний; скритий; потайний	Потайливий; прихований; таємний.
Секретно; конфіденційно	За зачиненими дверима; при закритих дверях.
Сексі (*sexy*)	Спокусливо.
Сектор	Витинок, вирізок.
Села зустрічалися все рідше	Села траплялися все рідше.
Селезень	Качур.
Селективний	Вибірковий.
Селекція	Відбір.
Семеро одного не чекають	Два (двоє) третього не ждуть (не чекають); як двоє, то одного не ждуть (не чекають).
Сенс	Глузд; рація; суть; зміст.
Сенсаційний	Гостроцікавий.
Сентенція	Істина.
Сепарація	Відокремлення.

[360] Розвиток української мови впродовж XX століття мав частіше насильницький, аніж еволюційний характер, і мотивувався ідеєю боротьби з українським буржуазним націоналізмом, обґрунтовуючись пролетарським інтернаціоналізмом та необхідністю зближення націй. У мовознавстві лозунги пролетарського інтернаціоналізму та зближення націй і мов доволі швидко перетворилися на доктрину, систематично опрацьовану в ідеологічних документах 1930-1970-х років, які спричинили значну нівеляційну динаміку лексичного складу української мови (Українська мова у XX сторіччі: історія лінгвоциту / за ред. Л. Масенко. – К. : Києво-Могилянська академія, 2005).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Сервіс	Обслуговування; обслуга; послуга, послуги.
Сервісне обслуговування	Обслуговування.
Сердечний приступ	Серцевий напад (приступ).
Сердечно	Щиро; щиросердно.
Сердитися (гніватися) на кого	Гнів покладати на кого; мати серце на когось; брати комусь за зле; злість бере на кого.
Сердитися (гніватися) на кого-небудь	Мати зуб (зуба) на когось.
Сердитися, ображатися	Наїжачити шкіру.
Сердито	Спересердя.
Сердито поглядати на кого-небудь	Дерти косяка.
Серед білого дня	У білий день.
Серед найкращих (найактивніших); попереду	У перших лавах.
Серединка на половинку	Ні те ні се; так собі; щось середнє.
Середніх років	Середнього віку.
Середньостатистичний виборець	Пересічний виборець.
Серйозний мужчина	Статечний чоловік.
Серйозно	Не на жарт.
Сережки	Заушниці.
Сертифікат	Свідоцтво; посвідчення.
Серце б'ється	Серце теленькає (тенькає, колотиться).
Серце впало	Серце тьохнуло.
Серце завмирає; страшно робиться	Холоне серце (в серці, в душі).
Серце на долоні	Душа навстіж.
Серце не витримує	Серце розривається.
Серце ниє	Серце скніє.
Серце пошалює	Серце дає себе знати; серце пустує.
Серце рветься до кого	Серце поривається до кого.
Серце стиснулося	За серце стиснуло; серце пройнялося холодом.
Серце стукає	Серце калатає.
Серце тріпоче	Серце заходиться.
Серцебиття	Перестук серця.
Серцева хвороба	Хвороба серця.
Сестра милосердя	Сестра-жалібниця.
Сємочки	Насіння.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Сивина в бороду, а біс в ребро	Чоловік старіє, а чорт під бік; волосся сивіє, а голова шаліє; волос сивіє, а дід дуріє; сивина в голову, а чорт у бороду; чоловік старіє, а чортяка під бік; і в старій печі дідько топить; голова шпакувата, а думка клята.
Сивіти	Братися молоком.
Сиворотка	Сироватка.
Сигарета	Цигарка.
Сиджу над роботою	Занятий працею.
Сиділка	Доглядачка.
Сидіння	Сидження.
Сидіти без діла	Сидіти згорнувши руки; посиденьки (лежні, сидні) справляти; байдикувати.

Слова «тіпа», «как би» і «карочє»
у звичайному побуті не вживаю[361].

Сидіти безвихідно (безвиїзно)	Сидіти грибом.
Сидіти в печінках	В'їстися в печінки.
Сидіти де-небудь безвідлучно	Сидіти каменем (кілком, пеньком, гвіздком, крячкою).
Сидіти на двох стільцях (між двома стільцями)	Торгувати на два базари; жити на дві хати; їздити на двох конях; танцювати на двох весіллях.
Сидіти на корточках	Сидіти навпочіпки.
Сидіти на хвості в когось	Наступати на п'яти комусь.
Сидіти на чемоданах	Бути готовим у дорогу.
Сидіти під арестом	У висидинці бути.
Сидіти полохливо	Як курка на яйцях.
Сидіти сиднем	Сидіти як сич у дуплі.

[361] Але якщо спілкуюся з відповідними носіями цих слів, то починаю їх говорити. Та це, швидше, перехід на «пташину мову», аніж внутрішня потреба. Те саме і з суржиком. Але маю і слова-паразити, які вживаю недоречно часто. Причепилося до мене слово «формат». «У якому форматі зустрічаємося?»; «У якому форматі говоритимемо, працюватимемо?»; «Формат видання, книги»; «Для такого-то формату». Їх вживаю не лише у робочих розмовах, а й вдома, як-от: «У якому форматі проводив день?». А ще мене переслідує слово «проект». У мене не книга, а проект, я – не пишу, а готую проект (Кокотюха А. Слово-паразит вилетить – не помітиш. – Високий замок. – 2011. – 14 січня).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Сидіти як на гарячому вугіллі	Сидіти як на жару (як на гарячій сковороді).
Сидіти як на голках (як на вугіллі)	Сидіти як на ножах.
Сидячи (стоячи), дрімати, схиливши вниз голову	Ловити носом окунів.
Сила волі	Вольновитість.
Сила солому ламає	Чия сила, того й правда; проти гори піском не сипати.
Силач	Здоровань; силань.
Сили гаснуть у кого	Підупадає (занепадає) на силі (на силах) хто; сила підупадає (спадає) у кого; сили підупадають (спадають, тануть) у кого.
Силою примусити кого-небудь зробити щось	Узяти за ребра (за жабри).
Силует	Обрис.
Сильна нежить	Сильний нежить.
Сильна спека	Вар.
Сильний (заливний) дощ	Великий (рясний) дощ; злива; ллє як з відра (з цебра).
Сильний апетит	Великий апетит; жадоба; і шкура горить (говорить) до їжі; вола з'їв би.
Сильні світу цього	Можновладці.
Сильніше кота звіра нема	Кіт усім звірам звір; нема понад попову свиню.
Сильно болить	Дуже болить.
Сильно боятися когось	Боятися й руху чийого.
Сильно брехати	Тяжко брехати.
Сильно вилаяти, покритикувати кого-небудь	Розчистити під горіх.
Сильно випивати	Дуже пити (випивати); палю забивати; набирати повну голову; зачмелювати голову; завдавати гарту.
Сильно вразити	Уразити до живого.
Сильно голодати	Дуже голодувати; голодом голодувати.
Сильно догоджати кому	Дуже (вельми) догоджати кому; розпадатися коло кого.
Сильно допекти; досадити	До живих печінок допекти; вразити кого; залити за шкіру сала; насипати на хвіст солі.
Сильно дошкуляти кому-небудь словами	Жалити язиком.
Сильно забруднена річка	Дуже забруднена річка.
Сильно заснути з храпом	Дати хропака.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Сильно плакати	Дуже (ревно) плакати; сльозами митися (вмиватися); слізьми землю топити.
Сильно покарати когось	Витерти ворсу комусь; відірвати голову.
Сильно похудав	Дуже схуд.
Сильно сварити	Лаяти на всі заставки.
Сильно хочеться спати кому	Дуже хочеться спати кому; на сон знемагає хто; спати – аж пахне (аж гілля гне) кому.
Сильно; міцно; у великій мірі	Аж кістки тріщать.
Символ вічного спокою	Єлисейські поля.
Символ достатку	Ріг Амалфеї.
Символ лицемірства	Дволикий Янус[362].
Симетрично	Рівномірно.
Симпатія, симпатії	Уподобання.
Симптом	Ознака.
Симулювати хворобу	Удавати хворого.
Симулювати; прикидатися	Удавати.
Сингл	Окремок[363].
Синергія	Спільна дія.
Синій чулок	Синя панчоха.
Синонім	Рівнослів, близькослів.
Синтез	Узагальнення.
Синхронний	Одночасний.
Синхронно	Одночасно, рівночасно, водночас.
Сипати сіль на рану	Бити в саму душу (болячку).
Сипатися як з рогу достатку	Сипатися як горох з мішка; сипатися як з рукава.
Сиріти	Зволожуватися.

[362] Давні римляни вірили в існування бога часу Януса. За міфом, колись він був царем країни латинян Лаціума, від всесильного Сатурна отримав дар бачити минуле і майбутнє. За цю здатність Януса стали зображувати дволиким: його молоде обличчя обернене в майбутнє, а старе дивиться в минуле. Згодом цей герой перетворився в дволикого бога часу, початку й кінця, охоронця входу й виходу. Він також був покровителем військових починань, мав храм, двері якого відчинялися під час війни, а в мирний час були зачинені. Згодом словосполучення «дволикий Янус» втратило первинне значення. Тепер цей фразеологізм використовують, коли говорять про людину нещедру, лукаву, дволику (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

[363] Окре́мок [з наголосом на е] (утворено на взірець слів уламок, оберемок тощо) – замінник малозрозумілому, але вже поширеному покручу синґл. Англійське *single* (один, одиночний, відособлений, окремий) тягне свої витоки від тих часів, коли основним музичним носієм була вінілова платівка (Словник новотворів Юрка Зеленого).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Система налогів	Система оподаткування.
Систематично	Раз у раз.
Ситий голодному не товариш	Старець ведміднику не товариш.
Ситий по горло	Ситий по зав'язку.
Ситний	Поживний; тривний.
Ситуація нормалізувалася (налагодилася)	Ситуація пішла на лад.
Сищик	Нишпорка; слідчий; слідець, шпиг.
Сідати за весла	Сідати на гребку.
Сідати за роботу	Сідати до праці (до роботи).
Сідати за стіл	Сідати до столу.
Сільодка	Оселедець.
Сім бід – один ответ	Чи пан, чи пропав – двічі не вмирати; раз козі смерть.
Сім курчат	Семеро курчат.
Сім потів зійшло	Нагріти чуба.
Сім п'ятниць на тиждень[364]	На десяти гілках не вішайся.
Сім разів відмір, один раз відріж	Десять разів мір, а раз утни; тричі міряй, а раз відріж; скажеш – не вернеш; напишеш – не зітреш; відрубаєш (відріжеш) – не приточиш.
Сімейний скандал	Колотнеча.
Сімейний чоловік	Сім'янин.
Сімейство	Родина.
Сінгапур	Місто левів.
Сінокісний	Сіножатний.
Сінокосіння	Сінокіс.
Сісти в калошу	Ускочити (уклепатися, попасти) в суточки; опинитися на льоду (на слизькому, як у сливах).
Сісти в калюжу (на мілину)	Сісти камінчиком (маком).
Сітка магазинів	Мережа крамниць.
Сітка підприємств	Мережа підприємств.
Сіяти барвами	Грати барвами.

[364] У дохристиянські часи на українських землях саме п'ятниця, а не неділя, була святковим днем, коли селяни відпочивали від тяжкої праці. Щоп'ятниці в селах відбувалися ярмарки. У цей день люди купували, продавали, позичали гроші, сплачували борги, розважалися. Отже, той, хто кожен день вважає п'ятницею, – людина несерйозна, непрацьовита, всі думки в неї крутяться навколо розваг. Про того, хто часто змінює погляди, не має постійної думки, кажуть, що в нього сім п'ятниць на тиждень (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Сіяти незгоду (розбрат, чвари, роздори)	Воду каламутити; крутити ґудзики; напускати туману; пасти череду; посіяти яблуко розбрату (чвар); колотити (каламутити) воду; чинити свари.
Сіяти світом	Блищати.
Скажи мені, хто твій друг, – і я скажу тобі, хто ти	Скажи мені, з ким ти товаришуєш, – то я скажу, хто ти.
Скажи це по-українськи	Скажи це українською мовою.
Скажу наступне	Ось що скажу; скажу так.
Скажу ще пару слів	Скажу ще кілька слів.
Сказав щось не подумавши	Вилетіло з рота.
Сказано в мій адрес	Сказано на мою адресу.
Сказати (відповісти) невпопад	Сказати (відповісти) не до ладу (невлад, невлучно, не до речі).
Сказати (зробити) що-небудь невлад	Влучити пальцем у стелю; попасти пальцем в небо.
Сказати в двох словах	Сказати двома словами.
Сказати зайве	Дати волю язикові.
Сказати невпопад	Сказати не до ладу (невлад, невлучно, не до речі).
Сказати що-небудь категорично	Як ножем відрізати; як відрубати.
Сказати що-небудь недоречно	Вивезти язиком мов на лопаті; як Омелько (Мартин) з конопель.
Сказати щось дошкульне	Насипати снігу за комір; натрусити піску за пазуху.
Сказати щось облесливо, нещиро, удавано	Аж з медом та з маком.
Сказати щось про себе	Сказати щось пошепки.
Скалити зуби	Вишкіряти (продавати) зуби; шкіритися.
Скандал	Буча; ганебна подія; осудовище.
Скандалити	Колобродити; влаштовувати виставу.
Скандалити; сердитися; виявляти обурення	Розходитися, як мідний котелок.
Сканувати	Зчитувати.
Скаржитися на своє безсилля, уникаючи роботи	Справляти охи.
Скаржитися	Розводити (розсипати) кислиці.
Скатертина	Обрус.
Скатертю дорога[365]	Полотном дорога! З Богом, Парасю! Баба з воза – коням легше!

[365] Такі слова у давнину означали побажання гладенького шляху і щасливої дороги. Порівняння дороги і тканини (скатертина, полотно, рушник, хустка) та розуміння їх як чогось рівного були

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Скачки	Перегони.
Скважина	Свердловина.
Сквозняк	Протяг.
Скейт-борд	Дошка-самокат.
Скелелаз	Верходряп.
Скелет	Кістяк.
Скеровувати дії інших; отаманувати	За отамана ходити.
Скидати з рахунку	Нехтувати; не брати до уваги.
Скидка	Знижка.
Скинути з себе маску	Зірвати [з себе] маску (машкару, личину).
Скинутися на щось	Стягнутися на щось.
Скитальник	Блукач, блукалець, тягака; бурлака; мандрівник; обходисвіт; перекотиполе; швендя; волоцюга.
Скитатися	Блукати; бурлакувати.
Скитатися світами	Вештатися (їздити) світами; обійти світ; блукати світами.
Скільки вірьовку не плети, а кінець їй буде	Скільки злодій не краде, все одно тюрми не мине.
Скільки влізе	Досхочу; до призволящого; скільки хочеш.
Скільки вовка не годуй, а він у ліс дивиться	Вовка в плуг, а він в луг; ніхто чорта не сіяв, а родиться.
Скільки голів – стільки й умів	Кожна голова свій розум має; що голова, то й розум; сто баб, сто рад.
Скільки дали?	Що дали?
Скільки душі завгодно	Скільки душа забажає; досхочу; донесхочу.
Скільки просите?	Що правите?
Скільки часу витрачено	Скільки часу згаяно.
Скіпетр	Булава.
Склад	Комора.
Складає 5%	Становить (дорівнює) 5%.
Складається враження	Можна подумати.
Складати договір	Укладати договір.
Складати присягу	Присягати.
Складати частину	Становити частину.

звичними. Будь-яку дорогу, що веде в дальню сторону, порівнювали з радісним полотном. Однак із часом добре побажання «скатертю дорога», як і багато інших фразеологізмів, змінило значення на протилежне. Тепер його вживають, коли хочуть прогнати когось, сказати, що за ним не шкодуватимуть, побажати зла (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Складаються сприятливі життєві обставини	Фортуна усміхається.
Складка	Згортка; зморшка.
Складне сплетіння обставин	Гордіїв вузол.
Складні для розуміння поняття; небуденні теми	Високі матерії.
Складова частина чого-небудь цілого	Кільце в ланцюгу.
Складова частина	Складник.
Склалося не так, як треба	Пішло шкереберть.
Скласти компанію	Скласти товариство; пристати до гурту.
Склеп	Гробівець.
Склон	Схил.
Склон гори	Узбіччя; схил гори; узгір'я.
Скованість	Штивність.
Сковорідка	Пательня.
Сколихнути	Розбурхати.
Скользити по поверхні чого	Плавати (ковзати) по поверхні чого; брати (сприймати) речі поверхово; не заглиблюватися в що.
Сконфужений	Збентежений; знічений; зніяковілий.
Сконфузитися	Засоромитися; ніс під себе.
Сконцентруватися	Зосередитися; скупчитися.
Скопитися	Скупчитися.
Скорий	Швидкий.
Скористатися зручним випадком	Використати [добру] нагоду; скористатися (покористуватися) з нагоди.
Скористатися можливістю	Не проминути нагоди.
Скористатися слушним моментом	Піймати хвилину (випадок).
Скористатись прихованою перевагою	Витягнути туза з рукава.
Скоріше	Швидше; мерщій.
Скоріше всього	Найпевніше, найімовірніше, мабуть; радше; швидше за все.
Скоро відбудеться	Висить на носі.
Скоро; незабаром	Невдовзі, незабаром; швидко; на носі.
Скоромовка	Швидкомовка.
Скороход	Швидкохід.
Скорочувати витрати на прожиття	Підтягувати ремінці; затягувати очкурі; стягувати пояски.
Скочити на рівні ноги	Зірватися на рівні ноги.
Скребе на душі	Мулько на душі.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Скребти на серці	Муляти серце.
Скривати	Ховати; приховувати; крити.
Скривати недоліки	Личкувати (прикривати) вади (хиби).
Скриншот, принтскрин	Зняток.
Скрити	Приховати.
Скритий недолік	Прихована хиба (вада).
Скритися з виду	Зникнути (щезнути, пропасти) з очей.
Скритно	Потай, потайки, потайком, потайці.
Скрито від когось	За чиєюсь спиною; потайно; під полою.
Скрито	Приховано.
Скрізь; усюди; кругом	Куди не обернешся (не глянь).
Скріпка	Спинач.
Скромна, порядна людина	Води не скаламутить.
Скромний	Невибагливий; невишуканий; непоказний; простий.
Скрупульозний	Ретельний.
Скрутити в баранячий ріг	Зігнути в дугу.
Скрутне становище	Між двома вогнями; між молотом та ковадлом; між Сціллою і Харібдою[366].
Скука	Нудота; нудьга.
Скула	Вилиця.
Скупердяй, жаднюга	Скупар, скнара.
Скупий	За гріш погнав би козу до Львова; і криги посеред зими не випросиш; не витягнеш і копійки.
Скупий два рази платить	Дешева рибка – погана юшка.
Скучати	Нудьгувати; нудитися.
Скучний	Нудний.
Слід відмінити мероприємство	Треба (варто, потрібно, необхідно) скасувати захід.
Слаба надія	Мала надія.
Слабість	Неміч.
Слабке, вразливе місце	Ахіллесова п'ята[367].

[366] За старогрецькими міфами, на скелях по боках Мессінської протоки жили дві потвори – Сцілла і Харібда, що нападали на мореплавців і пожирали їх (Гомер, Одіссея, 12) (Зьобро О. Мова про мову // Високий замок).

[367] За давньогрецькою легендою, морська богиня Фетіда, бажаючи зробити свого сина Ахілла безсмертним і невразливим для ворожих стріл, скупала його у водах священної річки Стікс. Та, купаючи, вона тримала дитину за п'яту, якої не торкнулася вода, тож п'ята залишилася незахищеною. Ахіллес виріс і став непереможним воїном. Однак в одному з боїв стріла, спрямована рукою

Слабкі (м'язи)	Як у півня литка; як у горобця під коліном.
Слабнути; знесилюватися	Вибиватися з сил.
Слабо	Слабко.
Слабохарактерний	Хоч свічки ліпи.
Слава	Лавровий вінок (вінець).
Славити (прославляти) кого-небудь	Співати гімн комусь.
Сласний, лакомий	Ласий.
Сленг	Молодіжна говірка.
Сливочне масло	Вершкове масло.
Слів нема	Нема чого й казати; що й казати; звичайно; певна річ.
Слід	Варто.

На початку XX століття українською мовою розмовляли понад 40 млн людей[368].

Слідкувати	Стежити.
Слідкувати за кимось	Вистежувати когось; не спускати очей з когось; пильнувати когось.
Слідкувати за порядком	Глядіти порядку (ладу); стежити за порядком; пильнувати порядку (ладу).
Слідкувати за собою	Дбати про свій вигляд.
Слідкувати поглядом	Пасти очима.
Слідкувати	Стежити.
Слідом ходити за ким	Услід за ким ходити.
Слідом	Вслід; назирці.
Слідувати	Іти слідом.
Слідувати пораді	Піти за порадою.
Слідує з умови	Випливає з умови.

бога Аполлона, вразила його в п'яту, і герой загинув (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

[368] Україна близько 700 (семисот) років була розчленована між різними державами, які в такий чи інший спосіб викорінювали мову її автохтонного населення й насаджували свою. Закарпаття від XI ст. до серéдини XX ст. входило до складу Угорщини. Галичину й частину Волині в другій половині XIV ст. загарбала Польща і втримувала їх аж до 1939 р. На решті українських земель, відтіснивши з них у XIV ст. татаро-монголів, до 1569 р. панувала Литва. Потім ці землі перейшли під владу Польщі, а відтак Росії. І все-таки, незважаючи на несприятливі умови для української мови, нею на початку XX ст., як стверджував М. Грушевський у своїй «Історії України-Руси» (Т. 1), розмовляли понад 40 млн людей (Іван Ющук «12 фактів про давність української мови», портал світоглядних новин «Народний оглядач», 20 липня 2006).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Слідуюча зупинка	Наступна зупинка.
Слідуючи за схемою	Ідучи за схемою.
Слідуючий	Наступний.
Слідуючі висновки	Такі висновки.
Сліпити очі	Різати очі.
Слова не розходяться з ділом	Як скаже, так і зробить.
Словарний	Словниковий.
Словесний брак	Словесна потерть.
Слово дорожче грошей	Слово паче грошей.
Слово за слово	Слово по слову.
Слово не горобець, назад не вернеться	Слово вилетить горобцем, а вернеться волом.
Слово розходиться з ділом	Слово розминається з ділом; одно каже, а друге робить.
Слововживання	Слововжиток.
Слоган	Гасло.
Слой	Шар.
Слойоний пиріг	Листковий пиріг.
Слонятися	Тинятися; вештатися; сновигати; швендяти.
Службове положення	Службове становище.
Служити (послужити) перешкодою	Бути (стати) перешкодою.
Служити документом	Правити за документ.
Служити знаряддям чого	Бути знаряддям (за знаряддя) чого; правити за знаряддя чого.
Служити ким	Служити за кого.
Служити комусь	Скакати під чиюсь дудку.
Служити на користь	Іти на користь.
Служити одночасно двом протилежним сторонам	Лизати язиком два боки.
Служити перешкодою	Стояти на перешкоді (на заваді, на перепоні).
Служити підставою	Бути підставою.
Служити по вільному найму	Служити з волі; служити вільним наймом; бути вільнонайманим.
Служити поводом до чого	Бути приводом (за привід) до чого; стати за привід (приводом) до чого.
Служити поштовхом	Спонукувати.
Служити прикладом	Бути прикладом.
Служити причиною чого	Бути причиною чого (за причину до чого); спричинятися (спричинюватися) до чого.

Служити чим	Правити за що; бути за що (чим).
Служити ширмою	Бути ширмою; правити за ширму.
Слухай уважно	Візьми вуха в руки.
Слухами земля повниться	Чутка йде (поголос іде) по всьому світі; вісті не лежать на місці; на воротах слава не висить.
Слухати	Розвішувати вуха.
Слухати дуже уважно, захоплено	Роззявити рота.
Слюсарна майстерня	Слюсарня.
Слюсарна справа	Слюсарство.
Слякоть	Слота; мокротеча.

Надання російській мові офіційного статусу створює стратегічну загрозу для незалежності України[369].

Сльоза за сльозою котиться	Сльоза сльозу вишибає (побиває).
Сльозами горю не поможеш	Плачем лиха не виплачеш; сльозами горя не здолаєш (не відбудеш, не заллєш); слізьми горю не зарадиш; не журись, а за діло берись; журба сорочки не дасть; не потурай журбі – вона тебе ножем під серце, а ти їй під ніс перцю; плачем ділу не пособиш; журбою поля не перейдеш.
Смак після їжі	Післясмак.
Смаки не збігаються	На колір і смак товариш не всяк; сто баб – сто рад.
Смаки	Уподобання.
Смеркається	Вечоріє.

[369] Тривала цілеспрямована війна проти української мови є промовистим підтвердженням її ключової ролі для національної ідентичності та перспектив розвитку України як держави. Без створення україномовного простору на всій території України неможливо припинити насадження безперспективної з погляду розвитку країни російської економічної та соціальної моделі, а отже, створити підприємницьку економіку, забезпечити її зростання, сформувати середній клас. Лише повноцінне виконання мовою своїх функцій єдиної державної здатне забезпечити суспільну цілісність та єдність української європейської нації і створювати належні умови для нормального функціонування Української держави. Тому протидія спецопераціям із витіснення української мови, не тільки збереження її статусу як єдиної державної і, що найважливіше, наповнення цього статусу реальним змістом, – це не самоціль, а засіб захисту національної державності та європейської перспективи України. Мовна політика, яку провадить режим Януковича на догоду кремлівським імпершовіністам і яка спрямована на надання російській мові офіційного статусу, створює стратегічну загрозу для майбутнього України як незалежної держави (Розслідування Українського тижня «Спецоперація проти української мови», 1 липня 2013).

Смерть	Кирпата свашка.
Смерть на носі	Смерть за плечима.
Смерч	Шуря-буря, шура-буря; вихор.
Смета	Кошторис.
Смикалистий	Порадливий; кмітливий.
Смисл буття	Сенс буття.
Смисл	Рація; сенс; суть; сутність; єство; внутрішня природа; раціональне зерно.
Сміливість міста бере	Чия відвага, того й перевага; сміливий наскок – половина порятунку; відвага мед-горілку п'є, відвага й кайдани тре; де відвага, там і щастя; сміливого й куля не бере; сміливого й чорти бояться.

Сучасний суб'єкт живого мовлення не може стати активним захисником мовної чистоти[370].

Сміливо	Без боюсь.
Сміливо, рішуче, відчайдушно діяти	Рвати підметки на бігу (на ходу).
Смітити грішми	Сипати грішми; сипати гроші як полову; гатити гроші; розкомашувати гроші.
Сміхотворна ціна	Сміховинна ціна.
Сміху ради	Щоб посміятися.
Смішний; кумедний	Чудо горохове.
Сміятися (глузувати) з кого-небудь	Торгувати зубами; продавати зуби; скалити (сушити) зуби.
Сміятися до кольок	Сміятися [так (що)] аж на кольки (на колючки) бере (що аж кольки під грудьми спирають).
Сміятися з когось	Кепкувати, глузувати.
Сміятися над ким (над чим)	Сміятися з кого (з чого); дерти лаха.
Сміятися; реготати	Полупити зуби; пускати зубами зайчики.
Смутний	Неясний.
Снабженець	Постачальник.

[370] Сучасний суб'єкт живого мовлення настільки звик до чужорідних елементів у слововжитку, що не відчуває інтелектуального дискомфорту, а тим більше невідкладної потреби захисту й очищення мови – визначальної ознаки нації і держави. Вихований в умовах страху й рабської покори, він не може виявити громадянську активність, усвідомити відповідальність за принизливий (порівняно з сусідніми державами) стан рідної мови, стати не лише вболівальником, а й активним захисником її чистоти, милозвучності та націєтвірної ролі (Голубець М. На захист рідної мови й культури мовлення / М. Голубець. – Львів: Манускрипт, 2011).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Снігурочка	Снігуронька.
Сніжний вихор	Хуртовина, хурделиця.
Сновидіння	Сни.
Снотворні засоби	Насонні засоби.
Снувати інтриги	Плести тенета.
Соавтор, співавтор	Співтворець.
Собаки з жиру казяться	Вівса шкапа з'їла, так і віз побила.
Собаку з'їв на чому	Зуби з'їв (проїв) на чому.
Собаці – собача смерть	Катюзі по заслузі[371].
Собі на горе	Собі на безголов'я.
Соблюдати договір	Додержувати договору (умови).
Соблюдати закони	Дотримуватися законів.
Соблюдати порядок	Додержувати порядку (ладу).
Совість	Сумління.
Соковижималка	Соковитискувач.
Солдат	Вояк.
Солдатський	Вояцький.
Солідарність до них	Солідарність з ними.
Солідарність	Взаємопоміч; одностайність, згода.
Солідарно	Пліч-о-пліч.
Солідний вклад	Неабиякий внесок.
Солідний	Добрячий.
Солодкі пісні співати	Щебетати соловейком.
Солодкоїжка	Ласун; ласощохлист.
Солодощі	Ласощі, лакомини, лагомини.
Солоно довелося комусь	Не з медом було комусь.
Сольфеджіо	Нотоспів.
Сон в руку	Сон справдився; пророчий сон.
Сон одоліває кого	Сон змагає (долає, бере) кого; сон налягає на кого.
Сонна тетеря	Сонько, сплюх.
Сонце	Золота діжа.
Сонце закотилося	Сонце зайшло (лягло, запало, сіло, спочило).

[371] Ще кілька століть тому слово «катюга» у приказці звучало як «котюга» (від слова кіт). Проте і катюга (кат), і котюга (кіт) часто-густо схожі своїми ділами: вони роблять капості, шкоду, і за це їм перепадає. Така гра слів дала початок фразеологізму «катюзі по заслузі», що означає: за кожну провину, шкоду, злочин буде покарання (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Сонячна сторона	Осоння.
Соплі	Шмарклі.
Соратник	Побратим.
Соромитися	Червоніти; горіти від сорому; пекти раків.
Сорт	Ґатунок.
Сортувати	Упорядковувати; перебирати; відділяти зерно від полови.
Соска	Смокталка.
Сослуживець	Товариш по службі.
Сосулька	Бурулька.
Сотовий	Стільниковий.
Соус	Підлива.
Соучасник	Співучасник.
Соціальне положення	Соціальне становище.
Соціальний	Суспільний.
Сочитися	Точитися.
Сочне яблуко	Соковите яблуко.
Сочуствувати	Співчувати.
Співпадати	Збігатися; сходитися.
Співставити	Порівняти; зіставити.
Спазм; конвульсія; судорога	Судома, корч.
Спала завіса (пелена) з очей	Спала (спливла) з очей полуда.
Спаленіти	Закипіти, як вода на вогні; впасти в пасію.
Спальний мішок	Спальник.
Спальня	Ліжниця.
Спам	Мотлох; непотріб.
Спантеличувати	Збивати з пантелику; забивати баки; збивати на манівці; наводити полуду на очі (ману в очі); перти тумана в очі; замилювати очі; туманити голову.
Спартачити	Докинути ложку дьогтю.
Спасати життя	Рятувати життя.
Спасати положення	Рятувати становище (справу).
Спасатися втечею	Брати ноги на плечі[372]; дати ногам знати; накивати п'ятами.

[372] Ще в недалекому минулому взуття було розкішшю для простого люду. Його берегли, щоб довше носилося. Мандрували люди переважно пішки. Щоб швидше подолати шлях і заощадити на взутті, ішли босоніж, а чоботи перекидали через плече, особливо тоді, коли бігли, тікали від лиха (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Спасибі	Дякую.
Спасти	Урятувати; порятувати.
Спасти від смерті	Урятувати від смерті.
Спасти життя	Урятувати життя.
Спати	Давати хропака.
Спати без задніх ніг	Спати як убитий
Спати безпробудно	Спати непробудно (міцно, твердо); спить, хоч з гармати бий (стріляй); спить, як після маку (маківки).
Спати мертвим сном	Спати як камінь.
Спати сидячи	Клювати носом.
Спати сном праведника; спати спокійно	Спати сном блаженних.
Спекулювати; гендлювати	Перепродувати.
Спекулянт, гендляр	Перекупник; перепродувач.
Спекуляція	Перепродування.
Сперечатися	Вести полеміку; битися об заклад.
Сперечатися на гроші	Іти в заклад.
Спершу	Насамперед.
Спесивий	Пихатий; бундючний.
Специфіка	Своєрідність.
Специфічний	Своєрідний.
Спеціаліст	Фахівець.
Спеціальний; професійний	Фаховий.
Спеціальність; кваліфікація	Фах.
Спеціально зробити щось	Навмисно зробити щось.
Спеціально	Навмисно.
Спеції	Приправи; присмаки.
Спецназівець	Спецпрезначенець, спецбоєць.
Спиратися лише на військову силу	Триматися на багнетах (штиках).
Спиртний напій	Трунок.
Список використаних джерел	Перелік використаних джерел.
Список працюючих	Список працівників.
Список складає 42 позиції	У списку 42 позиції.
Список тем	Перелік тем.
Список товарів	Перелік товарів.
Спитися	Ударитися в горілку; закиснути в горілці; пропасти за чаркою.
Співати басом (тенором)	Співати баса (тенора).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Співати в два голоси	Співати на два голоси; співати двоголосно.
Співати в унісон	В одну дудку грати.
Співати одну й ту ж пісню	Повторювати як папуга.
Співати під ніс	Мугикати (курникати, кургикати) [собі] під ніс.
Співвідносити	Зіставляти; порівнювати.
Співвітчизник	Земляк, краянин.
Співпадати	Збігатися; сходитися; бути співзвучним.
Співпадіння	Збіг.
Співпадіння обставин (фактів)	Збіг обставин.
Співрозмірні величини	Сумірні (спільномірні) величини.
Співставляти	Зіставляти; порівнювати.
Співставляти факти	Зіставляти (порівнювати) факти; проводити паралель.
Співчутливість	Еолова арфа.
СПІД	СНІД.
Спідометр	Швидкомір[373].
Спідтишка	Спотайна.
Спікер	Речник.
Спілий	Стиглий.
Спільними зусиллями	Гуртом.
Спільно обговоривши які-небудь питання	Рада в раду.
Спільно, заодно з ким-небудь діяти	В одній упряжці з кимось.
Спір	Полеміка; незгода; суперечка.
Спіралевидний	На взір спіралі.
Спіраль	Безконечник.
Спіткнутися і впасти	Піти норчака.
Спічка	Сірник.
Спічрайтер	Складач промов.
Спішити	Поспішати; квапитися.
Спішний	Швидкий; невідкладний; скорохвацький.
Спішно зібравшись, йти (їхати) куди-небудь	Хвіст у зуби.
Спішно зібравшись, іти геть (тікати)	Змотувати вудки.

[373] Чехи на цей прилад прямо так і кажуть – *rychloměr* [ри́хломнєр], від *rychlost* [ри́хлост] – швидкість по-нашому. Їм вторять і поляки – *szybkościomierz* [шибкошчьо́мєж], від слова *szybkość* [ши́бкошчь] – та сама швидкість українською. У цьому ключі російською цілком могло би бути *скоромер* [скоромєр], *скоростемер* [скоростємєр] чи якось так. Дивись також з цієї когорти *часомір* (Словник новотворів Юрка Зеленого).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Спішно	Поспіхом.
Спливати на поверхню	Ставати явним; виходити наверх.
Сплошний бардак	Суцільний безлад.
Сплошний	Суцільний; одноцілий, цілокупний.
Сповістити	Подати вістку.
Сповнений енергії	Сповнений завзяття.
Сповнений завзяття, енергії; запальний	Гарячий на руку.
Сповняти обов'язок	Виконувати обов'язок.
Сподіватися на повернення минулого	Гнатися за вчорашнім днем.
Сподіватися на чиюсь розсудливість	Питати розуму в когось.
Сподобатися кому-небудь	Спасти на душу комусь.
Сподобатися	Припасти до вподоби (до душі, до серця, до смаку); уподобатися.
Споживацька корзина; споживчий кошик	Кошик споживача; споживацький кошик.
Спозаранку	З раннього ранку.
Спокійна людина	Як сало в посилці.
Спокійна, неагресивна людина	Навіть мошки не потравить.
Спокійніше	Легше на голову.
Спокійної (доброї) ночі!	Добраніч! На добраніч! Здорові ночуйте!
Споконвіку	Як (відколи) світ світом.
Спокуса	Зваба.
Спокусливий	Звабливий, звабний; манливий.
Спокусник	Звабник.
Спокушати	Зваблювати; знаджувати; баламутити голову.
Сполучені Штати Америки	Дядечко Сем.
Спомин	Згадка.
Спонсор	Коштодавець[374].
Спонукати (змушувати) кого-небудь сказати щось	Тягти (тягнути) за язик.
Спонукати до дії; надихати; змушувати працювати	Штовхати вперед кого.
Спонукати до чого-небудь	Штовхнути на шлях чого.
Спонукати когось до певних дій	Смикати за мотузку.

[374] Особа, товариство, що дає під щось кошти, з метою отримання якоїсь віддачі у вигляді реклами, поголосу, згадки в розмаїтих засобах сповіщення тощо. В англійській мові *sponsor* (особливо в її американському наріччі) має одним з головних значень «фірму, що замовляє радіо- чи телепрограму в рекламних цілях». Натомість добродавець, він же доброчинець або ж добродій чи добродійник (запозиченим словом – меценат) такої вигоди не прагне і діє не зі сліпою думкою про зиск, а згідно свого вищого покликання (Словник новотворів Юрка Зеленого).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Спори вирішуються судом	Суперечки розв'язує суд.
Спорити	Сперечатися; змагатися.
Спортивна команда	Спортивна дружина.
Спортитися	Зіпсуватися.
Спортплощадка	Спортмайданчик.
Спортсмен	Спортовець.
Споруда	Будівля.
Спорчений	Зіпсований.
Спорядження	Обладунки.
Спостережливий; уважний	Гострий на око (на очі).
Спостерігати (стежити) за ким-небудь	Тримати на оці.
Спочатку	Зразу.
Справа	Праворуч.
Справа в наступному	Справа ця така.
Справа в тому, що...	Річ у тому (у тім), що...
Справа йде успішно	Справа йде добре.
Справа не варта виїденого яйця	Справа не варта ламаного гроша.
Справа тонка	Справа делікатна.
Справа, яка не принизить когось	Корона з голови не злетить (не спаде).
Справедливо	По правді.
Справжній	Чистої води.
Справи йдуть неважно	Справи йдуть негаразд.
Справити враження; сподобатися	Запасти в душу (в око, в серце, в думку).
Справити шестидесятиріччя	Відсвяткувати шістдесятиліття.
Справитися з завданням	Упоратися із завданням.
Справитися з кимось (чимось)	Дати комусь (чомусь) раду.
Справитися з найважчою роботою	Гори покотити.
Справка	Довідка.
Справляти повинність	Відбутки (відбучі) справляти (відбувати).
Справляти приємне враження звучанням	Тішити вухо (слух).
Справляти приємне враження своїм виглядом	Тішити око (очі, зір); милувати (радувати) око; чарувати зір.
Спраглим до правди й волі	Спраглим правди й волі.
Спрей	Оприскувач.
Сприймати все песимістично	Пофарбувати все в чорне.
Сприймати дійсність наївно	Витати (літати) в хмарах (в небесах, в емпіреях).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Сприймати усіх на один манер	Стригти під один гребінець.
Спритний (меткий, вправний, проворний) у діях	Швидкий (скорий) на руку.
Спритно врятуватися втечею	Вислизнути з рук.
Спритно обдурити (перехитрити) кого-небудь	Обвести навколо пальця.
Спричинити до негативних наслідків	Спричинити негативні наслідки.
Спричинити сварку між кимось	Звести когось лобами.
Спричиняти душевні болі (переживання)	Терзати душу (серце).
Сприяти здійсненню чогось	Давати зелену вулицю[375].
Сприяти кому-небудь в чомусь	Іти на руку.
Сприяти	Грати на руку; дати дорогу; дати ключ у руки; піти назустріч.
Сприятливий період у житті	Біла смуга.
Сприятливий час	Слушний час.
Спроба не проба	Утік не втік, а побігти можна.
Спроба осмислити	Спроба пізнати (з'ясувати собі, усвідомити, збагнути, розпізнати, розгадати).
Спробувати всього в житті	Наїстися всіх хлібів.
Спрос	Попит.
Спротивитися	Збридитися; оприкріти; стати осоружним.
Спрощувати доступ; робити доступним	Удоступнювати.
Спрямувати розмову куди комусь треба	Повернути на своє.
Спускатися вниз	Спускатися.
Спусковий курок	Спусковий гачок.
Спутник	Супутник.
Спухати	Набрякати.
Сп'яніти	Набратися, як жаба (риба) мулу.
Стабільний	Постійний; незмінний; стійкий.
Став невиносимим	В'ївся в печінки; сидить у печінках.
Ставати більш гірким	Гіркішати, погіркішати; гірчати, погірчати.
Ставати в ряд	Ставати лавою.
Ставати в стрій	Ставати (шикуватися) до лав.

[375] Ще століття тому цей вислів викликав жах. Зеленою вулицею тоді називали прохід між двома шеренгами солдат, озброєних гнучкими прутами (шпіцрутенами), яким проганяли нещасних засуджених. З обох боків на них сипали удари, часто в кінці такої вулиці людина помирала від болю. З розвитком транспорту і впровадженням регулювання дорожнього руху фразеологізм змінив своє значення. Зелена вулиця – відкритий вільний проїзд, де горить лише зелене світло світлофорів (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Ставати важливим; мати значення	Набувати ваги.
Ставати веселішим (бадьорішим, енергійнішим)	Піднестися духом.
Ставати відчутним	Даватися взнаки (знати).
Ставати гарячим	Гарячіти.
Ставати на задні лапки перед кимось	Стелитися листом перед кимось.
Ставати на захист	Ставати в обороні.
Ставати на коліна	Клякати.
Ставати на ноги	Підніматися на ноги.
Ставати на свої ноги	Свого хліба шукати.
Ставати на ципочки	Спинатися навшпиньки.
Ставати невиразним (нечітким) у пам'яті	Тонути в тумані.
Ставати об'єктом постійного контролю (нагляду)	Попасти на мушку.
Ставати перешкодою в здійсненні чого-небудь	Переходити дорогу[376].
Ставати рівними рядами	Ряд у ряд ставати.
Ставати рішучим	Набиратися духу.
Ставити (робити) наголос	Наголошувати.
Ставити блюда на стіл	Подавати страви на стіл.
Ставити в вину	Привинювати.
Ставити в докір кому	Докоряти (дорікати) кому за що; закидати кому що; випікати очі кому чим.
Ставити в докір	Ставити на карб.
Ставити в залежність	Узалежнювати.
Ставити вище всього	Ставити понад усе.
Ставити до відома	Доводити до відома.
Ставити знак рівності	Ототожнювати.
Ставити кого-небудь у незручне становище	Шити (обувати) у дурні; садити на мілину.
Ставити кого-небудь у повну залежність	Підгортати під чобіт.
Ставити на голосування	Виносити на голосування.

[376] Дорога асоціюється із життєвим шляхом. За легендою, дороги з'являлися в часи до виникнення світу, коли за наказом Бога у їх прокладанні брали участь усі звірі, за винятком крота, який не послухався Господа. Тому коли кріт переповзе дорогу, він дохне. Із дорогою пов'язані численні повір'я і забобони. Не можна будувати житло там, де раніше була дорога, щоб життя в домі було спокійним; на дорозі, як і на межі, не можна спати, сидіти, кричати, справляти природні потреби, щоб не стати бар'єром для нечистої сили; вагітній жінці не можна їсти, ідучи дорогою, щоб дитина не була слинявою та ін. Коли вирушали кудись у справі, остерігалися, щоб ніхто не перейшов дороги з порожніми відрами, бо не пощастить, і навпаки – повні відра віщували успіх. Не можна було переходити дорогу весільній і похоронній процесіям (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Ставити на карту	Ризикувати.
Ставити на одну дошку з ким	Ставити нарівні (в один ряд) кого з ким; рівняти кого з ким; прирівнювати кого до кого.
Ставити на стіл	Класти на стіл.
Ставити на стіл страви	Подавати на стіл страви.
Ставити палатку	Розбивати намет.
Ставити не виправдані вимоги перед ким-небудь	Натягувати струни.
Ставити палки в колеса	Кидати колоди під ноги.
Ставити п'єсу	Показувати (розігрувати) п'єсу.
Ставити питання	Ставити запитання.
Ставити питання ребром	Ставити питання руба.
Ставити під удар	Наражати на небезпеку.
Ставити своїм завданням	Ставити собі за мету.
Ставити собі в приклад кого	Мати собі за приклад (за зразок, за взірець) кого.
Ставити собі за ціль	Ставити собі за мету.
Ставити у відомість	Доводити до відома.
Ставитися з повагою	Мати повагу.
Ставитися з фанатизмом до чогось	Загорятися.
Ставитися як до людей	Мати за людей.
Ставка *(місячна зарплата)*	Оклад місячний.
Ставка *(у військовій справі)*	Осідок проводу.
Стагнація	Застій.
Стадія розвитку	Щабель розвитку.
Стадо	Отара.
Стає важко дихати під впливом сильних почуттів	Аж віддих тамує.
Стає гірко на душі	Жаль за душу бере.
Стає глибше	Щораз глибше.
Стає голосніше	Щораз гучніше.
Стає дуже тихо	Чутно, як муха летить (літає, пролітає).
Стає не по собі	Робиться прикро (мулько) на душі; неспокій і сум бере (обіймає); неспокій заповзає в душу; ніби щось муляє на душі; щось ніби лягло на душу.
Стає радісно	Радість обіймає.
Стає страшно (моторошно) від чого-небудь	Аж око в'яне

Стає сумно	Сум (журба) бере.
Стає темно; смеркає	За очі бере.
Стакан води	Склянка води.
Сталася бійка	Зчинилася бійка.
Сталася непередбачена подія	Сталася несподіванка.
Сталити	Гартувати.
Стало важко	Стало сутужно; довелося непереливки.
Стало гірше	Погіршало.
Стало модним	Зайшла мода.
Стало не по собі	Стало ніяково.
Стало приємно	Залоскотало коло серця.
Стало страшно	Побігли мурашки.
Сталося цілковите безладдя	Заварилася каша (катавасія).
Сталося щось незвичайне	У лісі щось велике здохло.
Сталь	Криця.
Стан великого збудження	Гарячка обхопила.
Стан спокою (безмовності)	Сонне царство; царство сну.
Стан хворого покращується	Хворому ліпшає.
Станеться так, як я хочу	Вийде на моє.
Становити невід'ємну особливість характеру	Сидіти в крові.
Становище стає критичним (безвихідним)	Земля горить під ногами.
Станок	Верстат.
Станом на друге травня	За станом на друге травня.
Станом на початок квітня	На початок квітня.
Старанно берегти; не виявляти	Тримати (держати) за сімома замками.
Старанно доглядати що-небудь або кого-небудь	Берегти як зіницю ока[377].
Старатися	Намагатися; силуватися.
Старатися з усіх сил	Рвати землю.
Старе кохання не ржавіє	Давнє кохання не ржавіє; давнє кохання все перед очима.
Старе правило	Давнє правило.
Старець	Торбар, прошак, жебрак.

[377] Таке порівняння неодноразово трапляється в Біблії, наприклад у Книзі притч Соломона: «Збережи заповіді мої – і будеш живий; і вчення моє – як зіницю очей твоїх». Воно пов'язане з особливою цінністю органу зору, адже ушкодження зіниці призводить до невиліковної сліпоти (Зьобро О. Мова про мову // Високий замок).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Старий (стріляний) вовк	Бачив (видів) світа; зі світу чоловік; бувалий у бувальцях.
Старий друг кращий нових двох	Для приятеля нового не пускайся старого.
Старий друг	Давній друг.
Старий холостяк	Старий (підтоптаний) парубок (панич).
Старий	Сто літ в обід.
Старик	Стариган; сива голова.
Старість – не радість	Старій бабі й на печі ухаб.
Старість наступає	Старість настає (надходить).
Старість	Старі літа.
Старіти	Давніти.
Старого горобця на полові не обдуриш	Старого лиса не виманиш з лісу.
Стартує програма	Розпочинаємо програму.
Старший своїх років	Старший за свої роки.
Стати (упасти) на коліна перед ким	Стати (упасти) навколішки (навколінки, навколінці) перед ким; уклякнути перед ким.
Стати багатим	Забагатіти, розбагатіти.
Стати бадьорішим	Побадьорішати.
Стати байдужим	Збайдужіти; бути щораз менше зацікавленим.
Стати біля влади	Узяти кермо влади.
Стати більш прозорим	Випрозоритися.
Стати ближчим	Поближчати.
Стати близьким (дорогим)	Прирости до серця.
Стати в нагоді	Пригодитися, знадобитися; стати в пригоді.
Стати в нагоді	Стати в пригоді.
Стати в ряди борців за правду	Ставати до лав борців за правду.
Стати в тупик	Не знати що робити; не знати, на яку ступити.
Стати везучим; досягти чогось значного	Спіймати жар-птицю (золоту рибку).
Стати веселішим	Повеселішати.
Стати виразнішим	Повиразнішати.
Стати відомим кому-небудь	Впасти у вуха.
Стати гірким	Згіркнути.
Стати грудьми за кого (за що)	Стати стіною (муром) за кого (за що); мужньо боронити (захищати) кого (що); обставати щосили (що є снаги) за ким (за чим).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Стати дорослим, самостійним	Вирости з пелюшок.
Стати другорядним, неістотним	Відійти (відступити, відсунутися) на другий (задній) план.
Стати дужчим	Подужчати; поміцнішати; подебелішати.
Стати душевно спустошеним	Спопеліти серцем.
Стати змією	Згадючитися, погадючитися.
Стати інертним, байдужим до всього	Обрости жиром (салом).
Стати князем; здобути князівську владу	Сісти на стіл.
Стати кому на дорозі	Стати на переметі кому; зав'язати дорогу кому.
Стати коротшим	Покоротшати.
Стати кращим для когось	Вирости в очах.
Стати кращим за когось	Вирости на голову над кимось.
Стати на карачки	Рачки стати; стати на всі чотири.
Стати на ноги	Звестися (зіпнутися) на ноги.
Стати на хибний шлях	Пуститися берега.
Стати на шлях істини	Піти дорогою правди.
Стати на шляху	Заступити дорогу.
Стати на якір	Заякоритися.
Стати навитяжку	Виструнчитися; стати наввипинки; стати струнко (виструнчившись).
Стати навколо кого (чого)	Обступити кого (що).
Стати недійсним	Утратити законну силу.
Стати незамінним	Відійти в тінь.
Стати непримітним	Засісти на дно.
Стати неспроможним займатися чимось	Вийти з борозни.
Стати очевидним	Вилізти наверх.
Стати паном	Помазатися паном.
Стати поетом	Осідлати Пегаса[378].
Стати поперек горла	Стати кісткою в горлі.
Стати поперек дороги	Заступити стежку (проїзд).

[378] Фразеологізм має античне походження. Пегас – чарівний крилатий кінь. Стародавній міф розповідає, що Пегас злетів на Олімп, де приносив Зевсові грім і блискавку. У III тис. до н. е. александрійські поети створили легенду про Пегаса як про коня поетів. Якось музи співали так гарно, що вся природа слухала їх у заціпенінні, а гора Гелікон від захоплення почала швидко рости і досягла аж до неба. Тоді олімпійські боги наказали Пегасу повернути гору назад. Кінь ударив по ній копитом, утоптавши в землю, а на місці удару забило джерело Гіппокрена. Кожен, хто пив воду з цього дивовижного джерела, раптом починав говорити віршами. Відтоді Пегас і став конем муз, а пізніше поетів (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Стати предметом обговорення	Потрапити на язики.
Стати притчею во язицех	У кожного на губі висіти.
Стати причиною помилки	Призвести до помилки кого.
Стати рівнодушним	Збайдужіти.
Стати самостійним	Зіп'ястися на власні ноги.
Стати серйознішим, соліднішим	Споважніти.
Стати старим	Вбитися в літа; вийти з літ (з років, з віку).
Стати у весь ріст	Стати на цілий (на весь) зріст.
Статут	Правильник.
Стаціонарний	Постійний.
Стая	Зграя; ватага; рій.
Створити необхідні умови для чогось	Підготувати ґрунт.
Створити сприятливі умови	Дати зелену вулицю.
Створювати можливості	Уможливлювати.
Створювати незручності своєю присутністю	Стояти, як смерть над душею.
Створювати сприятливі умови	Торувати шлях (дорогу).
Стежити поглядом за ким (за чим)	Стежити очима за ким (за чим); зорити за ким (за чим); пасти оком (очима) кого (що).
Стенографія	Скоропис.
Степінь свободи	Ступінь вільності.
Степлер	Спинач, скріплювач.
Степовий міраж	Степове марево.
Стерегти кого (чого)	Пильнувати кого (що).
Стерилізувати кого	Знепліднювати кого.
Стерпиться – злюбиться	Звикне, то й полюбить; притерпиться, то й пригорнеться.
Стерти дошку	Витерти дошку; зітерти з дошки.
Стерти з лиця землі	Стерти на порох.
Стигнути	Холонути.
Стид	Сором; ганьба.
Стид не дим – очей не виїсть	З сорому очі не вилізуть.
Стидно	Соромно.
Стидно в очі дивитися	Треба позичити в Сірка очей.
Стидно сказати	Соромно сказати.
Стикнутися	Зіткнутися.
Стилістично правильний	Гладкописаний.
Стимул для організованості	Стимул до організованості.
Стимул	Спонука.

Стимулювати	Спонукати до дії; давати поштовх.
Стимулювати	Заохочувати.
Стиснувши зуби	Зціпивши зуби.
Стиснути губи (зуби)	Зціпити (стяти) губи (зуби).
Стихати	Замовкати; нишкнути; німіти.
Стихійний випадок	Сліпий випадок.
Стихійно	Само собою; як Бог пошле.
Стихнути	Стишитися.
Стіною стояти	Муром стояти.
Стіральний порошок	Пральний порошок.
Стірка	Прання.
Сто няньок, а дитина без ока	Сто баб – сто рад, а дитя без пупа; де багато господинь, там хата не метена.
Сто процентів	Сто відсотків.
Стовпотворіння	Скупчення.
Столова	Їдальня.

Здавалося, що то кляті галичани
знову беруться паскудити солов'їну й калинову[379].

Стоматолог, дантист	Зубний лікар.
Стоповерховий	На сто поверхів.
Стопроцентний	Стовідсотковий.
Сторож; охоронець	Вартівник.
Сторожа	Варта; чати; вартування; чатування.
Сторожити	Вартувати.
Сторонник	Прибічник; прихильник.
Сторонній ефект	Побічна дія.
Стосовно мене	Щодо мене.
Стосунки	Взаємини.
Стояти (ставати) нерухомо (непорушно)	Як укопаний; як з каменя вибитий.

[379] Є безліч слів, які фігурували в писемних пам'ятках Центральної України, а потім опинилися лише в галичан. Але ці слова не можна вважати галицькими. Врешті-решт, мовну реформу 1920-х років в совєтській Україні робили не галичани, а східняки. Зокрема й білоруська єврейка Олена Курило, розстріляна за український буржуазний націоналізм. Внаслідок успішної боротьби комуністичної партії та усіляких русифікаторів на чолі з білодідами, які люто переслідували слова, котрих не знала «радная рєчь», ці слова забулися. Тобто забулися не всіма – письменники, перекладачі, освічені люди ці слова знали і вживали. А от пересічні громадяни, натрапляючи на такі слова, душевно страждали. Їм здавалося, що то кляті галичани знову беруться паскудити солов'їну й калинову (Юрій Винничук «Страхітливий привид галицизмів», Інтернет-видання «Збруч», 28 серпня 2013).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Стояти (ходити) на задніх лапах перед ким	Стояти (ходити) перед ким навшпиньки; підслужуватися (підлещуватися, підлабузнюватися) до кого.
Стояти в голові	Очолювати.
Стояти головою за кого	Важити життям за кого; відважувати життя за кого.
Стояти горою за кого	Розпинатися за кого.
Стояти на краю прірви (пропасті)	Стояти над безоднею (на краю безодні).
Стояти на своєму	Триматися свого; обстоювати (правити) своє; хилити на своє.
Стояти на стороні кого	Стояти на боці кого (чиєму).
Стояти на ципочках	Стояти на пальчиках.
Стояти на чиємусь шляху	Стояти поперек дороги комусь; закривати шлях комусь.
Стояти на чиїсь стороні	Тягти за кимось.
Стояти однією ногою в могилі	Прясти на тонку; дивитися в яму; бути на Божій дорозі.
Стояти при вході	Стояти на вході.
Страждати від голоду	Голодом нидіти (гибіти, мліти, мучитися).
Страждати від посухи	Терпіти від посухи.
Страждати; мучитися	Скніти душею.
Страйкуючі	Страйкарі.
Странний	Дивний.
Страсть	Пристрасть.
Стратити	Відправити під ніж.
Стратосфера	Піднебесся.
Страх вселився в серця людей	Страх пойняв [серця] людей.
Страхова компанія	Забезпечнева (страхувальна) компанія.
Страхування	Забезпека.
Страшилка	Жахалка, лякалка.
Страшно	Лячно, аж жижки сіпає.
Страшно; моторошно	Волос в'яне (зав'яв); аж волосся піднімається (підіймається, лізе) вгору (догори).
Стреміти	Завзятися.
Стремління	Порив; поривання; палке бажання (жага); велика хіть; поривання серця.
Стригти під одну гребінку	Під один шнур підводити; стригти під один гребінець.

Стримати своє слово	Додержати (дотримати, доконати) слова свого; стати на слові.
Стриматися від алкоголю	Не вживати алкоголю.
Стримувати плач	Ховати сльозу.
Стріляного горобця на м'якуні не проведеш	Старого лиса не виманиш з лісу.
Стріляти без промаху	Стріляти без похибки (без промаху); стріляти не хиблячи (не схибивши); не хибити стріляючи.
Стріляти з гармати по горобцях	Іти на муху з обухом; бити батогом по воді.
Стрімкий політ	Пошуг.
Стрімко налетіти	Впасти шулікою.
Стрімко	Гінко; шпарко; прожогом; нестримно; стрілою; шулікою.
Строгий виговор	Сувора (гостра) догана.

Від перепису 1926 року до перепису 1985 року
в СРСР зникло 90 народностей,
відумерли реліктові мови[380].

Строгі міри	Круті заходи.
Строго кажучи	Точно кажучи.
Стройка	Будова; будівництво.
Стройний	Стрункий.
Стройова підготовка	Муштровий вишкіл.
Стройовий статут	Впоряд.
Строїти очі	Пускати бісики; грати (прясти, стригти, стріляти) очима.
Строїтися в шеренгу	Шикуватися в лаву.
Строптивий	Норовистий, норовливий; непокірний.
Структура тіла	Будова тіла.
Структура	Будова; побудова.
Струя	Цівка.

[380] Ми самі не позбудемося комплексу імперської свідомості доти, доки припускатимемо, що для нас не було історичного вибору, що ми приречені на це об'єднання доти, доки не позбудемося вланої неповноцінності. Наша мова через постійний самозахист не з достатньою енергією удосконалювала свої засоби сприйняття та вираження. У минулі віки ставилася під сумнів життєспроможність української мови і ставилося відтак питання про доцільність її існування. У радянські часи чинився духовний розбрат унаслідок асимілятивної політики, яка спричинилася до відумерщини за роки радянської влади мов малих народностей і поставила перед загрозою знищення мови великих народів, такі як українська, білоруська (Мовчан П. Мова – наш останній рубіж / П. Мовчан.– К.: Український письменник, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Стряхнути з себе лихо	Покотили горем; ударити (кинути) лихом об землю.
Студіювати	Вивчати.
Студія, продакшн	Твірня[381].
Стукати зубами від холоду	Зубами цокотіти (дзвонити).
Ступенька	Сходинка; східець, приступець.
Ступеньки	Сходинки, східці.
Ступити на слизький шлях	Зійти на манівці; на слизьке (на слизьку) попасти.
Суб'єктивне відношення	Упереджене ставлення.
Суб'єктивний погляд	Особистий погляд.
Субординація	Підпорядкування.
Субсидія	Допомога, запомога; підпомога.
Суверенітет	Державна незалежність.
Суверенний	Незалежний; самостійний.
Сувора зима	Люта зима.
Суворо покарати кого-небудь	Всипати патиків; втерти маку (часнику); погріти ломакою (києм) спину (плечі, ребра); погладити по спині; дати під [сьоме] ребро; дати швабу (шкварки); на кабаку стерти.
Сугроб	Замет.
Сугубо	Суто; чисто; виключно.
Судейський	Суддівський.
Суджено	На роду написано; судилося.
Судитися з ним	Позиватися з ним.
Судорога	Судома; корч.
Судорога звела	Напали судоми (корчі).

[381] Твíрня [наголос на і] власне студія, місце, де щось створюється, вигадується, винаходиться, робиться. Тоді звукотвірня – там, де створюється звук, пісні, награння: цілком може мирно уживатися собі з поширеним зворотом студія звукозапису. Зрозуміло, чим тоді займаються на кінотвірні, «милотвірні» тощо. Загалом, у нас куди оком не кинь, усюди студії: і художня студія, і музична студія, і навчальні студії (курси), і ведучі наші волають зі студії, і навіть хати ми маємо у стилі студіо... І чомусь ніхто не поспішає дорікати цьому запозиченню у його надмірній розмитості, не чіткості. Але якщо італійське studio (від латинського studeo – ретельно вивчаю) до музично-художніх студій має безпосереднє відношення, то до різного виду «говорилень» чи квартир якось ні в тин ні у ворота. Слово твірня і похідні від нього покликані внести ясність, чітке розмежування поміж доволі-таки різними видами студій, а заразом і дещо зняти аж надмірне смислове навантаження на цього «італійця». Новотвір твірня збудовано за взірцем таких звичних слів, як майстерня, броварня, пивоварня, солеварня, псярня, бондарня, пекарня, винарня і навіть лікарня – як бачимо, їх в українській мові є і є! Тож нічого диковинного у звучанні терміну твірня для українського вуха нема (Словник новотворів Юрка Зеленого).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Судя по чому	Судячи з чого; зважаючи (з огляду) на що.
Судячи з усього (по всьому)	Як видно з усього.
Судячи по зовнішньому виду	Покладаючись на зовнішнє враження.
Судьба	Доля.
Суєта	Метушня; шатанина; марнота.
Суєта суєт	Марнота марнот[382].
Суєтитися	Метушитися; товктися, як Марко в пеклі (по пеклу).
Суїцид	Самогубство.
Сукупність	Загал.
Сукупність	Збір.
Сума складає	Сума становить.
Сумарний	Узагальнений.
Суматоха	Метушня; метушіння; гармидер; біганина; сум'яття; буча; шарварок.
Сумбур	Плутанина; каша.
Сумбурний	Плутаний.
Сумерки	Присмерки, присмерк.
Суміжний	Прилеглий.
Сумніватися	Бути непевним; вагатися.
Сумнівне задоволення	Більше смороду, як потіхи.
Сундук	Скриня.
Сунути великою масою (навально)	Як сарана.
Сунути голову в петлю	Стромляти голову в петлю (в зашморг); лізти на рожен.
Суп	Зупа.
Суперечити самому собі	Співати в інший тон (інакше, інше).
Суперечити; сперечатися	Нароч казати; мовити криво.
Супермаркет	Велика крамниця.
Суперник	Супротивник.
Супроводження	Супровід.
Супруги	Подружжя.

[382] Походження фразеологізму біблійне. У Книзі Екклезіаста або Проповідника, мудрий Соломон розмірковує про сенс людського життя. Він доходить висновку, що ні багатство, ні праця, ні веселощі, ні мистецтво не є найважливішими у житті, бо жоден з їхніх плодів людина не зможе забрати із собою, коли помре. Усе це «суєта суєт», на яку ми марнуємо своє життя замість того, щоб радіти своїй роботі і служити Богові. Фразеологізм «суєта суєт» означає те, що позбавлене будь-якої вартості, будь-якого значення (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Суржик	Мовна мішанина (мішанка); мовний покруч; суміш; полова[383].
Суровий	Суворий.
Сурок	Бабак, байбак.
Суслик	Ховрашок, ховрах.
Суспільна значимість	Суспільна вагомість.
Суспільне життя	Громадське життя.
Устави	Суглоби.
Сутка	Доба.
Суточні	Добові.
Суттєва різниця (відмінність)	Істотна (вагома) відміна.
Сутулитися	Пригорблюватися.
Суть діла	Суть справи.
Суфікс	Наросток
Сухої нитки не залишилося	Мокрий як хлющ.
Сухопутна армія	Наземне військо.
Сучасність	Теперішнє; сьогодення.
Суша	Суходіл.
Сушилка	Сушарка, сушильня, сушарня.
Суща правда	Щира правда.
Сфера діяльності; галузь	Царина.
Схвалювати щось	Бути обома руками за.
Схвально відгукуватися	Похваляти.
Схватка	Сутичка.

[383] Суржиком називаємо нечисту мову, що штучно об'єднує слова двох або кількох мов. Як мовна суміш суржик позбавлений норм літературної мови. Суржик не нове явище і з'явився він не тоді, коли українська мова зустрілася з російською. Можна сказати, що суржик був ще за часів скіфів. Про це свідчать численні запозичення з різноманітних мов: від латиниці та грецької до арабської й німецької. Сьогодні існує так званий польсько-український, українсько-німецький, та навіть українсько-канадський суржик (Зозуля О. Якщо Суржик – хвороба, то як з нею боротися. – Час і Події. –2009. – 1 серпня).

Суржик існує лише в колоніальних країнах і постколоніальних, у Західній Європі нема цього. Бувають змішані діалекти на порубіжжі, але це інше. Це рівноправні мови – відбувається взаємний вплив. Коли ж одна мова витісняє іншу – українська у відступі, російська – у наступі, тоді вже людина україномовна пристосовується до сильнішої мови, в результаті виходить суржик. Це у нас і у білорусів, у них це називається «трясянка». Мішанина мов – це феномен України і Білорусії, і тут ще зіграло роль, що це слов'янські, тобто однієї групи мови. Можлива аналогія – піджин і креольські мови, але це Африка, Південна Азія, а не Європа. Я впевнена, що суржик легко вивести, так само як піджинів багато зникло, коли вже утворилися незалежні держави. Треба щоб люди чули українську мову найбільше. В Кореї, наприклад, навіть заборонили японську масову культуру, бо у них було таке, що японська розмивала корейську мову (Масенко Л. Те, що написано в підручнику – не істина в останній інстанції // Час і Події. – 2013. – 21 листопада).

Схватки	Перейми.
Схвильований; збуджений	Мов на гарячім вугіллі.
Схилятися до чого	Прихилятися до чого.
Схильний до крадіжок (до хабарництва)	Хапкий на руку.
Схід сонця	Сонцесхід.
Східняк	Здибанка.
Сходити вниз	Сходити.
Схоже на те, що...	Виглядає, що...
Схожий на батька	У батька вдався.
Схожий	Як з ока випав.
Схожі між собою негативними рисами	Пара п'ятак.
Схожі між собою чим-небудь	Два чоботи на одну ногу; два чоботи – пара.
Схопити за груди в бійці	Ухопити за петельки; узяти (схопити) за барки.
Схопити за шиворіт	Узяти (схопити) за шкірку (за комір, за барки).
Схуд	Ребра світяться.
Схуднути на лиці (в тілі)	Спасти (упасти) з лиця (на лиці, з тіла).
Схуднути	Перепастися на смик.
Сцена	Майданчик; поміст.
Сюда-туда	Сюди-туди.
Сюрприз	Подарунок, дарунок; несподіванка.
Сьєрра-Леоне	Гори лева.
Сьогодні жарко	Сьогодні спекотно (парко, спечно).
Сьогоднішній день не без завтрашнього	Ще й завтра день буде.
Сьогоднішній день	Сьогодні.
Сьогоднішній	Сьогоденний.
Сьорбнути горя	Набратися (зазнати, скуштувати) лиха (біди, горя).

Т

Та говоріть же	Та ну ж бо кажіть!
Та є одна проблема	Але є одне «але».
Та й діло з кінцем	Та й годі; та й край [увесь]; та й квит.
Та й усе; більше нічого	Та й годі.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Та не тут то було	Так де тобі.
Та чорт з ним!	Та хай йому чорт (біс, грець)!
Табак	Тютюн.
Таблетка	Пігулка.
Таблетки від болю	Пігулки проти болю.
Таємний хід	Потайник.
Таємно від інших	У глибині душі (серця).
Таємно від усіх	Потай усіх; за спиною.
Таємно продавати	Продавати з-під прилавка.
Таємно	Крадькома; потай, потайки; стиха; назирці; тишком-нишком.
Тайвань	Терасова затока.
Тайком	Спотайна.
Таймер	Часомір[384].
Тайна вечеря	Таємна вечеря[385].
Тайна; секрет	Таємниця.
Тайне голосування	Таємне (закрите) голосування.

[384] Часомір – прилад, що міряє певні відтинки часу. (Відразу зазначу, що свідомий того, же такої фізичної величини як «час» насправді не існує, але то вже інакша оповідка). На жаль, подекуди часоміром гарячі голови намагаються замінити й без того гарне слово – годинник, чим завдають болючих ударів наразі кволенькому сучасному українському новотвору. Шукати заміну й без того нашим питомим словам – шкідництво чистої води, бо ж від добра добра не шукають!! Натомість усю творчу наснагу вартувало б зосередити на заміні дійсно розмаїтої змавпованої дурні на взірець імплементація, імпічмент, референдум, ксерокс (назва фірми!), рекордер, локаут та багато, багато іншого. Ось і виходить так, що до безневинного годинника вчепилися зі своїм часоміром, натомість таймер собі жирує на наших землях, аж за вухами лящить. Нашим не таким вже й давнім пращурам було під силу вигадати свою рідну назву новому приладові із цокотом стрілочок, а ось їхніх нащадків наче хтось врік. Ще назвати секундомір – секундоміром спромоглися, але коли той самий пристрій перевалив за секунди і почав вести лік більшим відтинкам часу, все: думка стала – пішов таймер. Дивовижа! Для порівняння, у чехів для «таймера» існує ціла купа замінників, залежно від цільового застосування приладу. Вони зрозумілі й без особливого перекладу: *časoměřič* [ча́сомнєржич], *čítač času* [чі́тач ча́су], *časový spínač* [ча́сови спі́нач] тощо. Тож хай собі плин життя тихо відбиває годинник, а якісь коротші відрізки часу міряє часомір. На подібних засадах могли б утворюватися й інші прилади вимірювання, наприклад, тепломір замість термометра, обертомір замість «птеродактиля» тахометра, або ж швидкомір на місце ВІЛ-хворого спідометра (Словник новотворів Юрка Зеленого).

[385] Вислів має біблійне походження. У четвер перед іудейським святом Пасхи Ісус Христос зібрав своїх дванадцятьох учнів-апостолів на вечерю. Він помив ноги кожному і мовив: «Ви чисті, але не всі». Нечистим був Іуда (Юда). Він не вірив у Ісуса як Сина Божого, тому й не був очищений від гріхів своїх. Та Ісус обмив і йому ноги, цими діями показавши приклад любові й покори. За вечерею, знаючи, що його переслідують і скоро стратять, Христос розповів апостолам, яких страшних страждань Йому доведеться зазнати, і що Він воскресне на третій день. Саме цю вечерю у християнстві називають Тайною. Фразеологізм «тайна вечеря» вживають на позначення таємних зустрічей, зібрань людей, серед яких можуть бути однодумці й відступники (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Тайник	Схованка.
Тайно підтримувати	Стояти за спиною.
Тайно	Таємно.
Таїланд	Земля вільних.
Таїти	Тримати в душі.
Так вот	Отож; ото; так от (ось).
Так далі продовжуватися не може	Так далі тривати (тягтися) не може.
Так завгодно було долі	Так розсудила доля; так уже судилося.
Так йому й треба	Туди йому й дорога.
Так і бути	Хай [і] так; так тому й бути; гаразд; добре.
Так не буде; не вдасться що-небудь	Цей номер не пройде.
Так ні ж	Аж ні.
Так ось воно що!	Еге-ге!
Так положено	Так має бути.
Так получилося	Так вийшло (склалося).
Так прийнято	Є такий звичай; так ведеться на світі; так заведено (узвичаєно).
Так у нас водиться	Такий маємо звичай; у нас такий звичай; так у нас поводиться; така у нас поведінка.
Так чи інакше	Сяк чи так; чи так, чи не так; так чи інак.
Так я тобі й повірив!	Знайшов дурних!
Так як хтось і хотів	На лад вийшло.
Так як	Тому що, оскільки, бо.
Так, як слід (як годиться, як повинно бути)	Чин чином (по чину).
Так, як треба; добре; успішно	На лад складається.
Така на мене неохота напала	Така мене нехіть узяла.
Така постановка питання недопустима	Так підходити до справи не можна.
Таке й таке діло	Отак і так.
Также	Також; так само.
Такий худий, що ребра видно	Худий, аж ребра світяться; світить ребрами хто.
Такий, що хочеться з'їсти; апетитний	Сам у рот лізе.
Таким (отаким) способом (чином)	Так (отак); у такий спосіб.
Таким макаром	Таким робом.
Такі реалії	Така дійсність.
Такі то діла	От такі діла (справи).
Тактовний	Ввічливий; люб'язний; витриманий.
Таланить (щастить) у житті	Фортуна всміхається.
Талановитий	Обдарований; кебетливий.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Талант	Хист; обдарування.
Талант; природне обдарування	Обдарування; дар; кебета; дар Божий; іскра Божа.
Талий сніг	Розмерзлий сніг.
Там добре, де нас нема	Де каша з маслом, там нас немає.
Таможня	Митниця.
Тамувати (приглушувати) тяжкі почуття (думки)	Топити горе (лихо).
Танець	Танок.
Танути від горя (від журби)	Марніти (сохнути) з горя (з журби, з туги).
Танути як свічка	Скапувати свічкою.
Тапки	Капці.
Таракан	Тарган.
Тарарам	Шарварок.
Тараторити	Тарахкотіти.
Тверда надія	Добра (певна) надія.
Тверда обкладинка	Оправа; палітурка.
Твердити (доводити) загальновідоме	Ломитися у відчинені двері.
Твердити одне й те ж	Усе одно та одно; усе те саме (тієї самої) правити (товкти, торочити); те саме повторювати; після тієї та знов тієї [ж] співати; і вчора куліш, і сьогодні куліш; та сама тетеря й на вечерю[386].
Твердість волі	Непохитність.
Твердо впевнений	Цілком упевнений.
Твердо знати	Добре знати.
Твердо стояти на своєму	Триматися одного.
Твій авторитет не підірветься	Не спаде корона з тебе.
Твір знаходиться в друці	Твір друкується.
Твір не може бути відтворений без дозволу	Твір не можна відтворювати без дозволу.
Твоїми вустами та мед пити	Коли б твоє слово та Богові у вухо.
Творити з допомогою фантазії	Брати з голови.
Творити злодіяння	Коїти чорні діла; каїнове діло чинити.
Творити суд і розправу	Чинити суд і розправу; судити й розправлятися.
Творог	Сир.

[386] Пересічний користувач навряд чи зможе розпізнати окремі запозичення, які ховаються за нібито чисто українськими словами. З угорської мови до нас прийшли такі слова: «кучма», «куліш», «гуляш», «табір», «хутір» тощо (Зозуля О. Якщо Суржик – хвороба, то як з нею боротися. – Час і Події. – 2009. – 1 серпня).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Творожне тісто	Сирне тісто.
Творожний	Сирний.
Те, що вимагає багато часу для завершення	Довга пісня.
Те, що криє у собі щось невідоме	Скринька з секретом.
Те, що має здатність невпинно скорочуватися	Шагренева шкіра.
Те, що має найвищу якість (цінність)	Золоте руно.
Те, що не варте уваги; не має істотного значення	Вермішельні справи.
Те, що не має ніякого значення і цінності	Марнота марнот.
Те, що не підлягає сумніву	Залізне правило.
Те, що не стосується справи (теми розмови)	З іншого лібрето.
Те, що псує якусь справу, вигляд чого-небудь	Ложка дьогтю.
Те, що ще не пізнане (не вивчене)	Скринька з секретом.
Тебе не стосується!	Не про тебе річ (діло)!
Тезис	Теза.
Текучий стан справ (речей)	Поточний стан справ (речей).
Текучість кадрів	Плинність кадрів.
Телескоп	Далековид, далекогляд.
Телефонна трубка	Слухавка.
Темниця	В'язниця.
Темно, хоч око виколи	Темно, хоч в око стрель.
Темної ночі зорі ясніші	Церква горить, а люди руки гріють.
Темнота	Темрява; пітьма.
Темперамент	Вдача.
Темпераментний	Пристрасний; запальний; палкий; гарячий.
Тендітне створіння	Теплична квітка.
Тендітний	Витончений; тонкий; кволий.
Тент; палатка	Намет; шатро.
Теологічний	Богознавчий.
Теорема	Твердження.
Тепер питається, як бути?	Тепер питання, що [його] вдіяти (робити)?
Тепер це в моді	Тепер на це мода; тепер [повелася] така мода; тепер це модно; тепер так повелося.
Тепла вода	Літепло.
Теплиться надія	Жевріє (тліє) надія.
Тепло	Теплінь.
Тепловоз	Теплотяг.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Тераріум	Терарій.
Територія	Терен.
Термін; строк	Реченець.
Терміновий; спішний; екстрений	Негайний; невідкладний; першочерговий; нагальний; доконечний; конечний.
Термінові міри	Невідкладні заходи.
Термінологія	Назвознавство.
Термометр	Тепломір.
Тернистий шлях[387]	Хресна дорога.
Терпеливо витримувати що-небудь болісне	Нести ярмо.
Терпеливо переборювати труднощі (незгоди)	Нести свій хрест[388].
Терпи, козаче, – отаманом будеш	Їж, козо, лозу, коли сіна немає.
Терпимо	Сяк-так; можливо; не найгірше; можна жити; може бути.
Терпіння закінчується	Терпіння вичерпується (виходить, доходить [до] краю); не стає терпіння (терпцю); терпець уривається.
Терпіння й труд усе перетруть	Терпінням і працею всього добудеш; вода камінь точить.
Терпіння лопнуло	Терпець увірвався; терплячка увірвалася.
Терпіти великі страждання	Нести свій хрест.
Терпіти горе (страждання)	Жити як собака; битися як риба об лід; тягнути біду.
Терпіти митарства	Поневірятися; бідувати; поневірянь (злигоднів) зазнавати.
Терпіти невдачі	Бути під конем.
Терпіти нужду (нестатки, голод)	Трубити в кулак; битися з нуждою.
Терпіти поразку	Зазнавати поразки.
Терпіти розкаяння совісті	Картатися серцем.
Тертий калач	Бита голова; битий жак; людина бувала; бувалий, бувалець.

[387] Цей вислів пов'язаний з латинським прислів'ям *«Per aspera ad astra!»* (Через терни до зірок!) і з численними згадками в Євангелії про терни як символ мучеництва, фізичних і духовних страждань (Зьобро О. Мова про мову // Високий замок).

[388] Початком своїм вислів сягає вглиб віків. За давніми жорстокими звичаями, людина, засуджена на смерть, несла свій хрест до місця страти, де її розпинали. Так Ісус Христос пройшов дорогою страждань до Голгофи з хрестом на плечах, бо його доля була визначена Богом наперед. У переносному значенні «нести свій хрест» – означає терпіти тяжку долю, великі страждання, обстоюючи справедливість чи певну ідею (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Тест	Проба; випроба; випробування.
Тетерев	Тетерук.
Ти від горя, а горе за тобою	Ти від горя, а воно тобі назустріч.
Ти завинив, а мені розхльобувати	Сліпий завинив, а горбатого повісили.
Ти йому плюй в вічі, а він каже – дощ іде	Ти йому стрижено, а воно тобі голено; ти йому про індики, а він тобі про гуси дикі.
Ти мене не проведеш!	Нема дурних!
Ти мені не указ	Ти мене не повчай; не тобі мене вчити (повчати); твоя голова мені не указ.
Ти нас усіх опозорив	Ти нас усіх увів у неславу (виганьбив).
Ти не покалічився?	Ти себе не ушкодив?
Ти переміг (вийшов переможцем) у чомусь	Твоє зверху.

Слова «либонь», «робітня», «красне письменство» наказувалося вилучати з оригінальних та перекладних творів[389].

Ти що з неба впав?	Ти що з дуба впав?
Тикати	Цокати.
Тим більше	А надто; і поготів.
Тим ліпше	То й краще.
Тим не менше	Проте; а проте; однак, одначе; а все-таки; а все ж таки; з усім тим.
Тим чи іншим шляхом (способом, чином)	Так чи інак.
Тимчасово	Поки що.
Тинейджер	Підліток.
Тинятися без діла	Давати горобцям дулі; горішки бити.
Типовий; характерний	Показовий.
Типографія	Друкарня.
Типу, тіпа	На зразок; на штиб; на кшталт.

[389] Обмеження, переслідування й заборони української мови були жорсткими в різних імперіях, особливо в Московській. Репресії щодо найвидатніших носіїв мови в добу більшовизму, які розпочалися після нетривалого періоду українізації. Політика зближення націй та злиття мов, що досягла апогею під час застою 70–80-х років. У рамках тієї політики слова, не схожі на російські, викидали з нашої мови або оголошували діалектними, застарілими, штучними, не зрозумілими народові тощо. Причому від імені українського народу виступали або зросійщені мовно й духовно українці, або взагалі неукраїнці, що приїжджали з метрополії керувати нами. З академічного Інституту мовознавства до видавництв і редакцій надходили списки заборонених слів та висловів (на зразок либонь, робітня, красне письменство й под.), які при редагуванні наказувалося вилучати з оригінальних та перекладних творів (Пономарів О. Культура слова: мовностилістичні поради / О. Пономарів. – К. : Либідь, 2011. – 272 с.).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Тир	Стрільбище.
Тираж	Наклад.
Тиранічний	Свавільний; розгнузданий.
Тире	Риска.
Тиски	Лещата.
Титан	Велетень.
Титул	Звання.
Тиха вода береги підмиває	Тиха вода греблю (береги) рве; тиха вода береги ламає (лупає).
Тиха їзда	Повільна їзда.
Тихі кроки	Тиха хода.
Тихнути	Затихати.
Тихше води, нижче трави	Тихий та плохенький (сумирний, смиренний); смирний, хоч у вухо бгай (хоч у пазуху клади); мов (як те) ягнятко; наче сім баб пошептали над ним.
Тихше їдеш – дальше будеш	Помалу (поволі) їдь – далі заїдеш; тихше їдь – дальше станеш; іди помаленьку – доженеш і стареньку.
Тихше	Тихо, тихіше.
Тиша царювала	Тиша панувала.
Тишина	Тиша; беззвуччя; безгоміння.
Ті фотографії, що були показані мною	Ті світлини, що я показав.
Тікати	Увіритися ногам; кидатися навтікача; намазати п'яти салом; накивати п'ятами; дати ходу; дати тягу; брати ноги на плечі; давати драла; давати на п'ятки.
Тікати без оглядки	Куди видно тікати.
Тікати від страху; в стані великого переляку	Трусити штаньми (штанами).
Тікати через вікно	Тікати вікном (у вікно).
Тікі-така (*футбольний стиль*)	Дир-дир.
Тілохранитель	Охоронець.
Тільки	Лише, лишень.
Тільки в труді щастя	Тільки праця дає щастя.
Тільки й всього	Та й по всьому; ото й по всьому; ото й тільки; тільки й того; на тому й кінець.
Тільки й всього?	Оце й усе?; та й усе?; та й годі?
Тільки одна видимість	Тільки так здається.
Тільки поскоріше	Тільки, щоб швидше.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Тільки птичого молока немає	Добре чорту в дудку грати, сидячи в очереті: одну зломить, другу виріже.
Тільки розум на гроші не купиш	За гроші тільки рідного батька (рідної матері) не купиш.
Тільки що	Щойно; тільки-но; оце тільки (зараз).
Тіпун тобі на язик[390]	Пипоть тобі на язик; щоб тобі попринділо! Бодай тобі заціпило! Бодай тобі з такою мовою!
Тісна дружба	Близька дружба.
Тісні стосунки	Близькі стосунки.
Тісно	Як оселедці в бочці; курці ступити ніде; як у ступі; як у рукавичці.
Тіснота	Переповнення.
Тішити себе думкою (надією)	Багатіти думкою.
Тішити; заспокоювати	Гріти серце (душу).
Тішитися; радіти	Не чути землі під собою; бути на сьомому небі.
Тканина в клітинку	Картата (ґратчаста) тканина; тканина в ґратки.
Ткань	Тканина.
Ткачиха	Ткаля.
Тлінний	Невічний.
Тліти	Жевріти.
Тля	Попелиця.
То одне, то друге	То се, то те.
То там, то сям	То тут, то там; то там, то тут.
То червоніти, то блідніти	У лиці мінитися.
Тобі б таке щастя!	Щоб ти так дихав!
Тобі іде (пасує)	Тобі личить.
Тобі повезло	Маєш щастя.
Тобі причудилося	Тобі примарилося.
Тобто	Себто.

[390] Слово має велику силу, тому з ним обходилися дуже обережно, щоб не наврочити, не накликати неприємностей або хвороби. Побажання «тіпун тобі на язик» було дуже серйозним, оскільки носій тіпуна ставав мовчазним виконавцем волі знахаря і не міг відповідати на зло. Тіпун – це хвороба птахів, за якої на кінчику язика з'являється хрящуватий наріст. Коли в людини на язиці з'являється щось подібне, його за аналогією називають тіпуном. Вважалось, що на тіпун хворіють нечесні люди. Отже, знахарська формула-заклинання «тіпун тобі на язик» мала на меті карати брехунів, неправдивців. Згодом значення фразеологізму змінилося на недобре побажання кому-небудь з приводу недоречних висловлювань (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Товар відмінної якості	Хоч на виставку.
Товар відпущений на вагу	Важений товар.
Товар на любий смак	Товар на всяк смак (на різні смаки).
Товар піднімається в ціні	Ціна на товар іде вгору (росте); у гроші йде товар; товар дорожчає.
Товар	Крам.
Товари, що (які) ввозяться в Україну	Товари, що ввозять в Україну.
Товариство любителів природи	Товариство прихильників природи; товариство природолюбців.
Товариські відносини	Товариські стосунки; товаришування.
Товариш мій, а хліб їж свій	З сусідом живи, а тин городи.
Товариш по зброї	Бойовий побратим.
Товариш по нещастю	Товариш у нещасті (нещастям).
Товариш по професії	Товариш за професією; колега.
Товариш по школі	Товариш зі школи; шкільний товариш.
Товаришувати	Водити хліб-сіль (компанію).
Товарний	Товаровий.
Товпа	Натовп; юрба.
Товпитися	Юрбитися, юрмитися.
Товстий; грубий; дебелий	Як бодня; як барило (бодня); як кабан; в свою шкуру не влазить.
Товстосум	Жирний кіт.
Товщина	Товщінь.
Товщиною	Завтовшки, завгрубшки.
Тоже	Теж, також; так само.
Той світ	Кращий зі світів.
Той чи інший	Той чи той; той чи другий.
Той, кому гроші дістаються без затрати	Легкий на гроші.
Той, хто валяється в ногах	Простертий коло ніг.
Той, хто веде замкнуте життя	Відлюдько.
Той, хто веде подвійну гру	Дворушник.
Той, хто виляє хвостом	Крутихвіст.
Той, хто відіграє незначну роль у чомусь	Десята спиця в колесі.
Той, хто відіграє певну роль у чомусь	Не остання спиця в колесі.
Той, хто допомагає брехати	Підбрехач.
Той, хто досягає успіху в будь-якому починанні	Легкий на руку.
Той, хто завжди здійснює те, що обіцяє	Господар (хазяїн) свого слова.
Той, хто запізнився	Пізній Іван.

Той, хто зраджує з корисливою метою	Продажна шкура.
Той, хто може швидко й багато ходити без втоми	Легкий на ноги.
Той, хто нічого не важить у суспільстві	Хвіст собачий.
Той, хто переслідує корисливі цілі	Користолюб; шкурник.
Той, хто повертається з каяттям	Блудний син[391].
Той, що був до недавнього часу	Донедавній.
Той, що був до теперішнього часу	Дотеперішній.
Той, що вкрався в довіру	Підшивайло.

Україна досі залишається постколоніальною країною[392].

Той, що живе біля кордону	Прикордонець.
Той, що живе між горами	Межигірець.
Той, що за горизонтом	Заобрійний.
Той, що кидає слова на вітер	Скоробреха; щедрий на пусті слова (обіцянки).
Той, що не виправдав надії	Провальний.
Той, якому щастить	Легкий на руку.
Ток	Струм.
Токсичний; ядовитий	Отруйний, отруйливий.
Толерантний	Терпимий; поблажливий.
Толерувати	Терпіти.
Толкати	Штовхати.

[391] У Євангелії від Луки переказано притчу, яку розповів Христос своїм учням. Молодший син попросив батька віддати йому половину статків, які він мав одержати у спадок. Батько поділив свій маєток між двома синами і віддав молодшому належне. За кілька днів юнак вирушив у мандрівку в далекі краї, де змарнував увесь свій спадок до останньої монети, живучи в розкоші і розвагах. Тим часом у краї настав голод, і бідака мусив найнятися свинопасом, щоб хоч якось прогодуватися. Та йому не давали навіть полови, призначеної для свиней. Тоді юнак згадав, що слуги його батька мають удосталь хліба, і вирішив повернутися додому. Він хотів стати батьковим найманцем, бо вважав себе негідним називатися сином. З таким наміром і глибоким каяттям юнак ішов до отчого дому, та батько ще здалеку побачив його, з радістю вибіг назустріч, наказав принести синові найкращий одяг і прикраси, влаштувати банкет на честь його повернення в лоно родини (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

[392] Головною ознакою її постколоніалізму є те, що багато українців ще не позбулися малоросійської або радянської ідентичності – далася взнаки кількасотрічна асиміляція тубільного населення в панівну, нібито престижнішу, російську мову і культуру. І, ніде правди діти, ця асиміляція триває і в наші дні. Перелік українських термінологічних словників, знищених комуно-більшовицькою владою 1933 року, вражає. Їх нестачу ми відчуваємо й сьогодні (Ірина Магрицька «Наукова мова в постколоніальній Україні», Радіо Свобода, 22 грудня 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Толкова людина	Тямуща людина.
Толковий спеціаліст	Розумний фахівець.
Толковий	Розумний; метикуватий; тямущий.
Толково	До діла; до пуття; доладно.
Толком не розумію	Не зовсім добре розумію.
Толку, як з козла молока	Як з курки молока, а з верби петрушки.
Толкувати	Тлумачити.
Томат	Помідор.
Тому то; тим то	Тож.
Тонкі, рівні брови	Брови як на шнурочку; шнуровані брови.
Тоном нижче	На [один] тон нижче.
Тонути	Іти на дно.
Топити	Спускати на дно.
Топлене молоко	Пряжене молоко.
Топливо	Пальне.
Топографія	Теренознавсто.
Торговець	Крамар; гендляр.
Торгувати	Крамарювати.
Торгувати совістю	Позичати очі в Сірка.
Торгуючі організації	Торговельні організації.
Торжествений	Урочистий.
Торжествено відмічати	Бучно вшановувати.
Торжество	Свято.
Торжествувати	Бити в литаври.
Торкатися того, що кого-небудь найбільше турбує	Наступати на мозолю.
Тормоз	Гальмо.
Тормозити	Гальмувати.
Тортури	Муки.
Торчати	Стирчати; стриміти.
Торчати перед очима	Стовбичити (стирчати) перед очима.
Тоска	Туга; сум; нудьга.
Тоскно	Сумно як у домовині.
Тост	Грінка.
Тотальний	Суцільний; поголовний; цілковитий.
То-то й воно	Отож-то; отож-то [воно] й є; тим-бо й ба.
Точильний	Гострильний.
Точка в точку	Точнісінько; йота в йоту.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Точка відліку	Вихідна точка.
Точка зору	Кут зору; погляд.
Точка опори	Точка (пункт) опертя; опірна точка.
Точка	Крапка.
Точковий	Цятковий.
Точно відомо	Достеменно відомо.
Точно так	Так само (самісінько); достоту так; достеменно.
Точно такий же	Такий (отакий) самий.
Точно у визначений час	Хвилина в хвилину.
Точно	В акурат.
Тошнить	Нудить.
Тошнота	Нудота.
Травля	Цькування.
Трагедія	Нещастя; горе; біда; лихо.
Транжирити	Тринькати.
Транспарентний	Прозорий.
Транспорт регулярно курсує	Транспорт ходить як годинник.
Транспортир	Кутомір.
Трансформер	Перекинчик; перевертень.
Тратити останню копійку	Тягтися з останнього.
Тратити час	Даремно гаяти (гайнувати, марнувати) час.
Траур	Жалоба.
Траурний	Похоронний.
Треба готуватися до нічлігу	Треба лагодитися ночувати.
Треба ж такому статися!	Це ж треба!
Треба закрити цю лавочку	Треба з цим покінчити; треба зробити (покласти) кінець (край) цьому; треба дати цьому берега.
Треба замітити	Треба (варто) сказати (зазначити).
Треба й міру знати	Не треба перебирати міри.
Треба негайно щось робити (виконувати)	Час не жде.
Треба подати наступні документи	Треба подати такі документи.
Треба признатися (сказати) відверто	Нічого гріха таїти (крити); правду кажучи; ніде правди дівати; ніде діватися; правду мовити.
Треба, як мертвому кадило	Не поможе бабі кадило, коли бабу сказило.
Требувати борг	Правити борг (довг, позику).
Требувати	Вимагати.

Трейдер	Торговець.
Тремтіти від холоду	Їсти (бити, вибивати) дрижаки.
Тремтіти від холоду (страху)	Цокотіти (ляскати) зубами.
Тремтіти як[осиковий] лист	Тремтіти як осика (як осичина); труситися як на ножі.
Тренер по плаванню	Тренер з плавання.
Тренуватися; практикуватися	Вправлятися.
Третейський (арбітражний) суд	Мировий суд.
Третього дня	Позавчора, передучора.
Три дні підряд	Три дні поспіль (вряд).
Три дні тому	Запозавчора.
Тривалі аплодисменти	Щедрі оплески.
Тривіальний	Заяложений; зачовганий.
Тривога бере	Неспокій обіймає.
Тривожити	Не давати спокою; завдавати клопоту; пекти п'яти; смоктати (ссати) серце; не давати спати.
Тривожитися	Бити на сполох.
Тривожний (неспокійний) стан	Як (мов, ніби) на жаринах (на жарині, на жару).
Тримається з достоїнством	Тримається (поводиться) гідно.
Тримай вухо гостро!	Начувайся!
Тримай кишеню ширше!	Підставляй поли; наставляй ширше кишеню; дам, дам – коли б лише здоров зносив!; дідька лисого[393]; чорта з два!; не дочекаєшся; завтра з мішком; хапай в обидві жмені.
Тримай лівіше	Бери (верни) вліво; цоб.
Тримай правіше	Бери (верни) вправо; цабе.
Тримати в голові	Мати на думці.
Тримати в єжових рукавицях	У шорах (у лабетах, у лещатах) тримати (держати) кого; у тісних (у цупких) руках тримати кого; до рук прибрати кого; держати кого в залізних кліщах.

[393] Дідьки – міфічні істоти, добрі або злі духи. За давньою українською легендою, колись ангели, що хотіли поставити себе нарівні з Богом, були покарані та скинуті з небес на землю. Ті, що впали на людське житло, стали хатніми дідьками – домовиками, на воду – водяниками, у ліс – лісовиками тощо. У народі їх вважали лисими. Донині збереглися вислови: «лисий біс», «лиса гора», «лисий чорт» та ін. Фразеологізм «дідька лисого» вживають для повного заперечення – нізащо, ніколи, зовсім, абсолютно нічого (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Тримати в кігтях кого	Тримати кого в пазурах.
Тримати в кулаці	Мати в жмені.
Тримати в пам'яті	Мати в тямці (в пам'яті, на пам'яті, в тямці); зберігати в пам'яті; тримати в голові що; пам'ятати (тямити) що.
Тримати в полі зору	Мати на оці; не спускати з ока.
Тримати в секреті	Не розголошувати.
Тримати в узді	Тримати (держати) в шорах кого; загнуздати кого.
Тримати в чорному тілі кого	Не дбати за (про) кого; занедбувати (занехаювати) кого; тримати (держати) в чорні кого.
Тримати вліво	Ліворуч брати.
Тримати вушка на макушці	Оглядатися на задні колеса.
Тримати курс на…	Прямувати до…
Тримати на безпечній відстані	Не підпускати надто близько.
Тримати на думці	Мати на думці (на мислі).
Тримати на прив'язі кого	Тримати на припоні (на ретязі) кого.
Тримати напрямок куди (до чого)	Простувати (прямувати) куди (до чого).
Тримати парі	Битися (заходити, іти) в заклад.
Тримати під каблуком	Тримати під пантофлею.
Тримати під наглядом	Тримати на мушці.
Тримати руки по швах	Стояти струнко; виструнчитися.
Тримати себе	Поводитися.
Тримати себе в рамках	Тримати себе (триматися) в межах [пристойності (звичайності)].
Тримати себе в руках	Тримати себе в шорах.
Тримати себе з достоїнством	Гідно (з гідністю, поважно, з повагою) триматися (поводитися).
Тримати слово	Додержувати (додержувати) слова; бути кріпким на слово.
Тримати сторону чию	Тягти руку за ким; тягти за кого; бути на боці кого (на чиєму боці); триматися з ким; стояти за ким.
Тримати язик за зубами	Тримати язик на припоні; накинути вуздечку на язик.
Триматися (поводитися) впевнено	Держати фасон.
Триматися в стороні	Триматися осторонь; бути осторонь.
Триматися в ціні	Не спадати з ціни.
Триматися до останнього	Триматися (битися) до упаду (до кінця, до скону).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Триматися з погордою (зарозуміло)	Ходити (стояти, виступати) козирем[394].
Триматися заодно	Тримати з ким; в один гуж тягти з ким.
Триматися компанії з ким	Триматися чийого товариства (гурту, компанії); тримати спілку з ким; триматися купи з ким.
Триматися на поверхні	Бути на плаву.
Триматися на чесному слові	Ледве (ледь-ледь) триматися (держатися).
Триматися незалежно, зарозуміло	Ходити королем (тузом).
Триматися одне одного (разом)	Триматися (держатися) купи (гурту).
Триматися поважно (гордовито, зверхньо)	Ходити павичем (гоголем, півнем).
Триматися скромно	Поводитися скромно.
Тримісний номер	Номер на трьох.
Тринадцять	Чортове число; чортова дюжина.
Тринога	Триніжок, триніжка.
Тріпати (мотати) нерви кому	Шарпати (лоскотати) нерви кому; сотати нерви з кого; варити воду з кого; не давати жити кому; бути сіллю в оці; ссати кров; тягти душу.
Тріпати спідниці	Скакати в гречку.
Тріпати язиком	Молоти (ляпати, плести, клепати) язиком; робити з губи (з писка) халяву; правити (точити) теревені.
Тріскучий мороз	Великий (лютий, цупкий) мороз; мороз аж рипить (аж шелестить, аж шкварчить); мороз аж скалки (зорі, іскри) скачуть (аж дим устає); мороз з очима; мороз-кипень; козацький мороз.
Тріумфальний шлях	Шлях, устелений квітами.
Тріщати по всіх швах	Тріщати скрізь; тріщати по цілому; геть розпадатися.
Тротуар	Хідник.
Трофей	Здобич.
Трохи більший	Більшенький.
Трохи вужчий	Вужченький.

[394] У вислові йдеться не про картярську гру, а про ходу. Можна ходити королем, павичем, індиком, а можна козирем. Ще в Київській Русі бояри, на відміну від простолюду, пришивали до коміра святкового каптана ще один комір, гаптований сріблом, золотом і діамантами, який називали козирем. Козир поважно стримів, надаючи поставі боярина гордовитості. Отже, ходити козирем – триматися зверхньо, гордовито, пихато, а козиряти – хвастатись чим-небудь, користуватись перевагою (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Трохи згодом	По [якомусь] часі.
Трохи згодом	По малій годині.
Трохи менший	Меншенький.
Трохи, трошки	Трішки; з комареву ніжечку; на макове зерня; з (як) наперсток.
Трубадур	Трубач; сурмач.
Трубити	Сурмити.
Трубка для куріння	Люлька.
Трубочист	Сажотрус.
Труд; робота	Праця.
Трудити очі	Сліпати.
Трудитися	Працювати в поті чола; гріти чуба.
Трудівник; робітник	Працівник.
Трудно собі представити	Важко уявити; не вкладається в голову.
Трудоголік	Працелюб.
Трудолюбність	Працьовитість; працелюбність; запопадливість.
Труна	Домовина.
Труп	Мрець; виходець з того світу.
Трус	Боягуз, страхополох.
Трущоба	Нетрі.
Тряпка	Ганчірка; шматина, шматка.
Трясе від холоду (страху)	Дрижаки пробирають (проймають, нападають, беруть, б'ють, хапають).
Трясе лихорадка	Трясе (трусить, тіпає, колотить) пропасниця (лихоманка, трясця) кого.
Трясе як в гарячці	Кидає то в жар, то в холод.
Трьохкімнатна квартира	Трикімнатна квартира.
Трьохкімнатний	Трикімнатний.
Трьохтомний словник	Тритомний словник.
Туалет	Кафе «Два бублики».
Туберкульоз	Сухоти[395].
Туга з'їдає кого	Туга (журба, смуток) гризе (сушить, в'ялить) кого.

[395] Щоб визначити стан, у якому перебуває наукова термінологія на 21-му році нашої незалежності, достатньо взяти до рук, наприклад, чинні російсько-українські словники медичної термінології і подивитися, як вони перекладають українською лексему «туберкулёз». Ігноруючи традиційний народнорозмовний його синонім «сухоти», укладачі цих словників, як правило, подають лише його російсько-латинський варіант – «туберкульоз» (Ірина Магрицька «Наукова мова в постколоніальній Україні», Радіо Свобода, 22 грудня 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Туга роздирає серце	Туга крає серце.
Тугий на вухо	Недочуває хто; приглухуватий (підглухий) хто.
Туго доводиться	Не з медом.
Туго з грішми	Сутужно з грішми (з грошима); куцо на гроші.
Туда	Туди.
Туди йому й дорога	Так йому й треба; катюзі по заслузі; своїм шляхом пішов.
Туди, де ворон кісток не занесе	Там, де козам роги правлять.
Туди-сюди; то туди, то сюди	Тик-мик.
Тужити	Серцем нудити.
Тужитися	Пнутися (напинатися, лізти) зі шкури.
Тук-тук	Стук-стук.
Тулуб	Кожух.
Туман насувається	Стелиться туман.
Туманність	Мряковина.
Тумбочка	Шафка.
Тунеядець	Дармоїд.
Тупий відносно до чого	Тупий на що.
Тупик	Глухий кут.
Тупикова ситуація; безвихідне становище	Безвихідь; безпорадне становище, зачароване коло[396].
Тупцювати	Переступати з ноги на ногу; переминати ногами.
Тура	Вежа.
Турбота про дітей	Піклування (турбота) про дітей.
Турбувати (гнітити) когось	Лежати на душі (на серці).
Турбуватися лише про себе	Глядіти свого носа.
Турбуватися про кого; тривожитися за когось	Скніти душею.
Турист	Мандрівник; подорожній.
Туристи попали в безвихідне положення	Мандрівники заскочені безвихіддю.
Туристична екскурсія	Похід; подорож.
Турція	Туреччина.

[396] За народним повір'ям, з молитвами і закликами захиститися від нечистої сили можна, описавши навколо себе коло, проте людина не могла його полишити, бо ззовні чекала небезпека. За цим самим принципом колись люди обходили дім і двір з предметами, що мали магічну силу: кочергою (коцюбою), мітлою. Навіть міста оборювали, щоб захистити від ворогів та пошестей (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Тут не доб'єшся успіху	Тут далеко не розженешся.
Тут не дозволено курити	Тут не дозволено (не дозволяється, не вільно, не можна) курити (палити).
Тут нічого не поробиш	І нема на це ради.
Тут одному не можна справитися	Тут самому не можна (несила) впоратися; тут сам один не впораєшся; тут сам цьому ради не даси.
Тут пахне жареним	Тут пахне (смердить) смаженим (смаленим); тут чути смалятину.

«Совки» не дають установити
істинні українські норми[397].

Тут тобі й кінець (капець)	Тут тобі й край; тут тобі й гак.
Тут як тут	Тут і (тут як) уродився; як тут; вже й тут.
Туфлі	Мешти.
Тушити вогонь	Гасити вогонь.
Тушити м'ясо	Тушкувати м'ясо.
Тюремне заключення	Ув'язнення.
Тюрма	В'язниця.

[397] Чому словники конче треба робити вже і широкому загалу. Бо, судячи з усього, якісь «офіційні» структури цього не зроблять чи не зможуть в силу різних причин зробити. Принаймні поки не змогли. А тим часом мова засмічується різним непотребом, який потім всупереч глузду і нормам мови «узаконюють»: всіх цих ведучих, льотчиків, гонщиків, медіа тощо. Тому створювані словники мають, зокрема, пропонувати здорову альтернативу, хоч, можливо, спочатку якесь слово (чи вислів) буде незвичним, спірним, а, мо', й саме врешті виявиться негодящим. У сучасному українському правописі не бракує суперечностей, а то й безглуздя (типу: Гаусс але гаус, Ватт але ват, Стелла але стеліт, врешті, Ганна але Ганя і т. д.). І проблема навіть не в тому, що якісь «ретрогради» чи «совки» не дають «справжнім професіоналам» установити істинні українські норми, а радше в тому, що останні самі часто не можуть дати раду правописові. Тут досить глянути на всі ті винятки, якими обсаджені правила, на калічні слова, яких насипом, але чомусь нема їм заміни, на активні дієприкметники, що «не властиві українській мові», але чомусь досі в ній унормовані. Традиційним залишається передання іншомовних слів – слід у слід російському написанню… Є два варіянти: чекати, коли офіційні мовознавчі інституції запропонують на енному десятку років незалежного вже, здавалося б, пробування обґрунтовані правила транскрипції/транслітерації слів хоча б з найпоширеніших мов, або ж… не чекати, виходячи з вже наявних логічних (але неофіційних) пропозицій і продовжуючи їх розвивати, творити свої правила, не зважаючи на ту «офіційність». Другий варіянт видається кращим. Тим паче, коли врахувати, що мовні (!) установи пишуть на своїх книжках «Рекомендовано до друку Вченою радою Інституту…». Боюсь, з правилами у них може не скластися. На форумі з часом будуть розміщені статті (чи подані поклики на статті на інших сайтах), присвячені різним проблемним правописним питанням, щоб відвідувачі краще могли зорієнтуватися, чому так, а не інакше, висловити свої зауваги, чи запропонувати свої статті чи питання для обговорення (З передмови до «Російсько-українського народного сучасного словника» http://r2u.org.ua/html/announcement.html).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Тютелька в тютельку	Око в око; достоту (достеменно) такий (так).
Тягати за волосся	Чубити; волосувати; скубити [за чуби, за чуприну, за патли]; вихрити; метелиці (почубеньків) давати.
Тягне адміністративну відповідальність	Передбачає адміністративне стягнення.
Тягне кримінальну відповідальність	Передбачає кримінальну відповідальність.
Тягнути волинку	Длятися (тягатися) з чим; тягти без краю в свою дудку; молоти щось одне.
Тягнути за язик	Випитувати; примушувати говорити.
Тягнути каністель	Розводити тяганину; тягнути Сірка за хвіст.
Тягнути лямку	Тягти ярмо (воза, тягло); біду тягти.
Тягнути час	Зволікати час.
Тягнути чию сторону	Тягти за кого.
Тяготить	Лежить тягарем на серці; колупає серце.
Тяжке положення	Скрута; безпорадне становище.
Тяжкий на підйом	Його важко розрухати.
Тяжкі випробування в чиєму-небудь житті	Ходіння по муках.
Тяжкі часи	Лиха година; тісні часи.
Тяжко дісталося	Гірко прийшлося.
Тяжко експлуатувати кого-небудь	Тягти (тягнути, витягати, витягувати) жили; пити кров; видавлювати соки; дерти шкуру.
Тяжко на душі	Жаль душу стискає.
Тяжко перестраждати	Перейти пекло мук.
Тяжко працювати на кого-небудь	Точити [свій] піт.
Тяжко працювати	Гнути горба; гнути (згинати) спину (шию, карк, хребет).
Тяжко працювати, зазнаючи утисків	У ярмі ходити.
Тяжко хворий; близький до смерті	Дивиться в могилу.
Тяжко хворіти; не підніматися через слабість	Лежати пластом.
Тяжко	Сутужно; як верблюдові пройти крізь вушко голки.
Тяп-ляп	Абияк; сяк-так; стук-грюк, аби з рук; косо-криво, аби живо.
Тьотя	Тітка.
Тьфу на тебе!	А, хай тобі біс! Хай тобі сто чортів [і сіра свитка]! Сто чортів твоєму батькові!

У

У 2004 році	2004-го року.
У багатьох випадках готель пустував	Готель часто був порожній; у готелі часто було порожньо; готель стояв пусткою.
У багатьох відношеннях	Багато [де] в чому; багатьма сторонами; з багатьох поглядів.
У багатьох місцях; повсюди	Широким (розгорнутим) фронтом.
У безвихідному становищі	У глухому куті.
У безділлі	У нічев'ї.
У більш віддалені часи	За давніх часів; у давніших часах.
У більш широкому масштабі	У ширшому засягу.
У більшій мірі	Більшою мірою.
У більшості випадків	Здебільшого, здебільша, переважно.
У близьких (дружніх) стосунках	Запанібрата.
У будний день	Буднього (буденного) дня; будньої днини; у будень, на будні.
У будь-який час (хвилину, момент); завжди	Кожної хвилини; будь-коли.
У будь-якому випадку	Так чи так.
У будь-якому місці; всюди	Хоч би де.
У будь-якому напрямку; куди-небудь	Куди ноги несуть; куди очі поведуть (бачать).
У буквальному смислі	Буквально.
У великій кількості зібралися	Чисельно; як мухи на мед.
У великій небезпеці	На волосині (на волосинці).
У вигляді милостині	Як ласка; за ласку.
У вигляді покарання	За кару; як кара.
У вигляді процента	Як процент.
У визначений час	У певний (визначений) час; певного часу.
У випадку	На випадок [чого]; якщо; як бува.
У випадку вашої згоди	Якшо ваша згода; якшо ви [будете] згодні; у разі вашої згоди.
У випадку відсутності	Якщо нема; якщо не буде.
У випадку незгоди розробника	Якщо розробник не погодиться.
У випадку необхідності (потреби)	Якщо (коли) буде (є, зайде) потреба; якщо (коли) треба; якщо буде треба; у разі потреби.

У випадку чого	На випадок чого; у разі чого; коли б (якби) що сталося (трапилося); коли що [станеться (трапиться)].
У вихідний день	Вихідного (вільного) дня; вільної (вихідної) днини.
У віддалених місцях	По далеких місцях; по далеких світах.
У відкритому полі	У чистому (у чистім) полі.
У відношенні до...	Стосовно до...
У відповідності до плану	Відповідно до плану; згідно з планом.
У відповідності з чим-небудь	Нога в ногу.

Саме фразеологізми якнайкраще
відображають навколишню дійсність[398].

У відповідь на ваш лист	Відписуючи (відповідаючи) на вашого листа; відписуючи вам.
У відповідь на…	Відповідаючи на…
У вільний час	На дозвіллі.
У ворожих стосунках	На ножах.
У всіх відношеннях	У всьому.
У всі дзвони дзвонити	На всі усюди.
У всій повноті	Якнайвичерпніше.
У всіх випадках	Завжди.

[398] Приклади відомих фразеологізмів з різних царин нашого буття:
1) сільськогосподарських та інших трудових процесів – *варити воду (з когось), з одного тіста, орати перелоги, прокладати першу борозну, попускати віжки, повертати голоблі;*
2) різних виробництв, ремесел: а) ткацько-прядильного: *розплутувати вузол, де тонко, там і рветься, розмотати клубок;* б) кравецького: *білими нитками шите, на живу нитку, як з голочки;* в) ковальського: *брати в лещата, між молотом і ковадлом, міцного гарту;* г) гончарського: *лудити очі, полуда впала на очі, зняти полуду з очей;* д) рибальства і мисливства: *закидати вудку, змотувати вудки, клювати на живця, стріляна птиця, ганяти як солоного зайця;*
3) театрально-музичної діяльності: *увіходити в роль, помінятися ролями, у своєму репертуарі, коронний номер, попадати в тон, як по нотах;*
4) військової справи: *з відкритим забралом, підносити на щит, схрещувати мечі, нюхати порох, приймати бій, брати рубіж, взяти на озброєння, здавати позиції, залишати поле бою;*
5) картярської гри: *розкривати карти, плутати карти, мішати карти, кинути всі козирі, ставка бита, при пікових інтересах, козирний туз;*
6) народних звичаїв та обрядів: *давати гарбуза, облизати макогона, як засватаний;*
7) вірувань і магічних дій: *напускати ману, замовляти зуби, як рукою зняло, встати на ліву ногу, виносити сміття з хати;*
8) усталених казкових зворотів: *за щучим велінням, за тридев'ять земель, тримати за хвіст жар-птицю, скоро казка мовиться;*
9) ознак і дій, пов'язаних зі світом тварин і птахів: *заяча душа, хитрий лис, кіт наплакав, показувати пазурі, птах високого польоту, розправляти крила, звити гніздо, курям на сміх.*

У всіх відношеннях	Усіма сторонами; зусібіч; усім; у всьому; кругом; з усякого (кожного) погляду; з усіх поглядів; під усіма поглядами.
У всіх місцях	Скрізь; по всіх усюдах.
У всіх на виду	У всіх на очах.
У всякий час	Повсякчасно.
У всякого барона своя фантазія	У всякого Мусія своя затія; кожний блазень своїм строєм; всяк по-своєму казиться.
У всякого Федорка своя відмовка	Кожна пташка свою пісню співає.
У всякому випадку	У всякому (у кожному) разі; на кожний спосіб; хоч як; як не є.
У всьому знати толк	На всьому розумітися.
У всьому признатися	Сказати всю правду.
У в'язниці	За ґратами.
У глибині душі (серця)	На дні душі (серця).

У новогрецькій мові слова «блог» не існує[399].

У гніві зробити	Зозла; спересердя.
У гнітючому (поганому) настрої	З каменем на душі (в грудях).
У голові шумить	У голові чмелі (джмелі) гудуть.
У голову не йде	У думку не сходить (не йде).
У голодний рік	Голодного року; під голодний рік.
У гріхах жити	Грішно жити.
У грошовому еквіваленті	У грошовій рівновартості.
У гурті, то й смерть не страшна	В гурті й куліш з кашею їсться.
У далекому минулому	У давню (сиву) давнину.
У даний момент (час); у цю хвилину	У (на) цей (той) момент (час); у цю (ту) мить; під ту мить (хвилину); цієї миті; зараз; наразі.
У даному випадку	У цьому разі (випадку).
У два (три) прийоми	Двома (трьома) нападами.
У два рази	Удвічі.

[399] Мають рацію ті, хто вважає, що перш ніж запозичати якесь слово з чужої мови, варто пошукати у своїй мові, створити нове слово або надати вже наявному слову нового значення (О. Пономарів). Бездумне запровадження й використання російської мови , і особливо російського кримінального суржику, є чи не головною проблемою для української мови. Для прикладу, у новогрецькій мові слова блог не існує. Греки навіть для таких понять, як комп'ютер, глобалізація, Інтернет мають свої відповідники (Пономарів О. Культура слова: мовностилістичні поради / О. Пономарів. – К. : Либідь, 2011. – 272 с.).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
У два рахунки	Не змигнувши (моргнувши) оком; раз-два й готово; як раз і два.
У двох кроках	[За] два кроки звідси.
У двох напрямах одночасно	На два фронти.
У двох напрямках	Двоколійно.
У двох словах	Двома словами; стисло; коротко.
У дев'ять годин	О дев'ятій годині.
У декількох словах	Кількома словами.
У десятий раз	Удесяте.
У деякій мірі	Деякою мірою; певною (якоюсь) мірою; у певній (у якійсь) мірі; до певної (до якоїсь) міри.
У деякому роді	До певної міри; певною мірою.
У диковину	Навдивовижу; удивовижу.
У дитинстві	Змалку; за малих літ.
У дійсності	На ділі.
У добавок до всього	До всього [того].
У добру путь!	Щасливої дороги!
У довжину	Завдовжки.
У доказ	На доказ; на довід.
У доповнення до чого	На додаток до чого; як додаток до чого.
У достатній мірі	Належною мірою.
У дохід держави	На користь держави.
У другий раз	Іншим разом; іншого разу.
У другому місці	Деінде; в іншому місці.
У душу не йде	У душу не лізе; з душі верне.
У жар кинуло кого	Вогнем узяло кого.
У жертву віддати	На поталу дати.
У жодному випадку	Нізащо (ніколи) у світі (на світі); у жодному (ніякому) разі.
У загальних рисах	Назагал; загальними рисами.
У загальному	Загалом; узагалі; у цілому; у підсумку.
У загальному випадку	Загалом.
У залежності від обставин	Залежно від обставин (від умов); як до обставин (умов).
У залежності від року	Як якого року; як під який рік; як до року.
У залежності від...	Залежно від...
У засаді	У засідці.
У захищеному від вітру місці	У затишному місці; у затишку.

У звичному порядку	Звичайним порядком.
У зв'язку з…	З огляду на…
У зимовий час	Зимової пори (доби); узимі, узимку.
У знак подяки кому	На знак подяки (вдячності) кому.
У значній мірі	Великою (значною) мірою; значно.
У золотій оправі	У золотій оздобі.
У зрілому віці	У літах.
У зручний час	При добрій нагоді.
У його честь	На його честь.
У картах везе кому	Карта йде кому.
У катастрофічному становищі	Земля горить під ногами.
У кишені пусто	У кишені гуде.
У кінець черги (позаду всіх) ставати	У хвіст ставати.
У кінцевому підсумку	Кінець кінцем; після всього; наприкінці всього; у кінцевому висліді; в останньому (у загальному) підсумку.

Без мови почуватимемо себе нижчою,
«культурно-неповноцінною» нацією[400].

У кінцевому результаті	Урешті-решт; зрештою.
У кінці міста (села)	Край (покрай, на краю, скраю, кінець) міста (села).
У кого які погляди	Хто чим дихає.
У кого-небудь зовсім немає грошей	Свистить у кишені.
У кого-небудь можна домогтися прихильності	Серце не камінь.
У кого-небудь м'які, податливі вдача, характер	Серце з воску.
У кого-небудь немає (зникає бажання) їсти	Шматок не йде (не лізе) в горло кому.
У кого-небудь немає нічого	Свищі в борщі.
У кого-небудь поліпшився настрій	Аж світ вгору піднявся.
У кого-небудь пробудилося почуття кохання	Серце заговорило.
У когось мало або нема грошей	З пустою (з порожньою, з бідною) кишенею.

[400] Поки мова не здобуде місця у вищій школі, поки вона не слугує органом викладання в університетських та инших навчальних закладах, допоки вона не стала знаряддям наукової праці у викладанні й літературі, доти суспільство, народність, що розмовляє цією мовою, почуватиме себе на становищі нижчої, «культурно-неповноцінної» нації (Михайло Грушевський).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
У когось поганий настрій	Бзик укусив.
У кожного своя доля	Кому весілля, а курці смерть.
У кожному місці; всюди	Куди не кинься.
У копійку влетіло	Далося в копійчину; у копієчку вскочило; великих (добрих) грошей стало; вийшло дуже дорого.
У крайньому випадку	У крайньому разі.
У кращому вигляді зробити	Якнайкраще (якнайліпше) зробити.
У кращому випадку	У найкращому (найліпшому, кращому, ліпшому) разі.
У круг його обов'язків входить	До його обов'язків належить.
У лежачому положенні	У лежачому стані; лежачи, навлежачки.
У лісі дрова рубають, а до села тріски падають	Пани деруться, а в хлопів чуби тріщать.
У літній час	Літньої пори (доби); літнього часу; улітку, уліті, літком.
У любий день	У будь-який день.
У любий момент	Всякої миті; будь-коли.
У любий час	Будь-якого часу; у будь-який час; першого-ліпшого часу; першої-ліпшої часини; кожного часу; коли хочете; коли завгодно; будь-коли; повсякчас.
У любому випадку	Так чи так; у кожному разі.
У майбутньому році	На той рік; наступного (майбутнього) року.
У майбутньому; пізніше; колись	З часом; іншим часом.
У мене безсоння	Сон мене не бере.
У мене все нормально (окей, кльово)	У мене все гаразд.
У мене всі гроші вийшли	У мене [вже] по [всіх] грошах; я витратився (вивівся, звівся) з грошей; я геть-чисто витратився; я [геть-чисто] згрошився; у мене вже вітер у кишенях гуде (свище, гуляє).
У мене є	Я маю.
У мене недостатньо коштів	Не з моєю кишенею.
У мене повна довіра до нього	Я йому цілком довіряю; я маю до нього цілковите довір'я (цілковиту довіру); я на нього цілком звіряюся.
У мене получилося	У мене вийшло; мені вдалося.
У мене серце так і йокнуло	У мене (мені) серце так і тьохнуло (йойкнуло).
У метрологічному відношенні	З метрологічного погляду.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
У минулому році	Минулого року; торік.
У мирний час	За мирних часів; за мирного часу; мирними часами; у (під) мирний час.
У міру можливостей	Наскільки можливо; по змозі.
У міру сил	По змозі.
У міру	До міри.
У місяці січні	У січні.
У моєму розпорядженні	Я маю.
У моєму розпорядженні година часу	Маю годину часу.
У молоді роки	Замолоду.
У момент радісного збудження (піднесення)	Під веселу руку.
У найближчий час; от-от, ось-ось	Найближчим часом; найближчого часу; незабаром, невдовзі; у найближчі роки; найближчими роками; з хвилини на хвилину.
У найближчі дні	Найближчими днями.
У належній мірі оцінити	Належною мірою (належно) оцінити.
У наміренні	З наміром.
У напруженому стані	Як на жаринах.
У нас все йде добре	Ми даємо собі раду.
У нас так не водиться	Такого й звичаю не маємо; такого й звичаю в нас немає; такої поведінки в нас немає.
У насмішку	На сміх; на глум; на посміх; глузуючи з кого.
У настороженому стані	Як на чеку.
У наш час	Тепер; за нашого часу; за наших часів; за наших днів; за нас.
У наші дні	За наших днів; за нашого часу.
У наявності	На похваті.
У небезпечному становищі; під загрозою	Під ударом.
У негативному смислі	Негативно.
У недалекому майбутньому	Незабаром, невдовзі.
У недалекому минулому	[Ще] зовсім недавно; не так уже й давно; нещодавно.
У недобрий час	При лихій годині.
У недоступному місці	На дні моря.
У незначній мірі	Незначною мірою; незначно.
У незручному положенні	Ні в сих ні в тих.
У нерішучості	Нерішуче.
У нестерпних муках	Як у вогні.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
У нетверезому вигляді	Напідпитку; під чаркою.
У них все наізнанку	У них усе навиворіт.
У ніч на перше січня	Уночі проти першого січня.
У ніч під Різдво	У ніч перед Різдвом (проти Різдва).
У ніч під…	Уночі проти…; проти ночі…
У нічний час	Уночі; нічною порою (добою); нічної доби; нічного часу; о нічній порі.
У ногу з часом	Крок у крок з часом.
У нього (неї) хворобливий вигляд	Він (вона) має хворобливий (хворовитий) вигляд.
У нього виросли крила	Він убився в крильця.
У нього все з рук валиться	Він робить як мокре горить.
У нього голова не зовсім у порядку	Жуки в нього (йому) в голові; немає в нього (не стає йому) однієї (третьої, десятої) клепки в голові; трохи йому клепки в голові не сходяться; має звороть у голові; у нього в голові щось не теє.
У нього губа не дура	У нього губа не з лопуцька (не з луба); [він] має добрий смак; ласий (не дурень, митець) до чого; [він] знає, де смак; [він] знається на чому; [він] знає, що добре.
У нього дурна репутація	Він має погану славу.
У нього завидне здоров'я	На його здоров'я можна позаздрити; на його здоров'я будь-хто позаздрить.
У нього миролюбний характер	Він мухи не зачепить.
У нього на все є відповідь	Він на все відповідь (відказ) має; він на все має що відповісти.
У нього не було часу	Він не мав часу; він не мав коли; йому не було коли; йому ніколи було; йому ніколилося.
У нього погані задатки	Він має (у нього) лихі (погані) нахили (здібності).
У ньому заговорила корисливість	У ньому прокинулася (озвалася) корисливість; у ньому прокинулося (озвалося) користолюбство.
У ньому ледве душа тримається	У нього тільки душа в тілі; він тільки живий та теплий; живе, як без лою каганець; душа в нім лиш на волоску держиться; душа в ньому на плечі (на рамені); він на тонку пряде.
У передчутті загрози (небезпеки)	Ніби на вулкані.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
У перший же день	Першого ж дня.
У перших числах квітня	На початку квітня.
У першу чергу	Насамперед, передусім, найперше, щонайперше; перш за все.
У письмовій формі	На письмі; у писемній формі.
У піднесеному настрої	В ударі.
У повній безпеці; там, де ніщо не загрожує	У цілковитій безпеці; цілком (зовсім) безпечно; у надійних руках.
У повній мірі	Повною мірою.
У повнолуння	На молодику.
У повному об'ємі	У всьому обсязі; повністю.
У повному озброєнні	При всій (при повній) зброї; у всеозброєнні.
У повному смислі	У повному розумінні (значенні).
У повному смислі слова	Що називається.
У подібному випадку	У такому випадку (разі).
У попередні часи	За попередніх (давніших, колишніх) часів; попередніми часами; давніших літ.
У порівнянні з ким (чим)	Проти (супроти) кого (чого).
У порівнянні з...	Порівняно з..., впорівень із...
У порядку виключення	Як виняток.
У порядку черги	За чергою; по черзі; по ряду.
У поті лиця	У поті чола[401].
У поточному році 366 днів	У цьому році (цей рік має) 366 днів.
У похилому віці	На (під) старість.
У придачу	На додачу; на додаток; до того ж.
У принципі, мені все рівно	Власне[кажучи] (фактично), мені однаково (байдуже, все одно).
У приятельських (товариських) стосунках	На короткій (на дружній) нозі.
У продаж	На продаж.
У протилежність	На противагу.
У протилежну сторону	Навспак.
У прямому ефірі	Наживо.
У п'яному виді	Під п'яну руч; по-п'яному.

[401] Вислів походить із Біблії. Після того, як Адам і Єва скуштували заборонений плід із Дерева пізнання добра і зла, Бог розгнівався, вигнав їх із раю і сказав Адаму: «У поті чола свого їстимеш хліб свій». В Едемському саду перші люди мали вдосталь їжі і не мусили ні про що дбати. Після вигнання з раю Адам мав тяжко працювати, щоб прогодувати себе і сім'ю. Вислів «у поті чола» означає важку працю, виснажливу повсякденну роботу, великі труднощі (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
У разі (випадку) необхідності	У разі потреби; коли буде (зайде) потреба.
У разі потреби викладення додаткових вимог	Якщо потрібно викласти додаткові вимоги.
У рамках	У межах.
У рамках діючого законодавства	У межах діючого законодавства.
У рамках своєї компетенції	У межах своїх повноважень.
У ранній молодості	Ранньої молодості; за ранньої молодості; з першого молоду; напровесні життя.
У результаті цього й…	Звідси й…
У результаті	У підсумку; наслідком.
У решеті води не втримаєш	Вода в решеті не встоїться.
У рівній мірі	Порівну.
У рідкому (твердому) виді	У рідкому (твердому) стані.
У різні боки розбігатися	Як раки з мішка.
У різні сторони	Урізнобіч.
У робочий час	Під робочу пору.
У розгарі гульби	Саме гульня.
У розгарі літа	У розповні літа; гарячої літньої пори; у гарячу літню пору; саме в середоліття.
У розгарі сезону	У розпалі сезону.
У роздріб	На роздріб.
У розквіті літ	Розквітлого віку.
У розквіті сил	У силі віку.
У розквіті фізичних і духовних сил	У цвіту, у цвіті; у самому соку; саме в соку.
У розрізі чого	З погляду чого.
У розсрочку	На виплат.
У розстрочку платити	Платити частками (по частках); платити у певні строки (терміни).
У розстрочку	У кредит; на виплат.
У роки революції	За революції.
У рядах противника	У ворожих лавах.
У ряді міст	У кількох (у багатьох) містах.
У сам (самий) раз	В акурат, акурат; якраз; влучно; саме в час; саме враз; учасно; упору; у міру; саме добре.
У самого моря	Біля (коло, край) [самого (самісінького)] моря.
У самому кінці	Наостанці, наостанку, наостанок, насамкінець, напослідку; аж у кінці.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
У самому низу	Аж на споді; на самому споді.
У самому початку	Наприпочатку.
У саму пору	Якраз на часі.
У саму точку	У саме серце.
У свій час	Свого часу.
У своє задоволення жити	Собі на втіху (на втіху собі, до своєї уподоби) жити; безтурботно (безжурно, у розкошах, розкошуючи) жити; розкошувати.
У своє оправдання	Щоб якось виправитися.
У своєму роді	У своєму роді; з певного погляду.
У своєму стилі	На свій лад (кшталт).
У своєму стремлінні	Намагаючись.
У своїй компанії сидіти	Своїм товариством (своїм гуртом, своєю компанією) сидіти.
У свою користь	Собі на користь.
У свою чергу	Зі свого боку; своєю чергою; і собі.
У семи няньок дитина без ока	Де багато баб, там дитя безпупе.
У силу закону	Силою закону; на підставі закону.
У силу можливості	По змозі; як вистачить сил; як буде змога.
У силу обставин	Через обставини; з огляду на обставини.
У силу	Силою.
У сім'ї не без виродка	Нема роду без вироду; нема лісу без вовка, а села без лихого чоловіка; у болоті не без чорта; кожна отара не без паршивої вівці; і між доброю капустою бувають гнилі качани.
У скільки це обійдеться?	Скільки (що) це коштуватиме?
У скомканому вигляді	Жужмом; зібганий.
У скорому часі	Незабаром, невзабарі; скоро; незадовго; через (за) недовгий час.
У смислі того	У розумінні того.
У сні	В обіймах Морфея.
У списках не значиться	Нема в списках.
У спільний котел	До гурту.
У спішці	У поспіху.
У спогадах переноситися	Спогадами переноситися.
У стані афекту	У нестямі.
У стані душевного піднесення (натхнення)	В ударі.
У стані душевного потрясіння	Сам не при собі.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
У стані сп'яніння	У нетверезому стані; напідпитку; під п'яну руку.
У стороні; збоку	Осторонь.
У сторону лісу	У напрямі лісу.
У сторону	Насторонь.
У страху великі очі	З переляку очкур луснув.
У строгому смислі слова	У точному (буквальному) значенні слова.
У сукупності	Загалом; сукупно.
У сумерках	Смерком, присмерком.
У такому випадку	Раз так (таке); а коли так, то…; у такому разі; коли (якщо, раз) так.
У такому роді	Щось подібне; щось таке.
У такому розрізі	Так; таким чином.
У такому становищі, як хто-небудь	У шкурі чиїй (кого).
У таку глушину?	У таку кудкудаківку?
У тверезому стані	Потверезу.
У тексті зустрічаються помилки	У тексті трапляються помилки.
У темний вечір	Під темний вечір; темного вечора.
У тему	Доречно.
У теперішніх умовах	За теперішніх (за сучасних) умов.
У тисячу разів	Тисячократ.
У тихому болоті чорти водяться	Тиха вода греблю рве.
У ті дні	Тими днями.
У тій чи іншій мірі	Так чи так; так чи інакше.
У тісноті, та не в обіді	Тісно, зате тепло; тісно, та затишно; де згода, там і догода.
У той вечір	Того вечора; тієї вечорини.
У той день	Того дня.
У той же день	Того ж дня; того самого дня.
У той же рік	Того ж року.
У той же час	Водночас, одночасно, рівночасно; саме тоді.
У той же час	Одночасно; водночас.
У той раз	Того разу.
У той час як...	Тоді як...
У той час	На (під) цю пору; тоді.
У толк не візьму	Невтямки мені; не доберу розуму (ума); не второпаю; не збагну.
У тому випадку, якщо...	На випадок, коли [б]…; у тому разі, коли [б] (якби)…; якщо [б]…; як бува.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
У тому то й діло (справа)	Отож-то; отож-то й є; то ж то й воно; то ж бо то й; тим-бо й ба; отож-бо; тим-то й ба.
У тому то й річ	То ж то (отож-бо, отож-то) й воно.
У тому чи іншому випадку	Чи так чи так.
У тому числі й…	Серед них і…; між (поміж) них (ними) й…; у тому й…
У тому числі; включаючи	Зокрема, зосібна.
У тренді	У тоні.
У третій раз	Утретє.
У тривожному чеканні чого-небудь	Як на чеку.
У тридцять разів	Утридцятеро.
У ту ж ніч	Тієї ж [таки] ночі.
У ту ж хвилину	Тієї ж хвилини .
У тюрмі	У в'язниці; сидіти за ґратами.
У хворого закінчуються сили	У хворого (хворому) сили не стає; у хворого (хворому) сила виснажується (вичерпується); хворий геть знесилюється (висилюється).
У хворого лихорадка	У недужого гарячка.
У ході обговорення	Під час обговорення.
У ході	У процесі.
У холод кинуло кого	Мороз пішов по кому.
У хорошу годину	Під добру руку.
У цей (даний) момент	На цю хвилину; тепер; наразі.
У цей (той) раз	Цим (тим) разом; цього (того) разу.
У цей день	Цього дня; цієї днини.
У ці дні	Цими днями.
У цілковитій залежності від кого-небудь	Під чоботом чиїм (кого) бути (жити).
У цілому	Загалом; на загал.
У цілості й сохранності	Цілий і здоровий; цілий і неушкоджений (непошкоджений); у повній цілості; ціле й неушкоджене (непошкоджене).
У ціновому вираженні	У вартісному обчисленні.
У цю хвилину	Зараз-таки.
У цьому випадку	У цьому разі.
У цьому відношенні	З цього погляду; з цієї точки зору; під цим оглядом; щодо цього.
У цьому є доля істини (правди)	Воно дещо й правда; у цьому є частка істини (правди).
У цьому році	Цього року; цьогоріч.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
У цьому смислі	У цьому сенсі; під цим оглядом.
У часи кого (чого)	За кого; за часів кого (чого); під що; під час чого.
У частині заборони	Щодо (стосовно) заборони.
У черговий раз	Учергове.
У честь кого	На честь(на пошану) чию; шануючи кого.
У честь празника	Для (на) шанування свята.
У числі найважливіших справ	Серед найважливіших справ.
У числі присутніх	Серед присутніх.
У чому мати народила	В костюмі Адама і Єви; світить грішним тілом.
У чому справа?	Що таке?, про що йдеться?, у чому річ?
У чорта на зубах	У чорта на рогах (на болоті)[402].
У чужий монастир зі своїм статутом не пхайся[403]	У чужий черевик ноги не саджай.
У чужих руках завжди кусок великий	Засватана дівка [завжди] гарна.
У який час?	Якого часу?
У якій мірі?	Якою мірою?
У якості керівника	Як керівник.
У якості кого (чого)	Як хто; як що; за кого; за що.
Убавити	Зменшити; збити.
Убаюкувати	Заколисувати.
Убивати	Віку скорочувати; зводити в могилу (зі світу).
Убивство по замовленню	Замовне вбивство; убивство на замовлення.
Убити (згубити) кого-небудь	Укоротити віку; відправити чортам на сніданок; випустити дух; випустити душу з тіла.
Убити двох зайців	Спекти дві печені на одній ватрі.

[402] Болота, галявини у глибині лісу слов'яни вважали завороженими, у дохристиянські часи на них влаштовували капища язичницьких богів. Але іноді селянам доводилося йти зі сіл, зокрема втікаючи від ворогів, і селитися на таких «чортячих» місцях, щоб не викорчовувати лісу. Коли їх запитували, де вони живуть, відповідали: «У чортів вдома на болоті» (Зьобро О. Мова про мову // Високий замок).

[403] Колись розпорядок монастирського життя визначався уставами. Кожна обитель мала власний устав, деякі навіть судовий, за яким самостійно судили своїх людей за їхні гріхи. Переносне значення виразу «у чужий монастир зі своїм уставом не сунься»: потрібно виконувати встановлені правила, звичаї в суспільстві, чужому домі, а не встановлювати власні (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Убити наповал	Убити з маху (одним махом); [відразу] на смерть убити (забити) кого; убити (покласти) на місці кого.
Убити собі в голову	Забрати (узяти, вкинути, убгати) собі в голову що.
Убити час	Загубити (згубити, згаяти, загаяти, прогаяти) час.
Убитий горем	Пригнічений горем.
Убитий на охоті звір	Упольований звір.
Убиток	Збиток.
Ублюдок	Виродок.
Уболівати за когось	Схрестити пальці.
Уборка	Прибирання.
Уборщиця	Прибиральниця.
Уважати необхідним	Уважати за потрібне.
Уважати щось другорядним	Відсунути (відтіснити) на задній (другий) план.
Уважно (пристально) слідкувати очима	Дивитися (глядіти, стежити) пильно (пильними очима, уважними очима, пильним оком, уважним оком, унятливим оком) на кого (на що); пильно зорити [очима] за ким (за чим).
Уважно слідкувати	Пильнувати.
Уважно слухати	Розпустити (розвісити, порозпускати, порозвішувати) вуха; заслухатися; слухати, роззявивши рота; ловити слова із рота.
Уверх	Угору.
Уверх головою	Горілиць, навзнаки.
Уверх дном	Догори ногами; шкереберть; перевертом.
Уверх животом	Горічерева; догори черева.
Уверх лицем	Горілиць; горізнач; догори лицем.
Уверх по ріці	Угору річкою; гориріч; проти води (течії).
Увести в гріх	Довести до гріха; на гріх підвести.
Увести в експлуатацію	Увести в дію.
Увести в силу закон	Надати чинності закону.
Увести в склад	Увести до складу.
Увечері в суботу	Суботнього вечора.
Увиду цього	Через це.
Увилювати	Ухилятися.
Увисоту	Угору.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Увібрати	Усотати.
Увід	Уведення.
Увідкриту діяти	Відкрито діяти.
Увідкриту	Очевидьки.
Увійди в моє становище	Стань на моє місце.
Увійти без докладу	Увійти не оповівшись.
Увійти в борги	Напозичатися; заборгуватися; задовжитися; завинуватитися.
Увійти в борги	Позичати.
Увійти в довіру до кого	Здобути довір'я чиє (в кого); здобутися довіри в кого.
Увійти в долю	Стати спільником; пристати до спілки.
Увійти в законну силу	Набути законної сили (сили закону); стати правосильним.
Увійти в законну силу	Набрати чинності.
Увійти в звичку	Стати (зробитися) звичкою (звичаєм, навичкою).
Увійти в курс діла	Збагнути суть справи; розібратися в суті.
Увійти в милість до кого	Підійти під ласку кому; здобути ласку (здобутися ласки) в кого.
Увійти в милість до кого	Підійти під ласку кому; здобути ласку в кого; здобутися ласки в кого.
Увійти в норму	Стати нормою (за норму); зробитися нормою; узвичаїтися.
Увійти в роботу	Призвичаїтися до роботи; утягтися в роботу; обвикнути з роботою.
Увійти в розум	Дійти [до] розуму.
Увійти в русло	Зайти в береги.
Увійти в силу	Убитися в силу (потугу); употужніти; зміцніти; змогутніти.
Увійти в славу	Слави зажити; убитися в славу; набути слави; уславитися.
Увійти в смак	Набратися смаку до чого; добирати (добрати, дібрати) смаку в чому; розібрати смак у чому; уподобати що; розсмакувати що; розласитися.
Увійти в становище чиє	Стати на чиє місце (на місце кого); зглянутися на становище чиє; зглянутися на кого.
Увійти в стрій	Стати до ладу.
Увійти в чиєсь положення	Стати на чиєсь місце.

Увійти у воду	Убрести [у воду]; уступити у воду.
Увіковічнити	Убезсмертнити; прославити навіки.
Увіреність	Упевненість.
Увічливий	Ґречний.
Увічнити	Уписати в історію золотими літерами.
Уводити в гріх кого	До гріха доводити кого; на гріх (до гріха) призводити кого; на гріх підводити кого.
Уводити в соблазн кого	Спокушати кого; підводити на спокусу кого; підпускати бісики кому.
Уволився	Звільнився.
Уволю	Досхочу; удосталь.
Ув'ядати	В'янути.
Ув'язатися в бій	Устряти в бій.
Ув'язуватися	Устрявати; уплутуватися.
Уганда	Земля людей.
Уганяти в краску кого	Примусити червоніти кого; завдавати сорому (стиду) кому.

Більшість із нас перескакує на російську[404].

Уганяти в піт кого	Примусити упріти (попріти) кого.
Угар	Чад.
Углубити	Поглибити.
Угнітати	Гнобити; пригноблювати.
Уговорювати	Умовляти.
Угодити	Догодити.
Уголовний, кримінальний	Карний.
Угомонитися	Угамуватися.
Угорщина	Союз десяти племен.
Угрожати	Погрожувати; загрожувати; пригрожувати.
Угроза	Загроза.
Угрюмий	Похмурий.
Удаване, нещире співчуття	Крокодилячі сльози.
Удаваний плач	Крокодилячі сльози.

[404] Почувши у відповідь на своє українське слово «русский ответ», більшість із нас якось мало не запопадливо перескакує на російську, щоб, не дай Боже, не зарахували до «націоналістів». До речі, тим самим ми позбавляємо нашого співбесідника нагоди оволодівати державною мовою. Мовою думка не просто формулюється, а насамперед формується. І це запорука багатоманіття культур і неуніфікованості духовного світу (В'ячеслав Брюховецький).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Удавано дивуватися	Зробити великі очі.
Удавано добра й сумирна людина	Святе та Боже на чорта схоже.
Удаватися в крайнощі	Перебирати міру.
Удаватися до хитрощів	Братися на спосіб.
Удаватися до чародійства	Пускатися на чари.
Удавлювати	Утискувати.
Удаляти	Видаляти.
Удар для когось	Ніж у серце комусь.
Ударили морози	Морози взяли (взялися); потисли морози.
Ударити кого-небудь по зубах	Виграти третячка на зубах.
Ударити кого-небудь	Відважити бебеха; уліпити буханця.
Ударити кулаком	Стусана дати.
Ударити по кишені	Завдати збитків.
Ударитися в амбіцію	Показати свій гонор.
Ударяти за ким	Залицятися до кого; упадати коло кого; смалити (присмалювати, пекти) халявки до кого.
Удача	Успіх.
Удачний	Вдалий; вдатний.
Удвох	На пару; в парі.
Удень з вогнем не знайдеш	І в світі[білому] не знайдеш; того й вдень із свічкою не знайдеш; ні слуху ні послуху.
Удивлятися	Проникати очима; втуплювати очі; витримувати очі.
Удобний	Зручний; вигідний.
Удобства	Вигоди.
Удовбати в голову	Утовкмачити (утелющити) в голову.
Удосталь	Скільки влізе.
Ужалити	Дати меду.
Ужас	Жах.
Ужасно подобається	Надзвичайно (дуже) подобається.
Уже в літах хто	Уже літній (в літах); підстаркуватий (пристаркуватий) хто.
Уживати необхідних заходів для досягнення мети	Натискати кнопку (всі кнопки).
Ужин	Вечеря.
Узагалі-то	Загалом; насправді; правду (по правді) кажучи; щиро кажучи.
Узагальнювати	Стригти під один гребінець.

Узад і вперед	Назад і вперед; туди й сюди.
Узаперті	Під замком.
Узи братства	Братерська зв'язка.
Узи Гіменея	Гіменеєві пута.
Узнати	Дізнатися; довідатися.
Узнати, почому фунт лиха	Дізнатися, почім ківш лиха; уздріти смаленого вовка.
Узор	Візерунок.
Узористий	Квітчастий.
Узяти (схопити) за шиворот	Узяти (схопити) за петельки (за комір).
Узяти в залог (під залог)	Узяти в (на) заставу.
Узяти в кліщі (тиски) кого	Узяти в лещата кого; загнати кого на слизьке; посадити кого на лід; стиснути кого як кліщами[405].
Узяти в лапки	Залапкувати.
Узяти в оборот кого	Узяти (прибрати до рук, в руки) кого; забрати в руки кого; узяти в роботу кого.
Узяти в охапку	Узяти в оберемок.
Узяти в полон	У полон (до полону) заняти; заполонити.
Узяти в толк	Узяти до тями (у тямки, у тямок); добрати розуму; збагнути; второпати.
Узяти в толк	Помістити в голові.
Узяти в штики	Узяти в багнети.
Узяти верх	Переважити.
Узяти високу ноту	Потягнути горою.
Узяти до відома	Врахувати; узяти до уваги.
Узяти з полічним	Спіймати на гарячому.
Узяти за горло	Приступити з ножем до горла.
Узяти за жабри кого	Узяти (ухопити, схопити) за горло (за горлянку, за карк) кого; узяти (ухопити) за петельки (за зябра) кого.
Узяти за жабри	Узяти за барки.
Узяти на буксир	Узяти на гуж.
Узяти на віру; повірити на слово	Узяти (прийняти) за чисту монету.
Узяти на облік	Зареєструвати.
Узяти на себе зобов'язання	Зобов'язатися.

[405] Більшість фразеологізмів своїм виникненням завдячують різним ремеслам, видам діяльності людей – таким, як: ковальське ремесло (кувати вухналі зубами, брати в лещата, попадати в лещата, дати гарту, як ковальський міх, як молотком ударити тощо) (Інтернет-проект «Нова мова»).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Узяти на себе повноваження	Перебрати повноваження.
Узяти на себе повну відповідальність	Відповідати головою.
Узяти на себе турботу про що	Узяти (перейняти) на себе клопіт (клопотання) про що; дбати (клопотатися) за (про) що; клопотатися (піклуватися) чим.
Узяти напрокат	Випозичити.
Узяти під захист	Стати в обороні.
Узяти під контроль	Узяти на олівець.
Узяти під опіку	Заопікуватися.
Узяти під сумнів	Засумніватися.
Узяти свої слова назад	Відкликати свої слова.
Узяти себе в руки	Опанувати себе; запанувати над собою.
Узяти слід	Ухопити тропи.
Узяти собі за правило	Класти собі правило.
Узяти чию сторону	Стати на чию сторону (на чий бік, на чиєму боці, на боці кого); заступитися (стати) за кого; пристати до кого; на чиюсь руч горнути; потягти за ким [руку, руч].
Узяти штурмом місто	Здобути штурмом місто; взяти приступом місто.
Узятися енергійно (наполегливо, поспішно)	Завзятися що робити; прихопитися за щонебудь; прихватитися (ухопитися) до чого.
Узятися за зброю	Узятися (стати) до зброї.
Узятися за науку	Присісти до науки.
Узятися за розум	Схаменутися; отямитися; прийти до голови по розум.
Узятися не за своє діло	Не в свої ворота вскочити.
Уїдливо дошкуляти комусь	Моркву терти комусь.
Указ підписано президентом	Президент підписав указ.
Указати вірний шлях	Показати правдивий шлях.
Указати напрямок	Унапрямити.
Уклад	Лад.
Укласти мир	Замиритися.
Уклінно просити (благати, молити) кого-небудь	Упасти в ноги (до ніг).
Уклонятися від теми	Відхилятися від теми; відбігати теми.
Украдкою	Мов злодій.
Украй необхідно	До скрути треба.
Україна	Територія кордону.
Україна відбулася!	Україна є (утвердилася)!

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Україномовний	Українськомовний.
Укриття	Захисток.
Укроп	Кріп.
Уксус	Оцет.
Улаштувати базар	Зчинити галас (шарварок).
Улаштувати бал	Бенкет (гульбище) справити.
Улаштувати засаду	Піти на засідки.
Улаштувати справи	Залагодити (заладнати, полагодити, поладнати) справи.
Улесливий	Без мила лізе.
Улетіти в копійку	Датися в копійчину; дорого обійтися.
Улипнути в неприємну історію	Ускочити (уплутатися) [в халепу]; ускочити (уплутатися) в [неприємну] історію; ускочити по самі вуха (вище халяв).
Улізти в довіру	Закрастися в душу (в довіру).
Уліпити кулю в лоб кому	Усадити кому кулю в лоб.
Уліпити пощочину	Дати в лице кому; дати (відважити) ляпаса (ляща) кому; дати поличника кому; ляснути по щоці кого.
Уловити смисл	Ухопити зміст (сенс).
Уловка	Виверт; викрут; хитрощі.
Уложити в голові	Збагнути [собі]; утямити [собі].
Уложити немало труда	Докласти праці.
Улюблений	Милий серцю.
Уляпатися	Улізти в біду.
Ультиматум	Категорична вимога.
Ум за розум зайшов	У голові завернуло; глузд за розум завернув.
Умирати від чого	Умирати на що (з чого).
Умисел	Замір; намір.
Умілий	Вправний.
Умісно	Доречно.
Уміти вийти сухим із води	І риби наловить, і ніг (і штанів) не замочить.
Уміти доладно, переконливо говорити	Мати добрий язик.
Уміти зробити щось, бути здібним	Зав'язати котові хвоста.
Умішуватися в розмову	Утручатися (плутатися, устрявати) до розмови (в розмову); приставати (уступатися) до розмови; впадати в слово (в річ); ухоплюватися в бесіду (в розмову); примовлятися.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Умішуватися не в свої справи	Пхатися до чужих справ (не у свій город).
Умішуватися	Втручатися; лізти; пхати свого носа.
Умови життя покращилися	Умови життя поліпшилися.
Умовити кого; домовитися з ким	Примовити кого.
Умоляти	Благати.
Унаслідок незгоди	Через незгоду.
Унижатися перед ким	Шию гнути (карка вигинати) перед ким; гнутися (запобігати) перед ким; лизати халяву (чоботи) кому.
Униз головою впасти	Сторчака дати.
Униз головою	Догори ногами (дриґом); сторч головою; долілиць.
Униз ногами	Долініж.
Униз по річці (за течією)	За водою; за течією; уплин за водою; долі річкою (водою); доліріч; наниз (униз) річкою.
Унизу	Надолі, надолині.
Уникати близьких стосунків з ким-небудь	Триматися на великій (значній) відстані (віддалі).
Уникати боїв	Відсиджуватися в окопах.
Уникати відповідальності	Ховатися в кущі (по кущах, по кутках).
Уникати критичних моментів	Згладжувати гострі кути.
Уникати небезпеки	Оминати рифи.
Уникати небезпеки, тікати від неї	Ховати голову в пісок.
Уникати суперечок (сварки)	Обминати гострі кути.
Уникати	Оминати (обходити) десятою дорогою.
Уникнути важких наслідків	Дешево відбутися.
Уникнути відповідальності	Вийти сухим із води; умити руки[406].
Уникнути заслуженого покарання	Вискочити на сухе; вийти сухим із води[407].

[406] Широкої популярності цей вислів набув у зв'язку з євангельською легендою, за якою римський намісник Іудеї Понтій Пілат, віддавши на вимогу юрби Христа на розп'яття, «умив руки перед народом і сказав: неповинний я в крові праведника цього» (Мт. 27, 24). Також виникнення цього вислову пов'язано із давнім східним звичаєм: людина, не винна у злочині, вмивала водою руки і привселюдно заявляла: «Я не винна в цьому» або «Руки мої – чисті». Це прирівнювалось до урочистої клятви (Зьобро О. Мова про мову // Високий замок).

[407] У давнину в багатьох народів існував звичай звинуваченого в злочині чи відьомстві випробовувати водою. Підозрюваного кидали в річку чи озеро. Якщо він не тонув, тобто вода його не приймала, його вважали злочинцем і судили. Якщо ж тонув, то вірили, що ця людина не винна у злочині, її обмовлено, отже, вона марно загинула. Про того, кому поталанило уникнути смерті, говорили, що він вийшов сухим із води (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Універсальний	Всеохоплюючий; загальний.
Унікальний шанс	Виняткова нагода.
Унікальний, екстраординарний	Винятковий; особливий; рідкісний; незрівнянний; неповторний.
Унітарний	Цілісний, одноцілий; неподільний.
Уніфіковувати	Уодностайнювати; стригти під один гребінець.
Уніформа	Однострій.
Унього водяться гроші	У нього є (він має) грошенята (копійчину); у нього копієчка волочеться.
Упав в обморок	Млості обняли.
Упав замертво	Упав як мертвий (без духу).
Упав як підкошений	Впав (гепнувся) снопом.
Упадати біля когось	Витися (звиватися, крутитися) в'юном (лисом) біля когось.
Упадати в апатію	Опускати руки.
Упадати в надмірні крайнощі	Перегинати палицю.
Упадати в тугу	Удаватися (укидатися) в тугу.
Упадати у великий відчай (розпач)	Рвати на собі волосся (патли, чуба); рвати на собі бороду.
Упадок духу	Зневір'я; занепад (підупад) духу.
Упадок сил	Знесилення; занепад сил.
Упакований	Запакований.
Упаковочний	Пакувальний.
Упасти в бідність	Пошитися в злидні.
Упасти в дитинство	Здитиніти, здитинюватися, здитинитися; на дитячий розум зійти (перейти); змалитися до дитини; вистаріти розум.
Упасти в немилість	Підпасти під неласку; потрапити (попасти, упасти) в неласку (в немилість); відпасти (збутися) ласки; зазнати неласки; утратити прихильність.
Упасти в нещастя	Потрапити (попасти) в біду; зазнати нещастя (недолі, безталання, лиха, біди); зійти на біду; знещасливіти.
Упасти в обморок	Знепритомніти; зімліти, зомліти.
Упасти в спокусу	Запасти (увійти) в спокусу; спокуситися.
Упасти вниз головою	Сторч (сторчма)[головою] упасти; сторчголов упасти; зловити сторчака; укритися п'ятами.
Упасти лицем вниз	Упасти долілиць; носом заорати.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Упасти смертю хоробрих	Полягти як герой.
Упасти у відчай	Заламувати руки; піддатися розпуці.
Упасти уверх ногами	Упасти шкереберть (сторчголів).
Упевнений у чому	Певний чого (на чому).
Упевнено крокувати	Іти й не озиратися.
Упевнено	З певністю.
Упертий	Мідний лоб; мідяне чоло; хоч стріляй.
Упертися на своєму; уперто стояти на своєму	Затятися на своєму; стати дуба.
Упертися; затятися	З'їхати як на пень.
Упертися; настійно вимагати чого-небудь	Як на пню стати.
Уперто захищати	Стояти горою.
Уперто мовчати	Набрати води в рот.
Уперто намагатися звернути чиюсь увагу на щось	Тикати під ніс.
Уперто наполягати на чомусь	Знов (знову) за рибу гроші.
Уперто працювати	Наполеглево працювати.
Упиратися	Ставати дибки (гопки); упертися рогом; як окунь проти води.
Упіймати Бога за бороду[408]	Піймати вітер у вітрила.
Упіймати на гачок	Загачити.
Упіймати на полюванні	Уполювати.
Упіймати на слові	Уловити в мові.
Упійматися	Злапатися; попасти на гачок[409].
Уплатити	Заплатити.
Уплотнітєль	Ущільнювач.
Уплутатися в історію	Устряти в історію.
Уповні	На всю губу.
Уповні достатньо	Якраз досить.
Уповні заслуговує	Цілком заслуговує.
Уповні заслужено	Цілком заслужено.

[408] У давніх народних уявленнях борода була ознакою мужності, втіленням великої сили, росту, плодючості. А ще, вхопивши чоловіка за бороду, можна його контролювати, примушувати виконувати свої бажання.Отже, фразеологізми «вхопити Бога за бороду», «тримати Господа за бороду», «вхопити щастя за бороду» і означають досягнення чогось особливого, незвичайного, вимріяного (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

[409] Більшість фразеологізмів своїм виникненням завдячують різним ремеслам, видам діяльності людей – таким, як: рибальство (пійматися на гачок, піддаватися на вудку, заманити в свої сіті, битися як риба в сітях тощо) (Інтернет-проект «Нова мова»).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Уповні можливо	Цілком можливо.
Уповноважений	Управнений.
Уподібнюватися чому	Приподоблюватися до чого.
Уподоблювати	Ототожнювати; рівняти (ставити) на одну дошку.
Упоратися з труднощами	Розкусити горішок.
Упорядковувати	Ставити на свої місця.
Упорядчик	Упорядник.
Управління	Урядництво; управа.
Управляти мізки	Управляти клепку; прочищати мозок.
Управляющий	Керівник.
Упровадження в оборот	Упровадження в обіг.
Упроголодь	На сухому пайку.
Упродовж багатьох років	Багато років (літ); протягом багатьох років; багатьма роками.
Упродовж цілого дня	Протягом цілого дня (цілої днини); через цілісінький день.
Упругий	Пружний; пружистий.
Упрягатися в роботу	Запрягатися до праці.
Упрямий	Упертий.
Упускати з виду	Забути; занедбати; випускати з уваги.
Упустити слушну нагоду	Проґавити; упіймати (піймати) ґаву (ворону); дати зівка.
Упустити шанс	Утратити нагоду.
Упущення	Недогляд.
Ураган	Буревій; буря; гуляйвітер.
Урбаністична культура	Культура міста.
Ургентний	Терміновий; невідкладний.
Уриватися	Уломлюватися.
Уривок з тексту	Витяг з тексту.
Урівнювати	Стригти під один гребінець; підводити під один шнур.
Урізання	Вкорочення.
Урізатися в пам'ять кому	У тямку датися (убитися) кому; у голову (у мозок) уїстися кому; у пам'ять (у пам'ятку) упасти кому; даватися взнаки; утямки бути.
Уроджений	Природжений.
Урожайність землі	Родючість землі.

Урозумити кого	Напоумити (напутити) кого; на [добрий] розум наставити (напутити) кого.
Урочистий	Бучний; пишний.
Усадити собі кулю в лоб	Загнати (увігнати) собі кулю в лоб (в голову).
Усвідомити що-небудь	Укласти в голову.
Усвойте собі добре	Затямте собі гаразденько.
Усе байдуже	Ні гаряче ні зимно.
Усе без винятку; будь-що	Хоч що; що завгодно (попало); що хочеш (хочеться).
Усе більше й більше	Дедалі (щодалі, щораз, чимраз) більше.
Усе в ажурі	Усе гаразд; усе як має бути.
Усе в домі дибом стало	У домі (у хаті) все догори дном (горідна, догори ногами, сподом, сторч, сторчма, перевертом, переверть, шкереберть).
Усе в порядку	Усе як слід; усе гаразд; усе добре.
Усе в рожевому світлі	Усі кози в золоті.

Мовне винародовлення
призводить до морального каліцтва, а воно –
найродючіший ґрунт для різних злочинів
(*Іван Огієнко*)[410].

Усе в сукупності	Усе гуртом; усе разом; усе загалом; усе разом узяте.
Усе валиться з рук	Усе з рук падає; ніщо рук не держиться в кого.
Усе добре, що добре кінчається	Усе добре, що на добре виходить; усе добре, що добрий кінець має.
Усе ж; все-таки	Зрештою.
Усе життя	Покіль віку.
Усе забрати; нічого не залишити	Вимести під мітлу.
Усе закінчилося благополучно	Усе вийшло на добре.
Усе змінюється (стає іншим)	Світ догори ногами перевертається.
Усе змішалося в голові	У голові все йде ходором.

[410] Денаціоналізація сходить на погане виховання, на моральну хворобу: на неповне користування засобами сприйняття, засвоєння, впливу, на ослаблення енергії думки; на гидоту занедбання на місці витіснених, але нічим не заступлених форм свідомости, на ослаблення зв'язку молоді з дорослими, який заступає лише кволий зв'язок із чужими; на деморалізацію суспільства, аморальність, спідління. Навіть коли ті, хто пригнічує, досить близькі до пригнічуваних, а останні не позбавляються насильно майна і не обертаються в рабство гірших форм, денаціоналізація все ж призводить до економічної та розумової залежности і стає джерелом страждань (Олександр Потебня).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Усе має межу	Кожне море берег має.
Усе менше й менше	Щоразу (чимраз) менше; дедалі (щодалі, чимдалі) менше.
Усе налагодиться	Усе стане на свої місця.
Усе начисто	Усе до крихти.
Усе обійшлося благополучно	Не дійшло до нещастя.
Усе одно	Однаково, байдуже; хоч би там що; про мене; і за вухом не свербить; ні гірко ні солодко; ні холодно ні жарко.
Усе підряд	Геть чисто все.
Усе підряд; не перебираючи	З усім гамузом.
Усе пішло насмарку	Усе пішло нанівець; усе пішло (звелося) нінащо; усе пішло намарне.
Усе приходить вчасно для того, хто вміє чекати	Хто жде, той діждеться; чекай, аж час прийде.
Усе прояснилося	Усе стало на свої місця.
Усе рівно	Байдуже; однаково.
Усе скінчено!	[От і] кінець! От і (оце й) по всьому!
Усе це говорить не на вашу користь	Усе це не за вас (не на вашу руч) промовляє (говорить).
Усе ще	І далі.
Усевидячий	Тисячоокий, стоокий.
Усердний	Старанний; ревний; завзятий.
Усердно працювати	Ретельно (щиро, пильно) працювати; щирим серцем працювати (робити); припадати до роботи; докладати рук до чого; руки прикладати .
Усесторонній	Широкозорий; від А до Я.
Усипати гарячих	Усипати березової каші.
Усипати по перше число кому	Усипати (дати, завдати) по саме нікуди кому; дати доброго прочухана кому; усипати перцю (бобу); дати пам'ятного.
Усипляти	Заколисувати; присипати.
Усі без виключення	Усі без винятку.
Усі біди обрушилися на кого	Усі лиха (біди) спали (упали) на кого (на чию голову); усі біди (лиха) окошилися на кому.
Усі до одного	Усі чисто; геть усі; всі до душі; усі як один; усі як є.
Усі люди незалежно від віку; діти й дорослі	Від малого до старого; мале й велике.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Усі люди смертні	Усі люди вмирущі; смерті не минути (не відперти); усім там бути; усі ми там будемо.
Усі на одне лице	Усі один на одного (одна на одну, одне на одного) схожі; усі на один штиб (кшталт, копил).
Усі одним зайняті	Усі коло одного працюють (ходять); усі над одним працюють; усі про одно клопочуться (дбають); усі одним заклопотані.
Усі поголовно	Усі як один; усі чисто.
Усі признаки говорили про дощ	Заносилося на дощ.
Усі разом узяті	Усі гуртом.
Усі, кому не лінь	Усі, хто має охоту; кожен охочий.
Усім байдуже (все одно)	І собака не гавкне.
Усім добре	[Аби] вовк ситий і баран цілий; і вовки ситі, і кози цілі; і коза не голодна, і капуста не обгризена; і коза сита, і капуста ціла; і кози ситі, і сіно ціле; і нашим і вашим; і нашому Богу, і вашому; щоб і чорта не гнівити, і Богу молитись.
Усім не догодиш	Ще ся той не вродив, хто всім догодив.
Усім серцем (душею)	Щирим серцем; щирою душею.
Усім смертям на зло	Усім смертям на збитки; щоб смерть колька взяла; щоб смерті гірко стало; щоб пекло засміялося.
Усім чортам нудно	Аж пекло сміється.
Усіма голосами	На всі голоси.
Усіх благ!	На все добре! Усього найкращого! Хай щастить (таланить)!
Усіх видів допомога	Усяка допомога; яка тільки є допомога.
Усіх не задовольниш	На всіх не настачиш.
Усіх підряд; не розбираючись	Правого й винуватого.
Усіяний зорями	Визорений.
Ускочив по самі вуха	Упав у біду, як курка в борщ.
Уславлювати	Уводити в славу.
Услід за тим	Відтак.
Усліпу	Наосліп; навмання; наздогад.
Усліпу брати що	Брати наосліп що; купувати кота в мішку.
Услухатися	Прислухатися.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Услухатися уважно в що	Уважно дослухатися до чого; наставляти (нахиляти) вухо до чого.
Усмирити кого	Припин дати кому.
Усмиряти біль	Гамувати біль.
Усмиряти	Приструнювати; обламувати крила; прикручувати хвоста.
Усмішка осінила лице	Усміх опромінив обличчя.
Усмішка фортуни	Усмішка долі.
Усна анотація	Відгук.
Усне (словесне) запрошення	Запросини.
Усне мовлення	Живе слово.
Усно	Словами, на словах.
Уснути	Заснути.
Успівати	Устигати.
Успішно розвиватися	Твердо ставати на ноги.
Устав	Статут.
Уставити віконне скло	Засклити вікно.
Уставити дно куди	Приднити (заднити) що.
Уставляти картину під скло	Заводити картину під скло.
Уставляти палки в колеса	Кидати колоди під ноги; совати дрючки в колеса.
Устаканитися	Уладнатися.
Устами младенця глаголить істина	Дитина каже правду.
Установа	Заклад.
Установити дружні відносини	Стати на близьку ногу.
Установити контакт	Зв'язатися.
Установити послідовність у розмові (подіях)	Піймати нитку.
Установити черговість	Налагодити хід черги.
Установка *(предмет)*	Прилад; пристрій; устаткування.
Установлена ціна	Поставна ціна.
Установлений порядок	Заведений лад.
Устати з лівої ноги	Устати на ліву ногу (лівою ногою).
Устати з трудом	Насилу (ледве) устати (підвестися); зволіктися.
Устати з-за столу	Звестися з-за столу.
Устати зі сходом сонця	Із сонцем устати.
Устати на диби	Диба (дибки, дуба, сторчака, гопки, руба, горою) стати.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Устати поспішно	Схопитися (підхопитися) [з місця]; зірватися з місця; зірватися (схопитися) на [рівні] ноги.
Устояти перед спокусою	Не піддаватися спокусі (на спокусу); не датися на спокусу; опертися спокусі.
Устроїти базар	Зчинити ґвалт (галас, лемент, гармидер, рейвах).
Устроїти	Улаштувати.
Устроїтися	Улаштуватися.
Устрянути в розмову	Убовтнутися в розмову.
Уступати в бесіду з ким	Зайти в розмову (в бесіду, в речі) з ким; стати на речах із ким; розмовитися (розбалакатися) з ким.
Уступити в бій (битву, боротьбу)	Стати (піти) до бою (до побою, в бій, на бій); стятися з ким; стати на прю.
Уступити в дружні (товариські) відносини з ким	Зайти в дружбу (у приязнь) з ким; заприязнитися (заприятелювати, подружитися, потоваришувати, побрататися, запанібратитися) з ким.
Уступити в любовний зв'язок	Зазнатися з ким; зав'язати любовні взаємини (стосунки); кохатися; любитися.
Уступити в переговори	Розпочати переговори (перемови); стати до переговорів (до перемов).
Уступити в силу	Набрати сили (чинності).
Уступити в спір; поспорити	Зайти в суперечку; засперечатися; на суперечки піти; зчепитися.
Уступити дорогу	Дати дорогу.
Уступити місце кому	Поступитися місцем перед ким.
Уступити першість кому	Поступитися першістю перед ким; віддати першість кому.
Уступка	Поступка.
Усувати дефекти	Латати діри; усувати хиби.
Усувати неіснуючі перешкоди	Воювати (боротися) з вітряками.
Усунути від посади	Усунути з посади.
Усунути	Устромити.
Усупереч тому, на що можна було розраховувати	Понад усяке сподівання.
Усюди він вмішається	Скрізь він устряне.
Усюди; з усіх сторін	На усіх усюдах.
Усяка дрянь лізе в голову	Дурниці лізуть у голову; бридня (казна-що; усяка погань) лізе в голову.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Усякий раз	Щоразу; кожного разу; раз у раз.
Усякий раз як...	Щоразу як... (коли...); кожного разу як... (коли...); що [тільки]; аби [лиш].
Усякий раз, коли йдеться про...	За кожним разом, коли йдеться про...
Усякого роду	Усілякі, усякі; різні.
Усякого роду публіка	Усякі люди.
Усякому (кожному) відомо	Кожний (кожен) знає.
Усього є вдосталь (у великій кількості)	Повна чаша.
Усього-на-всього	Лише-но.
Усьому свій час	Усякому овочу свій час; на все свій час.
Утаїти гріх на сповіді	Приховати гріх на сповіді; попа в решеті возити.
Утвердитися	Стати твердо на ноги; здобути [собі] місце; набрати обертів; закоренитися; загніздитися.
Утекти	Кинутися (пуститися) навтікача; накивати п'ятами; дати драла (драпака); дременути (податися) навтьоки; намастити п'яти салом.
Утрамбований	Утовчений.
Утратити довіру до кого (до чого)	Зневіритися в кому (в чому).
Утратити здатність говорити від хвилювання	Язик у петлю скрутило комусь.
Утратити зір	Стемніти на очі.
Утратити значення (силу)	Звестися нанівець (на хвоста).
Утратити колишнє високе становище	Низько сісти.
Утратити невинність	Вінка (віночка) загубити.
Утрачати голос	Опадати з голосу.
Утрачати свідомість	Падати в нестямку.
Утрачений час	Згаяний (змарнований, марно витрачений, пропащий) час.
Утриматися в пам'яті	Зберігатися в пам'яті (в голові); триматися голови.
Утримування сім'ї лежить на мені	Утримувати родину – [це] мій обов'язок (моя повинність).
Утримувати кого-небудь в залежності	Держати (тримати) в шорах.
Утримувати когось своєю працею	Везти на шиї.
Утрирувати	Пересолювати; переперчувати; переборщувати; перетягати струну; передавати куті меду; переяскравлювати; перебільшувати.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Утрясати	Ладнати; залагоджувати.
Утюг	Праска, залізко.
Уха	Юшка з риби.
Ухилитися в сторону	Ухилитися вбік; збочити.
Ухилятися від виконання обов'язків	Тікати в кущі.
Ухилятися від відповідальності	Умивати руки.
Ухилятися від відповідальності за щось	Ховатися за чужу спину.
Ухилятися від обов'язків, перекладаючи їх на інших	Ховатися за чужу спину.
Ухилятися від розмови	Відмовчуватися; грати (гратися) в мовчанку.
Ухитритися	Знайти спосіб; добрати способу (хисту).
Ухожена дитина	Доглянута (припильнована) дитина.
Уцінений	Здешевлений.
Учасник змагань	Змагун.
Участковий	Дільничний.
Участок	Дільниця; ділянка.
Учащати до когось; часто ходити куди-небудь	Топтати стежку (доріжку).
Учбовий рік	Навчальний рік.
Учений (учений) ступінь	Науковий ступінь.
Учинити злочин	Скоїти злочин; узяти гріх на душу.
Учинити підло	Ударити нижче пояса.
Учинити самогубство	Укоротити собі віку; накласти на себе руки.
Учинити що-небудь незвичне	Устругнути (утнути, утяти) штуку.
Учителювати	Бути за вчителя.
Учити добру	На добро вчити.
Учити кого чому	Учити кого чого.
Учити уму-розуму	Наставляти на добрий розум.
Учитися чому	Учитися чого.
Ушиб	Синець; пошкодження; забите місце.
Ущелина	Міжгір'я.
Ущемити в правах	Обмежити права.
Ущемити гідність	Зачепити (образити) гідність.
Ущемляти	Завдавати кривди; прикручувати хвоста.
Ущент зруйнувати	Розтерти з землею.
Ущерб	Шкода.
Уют	Затишок.
Уютно	Затишно.

Уявно перенестися кудись	Майнути думкою.
Уязвиме місце	Уразливе місце.
Уязвимий	Уразливий.

Ф

Фабрика іграшок	Цяцькарня.
Фабрика	Виробництво.
Фабрикувати	Виготовляти; виробляти.
Фаворит; протеже; любимчик	Улюбленець.
Факел	Смолоскип.
Факт на лице	Ось тобі й факт; незаперечний факт.
Фактично	Просто-таки; прямо-таки.
Фактор	Чинник.
Фальсифікація	Підробка.
Фальшивити; лицемірити	Лукавити; кривити душею; крутити хвостом; крутія крутити.
Фальшиво	Удавано; нещиро; неприродно; штучно; облудно.
Фальшиво співати	Як собака в кукурудзі вити.
Фальшування	Обдурювання.
Фальшувати; фальсифікувати	Підробляти, підроблювати.
Фамілія	Прізвище.
Фамільний	Родовий; панібратський.
Фамільярно	Запанібрата.
Фан, фанат	Уболівальник; шанувальник; прихильник.
Фандрейзинг	Збір коштів.
Фантазер	Мрійник.
Фантазія	Дивацтво; вигадка.
Фантазувати	Вигадувати; видумувати; придумувати; вимишляти; мудрувати; заходити в хмару; мріяти; марити; снити.
Фантастичний	Умреш який.
Фантастично	Знаменито; пречудово; прегарно; збіса гарно; божественно; чарівливо.
Фарисей; лицемір	Дворушник.
Фарисейський	Лицемірний.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Фармаколог	Лікознавець.
Фармацевт	Аптекар.
Фартух	Запаска.
Фарфор	Порцеляна.
Фарш	Начинка.
Фаст-фуд	Їжа нашвидкуруч.
Фатальний	Злощасний.
Фатальні наслідки	Невідкличні наслідки.
Фатум	Доля.
Федот, та не тот	Усім козак, та чуб не так.
Фейк	Брехунець.
Феноменальний	Винятковий; надзвичайний; надприродний; неземний.
Фестиваль проводиться	Фестиваль триває (відбувається).
Фешенебельний	Великосвітський; розкішний.
Фиркнути	Пирхнути.
Фіаско	Неуспіх, невдача; пшик; провал; крах.
Фігура займає центральне положення	Фігура розташована в центрі.
Фігурувати	Згадуватися; бути присутнім.
Фіґа з маслом	Дуля з маком.
Фієста	Свято; святкування.
Фізична підготовка	Фізичний вишкіл.
Фізіономія; лице	Обличчя.
Фізкультура	Тіловиховання.
Фіксування	Закріп; закріплювання.
Фіксувати в пам'яті	Запам'ятовувати.
Фіксувати увагу	Зосереджувати увагу.
Фіктивний	Несправжній; вигаданий.
Фіктивні позитивні показники	Цифра справна.
Фікція	Вигадка.
Філантроп	Доброчинець.
Філігранний	Тонкої роботи.
Філін	Пугач.
Філія	Відділення; відділок.
Філолог	Мовознавець.
Фільм	Стрічка.
Фільтр	Цідило.
Фіміам	Ладан.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Фінальний матч	Остання гра.
Фінальний	Кінцевий; заключний, завершальний; останній.
Фінанси	Кошти; гроші.
Фініш	Кінець.
Фіолетовий	Фіалковий; бузковий.
Фірма	Підприємство; виробництво.
Флаєр	Літунець[411].
Фланг	Бік; край.
Флегматичний	Млявий.
Флешмоб	Раптівка[412].
Фліртувати; загравати	Крутити любов; пускатися в зальоти; фіґлі-міґлі корчити; залицятися; припадати біля кого (з ким); увиватися біля кого; бігати за ким; топтати стежку; забивати клинці; розводити шури-мури.
Флора й фауна	Усе живе.
Фобія	Страх.
Фокус	Зосередження уваги.
Фокусник	Штукар.
Фокусувати увагу	Зосереджувати увагу.
Фол	Порушення.
Фон	Тло.
Фонарик	Ліхтарик.
Фонтан	Водограй.
Формат	Розмір.
Формування	Творення.

[411] Цілком вживане в україномовній толоці слівце замість тарабарського «флаєр». На телеекрани і на сповісні хвилі (чи не вперше, але вже певно, що найгучніше) винесла слово літунець ватага Тартак у своїй співанці «Кожне тіло» з платівки 2001 року «Демо_Графічний Вибух». Втім, це знане награння слугувало провісником виходу усього пісенника, а тому побачило світ раніше за повнотривале кружальце – у 2000-му. Тож можна вважати, що відтоді слово вже точно перебуває в обігу: цю пісеньку співали тоді й досі полюбляють мало не всі шанувальники гурту, а спільнота ця чимала. Пересвідчитися на власні очі, що новотвір літунець направду «вилетів» ще в «Кожному тілі» – можна безпосередньо на іменці Тартака. Літунець (часто трапляється також написання летунець) по суті є дослівним перекладом отого чужинського *flyer*, яке в американській говірці насамперед означає льотчика, а вже аж за тим невеличку афішку. Хоча українською милозвучніше буде все ж таки не льотчик, а літун (або летун) – та це вже інша оповідка (Словник новотворів Юрка Зеленого).

[412] Очевидно, ніщо, окрім наших лінощів і закам'янілого мислення, не стоїть на заваді, аби це – нехай і надзвичайно маловідоме загалові, однак все ж таки «живе» слово – запалити у новітньому, сучасному значенні (Словник новотворів Юрка Зеленого).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Форсувати	Прискорювати.
Форсунка	Прискавка.
Фортеця; кріпость	Твердиня; тверджа.
Форточка	Кватирка.
Фортуна; фатум	Доля; удача; успіх; талан.
Фотограф	Світляр[413].
Фотографія, фото, фотокартка	Світлина, знимка.
Фотографувати	Знимкувати.
Фотометр	Світломір.
Фрагмент	Уривок; відлам.
Фраза	Вислів; вираз; зворот.
Фракція	Відламок, відлам.

[413] У роки сов'єцького «злиття націй та мов» і насильницького стирання відмінностей між російською та українською мовами було спалено далеко не один український словник технічних, ділових та наукових термінів, і в прямому розумінні кислотою витравленні з текстів питомо наші слова [на підтвердження цього щиро запрошую зазирнути хоча б у кілька першоджерел: наприклад, у дописи добродійки Марії Процик «Українські видавничі терміни у словниках 20–30-х років ХХ століття» (статтю можна проглянути або ж відразу і звантажити собі у вигляді .pdf), «Сучасна українська видавнича термінологія», у розвідці пані Ірини Кочан «Динаміка термінів з міжнародними кореневими складовими» або ж у «Словнику чужослов'їв» Павла Штепи (ковзнути вниз, до слова «фотограф»)].

Проте сов'єтам так і не вдалося назовсім вибити з пам'яті світлину і вона почала повертатися до життя [дивись хоча б СЛОВНИК.нет або ж збірник словників РОЗУМ.орґ.уа]. Але виникло таке собі перекособочення: світлина-то вижила, а ось умілець, який її робить – чомусь ні. Хоча було таке слово – цілком літературне і зазначене у розстріляних словниках: нашою мовою знавець фотосправи називався не інакше, як світляр. Порівняйте з чоботар, воротар, весляр, токар, знахар, столяр, слюсар – продовжувати перелік?

Українська мова ще задовго до виникнення модних нині жінкоборних (феміністичних) рухів і течій прагнула до називання речей своїми іменами, а відтак і розрізнення за статями, наприклад: вчитель – вчителька, лікар – лікарка, тож і світлинну справу це не оминуло: якщо він – світляр, тоді вона – світлярка. Відповідно існувало ціле словотворче гніздо термінів, про які нам забувають розповісти шкільні підручники:

- фотографічний – світлярський або світлинний;
- фотографія (заняття) – світлярство, а також світлинництво, світлинкарство, світлопис (читай нижче);
- фотографічний заклад (аґенція, лабораторія, студія тощо) – світлярня;
- фотовідбиток – світловідбиток;
- фотографувати – світлити, насвітлювати, насвітлити, посвітлювати, посвітлити, усвітлювати, усвітлити;
- фотоапарат – світлячка (порівняйте з тим, як ми зараз називаємо дешевенькі-простенькі камери – мильничка або світляч, світлик, світлильник (подібно до світильник, вітрильник), насвітник, знимкач.

Поряд з первинним словом світлина на Західній Україні подекуди можна почути говіркове зни́мка. Це слово значно простіше для розуміння пересічним користувачем, оскільки має чіткий перегук з російським *снимок* [снімак], польським *zdęcie* [здєньце] чи чеським *sním̌ek* [сні́мек]. Це той випадок, коли галицька розмовна зни́мка цілком могла б потіснити «офіційний» знімок, звучання і вимовляння якого є неприродним для української мови (Словник новотворів Юрка Зеленого).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Франковий край	Франків край.
Фривольний	Нескромний; легковажний.
Фріленсер	Вільний художник; на вільних хлібах.
Фронтальний	Лицьовий, лицевий; передній; лобовий.
Фрукти й овочі	Садовина й городина.
Фундамент	Підвалини.
Фундаментальний; ключовий	Стрижневий.
Фундатор	Засновник.
Функціонувати	Діяти; працювати.
Функція	Призначення.
Фуражка	Кашкет, картуз.
Футбол	Копаний м'яч.
Футбольна збірна України	Синьо-жовта дружина.
Футбольний м'яч	Кулястий.
Футбольні фани (фанати)	Шанувальники футболу.
Футляр	Сагайдак.

Коли футболісти ганяли «бальон»,
на трибунах сиділи «кібіци», а все це разом
носило назву «копаний м'яч»[414].

X

Хабарник	Здирник; липкий на руку.
Хазяйливий	Господарний.
Хазяйство йде добре	Господарство ведеться добре.
Хазяїн	Господар; ґазда.
Хай буде по-вашому	Нехай ваше зверху буде.
Хай йому чорт	Хай йому грець.

[414] 1906-го року професор німецької мови у Львівській українській академічній гімназії Іван Боберський підготував для щорічного ілюстрованого календаря товариства «Просвіта» розділ «Часть забавно-поучаюча». Там зокрема розповів про новий для галичан вид спорту – футбол. Наголошував, що англійське слово *football* правильно вимовляти як «футболь», а не «фотбаль». І запропонував українські відповідники для означення цієї гри – «союзняк» (від Англійського футбольного союзу) і «копаний м'яч» (буквальний переклад слова «футбол») (Іван Боберський – духовний батько українського спорту // Галичина спортивна. – 2013. – 17 серпня).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Хай це послужить йому уроком	Хай це стане йому за науку.
Халатне відношення (ставлення)	Недбале ставлення.
Халатний	Наплювацький; недбалий.
Халатність	Недбалість, недбальство.
Халатно	Абияк; безуважно; недбало; зроблено на коліні.
Хам	Різкий на язик.
Хамелеон	Крутихвіст; і нашим і вашим.
Хамити	Давати волю язикові.
Хандра	Нудьга; пригніченість.
Хаос	Безладдя; гармидер.
Хаотичний; анархічний	Безладний.
Характер; натура; темперамент	Вдача.
Характеризувати	Окреслювати.
Характерний	Властивий; притаманний; питомий; особливий; типовий; прикметний.
Характером	На вдачу.
Хата вросла в землю	Хата увійшла в землю.
Хата	Оселя.
Хатка – маленька, вбога	На курячій ніжці хата.
Хаяти	Паплюжити.
Хвалити; заохочувати	Гладити по голівці (голові).
Хвастатися	Хвалитися.
Хвастливий; хвастун	Хвалькуватий; хвалько.
Хватає	Вистачає.
Хватати	Вистачати; ставати.
Хватить	Вистачить; годі; досить.
Хваткий	Беручкий; чіпкий.
Хвацький хлопець	Хлопець-зух.
Хвилини спливають	Хвилини минають.
Хвилювати до глибини душі	Перевертати все всередині; добиратися до серця.
Хвилюватися; переживати	Сидіти як на голках (на шпильках, на шпичках, на колючках, на терню); мати страх на душі.
Хвилюючий	Зворушливий; бентежний; збудливий; животрепетний; аж за серце бере[415].

[415] У народному уявленні серце є центром людської життєвої сили, що відповідає за почуття, прихильність до інших людей, моральні якості. Воно тане, як віск, сохне, в'яне, нудиться, мліє, крається,

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Хворий пішов на поправку	Хворий почав (став) поправлятися (видужувати, одужувати).
Хворіти туберкульозом	Хворіти на туберкульоз.
Хворіти чим	Хворіти (нездужати) на що.
Хворіти	Молотити вверх ногами.
Хвороба продовжується третій місяць	Хвороба триває (тягнеться) третій місяць.
Хвороба	Недуга.
Хворому стало краще	Хворому (слабому) полегшало (покращало).
Хворост	Хмиз.
Хвоя	Глиця.
Хеппі-енд	Щасливий кінець.
Хижацький	Здобичницький.
Химера	Страховище.
Химерний	Чудернацький.
Химерник	Витівник.
Хитке становище	Слизьке становище.
Хитрий як лис	Шпаками годований; лисом підшитий.
Хитрий як лисиця, злий як пес	Лисом підшитий, псом підбитий; вовче м'ясо з лисичою підливою; до вовчого м'ясива лисяча (собача) підлива.
Хитрий; спритний	Голими руками не візьмеш; з вареної крашанки курча висидить.
Хитрити; лукавити	На хитрощах ходити; виляти хвостом.
Хитрі дії; підступні засоби боротьби	Троянський кінь[416].
Хитрощами підкорити когось своїй волі	Заплутати у свої тенета.
Хитрувати для власної вигоди	Ловити рибу в каламутній воді.
Хитрувати; таїти що-небудь	Гратися в кота й мишку.
Хіба можна так поступати?	Де ж таке робити?
Хімічний елемент	Первень.
Хірург	Різальник.
Хіт	Музична перлина.

кров'ю обливається – залежно від життєвої ситуації (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

[416] Величезний дерев'яний кінь, збудований греками за порадою Одіссея після тривалої безуспішної облоги Трої. Всередині коня сховалося декілька воїнів, а решта грецького війська відпливла від міста на своїх кораблях. Троянці повірили в те, що облогу знято, і перенесли коня в місто. Вночі воїни вийшли з коня і відкрили ворота Трої війську, що повернулося. Троя була переможена і зруйнована (Зьобро О. Мова про мову // Високий замок).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Хлібна корочка	Хлібна шкірочка (шкуринка).
Хлебнути солоного	Скуштувати тертого хрону.
Хлинути	Ринути; линути.
Хлібороб	Орач, плугатар.
Хлібосольний	Гостинний.
Хліб-сіль їж, а правду ріж	Щира правда всюди куток найде.
Хлопати в долоні	Плескати в руки (в долоні).
Хлопати вухами	Слухати й [нічого] не розуміти; хляпати вухами; ґави ловити.
Хлопати очима	Кліпати (блимати, лупати) очима.
Хлопати	Плескати.
Хлопець – що треба!	Хлопець – хоч куди! Хлопець-зух!
Хлопець не промах	Голінний хлопець (парубок); моторний парубок; не в тім'я битий; свого не впустить.
Хлопнути дверима	Гримнути (грюкнути) дверима.
Хлопоти	Турботи.
Хлопчатобумажний	Бавовняний.
Хмарочос	Хмаросяг, хмародряп, хмародер, небосяг.
Хмільний	Напідпитку; під чаркою.
Хмурий	Похмурий; насуплений.
Хобі	Уподобання.
Ховати від людей, надійно охороняючи	Тримати (держати) за сімома замками.
Ховати кігті	Ховати пазурі.
Ходити	Топтати ноги.
Ходити без діла	Швенді справляти.
Ходити в дірках (в лахмітті)	Ходити в дранті (в лахмітті, в рам'ї); драптям (руб'ям) трясти (трусити); дірами (дірками, голим тілом) світити.
Ходити в костюмі Єви	Світити голим тілом.
Ходити в розвалку	Перехильцем ходити.
Ходити взад і вперед	Ходити сюди й туди (туди-сюди; з кутка в куток).
Ходити взад і вперед	Ходити туди-сюди
Ходити з непокритою головою	Ходити простоволосою (незапнутою, без хустки, без очіпка); волоссям (головою) світити.
Ходити з протягнутою рукою	З довгою рукою ходити; старцювати; жебрати.
Ходити за покупками	Ходити на закупи.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Ходити малими кроками	Дрібненько ходити; дріботіти.
Ходити на ципочках перед ким	Ходити навшпиньки (навшпиньках, на здибочках) перед ким.
Ходити один до одного в гості	Водити хліб-сіль.
Ходити по п'ятах	Ступати крок у крок.
Ходити по слідах кого	Іти чиїм слідом (слідом за ким); уступати в чиї сліди.
Ходити часто куди (до кого)	Учащати куди (до кого); унаджуватися куди (до кого); топтати дорогу (стежку) куди (до кого).
Ходити, опираючись на що	Ходити, спираючись на що; опірці ходити.
Ходити, перевалюючись з ноги на ногу	Ходити, перехиляючись з боку на бік; ходити, вихитуючись [з боку на бік]; ходити перевальцем (перехильцем); коливати з ноги на ногу; ходити качиною ходою.
Ходить у дірках	Дірками світить.
Ходімте	Ходімо.
Ходіння по муках	Митарства.
Ходять слухи	Чутка (поголоска) йде.
Хокей	Кагівниця.
Холеричний	Запальний; гарячкуватий.
Холодати	Похолодніти.
Холодний піт пробрав	Холодом обняло.
Холодно в хаті	Хоч вовків ганяй.
Холодно рукам	Холодно в руки.
Холостий мужчина	Неодружений чоловік.
Холуй	Прислужник; поплічник; вислужник, вислугач.
Хорошо, но мало	Смачний борщик, та малий горщик.
Хотів би зупинитися на питанні…	Хотів би сказати про те, що...
Хотіти	Бажати.
Хотя	Хоча, хоч.
Хоть воду на нім вози	З нього хоч мички мич; такий плохий, хоч у вухо бгай; такий, як хліб м'який; його хоч по воді води.
Хоч би хни	Хоч би тобі що.
Хоч би що	Хай там як.
Хоч в петлю лізь	Хоч вішайся.
Хоч відбавляй чого	Аж надто (багато) чого; й на воза не забереш чого.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Хоч вовком вий	Хоч гавкай.
Хоч завались	Хоч лопатою вигрібай.
Хоч з-під землі дістань	Хоч із коліна вилупи.
Хоч і холодно, та не голодно	Не одіжно, та в'їжно.
Хоч караул кричи	Хоч ґвалт (на ґвалт) кричи; хоч пробі кричи (волай); нема ради; нічим не зарадиш; хоч ляж та й плач.
Хоч кіл на голові теши	Хоч головою об стінку товчи; хоч ножем ріж; піп своє, а чорт своє.
Хоч мотузки (шнурочки) вий з нього	Хоч у вухо бгай його; з нього хоч мички мич.
Хоч пруд пруди	Хоч греблю гати.
Хоч рідко, та мітко (добре)	Хоч раз, та гаразд; хоч уряди-годи, та влучно; хоч раз, та попереду.
Хоч розірвись	Хоч лусни.
Хоч святих виноси	Хоч з хати тікай; [тут] і святий би не витримав.
Хоч скільки-небудь	Бодай трохи.
Хоч трісни	Хоч гопки скачи; хоч розірвися.
Хоч у гріб лягай	Хоч живий (живцем) у яму лізь; хоч умирай.
Хоч у петлю лізь	Хоч з моста та у воду.
Хоч убий – не згадаю	Хоч у щимки голову – не згадаю.
Хоч шаром покоти	Як виметено; анічогісінько немає; порожнісінько.
Хоч шнурочки вий з нього	Хоч у вухо бгай його.
Хоч який-небудь	Абиякий.
Хоча б	Бодай.
Хоча б для сміху	Хоч на сміх.
Хочеш не хочеш	Рад не рад.
Храм було зруйновано	Храм зруйнували.
Храмати на обидві ноги	На обидві ноги (обома ногами) кульгати (шкандибати, шкутильгати).
Храмати	Кривуляти; шкутильгати, кульгати; припадати (налягати) на ногу; кривати.
Хранилище	Сховище; сховок; схованка.
Хребет гірський	Пасмо гірське.
Хресні батьки	Хрещені батьки.
Хрест-нахрест	Уперехрест.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Хрін від редьки не солодший	Вугілля від сажі не біліше; який дідько печений, такий і варений; один чорт – що собака, що хорт.
Хрін з ним	Бери його морока.
Хронікар	Літописець.
Хронологія	Літописання; послідовність подій.
Хропіти	Витинати (давати, задавати) хропака.
Хрупкий	Крихкий; ламкий.
Хрусталь	Кришталь.
Хрустке печеня	Хрумке печиво.
Хто б міг подумати?	Хто б сподівався?
Хто б не був	Хоч би хто був; хай хто буде.
Хто б не співав	Хай хто співає.
Хто багато говорить – мало робить	Де море слів, там мало діл.
Хто би не	Хай хто.
Хто був правий?	Хто мав рацію?; на чиє вийшло?
Хто в ліс, а хто по дрова	Одне к лісу, друге к бісу.
Хто в морі був, той калюжі не боїться	Хто плавав морем, тому калюжа не страшна.
Хто везе, на того й навалюють	Везучий кінь усе в роботі.
Хто ви по національності?	Хто ви за національністю?
Хто винен?	Хто завинив?; чия кішка сало з'їла?
Хто високо літає, той низько падає	Не дивись високо, бо запорошиш око.
Хто де	Хто в лісі, хто в стрісі.
Хто каже альфа, нехай каже й бета	Узявся до діла, то й роби; сказав «А», кажи й «Б».
Хто крайній?	Хто останній?
Хто має можливість що зробити	Хто спроможний що зробити.
Хто обпікся на молоці, на холодну воду дує	Налякав міх, то й торби страшно; лякана ворона куща боїться; полоханий заєць і пенька боїться.
Хто переможе	Чия візьме.
Хто пізно ходить, той сам собі шкодить	Опізнився козак, так будеш і так.
Хто подобається кому	Хто до сподоби кому.
Хто про що	Я йому про діло, а він мені про козу білу.
Хто рано встає, тому Бог дає	Ранні пташки росу п'ють, а пізні слізки ллють.
Хто слідуючий?	Хто далі?
Хто спішить, той людей смішить	Де ще у Бога Великдень, а він уже із крашанками.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Хто-небудь	Абихто, будь-хто.
Хто-небудь безсовісний (безчесний)	Хреста нема на комусь.
Хто-небудь виявляє невдячність	Хліб-сіль забувається.
Хто-небудь відчув радість, полегкість	Світ поширшав (роз'яснився, попросторішав).
Хто-небудь відчуває неясність власних думок	Туман розпирає голову.
Хто-небудь відчуває обтяжливість чого-небудь	Тягар лягає на плечі.
Хто-небудь відчуває сильний головний біль	У голові тріщить; голова розвалюється; як сови ночували в голові в когось.
Хто-небудь відчуває тривогу (душевний біль)	Терпне серце.
Хто-небудь вміє дотепно висловлюватися	Золоті уста.
Хто-небудь вміє правильно визначати щось	Вірне (певне) око.
Хто-небудь вороже настроєний проти когось	Камінь за пазухою тримає[417].
Хто-небудь втрачає здатність діяти розсудливо	Обручі розсихаються.
Хто-небудь втрачає здатність розумно діяти	Ум за розум заходить; глузд за розум завертає.
Хто-небудь давно вже помер	Нема й кісточки чиєїсь.
Хто-небудь дивно (безглуздо) поводить себе	Як блекоти об'ївся[418].
Хто-небудь добре орієнтується на місцевості	Вірне (певне) око.
Хто-небудь дрімає (засинає)	Очі беруться сном.
Хто-небудь дуже бідний	Свищі в борщі.
Хто-небудь дуже впертий (неподатливий)	Не затягнеш налигачем.
Хто-небудь дуже впертий (нетямущий)	Хоч головою (лобом) об стіну товчи; хоч кіл (кілок) на голові теши[419].

[417] Вислів походить з п'єси староримського письменника Плавта (близько 254-184 до н. е.) «Комедія про глечик»(дія 2, сцена 2). Головний персонаж комедії, скупий Евкліон, який знайшов глечик із золотом, не довіряє своєму сусідові Мегадору, що сватає його дочку: «...Пащу розкрив на золото! Показує хліб у одній руці, а камінь тримає у другій» (Зьобро О. Мова про мову // Високий замок).

[418] Блекота – отруйна рослина родини пасльонових, яка цвіте у травні-вересні й росте по всій території України. Той, хто її з'їсть, стає немов божевільний: марить, бушує, нерідко помирає. Наркотична дія рослини та її наслідки і породили сталий вираз (Зьобро О. Мова про мову // Високий замок).

[419] В українській міфології кілок був здебільшого оберегом. У магії та обрядах використовували кілки, витесані з дерева, яке саме по собі було оберегом, найчастіше осики, бузини або колючих

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Хто-небудь дуже вражений (приголомшений)	Мов громом ударило.
Хто-небудь дуже втомлений (відчуває слабість)	Ноги не держать (не тримають).
Хто-небудь дуже гарний (вродливий)	Хоч за раму клади; хоч картину малюй з когось.
Хто-небудь дуже голодний	Горобець у роті не наслідив; кишки грають марш.
Хто-небудь дуже гордовитий (зарозумілий)	Через губу не плюне; на коні (на козі) не під'їдеш.
Хто-небудь дуже жадібний	Руки загребущі.
Хто-небудь дуже змінився на вигляд	І рідна мати не впізнає.
Хто-небудь дуже знесилений (утомлений)	Чорно перед очима в кого (кому).
Хто-небудь дуже молодий (недосвідчений)	Губи в молоці.
Хто-небудь дуже переживає (страждає, мучиться)	Серце рветься (сохне); шашіль точить кого.
Хто-небудь дуже пишається своєю славою	Лаври не дають спати.
Хто-небудь дуже сердитий (лютий)	У роті чорно в кого (кому).
Хто-небудь дуже тремтить від холоду	Зуби дзвонять.
Хто-небудь дуже хитрий (спритний)	І в ложці води не спіймаєш.
Хто-небудь дуже хоче їсти (страждає від голоду)	Тягне за живіт (за печінки, за печінку).
Хто-небудь дуже худий	Живіт присох до спини (до хребта).
Хто-небудь живе в злиднях	Лихо обсіло.
Хто-небудь з великими дивацтвами	Ударили мішком з-за рогу.
Хто-небудь з непокірним, запальним характером	Серце з перцем.
Хто-небудь завжди виконує обіцяне	Слово не розходиться з ділом у когось.
Хто-небудь зазнав багато горя (страждань)	Дісталося перцю з квасом.
Хто-небудь зазнав душевних страждань	Тягар ліг (упав) на серце (на груди); тяжкий камінь ліг на груди.
Хто-небудь зазнає покарання (неприємностей)	Усі шишки летять на кого; усі шишки падають на голову чию.
Хто-небудь залишається байдужим	Серце мовчить.

порід, особливо з терну. Кілок оберігав людину від нечистої сили. Ним «заколювали» хвороби. Наприклад, у народній медицині існує звичай забивати кілочком у дерево нігті й волосся дитини, яка хворіє на епілепсію, надіючись, що дитина «переросте» хворобу. Фразеологізм «хоч кілок на голові теши» вживають для характеристики нерозумної, впертої, настирливої людини. Імовірно, такі якості давні слов'яни вважали проявом хвороби (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Хто-небудь залишається неушкодженим	Чуприна ціла в кого.
Хто-небудь заслуговує бути повішеним	Гілляка з мотузкою плаче за кимось.
Хто-небудь заслуговує засудження (ув'язнення)	Тюрма плаче за кимось.
Хто-небудь заслуговує покарання	Палиця плаче за кимось.
Хто-небудь заспокоюється	Серце стигне.
Хто-небудь захотів спати	Ударило в сон когось.
Хто-небудь збожеволів	Кебета догори дригом стала.
Хто-небудь зовсім (безслідно) зник (загубився)	Чутка пропала за кого.
Хто-небудь легковажний (безтурботний)	Зайчики в голові стрибають; цвіркуни тріщать у голові у кого (кому); горобці цвірінькають у голові (у макітрі).
Хто-небудь любить подорожувати	Світ замалий.
Хто-небудь має вольовий, сильний характер	Тверда рука.
Хто-небудь має здатність дуже швидко забувати	Коротка пам'ять.
Хто-небудь має необмежені права	Цар і Бог.
Хто-небудь має обмежену владу	Руки короткі (куці, малі).
Хто-небудь має сильне бажання до чогось	Аж [за] жижки сіпає; аж шкура труситься (горить, тріщить) у кого.
Хто-небудь мовчить (не говорить нічого)	Уста не розмикаються.
Хто-небудь молодий, недосвідчений, нерозумний	Ще мак росте (цвіте) в голові.
Хто-небудь м'який, непринциповий	Хоч свічки ліпи.
Хто-небудь надзвичайно жвавий (енергійний)	Аж (і) шкура говорить на кому.
Хто-небудь не відчуває сорому за свою вину	І шапка не горить на кому.
Хто-небудь не контролює своїх дій	Ні керма, ні вітрил.
Хто-небудь не може встояти на місці від нетерпіння	Під п'яти пече.
Хто-небудь не може здійснити (виконати) щось	Не під силу.
Хто-небудь не може нормально мислити (діяти)	Глузд за розум завертає (завернув).
Хто-небудь не може чітко усвідомлювати чогось	Туман у голові.
Хто-небудь не набув ще життєвого досвіду	Не шили не пороли ще.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Хто-небудь не передбачав (не сподівався) чогось	В голову не клалося.
Хто-небудь не хоче йти куди-небудь	Хоч на налигачі (на мотузці) тягни.
Хто-небудь невеселий після якоїсь невдачі	Як м'яло (макогона) облизав.
Хто-небудь непомітно (безслідно) зник (пропав)	Як лизень злизав; як хап ухопив; як вода вмила; як вітром здуло[420]; як корова язиком злизала; як вітер звіяв; як крізь землю провалився.
Хто-небудь нізащо не зробить щось	Ціпом (дрючком) не наженеш.
Хто-небудь перебуває в стані душевного потрясіння	Сам не при собі.
Хто-небудь перебуває в стані переляку	Трясця трусить.
Хто-небудь перебуває у скрутному становищі	Лихо обсіло.
Хто-небудь перестав хвилюватися (заспокоївся)	Серце угамувалося.
Хто-небудь побував у багатьох місцях	Де вже ноги не носили.
Хто-небудь подає надії на майбутні успіхи	Буде толк (будуть люди) з когось.
Хто-небудь подумав (додумався) до чогось	Ударило в голову комусь.
Хто-небудь постійно п'яний	Нема просипу комусь.
Хто-небудь почав погано бачити	Полуда на очі впала.
Хто-небудь починає дуже хвилюватися	Серце тенькає.
Хто-небудь починає усвідомлювати щось	Полуда розпадається на очах.
Хто-небудь прагне до наживи	Руки загребущі.
Хто-небудь раптово відчув душевний біль	Шпигонуло в серце кого.
Хто-небудь раптово подумав про що-небудь	Майнуло в голові.
Хто-небудь розгублений, має розпачливий вигляд	Як курчат погубив.
Хто-небудь розумний (здібний, винахідливий)	Шарики працюють у кого.
Хто-небудь розумний (кмітливий, тямущий)	Казанок (баняк, макітра) варить; є спичка в носі у когось; є лій у голові; повний лоб.

[420] Значне місце посідають фразеологізми, що виникли на основі спостережень за явищами природи, тваринним та рослинним світом: як вітром здуло, свіжим вітром повіяло, пустити за вітром, як грім з ясного неба, хмари згущуються, витати в хмарах, з дощу та під ринву, обдало морозом, радий сонце прихилити, ждати біля моря погоди, не бачити смаленого вовка, хитрий лис, заяча душа, як кіт наплакав, перелітний птах, розправляти крила, мокра курка, курям на сміх, комар носа не підточить, ґедзь укусив, на вербі груші, блекоти наїстися тощо (Інтернет-проект «Нова мова»).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Хто-небудь сердиться (гнівається) на кого-небудь	Серце набігає.
Хто-небудь сповнюється приємними почуттями	Тане серце.
Хто-небудь сп'янів	Замакітрився світ.
Хто-небудь став дуже похмурим (невеселим)	Хмара повила кого.
Хто-небудь став лінивим	Баглаї напали.
Хто-небудь став розумово обмеженим	У голові перекинулося.
Хто-небудь стає бездушним (байдужим)	Серце мохом обростає.
Хто-небудь схильний до злодійства (шахрайства)	Липкі руки.
Хто-небудь томиться (знемагає) від кохання	Серце сохне.
Хто-небудь тремтить від холоду (переляку)	Зуб із зубом не зведе.
Хто-небудь тяжко переживає (страждає)	Серце каменем лежить; на серці кипить у кого.
Хто-небудь у поганому настрої	Як м'яло (макогона) облизав.
Хто-небудь усе помічав (бачив)	Не ховалося ніщо від ока чийого (кого).
Хто-небудь утопився	Узяла вода.
Хто-небудь утратив здатність ясно мислити	Кебета догори дригом стала.
Хто-небудь чинить опір чомусь	Хоч на налигачі (на мотузці) тягни.
Хто-небудь швидко, несподівано зник	Хапун ухопив когось.
Хтось багато курить	Пачить, як чорт дорогою.
Хтось байдужий до всього, не турбується ні про що	І за вухом не свербить; не горить і не куриться.
Хтось б'ється	Як півні чубляться.
Хтось брудний, неохайний	Як мазниця (мазничка).
Хтось буде вщент розбитий (розгромлений)	І духу не залишиться; і мокрого місця не залишиться; і кісточки цілої не лишиться.
Хтось буде побитий (покараний)	Ломака походить.
Хтось вже помер	Чортики земки скачуть.
Хтось відчув озноб; хтось здригнувся (затремтів)	Як лихоманка взяла.
Хтось відчув сильне збентеження (хвилювання)	Полум'ям обгорнуло.
Хтось відчуває неспокій (тривогу, хвилювання)	Щемить на душі в кого.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Хтось діє необачно (необережно)	Як (мов, ніби) карась у вершу сунеться (лізе).
Хтось довго не повертається	Пішов за море збирати помідори.
Хтось допустив помилку	Лихий (біс, нечистий, дідько) попутав.
Хтось дуже багатий	З горла лізе (пре, преться); лантух (торба, мішок, міх) з грошима.
Хтось дуже вражений чимось	Полум'ям обгорнуло.
Хтось дуже злякався	Душі не стало в кого.
Хтось дуже перелякався	Чуб дибки став, і шапка спала.
Хтось душевно пригнічений	Не в своєму тілі; не в своїй шкурі.
Хтось заздрить чиїм-небудь успіхам, славі	Лаври не дають спати.
Хтось зазіхає на чуже	Липкі руки.
Хтось зазнає неприємностей	Горб тріщить у когось.
Хтось заслуговує на покарання	Нема доброї палки.
Хтось заспокоївся	Пар вийшов.
Хтось злиться	Бісики беруть.
Хтось із великими претензіями	Велика мація.
Хтось метушиться	Як курка (півень) без голови.
Хтось надто балакучий	Лепетливий на язик.
Хтось не відзначається розумом	Мідний лоб; мідяне чоло.
Хтось неадекватний	Перегрівся біля печі.
Хтось нерозумний (нетямущий, нездібний)	Пустий лоб; порожньо в голові; лобом неширокий.
Хтось нерозумний	Полова в голові.
Хтось помер	Догоріла свічка до полички; вуста зімкнулися навіки; лунь ухопив.
Хтось правильно вирішив (вдало зробив) щось	Макітра зварила.
Хтось приголомшений	Все обірвалося всередині (в грудях); як обухом луснуло по голові.
Хтось раптом став смутний, мовчазний	Як кип'ячем обпарено.
Хтось сердиться	Наче ґедзь напав (укусив).
Хтось скоро помре (загине)	Лишилося недовго топтати ряст[421].

[421] Ряст іздавна вважали провісником весни. Люди поспішали на узлісся, де ріс ряст, щоб босоніж, пританцьовуючи, накликати: «Топчу, топчу ряст. Дай, Боже, того року діждати і ряст потоптати!». Це означало, що людина, котра доторкнеться до живої природи, оздоровиться, набереться життєвої сили, щоб дожити до наступної весни. З часом обряд відійшов у минуле, а фразеологізм набув значення: жити, ходити по землі, тобто діждатися того дня, коли можна буде «топтати ряст». А про того, хто помирав, казали: йому вже не топтати рясту (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Хтось смішний; щось кумедне	Чудо в пір'ї.
Хтось утратив здатність говорити	Зав'язало (перепинило) мову.
Худий мир гірше лихої сварки	Згода дім будує, а незгода руйнує.
Худий як дошка (як щіпка)	Худий як тріска (як скіпка, як швайка); худий, аж ребра світяться; худий, аж кістками дзвонить.
Худий	Як ровер; як таранька.
Художник	Мистець.
Художня література	Красне письменство.
Худорлявий	Сухоребрий; сухорлявий.
Хуліган	Пробийголова.
Хуліганити	Бешкетувати.

Ц

Царапати	Дряпати.
Царапина	Подряпина.
Царство йому небесне	Хай спочиває з Богом.
Царювати; правити; бути монархом	Сидіти на троні (на престолі).
Цвіркотіння	Цвіркання.
Це в порядку речей	Це річ звичайна (природна, нормальна); це нормально (природно).
Це вам не що-небудь	Це вам не хвіст собачий.
Це вас не стосується	Ваше діло – сторона.
Це ввійшло в систему	Так давно ведеться.
Це вже моя турбота	Це вже мій клопіт; у тім уже моя голова.
Це виїденого яйця не вартує	Це й шага не варте; це ламаного шеляга не варте; це не варте [доброго] слова; це не варте дірки з бублика.
Це виключає можливість	Це не дає змоги.
Це виключено	Про це не може бути й мови.
Це відволікає увагу	Це відвертає увагу.
Це відповідає істині	У цьому є рація.
Це діло випадку	Це річ випадкова.
Це діло втрачене	Це річ пропаща.
Це для нього звичне діло	Це йому (для нього) звичайна річ; він до того звик; це йому за звичай.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Це до діла не відноситься	Це до діла не належить (не стосується).
Це до мене не відноситься	Це до мене (мене) не стосується; це мене не дотикається (не обходить).
Це друга розмова (справа)	Це інша річ.
Це з іншої опери	Це з іншої бочки.
Це займе (потребує) багато часу	Це багато візьме (відбере, забере) часу; на це багато піде часу.
Це закінчилося нічим	З цього (з того) нічого не вийшло.
Це залишається під знаком питання	Це лишається (зостається) нерозв'язаним [питанням].
Це зовсім інша справа	Це щось зовсім інше.
Це зовсім інше питання	Це зовсім інша річ.
Це йому подобається	Він це вподобав.
Це їх проблеми	Це їхній клопіт.
Це лікарство має добру дію	Ці ліки помічні.
Це має сенс	У цьому є рація.
Це мене ніскільки не стосується	Це мене анітрохи (ні трохи, аж ніяк, зовсім) не обходить (не дотикається); моя хата скраю.
Це мене радує	Це мене тішить.
Це мені не в диковину	Це мені невдивовижу (не в диво; не дивниця); це мене не дивує; це для мене не диво.
Це називається туніядством	Це зветься дармоїдством.
Це насмішка долі над ним	Це доля глузує (поглузувала) з нього.
Це наша вимушена міра	Це наш вимушений захід.
Це не в його характері	Це не властиве (не відповідає) його вдачі.
Це не в моді	Мода на це (ця мода) минулася (перейшла); на це нема тепер моди.
Це не грає ніякої ролі	Це не має ніякої ваги.
Це не до добра	Це недобрий знак.
Це не заслуговує ніякої довіри	Цьому жодної віри не можна йняти.
Це не зовсім вірно	Це не зовсім так (точно, правильно).
Це не має відношення до справи	Це не стосується справи.
Це не міняє ситуації	Це не робить погоди.
Це не мої проблеми	То не мій клопіт.
Це не по моїй частині	Це до мене не належить; це до мене не стосується; це не моє діло.
Це неважно	Це не має значення (ваги); це пусте; це дурниця; менше з тим; байдуже; дарма.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Це невиносимо	Це годі витримати.
Це недоступно його розумінню	Цього він не може зрозуміти (збагнути).
Це некрасиво з вашого боку	Це негарно з вашого боку; це негарно (негаразд) ви зробили (учинили).
Це нижче вашого достоїнства	Це нижче від вашої гідності (за вашу гідність).
Це обійшлося мені дуже дорого	Це мені вийшло (стало) дуже (вельми) дорого; це мені багато коштувало.
Це одне й те ж	Це те саме.
Це перевершило мої сподівання	Це [було] понад мої сподівання (сподіванки).
Це послужило нам основою	Це стало нам за підставу.
Це послужило причиною	Це спричинило (зумовило); це призвело (привело) до того, що...
Це послужить для нього уроком	Це для нього (йому) буде наука.
Це принесе йому вигоду	З цього він матиме вигоду (користь, пожиток, зиск); з цього він скористується (покористується); це йому піде на пожиток (на користь); це дасть йому вигоду (користь, пожиток, зиск).
Це принесло мені одні тільки неприємності	Це завдало мені самих неприємностей (прикрощів).
Це стало притчею во язицех	Це перетирають на язиках; про це дзвонять у всі дзвони.
Це стане відомим	Це випливе на чисту воду.
Це схоже більше на брехню, ніж на правду	Це більше на брехню скидається, ніж на правду; це, може, й правда, та щербата (щербатенька).
Це тебе не обременить?	Це тобі не заважить?; це тебе не обтяжить?
Це тільки квіточки, а ягоди попереду	Се тільки цвіт, а ягідок пождіть; це тільки цвіт, а ягідки будуть.
Це тобі дармо (так) не пройде	Це тобі так (дурно) не минеться; це тобі дасться взнаки; це тобі рогом (боком) вилізе; це на тобі ще окошиться.
Це треба було бачити	Було б вам (тобі) бачити.
Це тут загальноприйнято	Тут так заведено; це тут звичайне; це тут звичайна (світова) річ.
Це увішло в нього в звичку	Він звик до цього; це стало (зробилося) його звичкою; це стало для нього звичним.
Це уже зайве	Це вже надто (занадто); це аж надто (надміру, зайве, зайва річ, зайвина).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Це ще під питанням	Це ще питання; це ще непевне; це ще сумнівна (непевна, спірна) річ.
Це явна брехня	Це видима (очевидна) неправда (брехня).
Цегельний завод	Цегельня.
Цей номер не пройде	Це не вдасться (кому); так не піде; цієї не поспіваєш; це не вигорить.
Цензура	Темник.
Центр	Середина.
Центр міста	Середмістя.
Центр подій	Осередок (осереддя, серце) подій.
Централізація влади	Зосередження влади в одних руках.
Центральна фігура	Пуп землі[422].
Центральний	Осередній; головний.
Центрифуга	Відосередниця.
Центробіжний	Відцентровий.
Цепочка	Ланцюжок.
Церебральний	Мозковий.
Церемонитися	Цяцькатися.
Церемонія освячення	Освятини.
Церемонія; ритуал	Обряд.
Цивілізований	Розвинений; культурний.
Циклічний	Повторюваний.
Цим діло й закінчилося	На цьому все й закінчилося (скінчилося); на тому все й стало.
Цим і закінчиться	На цьому й кінець.
Цим не можна наїстися	Цим не наїсися; з цього наїдку, як з хріну.
Цим нічого не візьмеш	Цим нічого не досягнеш (не здобудеш).
Циплята	Курчата.
Циркуляція	Обіг.
Ці ліки дуже допомагають	Ці ліки дуже помічні.
Цікавий	Допитливий; доскіпливий.

[422] У широкому розумінні пуп – центр, основа всього. Фольклорні твори, основані на Талмуді (збірнику догматичних релігійно-естетичних і правових законоположень іудаїзму) стверджують, що у центрі землі, тобто світу, лежить Палестина. У її центрі стоїть місто Єрусалим, у центрі нього – храм, у центрі храму – вівтар (святая святих), а в центрі вівтаря – камінь перед ковчегом завіту, на якому викарбувано заповіді, дані Богом Мойсеєві. Саме з цього каменю, кинутого Богом у море, почалося створення світу. Існує й інша версія: Бог закрив цим каменем отвір безодні, водного хаосу. Фразеологізм «пуп землі» часто вживають в іронічному значенні для характеристики людини, яка без підстав претендує на головну роль у чомусь, вважає, що всі оточуючі мають зосередити увагу саме на ній (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Ціла Україна	Уся Україна.
Ціле життя попереду	Усе життя попереду.
Ціленаправлена діяльність	Цілеспрямована діяльність.
Ціленаправлено	Цілеспрямовано.
Цілий день займаюся господарством	Увесь (цілий) день господарюю (хазяйную).
Цілий день сидить один	Цілий (цілісінький) день сам (сам-один).
Цілих три роки	Аж три роки.
Цілісний	Одноцілий; сукупний.
Цілком (абсолютно) здоровий	Як штик.
Цілком законно	З повним правом.
Цілком і повністю	Душею й тілом.
Цілком ясно (виразно, чітко, зрозуміло)	Чорним по білому написано[423].
Цілком; повністю; абсолютно	З тілом і душею.
Цілком; повністю; без винятку	До останньої цяточки (цяти).
Цілодобово	Зранку до смерканку.
Ціль виправдовує засоби	Мета виправдовує (освячує) засоби.
Ціль досягнута	Мети досягнуто.
Цільне молоко	Незбиране молоко.
Цільове назначення коштів	Спеціальне призначення коштів.
Ціна	Вартість.
Ціни б'ють по кишені	Ціни кусаються.
Ціни піднімаються	Ціни ростуть.
Цінити на вагу золота	Цінити (цінувати) як золото; і на золото не дати (не віддати) чого.
Цінність, яка не використовується	Мертвий капітал.
Цінувати когось	Скидати шапку (капелюх, бриль) перед кимось.
Цоколь	Підніжжя; підоснова.
Цукровий діабет	Солодиця.
Цукровий завод	Цукроварня[424].

[423] Чорний і білий – контрастні кольори, які дуже чітко вирізняються на тлі один одного. Тому для письма і друкування текстів найчастіше використовують білий папір і темне (переважно чорне) чорнило. Ще у Київській Русі для писання використовували спеціально приготовлений сік із горішків, що наростали на дубових листках. Цей сік мав буро-чорний колір, тому його так і називали: чорнило (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

[424] Пересічний користувач навряд чи зможе розпізнати окремі запозичення, які ховаються за нібито чисто українськими словами. З мов Індії: «піжама», «цукор», «шаль» тощо (Зозуля О. Якщо суржик – хвороба, то як з нею боротися // Час і Події. – 2009. – 1 серпня).

Ця дорога веде в місто	Ця дорога веде (прямує) до міста; цей шлях лежить до міста.
Ця думка отримала перевагу	Ця думка (гадка) взяла гору (верх); ця думка (гадка) переважила (перемогла).
Ця новина нас приголомшила	Ця звістка заперла нам дух.
Цього достатньо	Цього досить (вистачить).
Цього року	Цьогоріч.
Цього тільки не вистачало!	От тобі, Гандзю, книш!
Цього ще не хватало!	Цього ще бракувало (не ставало, не вистачало)!
Цьому не бути!	Цього не буде! Так не буде!

Ч

Чабан	Вівчар.
Чавкати	Плямкати.
Чарівна палочка[425]	Прутик-дивокрутик; чарівний прутик.
Час – найкращий лікар	Минає все, мине й це.
Час від часу	Час до часу; від часу до часу; вряди-годи.
Час від часу не легше	Що далі, то гірше (то важче); що година, то й новий клопіт (то й нові прикрощі).
Час голодування	Голоднеча, голодня, голодівля.
Час до півночі	Передпівніч.
Час до сходу сонця	Досхідна пора (доба).
Час жнив	Жнива.
Час згрібання сіна	Гребовиця.
Час зупинився	Час загубив крок.

[425] У слов'янській міфології існує легенда про чарівну палицю, яку знахарі передавали із роду в рід. Її здобували так: коли знахареві випадала нагода побачити, що гадюка їсть жабу, то він відламував однорічний паросток будь-якого дерева і ним розбороняв їх, намагаючись не зачепити ні тієї, ні іншої. Відтоді палиця ставала чарівною. Нею знахар міг розганяти градові хмари, якими, за народним віруванням, правлять відьми й відьмаки, разом з освяченим сім разів (протягом семи літ) на Великдень ножем. Його він устромляв у землю і починав читати молитви. Потім брав ножа і разом з палицею у правиці повертав у той бік, куди хотів направити градову хмару, промовляючи відповідні слова. Згодом образ чарівної палички з'явився у багатьох казках, де її функції значно розширились. За її допомогою казкові герої могли здобувати все, чого хотіли. У переносному значенні фразеологізм «як чарівна паличка» означає зробити щось дуже легко, просто, швидко (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Час іде швидко	Час швидко минає (збігає, упливає); час лине [хутко, пругко].
Час косьби	Косовиця.
Час летить стрілою	І час не змигнеться.
Час минає	Час іде.
Час на роздуми	Час, щоб обміркувати.
Час опадання листя	Листопад; падолист.
Час перед вечором	Підвечірок; підвечір; підвечір'я; надвечір'я.
Час перед жнивами	Переджнив'я.
Час перед обідом	Передобідній (передобідяний) час; передобідня пора (година, часина); передобіддя, надобіддя; переобідок.
Час появи першого льоду	Перволіддя.
Час пройшов незамітно	Час минув непомітно; час і не змигнувся.
Час роїння бджіл	Рійба, ройовиця.
Час, коли гріє сонце	Вигріви.
Час, коли навесні тане сніг	Відталь.
Час, що (який) витрачається на ремонт	Час, витрачений на ремонт.
Часний	Приватний.
Часом і дурень правду каже	Як коли й дурне правду тне.
Часте змінювання планів, поглядів	Сім п'ятниць на тиждень[426]
Частиця	Частинка.
Частіше всього	Найчастіше.
Частний	Приватний; окремий.
Часто бувати в домі в когось	Учащати до кого; оббивати пороги.
Часто вставляти в мову багато влучних слів	Сипати дотепами (жартами).
Часто змінювати місце проживання	Куштувати борщі всілякі.
Часто повторюючи одне й те саме	Товкмачити голову комусь чимось.
Примушувати кого-небудь засвоїти щось	Товкмачити голову комусь чимось.
Часто ходити до кого	Топтати стежку до кого.
Чахлий	Немічний; хирлявий.

[426] На відзначення «святої п'ятниці» будувалися церкви, день відкриття яких вважався в певній місцевості святом. У цей день приймали та пригощали гостей, поминали померлих. Біля церкви збиралося багато людей, а ще організовувався ярмарок, велися торги, купували, продавали, міняли, брали у борг і повертали борги. П'ятниця ставала строковим днем, з яким пов'язували виконання обіцянок, зобов'язань. Звісно траплялися й такі люди, які не дотримувалися слова і відкладали виконання своїх обіцянок до наступної п'ятниці або й переносили на інший день. У таких людей всі дні тижня ставали строковими, перетворювались у п'ятниці, а обіцянки так і залишались невиконаними. Так і з'явився вислів, що став усталеним і досить точно характеризує непослідовних, легковажних людей (Зьобро О. Мова про мову // Високий замок).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Чаша терпіння переповнилася	Терпець увірвався.
Чашка	Горнятко; філіжанка.
Чванитися	Дерти голову.
Чванитися; зазнаватися	Гнути козиря.
Чекай біди	Начувайся.
Чеканити	Карбувати.
Чекати в моря погоди	Чекати коло (біля, край) моря (над морем) погоди (години); марно чекати (дожидати).
Чекати в черзі	Застоювати чергу; стояти в черзі.
Чекати дуже сильно (з нетерпінням)	Як манни небесної (з неба) чекати[427]; чекати як билина роси з неба.
Чекати кого	Чекати на кого.
Чекати чергу	Застоювати чергу.
Чекушка	Шкалик.
Челюсть	Щелепа.
Чемодан	Валіза[428].
Чемпіон з боксу	Перша рукавичка.
Чемпіонат	Першість.
Червона смородина	Порічки.
Червоніти	Наливатися жаром (вогнем, фарбою).
Червоніти від злості (від напруження)	Наливатися кров'ю.
Червоніти від сорому; ніяковіти	Пекти раків.
Червоніти до коренів волосся	Червоніти по саме волосся.
Черв'як	Хробак.
Черга ще не дійшла	Черга ще не впала.
Чергова по станції	Чергова на станції.
Черговий етап розвитку	Наступний етап розвитку.
Чердак	Горище.
Через боязнь	Побоюючись; зі страху.
Через виїдене яйце	За масляні вишкварки; за онучу.
Через відсутність доказів	Якщо доказів немає.

[427] Біблія розповідає, що після визволення з полону пророк Мойсей вів іудеїв у землю обітовану протягом сорока років. Він добував людям воду зі скелі, а їли люди манну, яка щоранку падала з неба. Дослідники припускають, що цією манною був їстівний лишайник, який давньоєврейською мовою називають «манн». Плоди цього лишайника – дрібні білі кульки, схожі на крупу (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

[428] Пересічний користувач навряд чи зможе розпізнати окремі запозичення, які ховаються за нібито чисто українськими словами. З арабської мови до нас прийшли такі слова: «валіза», «жупан», «кава», «кайдани», «карафа» тощо (Зозуля О. Якщо суржик – хвороба, то як з нею боротися // Час і Події. – 2009. – 1 серпня).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Через відсутність часу	За браком часу; через брак часу; не маючи часу.
Через годину прийду	За годину прийду.
Через деякий час	Незабаром, невдовзі; згодом; за (через) якийсь час.
Через дурниці таку кашу заварили	За онучу збили бучу; за масляні вишкварки завелися.
Через кожний понеділок	Що другого понеділка; що другий понеділок.
Через кожний тиждень	Що другого тижня.
Через короткозорість не може відрізнити літери	Через короткозорість не може розрізнити літери.
Через край	Через вінця.
Через малий відрізок часу; дуже швидко	По хвилині (хвилі).
Через міру; черезмірно	Надто, занадто; надміру.
Через неділю	За тиждень.
Через поспішність	З поквапу.
Через розсіяність	З неуважності, через неуважність.
Через терни до зірок	Тернистим шляхом до зірок; крізь терня до зірок.
Через тісноту неможливо протиснутися	Дотовпу немає.
Через хвилину	За хвилину.
Черніка	Чорниці.
Черпати знання з книжок	Брати знання з книжок.
Черствий	Нечутенний; сухар сухарем.
Чесати язик	Клепати (плескати, молоти, ляпати, теліпати, ляскати) язиком; язиком горох товкти (піну збивати); теревені правити.
Чесне слово дати	Слово [честі] дати.
Чесне слово; слово честі; справді	Далебі.
Чесно; відверто; прямо	Без хитрощів.
Чесно; щиро	По чистій совісті.
Чесночний соус	Часниковий соус.
Честь і хвала	Хвала й шана.
Честь краще багатства	Добре ім'я краще за багатство.
Четверть другої	Чверть на другу [годину].
Четверть чайної ложки	Чверть чайної ложки.
Чешеться	Свербить.
Чешуя	Луска.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Чи в доброму ви здоров'ї?	Чи здоровенькі?; як здоров'я ваше?
Чи добре ви провели ніч?	Чи добре ви перебули ніч?; чи здорові ночували?
Чиєсь місце на посаді під загрозою	Під кимось захиталося крісло.
Чиєсь становище стає ненадійним (непевним)	Ґрунт (земля) хитається (повзе, сунеться) під ногами.
Чий би не був	Хай чий буде.
Чий-небудь	Абичий, будь-чий.
Чим багаті, тим і раді	Що хата має, тим приймає; що маємо, тим вітаємо.
Чим би дитя не тішилося, лиш би не плакало	Хоч би чим дитина бавилась, аби не плакала; нехай буде гречка, аби не суперечка.
Чим далі	Дедалі; щодалі; куди далі.
Чим дальше в ліс, тим більше дров	Що далі в ліс, то більше дров.
Чим менше часу, тим важче	Що менше часу, то важче.
Чим можна швидше	Якнайшвидше; якомога швидше.
Чим чорт не жартує	З чим дідько не носиться.
Чим…тим	Що ... то.
Чин чином	Як годиться; як слід.
Чинити безладдя	Ходити на голові.
Чинити вплив	Впливати.
Чинити по-своєму	У власну (у свою) дудку грати; чинити свою волю.
Чинити спротив	На опір стати.
Чинити тиск на кого	Натискати (тиснути) на кого.
Чинити що-небудь незвичайне (відчайдушне)	Давати гастролі.
Чинити щось відчайдушне	Давати дрозда.
Чиновник	Урядовець; урядник.
Чисельна перевага	Кількісна перевага.
Чисельність населення	Кількість населення.
Число тринадцять	Чортова дюжина.
Чиста біда	Справжня біда.
Чиста дурниця	Химині кури.
Чиста правда	Щира (щирісінька) правда.
Чисте золото	Щире золото.
Чистий дохід (прибуток)	Зиск.

Чистити димову трубу	Трусити сажу в коминах (в димарях); комини (верхи) трусити.
Чистка	Чищення.
Чистовик	Чистопис.
Чистої води брильянт	Щирісінький діамант; діамант найвищої (найліпшої, найкращої) чистоти.
Чистої води обман	Чистісінька брехня.
Чистоплотний	Охайний; чепурний.
Чистосердечний	Щиросердний, щиросердечний, щиросердий; нелукавий; щиродружній.
Чистюля	Чепурун; чепуруха; чистолюб.
Читати вслух	Уголос читати.
Читати запоєм	Із захватом (не відриваючись) читати.
Читати кому нотації	Скребти кому редьку.
Читати напам'ять	Читати з пам'яті (з голови).
Читати про себе	Читати подумки (у думці, у думках).
Читаюча публіка	Читацька публіка.
Чия візьме?	Чий чорт буде старший?
Чіпко вхопитися	Ухопитися руками й ногами.
Чіплятися за що	Чіплятися чого.
Чоботар ходить без чобіт	Кравець подертий жупан носить.
Чого б це не вартувало	Хай там що; хай що буде; будь-що-будь.
Чого гріха таїти	Ніде правди діти.
Чого душі завгодно	Чого душа забажає (захоче).
Чого задумає (захоче) хто-небудь	Чого ліва нога забажає.
Чого ради?	Для чого?; чому?; з якої речі?; навіщо?
Чого тільки він тут не нагородив	Яких тільки дурниць (нісенітниць) він тут не намолов (не наплів, не наплескав, не наторочив).
Чолка	Чубок, чубчик; гривка.
Чоло покрилося потом	Чоло потом узялося.
Чоловіки	Сильна стать.
Чолом стіну не проб'єш	Головою стіни не проб'єш; батогом (пугою) обуха не переб'єш.
Чому бути, того не минути	Що статися має, то станеться; суджено, то не розгуджено; що написано на роду, того не об'їдеш і на льоду; що кому написано на роду, то й конем не об'їдеш; чи співатиме півень, чи ні, а день буде; що має утонути, то не увисне;

	що має висіти, то не утоне; неволі й конем не об'їдеш.
Чому це тебе інтересує?	Чому (чого) це тебе цікавить?
Чорна кішка між ними пробігла	Глек між собою розбили; між ними чорт межу переорав; договорилися до синього пороху.
Чорновик	Чернетка.
Чорт (фіг) з ним	Грець з ним.
Чорт знає що	Лихо знає що.
Чорт попутав	Лихий напутив.
Чорта з два	Як би не так; дідька лисого; овва!; ов!; де там.
Чорта лисого	Чорта пухлого.
Чохол	Покрівець; капшук.
Чув дзвін, та не знати де він	Чули, як говорили, що бачили, як їли.
Чугун	Чавун.
Чугунний	Чавунний.
Чудак; ексцентрик	Дивак.
Чудеса в решеті[429]	Диво не решето: багато дірок, та нікуди вилізти.
Чудеса в решеті	Чудасія.
Чудесна прогулянка	Чудова прогулянка.
Чудний	Дивний; дивакуватий; чудовий.
Чудо	Дивина; дивовижа.
Чудом	За помахом чарівної палички.
Чужа сторона	Чужина.
Чужий	Нетутешній.
Чужим добром не розживешся	З чужого добра не строїть двора; у чужій кошарі овець не розвести; чуже добро бере за ребро;

[429] У середньовічній Європі та деяких країнах Азії були поширені ворожіння з решетом. За його допомогою викривали злодіїв. Решето підвішували на мотузках так, щоб воно могло повільно обертатися. Ворожбит тримав його за мотузку. На обручі решета робили помітки, а імена підозрюваних, написані на окремих папірцях, розкладали колом. На чиє ім'я вкаже зупинившись помітка решета, той і злодій. Також на ярмарках ворожбити носили решета з різнобарвними зернами бобів, гороху, сочевиці, мигдалю тощо. Струшуючи решето, вони за розташуванням зерен передбачали майбутнє. Щоб надати ворожінню більшої магічної сили, щось шепотіли, викрикували, жестикулювали. Намагаючись заробити якнайбільшу суму, складали неймовірні історії, пророкуючи простодушним слухачам щасливе одруження, неочікуване багатство чи незвичайні події та пригоди – всілякі чудеса. Таке шарлатанство й називали чудесами в решеті (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

	хоч не красне, але власне; чужим добром не збагатієш; у чужій кошарі овець не розведеш; чуже добро бере за ребро; чуже не гріє; чужим волом не доробишся; чужий добиток не прийде в пожиток.
Чужими руками добре жар загрібати	Чужим потом не нагрієшся; мельники до готової муки.
Чужоземне запозичення	Чужизм.
Чуйна людинуа	Серце не камінь.
Чулан	Комірка; хижа.
Чулок	Панчоха.
Чути кроки	Чути ходу.
Чути падання крапель дощу	Чути, як дощові краплі падають.
Чути себе розгубленим	Ні в сих ні в тих; як собака в човні.
Чутками земля повниться	Знають сусіди, що в багача по обіді.
Чутки, плітки	Поголоски.
Чутлива людина	Еолова арфа.
Чуть не	Трохи не; мало не; ледве не.
Чуть-чуть	Ледь-ледь; трішки, трішечки; мало.
Чухати затилок	Чухати потилицю; чухатися в потилиці; чухати [собі] чуприну (чуба); скребти (шкрябати) [собі] голову (в чубі).
Чучело (чудо) горохове	Опудало; одоробло; чуперадло; гороб'яче страшило; копиця горохова.
Чуяти	Відчувати шкірою.

Ш

Шагати	Крокувати.
Шагом марш	Кроком руш; ходом руш.
Шалапут	Халамидник.
Шалаш	Курінь.
Шалена куля	Сліпа (дурна, заблукана) куля.
Шаловливий	Пустотливий; збиточний; нечемний.
Шалун	Пустун.
Шамкотіння	Шамкання.
Шампіньйони	Печериці.

Шанобливо вклонятися	Бити чолом.
Шанс	Можливість; нагода.
Шантажувати	Брати на Бога.
Шапка на макушці	Шапка на середголів'ї (на щолопку, на маківці).
Шарик	Кулька.
Шарики за ролики заїхали	Гриби в голові ростуть; клепки не на місці.
Шарикова ручка	Кулькова ручка.
Шариковий підшипник	Кулькова вальниця.
Шарити очима (поглядом)	Нишпорити очима (поглядом); перебігати очима.
Шарм	Поваба.
Шаровидний; шаровий	Кулястий.
Шастання	Походеньки.
Шастати	Швендяти; походеньки справляти.
Шатро	Намет.
Шатун	Хитун
Шахмати	Шахи.
Шахматна гра	Гра в шахи.
Шахматна дошка	Шахівниця.
Шахматний турнір	Шаховий турнір.
Шахрай	Продувна бестія.
Шахта	Копанка.
Шахтар	Вугляр; гірник.
Шашличний	Шашликовий.
Швейна машина	Машина до шиття.
Швейний	Швацький.
Швейцар	Дверник.
Швець	Чоботар.
Швея, швачка	Швачка, шевкиня, кравчиня.
Швидка переміна на краще	Як сім баб пошептало.
Швидкий у роботі	Спішний у праці.
Швидко втекти (побігти)	Дати ногам знати; дати стрекала; братися в ноги, увіритися ногам; аж п'яти губити; дати волю ногам; дати драла (драпака, дьору).
Швидко втрачати сили, здоров'я від хвороби	Танути як віск [на сонці (на вогні)]; танути як свічка.
Швидко гнати	Гоном гнати.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Швидко говорити	Як горохом сипати.
Швидко забувати про кого-небудь (що-небудь)	Мати коротку (куцу) пам'ять.
Швидко змінюватися	Іти колесом.
Швидко й чисельно	Неначе гриби після дощу.
Швидко йти геть; тікати	Показати п'яти.
Швидко їхати верхи	Бігти верхи.
Швидко лише бліх ловити мокрими руками	Це не так швидко, як на мертвого сорочку шити.
Швидко помчати (понестися) (*про коней*)	Ударити чвалом.
Швидко тікати	Робити ноги.
Швидко тікати, бігти	Дати ногам знати.
Швидко ходити (бігати, поратися) біля чогось	Мухою літати.
Швидко що-небудь забувати	Мати куцу пам'ять.
Швидко	Нашвидкуруч; поквапом; хутко; аче на крилах; семимильними кроками; з вітром навздогін; на всіх парусах.
Швидко, але недбало; абияк	Тяп-ляп.
Швидко, вправно й уміло	Аж летить під руками.
Швидше всього	Найшвидше.
Швиряти	Шпурляти; швиргати; жбурляти.
Шевелити	Ворушити.
Шевелити мозгами	Мізкувати; міркувати; думати; варити головою; повертати розумом.
Шейпінг	Підправка статури; догляд за поставою.
Шелушитися	Лупитися.
Шельмувати	Паплюжити.
Шепотом, шопотом	Пошепки; навпошепки.
Шеренга	Лава; лінія; ряд.
Шерстяна хустка	Вовняна хустка.
Шерстяне одіяло	Вовняна ковдра.
Шерстяні носки	Вовняні шкарпетки.
Шершавий	Шкарубкий.
Шест	Жердина.
Шестидесятник	Шістдесятник.
Шефствувати	Опікуватися.
Шиворот-навиворот	Навпаки; шкереберть; перекручено.
Шило на мило міняти	Баш на баш міняти.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Шинкувати	Шаткувати.
Шип	Колючка; шпичка.
Шиповник	Шипшина.
Шириною	Завширшки.
Широкий асортимент продукції	Широкий вибір товарів.
Широко розголошувати щось	Дзвонити в усі дзвони[430].
Шити дрібною строчкою	Шити дрібненьким вистягом; маком шити.
Шити на виріст	Шити на зріст.
Шито-крито	Тишком-нишком.
Шиш з маслом	Дуля з маком.
Шишка на чолі	Ґуля на чолі.
Шия	В'язи.
Шкатулка	Скринька.
Шкатулочка	Пуделко.
Шкаф	Шафа.
Шкіра покрилася мурашками	Сироти виступили (повиступали) на шкірі (на тілі).
Шкіра та кості	Світить ребрами.
Шкода й шукати	Шукай вітра в полі.
Школа по підготовці спеціалістів	Школа підготовки фахівців.
Шкряга	Скнара.
Шкурка вичинки не варта	Шкурка за чиньбу не стане; не стане шкурка за виправу; не варт товар роботи; не варте діло заходу.
Шкурка	Шкірка, шкуринка.
Шкутильгати	Налягати на ногу.
Шлейф	Шовковий хвіст.
Шлем	Шолом.
Шліфовка	Шліфування.
Шліфовщик	Шліфувальник.
Шлюб по розрахунку	Шлюб задля вигоди.

[430] Дзвони завжди були атрибутом переважно храмовим і корабельним: їх чіпляли на церковних дзвіницях і капітанських містках. Вони мають два основні призначення: слугують як сигнал сповіщення і як музичний інструмент. У храмах особливими ударами дзвонів скликали людей на ранкову чи вечірню службу, сповіщували про те, що в околиці хтось помер. На свята під час урочистих відправ дзвонарі виконували особливі мелодії на всіх дзвонах: вони мали відлякати злі сили і сповістити всьому світові про радість Божого свята. Церковні дзвони люди могли використати і з іншою метою: якщо в околиці траплялася пожежа, різким тривожним дзвоном скликали всіх людей допомогти її загасити. Сигнальну функцію виконував дзвін і на кораблях (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Шляпа	Капелюх.
Шлях без перешкод у досягненні чого-небудь	Широка вулиця.
Шляхом вимірювання	Вимірюючи; вимірюванням.
Шляхом підкупу	Підкупом.
Шниряти очима	Зиркати [очима] сюди й туди.
Шнурок, вірьовка	Мотузка.
Шок	Як грім з ясного неба.
Шокувати	Вразити; приголомшити.
Шокувати; конфузити	Бентежити, збентежити; приголомшити; збити з ніг.
Шоп	Крамниця.
Шопінг	Закупи.
Шорох	Шерех, шерхіт, шурхіт.
Шоу	Видовище; вистава; показ; виступ.
Шоу	Розважайлівка[431].
Шофер	Водій.
Шпакльовщик	Шпаклювальник.
Шприц	Впорскник.
Шрі-Ланка	Чудова Земля.
Штаб-квартира	Постій.
Штамповка	Штампування.
Штамповочний	Штампувальний.
Штамповщик	Штампувальник.
Штатив	Стояк.
Штатський	Цивільний.
Штепсель	Притичка.
Штик	Багнет.
Штиль	Безвітря.
Штопор	Коркотяг.
Шторм	Буревій.
Штукатур	Тинькар.
Штукатурити	Тинькувати.

[431] Слово насамперед стосується телебачення. Утворене в той народний спосіб як, наприклад, забігайлівка. Подібно ж до останнього, має глузливий, зневажливий присмак, якого заслуговують більшість «телешьоу» як вітчизняного, так і закордонного виробництва. Не плутати зі словом розваги, де відчуваються звитяга і шляхетність, а не очманіле здурачення глядача, наприклад: козацькі розваги, розваги рукоборців, літунів, лижників тощо. Для порівняння можна згадати російське розмовне развлєкуха (Словник новотворів Юрка Зеленого).

Штукатурка	Тиньк.
Шузи	Взуття.
Шукаєш учорашній день, а він уже пройшов	Учорашнього дня ста кіньми не доженеш.
Шукай вітра в полі	За водою пішло.
Шукати виходу зі скрутного становища	Ламати голову.
Шукати вчорашній день	Шукати вітра в полі.
Шукати розв'язання якогось питання	Ламати голову.
Шукати шляхів до зближення	Стелити містки до когось.
Шуміти	Гомоніти.
Шумний	Бучний.
Шуму багато, а толку мало	Галасу багато, а діла мало; діла на копійку, а балачок на карбованець; хвальби повнії торби, а в торбі нема нічого; розносився, як чорт (як дідько) з бубном.
Шустрий	Меткий; спритний; скорохвацький.
Шут гороховий	Блазень.
Шуткувати	Жартувати.
Шуткуючи	Жартома, жартом, жартуючи, на жарт; сміхом, на сміх, на смішки.

Щ

Щавель	Квасок.
Щаслива полоса життя	Щаслива пора життя.
Щасливий хепі-енд	Щасливий кінець.
Щасливий час	Дні медові.
Щасливо відбувся	Мав щастя; вийшов сухим з води.
Щасливо залишатися	Щасливо! Щасти [доле]! Бувайте здорові! На все добре!
Щасливо!	З Богом!
Щасливчик	Щасливець, щастунчик.
Щастить	Доля усміхається.
Щастить як потопельнику	Удалося, як Солосі.
Щастя в руки йде	Козирна карта падає.
Щастя залишило кого	Щастя покинуло кого; доля покинула кого; збувся долі (щастя) хто.
Щастя привалило	Випала козирна карта.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Ще би	Ще б пак.
Ще більше розсердитися	Серця додати.
Ще в дитинстві	Ще дитиною будучи; ще з дитинства (змалку, змалечку, з мальства).
Ще й не починало світати	Ще на світ не заводилося.
Ще куди не йшло	Ще туди-сюди.
Ще не починали	Ще й кіт не женився.
Ще одна обуза спала з плечей	Ще один тягар (клопіт) спав з плечей (з пліч).
Ще півбіди	Ще б нічого; ще менше з тим.
Ще чого	Ото вигадали.
Щебйонка	Щебінь.
Щеголяти	Хизуватися.
Щедро віддячити	Відплатити (віддати) сторицею.
Щедро	Рясно.
Щезнути	Зникнути; пропасти; залишити мокре місце.
Щенок	Цуцик, цуценя.
Щипати траву	Скубти траву.
Щипці; обценьки	Кусачки, гострогубці; кліщі.
Щиро зізнатися	Викласти душу.
Щиро; відверто	З глибини душі; поклавши руку на серце.
Щиросердечно; як на духу	Як на сповіді.
Щілина	Отвір; шпарина.
Що б [там] не сталося	Хай що станеться; хай там що; хай що буде; будь-що-будь.
Що б не було, не оглядайся	Хоч що буде, не оглядайся.
Що б не говорив	Хай що каже.
Що б не говорили	Хай що кажуть.
Що б не сталося	Хай що буде.
Що б там не було	Хоч би що там було; будь-що-будь.
Що б там не говорили	Хай би там що казали.
Що б там не сталося	Хай там що; хай що буде.
Що б то не було	Хай там що.
Що б це значило?	Що воно за знак?
Що вам треба?	Чого ви хочете?
Що ви намірені робити?	Що ви маєте (збираєтеся) робити?; що [є] думка робити?
Що викликало у них сварку?	На чому вони посварилися?

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Що він собою представляє?	Що він за людина?; що він за один?
Що гріха таїти	Ніде (нема де) правди діти (гріха потаїти).
Що дальше в ліс, то більше дров	Далі в ліс – більше труску.
Що є духу	Аж пір'я летить.
Що є сили	Щосили, щосила; з усієї сили; щодуху; чимдуж.
Що ж стосується	Що ж до; а що вже.
Що з Вами?	Що Вам таке?
Що з нього толку?	Який з нього пожиток?; яка з нього користь?
Що з тобою	Що тобі таке?
Що за вздор?	Що за дурниця (за нісенітниця)?
Що йому зробиться?	Що з ним може статися?; нічого з ним не станеться?; що йому станеться?
Що іменно сталося?	Що саме сталося (трапилося)?
Що кому	Голодній кумі хліб на умі.
Що людям, те й нам	Що громаді, те й бабі.
Що написано пером, не вирубаєш топором	Що написано пером, не вигризеш і кайлом (не вивезеш волом).
Що не говори	Як не є; кажи не кажи.
Що не говоріть, а…	Хоч і що кажіть, а…
Що посієш, те й пожнеш	Де господар не ходить, там нивка не родить; як дбаєш, так і маєш; як постелиш, так і виспишся.
Що пристав?	Що причепився як старець ціпка?
Що радує	Що приємно.
Що стосується мене	Щодо мене; що стосується до мене; що дотикається мене; як на мене (про мене).
Що стосується цього питання	Щодо цієї справи.
Що стосується	Стосовно; щодо.
Що толку?	Яка рація?; який сенс?
Що я не робив, усе надаремно	Що вже я не робив, нічого не допомогло.
Що я там забув?	Чого я там не бачив?; чого б я там шукав?; що б я там робив?
Щоб досадити	На злість; на збитки; щоб (аби) дозолити.
Щоб зайнятися чим-небудь; знічев'я	Для штуки.
Щоб зробити шкоду (заподіяти прикрість)	На капость.
Щоб йому пусто було!	Хай (бодай) йому всячина!

Щоб справити враження	Для красного слова.
Щоб там не було	Хай [би] там що.
Щоб твоєї ноги тут не було	Щоб і дух твій тут не пах.
Щоб тобі пусто було!	Хай тобі всячина!
Щоб тобі язик відняло!	Бодай тобі зациπило! Бодай ти (а щоб ти) занімів!
Щоб усім вгодити	І нашим і вашим; і туди і сюди; він каже і сіро, і біло; він такий, як литовський ціп – і сюди і туди; куди вітер, туди й він; сюди гав, туди дзяв.
Щоб це значило?	Що воно за знак?
Щоквартальне видання	Квартальник.
Щоки втягнулися	Щоки (лиця) позападалися (запалися, впали).
Щоки горять; лице горить	Щоки (лиця) паленіють (пашать, жаріють); обличчя (лице) пашить (паленіє, жаріє).
Що-небудь бажане, приємне, легкодоступне	Манна небесна[432].
Що-небудь безмежне, не піддається вимірюванню	Нема берегів.
Що-небудь безслідно зникло (перестало існувати)	Як лизень злизав; як хап ухопив; як вода вмила; як вітром здуло; як корова язиком злизала; як вітер звіяв; як крізь землю провалився.
Що-небудь вигадане	Казка про білого бичка[433].
Що-небудь виконується вправно (швидко)	Кипить в руках.
Що-небудь вирує (клекотить)	Кипнем кипить.
Що-небудь витончене (вишукане, досконале)	Тонкого ладу.
Що-небудь давно всім відоме	Стара пісня.
Що-небудь дістається дуже легко	Манна з неба (з небес) падає.
Що-небудь дуже вразило когось	Як обухом луснуло по голові.
Що-небудь дуже неприємне	Як ніж у серце (у горло).

[432] За біблійним міфом, манна – їжа, яку Бог посилав іудеям кожного ранку з неба протягом сорока років, поки вони йшли пустелею в землю обітовану (Ісход, 17, 14-16). Легенда має до певної міри реальну основу: в пустелі росте їстивний лишайник, плодами якого є дрібні білі кулькі, схожі на манну крупу, і споживалися місцевими жителями (Зьобро О. Мова про мову // Високий замок).

[433] Стали фразеологізмами окремі характерні словосполучення з народних пісень, казок, оповідей: біле личко, чорні брови, тихі води і ясні зорі, молочні ріки й кисельні береги, казка про білого бичка, лисичка-сестричка, на злодієві шапка горить, язиката Хвеська, товчеться, як Марко по пеклі; так то так, та з хати як тощо (Інтернет-проект «Нова мова»).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Що-небудь дуже неприємне (непристойне)	Ні в які ворота (двері) не лізе.
Що-небудь здійснюється дуже енергійно	Кипнем кипить.
Що-небудь зникло безслідно	Як вітром розвіяло.
Що-небудь зникло назавжди (загинуло)	Не лишилося каменя на камені від чогось.
Що-небудь набуває надзвичайної важливості	Питання стоїть руба.
Що-небудь найголовніше (життєво важливе)	Становий хребет.
Що-небудь найкраще (вигідне, принадне)	Ласий шматок (кусок, кусник).
Що-небудь невпорядковане (нерозбірливе)	Горох з капустою.
Що-небудь недоречне (несерйозне, необдумане)	І на голову (на вуха) не налізе.
Що-небудь недоступне для розуміння	Китайська грамота.
Що-небудь нещире (лицемірне)	Фальшива нота.
Що-небудь обов'язково настане	Ані відхреститися, ані відмолитися.
Що-небудь повністю зруйноване (знищене)	Не лишилося каменя на камені від чогось.
Що-небудь позбавлене логіки (змісту)	Ні пуття ні ладу.
Що-небудь сильно дошкуляє	Щипає в носі від чого.
Що-небудь та й вартує	На дорозі не валяється.
Щось без когось не обійдеться.	Вода не освятиться без кого.
Щось виконується швидко й успішно	Аж горить (кипить) у руках (під руками).
Щось вим'яте	Як корова пожувала.
Щось давно минуле	Згадала баба дівера.
Щось дивне	Хоч стій, хоч падай.
Щось дуже принадне (бажане)	Як меду полизати.
Щось загальновідоме	Азбучна істина.
Щось зайве	Приший кобилі хвіст; п'яте колесо до воза.
Щось звичне	Буває, що п'яний гуляє.
Щось зміниться на краще; буде все гаразд	Підуть лади.
Щось зовсім непотрібне	Як глухому «добрий день».
Щось ілюзорне (примарне)	Журавель в небі.
Щось має позитивні й негативні сторони	Палиця з двома кінцями.
Щось надзвичайно важливе (серйозне) для когось	Справа життя.
Щось найважливіше (найістотніше)	Хліб насущний.
Щось неважливе (непотрібне, дріб'язкове)	Марнота марнот.
Щось невпорядковане (незрозуміле, наплутане)	Горох з капустою.
Щось негарне	Як рядно навиворіт.

Щось недобре трапилося з кимось	Грець ухопив.
Щось недоладне (дивне)	Свиня з рогами.
Щось недоречне	Як кобилі сідло.
Щось незвичайне, величне, гідне подиву	Чудо з чудес.
Щось нездійсненне (нереальне)	На вербі груші, на терні помаранчі.
Щось незначне, що все псує	Ложка дьогтю в діжці меду.
Щось незрозуміле	Китайська грамота.
Щось ненадійне	Мильна бульбашка.
Щось неприємно вразило	Закрутило в носі.
Щось несподіване (раптове)	Сніг на голову.
Щось неясне (нечітко виражене)	Ні два ні півтора.
Щось нікчемне, не варте зусиль	Шкірка вичинки не варта.
Щось пересохло	На перець висохло.
Щось привабливе, але недозволене (недосяжне)	Заказаний овоч.
Щось придумане	Придумка.
Щось складне	Без пляшки (без ста грамів) не розібратися.
Щось у цьому роді	Щось подібне; щось таке.
Щось, що можна вкрасти	Щось легко (погано) лежить.
Щотчик	Лічильник.
Щулити очі; щуритися	Мружити очі; мружитися, жмуритися.
Щупати	Мацати.
Щупати очима	Розглядати очима.

Ю

Юбка	Спідниця.
Ювелір	Золотар; сріблярь; майстер золотих справ.
Ювілей	Роковини.
Ювіляр	Іменинник.
Юдоль печалі (плачу)	Долина сліз.
Юзати	Користуватися.
Юла	Дзиґа.
Юмор	Гумор.
Юнак; тінейджер	Підліток.
Юний	Молоко на губах не обсохло; молоде та зелене.

Юридична система	Правове поле.
Юридичний	Правничий; правознавчий; правовий.
Юриспруденція	Правознавство.
Юрист	Правознавець, правник.
Юстиція	Правосуддя; судочинство.

Я

Я був там один	Я був там сам.
Я в боргу в кого (перед ким)	Я боржник (винуватець) чий; я винен (завинив) кому.
Я в долі	Я в спілці.
Я в неоплатному боргу перед вами	Я невиплатний винуватець (боржник, довжник) ваш.
Я в цьому небагато розумію	Я в цьому не дуже знаюся (розуміюся).
Я вибачаюся	Вибачте, будь ласка.
Я випробував це на собі (на власному досвіді)	Я сам собі зазнав (дізнав) цього; я на власній шкурі спробував (досвідчився) цього.
Я говорю по-українськи	Я розмовляю українською мовою.
Я довго мучився над розв'язанням цієї задачі	Я довго морочився (мордувався), щоб розв'язати це завдання.
Я дуже зайнятий	Мені дуже ніколи (нема коли, ніколиться); мені (у мене) геть (зовсім) нема часу; я зовсім не маю часу.
Я думаю	Я гадаю .
Я живу по вулиці Руській	Я живу на вулиці Руській.
Я забув	Вилетіло з голови (з пам'яті); випало з думки (з пам'яті).
Я замітив (помітив)	Я зауважив.
Я затрудняюся вам відповісти	Мені тяжко (важко, трудно) дати вам відповідь (вам відповісти).
Я знайшов його за роботою	Я застав його при роботі (за роботою).
Я й подумати не міг	Я й у гадці не мав.
Я її не виношу	Моя душа її не терпить.
Я казав, що так буде	Як у воду дивився.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Я маю до вас просьбу	Я маю до вас прохання; я маю просити вас.
Я маю недостаток в грошах	Мені не стає (не вистачає, бракує) грошей.
Я можу з цим справитися	Я можу з цим впоратися.
Я не гірший за інших	Нате й мій глек на капусту; нате й моїх п'ять, щоб було десять.
Я не курящий	Я не курю ; я не курець; я не вживаю тютюну.
Я не стану вас надмірно утруждати	Я не завдам вам багато клопоту.
Я ніскільки не ображаюся	Я нітрохи (анітрохи, і трохи, аж ніяк, зовсім) не ображаюся.
Я нічим не зайнятий	Я вільний; я нічого не роблю (не маю ніякої роботи); я ні коло чого (ні над чим) не працюю.
Я повинен зараз піти, бо інакше запізнюся на поїзд	Я мушу зараз піти, а ні – то запізнюся на потяг.
Я по-справжньому злякався	Я таки злякався.
Я рахую	Я вважаю.
Я рахую, що слід…	Я вважаю, що належить (варто, необхідно, потрібно, треба)...
Я розгубився	Я не знав, на яку ступити; усі шляхи погубив.
Я спокійний на рахунок цього	Це мене не турбує.
Я тобі покажу кузькіну мать!	Я тобі покажу, де козам роги правлять!
Я хочу бути почутим	Я хочу, щоб мене почули.
Я це передбачав	Як у воду дивився.
Я ще не увійшов у смак	Я ще не добрав смаку; я ще не розсмакував.
Я ще тобі знадоблюся	Прийде коза до воза сінця просити (сіно смикати).
Ябеда	Наклепник.
Ябедничати	Зводити наклеп.
Яблочний	Яблучний.
Яблуко від яблуні впало недалеко	Який батько, такий син – вкрали з діжки сир.
Яблуко роздору	Яблуко незгоди (розбрату)[434]; кість незгоди.

[434] Давньогрецький міф розповідає, що богиня розбрату Ерида вирішила помститися богам за те, що вони не запросили її на бенкет. Ерида непомітно кинула золоте яблуко із написом «найпрекраснішій» між богинями Герою, Афродітою та Афіною. Вони почали сперечатись, кому має належати яблуко, бо кожна вважала себе найкрасивішою. Син троянського царя Парис, якого запросили

Яблуку нема де впасти	Нема де пальця просунути; тіснота така, що й києм не протиснеш.
Явитися з повинною	Прийти з покаянням.
Явка	Прихід.
Явка обов'язкова	Присутність обов'язкова.
Являється	Є.
Являти собою	Становити собою.
Являтися	З'являтися.
Являтися помилкою	Бути помилкою.
Явна помилка	Очевидна помилка.
Явне недбальство	Видиме недбальство.
Явне протиріччя	Очевидна суперечність.
Явно	Вочевидь; навіч.
Яд	Отрута; жало.
Ядовитий	Отруйний.
Язва шлунка	Виразка шлунка.
Язвити	Відважувати солі; шпигати язиком (словами).
Язик відняло	Відібрало мову.
Язик відняло; не в змозі говорити	Річ відняло кому.
Язик заплітається в кого	Язик плутається кому (в кого).
Язик мій – ворог мій	Дай язику волю – заведе в неволю.
Язик погано підвішений у кого	Язик погано (зле) повертається (працює) в кого; язик погано (зле) вигострений (загострений) у кого; язик погано (зле) вигострений (загострений) має хто; язик погано вистуганий у кого (кому); язик погано вистуганий має хто; язик погано причеплений (прив'язаний) у кого.
Язик присох до гортані в кого	Язик присох [у роті] у кого (кому); язик прилип (присох) до піднебіння кому (в кого); забув язика в роті хто.
Язик чешеться	Язик свербить.
Язикатий	Слабий на язик.
Язиком молоти – не дрова колоти	Язиком вихати – не ціпом махати; одне – творити язиком, а друге – перти плуга; найменше діло – балакати; хоч варила – не варила, аби добре говорила.

бути суддею, віддав яблуко Афродіті. За це вона допомогла йому викрасти дружину спартанського царя Єлену Прекрасну, що призвело до десятилітньої Троянської війни (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Яйце всмятку	Некруте яйце.
Яйця курку вчать	Мудріші тепер яйця, ніж кури; мудріше яйце від курки; розумніші яйця, як кури.
Яїчко	Яйце.
Яїчний порошок	Яєчний порошок.
Як аукнеться, так і відкликнеться	Як гукаєш, так і відгукується; який голос, такий і відголос; як гукають, так і відгукуються; як зовуть, так і озиваються; як стукне, так і грюкне; як ви нам, так і ми вам; як Сірка годують, так він і гавка.
Як багато будеш знать, то скоро зостарієшся	Більше будеш знати, менше будеш спати.
Як банний лист приставати	Приставати реп'яхом; як реп'ях (смола) приставати.
Як баран на нові ворота	Як теля на сороку.
Як без рук	Як риба без води.
Як би довго не…	Хоч би як довго…
Як би не було	Хай там як; чи сяк чи так; як не є; що не кажіть.
Як би не кричав	Хай як кричить.
Як би не старався	Хай як старається.
Як би не...	Хоч би як; хай як.
Як би там (то) не було	Що не кажіть; як не є; чи сяк чи так; хай там як; хоч би як там було; хоч би й що; хоч би що там було; будь-що-будь; хоч що; хоч як.
Як би чого не вийшло	Як би (коли б) чого не сталося (не трапилося).
Як білка в колесі	Як дзиґа; як муха в окропі; як в'юн в ополонці.
Як більмо в оці	Як сіль на очі.
Як Бог дасть	Так-сяк на косяк.
Як вам завгодно (зручно)	Як [собі] хочете; як завволите; воля ваша.
Як вважаєте за потрібне	Як собі знаєте.
Як видно	Мабуть; певно.
Як вижатий лимон	Як вичавлена (видавлена) цитрина; як вичавлений лимон; як витрушений мішок.
Як виключення	Як виняток.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Як води в рот набрав	Ні пари з вуст; анічичирк.
Як годинник	[Дуже] точно; безперебійно.
Як гора з плечей	Як (мов, немов, наче…) камінь із серця (з душі, з плечей, з плеч) [звалився, скотився]; наче (мов) камінь від серця відпав.
Як горохом об стіну	Як дугою по воді.
Як грім не вдарить, мужик не перехреститься	Коли сіно в стозі, забудь о Бозі.
Як грім серед ясного наба	Як грім з ясного неба; як грім ясенний; і в погоду грім часом ударить.
Як грім уразив кого	Як (наче…) грім ударив (приголомшив) кого; як (наче...) громом ударений (прибитий, приголомшений) хто.
Як далеко можна побачити	Скільки ока.
Як дві каплі води	Око в око.

На нас чекає стрімкий перехід
до рішучого домінування української мови
у публічних сферах[435].

Як діла?	Як ваші (твої) справи?; як ся маєте (маєш)?; як ведеться?
Як душі завгодно	Як тільки хочеться (бажається); як до вподоби; як подобається.
Як з козла молока	Як з цапа молока; як з цапа: ні вовни, ні молока; добра, як з курки молока, а з верби – петрушки.
Як з рогу достатку	Як з мішка; як з рукава.
Як завгодно	Про мене.
Як і повинно бути; як і належить	Честь честю.
Як кіт наплакав	Як в зайця хвоста.
Як корова язиком злизала; як і не було	Як лизень злизав.
Як корові сідло йде	Так до тіла, як свиня штани наділа; як свині наритники.
Як крізь землю провалився	Як у воду впав.
Як маслом по серцю мазати	Як медом по губах мазати.

[435] Якщо Україна як держава уціліє і зміцніє у випробуваннях нинішнього часу, на нас чекає більш чи менш стрімкий перехід до рішучого домінування української мови у публічних сферах, що означає непридатність київського майданчика як бази для проекту «Русского міра» в будь-якій його модифікації (Юрій Макаров).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Як мені поступити?	Як (що) мені робити (чинити)?; що (як я) маю робити (чинити)?
Як мертвому припарки	Як мертвому кадило.
Як мильний пузир щезнути	Як мильна бульбашка лопнути (зникнути, щезнути).
Як мінімум	Принаймні; щонайменше.
Як можна більше	Якнайбільше, щонайбільше; якомога більше.
Як можна ближче	Якнайближче, щонайближче; якомога ближче.
Як можна глибше	Якнайглибше, щонайглибше; якомога глибше.
Як можна дальше	Якнайдалі, щонайдалі; якомога далі.
Як можна дорожче	Якнайдорожче, щонайдорожче; якомога дорожче.
Як можна раніше	Якнайраніше, щонайраніше; якомога раніше.
Як можна скоріше	Якомога швидше (прудкіше, хутчіше); якнайшвидше, щонайшвидше; якнайпрудкіше, щонайпрудкіше; якнайхутчіше; притьмом.
Як можна частіше	Якомога частіше.
Як можна швидше	Якнайшвидше, щонайшвидше; якомога швидше.
Як молодий місяць	Лиш (тільки) блиснув, та й нема.
Як на гарячому вугіллі; як на голках	Як на жару (на грані, на терню, на шпичках, на шпильках, на ножах).
Як на гріх	Як (мов) на біду (на нещастя, на лихо).
Як на духу	Щиросердно; як на сповіді.
Як на зло	Як на лихо.
Як на підбір	Як один; один в один; одна в одну; одно в одно; голова в голову; як дібрані.
Як на пожар	Як на ґвалт.
Як на те пішло	Раз так; як до того йдеться.
Як навмисно	Ніби на гріх.
Як належить; як слід	Як годиться.
Як нами вже відмічалося	Як уже зазначалося; як ми вже зазначали.
Як нарочно	Як навмисно.
Як находиш потрібним	Як собі знаєш; як уважаєш.
Як не бувало	Наче (немовби, як) і не було.
Як не вмовляй	Що хоч кажи.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Як не дивно	Хоч як дивно.
Як не догоджай, а результат – протилежний	Хоч медом масти когось.
Як не крути	Хоч як крути; хоч гопки скачи.
Як не образливо (печально)	Хоч як прикро.
Як ні в чому не бувало	Наче й не було нічого; любенько; любісінько; наче й не він (вона); як ніде нічого.
Як ножем по серці	Підкосило як косою.
Як оселедців у бочці	Ніде курці клюнути (голкою ткнути, голки просунути, пальця просунути).
Як оцінити цю подію?	І що на це сказати?
Як пелена з очей упала	Мов полуда з очей спала.
Як підмінений	Ніби вже не той.
Як по імені?	Як на ім'я?
Як по писаному розказує	Ніби з книжки бере.
Як повинно бути; як положено	Як має бути.
Як попало	Як завгодно; абияк.
Як правило	Як водиться; як заведено; як звичайно; переважно; зазвичай.
Як прийдеться	Як доведеться; як буде.
Як прийнято	Як заведено; як ведеться; як звичай велить.
Як прийшло, так і пішло	Як набув, так і забув; як зробив, так і відбудеш; яким мечем воював, таким і поліг; як нажив, так і прожив.
Як рак на мілині	Як риба без води.
Як раптом	Коли раптом; аж ось.
Як результат	У підсумку.
Як рівний з рівним	Запанібрата; на рівній (на одній) нозі.
Як сир в маслі	Як вареник у маслі (у сметані).
Як сир в маслі катається	Як сир у маслі купається; плаває, як вареник у маслі; як той вареник у сметані плаває; плаває, як пампух в олії; валяється, як нирка в салі; кохається в добрі (в розкошах); розкошує.
Як сіль на рану	Мов серпом по руці.
Як сніг на голову	Накрило мокрим рядном.
Як собака на сіні	І сам не гам, і другому не дам.
Як собаці п'ята нога	Як дірка в мості.

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Як стадо баранів	Як стадо овець.
Як статуя	Як з каменю тесаний.
Як ти ведеш себе?	Як ти поводишся?
Як ти думаєш?	Як ти гадаєш?
Як ти тут очутився?	Як ти тут опинився?
Як тільки	Щойно.
Як тобі вистачає наглості?	Як тобі повертається язик?
Як тобі завгодно	Як собі хочеш; воля твоя.
Як у бездонну бочку	Як у прірву (до прірви); як у безодню.
Як у Бога за пазухою	Як у Христа в запічку; як у Бога за дверима.
Як у воду канув	Як під шум пішов; як за сім земель пішов.
Як у тебе вистачає нахабства..?	Як у тебе язик повертається..?
Як укопаний	Як умурований.
Як хочеш, так і дій	Вольному воля[436].
Як це буде по-українськи?	Як це сказати українською мовою?
Як цьому [тут] допомогти	Як цьому [тут] раду дати (зарадити)?
Яка досада!	Яка шкода! Яка прикрість!
Яка муха тебе вкусила?	Який ґедзь напав на тебе?
Яка тобі з того користь?	Що тобі з того?
Якби в роті росли гриби	Якби та виросли на голові гриби, то був би город.
Якби не так	Та ба; де ж пак.
Яке кому діло до кого?	Що до того кому?
Яке твоє діло?	Що тобі до того?
Який би не був	Хоч би який був.
Який з того прок?	Яка з цього (з того) користь?; який з цього (з того) пожиток?
Який завгодно	Будь-який; який хочеш; хоч який.
Який знаходиться внизу	Долішній.
Який зовні нічим не відзначається; непримітний	Ні з лиця, ні з росту.
Який кошмар!	Який жах! Яке страхіття!
Який не є	Хоч би там який; будь-який; хоч і який.

[436] Декілька століть тому удільні князі писали у своїх договорах один одному: «А боярам, і дітям боярським, і слугам, і селянам вольному воля…». У такий спосіб вони стверджували волю як право, привілей, що передбачав свободу дій та вчинків, можливість жити на землі, доки живеться, і піти, коли захочеться. Користувалися цією свободою тільки вільні люди: діти при батьках, брати при братах, небожі при дядьках та ін. Кріпаки, які належали панам, могли бути продані, убиті без суду й слідства, вигнані, тобто волі не мали (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Який не порушує (дотримується) своїх обіцянок	Твердий (міцний) на слово.
Який перевищує чиї-небудь можливості	Не під силу (по силі, по силах).
Який плаче з будь-якого приводу; плаксивий	Тонкий на сльози.
Який привіт, такий ответ	Яка шана, така й дяка.
Який продовжується цілий день	Цілоденний.
Який собою?	Який із себе?
Який уміє гарно висловлювати думки	Цікавий на язик.
Який-небудь	Абиякий, будь-який.
Яким вітром вас сюди занесло?	Яким вітром вас сюди завіяло?; яка доля вас сюди закинула (занесла)?
Яким же було моє здивування	Як же я здивувався; яке ж мене диво взяло.
Яким завгодно способом; за всіляких умов	За всяку ціну.

Є два шляхи розвитку
в умовах мовного постколоніалізму[437].

Яким чудом?	Яким дивом?
Якими судьбами?	Яким побитом (вітром)?; як це вас (тебе) доля занесла сюди?
Які новини?	Що чути (чутно)?
Якір	Кітва, кітвиця.
Якість гарантується	Якість гарантуємо (гарантовано).
Як-небудь	Абияк; на галай-балай; як Бог пошле; сяк-так.
Як-небудь	Косо, криво, аби живо.
Як-небудь, аби було з'єднане докупи; неміцно	На живу нитку.
Як-не-як	Як не є.
Якої ширини (довжини, величини)?	Який завширшки (уширшки)?; який завдовжки (удовжки)?; який завбільшки (убільшки)?

[437] Сьогодні в Україні працюють два основні проекти: перший базується на європейській орієнтації, другий спрямований на євразійську міфічну спільноту, т. зв. «русскій мір» – утопійний, ретроградний, але такий, що має велику підтримку серед значної частини населення України. Який із цих проектів переможе, покаже час. Якщо перший, то українська термінологія, ширше – українська мова – не потоне в океані глобалізації; вона позбудеться російського посередництва й відходитиме від англоцентризму, а отже, збережеться як мова сильна й самобутня (Ірина Магрицька «Наукова мова в постколоніальній Україні», «Радіо Свобода», 22 грудня 2012).

Так кажуть...	*А ми радимо так...*
Якомога швидше	Одна нога тут – друга там.
Якось обійдемося	Якось то буде.
Якраз вчасно	Саме враз.
Якраз у той час	Саме тоді (тепер); саме під той час.
Якщо б	Якби.
Якщо Богові завгодно	Коли (як) воля Божа.
Якщо виникне необхідність	Як буде треба; як зайде потреба.
Якщо можливо	Коли спосіб; коли змога.
Якщо можливо, прийдіть	Коли змога (спромога), прийдіть.
Якщо можна так виразитися	Якщо (коли) можна так висловитися (сказати).
Якщо нема можливості	Коли не спосіб.
Якщо позволить час	Якщо (коли) матиму час; якщо матиму коли; як буде коли.
Якщо станеться щось непередбачуване	Коли піде щось не так.
Якщо я не помиляюся	Дай, Боже, пам'яті; коли б не збрехати.
Янтар	Бурштин.
Японія	Країна, де сходить сонце; Країна сонця, що сходить; Країна, звідки сходить сонце.
Ярий противник	Запеклий противник.
Яркий	Яскравий.
Ярко виражений	Чітко окреслений.
Ярлик	Начіпка.
Ярмарка	Ярмарок.
Ясне діло	Зрозуміла (ясна, видима) річ; зрозуміло.
Ясно виражений тип (характер)	Виразно (ясно) виявлений тип (характер); виразно визначений тип (характер).
Ясно як Божий день	Це ж і сліпий бачить.
Ясно	Зрозуміло.
Ячейка	Комірка; осередок; чарунка.
Ящик Пандори	Скринька Пандори[438].
Ящик поштовий	Скринька поштова.

[438] У давньогрецьких міфах ідеться про те, що колись люди жили, не знаючи горя, хвороб, старості, доки Прометей не вкрав у богів вогонь. За це розгніваний Зевс послав на землю красиву, але нерозумну жінку – Пандору, яка вийшла заміж за Прометеєвого брата Епіметея. Вона отримала від головного бога Олімпу іменну скриньку із суворою забороною відкривати її. Та розпалена цікавістю, Пандора відчинила скриньку: звідти висипались Старість, Хвороби, Безумство, Злість, Пристрасті та інші нещастя, що можуть переслідувати людей (Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012).

Джерела

1. Береза Т. А. Практичний англо-український словник фразеологічних синонімів / авт.-уклад. : Т. А. Береза, Л. М. Коцюк, О. С. Кулинський. – Львів : Бак, 2011. – 400 с.
2. Береза Т. Сучасний англо-український словник живої мови / Т. Береза. – Львів : Апріорі, 2012. – 400 с.
3. Береза Т. Перший англо-український / українсько-англійський словник народної мудрості «Так Кажуть» / Т. Береза, О. Кулинський. – Львів : Бак, 2010. – 700 с. – Серія «Інноваційні словники».
4. Білоноженко В. М. Словник фразеологізмів української мови / В. М. Білоноженко та ін. – К. : Наукова думка, 2008. – 1104 с.
5. Білоноженко В. М. Фразеологічний словник української мови : у 2-х кн. / В. М. Білоноженко та ін. – К. : Наукова думка, 1993. – 984 с.
6. Вирган І. Російсько-український словник сталих виразів / І. Вирган, М. Пилинська. – Харків : Прапор, 2000. – 864 с.
7. Волощак М. Збірник мовно-стилістичних порад лінгвістів, літературознавців, публіцистів / М. Волощак. – К. : Марія Волощак, 2010. – 204 с.
8. Забіяка В. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В. Забіяка, І. Забіяка. – К. : Академія, 2012.
9. Зорівчак Р. Боліти болем слова нашого… / Р. Зорівчак. – Львів : Вид-во ЛНУ ім. І. Франка, 2005. – 295 с.
10. Калашник В. С. Словник фразеологічних антонімів української мови / В. С. Калашник, Ж. В. Колоїз. – 4-е вид. – К. : Довіра, 2008. – 349 с.
11. Капелюшний А. О. Енциклопедія афоризмів, крилатих фраз, цитат. Журналіст – це не професія, а звання / А. О. Капелюшний. – Львів : ПАІС, 2008. – 766 с.
12. Караванський С. Практичний словник синонімів української мови / С. Караванський. – 3-тє вид., опр. і доповн. – Львів : Бак, 2008. – 512 с.
13. Караванський С. Російсько-український словник складної лексики / С. Караванський. – К. : Академія, 1998.
14. Кірілкова Н. Словник волинських фразеологізмів / Н. Кірілкова ; Нац. ун-т «Острозька Академія», Рівнен. держ. гуманітарний ун-т. – Острог; Рівне, 2013. – 192 с.
15. Коваль А. П. Крилаті вислови в українській літературній мові / А. П. Коваль, В. В. Коптілов. – К. : Вища школа, 1975. – 335 с.
16. Коломієць М. П. Словник фразеологічних синонімів / М. П. Коломієць, Є. С. Регушевський ; за ред. Винника В. О. – К. : Радянська школа, 1988. – 200 с.
17. Млодзинський Г. Словник приказок (російсько-український з українським покажчиком) / Г. Млодзинський; за ред. М. Йогансена. – Харків : ДВУ, 1929. – 182 с.
18. Мовчан П. Мова – наш останній рубіж / П. Мовчан.– К.: Український письменник, 2012. – 336 с.

19. Нечволод Л. І. Сучасний словник іншомовних слів / Л. І. Нечволод. – Харків : Торсінг Плюс, 2007. – 768 с.
20. Островський В. А українською кажуть так… / В. Островський, Г. Островська. – Тернопіль : Терно-граф, 2013. – 456 с.
21. Полюга Л. М. Повний словник антонімів української мови / Л. М. Полюга. – 4-е вид. – К. : Довіра, 2008. – 510 с.
22. Пономарів О. Культура слова: мовностилістичні поради / О. Пономарів. – К. : Либідь, 2011. – 272 с.
23. Сербенська О. Антисуржик / О. Сербенська. – Львів : Світ, 1994. – 152 с.
24. Сербенська О. Антисуржик / О. Сербенська. – Львів : Вид-во ЛНУ ім. Івана Франка, 2011. – 258 с.
25. Сербенська О. Актуальне інтерв'ю з мовознавцем: 140 запитань і відповідей / О. Сербенська, М. Волощак. – К. : Просвіта, 2001. – 204 с.
26. Удовиченко Г. М. Словник українських ідіом / Г. М. Удовиченко. – К. : Радянський письменник, 1968. – 464 с.
27. Ужченко В. Д. Фразеологічний словник української мови / В. Д. Ужченко, Д. В. Ужченко. – К. : Освіта, 1998. – 224 с.
28. Українська мова у XX сторіччі: історія лінгвоциту / за ред. Л. Масенко. – К. : Києво-Могилянська академія, 2005.
29. Ярещенко А. П. Сучасний фразеологічний словник української мови / А. П. Ярещенко та ін. – Харків : Торсінг Плюс, 2009. – 640 с.

Зауваги

Принцип побудови Словника є доступним та простим. Ми використали два стовпчики, аби розкрити різноманіття й красу української мови, її синонімічне та фразеологічне багатство. Розміщуючи слова та вислови у стовпчику ***«Так кажуть»***, ми жодним чином не відкидаємо ті з них, які гаразд уживаються в українській мові (отож, у багатьох випадках, слова та вислови в обох стовпчиках подаємо як близькослови). Натомість у стовпчику ***«А ми радимо так…»***, ми доносимо призабуті, затерті й репресовані совєтами слова та вислови, що є питомими для української мови. Таким чином ми спробували донести вам питому, фразеологічно багату, гарну українську мову, якою може і, зрештою, повинен користуватися кожен її носій.

Для потреб укладання цього Словника ми використали зовнішні матеріали з різних відкритих джерел. У жодному разі ми не претендуємо на права авторів і видавництв, що їх попередньо опублікували. Тому у кожному окремому випадку подаємо прямі посилання на всі використані тут матеріали.

Незбагненна стота кохання

Той кохає Варку,
Той кохає чарку.
Я ж кохаю мову,
Вже не калинову.

Так оту зіпсуту,
Жебрачку роззуту.
Що ж, і так буває,
Коли хтось кохає.

Ростислав Воронезький,
6 грудня 2012 року.

Подяки

Зі своєї безмежної ласки Господь Бог благословив видання чергового словника «Авторської кухні словників». Насамперед хочу висловити слова щирої подяки за велику жертовність та відданість спільній справі своїм колегам авторам-укладачам цього видання Ірині Зубрицькій та Юркові Зеленому. Без їхнього внеску в спільну справу це видання не відбулося б.

Висловлюю подяку словолюбові та мовознавцеві з великої літери, моєму доброму товаришеві й справжньому патріотові питомого українського слова Ростиславові Воронезькому.

Окрема подяка чарівній Галині Батюсь, яка вже впродовж двох років гарно начитує мої мовознавчі вибірки на файному радіо FM «Галичина».

Дякую рідним, друзям, а найбільше всім хлопцям, котрі зараз боронять терени нашої Батьківщини.

Принагідно хочу подякувати усім словолюбам та мовознавцям, які щоденно жертвують себе для утвердження питомої української мови. Також фахові зауваги й поради багатьох моїх дописувачів у соціальних мережах зробили це видання правдиво народним.

Сподіваюся на ваші подальші зауваги та пропонови, що стануть у великій пригоді для укладання наступних видань Авторської кухні словників.

З великою повагою до всіх вас,
Тарас Береза

АВТОРСЬКА КУХНЯ СЛОВНИКІВ

«Швидка перекладацька допомога», 2007 р.
Формально цей словник був першим, але це лише формально, бо ж перший – наймиліший серцю. Цей англо-український посібник дарую усім Вам – практикуючим перекладачам, аби зняти тягар безсонних ночей з Ваших пліч.

Перший українсько-англійський англо-український словник народної мудрості «Так кажуть», 2010 р.
Правдиво виплеканий з глибин народної мудрості, а у ній сила-силенна приповідок, примовок, приказок, прислів'їв і ще безліч всього для повсякденного спілкування.

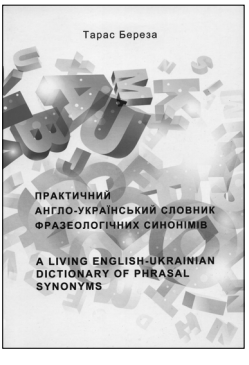

«Практичний англо-український словник фразеологічних синонімів», 2011 р.
Тут все необхідне, що під руку знадобиться практикуючому мовознавцю, філологу, словолюбові, словникареві, перекладачеві, журналістові, літератору, письменнику.

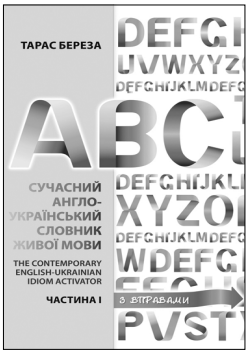

«Сучасний англо-український словник живої мови», 2012 р.
Мовна картина світу на шпальтах провідної світової преси. Колоритними висловами газетярі та новинарі забарвлюють свої матеріали, які щоденно відкривають нам світ.

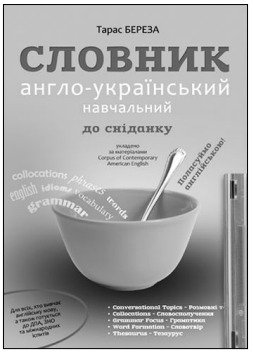

Словник англо-український навчальний до сніданку «Поласуймо англійською», 2013 р.
На сніданок поласуйте новим навчальним словником, адже нові знання якнайкраще засвоюємо вранці. Жива англійська мова з якісним українським перекладом, граматичні вправи та розмовні теми – словом, усе щоб поринути у безмежжя мовних глибин.

Сучасний словник гарної української мови **«Мова – не калька», 2014 р.** розкриває велич і красу рідної мови, звільняє її від суржику й чужомовних запозик. Словник стане Вам у великій пригоді, адже є велика різниця між тим, як ми говоримо і як потрібно говорити питомою українською мовою.

Авторська кухня словників Тараса Берези

поштова скринька:	bereza.translator@gmail.com
тел.:	067 369 59 69
facebook:	https://www.facebook.com/DictionaryZone
сторінка:	www.webfocus.com.ua
skype:	web_focus

ЗМІСТ

Таки не калька… 7

А 10
Б 22
В 57
Г 113
Ґ 129
Д 130
Е 176
Є 181
Ж 181
З 186
Й 242
І 244
Ї 254
К 255
Л 280
М 291
Н 311
О 379
П 400
Р 492
С 516
Т 553
У 573
Ф 605
Х 609
Ц 622
Ч 627
Ш 634
Щ 639
Ю 644
Я 645

Джерела 655
Зауваги 657
Подяки 659
Авторська кухня словників 660

Береза Т., Зубрицька І., Зелений Ю.

Б 48 Мова – не калька: словник української мови / Т. Береза, І. Зубрицька, Ю. Зелений. – Львів : Апріорі, 2015. – 664 с.

ISBN 978-617-629-239-5

Сучасний словник гарної української мови «Мова – не калька» розкриває велич і красу рідної мови, звільняє її від суржику й чужомовних запозик. Словник містить самобутні українські слова та вислови, поставлені на противагу звичному (буденному) словниковому запасу сучасних українців. У Словнику опрацьовано понад 20 000 найбільш проблемних слів та висловів украй потрібних для збагачення мовної культури кожного українця.

Призначений для найширшого кола шанувальників української мови: викладачів, студентів, учнів і вчителів, урядовців, ділових людей, учених, письменників, перекладачів, журналістів, працівників редакцій і видавництв тощо, одне слово, для всіх, кому небайдужа доля рідної мови, культури й словесності.

ББК 611.161.2’374

Довідкове видання

Тарас Береза, Ірина Зубрицька, Юрій Зелений

МОВА – НЕ КАЛЬКА:
словник української мови

Видавець *Юрій Николишин*
Заступник директора *Святослав Шот*
Художній редактор *Василь Максимович*
Технічний редактор *Надія Стахур*
Відповідальний за випуск *Валентина Хомів*

Свідоцтво держреєстру:
серія ДК № 3684 від 27.01.2010 р.

Підписано до друку 24.06.2015 р. Формат 70x100/16.
Папір офс. Друк офсетн. Гарнітура Myriad Pro. Умовн. друк. арк. 53,5.
Умовн. фарбовідб. 53,9. Обл.-вид. арк. 52,7. Наклад 1000 прим.

ПП «Видавництво «Апріорі»
79000, м. Львів, вул. Сковороди, 4
тел./факс (032) 235-62-18, моб. 095-64-54-255, 067-314-05-10.
Для листування: 79000, м. Львів, а/с 242,
e-mail: apriori.knyga@gmail.com, www. apriori.lviv.ua